TONO BUNGAY

DE

H.G. WELLS

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

H.G. WELLS

TONO-BUNGAY

H.G. WELLS

TONO-BUNGAY

În româneşte de
Constantin Vonghizas

BUCUREŞTI — 1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Coperta de

IACOB DEZIDERIU

TONO-BUNGAY

H. G. Wells

Pan Books Ltd. London

Prefaţă

După ce parcurge o complexă experienţă socială şi individuală, George Ponderevo, eroul romanului *Tono-Bungay* al lui H. G. Wells, ajunge la un fel de elevaţie spirituală, la un anumit olimpianism care-l determină să noteze: *„Am ajuns să mă văd dinafară, să-mi văd întreaga ţară dinafară — fără nici o iluzie”.*

Este una dintre ultimele fraze ale cărţii, închizînd în ea, lapidar, nu numai concluziile unei opere literare ci aproape întreaga viziune a unui scriitor.

Wells şi-a publicat romanul în 1909, aşadar în perioada timpurie a îndelungatei sale evoluţii scriitoriceşti. Şi totuşi ideea ce-o extrage eroul lui *Tono-Bungay* din tumultuoasele întîmplări străbătute este atît de intim legată de personalitatea scriitorului, încît o găsim explicitată în introducerea la ampla autobiografie apărută în 1934:

Această lucrare, acest juvaier în mintea mea, pentru care mă iau suficient în serios ca să fiu propriul meu examinator şi biograf, este, mi se pare, cristalizarea unor idei. O varietate de sugestii şi generalizări biografice şi istorice — care atunci cînd zac încurcate în mintea omenească sînt ceţoase şi opace — au fost puse în relaţii mai strînse şi mai exacte; ceea ce fusese amestec amorf s-a transformat într-un aranjament

lucid...[1]

Prin prisma unei astfel de autobiografii, estetica unui roman ca Tono-Bungay se află dintr-o dată situată în focarul unor lumini noi, deosebit de edificatoare. Ni se deschide aşadar perspectiva unor investigaţii menite a descifra căile străbătute de scriitor pînă ce a izbu-

[1] H. G. Wells, *Experiment in Autobiography. Discoveries and Conclusions of a Very Ordinary Brain* (since 1886) Victor Gollancz and The Cresset Press, London, 1934, vol. I p. 27.

tit să configureze mecanismele sociale şi psihologice trăite de eroii cărţii sale.

Sîntem în stare să ne dăm seama în ce măsură intensitatea emotivă şi autenticitatea acestor mecanisme îşi au izvorul în experienţa efectivă de viaţă a romancierului şi reprezintă o condensare a ei şi în ce măsură provin dintr-un fel de sublimare a propriilor sale aspiraţii nesatisfăcute, cu alte cuvinte din tendinţa de a dărui eroilor ceea ce viaţa lui însuşi i-a refuzat, sau de a-şi judeca eroii pornind de la acelaşi sentiment personal de frustrare.

În cazul lui Wells raportarea creaţiei la autobiografie nu este numai posibilă şi rodnică, ci şi absolut necesară. Căci, aşa cum mărturiseşte scriitorul, cărţile şi articolele sale, cel puţin în măsura în care pun problema raporturilor de dragoste între bărbaţi şi femei, au ţîşnit din propriile dificultăţi. *„Ele erau esenţialmente o extravertire, o generalizare, o încercare de a atribui cazul meu Fiecăruia”.*[1]

După cum se ştie, autorul lui *Tono-Bungay* şi-a clădit uriaşa reputaţie pe ecoul ce l-au avut în lumea întreagă fanteziile sale ştiinţifice. Socotit uneori un succesor al lui Jules Verne, el a fost adesea considerat, alături de acesta, drept părinte al unui gen literar nou, astăzi cu o mare pondere în literatura mondială şi pe care englezii l-au denumit *science-fiction,* ceea ce în limba noastră se traduce prin termenul de „literatură ştiinţifico-fantastică”. Critica, însă, a făcut de foarte mult timp remarca — şi chiar Wells însuşi a precizat — că romanele sale ştiinţifico-fantastice se deosebesc fundamental ca factură de cele ale lui Jules Verne.

Lucrările sale ştiinţifico-fantastice, în număr de 16, apărute între anii 1815 şi 1941 nu sînt, asemenea romanelor făurite de imaginaţia predecesorului său francez, doar pronosticuri ale unor viitoare performanţe tehnice şi ştiinţifice. Aşa cum remarcă A. Anixt în a sa „Istorie a literaturii engleze”: *„...Wells şi-a ales ca temă imperfecţiunea relaţiilor sociale existente în*

---

[1] Op. cit. vol. II, p. 467.

orînduirea capitalistă. Cu ajutorul figurilor fantastice, al personajelor groteşti şi al hiperbolizării el a demascat aspectele hidoase ale societăţii burgheze”.[1]

[1] A. Anixt, *Istoria literaturii engleze,* traducere din limba rusă. Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1961, p. 406—407.

Acest aspect al creaţiei wellsiene a fost pe larg studiat şi nu mai este cazul să insistăm asupra lui. Problema care ni se pune însă este cu totul alta: de a pătrunde atît de adînc în laboratorul scriitorului, încît să putem scoate la iveală raţiunile intime pentru care critica sa socială a luat o cale ocolită, îmbrăcînd forma fantasticului. Răspunsul, evident, nu-l putem căpăta decît studiind şi cealaltă parte a operei sale — ce i-a adus, este drept, mai puţină notorietate — şi în care spiritul său critic se exercită prin mijlocirea unor modalităţi realiste de expresie. Există oare vreun raport de determinare reciprocă între cele două părţi, atît de diferite, ale creaţiei lui Wells sau, dimpotrivă, ele nu sînt decît ţîşnirile a două euri paralele în care se împarte individualitatea sa artistică? La această întrebare nu se poate răspunde decît făcînd apel chiar la personalitatea celui ce le-a zămislit. De aceea, cum arătam mai înainte, autobiografia scriitorului are pentru noi o maximă importanţă.

*

În structura intelectuală a lui Wells spiritul ştiinţific are o greutate atît de mare, încît la un moment dat este ispitit — şi asta fără nici un fel de ironie — să ceară prin testament deschiderea, după moarte, a propriei sale cutii craniene pentru a i se studia cortexul.

Nu-i deci de loc de mirare că se ia în considerare ca pe un obiect de cercetare, iar propria-i autobiografie devine un studiu ccbnplex al raporturilor deopotrivă de ordin biologic, psihologic şi social ce au concurat la formarea personalităţii sale de om şi creator. Însuşi titlul îi trădează intenţia: *Experienţă în autobiografie. Descoperiri şi concluzii ale unui creier foarte obişnuit.* Prin el scriitorul pare a ne sugera pe deoparte efortul său de experimentare a posibilităţii unei depline obiectivări, iar pe de alta de a spulbera, în numele unui raţionalism materialist, mitul idealist al caracterului presupus mistic, imponderabil şi supranatural al procesului de creaţie artistică. Să străbatem deci,

împreună cu autorul, acele trepte ale originalelor experienţe capabile să clarifice contururile profilului artistic al celui ce a plăsmuit romanul aflat acum în faţa cititorilor.

H. G. Wells a văzut lumina zilei acum un secol (21 septembrie 1866) într-o casă sărăcăcioasă, din orăşelul Bromley (Kent), devenit ulterior o suburbie a Londrei. Nu-l va părăsi niciodată imaginea acelei *Atlas House* din High Street 47 — denumită astfel după firma prăvă-

liei de porţelanuri, vase de bucătărie şi articole de cricket ce-o deţinea tatăl său (în vitrină se afla un Atlas purtînd pe umeri o lampă în locul pămîntului!) — cu scara întortocheată şi întunecoasă ce ducea într-o bucătărioară de la subsol unde mama sa trebăluia din zori şi pînă în noapte, roabă supusă unei familii cu trei copii şi mai ales unui soţ căruia nu-i putea ierta, fără să i-o mărturisească însă vreodată deschis, nepăsarea în afaceri şi excesiva pasiune pentru cricket. Wells-sociologul avea să conchidă în anii maturităţii că starea materială precară a familiei din care provenea se datora exclusiv incapacităţii părinţilor săi de a cîştiga şi strînge bani. Întregul lor mod de gîndire se formase şi era adaptat unui sistem de raporturi sociale caracteristic mai ales secolului al XVIII-lea. Marile prefaceri petrecute la mijlocul secolului ai XIX-lea, rapidul şi ireversibilul proces de dislocare socială pe care l-a adus cu sine capitalismul în viaţa engleză — capătă în mintea lor proporţiile unei catastrofe. Noua ambianţă, noul sistem de relaţii între oameni îi înspăimîntă şi-i consternează totodată; şi în măsura în care inadaptabilitatea lor financiară la noile împrejurări are un efect direct asupra propriei lor soarte, privesc tot ceea ce li se întîmplă ca o nemeritată nenorocire.

Tatăl său fusese grădinar în slujba unei oarecare Miss Bullock, devenită apoi prin moştenire Lady Fetherstonhaugh, stăpîna domeniului Up Park iar mama sa intendentă în casa aceleiaşi doamne.

„Într-unul din romanele mele, poate romanul în care am pus cea mai multă ambiţie, TONO BUNGAY, am dat o imagine a Up Park-ului prin „Bladesover”, am schiţat viaţa lui de la subsol”[1], menţionează la un moment dat scriitorul.

Dar dacă tatăl, crescut mai ales în mijlocul naturii, se manifestă ca un spirit independent ceea ce, de altfel, i-a atras pînă la urmă pierderea slujbei de grădinar — mama în schimb este prizoniera orizontului

---

[1] H. G. Wells, op. cit. vol I, p. 53.

limitat, a manierelor şi orgoliului mărunt ce caracterizau lumea de valeţi, intendenţi şi majordomi a domeniilor aristocratice. Prin modul ei de conduită şi de gîndire ea pare a confirma interesanta observaţie a lui Engels potrivit căreia în epoca respectivă aristocraţia engleză începuse să includă şi clasele mijlocii. Încercînd să reconstituie imaginea pe care şi-o făurise mama sa asupra lumii, Wells scrie:

„Deasupra tuturor domnea Dumnezeu Tatăl, în a cărui bunătate naturală, mama mea avea mare încredere... În cerul imediat inferior se găsea, ca o verigă de legătură reală între mama divinitate, Scumpa Regină, iar dedesubt nobilimea şi gentry care angajau, patronau, conduceau şi comandau restul omenirii”.[1]

Această riguroasă ierarhie va forma pînă la sfîrşit inflexibila ei tablă de valori, în ciuda tuturor necazurilor ce le-a avut de îndurat în prima parte a vieţii: concedierea soţului din slujba de grădinar, proasta afacere făcută cu cumpărarea prăvăliei din Bromley, vinderea ei pe un preţ de nimic pentru acoperirea datoriilor, intrarea din nou în serviciu ca intendentă la Up Park ca să-şi întreţină întreaga familie şi în sfîrşit chiar îndepărtarea ei din acest serviciu.

„Biata femeie — va exclama scriitorul cu emoţie — *...n-a învăţat nimic şi n-a uitat nimic, în toţi aceşti ani întunecaţi petrecuţi mai ales în bucătăria de la subsol!”*[2]

Wells mărturiseşte că modul său de a judeca lumea a luat forma unui sistem de reacţii la ideile şi sentimentele mamei sale.

La vîrsta de opt ani îşi rupe piciorul, fapt pe care-l socoteşte hotărîtor pentru viitorul său destin. Silit să stea un timp întins pe o canapea din salon, se bucură într-atît de grija tuturor încît i se aduc cărţi, deşi părinţii considerau cititul o îndeletnicire nesănătoasă pentru un copil. Printre lecturile sale se găsesc prea puţine poveşti, în schimb parcurge cu sete o istorie naturală, geografii, descrieri de călătorii şi mai ales colecţiile legate ale revistelor umoristice *Punch* şi *Fun,* pline de caricaturi politice ce vor juca un rol deosebit în stimularea fanteziei viitorului romancier. Puţin timp după vindecare este înscris în „Academia comercială” a domnului Morley — fost pe vremuri portarul unei şcoli — care deschisese de cîţiva ani una dintre acele instituţii particulare de învăţămînt atît de frecvente pe

---

[1] Op. cit. vol. I, p. 47.

[2] Op. cit. vol. I. p. 64.

atunci în Anglia, destinate copiilor din clasele mijlocii, şi unde nuiaua — evocată de nenumărate ori în romanele lui Dickens — era principalul mijloc de educaţie. Copilul trebuia să ştie puţină contabilitate, căci visul mamei era să-şi vadă fiii funcţionari comerciali şi poate, cine ştie, în cele din urmă negustori de manufactură. Într-adevăr, după terminarea şcolii este trimis ca practicant în magazinul de manufactură al domnilor Rodgers şi Denyer. Dar înclinaţia spre visare, sentimentul de nemulţu-

mire că nu poate urma o şcoală secundară asemenea băieţilor de oameni bogaţi şi mai ales neputinţa de a se supune rigorilor cerute de o activitate bazată pe rutină, îl împiedică să se adapteze noii îndeletniciri, deşi nu ar fi vrut să-şi supere mama. Pus să ţină casa magazinului, dă uneori clienţilor un rest mare decît se cuvenea şi în cele din urmă, găsindu-i-se lipsuri, este chiar bănuit de delapidare iar contractul de practică reziliat. Petrece o vreme la Up Park alături de mama sa, cufundat aproape tot timpul în lectura cărţilor şi albumelor găsite în bibliotecă. În cele din urmă mama hotărăşte să-l facă farmacist şi-l trimite ucenic la un anume Mr. Cowap din Midhurst:

„Am petrecut aproape o lună printre sertarele etichetate cu litere de aur şi sticlele domnului Cowap, la Midhurst, răsucind cîteva zeci de pilule antibiliare şi de revent, spărgînd vreo duzină de sifoane în timp ce-l băteam prieteneşte cu mătura pe comisionar, învăţînd să vînd medicamente autorizate, ştergînd de praf sticlele colorate de apă, bustul lui Hahneman (ce indica faptul că se găsesc medicamente homeopatice) şi calul alb (preparate veterinare) şi nu cred că trebuie să-i dedic aci lui şi veselei, amuzantei sale soţii mult spaţiu, deoarece am zugrăvit pe larg această prăvălie şi experienţele mele în ea descriindu-i pe mătuşa şi unchiul Ponderevo în Tono-Bungay. Cowap, ca şi unchiul Ponderevo, a produs un stimulent Cough Linctus deşi niciodată nu s-a ridicat pînă la isprăvile expansiunii comerciale ale eroului meu”.[1]

Pentru a-şi da examenul de atestare în profesia de farmacist este nevoit să ia lecţii de limba latină, pentru care începe să nutrească o adevărată pasiune, acordă studiului ei o însemnătate mult mai mare decît era necesar; Cowap îşi dă seama că nu se gîndeşte serios la cariera de farmacist şi-l concediază. Din nou este trimis ca practicant într-un mare magazin de manufactură, dar nici aici nu se simte în largul lui şi denunţă contractul de practică pentru a se angaja ca

---

[1] Op. cit. vol. I, p. 138.

învăţător suplinitor în şcoala fostului său profesor de latină, urmînd paralel cursul superior al aceleiaşi şcoli. După trecerea examenului de absolvire obţine o bursă de la Şcoala Normală de Ştiinţe ce pregătea profesori secundari de fizică, chimie şi biologie.

Perioada studiilor superioare constituie momentul crucial al vieţii lui Wells; experienţa acumulată în anii studenţiei se va depozita într-un

rezervor uriaş al conştiinţei, de unde-i va alimenta aproape întreaga creaţie viitoare.

Ceea ce caracteriza însă această experienţă nu era atît înregistrarea mecanică a unui mare număr de cazuri şi situaţii omeneşti, cît mai ales dobîndirea unei viziuni asupra vieţii şi societăţii, care nu va fi abandonată niciodată.

Se cere subliniat faptul — decisiv pentru factura literaturii ce-o va plăsmui — că principalele ciocniri cu lumea din jur încep să fie de ordin intelectual. Dacă în primul an asistă cu veneraţie la cursurile de biologie ale profesorului Huxley, emulul lui Darwin, în anii următori profesorii îl dezamăgesc. Îndeosebi felul mărginit, empiric, lipsit de perspectivă teoretică, precum şi spiritul mecanicist newtonian în care preda fizica profesorul Guthrie îl exasperează şi nu rareori tulbură buna desfăşurare a prelegerilor prin observaţii sarcastice sau izbucniri violente. Convingerile sale profund anti-religioase sînt un alt motiv de fricţiuni cu colegi şi profesori. Treptat, interesul pentru ştiinţă începe să scadă pînă într-atît încît îşi neglijează studiile, nu izbuteşte să treacă examenul de geologie, pierde bursa şi este nevoit să părăsească şcoala. În schimb, pornind de la Republica lui Platon şi Utopia lui Thomas Morus descoperă iraţionalitatea raporturilor sociale din jurul său, fapt care îl apropie de cercurile socialiştilor şi naşte în el pasiunea de a aprofunda concepţiile acestora. Ar dori să se avînte în publicistică şi literatură, dar nu se simte încă suficient de pregătit. Pentru a-şi cîştiga existenţa se angajează ca profesor de ştiinţe într-o şcoală particulară, iar apoi devine preparator al unui colegiu universitar prin corespondenţă. Între timp îşi trece examenele restante şi obţine diploma de licenţiat în ştiinţe. O lungă, chinuitoare pasiune amoroasă eşuează într-o căsătorie plină de deziluzii cu verişoara sa Isabel. Căsnicia nu rezistă decalajului intelectual şi deosebirilor de preocupări ce-i despart pe cei doi soţi. Curînd, prietenia cu Amy Catherine Robbins, studentă a colegiului unde funcţiona ca preparator, dă naştere unei noi pasiuni şi

Wells divorţează pentru a se recăsători.

Succesul obţinut prin publicarea unor articole îl încurajează să se lanseze în publicistică. De acum încolo cariera literară i se va deschide larg în faţă.

Dacă încercăm să descifrăm mecanismul prin care atari experienţe au fertilizat creaţia wellsiană nu putem să nu descoperim că scriitorul, pe măsura maturizării, dobîndeşte conştiinţa de a fi o persoană alienată. Desigur, sentimentul că nu-şi aparţine sieşi ci altuia, în speţă orga-

nismului social, a îndeplinit, de-a lungul istoriei, rolul de stimulent în procesul de creaţie nu al unui singur artist. Însă fiecare creator încearcă acest sentiment în alt chip, potrivit particularităţilor propriei sale existenţe. Oricît de puternică ar fi fost opoziţia faţă de tabla de valori a mamei sale, personalitatea lui Wells nu poate scăpa de o condiţionare primordială: faptul de a nu fi pregătit moralmente să ducă o luptă pentru existenţă în condiţiile capitalismului. Eliberarea de criteriile morale ale părinţilor, eforturile tenace de a-şi face un rost într-o lume clădită pe cu totul alte criterii îl determină să le judece critic şi pe unele şi pe celelalte. Viitorul scriitor păşeşte în viaţă stăpînit de un sentiment de frustrare, sentiment ce se atenuează, în măsura în care obţine succese. Drumul spre o carieră sigură o dată deschis, contradicţiile fundamentale ale societăţii burgheze nu i se mai înfăţişează sub aspectul dur al unor experienţe personale. Lumea acceptîndu-l, începe şi el s-o accepte. Dar educaţia sa precumpănitor ştiinţifică îl împiedică totuşi să ignore realitatea unor contradicţii. De aceea ele se reflectă în mintea lui sub formă ideală, mai mult teoretică.

Dar dacă sentimentul alienării a îmbrăcat în conştiinţa lui o haină ideală, sublimată, nu înseamnă că l-a părăsit vreodată. Chiar în culmea gloriei se vede nevoit să mărturisească starea de nemulţumire ce-l stăpîneşte:

„...Nu pentru că aş fi sărac şi împiedicat SĂ CUMPĂR lucrurile pe care le doresc, ci pentru că sînt complet împiedicat SĂ CAPĂT lucrurile pe care le doresc. Nu pot controla nici eu însumi propria mea ambianţă şi nici să găsesc ajutoare şi aliaţi care să mă ocrotească — dinăuntru şi dinafară — de presiunile esenţiale”.[1]

Începuturile scriitoriceşti ale lui Wells coincid în cea mai mare parte cu perioada studiilor, a profesoratului şi a primilor ani de publicistică, aşadar cu momentele vieţii în care reacţiile sale în faţa lumii

[1] Op. cit. vol. I, p. 20.

înconjurătoare sînt mai ales de ordin intelectual, iar contradicţiile fundamentale ale societăţii burgheze ajung pînă la el numai sub forma lor generală, abstractă. Este perioada ce dă naştere acelei părţi din operă sortită să exprime tocmai cel de-al doilea *„sistem de înclinaţii, născut din lectură şi meditaţii"*[1] al scriitorului. Nu din

[1] Op. cit. vol. I, p. 364.

întîmplare forma adoptată va fi cea a fantasticului. După cum se ştie, fantasticul, ca şi grotescul, constituie modalităţile cele mai convenabile de traducere a abstracţiilor în limbajul concret al imaginii literare. De altfel următoarea mărturisire este, sub acest raport, deosebit de semnificativă:

„Dacă un tînăr de douăzeci şi unu de ani mi-ar aduce o poveste aidoma CRONICII ARGONAUŢILOR (Primul titlu al „Maşinii timpului" — N. R.) *pentru a-i da un sfat astăzi, nu cred că l-aş încuraja să continue cu scrisul. Dar era un semn de inteligenţă dezvoltată faptul că realizam excepţionala mea ignoranţă în ce priveşte condiţiile lumii contemporane, explorînd posibilităţile fanteziei. Acesta este tocmai jocul potrivit pentru un tînăr şi mai ales pentru tinerii fără o poziţie socială naturală proprie".*[1]

Transferarea criticii pe planul fantasticului se afla în deplină consonanţă cu concepţiile sale sociale. Am văzut că apropierea de socialism s-a produs prin intermediul *Republicii* lui Platon. Deşi îi recunoştea lui Marx meritul de a fi fost primul care *„a conceput procesul social contemporan nu ca un sistem permanent de nedreptate şi suferinţă, ci ca o ordine supusă schimbării şi pe cale de a se auto-distruge"*[2], refuza să creadă în lupta de clasă propovăduită de marxism. Îndeosebi îl irita faptul că părinţii socialismului ştiinţific respingeau cu hotărîre orice planuri şi proiecte cu privire la organizarea viitoarei societăţi, tratîndu-le drept utopii şi socotind pe bună dreptate că socialismul şi comunismul trebuie să fie consecinţa dezvoltării istorice reale şi nu a unor reprezentări fantastice. Wells înţelegea destul de bine necesitatea înlocuirii capitalismului printr-o altă orînduire. Dar nu credea că o asemenea orînduire poate fi opera maselor, ci mai curînd a unei elite de intelectuali. Platon va exercita pînă tîrziu una dintre cele mai profunde influenţe asupra gîndirii sale social-politice şi a

---

[1] Op. cit. vol I, p. 310.
[2] Op. cit. vol I, p. 247.

limitelor ce-o caracterizau. În lucrarea *Work, Wealth and Happiness of Mankind (Munca, Bogăţia şi Fericirea Omenirii),* publicată în 1931, el anticipează ideea tehnocraţiei şi, ceea ce este şi mai interesant, aduce în discuţie un punct de vedere ce se aseamănă foarte mult — avînd aceeaşi obîrşie teoretică — cu teza „noocraţiei necesare” profesată la noi de Camil Petrescu.

Semnificativ este faptul că Wells nu tăgăduieşte caracterul mic-burghez al idealului său social. *„...Lenin* — scrie Wells — *după singura lui convorbire cu mine a spus că sînt un incurabil mic-burghez. Într-atît de puternic era simţul de observaţie al lui Lenin”.*[1]

Wells începe să resimtă acuitatea contradicţiilor sociale sub forma ei reală, practică, abia o dată cu primele experienţe erotice. De aceea în romanele sale realiste atenţia îi este concentrată îndeosebi asupra dragostei şi căsătoriei. În lumina trăirilor sale personale faptul acesta apare cît se poate de explicabil. Solitudinea cabinetului de studiu sau tăcerea gravă şi solemnă a sălii de bibliotecă stimulează vagabondajul imaginaţiei prin filtrul căreia înclinaţiile erotice se purifică, se sublimează, se idealizează, pe scurt se eliberează de toate contingenţele lor umane, biologice şi sociale. Tabloul frumos colorat al fabulaţiei adolescentine simplifică în aşa măsură raporturile între sexe încît ele se transformă într-un fel de funcţie algebrică. După cum în fanteziile sale ştiinţifice Wells prezintă contradicţiile sociale reale într-o formă abstractă, şi ideea ce şi-o face despre legăturile de dragoste poartă mai mult amprenta speculaţiei intelectuale decît a experienţei de viaţă. Visează o dragoste liberă de orice fel de îngrădiri, între parteneri perfect egali. Dar o dată fixat asupra unui obiect şi trăite primele experienţe ale contactului psihologic cu fiinţa iubită, o lume străină, necunoscută i se deschide în faţă. Dragostea şi căsătoria îl angrenează, aproape fără voia lui, într-un sistem de raporturi sociale reale, cu mult mai complexe decît şi le imaginase. Romanele realiste ale lui Wells sînt condensarea aburilor fierbinţi ai romantismului prin tubul rece al ciocnirilor cotidiene. În creaţiile-i fantastice lumea este văzută într-un chip nu total deosebit de felul cum planurile şi hărţile îi evocă unui şef de stat major imaginea cîmpului de luptă. Dragostea este însă coloana înaintată prin care marele teatru de operaţiuni al vieţii

[1] Op. cit. p. 95.

pătrunde pînă în imediata apropiere a ungherului unde Wells se străduieşte să elaboreze planuri de viitor pentru întreaga omenire.

Scriitorul resimte în chip dureros, ca o terfelire a propriei fiinţe, această brutală invazie dinafară în intimitatea aspiraţiilor sale cele mai pure. Căsătoria, în forma ei burgheză, de contract bazat pe raţiuni esenţialmente economice, devine ţinta atacurilor sale sarcastice. Şi, în

măsura în care căsătoria nu se poate menţine decît pe fundamentul unei tenace lupte de parvenire socială, critica wellsiană tinde să îmbrăţişeze zone din ce în ce mai largi ale raporturilor capitaliste.

Tot acest proces arată destul de limpede de ce motivul precumpănitor al romanului realist wellsian este ratarea prin căsătorie a celor mai nobile năzuinţi intelectuale, ratare ce se înfăţişează uneori şi sub aspectul succesului social. Extravertire, după cum am văzut, a propriei sale experienţe, eroii lui Wells trăiesc, în ipostaze omeneşti şi împrejurări sociale variate, traiectoria căderii din sferele ideale pure pe pămîntul mocirlos al realităţii sociale.

La început, desigur, scriitorul dă glas tentaţiei de a se distanţa prin mijlocirea unei ironii duioase, înţelegătoare, de efuziunile sentimentale ale propriei adolescenţe.

The Wheels of Chance (Roţile sorţii, 1896) îndeplineşte sub acest raport, rolul de inel de legătură între latura fantastică şi cea realistă a creaţiei lui Wells, eroul mişcîndu-se în permanenţă pe un plan nedefinit, aflat la confluenţa visului cu realitatea. Mister Hoopdriver, un tînăr băiat de prăvălie porneşte într-o zi de sărbătoare la plimbare cu bicicleta, nutrind dorinţa tainică a unei aventuri romantice. Aceasta se iveşte de îndată în postura unei domnişoare în cenuşiu, răpită la înghesuială de un domn de vîrstă mijlocie. Urmărindu-i, Hoopdriver este luat din greşeală drept detectiv particular şi astfel izbuteşte s-o elibereze pe fată. Realitatea înăbuşitoare a prăvăliei unde lucrează, faptul că are liber doar zece zile într-un an apar ca un *arrière-plan,* putînd fi întrevăzute printre gesturile stîngace, candorile şi visurile tînărului vînzător, sau în poza adoptată pentru a intra în graţiile gingaşei făpturi întîlnite. În *Love and Mr. Lewisham (Dragostea şi domnul Lewisham,* 1900) Hoopdriver ni se înfăţişează în ipostaza unui tînăr profesor suplinilor cu un salariu de aproximativ 48 de lire pe an, jerpelit şi excesiv de conştiincios — aşa cum trebuie să fi fost Wells însuşi în tinereţe — învăţînd cu sete geometrie, astronomie,

fiziologie, fiziografie, franceză, citindu-i pe nerăsuflate pe Shakespeare, Emerson, Confucius. Prins în mrejile unei pasiuni, riscă un scandal şi porneşte la plimbare cu verişoara unuia dintre elevi. Idila desfăşoară toată gama de timidităţi, complexe, reţineri şi îndrăzneli prost plasate ale unei iubiri adolescentine. Lewisham însă nu se opreşte aici, Lewisham spre deosebire de Hoopdriver transformă visul în realitate subscriind de fapt la un act de sinucidere morală.

Abandonarea destinului propriu în miinile altuia sau alteia nu înseamnă, în condiţiile burgheze, dăruirea de sine a dragostei pure, ci trădarea ultimelor resturi de omenesc ce mai pot zace uitate în străfundurile unei conştiinţe. Kipps, eroul altui roman wellsian din aceeaşi serie *(Kipps,* 1905) se lasă condus de către prima soţie pe căile pline de primejdii ale goanei după aur, ceea ce are drept efect tendinţa — ridicolă în manifestările ei — de a accepta moduri de comportare străine de propria sa natură.

Sentimentul ratării, trăit cu intensităţi diferite de către eroii lui Wells, atinge extrema limită — îmbrăcînd forma disperării în *The History of Mr. Polly (Povestea domnului Polly,* 1910). Personajul principal al acestui roman simte chiar tentaţia sinuciderii fizice, fiind destrămat interior din pricina decalajului prea mare între visurile sale şi realitate.

Conflictul interior între idealitate şi realitate este atît de puternic la Wells, încît scriitorul nu rezistă ispitei de a-şi conduce eroii pe calea unor destine mai puţin conforme cu logica stringentă a vieţii şi a le modela traiectoria în funcţie de propriile sale reprezentări subiective. Neputînd însă integra în chip coherent realul şi fantasticul într-una şi aceeaşi plăsmuire artistică, utilizează evaziunea ca singura alternativă posibilă la ambianţa sufocantă de meschinărie ce-o au de suportat eroii săi. O parte a scrierilor sale a şi primit denumirea de *„escape novels”,* adică, romane de evaziune. Cel mai interesant dintre ele este *Marriage (Căsătorie)* în care sîntem puşi să urmărim evoluţia raporturilor dintre tînărul om de ştiinţă Richard Trafford şi soţia sa Marjorie. Cuplul este fericit pînă cînd Marjorie îşi determină soţul să părăsească cercetările ştiinţifice şi să se lanseze în afaceri. Trafford se îmbogăţeşte, dar viaţa îi apare acum fără scop, ceea ce are efecte păgubitoare asupra armoniei conjugale. Tînărul savant îşi duce soţia în Labrador unde, locuind într-un cort, trăiesc o viaţă simplă, cu bucurii sufleteşti nealterate de prejudecăţile civilizaţiei burgheze şi astfşl Marjorie dobîndeşte o

nouă concepţie asupra vieţii.

Evident, soluţia preconizată de Wells nu conţine nimic verosimil; ea trebuie raportată la acea concepţie a scriitorului potrivit căreia mentalitatea oamenilor poate fi schimbată treptat, printr-un proces lung şi răbdător de educaţie, şi nu prin transformarea radicală a condiţiilor lor materiale de existenţă.

Dar „evazionismul” wellsian nu trebuie considerat în întregime o latură negativă a scriitorului, cu atît mai mult cu cît nu pretutindeni duce la insuficienţe artistice. Evaziunea este o formă de protest, un mod de a se sustrage alienării capitaliste. Ea are drept corolar nostalgia adolescenţei, ca pavăză interioară împotriva totalei pervertiri ce-o aduce cu sine dragostea întinată de calcule meschine.

Una dintre cele mai fermecătoare cărţi ale seriei „evazioniste” ratată în final tocmai pentru că autorul face o concesie conformismului mic-burghez — este *Bealby* (1915) care poartă amprenta spiritului romantic de aventură, asemănător celui dezvăluit de Tom Sawyer, ca şi a atîtor altor eroi similari din literatura mondială, demonstrînd cu prisosinţă că tocmai „evazionismul” formează inelul de legătură între latura fantastică şi cea realistă a creaţiei wellsiene.

*

Am văzut că Wells socoteşte *Tono-Bungay* romanul în care şi-a pus toată ambiţia. Cum poate fi interpretată o asemenea mărturisire? Wells declară că a conceput romanul ca o panoramă socială, în spiritul *Comediei umane* a lui Balzac, sau ca o *„secţiune transversală în organismul social britanic”,* cum este tradusă aceeaşi formulă în limbajul propriului său erou, George Ponderevo. Însă privit din perspectiva creaţiei sale realiste, în ansamblul ei, şi mai ales a scrierilor trecute pînă acum în revistă, ambiţia capătă şi un alt sens. Aşa cum într-o simfonie diferitele teme ce-o străbat se împletesc şi se concentrează în jurul unui nod dramatic central de maximă culminaţie emotivă, Tono-Bungay al lui Wells reia şi dezvoltă, unindu-le într-o compoziţie artistică, superioară calitativ, toate sau aproape toate motivele întîlnite în scrierile respective. Începînd cu nostalgia copilăriei, trecînd prin sentimentul de revoltă şi frustraţie al tînărului mic-burghez împiedicat să se afirme ca personalitate în viaţa socială, parcurgînd drama

rătăcirii intelectuale ca urmare a succesului în afaceri şi ca o contratemă, apoi revenirea eroului la preocupări constructive după falimentul financiar, dezvoltînd, ca un corolar al ratării intelectuale, răcirea temperaturii erotice şi conflictului matrimonial, consecinţe ale eşuării într-o căsnicie meschină, preconizînd o dragoste

ideală, între parteneri dezinteresaţi, perfect egali, invitînd la evaziune şi conchizînd că numai cercetarea ştiinţifică şi tehnică este de natură să asigure progresul omenirii, romanul ni se înfăţişează ca o adevărată dioramă a lumii interioare wellsiene. Iar dacă-l judecăm în lumina evoluţiei scriitorului, apare ca un moment-cheie al tentativei de obiectivare, de a se privi *„dinafară... fără nici o iluzie”.* Spre o asemenea obiectivare Wells este împins de propriile sale dificultăţi personale. Neputînd domina împrejurările în care e angrenată pro- pria-i existenţă, el nu are nimic altceva de făcut decît să se înarmeze cu luciditatea omului de ştiinţă şi să încerce, bazat pe un sistem raţional de coordonare, a obţine o clasificare. La capătul acestui proces se află autobiografia citată, dar în drumul către ea se înscriu pe orbitele unor cercuri concentrice diferitele încercări — de mai mică sau mai mare amploare — de a se lămuri pe sine prin mijlocirea operelor sale literare. *Tono-Bungay* are meritul de a constitui momentul-cheie al procesului tocmai prin faptul că, lărgindu-şi considerabil aria de investigaţie socială, scriitorul nu se mai mulţumeşte să se privească doar pe sine *„dinafară”* ci purcede cu toată îndrăzneala la zugrăvirea unui tablou în care *„toată ţara”* este privită *„dinafară”.* Norman Nicholson arată că spre deosebire de celelalte scrieri similare, Tono-Bungay se desfăşoară *„pe o scară mai întinsă, mişcîndu-se deasupra unui cîmp social mai larg şi înfăţişînd o secţiune transversală prin societatea eduardiană, de la mica prăvălie cu amănuntul şi salonul servitorilor din casa mare pînă la strălucirea vîrfurilor financiare şi a elitei”*[1]. Criticul englez, însă, consideră că această primă însuşire a lui *Tono-Bungay* ca şi a celorlalte opere wellsiene scrise la persoana I este umbrită de nenumăratele digresiuni ce abat atenţia cititorului de la firul acţiunii principale. Într-adevăr, după propria mărturisire a scriitorului, cartea are un caracter „extensiv” şi nu unul „intensiv”, cum, dimpotrivă, i-ar fi

[1] Norman Nicholson, H. G. Wells. The Novelists Series, nr. 4, Arthur Barker Ltd. London, 1957, p. 54.

plăcut mai mult prietenului său Henry James. Tocmai o asemenea „extensivitate” determină cîteva particularităţi ce confirmă, după părerea noastră, ambiţia lui Wells şi dintr-un al treilea punct de vedere. Pornit să scrie, potrivit afirmaţiei sale, un roman *„pe linia Dickens-Thackeray”*, el pare a-şi depăşi intenţia, datorită, credem, irezistibilului său impuls spre inovaţie şi

experimentare, ceea ce, sub un anumit raport, ni-l impune ca un precursor al romanului modern. Căci *Tono-Bungay* nu se caracterizează numai — cum observa Nicholson — prin incompatibilitatea dintre lungile digresiuni ale autorului (digresiuni ce trădează intenţia de a se lămuri pe sine, amintită mai înainte) şi cerinţele consacrate ale unei acţiuni viguros conduse, specifice prozei realiste tradiţionale. Wells însuşi recunoaşte implicit că a adoptat formula acţiunii discontinue şi contrapunctice — astăzi devenită aproape de uz curent — afirmînd că în viziunea sa caracterul este înfăţişat numai ca o parte a scenei. Întregul roman se defineşte printr-o compoziţie extrem de eteroclită, în care întîlnim integrate o mare varietate de modulaţii artistice: povestirea realistă (Dickens-Thackeray), eseul psihologic şi sociologic (amintind de Aldous Huxley), comentariul sarcastic (izbitor de asemănător cu cel al lui Shaw), exotism (pe linia Stevenson, Conrad, Kipling), experienţa energiei umane în dominarea naturii (ce-l prevesteşte într-un anume sens pe Hemingway), idila romantică, introspecţia psihologică şi chiar (dacă ne referim la crima lui George Ponderevo) actul gratuit gidian şi absurdul kafkiano-brechtian. Evident, pluralitatea temelor şi a modulaţiilor artistice nu poate constitui un gir suficient al valorii artistice. Romanul, chiar în forma lui cea mai liberă de orice fel de convenţii, reprezintă cu totul altceva, ca structură, decît o suită muzicală. Fiecare motiv, fiecare culoare specifică în care acest motiv este zugrăvit, se cer integrate într-o anumită unitate de concepţie, de ritm şi tonalitate; ea lipsind, motivele şi culorile înseşi, luate izolat, sînt private de deplina semnificaţie ce a intenţionat autorul să învestească în ele.

O problemă fundamentală ridicată de *Tono-Bungay* nu este numai aceea de a şti în ce măsură eseismul concordă cu caracterul esenţialmente realist al naraţiunii, ci de a vedea în ce măsură diferitele motive alcătuitoare se articulează între ele în chip organic, formînd un tot unitar.

Sub acest raport, nici un lector al cărţii nu poate evita impresia că diferitele ei momente şi tonalităţi se succed potrivit logicii interioare a unui personaj viu şi complex, George Ponderevo, chiar dacă în structura lui intimă stăruie o anumită ambiguitate, fiind greu de făcut o demarcaţie precisă între părerile sale şi cele ale autorului. Confruntată

cu autobiografia lui Wells, evoluţia eroului conţine desigur multe din experienţele plăsmuitorului său, însă astfel de experienţe sînt inserate în povestire numai sub aspectul ecourilor sufleteşti ce le-au generat, nu şi al faptelor brute de viaţă prin care s-au soldat. Ca în orice act literar, faptele sînt produse ale ficţiunii.

În ansamblul lui, romanul *Tono-Bungay* se susţine pe antiteza a două destine ce se împletesc la un moment dat, pentru ca apoi să se despartă. În opoziţie cu existenţa goală, animată de scopuri vane a unchiului său, George are menirea de a sugera convingerea intimă a scriitorului că intelectualitatea şi mai ales oamenii de ştiinţă reprezintă adevărata elită socială, singura pătură de care depinde viitorul omenirii. Aşa cum este conceput, el încurajează presupunerea că Wells a năzuit să atragă asupra lui simpatia cititorului. Şi totuşi, autorul lui *Tono-Bungay* a ajuns la un grad atît de mare de obiectivare, încît eroul său, acţionînd sub imperiul propriei sale logici, nu mai ţine seama de misiunea ce i-a fost încredinţată iniţial, stîrneşte dimpotrivă antipatia, în ciuda încercărilor de a se justifica pe sine. Străbătînd, în decursul evoluţiei, cîteva straturi sociale, psihologia i se modifică în funcţie de împrejurările parcurse, deşi, dincolo de asemenea mutaţii, personalitatea sa rămîne dominată de o anumită constantă. George Ponderevo pare a ilustra o intuiţie a lui Wells, remarcabilă pentru epoca respectivă: fiind scindat în două euri opuse, individual şi social, eroul lui *Tono-Bungay* pune în lumină, cu destulă forţă, procesul de alienare a personalităţii umane în condiţiile capitalismului, anticipînd astfel tehnica distanţării, folosită mai tîrziu în chip deliberat de către Bertholt Brecht. Tot ceea ce i se întîmplă personajului principal din roman tinde să nege în chip nemilos propriile sale reprezentări asupra lumii; viaţa îl tîrăşte în şuvoiul ei împotriva propriei lui voinţe şi conştiinţe; gîndirea şi comportamentul lui George Ponderevo se află în permanent contrapunct: prima ascultă de ecourile unei adolescenţe încă destul de vii în sufletul lui, cel de-al doilea de inexorabilele legi ale

necesităţii sociale bazate pe raporturile capitaliste. O dată, însă, cu maturizarea, din candoarea adolescenţei nu rămîne decît o vagă pîlpîire, iar trecerea timpului îi modelează şi gîndirea în funcţie de comportamentul său viciat. Împletind scepticismul cu cinismul, George Ponderevo sfîrşeşte prin a ni se configura drept unul dintre acei oameni de ştiinţă, legaţi de capitalism, pentru care oamenii de rînd

nu sînt altceva decît simple „unităţi” statistice menite a se supune orbeşte diferitelor „raţionalizări” preconizate de subtilele lor calcule matematice; pe scurt, unul dintre strămoşii tehnocraţilor moderni din occident. Este limpede că un asemenea personaj nu ni se poate impune ca ideal uman, că nu pe umerii lui trebuie să cadă sarcina de a deschide omenirii calea spre progres.

Indiferent de semnificaţia ce intenţionează să i-o acorde Wells, George Ponderevo îndeplineşte faţă de cititor, datorită lucidităţii ce i-o împrumută autorul, rolul de distanţator; el este acela care ne călăuzeşte paşii prin mulţimea întîmplărilor petrecute, explicîndu-ne sensul lor. În ipoteza că romanul ar putea fi dramatizat şi reprezentat, George Ponderevo ar trebui să-şi petreacă cel puţin jumătate din timpul spectacolului în faţa cortinei, ca orice comper.

Povestirea sa — chiar aşa, dezlînată, cum ni se înfăţişează — constituie prin ea însăşi cadrul ce asigură unitatea compoziţională şi tonală a romanului. George istoriseşte faptele ca şi cum, o dată cu trecerea timpului, memoria şi-ar fi luat asupra ei misiunea de a selecta amănuntele, nereţinînd decît pe cele esenţiale. Fiind de formaţie ştiinţifică, aşadar cu o capacitate puternică de abstractizare, generalizările lui sînt atît de rapide, încît se efectuează aproape concomitent cu reprezentările; de aceea unele evenimente menite a asigura continuitatea acţiunii nici nu apar, fiind înlocuite prin aprecieri sau interpretări cu caracter eseistic abstract.

Ar fi de presupus că scriitorul a adoptat monologul drept procedeu de narare pentru a escamota astfel — printr-un artificiu — lacunele de care suferea propria-i experienţă de viaţă. O asemenea supoziţie îşi găseşte oarecum confirmarea în felul cum ni se dezvăluie figura unchiului Ponderevo. Dacă în primele momente ale evoluţiei sale eroul se înfăţişează ca o prezenţă directă şi vie, plină de dinamism şi pitoresc, pe măsură ce se desfăşoară acţiunea, apariţiile lui se conturează tot mai vag, fiind lăsate pe seama relatărilor indirecte

ale nepotului, de parcă ar dispare îndărătul unei sticle mate.

Nu este, credem, greşit a afirma că pentru sarcina ce şi-a pus-o în faţă, Wells dispunea mai mult de o pregătire teoretică. „Ambiţia” sa a fost desigur să reconstituie (aşa cum ar fi reconstituit numai după cîteva oase scheletul unui mamut), ontogenia capitalismului de la pri-

mele-i faze — cînd micul prăvăliaş luptă împotriva atotputerniciei aristocratice — pînă în momentul ei cel mai înalt, imperialismul cu trusturile, cartelurile şi concernele, expansiunile coloniale şi războaiele lui de agresiune. Punîndu-l pe unchiul Ponderevo să urce treaptă cu treaptă pînă în vîrf, Wells a făcut din eroul său nu numai chintesenţa unei clase sociale ci şi a unui destin istoric. Şi în această ascensiune nici una dintre trăsăturile caracteristice fiecărui moment nu este uitată: revolta împotriva lordului proprietar al domeniului pe care se află orăşelul, încercarea norocului la bursă, pauperizarea momentană şi căderea în situaţia de salariat, lansarea stimulentului Tono-Bungay şi regizarea reclamei în jurul lui, raţionalizarea procesului de ambalare, febra acumulării de capital şi plasarea acestuia în acţiuni, întinderea tentaculelor spre alte întreprinderi, speculaţiile financiare, savurarea puterii, febra cumpărăturilor, rafinarea gustului şi, în sfîrşit, organizarea expediţiei pentru acapararea pămîntului radioactiv.

Într-atît de precisă este intuiţia lui Wells asupra acestei evoluţii, încît la un moment dat unchiul Ponderevo îşi manifestă deplina şi entuziasta sa adeziune la ideea supra-omului nietzschean, ceea ce echivalează, evident, cu prevederea apariţiei fascismului ca dictatură dcschisă, violentă a marelui capital monopolist.

Dar experienţa practică de viaţă a scriitorului, după cum rezultă chiar din autobiografie, acoperea mai ales primele trepte ale acestei scări evolutive.

Scenele de la „Bladesover” sînt cele mai strălucite ale romanului. Wells ne oferă parcă în dar o caricatură, tocmai potrivită pentru a marca începutul procesului, în speţă atmosfera Angliei tradiţionale şi tradiţionaliste ce se încăpăţînează să rămînă la moravurile secolului al XVIII-lea. Prin lumea valeţilor şi majordomilor — care imită manierele stăpînilor — scriitorul dobîndeşte imaginea îngroşată — deci ridiculă — a spiritului unei aristocraţii ajunsă în stadiul de anacronism, după cum raporturile dintre copii ne sugerează — la scară redusă

— tabloul social al părinţilor. De asemenea, partiturile comice ale cuplului Ponderevo sînt susţinute cu atîta energie, încît pot fi comparate cu un vibrato într-un concert de vioară. Din păcate, momente de acest fel devin tot mai rare pe măsură ce eroii intră în sferele înalte ale lumii finanţelor.

însă cititorul nu rămîne fără o oarecare compensaţie. Caracterizările succinte, precise, sugestive, aparent aforistice nu-i lasă spiritul să lîncezească, oferindu-i o permanentă delectare.

Iar romanul lui Wells în întregimea lui, prin dezordinea sa eseistică şi formulările sale sclipitoare, pare un foc de artificii ce nu se stinge niciodată. O ploaie de săgeţi incandescente ţîşnesc luminînd, asemenea flăcării de magneziu, un aspect sau altul al realităţii, pentru ca după o scurtă atenuare să izbucnească din nou, cu aceeaşi virulenţă şi poate chiar cu una sporită.

V. Moglescu

Cartea întîi

VREMURILE DINAINTE CA TONO-BUNGAY SĂ FI FOST INVENTAT

I

Despre Bladesover House, despre mama mea şi despre felul cum era constituită societatea

1

Cei mai mulţi oameni din lumea aceasta par să ducă o viaţă „tipică”, cu un început, un mijloc şi un sfîrşit, care se succed într-o anumită consecvenţă şi armonie, conforme cu regulile genului lor. Poţi vorbi despre ele ca aparţinînd cută- rui sau cutărui gen de oameni. Aceştia sînt ceea ce oamenii de teatru obişnuiesc să denumească, nici mai mult (şi nici mai puţin) decît „roluri de caracter”. Au o clasă şi un loc anume, ştiu ce li se potriveşte şi ce li se cuvine, iar dimensiunile pietrei lor funerare spun, în cele din urmă, cît de bine şi-au jucat rolul. Dar mai există şi un alt fel de viaţă care, departe de a fi o astfel de împlinire, îţi oferă doar cîteva crîmpeie amestecate. Cine ştie ce întîmplare neobişnuită se iveşte, care te aruncă în afara păturii tale sociale şi trăieşti tot restul vieţii de-a curmezişul, parcă într-o succesiune de mostre. Aceasta a fost soarta mea, şi reflecţiile asupra ei m-au determinat pînă la urmă să scriu ceva în felul unui roman. Toate acele impresii puţin obişnuite care mi-au umplut existenţa, vreau cu tot dinadinsul să le povestesc Am văzut viaţa la nivelurile cele mai diferite şi am cunoscut-o în toată intimitatea ei şi cu bună-credinţă. Am făcut parte din mai multe clase sociale. Am fost oaspetele nedorit al unui muncitor brutar, un

văr de-al meu, care a murit după aceea în azilul din Chatham; am mîncat ce-mi dădeau pe furiş valeţii prin bucătării, şi am fost dispreţuit pentru lipsă de maniere de către fiica unui funcţionar de la uzina de gaz (cu care de altfel m-am căsătorit şi pe urmă am divorţat); şi — ca să vorbesc şi de cealaltă extremă — am trăit cîndva, oh, ce zile strălucite! în casa unei contese. Era, recunosc, o contesă a lumii financiare, şi totuşi o contesă. I-am văzut pe aceşti oameni din diferite unghiuri. La banchete am întîlnit nu numai dintre aceia care posedau titluri de nobleţe, dar şi dintre mai-marii acestei lumi. Într-o împrejurare — şi amintirea ei străluceşte şi astăzi cu tărie — în timp ce ne manifestam cu prea multă ardoare admiraţia reciprocă, am vărsat cupa cu şampanie peste pantalonii celui mai important om de stat al Imperiului — să mă ferească Dumnezeu să fiu atît de netrebnic încît să-l numesc!

Şi odată (dar acesta n-a fost decît un simplu incident în viaţa mea) am ucis un om...

Da, am avut prilejul să cunosc fel de fel de oameni şi tot felul de moduri de viaţă. Ciudaţi mai sînt şi oamenii: fie ei mari sau mici, se aseamănă foarte mult în fond dar sînt grozav de diferiţi la suprafaţă. Şi ţinînd seama cît de departe am ajuns, îmi pare rău că n-am urcat şi mai sus şi n-am coborît şi mai jos. Familia regală, de pildă, trebuie să fie demnă de a fi cunoscută şi foarte amuzantă. Dar contactul meu cu regalitatea s-a limitat doar la împrejurări publice, iar în partea de jos a scării sociale n-am reuşit să dobîndesc ceea ce s-ar numi o cunoaştere aprofundată a acelei clase de oameni prăfuiţi, însă atît de atrăgători, care rătăcesc pe drumuri ameţiţi de băutură dar *en famille* vara, cu un cărucior, cu levănţică de vînzare, cu copii arşi de soare, şi boccele

ciudate ce aprind imaginaţia. Muncitori la canale, muncitori de la ferme, marinari şi fochişti, toţi cei care puteau fi găsiţi prin berăriile de pe vremuri mi-au rămas de asemenea necunoscuţi şi cred că îmi vor rămîne astfel pentru totdeauna. Despre relaţiile mele cu marea nobilime mai bine să nu mai vorbim; am mers o dată la vînătoare cu un duce, şi într-o izbucnire de ceea ce era fără îndoială snobism, am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca să-l împuşc în picior. Dar n-am reuşit.

Îmi pare rău totuşi că n-am mers pînă la capăt...

Mă veţi întreba prin ce merite am ajuns să cunosc domenii sociale atît de cuprinzătoare, să efectuez o secţiune transversală atît de vastă în organismul social britanic? O simplă întîmplare, datorită familiei în care m-am născut. Aşa cum se întîmplă întotdeauna în Anglia. Într-adevăr, dacă pot face astăzi observaţii atît de universale, explicaţia trebuie căutată aici. Eram nepotul unchiului meu, iar unchiul meu nu era altcineva decît Edward Ponderevo în persoană, care a trecut — sînt zece ani de atunci! — ca o cometă pe cerul finanţei. Vă amintiţi de zilele lui Ponderevo, de zilele măreţe, vreau să spun, ale lui Ponderevo? Poate aţi avut o participare la vreuna dintre întreprinderile sale care au zguduit lumea! Atunci îl cunoaşteţi prea bine. Călare pe Tono-Bungay, a ţîşnit ca o cometă de-a curmezişul cerului gol — sau mai curînd ca o rachetă formidabilă! — şi acţionarii uluiţi nu mai vorbeau decît despre steaua lui. Cînd a ajuns la zenit, s-a revărsat într-o adevărată ploaie de întreprinderi măreţe. Ce timpuri! A fost Napoleonul obiectelor de uz casnic!...

Îi eram nepot, şi m-am bucurat de încrederea şi dragostea lui. Cît timp i-a strălucit steaua, am rămas agăţat de pulpana hainei lui. În farmacia sa din Wimblehurst, înainte de a-şi fi început

cariera, am fabricat împreună hapuri. Am fost, s-ar putea spune, coada rachetei sale; şi după ascensiunea noastră formidabilă, cînd el jongla cu milioanele şi răspîndea de sus, de pe cer, o ploaie de aur, după ce am privit din înălţimi lumea modernă, am căzut iarăşi — puţin cam julit şi cu cîteva vînătăi, mai bătrîn cu douăzeci şi doi de ani, cu tinereţea pierdută, şi anii cei mai buni ai vieţii consumaţi — pe această bucată de pămînt de pe malul Tamisei, în mijlocul vîlvătăilor cuptoarelor şi al zgomotelor de ciocane, într-o realitate de oţel, ca să cuget pe îndelete la toate întîmplările petrecute şi să aştern pe hîrtie însemnările şi observaţiile incoerente care constituie această carte. Trebuie să ştiţi că n-a fost doar un zbor la figurat. Zenitul acestei cariere l-a constituit negreşit zborul nostru — al unchiului meu şi al meu — peste Canalul Mînecii pe *Lord Roberts β*...

Ţin să vă previn că această carte va fi un fel de conglomerat. Voi trasa traiectoria mea socială (şi pe cea a unchiului meu) ca principală linie a povestirii, dar cum acesta este primul meu roman, şi aproape cu certitudine şi ultimul, vreau să pun în el şi toate acele lucruri care m-au izbit, m-au amuzat şi m-au impresionat — chiar dacă n-au cîtuşi de puţin vreo legătură cu povestirea. De asemenea, vreau să vă înfăţişez ciudatele mele experienţe în dragoste, aşa cum au fost, căci ele m-au tulburat, m-au întristat şi m-au influenţat într-o mare măsură şi mi se pare încă şi astăzi că au cuprins unele elemente iraţionale şi discutabile, pe care mi le voi lămuri mai bine aşternîndu-le pe hîrtie. Şi s-ar putea să vă descriu chiar oameni văzuţi în treacăt, numai pentru că îmi place să-mi amintesc ce-au spus şi au făcut, şi mai ales cum s-au purtat în timpul scurtei dar măreţei străluciri a lui Tono-Bungay şi a odraslei sale şi mai strălucitoare. Pe

unii dintre ei i-a luminat — pot să vă asigur! Voi atinge, într-adevăr, o mulţime de lucruri. În general, ideile mele despre roman sînt mai curînd cuprinzătoare decît austere…

Tono-Bungay mai figurează şi astăzi pe panourile de reclamă, îl vezi pe rafturile oricărui farmacist, şi încă mai potoleşte tusea bătrînilor, le înviorează privirea şi le dezleagă limbile; dar gloria lui socială, strălucirea-i financiară, s-au şters pentru totdeauna de pe faţa pămîntului. Iar eu, singurul supravieţuitor care a scăpat doar pîrlit din această văpaie, stau aici şi scriu despre el, într-un loc unde vacarmul şi huruitul maşinilor nu se potolesc niciodată, pe o masă înţesată de tot felul de schiţe, printre fragmente de machete şi însemnări despre viteza aerului, presiunea apei şi despre traiectorii — traiectorii de un fel cu totul diferit de aceea a lui Tono-Bungay.

2

Dar tot scriind aşa, stau şi mă întreb dacă, la urma urmei, aceasta este o relatare cinstită a ceea ce încerc să fac. Am impresia că rezultatul nu este decît un ghiveci de anecdote şi peripeţii, în care unchiul meu înoată în mijloc, ca cea mai bună bucăţică de carne. Mărturisesc că acum, după ce m-am pornit să scriu, îmi dau seama ce vîltoare de lucruri învăţate, de emoţii încercate şi de teorii formate trebuie să înfrunt, şi cît de deznădăjduită, într-un sens, va fi încercarea mea, încă de la început. Presupun că ceea ce caut într-adevăr să redau aici nu este nici mai mult nici mai puţin decît însăşi Viaţa — aşa cum mi-a apărut mie. Vreau să povestesc — *despre mine însumi,* şi despre impresiile mele în ansamblu, să spun ceea ce am ajuns să înţeleg

despre legi, tradiţii, uzanţe şi idei (adică ceea ce numim cu un cuvînt societate) şi cum noi, bieţi indivizi, sîntem mînaţi, ademeniţi şi azvîrliţi printre aceste smîrcuri şi meandre nesigure. Am ajuns, cred, la acea perioadă a vieţii cînd lucrurile încep să prindă consistenţă, să aibă un aer de realitate, să nu fie doar material pentru visare, ci interesante prin ele însele. Am ajuns la vîrsta cînd omul ştie să critice, să scrie romane, şi iată că îl scriu pe al meu — singurul meu roman — fără să fi ajuns însă la acea disciplină în ordonarea materialului pe care cred că o dobîndeşte orice romancier şi care-i arată ce anume trebuie să păstreze şi ce să arunce deoparte.

Am citit destul de multe romane, am făcut cîteva încercări de a scrie înainte de a mă apuca de acesta, şi consider că regulile şi constrîngerile acestei arte (după cum le-am înţeles eu) sînt imposibile pentru mine. Îmi place să scriu, mă atrage scrisul, dar nu tehnica este partea mea tare. Sînt inginer, cu cîteva brevete şi o serie de idei; şi vîna de artist din mine s-a dedicat în cea mai mare parte motoarelor cu turbine, construcţiei de vase şi problemelor zborului — orice aş face nu reuşesc să văd cum aş putea să fiu altceva decît un povestitor dezlînat şi nedisciplinat. Dacă voi izbuti să exprim ceea ce am în minte, o voi face doar lungind-o şi împiedi- cîndu-mă, comentînd şi teoretizînd. Şi ceea ce am de spus nu este o povestire construită, ci realităţi greu de descris. Povestea mea de dragoste — şi dacă-mi voi putea păstra curajul de a spune tot adevărul, o veţi auzi în întregime — nu se încadrează în nici un fel de schemă precisă. Ea cuprinde trei personaje feminine şi se împleteşte cu toate celelalte întîmplări...

Dar cred că am spus destul pentru a mă scuza de metoda sau de lipsa de metodă în cele

ce vor urma, şi cred că aş face mai bine dacă voi începe să povestesc fără întîrziere despre copilăria mea şi despre primele impresii din umbra a ceea ce era pe atunci Bladesover House.

3

Cu vremea mi-am dat seama că Bladesover House nu era ceea ce mi se părea, dar în copilărie eram pe de-a întregul încredinţat că acest loc reprezenta un microcosm complet şi autentic. Pentru mine, sistemul Bladesover însemna un mic model în funcţiune — şi nici măcar atît de mic — al lumii întregi.

Să încerc să vă redau efectul pe care îl producea asupra mea.

Bladesover se întinde pe colinele din Kent, la vreo opt mile de Ashborough; vechiul său pavilion, o mică parodie în lemn a templului Vestei din Tibur, domină, cel puţin în teorie, de pe creasta dealului din spatele casei, priveliştea spre Canalul Mînecii la sud şi spre Tamisa la nord-est. Parcul, al doilea ca mărime din Kent, este plantat cu fagi uriaşi, care se întind pînă hăt-departe, cu ulmi şi castani, şi e brăzdat ici-colo, de văi şi adîncituri pline de ferigi, de izvoare, un pîrîu şi trei iazuri de vis; nenumărate căprioare zburdă pretutindeni în libertate. Casa, clădită în secolul al optsprezecelea, e din cărămidă roşie, în stilul unui castel franţuzesc; în afară de o singură deschidere printre creste care dă spre depărtările albastre, spre fermele, crîngurile şi peticele de pămînt pe care unduieşte grîul, întretăiate uneori de licărul unei ape, cele o sută şi şaptesprezece ferestre ale ei privesc doar propriile-i domenii, întinse şi minunate. O

perdea semicirculară de fagi mîndri maschează biserica şi satul, pitite într-o îngrămădire pitorească de-a lungul şoselei, la poalele măreţului parc. Spre nord, în colţul cel mai îndepărtat al acestei împrejmuiri, se află un al doilea sat dependent, Ropedean, mai puţin norocos din pricina distanţei mai mari la care se află şi a parohului bisericii de acolo. Nu s-ar fi putut spune că era om sărac, dar se arăta grozav de zgîrcit, mai ales că dijmele îi aduceau mai puţin decît se aştepta. Şi apoi, cum obişnuia să folosească cuvîntul euharistie pentru Cina Domnului, s-a pomenit înstrăinat de nobilele doamne din Bladesover. Aşa încît Ropedean a rămas în umbră în tot timpul adolescenţei mele.

Deci, în ochii mei, parcul întins şi casa mare şi frumoasă care domina biserica, satul şi întreaga regiune reprezentau tot ce era mai important pe lume, toate celelalte lucruri neavînd însemnătate decît în legătură cu ele. Ele reprezentau „Elita”, chintesenţa Calităţii, lîngă care, prin care şi pentru care respira şi trăia şi avea îngăduinţa să existe restul lumii — fermierii şi ţăranii, muncitorii din Ashborough, valeţii şi servitorii şi toţi argaţii de pe moşie. Şi această elită exista cu atîta calm şi desăvîrşire, casa cea mare se contopea atît de total şi de eficient cu cerul şi pămîntul, iar contrastul dintre camerele, saloanele şi galeriile sale spaţioase, odaia graţioasă

a intendenţei şi puzderia de oficii, pe de o parte, şi demnitatea sărăcioasă a vicarului, odăile mizere şi îmbîcsite chiar ale funcţionarilor de la poştă şi ale băcanului, pe de altă parte, întărea atît de mult aceste impresii, încît abia pe la vreo treisprezece sau paisprezece ani, cînd o ciudată notă de scepticism moştenit m-a făcut să mă îndoiesc dacă domnul Bartlett, vicarul, ştia într-adevăr cu certitudine totul despre Dumnezeu, abia atunci o nouă treaptă de îndoială, şi mai adîncă, m-a făcut să-mi pun întrebări relativ la justificarea nobilimii, la necesitatea ei primară în schema lucrurilor. Dar o dată scepticismul trezit, am mers şi mai departe. Pe la vîrsta de paisprezece ani făptuisem păcate şi sacrilegii teribile; mă hotărîsem să mă căsătoresc cu fiica unui viconte şi învineţisem ochiul stîng — cred că era stîngul — al fratelui ei vitreg, într-o răzvrătire făţişă şi declarată.

Dar despre aceasta la locul cuvenit.

Casa cea mare, biserica, satul, ţăranii şi servitorii, fiecare cu situaţia şi cu rangul său, mi se păreau, vă spuneam, că formează un sistem social închis şi complet. În jurul nostru se aflau alte sate şi domenii întinse, şi de la o casă la alta circula nobilimea, aceşti zei olimpici care aveau relaţii şi se înrudeau numai între ei. Orăşelele îmi păreau simple îngrămădiri de prăvălii, locuri de tîrguit pentru arendaşi sau locuri unde puteau să dobîndească o brumă de învăţătură, depinzînd însă tot atît de complet şi aproape tot atît de direct de nobilime ca şi satul. Credeam că aceasta era orînduirea lumii întregi. Credeam că Londra nu era decît un tîrg mai mare unde nobilii aveau casele de la oraş şi îşi făceau cumpărăturile mai mari, în umbra măreaţă a celei mai mari dintre toate cucoanele nobile: regina. Asta mi se părea să fie în ordinea divină a lucrurilor. Că toată această aparenţă frumoasă era încă de pe atunci subminată, că

existau forţe în acţiune care puteau în curînd să năruie tot acest sistem social, în legătură cu care maică-mea mă instruise cu atîta grijă încît să-mi pot înţelege „locul”, abia dacă îmi trecea prin minte, chiar şi în momentul cînd Tono-Bungay a fost lansat pe lume.

Există şi astăzi în Anglia încă mulţi oameni cărora nu le-a trecut prin minte acest lucru. Sînt momente cînd mă îndoiesc dacă cineva, în afară de o minoritate foarte neînsemnată a poporului englez, îşi dă seama cît de mult din această ordine

ostentativă a dispărut acum. Casele cele mari se mai înalţă încă în mijlocul parcurilor, căsuţele se îngrămădesc respectuos împrejurul lor, cu iedera căţărîndu-se spre streşini, peisajul rural englez — oriunde hoinăreşti prin Kent, de la Bladesover spre nord — arată cu încăpăţînare la fel cum a fost. Parcă ar fi o frumoasă zi de început de octombrie. Dar mîna schimbărilor este aşezată deasupra tuturor lucrurilor, nesimţită, nevăzută, oprindu-se o clipă, parcă pe jumătate în silă, înainte de a sfîrşi pentru totdeauna cu ele. Un îngheţ, şi întreaga faţă a lucrurilor va fi dezgolită, lanţurile rupte, răbdarea ajunsă la capăt, frunzişul nostru frumos de prefăcătorii zăcînd strălucitor în noroi.

Pentru aceasta ne mai trebuie încă puţină răbdare. Noua orînduire poate că a şi prins destul de mult formă, dar întocmai ca în spectacolele acelea cu lanterna magică, cunoscute la sate sub numele de „imagini schimbătoare”, imaginea trecută rămîne în minte, distinctă şi clară, în timp ce imaginea mai nouă este vagă încă mult timp după ce contururile care vin să le înlocuiască pe cele vechi au devenit vii şi puternice, aşa încît noua Anglie a copiilor copiilor noştri rămîne încă o enigmă pentru mine. Ideile de democraţie, de egalitate, şi, mai presus de toate, de promiscuă fraternitate n-au pătruns niciodată cu adevărat în mintea englezului. Dar ce se găseşte în mintea lui? Cartea aceasta, sper, va încerca într-un fel s-o arate. Poporul nostru nu o spune niciodată pe faţă, întrucît are obiceiul să folosească vorbele pentru glume şi ironii. Între timp, vechile forme şi vechile atitudini rămîn, schimbate într-un mod subtil şi continuînd mereu să se schimbe, adăpostind astăzi oaspeţi ciudaţi. Bladesover House este închiriat acum, cu mobilă cu tot, lui Sir Reuben Lichtenstein, şi

anume de cînd a murit bătrîna Lady Drew. A fost o stranie experienţă pentru mine să vizitez, pe vremea cînd unchiul meu realizase apogeul lui Tono-Bungay, casa în care mama mea fusese intendentă. M-au surprins atunci micile diferenţe care se produseseră o dată cu această substituire. Ca să folosesc o imagine din vremea cînd mă ocupam de mineralogie, noii stăpîni evrei nu erau atît o nouă nobilime britanică, cît mai ales „pseudomorfi” ai nobilimii. Sînt oameni foarte inteligenţi evreii, dar nu destul de inteligenţi ca să ştie să-şi ascundă inteligenţa. Aş fi vrut să pot coborî la subsol ca să savurez aspectul cămării. Sînt sigur că era cu totul altfel decît înainte. Am aflat că şi domeniile vecine aveau pseudomorfii lor: Hawksnest, un proprietar de ziar de tipul acela care folosind idei furate trece de la o întreprindere dubioasă la alta, cumpărase vechea reşedinţă; Redgrave era pe mîinile unor fabricanţi de bere.

Dar oamenii de la sate, pe cît am putut să-mi dau seama, nu vedeau nici o schimbare în această lume a lor. Două fetiţe se ploconiră şi un ţăran bătrîn îşi duse repede mîna la pălărie cînd am trecut prin sat. El tot mai credea că îşi ştie locul — şi pe al meu. Pe ţăranul acesta nu-l cunoşteam, dar tare aş fi vrut să-l întreb dacă-şi mai amintea de mama mea; numai că nu eram sigur şi nu ştiam dacă unchiul meu sau bătrînul Lichtenstein ar fi avut destul curaj să fie daţi de gol în felul acesta.

În copilăria mea, în acea Anglie rurală, fiecare fiinţă omenească îşi avea „locul” ei. Acesta îţi aparţinea de la naştere, la fel ca şi culoarea ochilor: era destinul tău inexorabil. Deasupra erau superiorii tăi, dedesubt inferiorii, şi mai era şi un mic număr dintre cei instabili, pe care puteai în mod obişnuit să-i consideri egali. În fruntea şi în centrul sistemului nostru se afla Lady Drew, „Înălţimea sa”, zbîrcită, vor-

băreaţă, cu o uimitoare memorie a genealogiilor, o femeie foarte, foarte bătrînă; iar nelipsită de lîngă ea şi aproape ţot atît de bătrînă, era *miss* Somerville, verişoara şi doamna ei de companie. Aceste două suflete trăiau ca nişte sîmburi uscaţi înveliţi în uriaşa coajă care era Bladesover House şi care fusese cîndva plină de filfizoni, de doamne frumoase, pomădate şi gătite, şi de gentilomi curtenitori, încinşi cu săbii; şi cînd nu venea nimeni în vizită, îşi petreceau zile întregi în salonul din colţ, chiar deasupra odăii mamei mele, fie citind, fie moţăind sau mîngîindu-şi cei doi cîini favoriţi. Cînd eram copil, mă gîndeam întotdeauna la aceste două biete creaturi bătrîne ca la nişte fiinţe superioare care trăiau, ca şi Dumnezeu, undeva deasupra acoperişului. Uneori se mai mişcau puţin şi atunci le auzeam chiar deasupra capului, ceea ce le făcea să devină mai reale, fără a le scădea prin aceasta predominanţa verticală. Uneori izbuteam chiar să le văd. Desigur, dacă dădeam peste ele în parc sau prin boschete (unde nu aveam voie să umblu), mă ascundeam sau o luam la fugă cuprins de o groază pioasă, dar în împrejurările cuvenite eram dus în faţa lor, dacă fireşte o doreau. Mi-o amintesc atunci pe „Înălţimea sa" ca pe o fiinţă în mătăsuri negre, cu un lanţ de aur, şi un glas tremurat cu care mă îndemna să fiu băiat cuminte, o faţă şi un gît cu pielea zbîrcită, şi o mînă vîscoasă care tremura cînd îmi dăruia o jumătate de coroană. În spatele ei se afla *miss* Somerville, o fiinţă şi mai palidă, îmbrăcată în haine de culoarea levănţicăi, cu garnituri în alb şi negru, cu ochii rătăciţi şi genele cărunte. Avea părul gălbui şi obrajii aprinşi; într-o noapte de iarnă, cînd am stat în odaia mamei, încălzindu-ne picioarele şi sorbind vin de soc, camerista ne-a mărturisit secretul simplu al acestei roşeţi întîrziate... După bătaia

mea cu tînărul Garvell am fost, fireşte, izgonit şi n-am mai revăzut niciodată aceste biete zeităţi boite.

Erau, apoi, zilele cînd pe podelele acelea de deasupra capetelor noastre răsuna un du-te-vino necontenit: invitaţii, îi vedeam rareori, dar gesturile şi manierele lor erau imitate şi discutate de servitoare şi de valeţi în odaia mamei şi în odaia administratorului — aşa încît ajungeam aproape să-i cunosc. Îmi dădeam seama că nici unul dintre invitaţi nu era într-adevăr egal cu Lady Drew, fiind mai mare în rang sau mai mic — aşa cum sînt toate lucrurile pe lumea asta. Odată a venit chiar un prinţ, însoţit de un adevărat gentilom, fapt care a depăşit puţin nivelul nostru obişnuit şi ne-a emoţionat pe toţi, trezind probabil şi speranţe nejustificate. Mai tîrziu, Rabbits, majordomul, a coborît în odaia mamei mele, roşu de indignare şi cu lacrimi în ochi. „Priveşte la *asta!*" spuse el cu glas strangulat. Mama rămase mută de groază. *Asta* era o monedă de o liră sterlină, la fel cum ai fi putut căpăta de la orice om de rînd!

După plecarea invitaţilor, îmi amintesc că urmau zile pline de nelinişte, căci sărmanele bătrîne de sus rămîneau obosite, mohorîte şi pizmaşe, într-o stare de indigestie fizică şi sufletească după eforturile sociale pe care le făcuseră...

La marginea cea mai de jos a acestui olimp îşi avea locul vicarul, şi după el veneau fiinţele acelea ambigue care nu făceau parte nici din elită şi nici dintre supuşi. Vicarul, desigur, îşi are un loc aparte în schema englezească tipică; nimic nu este mai remarcabil decît progresul pe care Biserica l-a făcut — din punct de vedere social — în ultimii două sute de ani. La începutul secolului al optsprezecelea, vicarul se afla mai curînd, ca situaţie, sub aceea a majordomului, şi se considera că intendenta sau vreo tînără care

nu mai putea face parte din lumea bună, fără a fi cu totul dezonorată, constituia pentru el o partidă bună. Literatura secolului al optsprezecelea este plină de jelaniile vicarului că nu poate să rămînă la masa seniorului şi să aibă şi el partea lui de plăcintă. A reuşit să se ridice deasupra acestei situaţii nedemne datorită abundenţei de fii mezini în familiile nobile. Cînd văd pretenţiile mari ale clerului de azi, nu pot să nu-mi amintesc de toate acestea. Este curios să observi că în prezent învăţătorul de la sate, această fiinţă călcată în picioare, care trebuie să cînte şi la orgă în biserică, deţine aproape aceeaşi poziţie ca preotul din secolul al şaptesprezecelea. Doctorul din Bladesover vine ca rang sub vicar, dar deasupra veterinarului; artiştii şi vilegiaturiştii din timpul verii îşi găsesc fiecare locul, deasupra sau dedesubt, în funcţie de înfăţişarea sau cheltuielile lor; şi apoi, pe o scară orînduită cu grijă, vin arendaşii, majordomul şi intendenta, proprietarul prăvăliei din sat, pădurarul-şef, bucătarul, cîrciumarul, paznicul pădurii, fierarul (al cărui rang era complicat de faptul că fiica sa ţinea oficiul poştal — şi mare încurcătură mai făcea cu telegramele!), fiul cel mare al negustorului din sat, primul valet, fiul mezin al negustorului din sat, primul său ajutor, şi aşa mai departe...

Toate aceste concepţii şi practici de aplicare universală, precum şi multe altele, le-am învăţat la Bladesover, ascul- tînd conversaţia valeţilor, a servitoarelor, a lui Rabbits majordomul şi a mamei mele, în odaia ei plină de dulapuri, văruită în alb, cu perdele de creton, unde se adunau servitorii de rang superior, sau ascultînd discuţiile valeţilor şi ale lui Rabbits cu tot felul de oameni de pe moşie — discuţii purtate în oficiu printre scaunele în stil Windsor şi postavul verde — unde majordomul, fiind deasupra legii, vindea bere fără licenţă şi fără

nici un fel de scrupule; sau, în sfîrşit, ascultînd pălăvrăgeala fetelor din casă şi a ajutoarelor de la bucătărie în pivniţa rece aşternută cu rogojini, sau a bucătăresei şi a îngrijitoarelor de păsări împreună cu prietenele lor întîmplătoare, printre vasele de aramă şi focul aprins din bucătărie.

Fireşte, nu propriile ranguri şi locuri ale acestor oameni erau în discuţie, conversaţia purtîndu-se, în general, asupra rangurilor şi locurilor zeilor olimpici. Pe măsuţa de toaletă

așezată printre dulapurile care se înşirau de-a lungul unui perete întreg din odaia mamei mele, se afla un vechi anuar al nobilimii ca şi cel clerical al lui Crockford, laolaltă cu cărţi de bucate, almanahul Whitaker, vechiul almanah al lui Moore şi dicţionarul secolului al optsprezecelea; se mai găsea şi în oficiu un anuar al nobilimii, cu coperţile rupte; unul nou se afla în odaia de biliard, şi parcă îmi amintesc de încă unul în încăperea unde se afla masa pe care valeţii jucau bagatelă[1] şi în care, după masa din sufragerie, se împărtăşeau din tot felul de bunătăţi. Şi dacă ai fi întrebat pe oricare dintre aceşti servitori de rang superior cum se înrudea cutare sau cutare prinţ de Battenberg, să zicem, cu domnul Gunninghame Graham sau cu ducele de Argyle, ai fi primit pe dată răspunsul. Cînd eram copil, am auzit o mulţime de lucruri în legătură cu toate acestea, şi dacă astăzi sînt puţin cam nesigur în privinţa titlurilor de curtoazie şi a aplicării exacte a titlurilor onorifice, asta se datorează, pot să vă asigur, firii mele nepăsătoare şi nu faptului că n-aş fi avut prilejul să învăţ aceste amănunte savuroase.

Dar toate aceste amintiri sînt dominate de figura mamei mele — a mamei mele care nu m-a iubit pentru că din zi în zi semănăm tot mai mult cu tata — şi care cunoştea fără nici o şovăială locul ei şi locul tuturor oamenilor din lume — în afară de locul în care se ascundea tatăl meu şi, în unele detalii, locul meu. Uneori se afla în faţa unor probleme mai deosebite. Parcă o văd şi o aud spunînd: „nu, domnişoară Fison, nobilii Angliei vin înaintea nobililor Regatului Unit, şi acesta nu este decît un pair al Regatului Unit”. Avea multă experienţă în a-i aşeza pe servitorii diferiţilor nobili în jurul mesei ei de ceai, unde eticheta era foarte strictă. Mă întreb uneori

[1] Un fel de biliard în miniatură.

dacă eticheta din odăile intendenţilor este astăzi tot atît de strictă, şi unde ar fi aşezat mama un şofer...

În general, sînt bucuros că am avut prilejul să văd atît de multe lucruri ca cele de la Bladesover — dacă nu pentru alt motiv măcar pentru acela că văzîndu-le atunci, acceptîndu-le cu toată naivitatea, crezînd în ele întru totul şi apoi ajungînd să le analizez, am putut să înţeleg multe lucruri care ar fi rămas de neînţeles în structura societăţii engleze. Bladesover

este, sînt convins, cheia a aproape tot ceea ce este specific, britanic şi de neconceput pentru un străin care cercetează felul de viaţă în Anglia, şi chiar şi al altor popoare de limbă engleză. Nu trebuie să uitaţi că toată Anglia nu era acum două sute de ani decît un imens Bladesover; că avusese, e drept, legea reformei electorale şi alte schimbări asemănătoare, dar de atunci încoace nu se mai produsese nici o revoluţie esenţială; că orice noutate şi caracteristică a vieţii moderne era considerată ca un factor inoportun sau ca un lustru pe această formulă predominantă, care se impunea obraznic sau se insinua timid; şi veţi observa de îndată caracterul raţional şi necesitatea acestui snobism, ceea ce constituie în ultimă analiză calitatea distinctivă a gîndirii engleze. Oricine nu se află în umbra unui Bladesover este parcă mereu în căutarea unei direcţii pierdute. Noi n-am rupt-o niciodată cu tradiţiile, niciodată nu le-am sfărîmat în bucăţi, nici măcar simbolic, cum au făcut francezii în mijlocul frămîntărilor din timpul Teroarei. Numai că toate ideile fundamentale ale acestei organizări au slăbit, vechile legături obişnuite s-au desfăcut aproape cu totul. Pînă şi America nu este, parcă, decît o bucată detaşată, îndepărtată, a acestei moşii care s-a întins prea mult. George Washington, Esq., făcea parte din nobilime, şi n-a lipsit decît puţin ca să fie ales rege. După cum ştiţi, Plutarc, şi nu vreo opoziţie americană l-a împiedicat pe George Washington să devină rege...

4

Dacă exista ceva de care aveam cel mai mult oroare la Bladesover era ora ceaiului în odaia intendentei. Şi mai ales aveam oroare atunci cînd doamna Mackridge, şi doamna Booch, şi

doamna Latude-Fernay se aflau acolo. Toate trei erau foste servitoare, acum pensionate. Vechile prietene ale lady-ei Drew le răsplătiseră postum pentru devotamentul prelungit faţă de micile lor capricii, iar doamna Booch de exemplu se mai îngrijea şi astăzi de un favorit skye-terrxer. În fiecare an lady Drew le trimitea în semn de recunoştinţă o invitaţie, urmărind în acelaşi timp să încurajeze virtuţile mamei mele şi ale domnişoarei Fison, fata în casă. Se aşezau toate în jurul mesei, în haine negre, lucioase şi pline de volane, împodobite cu dantele şi mărgele, şi mîncau o grămadă de prăjituri, bînd cantităţi impresionante de ceai şi pălăvrăgind tot timpul.

În amintirea mea ele au rămas ca nişte femei uriaşe. Fără îndoială că erau de dimensiuni obişnuite, dar nu eram decît un băieţaş, iar ele luau în mintea mea proporţii de coşmar. Se înălţau, se umflau şi se aplecau peste mine ameninţătoare. Doamna Mackridge era mare şi neagră, iar capul ei mă fascina, mai ales după ce mi-am dat seama că era cheală. Purta o bonetă distinsă, iar în faţă, pe frunte, îi atîrnau nişte cîrlionţi vopsiţi. N-am mai văzut niciodată aşa ceva. Fusese fată în casă la văduva lui sir Roderick Blenderhasset Impey, un fel de guvernator sau aşa ceva din Indiile Răsăritene, şi după hainele moştenite — de doamna Mackridge, vreau să zic — bănuiesc că lady Impey a fost într-adevăr o creatură enormă, formidabilă. Lady Impey fusese probabil un fel de Junonă, semeaţă şi inaccesibilă, avînd predilecţie pentru ironie şi spirit caustic. Doamna Mackridge nu avea spirit de loc, dar o dată cu vechile satinuri şi găteli ale impozantei doamne, preluase şi glasul şi gesturile ei caustice. Cînd îţi spunea că afară era o dimineaţă minunată, părea să-ţi spună în acelaşi timp că erai un prost fără pereche; cînd i te adresai, avea un fel de a asculta sărmanele tale

vorbe, cu un „Poftim?” răsunător şi dispreţuitor, încît începeai să doreşti s-o arzi de vie; mai avea de asemenea un fel de a spune „Nu zău!” închizîndu-şi pleoapele.

Doamna Booch era o femeie mai măruntă, cu părul castaniu, şi cu nişte zulufi mici şi ciudaţi de fiecare parte a feţei, cu ochii mari şi albaştri, şi cu o serie limitată de remarci stereotipe, care constituiau singurele ei posibilităţi mintale. Doamna Latude-Fernay nu mi-a lăsat, lucru curios, nici un fel de amintire, în afară de numele ei şi de imaginea unei rochii de mătase verde-cenuşie, presărată toată cu nasturi aurii şi albaştri. Îmi închipui că era voinică şi blondă. Apoi mai era domnişoara Fison, fata în casă care servea atît pe lady Drew cît şi pe domnişoara Somerville, iar la capătul mesei, în faţa mamei mele, stătea Rabbits, majordomul. Rabbits, pentru un majordom, era un om modest, iar la ceai nu venea în uniforma de majordom, ci într-o haină de dimineaţă şi cu o cravată neagră cu buline albastre. Era un om înalt de statură, cu favoriţi, cu gura mică şi subţire, fără mustăţi şi barbă. Şedeam în mijlocul acestor oameni pe un scaun înalt, tare, în stil georgian, încercînd să exist ca o mlădiţă slabă printre nişte stînci uriaşe, în timp ce maică-mea stătea cu ochii asupra mea, hotărîtă să suprime cea mai mică manifestare de vitalitate. Îmi venea tare greu să stau liniştit printre ei, dar îmi închipui că era greu şi pentru aceşti oameni vîrstnici, îmbuibaţi şi prefăcuţi, să suporte, fără ca demnitatea lor să sufere, neastîmpărul meu tineresc şi ochii mei răzvrătiţi şi neîncrezători.

Ceaiul dura aproape trei sferturi de oră, şi trebuia să stau pînă la capăt; şi de fiecare dată conversaţia era exact aceeaşi.

— Zahăr, doamnă Mackridge? obişnuia să întrebe mama. Zahăr, doamnă Latude-Fernay?

Cuvîntul „zahăr” părea să stîrnească o idee în mintea doamnei Mackridge.

— Se spune, începea ea cu voce răsunătoare — şi cel puţin jumătate din frazele ei începeau cu „se spune” — că zahărul îngraşă. În zilele noastre, majoritatea oamenilor „bine” nu mănîncă de loc zahăr.

— Dar nu la ceai, doamnă, spunea Rabbits cu un aer atoateştiutor.

— La nimic, i-o tăia doamna Mackridge cu un aer categoric care nu mai admitea nici o replică şi sorbind o înghiţitură.

— Cine ştie ce vor mai născoci!... interveni domnişoara Fison.

— Se spun atîtea lucruri! rostea atunci doamna Booch.

— Se spune, relua doamna Mackridge, neclintită, că doctorii nu-l mai recomandă acum.

Mama: — Nu, doamnă?

Doamna Mackridge: — Nu, doamnă.

Apoi, adresîndu-se întregii mese:

— Sărmanul sir Roderick, înainte de a muri, consuma mari cantităţi de zahăr. Uneori mă gîndesc că poate asta i-a grăbit sfîrşitul.

Cu aceasta se încheia prima parte a discuţiei. Puţină tristeţe şi o pauză marcau pomenirea persoanei sacre a lui sir Roderick.

— George, spunea mama, nu izbi cu piciorul în scaun!

Pe urmă, cred, urma piesa favorită din repertoriul doamnei Booch.

— Zilele s-au lungit destul de mult, declara ea. Sau, dacă vara era pe sfîrşite: Cum se mai scurtează zilele!

Pentru ea, aceasta era o remarcă de nepreţuit; şi nu ştiu ce s-ar fi făcut dacă ar fi trebuit să renunţe la comentarea vremii. Mama, care era aşezată cu spatele la fereastră, socotea de fiecare dată că se cuvine, ca o atenţie faţă de doamna Booch, să se întoarcă şi să privească afară, cum se lungesc, sau dimpotrivă, se scurtează zilele.

Urma o discuţie înflăcărată în care fiecare arăta cît mai aveam pînă la cea mai lungă sau cea mai scurtă zi, şi care apoi se stingea, epuizată.

Doamna Mackridge era aceea care, de cele mai multe ori, o deschidea din nou. Avea multe obiceiuri „intelectuale”, printre care şi pe acela de a citi ziarul „The Morning Post”. Celelalte prietene ale mamei răsfoiau şi ele uneori acest ziar, dar numai pentru anunţurile de naşteri, căsătorii şi decese de pe prima pagină. (Era vorba, desigur, despre vechiul „Morning Post”, care costa trei peni, nu ziarul scînteietor şi plin de vervă de astăzi.)

— Se spune, începea ea, că Lordul Tweedums urmează să plece în Canada.

— Ah! exclama domnul Rabbits, oare?

— Nu cumva, spunea mama mea, este vorba de vărul contelui de Slumgold? Ştia bine că aşa este şi că remarca era cu totul lipsită de rost, dar ţinea totuşi să spună şi ea ceva.

— Chiar el, răspundea doamna Mackridge. Se spune că era extrem de popular în Noua Galie de Sud. Se bucura de multă încredere acolo. L-am cunoscut cînd era tînăr: un tinerel foarte

plăcut la înfăţişare.

Urma o pauză respectuoasă.

— Predecesorul său, începea apoi Rabbits, care preluase de la vreun cleric o anumită pronunţare emfatică fără ca în acelaşi timp să-şi însuşească şi consoanele aspirate care ar fi înfrumuseţat-o, a avut nişte necazuri la Sydney.

— Ha! făcea doamna Mackridge cu un aer dispreţuitor. Aşa mi s-a spus şi mie.

— S-a aşezat la Templemorton după ce s-a întors din Australia, şi îmi amintesc că lumea a început să vorbească pe socoteala lui după ce a plecat din nou.

— Poftim? întreba doamna Mackridge cu aerul ei semeţ.

— Avea obiceiul să spună o poezioară. Spunea... cam aşa: ...„Şi-au părăsit ţara spre binele ţării”, care într-un fel trebuia să le amintească că fuseseră cîndva puşcăriaşi, chiar dacă acum erau reabilitaţi. Toţi cei pe care i-am auzit vorbind ziceau că a fost o lipsă de tact din partea lui.

— Sir Roderick obişnuia să spună, începea doamna Mackridge, că *primul lucru* — aici doamna Mackridge se oprea şi-mi arunca o privire teribilă — şi al *doilea lucru* — aici mă fixa din nou — şi al *treilea lucru* — în fine mă lăsa în pace — care se cere unui guvernator colonial este *tactul.* Văzîndu-mă probabil neconvins, adăuga cu un aer măreţ: Şi totdeauna am simţit că aceasta este o observaţie cît se poate de adevărată.

Am făgăduit atunci în sinea mea că dacă voi descoperi vreodată că-mi crescuse în suflet acest polip al tactului, îl voi smulge din rădăcini, îl voi arunca afară şi-l voi călca în picioare.

— Ciudaţi oameni... aceşti coloniali, spunea Rabbits. Foarte ciudaţi... Pe cînd mă aflam la Templemorton, am cunoscut cîţiva. Ciudaţi oameni, unii dintre ei. Foarte respectabili, desigur, largi la mînă uneori, dar... Unii dintre ei, trebuie să mărturisesc, mă făceau să devin nervos. Aveau tot timpul ochiul aţintit asupra ta. Te pîndeau, în timp ce-i serveai. Parcă te-ar fi observat într-una...

Mama nu se amesteca în astfel de discuţii. Cuvîntul „colonii” o întrista întotdeauna. Îi era teamă, cred, că dacă şi-ar întoarce gîndul în direcţia aceea, ar putea da pe neaşteptate peste

rătăcitorul meu tată, fără îndoială bigam şi cu o comportare absolut şocantă şi revoltătoare. Nu dorea cîtuşi de puţin să-l regăsească pe tatăl meu.

E ciudat că pe vremea aceea, cînd nu eram decît un băieţaş timid şi ascultător, aveam o asemenea idee despre colonii încît rîdeam în sinea mea de cunoştinţele coloniale ale doamnei Mackridge. Că aceşti bravi englezi, emancipaţi şi arşi de soare, trăind în aer liber, îi suportă ca un ciudat anacronism pe aristocraţii invadatori, treacă-meargă, mă gîn- deam eu, dar ca să le mai fie şi recunoscători...!

Acum nu mai rîd. Nu mai sînt atît de sigur...

5

Îmi va fi, cred, cam greu să explic de ce n-am ajuns să fac ceea ce ar fi fost firesc pentru oricine în împrejurările date — şi anume să iau drept bună lumea mea. Îmi închipui că e vorba de un scepticism înnăscut, şi de o incapacitate de asimilare. Tatăl meu, bănuiesc, era un sceptic; mama era cu siguranţă o femeie aspră.

Eram singurul lor copil, şi nici pînă astăzi nu ştiu dacă tata trăieşte sau a murit. A fugit de acasă, izgonit de virtuţile mamei, înainte ca amintirile mele să se desluşească. N-a lăsat nici o urmă în fuga sa, iar mama, în indignarea ei, a distrus toate amintirile rămase de la el. N-am văzut niciodată vreo fotografie de-a lui sau vreo bucăţică de hîrtie scrisă de mîna lui; şi ştiu că numai codul virtuţii şi al discreţiei a împiedicat-o să distrugă certificatul de căsătorie şi pe mine însumi, ştergînd astfel orice urmă a umilinţei ei matrimoniale. Presupun că am moştenit şi eu ceva din stupiditatea morală care a putut s-o determine să nimicească astfel toate mărunţişurile pe care le avea de la tata.

Nu pot să-mi închipui că nu i-a făcut unele cadouri cînd era îndrăgostit, de pildă vreo carte cu o dedicaţie drăguţă, poate o floare presată, un inel sau mai ştiu eu ce. Verigheta o păstra, desigur, dar toate celelalte le-a distrus. Niciodată nu mi-a spus care este numele lui de botez şi nici nu mi-a vorbit măcar un cuvînt despre el, deşi uneori îmi venea s-o întreb; tot ce ştiu despre el — şi nu prea mult — o ştiu de la fratele lui, eroul meu, unchiul Ponderevo.

Mama purta verigheta în deget, certificatul de căsătorie îl ţinea într-un plic sigilat în fundul celui mai mare cufăr, iar pe mine mă trimetea la o şcoală particulară aşezată între colinele din Kent. Să nu credeţi că am stat totdeauna la Bladesover — chiar şi în vacanţe! Dacă se întîmpla ca lady Drew să fie furioasă din cauza unor invitaţi pe care-i avusese, sau din cine ştie ce motiv voia s-o zgîndăre pe mama, atunci chiar dacă venea vacanţa, nu ţinea seama de înştiinţarea obişnuită pe care i-o făcea mama, şi eu „continuam să rămîn la şcoală”.

Dar astfel de împrejurări erau rare, şi cred că între zece şi paisprezece ani am petrecut în medie cincizeci de zile pe an la Bladesover.

Să nu vă închipuiţi că vacanţa la Bladesover nu-mi plăcea. Domeniul lady-ei Drew, care absorbise întreaga regiune dimprejur, nu era cu totul lipsit de măreţie. Sistemul din Bladesover făcuse cel puţin un lucru bun pentru Anglia — abolise mentalitatea ţărănească. Dacă mulţi dintre noi eram siliţi să trăim respirînd aerul bucătăriei şi al dependinţelor, eram măcar scutiţi de a duce o viaţă de mizerie, îngrijind păsări şi porci...

În jurul domeniului se întindea un spaţiu imens de verdeaţă, care nu era folosit ca păşune sau ogor; erau locuri pline de mister, care stîrneau imaginaţia. Exista şi un parc liniştit cu căprioare; am cunoscut cîte ceva din viaţa lor,

am auzit mugetul cerbilor, am dat peste pui de cerbi printre ferigi, am găsit oase, cranii şi coarne de cerbi prin locuri singuratice. Erau colţuri care dădeau sens cuvîntului pădure, îmi sugerau splendorile necercetate ale naturii. Exista acolo o colină plină de clopoţei, în lumina tremurată a soarelui, pe sub ramurile de curînd înverzite din West Wood, care a rămas ca un safir preţios în amintirea mea; a fost prima dată cînd am întîlnit în mod conştient Frumuseţea.

Iar în casă se aflau cărţi. Fleacurile pe care le citea bătrîna lady Drew nu le-am văzut niciodată; dar, mi-am dat seama mai tîrziu, că o fascinau doar cărţile în genul Mariei Monk. Existase însă pe vremuri un Drew cu preocupări intelectuale — sir Cuthbert, fiul lui sir Matthew, cel care zidise casa; şi într-o veche încăpere de sus, am găsit aruncate, claie peste grămadă, prăfuite şi uitate de Dumnezeu, cărţi şi comori printre care mama mi-a dat voie să scormonesc în vremea unor zile aspre de iarnă. Aşezat sub o fereastră din acoperiş, pe o policioară pusă peste nişte lădiţe de ceai şi mirodenii, am început să mă familiarizez cu o bună parte din desenele lui Hogarth, aflate într-o mapă de format mare, cu Rafael — am dat peste o carte mare cu gravuri după stanţele lui Rafael din Vatican — şi cu cea mai mare parte din capitalele Europei, aşa cum arătaseră pe la 1780, cu ajutorul cîtorva albume mari şi pătate. Mai era şi un mare atlas din secolul al optsprezecelea, cu hărţi imense care au fost pentru mine foarte instructive. Avea ornamente splendide în jurul titlului fiecărei hărţi; Olanda arăta un pescar şi barca sa; Rusia un cazac; Japonia, nişte oameni în pagode — da, chiar aşa, în pagode. Pe atunci existau *Terrae Incognitae* pe fiecare continent, Sarmaţia, şi alte ţări care au dispărut de atunci; şi multe călătorii am făcut eu, cu un bold tocit, prin lumea aceea mare,

respectabilă şi — pot s-o spun — neadevărată. Cărţile din cămăruţa aceea veche fuseseră izgonite, cred, din salon în timpul reînvierii bunului gust şi al ortodoxiei moleşite din epoca victoriană, dar mama nu avea nici cea mai mică idee despre ceea ce conţineau. Am citit astfel şi am înţeles retorica sănătoasă din *Drepturile omului* de Tom Paine[1], şi al său *Bunul Simţ,* cărţi excelente, lăudate cîndva de episcopi şi apoi renegate cu străşnicie. Gulliver se afla şi el, neepurat, o hrană cam greu de digerat poate pentru un copil, dar după părerea mea nu chiar atît de greu — şi n-am regretat niciodată de a-i fi gustat astfel frumuseţea. Satira lui Traldragdubh m-a făcut să-mi fiarbă sîngele în vine, cum era şi firesc, dar l-am urît pe Swift pentru Houyhnhnms, şi după aceea niciodată nu mi-au mai plăcut cu adevărat caii. Apoi îmi amintesc şi de o traducere a lui *Candide* de Voltaire, şi de *Rasselas;* şi, oricît de mare a fost Gibbon — în douăsprezece volume — sînt sigur că l-am citit, cam ameţit desigur, de la un capăt la celălalt, recurgînd din cînd în cînd şi la atlas.

Aceste lecturi mi-au aţîţat gustul şi pentru altele, şi pe furiş am început să fac incursiuni în dulapurile cu cărţi din salonul cel mare. Am reuşit să devorez un număr destul de mare de cărţi, înainte ca îndrăzneala mea profanatoare să fi fost descoperită de Ann, bătrîna îngrijitoare. Îmi amintesc că printre altele am încercat să citesc atunci o traducere din *Republica* lui Platon, şi am găsit-o teribil de plicticoasă; eram mult prea tînăr pentru asta; dar *Vathek*[2] — *Vathek* a fost ceva grozav. Episodul acela cu datul din picioare! Cînd toţi

---

[1] *Thomas Paine* (1737—1809), scriitor şi politician englez, celebru prin polemicile sale asupra drepturilor omului.

[2] *Vathek, o poveste orientală,* povestire aparţinînd scriitorului englez *William Beckford* (1751—1844), imitaţie a povestirilor filozofice ale lui Voltaire.

trebuiau să dea din picioare!

Amintirea lui *Vathek* mă duce întotdeauna cu gîndul la marele salon din Bladesover.

Era o încăpere imensă şi lungă, cu mai multe ferestre care dădeau spre parc, şi fiecare fereastră — erau o duzină sau chiar mai multe, înalte de la podea pînă la tavan — avea draperii de mătase sau satin, cu ciucuri grei, un baldachin deasupra, şi obloane albe şi complicate care se strîngeau în cavitatea adîncă a zidului. La fiecare capăt al acestei încăperi mari şi liniştite se afla cîte un cămin uriaş de marmoră; capătul dinspre bibliotecă reprezenta lupoaica cu Romulus şi Rejmus, fiind susţinuţi de Homer şi Virgiliu; sculptura din cealaltă parte am uitat-o. Portretul lui Frederick, Prinţ de Wales, atîrna deasupra unuia dintre capete, un portret de două ori cît mărimea naturală, dar îndulcit de suprafaţa lucioasă a uleiului; iar deasupra celuilalt se afla un grup — de proporţii tot atît de uriaşe — înfăţişînd membri dispăruţi ai familiei Drew, sub înfăţişare de zeităţi ale pădurii, îmbrăcaţi sumar şi proiectaţi pe un cer sfîşiat de furtună. Din tavanul ornamentat atîrnau trei candelabre, fiecare cu cîteva sute de cristaluri, iar pe covorul nesfîrşit — mi se părea tot atît de mare ca Sarmaţia din atlasul din cămăruţă — erau insule şi arhipelaguri de scaune şi sofale îmbrăcate în creton, mese, vase mari de Sèvres pe piedestaluri, un om şi un cal de bronz. Undeva în această întindere, îmi amintesc, dădeai peste o harpă imensă, lîngă un pupitru de muzică în formă de liră şi un pian uriaş...

Expediţiile de împrumutare a cărţilor erau extraordinar de îndrăzneţe şi primejdioase. Trebuia să cobor pe principala scară de serviciu — pînă acum era legal — dar imediat începea ilegalitatea, cînd de pe un mic palier treceam cu foarte multă grijă, printr-o uşă de postav roşu.

Un mic coridor ducea spre hol, şi aici mă uitam cu grijă dacă nu se vede Ann, bătrîna îngrijitoare — căci servitoarele mai tinere erau prietenoase şi nu contau. După ce mă lămuream unde se afla Ann, ţîşneam de-a curmezişul spaţiului gol de la picioarele scării celei mari, pe care nu mai cobora nimeni de cînd nu mai era la modă părul pudrat, şi de acolo ajungeam la uşa salonului. Un chinez oscilant de porţelan, în mărime naturală, se strîmba şi tremura la cel mai mic pas pe care îl făceam. Aici era locul cel mai periculos; uşa era dublă, avînd între cele două canaturi un spaţiu cît grosimea zidului, aşa că nu puteam să aud dinainte fîşîitul pămătufului de pene cu care se ştergea praful de cealaltă parte. Parcă eram — nu-i aşa? — un

şoarece care se furişa repede prin spaţii uriaşe în căutarea unor firimituri de gîndire, uitate.

Îmi amintesc că l-am găsit în rafturile acelea şi pe Plutarc al lui Langhorne. Mi se pare ciudat acum să mă gîndesc că mîndria şi respectul faţă de mine însumi, ideea de stat şi germenul spiritului cetăţenesc, le-am dobîndit în felul acesta, aproape pe furate; ciudat, de asemenea, că sarcina de a mă învăţa toate acestea i-a revenit unui grec, care murise de o mie opt sute de ani.

6

Şcoala la care am urmat era genul de şcoală pe care îl permitea sistemul din Bladesover. Şcolile publice ce luaseră fiinţă în scurta strălucire a Renaşterii fuseseră acaparate de clasa dominantă; clasele de jos se presupunea că nu aveau nevoie de şcoli, iar păturile noastre mijlocii aveau şcolile care li se cuveneau, şcoli particulare, pe care orice aşa-zis învăţător era liber să le înfiinţeze. Şcoala la care am fost dat era ţinută de un profesor care avusese destulă energie pentru a obţine o diplomă a Colegiului de Preceptori; şi dacă ţin seama cît de ieftine erau taxele, trebuie să recunosc că şcoala ar fi putut să fie şi mai proastă. Clădirea era o casă de cărămidă gălbuie, înnegrită de fum, care se afla în afara satului, iar clasa în care învăţam nu era decît o anexă făcută din şipci şi ipsos.

N-aş putea spune că zilele mele la şcoală au fost nefericite — ba chiar îmi aduc aminte că erau destul de distractive — dar nu pot nici să susţin, fără a denatura grav adevărul, că ne simţeam minunat acolo. Ne băteam mult, nu o bătaie sănătoasă, după anumite reguli, ci o „încăierare” adevărată, cu intenţii asasine, în care dădeai lovituri şi cu gheata — în orice caz,

lovituri grele! Cîţiva dintre elevi erau fiii unor cîrciu- mari din Londra, care ştiau să facă deosebirea între o bătaie şi boxul obişnuit, practicînd ambele sporturi şi avînd pe deasupra şi un vocabular de o bogăţie precoce. Terenul nostru de cricket nu avea butuci de poartă, jucam fără nici un stil şi ne ciorovăiam cu arbitrul.

Cît despre învăţătură, cel care ne preda era un bădăran de vreo nouăsprezece ani, care purta haine de gata, şi habar n-avea de principii pedagogice. Directorul, care era în acelaşi timp şi proprietarul şcolii, ne invăţa aritmetica, algebra şi geometria, iar pe băieţii mai mari chiar şi trigonometria; avea o puternică înclinaţie pentru matematici, şi mă gîndesc acum că faţă de şcolile publice obişnuite din Marea Britanie, făcea o treabă bună.

Ne bucuram de un privilegiu de nepreţuit în şcoala aceea — şi anume neglijarea oricărei educaţii spirituale. Ne purtam cu simplitatea impetuoasă a unor copii în mijlocul naturii, ne „hîrjoneam” ne „împungeam” şi ne „cîrpeam”; ne credeam piei-roşii şi cow-boy şi alte asemenea lucruri onorabile, nu nişte tineri gentlemeni englezi; nu simţeam nici unul din noi vreo chemare religioasă şi nici nu eram animaţi de o pietate prematură în strana rece de stejar unde trebuia să stăm în timpul slujbelor de duminică. Toate acestea erau bune. Cheltuiam cei cîţiva gologani pe care-i aveam cumpărînd din cînd în cînd broşuri necenzurate din prăvălia din sat, *Băieţii Angliei* şi alte reviste ieftine şi îngrozitoare — lecturi admirabile, care anti- cipau pe Haggard şi Stevenson, prost tipărite şi năstruşnic ilustrate, dar foarte, foarte bune pentru noi. În zilele libere, ni se acorda neobişnuita îngăduinţă de a hoinări în grupuri de cîte doi sau trei, departe pe cîmp, vorbind în

voie şi visînd cît ne dorea inima. Frumoase erau aceste plimbări! Şi astăzi încă, peisajul din Kent, cu cîmpiile sale întinse, cu grădinile de hamei şi peticele de grîu auriu, cu cuptoarele pentru hamei şi turlele pătrate ale bisericilor, totul proiectat pe un fundal de coline împădurite, are pentru mine un vag iz de aventură, care se adaugă la savoarea frumuseţii sale. Uneori fumam, dar nu ne-am gîndit niciodată să făptuim adevărate lucruri „băieţeşti”: n-am „prădat” nici o livadă — cu toate că existau livezi pretutindeni în jurul nostru — căci socoteam furtul un păcat; şterpeleam cîteodată mere, napi sau fragi de pe cîmp, dar simţeam că făptuim o crimă, şi pe deasupra şi lipsită de glorie, iar după aceea ne era ruşine. Am avut, e drept, şi zilele noastre de aventură, dar au fost accidente pe care nu le-am căutat. Astfel, într-o zi călduroasă, mai mulţi dintre noi, în timpul unei plimbări spre Maidstone, am fost împinşi de diavol să dispreţuim berea de ghimber, şi ne-am ameţit cumplit cu bere adevărată; şi altă dată, minţile noastre fragede au fost atît de înfierbîntate de legenda Vestu-

lui Sălbatic, încît ne-am cumpărat pistoale. Tînărul Roots din Highbury s-a întors cu un revolver şi cartuşe şi într-o după amiază de vacanţă, şase dintre noi ne-am hotărît să ducem o viaţă sălbatică şi liberă. Primul foc l-am tras în adîncul unei cariere părăsite de la Chiselstead, şi aproape că ne-a spart timpanele; apoi am tras într-o pădure presărată cu flori de ciuboţica-cucului de lîngă Pickthorn Green, iar eu am dat o alarmă falsă, strigînd: „Paznicul!”, şi am luat-o cu toţii la goană care încotro, fugind mai bine de o milă. După care Roots a tras pe neaşteptate într-un fazan pe şoseaua dinspre Chiselstead, şi atunci tînărul Barker a început să ne înşire verzi şi uscate în legătură cu severitatea legilor de vînătoare; Roots s-a speriat cumplit, şi am ascuns pistolul într-un şanţ secat de la marginea terenului şcolii. După cîteva zile l-am luat iarăşi şi, neţinînd seama că era murdar şi avea butoiul ruginit am încercat să tragem într-un iepure de la trei sute de metri. Tînărul Roots, care a nimerit într-un muşuroi de la douăzeci de paşi, transformîndu-l într-un nor de praf, şi-a ars degetele şi şi-a pîrlit faţa; şi după ce arma şi-a dovedit o stranie dispoziţie să ia foc spre cel care trage, n-a mai fost folosită niciodată.

O sursă importantă de distracţii pentru noi era să ne purtăm obraznic cu căruţaşii şi camionagiii de pe drumul spre Goudhurst; şi printre faptele mele memorabile îmi amintesc de întîmplarea aceea cînd am ieşit alb din cap pînă-n picioare din gropile cu var de la marginea satului, sau de ziua cînd m-am îmbolnăvit de gălbenare, după ce m-am scăldat gol-go- luţ cu încă trei băieţi despuiaţi, sub conducerea lui Ewart, în pîrîul care trece prin păşunile lui Hickson. După-amiezile acelea în care nimic nu punea frîu imaginaţiei noastre — cît de mult au însemnat pentru noi şi cît de bine ne-au făcut! Toate pîrîiaşele veneau de la

„izvoarele Nilului”, nedescoperite încă pe atunci, toate tufişurile erau jungle indiene, iar cel mai frumos joc, o spun cu mîndrie, l-am inventat eu. Inspiraţia am găsit-o în salonul din Bladesover. Descoperisem o pădure prin care trecerea era „interzisă”, şi am realizat acolo „Retragerea celor zece mii”, de la un capăt la altul, croindu-ne drum cu vitejie printr-o încîlceală de tufe de urzici, fără să uităm să îngenunchem plîngînd cînd, în cele din urmă, am

ieşit şi am dat peste Marea cea mare. Întîlneam uneori cîte un trecător care se uita uluit la băieţii ce plîngeau sau urlau. De obicei, eu eram acela care făceam pe faimosul general Xenòfon — şi vă rog să observaţi accentul pe care-l puneam pe o; toate numele clasice le pronunţ în felul acesta — Socrates rimează cu Bates. Şi în afară doar de cazurile cînd ochiul sever al vreunui pedant mă previne asupra normelor sale de judecată, folosesc şi acum vechile şi îndrăgitele pronunţii greşite. Mica incursiune în limba latină, făcută mai tîrziu, în timpul cînd mă pregăteam să devin chimist, n-a reuşit să mă dezbare de acest obicei. În felul acesta, numele tuturor acelor personaje din trecut, cu accentele lor aiurite, le pronunţam cel puţin în mod viu, ca de la egal la egal, şi într-o limbă vie.

În general, şcoala ar fi putut să fie şi mai rea, şi printre alte lucruri bune ea mi-a dat un prieten care mi-a rămas pentru toată viaţa.

Acesta a fost Ewart, care acum, după multe vicisitudini, a ajuns sculptor de monumente la Woking. Sărmanul, cît de caraghios părea aşa deşelat cum era, cu hainele veşnic prea mici pentru el! Era un ţărănoi cu braţe şi picioare lungi, ridicol de înalt, pe lîngă mine care eram nu mărunt, dar de statură potrivită; şi exceptînd mustaţa neagră de astăzi, de sub nasul cîrn, avea aceeaşi faţă rotundă, aceiaşi ochi căprui-au- rii, strălucitori şi neastîmpăraţi, aceeaşi privire, aceeaşi înfăţişare gînditoare şi aceeaşi replică ironică. Era un lucru stabilit că nici un băiat nu se pricepea atît de bine să facă pe prostul cum se pricepea Bob Ewart, şi nici unul nu avea mai multă îndemînare în a uimi oamenii. Banalul dispărea în faţa lui Ewart — la atingerea lui toate lucrurile deveneau deosebite, neobişnuite. Pe el l-am auzit eu prima dată vorbind de dragoste, dar abia după ce rădăcinile dragostei pătrunseseră în inima mea. Era, o ştiu

acum, copilul din flori al acelui mare artist nesăbuit, Rickmann Ewart; şi el mi-a dezvăluit în fră- mîntarea crescîndă a minţii mele, lumina unei lumi mai puţin rigide, care cel puţin nu întorsese spatele frumuseţii.

I-am cîştigat inima povestindu-i *Vathek,* şi după aceea am rămas prieteni nedespărţiţi. Ne-am îmbinat atît de complet preocupările intelectuale, încît uneori mă întreb în ce măsură nu sînt o parte din Ewart şi în ce măsură nu a devenit şi Ewart, prin substituire, o parte din mine...

7

Şi apoi, îndată după ce am împlinit paisprezece ani, s-a petrecut nenorocirea.

Era în vacanţa de vară, şi totul s-a datorat Onorabilei Beatrice Normandy.

Beatrice „intrase în viaţa mea”, cum se spune, înainte ca eu să fi împlinit doisprezece ani. Apăruse pe neaşteptate într-o perioadă paşnică, după plecarea anuală a celor Trei Mari Doamne. Stătea în vechea odaie a copiilor de la etaj, şi în fiecare zi lua ceaiul cu noi în odaia mamei. Avea opt ani şi venise cu o doică numită Nannie; trebuie s-o spun, la început nu mi-a plăcut cîtuşi de puţin.

Nimănui nu i-a plăcut această erupţie în odăile de jos; amîndouă provocau multă ,,bătaie de cap” şi se purtau extrem de jignitor. La Nannie, simţul de datorie faţă de fetiţa pe care o avea în grijă ducea la cereri şi pretenţii care mamei îi tăiau respiraţia. Ouă la ore neobişnuite, laptele fiert de două ori, refuzul unui minunat *pudding* cu lapte — şi asta nu discutînd respectuos, ci dictînd, ca şi cum ar fi fost îndreptăţită. Nannie era o femeie oacheşă, cu trăsăturile mari, taciturnă, îmbrăcată într-o rochie cenuşie; avea un fel de a fi plin de dîrzenie, care pînă la urmă te înspăimînta, te

strivea şi te domina. Spunea că urma „poruncile altcuiva” — ca în tragedia greacă. Era un straniu produs al acelor timpuri vechi — o servitoare devotată, de încredere; îşi investise, parcă, toată mîn- dria şi voinţa în cei mari, în puternicii zilei pe care-i slujea, în schimbul unei bătrîneţi asigurate — şi, cu toate că nu fusese încheiată nici o înţelegere, amîndouă părţile se simţeau legate. În cele din urmă, va primi o anumită sumă de bani şi îşi va sfîrşi zilele într-o pensiune de familie. Îşi făurise obiceiul să invoce cu orice prilej autoritatea acestor oameni sus-puşi, înăbuşindu-şi toate părerile personale, orice gînd intim şi înseşi instinctele îi erau pervertite sau subjugate. Era asexuată, întreaga ei mîndrie o trecuse asupra altora şi îngrijea de copilul altei femei cu o devoţiune aspră, lipsită de bucurie, care pînă la urmă avea să se termine cu o separaţie stoică. Ne trata pe toţi ca pe nişte obiecte fără o altă valoare, decît aceea de a sluji fetiţa care-i fusese dată în grijă. Onorabila Beatrice, însă, consimţea să coboare pînă la noi.

Întîmplările ciudate din anii de mai tîrziu s-au interpus între mine şi amintirea desluşită a chipului ei copilăresc. Cînd mă gîndesc astăzi la Beatrice, o văd aşa cum am ajuns s-o cunosc mai tîrziu, cînd îi aveam atît de bine în minte chipul, încît aş putea să i-l desenez chiar şi acum, cu toate nenumăratele amănunte mici şi delicate, pe care ai fi putut să nu le bagi în seamă privind-o. Atunci, însă, ei bine, chiar şi atunci, îmi amintesc că am observat delicateţea infinită a pielii ei de copil şi sprîncenele-i fine, mai fine decît puful cel mai fin de pe pieptul unei păsărele. Era una dintre fetiţele acelea care arată ca o zînă — puţin precoce, cu obrajii îmbujoraţi, părul negru, un păr întunecat unduindu-se în zulufi care-i cădeau uneori peste ochi, şi nişte ochi negri drăcoşi, părînd

cîteodată de un căprui auriu. Şi încă din prima zi, după o scurtă privire aruncată lui Rabbits, a hotărît că singura persoană cu adevărat interesantă de la masa de ceai eram eu.

Cei mari vorbeau în felul lor plictisitor şi convenţional — povestindu-i lui Nannie toate banalităţile despre parc şi despre sat pe care le spuseseră de atîtea ori, iar Beatrice mă observa pe deasupra mesei, cu o curiozitate nemiloasă care mă făcea să mă simt stînjenit.

— Nannie, zise ea arătînd cu degetul spre mine, şi Nannie ignoră cu totul o întrebare a mamei ca să vadă ce vrea fetiţa; dînsul e un servitor?

— Ssst! făcu Nannie. E domnişorul Ponderevo.

— E un servitor? repetă Beatrice.

— E un băiat de şcoală, o lămuri maică-mea.

— Atunci, pot să vorbesc cu el, Nannie?

Nannie mă cercetă cu o brutală lipsă de omenie.

— Nu trebuie să vorbeşti prea mult, fu răspunsul ei, în timp ce-i tăia prăjitura în bucăţele. Nu, adăugă ea cu hotărîre, în timp ce Beatrice se pregătea să-mi vorbească.

Beatrice deveni răutăcioasă. Ochii ei păreau să mă cerceteze cu o duşmănie prin nimic justificată.

— Are mîinile murdare, zise ea, muşcînd din fructul oprit. Şi are gulerul ros.

Apoi se întoarse la prăjitură, cu o expresie de totală ignorare a persoanei mele, ceea ce mă umplu de ură şi de o dorinţă pasionată de a o sili să mă admire... Şi a doua zi înainte de ceai, pentru prima dată în viaţa mea, liber, fără să mi se poruncească sau să fiu silit de nimeni, m-am spălat pe mîini.

Aşa a început cunoştinţa noastră, care curînd după aceea, datorită unui capriciu al ei, s-a adîncit. Răcise şi a trebuit să fie ţinută în casă,

iar Nannie s-a pomenit pe neaşteptate în faţa alternativei de a trebui să îngrijească o fetiţă îngrozitor de neascultătoare, care scotea o cantitate impresionantă de ţipete, nepotrivite pentru urechile unei mătuşi bătrîne, şubrede şi bogate, sau de a mă aduce pe mine sus, în odaia ei, ca să mă joc cu Beatrice toată după-amiaza. Nannie a coborît şi m-a luat cu un aer nemulţumit, predîndu-mă apoi micii creaturi, ca şi cum aş fi fost o varietate de pisoi mai mare. Pînă atunci nu avusesem niciodată de-a face cu o fetiţă şi-mi ziceam că era mai frumoasă, mai minunată şi mai strălucitoare decît orice altceva pe lume, iar Beatrice a găsit în mine cel mai blînd dintre sclavi — deşi n-am întîrziat să-i arăt că eram destul de puternic. Iar Nannie a fost uimită să vadă că după-amiaza se scurgea repede, plină de veselie. Mi-a lăudat purtarea faţă de lady Drew şi de maică-mea, care şi-a exprimat bucuria să audă lucruri bune despre mine; după aceea m-am mai jucat cu Beatrice de mai multe ori. Jucăriile ei le ţin minte şi acum — erau mari şi splendide, de-a dreptul gigantice faţă de impresiile mele dinainte despre jucării; ne-am dus chiar şi în odaia aceea de pe palierul camerei copiilor, ca să ne jucăm cuminţi acolo, în „marea casă de păpuşi" dăruită de Prinţul Regent primului născut (care a murit la cinci ani) al lui sir Harry Drew, căsuţă care reproducea de fapt în mic domeniul Bladesover, conţinea optzeci şi cinci de păpuşi şi costase sute de lire sterline. Supravegheaţi cu stricteţe, ne-am jucat plini de încîntare cu minunăţia aceea.

Cînd vacanţa s-a sfîrşit, m-am întors la şcoală cu sufletul încărcat de visuri fără seamăn şi l-am găsit pe Ewart, care mi-a vorbit despre dragoste; iar eu i-am povestit despre casa de păpuşi, care, foarte curînd, preluată de imaginaţia lui Ewart, s-a transformat într-o

cetate de păpuşi de pe o insulă numai a noastră.

În sinea mea, una dintre păpuşi se numea Beatrice.

În vacanţa următoare am văzut-o puţin — şi, lucru ciudat, am păstrat o amintire destul de vagă despre această perioadă — apoi a urmat golul unui an de şcoală, şi după aceea, nenorocirea mea.

8

Acum, că mă aşez să-mi scriu povestirea şi caut să înşir întîmplările în ordinea lor, mă uimeşte lipsa de consecvenţă şi de logică a memoriei. Îţi aminteşti fapte şi nu poţi să-ţi aminteşti cauzele lor; îţi aminteşti limpede momente care se desprind în mod inexplicabil — lucruri întîmplătoare care nu se leagă de nimic şi nu duc nicăieri. Probabil că o văzusem pe Beatrice şi pe fratele ei vitreg de mai multe ori în timpul ultimei mele vacanţe la Bladesover, dar nu ţin minte de loc în ce împrejurări. Acea mare criză din copilăria mea se desprinde foarte limpede, ca un punct crucial pentru mine, dar cînd caut amănunte — în special cele care au dus la declanşarea ei — nu pot să-mi dau seama în ce ordine s-au desfăşurat. Fratele acesta vitreg, Archie Garvell, apăruse atunci pentru prima oară. Îmi amintesc de el limpede, ca de un băiat blond, cu un aer trufaş, slăbănog, mult mai înalt decît mine, dar cred că mai puţin voinic, şi că ne-am urît unul pe altul încă de la început, în mod instinctiv; şi totuşi, nu pot să-mi amintesc de loc prima întîlnire cu el.

Privind înapoi spre acele vremuri trecute — ca şi cum aş scormoni într-un pod părăsit pe unde a trecut vreun hoţ excentric — nu pot nici măcar să-mi explic prezenţa acestor copii la

Bladesover. Ştiu că făceau parte dintre nenumăraţii veri ai lady-ei Drew şi că, după teoriile celor din încăperile de jos, urmau să intre în cele din urmă în stăpînirea domeniului Bladesover. Dacă era aşa, speranţele lor nu s-au împlinit. În tot cazul, casa aceea mare, cu toată splendoarea ei ofilită, cu mobila ei fină, cu glorioasele ei tradiţii, aparţinea bătrînei lady; şi înclin să cred că ea s-a folosit de această împrejurare pentru a chinui şi a domina pe aceia care sperau s-o moştenească. Printre aceştia se număra şi lordul Osprey şi cred că dacă lady Drew i-a adăpostit copilul orfan, ca şi copilul vitreg, a făcut-o, poate, pentru că era sărac, dar şi pentru că — îmi zic eu astăzi — nutrea speranţa vagă de a găsi la ei oarecare afecţiune sau măcar de a-şi înviora existenţa. Nannie n-a mai apărut în această a doua vacanţă, Beatrice aflîndu-se în grija unei tinere femei prietenoase şi şterse, dintr-o familie de militari săraci, al cărui nume nu l-am ştiut niciodată.

Beatrice şi cu Archie erau, pare-se, doi copii întreprinzători şi foarte greu de stăpînit. Îmi amintesc, de asemenea, că se hotărîse în legătură cu mine că nu eram un tovarăş potrivit pentru ei, aşa că aveam grijă să nu ne vadă nimeni cînd ne jucam. Beatrice stăruise să ne jucăm împreună.

Sînt sigur că ştiam destule despre dragoste la paisprezece ani, şi că pe atunci eram atît de îndrăgostit de Beatrice, pe cît poate să fie adultul cel mai pasionat, iar Beatrice era şi ea, în felul ei, îndrăgostită de mine. Printre iluziile decente şi utile ale societăţii noastre este şi aceea că, la vîrsta pe care o aveam noi, copiii nu gîndesc nimic, nu simt nimic, nu ştiu nimic despre dragoste. Este uimitor cît de mult ţin englezii la iluzii. Dar nu pot să nu mărturisesc că Beatrice şi cu mine vorbeam despre

dragoste, ne sărutam şi ne îmbrăţişam.

Îmi amintesc depre o discuţie pe care am avut-o sub tufişurile înalte din grădină — eu pe partea dinspre parc a zidului de piatră, iar stăpîna gîndurilor mele pline de adoraţie stînd puţin cam neelegant călare pe el. Neelegant, spun? Ar fi trebuit să vedeţi drăcuşorul dulce care era ea pe atunci. Îmi vine acum limpede în minte felul cum şedea călare pe zid; în spatele ei se împleteau ramurile subţiri ale boschetelor din grădină, pe care picioarele mele nu aveau voie s-o profaneze, şi departe, mult deasupra ei, nelămurită şi impunătoare, cornişa măreţei faţade a castelului se înălţa pe cerul presărat de nori. Se pare că ajunsesem cu discuţia la lucruri serioase şi concrete, şi anume la poziţia mea socială.

— Nu-l iubesc pe Archie, spuse ea deodată, fără nici o legătură; şi apoi, într-o şoaptă, aplecîndu-se înainte, cu părul căzîndu-i pe obraji: pe tine te iubesc!

Pe urmă, plină de nerăbdare, ţinu s-o asigur că nu eram şi nu puteam fi un servitor.

— N-ai să fii niciodată un servitor... niciodată!

I-am jurat din toată inima, şi promisiunea aceasta am ţinut-o, pentru că, prin însăşi natura mea, nu puteam să n-o ţin.

— Ce vrei să te faci? mă întrebă apoi.

Am căutat în grabă prin minte diferite profesiuni.

— Vrei să fii soldat? urmă cu întrebările.

— Ca să zbiere la mine toţi neghiobii? Nici gînd! am ho- tărît eu. Las asta pe seama băieţilor de ţărani.

— Dar ofiţer?

— Nu ştiu, am căutat să ocolesc, umilit, întrebarea. Mai curînd aş intra în marină.

— Nu ţi-ar plăcea să lupţi?

— Sigur că mi-ar plăcea. Dar un soldat de rînd... ce mare fericire să ţi se ordone să lupţi şi să fii privit de sus... Şi cum aş putea să devin ofiţer?

— N-ai putea? zise ea, privindu-mă cu îndoială; şi prăpastia sistemului social se deschise între noi.

Apoi, cum îi şade bine unui bărbat, m-am apucat să mă laud, croindu-mi un drum ca să ies din această încurcătură. Am spus că eram sărac, şi că cei săraci intră în marină; că ştiam matematică, ceea ce n-ar fi putut să spună nici un ofiţer de marină; şi l-am dat de exemplu pe Nelson, descriindu-i semeţ perspectivele mele pe marea albastră.

— A iubit-o pe Lady Hamilton, i-am spus, cu toate că era o nobilă... iar eu te voi iubi pe tine.

Cam pe aici ajunseserăm, cînd guvernanta, grijulie, începu s-o caute, strigînd: „Beeee-atrice! Beeee-e-e-atrice!”

— Bestie afurisită! zise domniţa mea, şi încercă să continue discuţia: dar guvernanta nu voia s-o lase în pace.

— Vino încoace! îmi zise pe neaşteptate domniţa mea, în- tinzînd o mînă murdară; şi m-am înălţat pînă la ea, iar căp- şorul ei a coborît pe deasupra zidului, pînă cînd buclele părului negru mi-au gîdilat obrajii.

— Eşti iubitul meu umil şi credincios? m-a întrebat într-o şoaptă, cu faţa îmbujorată aproape atingînd-o pe a mea, şi cu ochii foarte întunecaţi şi strălucitori.

— Sînt iubitul tău umil şi credincios, i-am răspuns tot în şoaptă.

Şi-a pus atunci braţul în jurul gîtului meu, a întins buzele şi ne-am sărutat, şi oricît aş fi fost eu de băiat, tremuram tot. Aşa ne-am sărutat

noi pentru prima dată.

— Beeee-e-e-a-trice! — se auzi înspăimîntător de aproape.

Cu o mişcare bruscă a piciorului încălţat în ciorapi negri, domniţa mea dispăru. O clipă mai tîrziu, am auzit-o înfrun- tînd mustrările guvernantei şi explicînd, cu o perfectă siguranţă şi lipsă de sinceritate, de ce nu răspunsese la chemările ei.

Am simţit că nu era indicat să fiu văzut tocmai atunci şi am dispărut pe furiş, în pădure, urzind de unul singur visuri de dragoste, rătăcind printr-una din văile acelea şerpuitoare şi pline de ferigi care brăzdau domeniul Bladesover. Şi în ziua aceea şi în multe zile de mai tîrziu, simţeam sărutul pe buzele mele ca un sigiliu; iar în timpul nopţii era sămînţă de vise.

Îmi amintesc apoi de o expediţie pe care am făcut-o — Beatrice, cu mine şi cu fratele ei vitreg — în aceeaşi pădure (ei doi se presupunea că se joacă în grădină) şi cum ne-am jucat acolo de-a indienii, şi am ridicat un wigwam dintr-o grămadă de butuci de fag, apoi am trecut pe lîngă nişte cerbi, ne-am furişat şi am privit iepurii care mîncau într-o poiană, şi aproape că am prins o veveriţă. Joaca era presărată cu certuri dese între mine şi tînărul Garvell, căci fiecare dintre noi stăruia cu încăpăţînare să aibă rolul conducător, şi numai lecturile mele mai ample — citisem de zece ori mai mult decît el — mi-au dat un ascendent asupra lui. L-am turtit de tot cînd i-am arătat cum se poate găsi vulturul într-o tulpină de ferigă. Pînă la urmă — nu mai ştiu de-a ce ne jucam — m-am furişat cu Beatrice, două făpturi înfierbîntate şi ciufulite, printre ferigile înalte şi ne-am ascuns de Archie. Frunzele înalte se ridicau deasupra noastră cu peste cinci picioare, şi cum eram un maestru în arta de a mă tîrî aproape fără zgomot prin frunzişul acela, dînd

la o parte ramurile de deasupra, mă aflam, fireşte, în frunte. Pămîntul de sub ferigi este foarte curat şi uşor parfumat în anotimpul călduros; tulpinile se înălţau negre şi apoi verzi — cînd te tîrai pe burtă, păreau o pădure tropicală în miniatură. Eu deschideam drumul şi Beatrice se tîra în urma mea, dar cînd verdeaţa altui luminiş ne apăru în faţă, ne-am oprit. Beatrice s-a tîrît atunci pînă la mine, apropiindu-şi faţa ei mică şi îmbujorată de a mea; mai privi o dată în urmă, răsuflînd adînc, apoi pe neaşteptate îşi aruncă braţele în jurul gîtului meu, mă trase pe pămînt lîngă ea, şi mă sărută; şi iar mă sărută. Ne sărutam, ne îmbrăţişam şi ne sărutam din nou, totul fără nici o vorbă; pe urmă ne-am oprit, ne-am uitat în jur, am şovăit— apoi pe neaşteptate, potoliţi şi puţin cam fîstîciţi, ne-am tîrît afară, pentru a fi îndată descoperiţi şi ajunşi din urmă de Archie.

De toate astea îmi amintesc foarte limpede, şi încă de altele mai vag — despre bătrînul Hall şi puşca lui cu care trăgea în ciori, despre o întîmplare în care fuseserăm amestecaţi şi noi, dar nu ştiu cum; apoi, în cele din urmă, brusc, se detaşează în memorie bătaia noastră din crescătoria de iepuri.

Aceasta, ca cele mai multe locuri din Anglia denumite astfel, nu era de fapt o crescătorie de iepuri, ci o pantă lungă, acoperită de spini şi fagi printre care trecea o cărare, un fel de rută de acces către drumul de căruţe din vale, între Bladesover şi Ropedean. Nu ştiu ce căutam noi trei acolo, dar am impresia nesigură că era ceva în legătură cu o vizită făcută de guvernantă la familia vicarului din Ropedean. Pe neaşteptate, Ar- chie şi cu mine, în timp ce puneam la cale un joc, am început să ne certăm pentru Beatrice. Îi făcusem cea mai cinstită ofertă; urma să fiu un nobil spaniol, Beatrice să fie soţia mea, iar Archie un trib de indieni care încercau s-o răpească. Mi se pare o ofertă foarte atrăgătoare pentru un băiat să fie un întreg trib de indieni, şi pe deasupra cu şansa de a avea o asemenea pradă. Dar Archie s-a simţit deodată jignit.

— Nu, a zis el; asta nu se poate!

— Ce nu se poate?

— Nu poţi să fii un gentleman, pentru că nu eşti. Şi nu se poate ca Beatrice să fie soţia ta. E... e o impertinenţă.

— Dar... am început eu, privind spre Beatrice.

Probabil că în mintea lui Archie se adunaseră de mai înainte tot felul de resentimente.

— Te lăsăm să te joci cu noi, a continuat el; dar aşa ceva nu se poate.

— Ce prostie! a izbucnit Beatrice. Ba poate, dacă vrea.

Dar Archie a reuşit să-şi impună punctul de vedere. N-am zis nimic, dar în sinea mea am început să fierb şi, după trei sau patru minute, eram de-a dreptul furios. Degeaba am căutat să ne înţelegem în legătură cu un alt joc. Nimic nu părea să se potrivească pentru noi toţi.

— Nu vrem să te joci cu noi de loc, a rostit pînă la urmă Archie.

— Ba da, vrem, a intervenit Beatrice.

— Nu vezi că nu ştie nici măcar să vorbească

corect?

— Ba *iel* nu ştie, mi-a scăpat mie în furia momentului.

— Ei, vezi? a strigat Archie. Spune *iel. Iel! Iel! Iel!*

Arăta cu degetul spre mine. Lovise chiar în inima ruşinii mele. I-am dat singurul răspuns potrivit, repezindu-mă asupra lui.

— Hei! strigă el, în faţa atacului meu furios. Se dădu înapoi, într-o atitudine care avea un oarecare stil în ea, pară lovitura, îmi răspunse cu una în obraz, rîzînd de uşurare şi surprins de propriul său succes. La care, am simţit că mă cuprinde o furie ucigătoare. Putea să boxeze tot atît de bine sau chiar mai bine decît mine — ar fi putut să-şi dea seama că, de fapt, nu mă pricepeam de loc la box — dar mă bătusem nu o dată cu pumnii, eram obişnuit să dau şi să primesc lovituri dureroase, şi mă îndoiesc că el se bătuse vreodată. După nici zece secunde de luptă, am simţit punctul lui slab — era toată acea manieră a claselor de sus din Anglia de a nu atinge unde trebuie, de a se ascunde după reguli şi alte asemenea fleacuri ale onoarei care nu sînt decît ultimele firimituri de onoare, grozăvindu-se cu lucruri abia pe jumătate făcute. Archie părea să-şi închipuie că realizase cine ştie ce cu prima sa lovitură şi cu încă vreo cîteva, şi că aveam să renunţ atunci cînd buza a început să-mi sîngereze şi să mi se prelingă sînge pe haine. Aşa că, după nici un minut, încetase să mai fie agresiv, cu excepţia cîtorva mici izbucniri, în timp ce eu dădeam în el tot timpul, între- bîndu-l sălbatic şi cu răsuflarea tăiată, după felul cum se obişnuia la şcoală la noi, dacă „încasase” de ajuns, fără să ştiu că legile onoarei şi lipsa lui de antrenament nu-i permiteau nici să mă doboare şi nici să se dea bătut.

Am impresia foarte limpede că în tot acest

timp, Beatrice ţopăia în jurul nostru într-o stare de încîntare foarte nepotrivită cu o adevărată lady, dar eram prea ocupat ca să înţeleg ce spunea. Sînt sigur însă că ne încuraja pe amîndoi şi înclin să cred astăzi — poate să fie din cauza dezamăgirilor din anii mei maturi — că era de fiecare dată de partea celui care părea mai tare.

Apoi tînărul Garvell, cedînd în faţa loviturilor mele, se împiedică şi căzu peste o piatră mare; iar eu, urmînd tradiţia clasei din care făceam parte şi a băieţilor de la şcoală, m-am aruncat imediat asupră-i ca să sfîrşesc cu el. Ne zvîrcoleam tocmai de mai mare dragul, cînd ne-am dat seama deodată că cineva ne privea.

— Să nu spui nimic, a gîfîit Archie.

— Oh, lady Drew! am auzit-o pe Beatrice strigînd. Se bat! Se bat îngrozitor!

Am aruncat o privire peste umăr. În clipa aceea dorinţa lui Archie de a se ridica deveni irezistibilă, iar hotărîrea mea de a sfîrşi cu el dispăru cu totul.

Simţeam prezenţa celor două doamne bătrîne, numai mătase neagră şi purpurie, blănuri şi obiecte negre, strălucitoare; se pare că o luaseră pe jos prin iepurărie, în timp ce caii urcau dealul fără povară, şi astfel, dăduseră peste noi. Beatrice fugise de îndată spre ele, cu aerul de a căuta un refugiu, şi se oprise puţin în spatele lor. Ne-am ridicat amîndoi cu un aer jalnic. Cele două doamne bătrîne păreau teribil de şocate în timp ce ne cercetau cu sărmanii lor ochi slăbiţi; niciodată nu mai văzusem tremurînd astfel lornieta lady-ei Drew.

— V-aţi mai bătut vreodată? întrebă lady Drew. Sau e pentru prima oară?

— Nu era o luptă dreaptă, pufni Archie, cu privirile acuzatoare asupra mea.

— Dar este George al doamnei Ponderevo! zise domnişoara Somerville, adăugînd astfel şi

ingratitudinea la evidentul meu sacrilegiu.

— Cum a îndrăznit? strigă lady Drew cu un aer teribil.

— A încălcat regulile, zise Archie abia trăgîndu-şi răsuflarea. Am alunecat, şi atunci m-a lovit, în timp ce eram la pămînt. A îngenuncheat peste mine.

— Cum ai îndrăznit? repetă lady Drew.

Mi-am scos batista murdară, mototolită, şi mi-am şters sîngele de pe bărbie, dar n-am încercat să-i explic îndrăzneala. Cred că gîfîiam atît de tare încît nici n-aş fi putut să vorbesc.

— Nu s-a luptat cinstit, suspină Archie...

Beatrice, din spatele bătrînelor doamne, mă examina atentă, fără ostilitate. Bănuiesc că ceea ce o interesa era mutra mea schimbată, din cauza rănii de la buză. În mod confuz îmi dădeam seama că nu trebuia să spun că cei doi copii se jucau cu mine. N-ar fi fost conform regulilor jocului. Aşa că, m-am hotărît să mă refugiez într-o tăcere îmbufnată, asumîndu-mi toate consecinţele.

9

Forţele dreptăţii din Bladesover au făcut o vîlvă extraordinară în legătură cu această întîmplare.

Trebuie să recunosc, cu părere de rău, că Onorabila Beatrice Normandy, în vîrstă de zece ani, m-a trădat, m-a părăsit şi a minţit fără ruşine pe socoteala mea. De fapt, era înspăimîntată şi avea mustrări de conştiinţă; fugea de însuşi gîndul că aş putea să fiu iubitul ei, de cea mai slabă amintire a sărutărilor noastre; a fost de-a dreptul necruţătoare şi cu totul umană în trădarea ei. Împreună cu fratele ei vitreg, au minţit cu neruşinare, aşa că am apărut ca un

derbedeu care îşi atacase superiorii săi din punct de vedere social. Au povestit că se aflau în iepurărie, că s-au pomenit cu mine acolo, că am început să vorbesc cu ei etc.

Îmi dau seama acum că hotărîrea lady-ei Drew a fost, ţinînd seama de lumina în care i s-a prezentat întîmplarea, rezonabilă şi mărinimoasă.

Hotărîrea mi-a fost transmisă prin mama, care, sînt convins, s-a simţit chiar mai şocată decît lady Drew de gravitatea nesupunerii mele sociale. După ce mi-a vorbit de bunătatea înălţimii-sale faţă de mine, de purtarea mea păcătoasă şi plină de răutate, a ajuns în cele din urmă la termenii pedepsei mele.

— Trebuie să te duci la domnişorul Garvell şi să-i ceri iertare.

— N-am să-i cer iertare, am spus eu, descleştîndu-mi pentru prima dată buzele.

Mama se opri, nevenindu-i să creadă.

Mi-am încrucişat braţele pe faţa de masă, rostindu-mi hotărîrea irevocabilă:

— N-am să-i cer iertare pentru nimic în lume. Înţelegi?

— Atunci va trebui să pleci la unchiul tău Frapp din Chatham.

— Nu-mi pasă unde va trebui să plec, sau ce va trebui să fac, dar n-am să-i cer iertare.

Şi n-am cerut.

După aceea, m-am trezit singur împotriva lumii întregi. Poate că în inima mamei mijea vreo urmă de milă pentru mine, dar n-a arătat-o. A luat partea tînărului gentleman; a încercat mult, a încercat din răsputeri să mă facă să spun că-mi părea rău că-l lovisem. Să-mi pară rău!

De fapt, nu puteam să-i explic.

Şi astfel am plecat în exil. Am fost dus cu docarul la gara Redwood de către Jukes vizitiul cufundat într-o tăcere rece, şi cu toate

lucruşoarele mele într-un mic geamantan de carton aşezat la spate.

Simţeam că aveam toate motivele să fiu amărît; jocul nu se desfăşurase conform normelor pe care le cunoşteam… Dar lucrul care mă mîhnea cel mai mult era că Onorabila Beatrice Normandy mă părăsise şi fugise de mine, ca şi cum aş fi fost un fel de lepros, şi nu-mi dăduse nici măcar prilejul să-mi iau rămas bun de la ea. Ar fi trebuit să facă asta, oricum! Ce-ar fi fost dacă aş fi povestit adevărul! Dar fiul unei servitoare nu era decît un servitor. Dacă o uitase, acum îşi amintea…

M-am consolat făurindu-mi planuri cum mă voi întoarce la Bladesover, neîndurător, puternic, ca un fel de Coriolan. Nu-mi amintesc alte amănunte, dar sînt încredinţat că dădeam dovadă de multă mărinimie…

În tot cazul, n-am declarat niciodată că-mi părea rău că l-am bătut pe tînărul Garvell, şi nu-mi pare rău nici astăzi.

II

Cum am fost trimis în lume şi cum am văzut pentru ultima dată Bladesover House

1

Gonit astfel din Bladesover House — după cum se credea atunci pentru totdeauna — am fost trimis de mama, care voia să-mi înfrîngă cerbicia, mai întîi la vărul meu din partea mamei Nicodemus Frapp, şi apoi, ca ucenic cu contract în regulă, la unchiul Ponderevo.

De la vărul meu Nicodemus am fugit curînd, întorcîndu-mă la Bladesover.

Vărul meu Nicodemus Frapp era brutar într-o stradă dosnică — mai curînd o mahala — dincolo de şoseaua mizerabilă şi îngustă pe care se înşiră ca nişte mărgele localităţile acelea minunate, Rochester şi Chatham. Am avut, trebuie să recunosc, un şoc cînd l-am văzut prima dată: era un bărbat negricios, adus de spate, molîu şi lipsit de voinţă, cu făină în păr şi pe gene, prin cutele obrajilor şi prin cusăturile hainei, dominat de o soţie tînără, durdulie, prolifică şi veşnic bolnăvicioasă. N-am avut niciodată prilejul să-mi corectez primele impresii, şi păstrez şi astăzi o amintire îngrozitoare despre acest văr, un fel de caricatură a simplităţii incapabile. Într-adevăr, aşa cum mi-l amintesc, era o întruchipare a tradiţiei servile. Nu avea pic de mîndrie, hainele frumoase şi orice îngrijire nu erau „pentru de-alde el”, aşa încît o punea pe nevastă-sa, care nu se pricepea cîtuşi de puţin, să-l tundă cînd şi

cînd, şi nu obişnuia să-şi taie vreodată unghiile; nu se lăuda niciodată cu meseria pe care o făcea şi nu avea pic de iniţiativă, singurele sale virtuţi fiind de a se abţine de la anumite lucruri şi de a căuta o muncă tot mai grea. „Unchiul tău, îmi zicea mama — toţi verii mai mari deveneau din curtoazie unchi în clasa mijlocie din epoca victoriană — nu prea e arătos sau vorbăreţ, dar e un om vrednic la treabă. “ Exista, în acest sistem de răsturnare a valorilor, un fei de vulgară onorabilitate în a face muncile cele mai grele, oricît de inutile ar fi fost. Un alt punct de onoare era să te scoli în zori, sau chiar înainte, ca să trebălu- ieşti fără nici un rost. Aveam convingerea fermă că acest om „vrednic la treabă” ar fi considerat o „înfumurare” folosirea batistei. Sărmanul Frapp — derivat murdar şi strivit al măreţiei din Bladesover! Nu protesta împotriva lumii în care trăia, se bălăcea în mici datorii care nu erau atît de mici căci pînă la urmă l-au copleşit. Ori de cîte ori era nevoie de vreun efort, nevastă-sa pretexta durerile şi „starea” ei — şi într-adevăr Dumnezeu le-a trimis mulţi copii, din care cei mai mulţi s-au prăpădit, constituind astfel prin venirea şi dispariţia lor, un dublu exerciţiu în virtuţile supunerii.

Resemnarea în faţa voinţei lui Dumnezeu era atitudinea obişnuită a acestor oameni în orice nevoie şi în oricare situaţie grea. În casa lor nu existau cărţi, şi mă îndoiesc dacă vreunul dintre ei era în stare să citească mai mult decît un minut sau două, iar la cina lor vedeam cu uimire cum pîinea rece şi mîncarea erau servite printre resturile şi murdăriile care salăşluiau permanent pe masa din odaia de fiecare zi.

N-aş fi crezut că vreunul dintre ei se simţea stînjenit de această existenţă mizerabilă, dacă nu i-aş fi văzut căutînd într-un fel o consolare. O căutau şi o găseau duminica, dar nu în băuturi

tari şi beţii, ci într-o imaginară împărtăşanie din sîngele Domnului. Se întîlneau cu încă douăzeci sau treizeci de oameni la fel de întunecaţi şi de murdari, toţi îmbrăcaţi în haine închise la culoare care le ascundeau murdăria, într-o capelă mică de cărămidă unde se afla un armonium hodorogit ce scotea mai degrabă nişte mugete; acolo îşi alinau sufletele la gîndul că tot ce era frumos şi liber în viaţă, că toţi cei care luptau, şi visau, şi făureau, că orice mîndrie, frumuseţe şi onoare, toate lucrurile gingaşe şi pline de bucurie, erau irevocabil condamnate la chinurile veşnice. Se erijaseră într-un fel de judecători, ca şi cum Dumnezeu le-ar fi spus — lor şi numai lor — că toată creaţia sa nu-i decît o batjocură. Cel puţin astfel mi-au rămas mie în minte. Mai vagă, dar aproape tot atît de plăcută sufletului lor ca această glumă cosmică, ca toată osîndirea şi demascarea norocoşilor, a îndrăzneţilor şi a celor care se bucurau de viaţă, era convingerea că sînt hărăziţi Slavei Veşnice.

Acolo-i o fîntînă, plină cu sînge
Din vinele lui Emmanuel,

cîntau ei. Aud şi acum mormăitul şi gîfîitul vocilor lor cînd cîntau imnul. Îi uram cu acea condamnare amară şi nemiloasă a copilăriei, şi chiar şi acum resimt acest sentiment de ură. În timp ce scriu cuvintele imnului, îmi revin sunetele şi apoi întreaga scenă: oameni obscuri, lipsiţi de demnitate, o femeie grasă şi astmatică, un lăptar bătrîn din Wales cu o tumoare pe capul chel — conducătorul intelectual al sectei — un negustor de mărunţişuri cu o voce foarte puternică şi cu o imensă barbă neagră, nevastă-sa, o femeie cu faţa albă şi o burtă uriaşă, un perceptor cu ochelari şi cu spatele adus... Aud şi acum discuţia lor despre suflet, frazele stranii şi vechi făurite cu secole în urmă în porturile Levantului bătut de soare, despre balsamul din Galaad şi mana din deşert, despre dovlecii care dau umbră şi apă într-o ţară secetoasă; îmi amintesc şi felul cum, după terminarea serviciului divin, conversaţia rămînea pioasă doar în formă, devenind medicală în substanţă, şi cum femeile se adunau laolaltă pentru a discuta în şoaptă tot felul de boli femeieşti. Eu, fiind copil, nu contam şi puteam asculta...

Dormeam într-un pat cu aşternuturi murdare, împreună cu cei doi supravieţuitori mai mari ai fecundităţii lui Frapp, şi îmi petreceam zilele săptămînii dînd ajutor, în dezordinea laborioasă din magazin şi din brutărie, ducînd uneori pîinea pe la clienţi sau făcînd alte treburi mărunte, sau apărîndu-mă de încercările unchiului meu de a mă face să intru în relaţii cu „cei de acelaşi sînge"; îmi amintesc de asemenea de explicaţiile sale confidenţiale că zece şilingi pe săptămînă — atît îl plătea mama — nu ajungeau pentru a acoperi găzduirea mea. Era foarte încîntat să capete aceşti bani, dar ar fi dorit mai mulţi. În casa unchiului meu nu

exista nici o carte şi nici vreun scaun sau vreun colţ unde să poţi citi, şi, în izolarea ei celestă, nici un ziar n-a adus vreodată larma lumii din afară. Zi de zi, groaza mea de casa aceasta creştea, şi ori de cîte ori puteam scăpa, hoinăream pe străzile din Chatham. Chioşcurile de ziare mă atrăgeau cel mai mult. Puteam vedea acolo reviste cu ilustraţii, în special „ştiri poliţieneşti”, unde imagini sordide înfăţişau chiar şi pentru minţile cele mai înguste o succesiune nesfîrşită de crime murdare, femei ucise şi vîrîte în lăzi, îngropate sub duşumele, bătrîni loviţi cu măciuca în cap în miez de noapte şi apoi jefuiţi, oameni aruncaţi din trenuri, îndrăgostiţi norocoşi împuşcaţi de rivali sau desfiguraţi cu vitriol, sau mai ştiu eu ce. Primele mele impresii despre viaţa de plăceri le-am căpătat din imaginea murdară a unor „razii poliţieneşti”. Împreună cu aceste fiţuici erau altele în care era înfăţişat Sloper, un fel de John Bull urban, cu sticla de vin şi o umbrelă imensă, ori feţele amabile, goale de orice expresie, ale familiei regale, care apăreau mereu, vizitînd cutare loc, inaugurînd, căsătorindu-se, căpătînd odrasle, mereu în ţinută de gală, făcînd de toate şi nimic, o minunată, binevoitoare şi impenetrabilă rasă aparte...

N-am mai vizitat niciodată de atunci Chatham; impresia pe care mi-a lăsat-o în minte este una de silnicie murdară, neluminată de nici o licărire de caritate. Toate impresiile mele despre Chatham constituiau o antiteză a impresiilor despre Bladesover. Ele confirmau şi intensificau tot ceea ce sugera Bladesover. Bladesover era ţara, era însăşi Anglia; am mai spus că întinderea sa măreaţă, demnitatea sa vastă păreau să împingă satul, biserica şi preoţimea în colţuri, pe un loc secundar şi condiţionat. La Chatham vedeai corolarul unei asemenea situaţii. Deoarece întreaga regiune a

Kentului era formată din Bladesover-uri învecinate aparţinînd nobilimii, surplusul de populaţie, adică toţi cei care nu erau arendaşi buni sau ţărani buni, care nu ţineau de Biserica Angliei, nu erau supuşi şi respectuoşi, ajungeau neapărat să fie îndepărtaţi, împinşi în afară, ca să putrezească cum da Dumnezeu în acest loc avînd culoarea şi chiar mirosul unei lăzi de gunoi. Şi trebuia să fie recunoscători chiar şi pentru atît. Cam aşa stăteau, cred, lucrurile în teorie.

Iar eu hoinăream prin această întindere slinoasă şi suprapopulată, cu ochi tineri, receptivi, larg deschişi şi — era oare aceasta binecuvîntarea (sau blestemul) vreunei zîne bune? — întrebîndu-mă tot mereu: „Dar la urma urmei, de ce...?”

O dată, pe cînd rătăceam prin Rochester, am zărit valea Stour, cu îngrozitoarele ei fabrici de ciment, cu hornurile care scoteau un fum negru şi cu şirurile de cocioabe ale muncitorilor, mici, urîte, sordide şi murdare. Am aflat astfel pentru prima dată cum se dezvoltă industrialismul pe pămîntul moşierilor. Am hoinărit de asemeni multe ceasuri pe străzile care dau spre rîu, atras de vraja mării. Dar am văzut şlepurile şi vapoarele despuiate de orice magie — erau cele care transportau mai ales ciment, gheaţă, lemne şi cărbuni. Marinarii mi-au apărut ca nişte oameni grosolani, plini de murdărie, iar vasele m-au impresionat cît erau de greoaie, urîte, vechi şi neîngrijite. Am descoperit că cele mai multe dintre pînze nu se potrivesc cu vasele care le poartă, şi că vasele pot da o impresie de sărăcie tot atît de jalnică şi slinoasă ca şi un om. Cînd am văzut descărcîndu-se cărbunii, cînd am privit muncitorii cum umpleau în cală nişte saci mici şi nenorociţi, şi cum apoi, mînjiţi cu negru, pe jumătate goi, alergau încoace şi încolo de-a lungul unei scînduri aşezate deasupra unei

înălţimi de treizeci de picioare, în murdărie şi noroi, am fost mai întîi uluit de curajul şi rezistenţa lor, ca pe urmă să-mi zic: „Dar la urma urmei, de ce...?” şi mi-am dat seama de absurditatea şi lipsa de frumuseţe a acestei risipe de energie şi răbdare. Printre altele, chiar şi cărbunii se risipeau şi se stricau... Şi eu, care îmi închipuisem lucruri măreţe despre mare!...

În orice caz, pentru un timp mi s-a potolit dorul de mare.

Numai că astfel de impresii presupuneau clipe de răgaz, or din acestea nu prea aveam. Cea mai mare parte a timpului trebuia să fac tot felul de treburi pentru unchiul Frapp, iar serile şi nopţile, prin forţa lucrurilor, le petreceam în tovărăşia celor doi veri mai mari. Unul era comisionar la o prăvălie de ulei şi era un credincios fervent; nu-l vedeam niciodată pînă seara, cu excepţia meselor. Celălalt părea să nu găsească nici o bucurie în vacanţa de vară: era un tip slăbănog, pipernicit, a cărui singură plăcere era să se maimuţărească, şi care — sînt încredinţat acum — avea o boală ascunsă ce-i sugea toată vlaga. Dacă l-aş întîlni azi, cred că mi-ar apărea ca o creatură jalnică, de care mi-ar fi milă. Atunci nu simţeam decît uimire şi aversiune. Fornăia groaznic, obosea numai după vreo două mile de mers, nu intra în vorbă cu nimeni şi părea să prefere singurătatea tovărăşiei mele. Mama lui, biata femeie, spunea că este „o fire gînditoare”.

Şi-apoi, deodată, din cauza unei discuţii avute într-o noapte în pat, m-am pomenit într-o situaţie fără ieşire. Nu ştiu ce cuvinte pioase ale vărului meu mai mare m-au enervat, ceea ce m-a făcut să-mi mărturisesc pe dată totala mea lipsă de credinţă în toate formele revelaţiei religioase. Niciodată nu mai spusesem cuiva vreo vorbă despre îndoielile mele — în afară de Ewart care se grăbise să mi le întărească.

Niciodată nu-mi precizasem îndoielile pînă în clipa aceea cînd am vorbit. Dar atunci mi-a venit gîndul că întregul plan de mîntuire al familiei Frapp nu era doar îndoielnic, ci de-a dreptul imposibil. Am lansat această descoperire în întuneric, cu cea mai mare siguranţă de care eram în stare.

Tăgăduielile mele înverşunate i-au înspăimîntat, fireşte, de moarte pe verii mei.

La început, nici n-au putut înţelege ce spuneam, iar cînd au reuşit, sînt sigur că s-au aşteptat să se prăvălească într-o clipă asupra mea tunete şi fulgere. Mi-au lăsat imediat mai mult loc în pat, şi apoi cel mai mare s-a ridicat şi a început să mă judece pentru grozăviile rostite. Eram puţin cam înspăimîntat de temeritatea mea, dar cînd mi-a cerut categoric să dezic ce spusesem, ce-aş fi putut să fac altceva decît să stărui în convingerile mele?

— Nu există iad, am spus, şi nici osîndă veşnică. Nici un Dumnezeu n-ar fi atît de nebun să facă asta.

Vărul meu mai mare scoase un strigăt de groază, iar celălalt rămase nemişcat, ascultînd înspăimîntat.

— Atunci înseamnă, zise vărul meu mai mare cînd îşi mai reveni puţin ca să poată discuta, că omul poate să facă tot ce vrea?

— Dacă este destul de ticălos, da, am susţinut.

Glasurile noastre subţirele au continuat aşa vreme îndelungată, şi, la un moment dat, ţin minte că vărul meu s-a dat jos din pat şi l-a silit şi pe fratele lui să facă la fel, au îngenuncheat în întunericul nopţii şi s-au rugat pentru mine. A fost ceva penibil, dar am rezistat cu dîrzenie.

„Iartă-l, murmura vărul meu, căci nu ştie ce spune.”

— Puteţi să vă rugaţi dacă vă place, am zis, dar nu vă dau voie să vă bateţi joc de mine în

rugăciunile voastre.

Ultimul lucru pe care mi-l amintesc din acea noapte a fost că vărul meu era nenorocit că trebuie să doarmă „în acelaşi pat cu un necredincios!”

A doua zi am fost de-a dreptul uluit cînd am văzut că povestise totul tatălui său. Era ceva în afara regulilor de conduită pe care le cunoşteam. Pe urmă, în timpul mesei de prînz, unchiul Nicodemus a început atacul.

— Ai spus nişte vorbe ciudate, George, zise el brusc. Ai face mai bine să iei seama la ce spui.

— Ce-a spus, tată? se arătă nedumerită nevastă-sa.

— Vorbe pe care nu pot să le repet, zise el.

— Ce vorbe? m-am repezit eu cu aprindere.

— Întreabă-l pe el, zise unchiul meu, arătînd cu cuţitul spre pîrîcios, astfel încît am înţeles pe dată despre ce era vorba. Mătuşa mea privi la martor.

— Nu cumva…? schiţă ea o întrebare.

— Mai rău, zise unchiul meu. L-a hulit pe Domnul.

Mătuşa mea nu s-a mai putut atinge de mîncare. Eram şi aşa puţin tulburat în sinea mea de îndrăzneala pe care o avusesem, dar acum începeam să simt uriaşa povară a afirmaţiilor făcute.

— Am vorbit cum se cuvine, am stăruit totuşi.

Dar cel mai rău a fost cînd m-am întîlnit cu vărul meu pe aleea pavată cu cărămizi din fundul curţii, care ducea spre băcănia unde lucra.

— Licheaua naibii! am şuierat, trăgîndu-i o palmă. Să te înveţi minte!

S-a dat înapoi, uimit şi speriat. Ochii îi întîlniră pe ai mei, şi am văzut în ei o licărire bruscă de hotărîre. Şi-a întors şi celălalt obraz spre mine.

— Loveşte, zise el; loveşte. Te voi ierta.

Era, o simţeam, modul cel mai detestabil de a scăpa de bătaie. L-am împins în zid, lăsîndu-l acolo să mă ierte, şi m-am întors în casă.

— Ai face bine să nu mai vorbeşti cu verii tăi, George, zise mătuşa mea, pînă cînd ai să-ţi vii în fire.

Şi aşa m-am pomenit un proscris. La cină, în seara aceea, tăcerea sumbră a fost doar o dată întreruptă de vărul meu, care m-a pîrît:

— M-a lovit pentru că l-am spus, mamă; şi atunci i-am întors şi celălalt obraz.

— Are în el pe necuratul care-l călăreşte acum, zise mătuşa mea, spre marea stînjeneală a fetei celei mari, aşezată lîngă mine.

După cină, unchiul meu, cu cîteva cuvinte prost alese, mă rugă să mă căiesc înainte de culcare.

— Închipuieşte-ţi că moartea te-ar lua în timpul somnului, George, zise el; ce-ai face atunci? Gîndeşte-te numai la asta, băiete.

De data aceasta mă simţeam de-a dreptul nenorocit şi înfricoşat, şi gîndul mă descuraja, dar am rămas cu fruntea sus.

— Să te trezeşti în iad, urmă unchiul Nicodemus cu glasul blînd. Nu vrei să te trezeşti în iad, George, arzînd şi ţipînd pe vecie, nu-i aşa? Nu ţi-ar place?

Înainte de culcare, încercă să mă facă să arunc doar o privire în cuptorul din brutărie.

— Asta ar putea să te mişte, zise el.

Am rămas treaz multă vreme în noaptea aceea. Verii mei dormeau somnul drepţilor, unul într-o parte şi celălalt în alta. M-am hotărît să spun în şoaptă rugăciunile, dar m-am oprit la mijloc pentru că îmi era ruşine, şi poate şi pentru că simţeam că nu-l poţi mitui pe Dumnezeu în felul acesta.

— Nu, am zis cu o hotărîre bruscă, blesteamă-mă dacă eşti destul de laş... Dar nu eşti... Nu! Nu poţi să fii!

I-am trezit pe verii mei cu ghionturi şi le-am spus şi lor, triumfător, concluzia la care ajunsesem, adormind după aceea foarte liniştit că-mi împlinisem actul de credinţă.

Nu numai că am dormit toată noaptea, dar şi toate nopţile următoare. Teama de nedreptatea divină nu mi-a tulburat niciodată nopţile; dorm zdravăn şi voi dormi astfel pînă la sfîrşitul vieţii. Acest moment a marcat o epocă în viaţa mea spirituală.

2

Nu m-am aşteptat însă ca întreaga adunare de duminică să-şi aibă ochii aţintiţi asupra mea.

Dar aşa s-a întîmplat. Îmi amintesc foarte bine de simţă- mîntul de a fi în centrul atenţiei generale, îmi amintesc chiar şi de mirosul slab de piele tăbăcită care stăruia în atmosferă, şi de asprimea rochiei negre a mătuşii mele, care se afla chiar lîngă mine, lîngă mîna mea. Parcă îl

văd din nou pe bătrînul lăptar din Wales „luptîndu-se” cu mine — toţi se luptau cu mine, prin rugăciuni sau îndemnuri. Iar eu mă ţineam dîrz deşi, molipsindu-mă de convingerea universală, credeam acum cu tărie că eram condamnat fără speranţă. Simţeam că au dreptate, că Dumnezeu era probabil ca şi ei — dar nu avea nici o importanţă. Aşa că, pentru a simplifica toată treaba, am declarat că nu cred absolut în nimic. M-au combătut atunci cu texte din Scriptură, ceea ce era — îmi dau seama acum — o metodă ilegală de a răspunde. Cînd am ajuns acasă, tot nepocăit şi pierdut pe vecie, iar în sinea mea, nenorocit şi speriat, unchiul Nicodemus mi-a redus din porţia de pudding de duminică.

O singură fiinţă s-a purtat cu mine omeneşte în ziua aceea plină de urgie şi acesta a fost cel mai mic dintre verii mei. A urcat la mine în cursul după-amiezii, în timp ce eram închis în odaia de sus împreună cu o Biblie şi cu propriile mele gînduri.

— Ascultă, zise el foindu-se în jurul meu. Vrei să spui că nu există... nimeni? şi căuta să ocolească cuvîntul.

— Nimeni?

Nimeni care să vegheze asupra ta... întotdeauna.

— De ce ar fi? am întrebat.

— Nu poţi să nu te gîndeşti. În orice caz... Vrei să spui... se opri ezitînd. Cred că n-ar trebui să stau de vorbă cu tine.

Mai şovăi o clipă, apoi o şterse, aruncînd o privire vinovată peste umăr...

Săptămîna următoare am simţit că viaţa devenise imposibilă; aceşti oameni mă împinseră în cele din urmă spre un ateism care mă înspăimînta. Cînd am aflat că duminica următoare bătălia împotriva mea avea să fie reluată, curajul mă părăsi cu totul.

Sîmbătă, am dat din întîmplare, în vitrina unui librar, peste o hartă a regiunii Kent şi imediat mi-a venit gîndul s-o şterg. Seara, am studiat-o atent vreo jumătate de oră, pînă mi-am fixat bine în minte numele satelor de pe drum, iar duminică dimineaţa m-am trezit pe la cinci şi am pornit-o spre Bladesover, în timp ce tovarăşii mei de pat dormeau duşi.

3

Îmi amintesc cîte ceva, dar nu atîta cît aş vrea, din drumul lung, pe jos, pe care l-am făcut pînă la Bladesover House. Distanţa de la Chatham este de şaptesprezece mile, şi am ajuns acolo pe la unu. Drumul a fost foarte interesant şi nu cred că mă simţeam prea obosit, deşi o gheată mă cam bătea la un picior.

Dimineaţa era, cred, senină, deoarece ţin minte, că aproape de Itchinstow Hall m-am întors şi am văzut estuarul Tamisei — acest fluviu care a jucat mai tîrziu un rol atît de mare în viaţa mea. Dar la vremea aceea nu ştiam că era Tamisa, credeam că întinderea aceea de bălţi şi ape era marea, pe care încă n-o văzusem niciodată de aproape. Am zărit atunci vase cu pînze şi cîteva cu motor, care pluteau în sus spre Londra sau în jos spre mările întinse ale lumii. Am stat mult timp privindu-le şi gîndindu-mă dacă, la urma urmei, n-ar fi fost mai bine să fug pe mare.

Cu cît mă apropiam mai mult de Bladesover, cu atît mă temeam mai mult de primirea care mi se va face, şi cu atît regretam mai mult că nu fugisem pe mare. Cred că numai aspectul murdar şi greoi al vaselor pe care le văzusem de aproape mă făcuse să renunţ la această alternativă. Am tăiat drumul prin iepurărie,

printr-un colţ al parcului principal; pentru a ieşi în calea celor care se întorceau de la biserică. Nu voiam să întîlnesc pe nimeni înainte de a da ochii cu mama, şi astfel m-am îndreptat spre un loc unde cărarea trecea printre două ridicături de pămînt; n-aş putea spune că mă ascundeam, dar am stat printre tufişuri. Locul, printre alte avantaje, îmi oferea certitudinea de a nu mă întîlni cu lady Drew, care o va lua pe drumul de trăsuri.

Şi cum stăteam aşa în aşteptare, aveam senzaţia ciudată că aş fi un brigand, un fel de bandit care n-avea ce căuta în aceste locuri paşnice. Este pentru prima oară că încercam desluşit sentimentul de a fi în afara legii, sentiment care a jucat un rol important în viaţa mea de mai tîrziu. Simţeam că nu aveam ce căuta acolo — şi dacă totuşi mă aflam, trebuia să mă furişez.

Îndată după aceea, apărură servitorii coborînd panta colinei, în grupuri de cîte doi sau trei, mai întîi cîţiva dintre cei care lucrau în grădină, împreună cu nevasta majordomului, apoi cele două spălătorese, nişte femei bătrîne care umblau mereu nedespărţite, apoi primul valet discutînd ceva cu fetiţa majordomului, şi în cele din urmă, păşind grav şi gîfîind alături de bătrîna Ann şi de domnişoara Fison, silueta în negru a mamei.

Cu mintea mea de copil, m-am gîndit să-i fac o surpriză.

— Cu-cu, mamă! am strigat apărînd dintr-o dată, cu-cu!

Mama ridică privirea, se făcu albă la faţă şi îşi duse mîna la piept…

Cred că s-a făcut multă vîlvă în legătură cu întoarcerea mea. Şi, desigur, n-am fost în stare să dau o explicaţie satisfăcătoare. Dar am susţinut cu dîrzenie:

— Nu mă întorc la Chatham; mai bine mă duc

să mă înec.

A doua zi mama cu o figură implacabilă şi necruţătoare, mă duse la Wimblehurst, la un unchi de care nu auzisem niciodată pînă atunci, cu toate că localitatea se afla aproape de noi. Nu-mi spuse nici o vorbă, iar eu eram prea impresionat de mînia ei vădită şi de jignirea pe care i-o adusesem prin purtarea mea pentru a cere vreo lămurire. Cred că nici lady Drew nu s-a purtat „frumos” faţă de mine cu acest prilej. Mi-am dat seama că izgonirea mea era definitivă — hotărîtă, întărită şi pecetluită. Îmi părea rău că nu fugisem pe mare, în ciuda prafului de cărbune şi a mizeriei pe care o văzusem în Rochester. Poate că, trecînd peste mări, aş fi descoperit o ţară unde trăiau altfel de oameni.

4

Nu-mi amintesc prea mult despre călătoria mea la Wimblehurst cu mama, în afară de silueta ei ţeapănă, ca şi cum ar fi dispreţuit vagonul de clasa a treia în care călătoream, şi de felul cum îşi întorcea capul spre fereastră cînd vorbea despre unchiul meu.

— Nu l-am văzut pe unchiul tău, îmi spuse, de cînd era copil... Apoi a adăugat cam în silă: Se spunea pe atunci că ar fi inteligent.

Nu o prea interesau astfel de calităţi ca inteligenţa.

— S-a căsătorit acum vreo trei ani şi s-a stabilit în Wimblehurst... Îmi închipui că nevastă-sa avea ceva bani.

Pe urmă, rămase pe gînduri, ca şi cum ar fi revăzut scene pe care le gonise de mult din minte.

— Teddy... zise ea în cele din urmă cu glasul unuia care după ce a răscolit mult prin amintiri, în sfîrşit a găsit. I se spunea Teddy... era cam de

vîrsta ta... Acum trebuie să fie de vreo douăzeci şi şase, sau douăzeci şi şapte de ani.

Cînd l-am văzut pe unchiul meu, mi-a venit imediat în minte imaginea unui ursuleţ[1]; era ceva în înfăţişarea lui care, în lumina numelui spus de mama, îţi evoca de îndată un ursuleţ — nici că i s-ar fi potrivit un alt nume. Ca să definesc acel ceva printr-un termen ar fi mult mai greu. Era un fel de vioiciune fără graţie, şi o isteţime fără inteligenţă. A ţîşnit afară din prăvălie pe trotuar — o siluetă scundă îmbrăcată în cenuşiu şi purtînd papuci cenuşii; am văzut o faţă tînără şi grăsună, în dosul unor ochelari cu ramă aurită, un păr creţ care se zburlea în sus şi cădea peste frunte, un nas fără o formă precisă, care părea totuşi uneori acvilin, şi un trup ce prezenta o lăţime ecuatorială, o obezitate incipientă. Izbucni afară din prăvălie, se apropie de un fel de tarabă care se afla afară pe trotuar, privi la ceva din vitrină cu o admiraţie nesfîrşită, îşi frecă bărbia şi, tot atît de brusc, sări într-o parte spre uşă, repezindu-se înăuntru, ca şi cum ar fi fost tras de o mînă nevăzută.

— El trebuie să fie, zise mama cu glasul tăiat.

Am trecut pe lîngă fereastră, al cărei conţinut aveam să-l cunosc în curînd pe dinafară — o vitrină foarte obişnuită de farmacie, cu excepţia faptului că se afla acolo o maşină electrostatică, o pompă de aer şi două sau trei trepiede şi retorte care înlocuiau obişnuitele sticle albastre, galbene şi roşii. Printre aceste materiale casabile era şi un cal de ghips, ca să indice că se găseau şi medicamente veterinare, iar mai jos se aflau cutii cu parfum, pulverizatoare, bureţi, sifoane cu apă gazoasă şi alte asemenea lucruri. Iar drept la mijloc trona un carton scris cu roşu, cu litere frumos desenate de mînă, astfel alcătuit:

---

[1] În mod obişnuit, ursuleţilor li se spune în Anglia Teddy.

Cumpăraţi Siropul de Tuse Ponderevo *Acum*

ACUM!

DE CE?

Cu doi Penny mai Ieftin decît în timpul Iernii!
Faceţi Provizii de Mere! De ce nu şi de

în care aveam să recunosc de acum înainte nota distinctivă a unchiului meu.

Deodată pe deasupra unui carton cu susete pentru copii, aflat în geamul uşii de la intrare, apăru faţa unchiului meu. Am observat că avea ochi căprui, şi că ochelarii îi crestau nasul. Era vădit că nu ne cunoştea cîtuşi de puţin. Privirea cercetătoare făcu loc imediat unei expresii de politeţe negustorească, şi unchiul meu deschise larg uşa.

— Nu mă mai cunoşti? întrebă mama cu vocea frîntă de emoţie.

Unchiul meu păru pe punctul de a mărturisi că nu, dar curiozitatea lui învinse. Mama, care se aşezase pe unul dintre scăunelele din faţa tejghelei, plină de săpunuri şi cutii cu medicamente, deschidea şi închidea într-una gura, fără să poată scoate o vorbă.

— Un pahar de apă, doamnă, zise unchiul meu, şi făcînd cu mîna un gest circular, dispăru.

După ce-i aduse paharul, mama sorbi puţină apă şi vorbi.

— Băiatul acesta, zise ea, e leit taică-său. Seamănă din zi în zi tot mai mult cu el... aşa că ţi l-am adus dumitale.

— Taică-său, doamnă?

— George.

O clipă, farmacistul rămase tot nedumerit. Stătea în picioare în dosul tejghelei, ţinînd încă în mînă paharul pe care mama i-l înapoiase. Apoi începu să înţeleagă.

— Doamne sfinte! zise. Doamne! strigă apoi. Ochelarii îi căzură de pe nas. Dispăru, tot potrivindu-i la loc, în dosul unei grămezi de cutii cu sticle conţinînd un lichid de culoarea sîngelui. Unsprezece mii de fecioare! îl auzii strigînd. Ochelarii îi căzură iarăşi. O, zei orientali!

Ţîşni afară din prăvălie printr-o uşă — pe care n-o observasem. I se auzi glasul.

— Susan! Susan!

Apoi reapăru cu mîna întinsă.

— Ei, ce mai faceţi? întrebă el. În viaţa mea n-am fost atît de surprins. Închipuiţi-vă!... *Voi!*

Scutură cu multă căldură mîna inertă a mamei şi apoi pe a mea, menţinîndu-şi ochelarii pe nas cu arătătorul de la mîna stîngă.

— Veniţi înăuntru! strigă el. Veniţi înăuntru! Mai bine mai tîrziu decît niciodată! Şi ne conduse în salonul din fundul prăvăliei.

În comparaţie cu Bladesover, încăperea mi se părea mică şi înghesuită, dar pe lîngă salonul familiei Frapp era foarte confortabilă. În odaie plutea un miros slab, dar persistent, de mîncare, şi ceea ce m-a frapat cel mai mult imediat a fost că toate lucrurile erau acoperite sau înfăşurate în ceva. În jurul lămpii de gaz din mijlocul odăii se afla o muselină în culori vii, la fel în jurul oglinzii de pe policioară, o pînză cu ciucuri atîrna în lungul poliţei căminului — vedeam pentru prima dată ciucuri — şi chiar şi lampa de pe micul birou avea un abajur asemenea unei imense pălării de muselină. Faţa de masă avea ciucuri, la fel şi perdelele ferestrelor, iar covorul era un adevărat strat de trandafiri. De fiecare parte a căminului se aflau dulăpioare, iar prin firide — rafturi rudimentar cioplite, pline cu cărţi şi împodobite cu postav festonat. Pe masă, un dicţionar era aşezat cu faţa în jos, iar biroul deschis, presărat cu hîrtii, mărturisea o acti-vitate de curînd abandonată. Ochiul meu prinse

un titlu: „Apartamentul brevetat Ponderevo, un Aparat în care poţi Locui”. scris cu litere mari şi groase. Într-un colţ al acestei încăperi, unchiul meu deschise o uşiţă, care părea mai degrabă uşa unui dulap, lăsînd să se vadă cea mai îngustă scară în spirală pe care o văzusem vreodată.

— Susan! urlă el din nou. Vino încoace. E cineva care vrea să te vadă. Surpriză!

Se auzi un răspuns nedesluşit, un pocnet răsunător deasupra capetelor noastre, ca şi cum vreun articol de uz casnic ar fi căzut pe jos, apoi paşii prevăzători ai cuiva care cobora scara în spirală — şi iat-o pe mătuşa mea apărînd în pragul uşii, cu mîna rezemată de pervaz.

— Este mătuşa Ponderevo, strigă unchiul meu. Soţia lui George — şi l-a adus şi pe fiul ei! Privirea îi rătăcea prin odaie. Se repezi deodată spre birou şi întoarse cu faţa în jos foaia despre apartamentul brevetat. Apoi cu ochelarii în mînă, făcu semn spre noi. Ştii, Susan, fratele meu mai mare George. Ţi-am vorbit de multe ori despre el.

Păşi pe covoraşul din faţa căminului, se opri, îşi puse la loc ochelarii şi tuşi.

Mătuşa Susan părea că începe să înţeleagă. Pe atunci era o femeie zveltă şi destul de drăguţă, de vreo douăzeci şi trei sau douăzeci şi patru de ani, cred, şi îmi amintesc că am fost impresionat de albastrul ochilor ei şi de prospeţimea înfăţişării. Avea trăsături delicate, un nas mic, bărbia drăguţă şi un gît lung şi graţios, care se înălţa din decolteul rochiei de dimineaţă, din bumbac albastru deschis. I se citea pe faţă o expresie puţin cam nedumerită, o uşoară încreţire zeflemitoare a frunţii care sugera o vagă încercare amuzată de a urmări echilibristica mintală a unchiului meu, dar o încercare zadarnică şi o anumită renunţare care devenise cu timpul obişnuinţă. Părea că spune,

„Oh, Doamne! Ce-o să mai facă de data asta?” Şi cînd am ajuns s-o cunosc mai bine, sezisam alături de efortul ei de înţelegere, o enigmă subsidiară la „Ce-o să mai facă?”, şi anume — împrumutînd o frază din limbajul de şcolar — „Iar cloceşte ceva”. Privi la mama, apoi la mine, şi pe urmă din nou spre soţul ei.

— Ştii foarte bine, stărui el. George!

— Ei bine, zise soţia lui adresîndu-se mamei, pe cînd cobora ultimele trei trepte cu mîna întinsă, fiţi bineveniţi. Dar e o adevărată surpriză... Nu pot să vă ofer nimic, tare mi-e teamă, fiindcă n-am nimic în casă. Zîmbi şi privi amuzată la soţul ei. Numai dacă nu pregăteşte el ceva din chimicalele lui, ceea ce-l cred în stare.

Mama îi strînse ţeapănă mîna şi îmi spuse s-o sărut pe mătuşa mea...

— Ei, să stăm jos cu toţii, ne îndemnă unchiul meu, şuierînd printre dinţi şi frecîndu-şi cu vioiciune mîinile. Oferi un scaun mamei, ridică oblonul de la ferestruică, îl coborî din nou şi se întoarse în faţa căminului. Îmi pare bine, zise cu glas hotărît, îmi pare foarte bine că vă văd.

5

În timp ce vorbeau, toată atenţia mea se concentrase asupra unchiului meu.

L-am cercetat de sus pînă jos. Îmi amintesc şi acum de haina sa încheiată în parte, ca şi cum ar fi intervenit ceva în timp ce se încheia, şi de o mică tăietură pe bărbie, în ochi părea să-i licărească o scînteiere de umor. Priveam de asemenea, fascinat, jocul buzelor lui, şi gura puţin cam strîmbă care avea ceva „neglijent”, dacă se poate spune astfel, aşa încît sîsîia şi şuiera cînd vorbea, iar din cînd în cînd îi apărea

pe faţă o expresie curioasă, parcă triumfătoare. Îşi ţinea degetul pe ochelari, care păreau să nu i se potrivească pe nas, îşi răscolea mereu obiectele de prin buzunarele hainei, sau îşi ducea mîinile la spate, privea pe deasupra capetelor noastre şi tot se ridica pe vîrfuri şi se lăsa din nou să cadă pe călcîie. Avea un fel de a aspira din cînd în cînd aerul printre dinţi care făcea ca vorbirea să devină cîteodată o şoaptă. Cred că acel sunet se apropie cel mai mult de un Zzzz moale.

De fapt, unchiul meu era cel care vorbea cel mai mult. Mama repetă ceea ce mai spusese o dată („L-am adus pe George la voi") şi apoi un timp lăsă deoparte adevărata problemă care o adusese aici.

— Ziceţi că e confortabilă casa? întrebă ea; şi după ce i se răspunse afirmativ: Pare... foarte comodă... Nu prea mare ca să vă dea de furcă — nu. Presupun că vă place la Wimble- hurst?

Unchiul meu îi puse cîteva întrebări despre persoanele sus-puse de la Bladesover, iar mama îi răspunse cu aerul că ar fi o bună prietenă a lady-ei Drew. Conversaţia rămase în suspensie cîteva clipe, şi apoi unchiul meu se lansă într-o disertaţie despre Wimblehurst.

— Locul acesta, începu el, nu este, fireşte, locul potrivit în care ar trebui să mă aflu.

Mama dădu din cap, ca şi cum s-ar fi aşteptat la asta.

— Nu-mi oferă nici o perspectivă, urmă el. Este ca şi cum aş trăi de azi pe mîine. Aici nu se întîmplă nimic.

— Tot aşteaptă să se întîmple ceva, interveni mătuşa Susan. Într-o bună zi o să plouă cu întîmplări şi vor fi prea multe pentru el.

— Cîtuşi de puţin, o asigură unchiul meu, optimist.

— Găseşti că treburile merg... slab? întrebă mama.

— Oh! ne descurcăm. Dar nu există nici un Progres — nici o Schimbare. Clienţii vin şi cumpără pilule cînd au nevoie — sau vreun leac pentru cai. Mai întîi trebuie să fie bolnavi ca să ia ceva. Aşa sînt. Nu poţi să-i faci să fie mai întreprinzători, nu poţi să-i faci să accepte ceva nou. Am încercat nu de mult să-i fac să cumpere medicamente din vreme, şi în cantităţi mai mari. Dar nici nu vor să audă de aşa ceva! Am încercat apoi să lansez o mică idee de-a mea, un fel de asigurări împotriva răcelii; plăteşti o sumă pe săptămînă, şi cînd te alegi cu o răceală, capeţi imediat sirop de tuse, cum dovedeşti că ai nasul înfundat, înţelegi? Dar Doamne! n-au nici o aptitudine pentru idei noi — pur şi simplu nu se prind de ei; nu se îngrămădeşte nimeni, nu se îmbulzeşte nimeni! — se mulţumesc să ia cu ţîrîita, şi n-ai altceva de făcut decît să trăieşti şi tu cu ţîrîita. Zzzz.

— Ah! zise mama.

— Asta nu se potriveşte cu firea mea, zise unchiul meu. Eu sînt dintre cei năvalnici.

— Şi George era astfel, zise mama după o clipă de gîn- dire.

Comparaţia provocă o privire drăgăstoasă a mătuşii Susan către soţul ei.

— Bărbatul-meu încearcă într-una să insufle mai multă viaţă vechii sale negustorii, începu ea. Mereu pune alte afişe în vitrină, sau născoceşte cine ştie ce. Nici nu-ţi vine să crezi. Uneori mă face şi pe mine să mă entuziasmez.

— Numai că nu ajută la nimic, zise unchiul meu.

— Nu ajută la nimic, repetă nevastă-sa. Ăsta nu-i mediul lui...

Apoi se aşternu o lungă tăcere.

Încă de la începutul convorbirii simţeam că trebuia să vină această pauză — şi am ciulit urechile. Ştiam foarte bine ce va urma: aveau să vorbească despre tatăl meu. Convingerea mi s-a

întărit cînd am văzut-o întîi pe mama uitîndu-se gînditoare la mine, apoi pe unchiul meu, şi în sfîrşit pe mătuşă-mea, în timp ce eu mă străduiam zadarnic să-mi iau o expresie de stupiditate blajină.

— Cred, începu unchiul meu, că pentru George ar fi mai amuzant să dea o raită prin piaţă, decît să stea aici de vorbă cu noi. O să vezi acolo nişte butuci de osîndă, George — foarte interesant! Butuci de pe vremuri.

— Nu mă plictisesc nici aici, spusei eu.

Unchiul s-a ridicat şi, în chipul cel mai prietenos, m-a condus prin prăvălie. În pragul uşii de la intrare s-a oprit şi, cu multă amabilitate, s-a apucat să-mi explice:

— Nu-i aşa că-i adormitor aici, George? Uite şi cîinele măcelarului care la ora prînzului îşi găseşte mereu să doarmă în mijlocul drumului! Chiar dacă ar suna trompeta Judecăţii de Apoi, şi tot nu s-ar trezi. De fapt, nimeni n-ar vrea să se trezească! Ăia de colo, din cimitir, s-ar întoarce pe partea cealaltă şi ar spune: „Nici vorbă — nu ne prinzi şi gata”… Haide, du-te să vezi butucii, chiar după colţul de colo.

Şi a rămas uitîndu-se după mine pînă am dat colţul.

Aşa că n-am aflat niciodată ce-au vorbit despre tatăl meu.

6

Cînd m-am întors, unchiul meu mi s-a părut mai impunător, mai plin de importanţă.

— Tu eşti, George? strigă el ca răspuns la sunetul clopoţelului de la intrare. Deschide şi intră!

Toţi trei se uitau spre mine, dar unchiul meu parcă prezida în faţa căminului acoperit cu pînză.

— Ne-am gîndit să facem din tine un farmacist, George, spuse unchiul meu.

Mama adăugă, fixîndu-mă visătoare:

— Sperasem că lady Drew va face ceva pentru el... Se întrerupse.

— Cum adică? întrebă unchiul meu.

— Păi, ar fi putut să vorbească cu cineva, să-l bage undeva...

Avea convingerea neclintită a servitorului că toate lucrurile bune vin din partea stăpînilor.

— Dar nu este genul de copil pentru care să faci ceva, adăugă mama, gonind aceste visuri. Nu ştie să fie supus. Cînd simte că lady Drew doreşte ceva, imediat se răzvrăteşte. Chiar şi faţă de domnul Redgrave a fost... nerespectuos... întocmai ca şi tatăl său.

— Cine-i domnul Redgrave?

— Vicarul.

— Vasăzică, e puţin cam independent? întrebă unchiul meu cu vioiciune.

— Neascultător, zise mama. Nu ştie să fie la locul lui. Îşi închipuie că poate să facă ceva dispreţuind oamenii şi bătîndu-şi joc de ei. Poate

că o să înveţe, înainte de a fi prea tîrziu.

Unchiul meu îşi frecă bărbia şi mă privi.

— Ai învăţat ceva latineşte? mă întrebă el deodată.

Am răspuns că nu.

— Va trebui să înveţe puţină latină, îi explică el mamei, pentru a se califica. Hm... Ar putea să se ducă la individul ăsta de-aici care ţine liceul — tocmai a fost reînfiinţat de Comisia de Caritate — şi să ia ceva lecţii.

— Cum, să învăţ latineşte! am strigat, cu emoţie.

— Puţin, preciză unchiul meu.

— Întotdeauna... am dorit... am îngăimat eu... şi tocmai *latineşte!*

Eram încredinţat de mult că a nu cunoaşte limba latină constituia un dezavantaj în lume — şi Archie Garvell avusese posibilitatea să mă lămurească şi mai bine asupra acestui lucru. Cărţile pe care le citisem la Bladesover mă convinseseră că aveam dreptate. Latina avea pentru mine calitatea unei emancipări, pe care îmi venea greu s-o exprim. Şi deodată, tocmai cînd credeam că se sfîrşise cu învăţătura, mi se spunea că voi învăţa latineşte!

— Nu-ţi foloseşte la nimic, desigur, zise unchiul meu, decît doar ca să treci examenele, dar n-ai încotro!

— Va trebui să înveţi latineşte, pentru că trebuie să înveţi latineşte, zise mama, nu pentru că *doreşti.* Şi după aceea, va trebui să înveţi tot felul de alte lucruri...

Gîndul că aveam să învăţ mai departe, că cititul cărţilor va fi considerat ca o datorie, le copleşea pe toate celelalte. De cîteva săptămîni eram convins că mi se închiseseră pentru totdeauna orice perspective de acest fel. Aşa că, noul proiect mă interesa extrem de mult.

— Atunci, am să stau aici? am întrebat. La dumneata... şi o să învăţ... şi o să lucrez în

prăvălie?...

— Întocmai, mă asigură unchiul meu.

M-am despărţit în ziua aceea de mama ca într-un vis, atît de neaşteptat şi de important era noul curs pe care-l luaseră lucrurile. Aveam să învăţ latineşte! În ceea ce o priveşte pe mama, acum că umilinţa pentru purtarea mea de la Bladesover trecuse, că-şi învinsese prima repulsie de a apela la unchiul meu şi că reuşise ceva care părea să-mi asigure oarecum viitorul, duioşia naturală în faţa unei despărţiri mult mai semnificative decît oricare dintre despărţirile noastre anterioare răbufni în purtarea ei.

Era aşezată în trenul care avea s-o ducă înapoi, îmi amintesc, iar eu stăteam în picioare lîngă uşa deschisă a compartimentului, şi nici unul dintre noi nu ştiam cît de curînd vom înceta pentru totdeauna de a mai fi o grijă unul pentru celălalt.

— Trebue să fii băiat cuminte, George, zise mama. Trebuie să înveţi... Şi să nu te împotriveşti celor mai mari şi mai buni decît tine... Şi nici să-i invidiezi.

— Nu, mamă.

Promiteam fără să mă gîndesc la ce spun. Avea ochii aţintiţi asupra mea, iar eu mă întrebam cum aş face să învăţ latineşte chiar din seara aceea.

Deodată, ceva păru să-i mişte inima, vreun gînd, vreo amintire; poate o presimţire... Unicul hamal din gară începu să trîntească uşile vagoanelor.

— George, zise ea în grabă, aproape ruşinată, sărută-mă!

Am pus un picior în compartiment, în timp ce mama se apleca înainte. Mă prinse în braţe cu nerăbdare, mă strînse la piept — ceva cu totul ciudat din partea ei. Am observat că ochii îi erau neobişnuit de strălucitori, şi apoi această strălucire izbucni la marginea pleoapelor de jos

şi se rostogoli pe obraji.

A fost pentru prima şi ultima dată în viaţă cînd am văzut-o pe mama plîngînd. Apoi a plecat, lăsîndu-mă atît de stînjenit şi nedumerit de această nouă şi ciudată imagine a mamei, încît am uitat pentru o vreme chiar şi faptul că aveam să învăţ latineşte.

Şi imaginea avea să-mi revină mereu, deşi căutam s-o gonesc din minte; mi s-a fixat în amintire pentru ziua cînd aveam să înţeleg mai deplin lucrurile. Sărman suflet — mîndru, simplu, şi atît de mărginit! Şi sărman fiu dificil şi neînţelegător! Era pentru prima dată cînd îmi trecea prin minte că şi mama mea ar putea să aibă sentimente.

7

În primăvara următoare, mama a murit — brusc şi, după părerea lady-ei Drew, în mod cu totul nepotrivit. Înălţimea sa a fugit imediat la Folkestone cu domnişoara Somerville şi cu Fison, pînă cînd avea să se termine cu înmormîntarea mamei şi cu instalarea celei ce avea să-i urmeze ca intendentă.

Unchiul meu m-a dus la înmormîntare. Îmi amintesc de zilele premergătoare înmormîntării, pline de agitaţie, căci de

îndată ce auzise de moartea mamei, trimisese la Londra o pereche de pantaloni în carouri, ca să fie vopsiţi în negru, şi pantalonii nu sosiseră la timp. În cea de a treia zi, a devenit extrem de nervos şi a expediat nu ştiu cîte telegrame, din ce în ce mai înfuriate, care nu au dat fireşte nici un rezultat, aşa că a doua zi dimineaţa a cedat, cu foarte multă greutate, la insistenţele mătuşii mele Susan şi şi-a îmbrăcat hainele obişnuite. Îmi aduc aminte de picioarele lui negre, în pantaloni negri înguşti şi lucioşi — în mod vădit era un costum care data din vremea adolescenţei, cînd încă nu se îngrăşase — păşind înaintea mea, în timp ce mă apropiam de cimitir, asemenea Colosului din Rodos. Ba mai mult, eram preocupat şi în acelaşi timp stînjenit de o pălărie de mătase pe care mi-o cumpărase unchiul meu, prima mea pălărie de mătase — împodobită, ca şi a lui, cu o panglică lată de doliu.

Îmi amintesc, deşi destul de nedesluşit, de odaia mamei lambrisată în alb, de senzaţia stranie că n-o vedeam şi pe ea acolo, şi de atîtea figuri familiare, devenite ciudate din cauza hainelor negre, şi parcă îmi aduc aminte că mă simţeam plin de importanţă din pricina atenţiei cu care mă copleşeau toţi. Şi mereu, conştiinţa pălăriei noi de mătase revenind în tot haosul acela emoţional. Apoi îmi amintesc de o senzaţie limpede şi plină de tristeţe, înălţîndu-se, ascuţit, din mijlocul acestor lucruri oarecum banale şi fără legătură, şi parcă mă văd din nou păşind în faţa tuturor celorlalţi, chiar în spatele sicriului purtat pe cărarea din cimitir spre groapă, şi deasupră-mi glasul încet al bătrînului vicar care rostea, plin de regret şi neconvingător, lucruri triumfale şi solemne.

— Eu sînt învierea şi viaţa, zis-a Domnul; cel care crede în Mine, chiar de e mort, va vieţui: şi oricine trăieşte şi crede în Mine nu va muri

niciodată.

Nu va muri niciodată! Era o dimineaţă strălucitoare şi luminoasă de primăvară, şi toţi copacii înmugureau şi înverzeau. Pretutindeni se vedeau flori de tot felul; perii şi vişinii din grădina paracliserului păreau presăraţi de o nea scînteietoare, pe mormintele din cimitir se înclinau narcise şi lalele timpurii, nenumărate margarete, şi pretutindeni cîntau păsărele. Iar în mijlocul tuturor acestora era sicriul cafeniu purtat pe umerii bărbaţilor, acoperit pe jumătate vederii mele de gluga vicarului.

Şi astfel am ajuns cu toţii la locul unde fusese săpată groapa.

Cîtva timp am cercetat totul cu ochi atenţi, privind cum era coborît sicriul, ascultînd cuvintele rostite de vicar. Mi se părea o treabă cît se poate de ciudată.

Şi deodată, în timp ce slujba se apropia de sfîrşit, am simţit că mai trebuia spus ceva, care nu fusese spus, mi-am dat seama că mama plecase fără să mă ierte şi fără să afle ultimele veşti despre mine — făgăduieli uitate. Deodată mi-am dat seama că n-o înţelesesem. Un val de duioşie mi s-a revărsat în suflet; îmi aminteam nu atît despre lucruri duioase sau blînde, cît despre dorinţele ei frustrate şi despre felul cum îi călcasem mereu voia. În mod surprinzător mi-am dat seama că dincolo de asprimea şi severitatea ei, mama mă iubise, că pe mine şi numai pe mine mă iubise în viaţă, şi că pînă în acest moment eu n-o iubisem cu adevărat. Şi acum, zăcea acolo, surdă şi oarbă, cu toate visurile pe care şi le făcuse în legătură cu mine spulberate, pierdută pe veci...

Mi-am înfipt unghiile în palme, mi-am încleştat dinţii, dar lacrimile mă orbeau, şi suspinele mă înăbuşeau, încît n-aş fi putut să scot o vorbă. Bătrînul vicar continua să citească, se auzea un răspuns mormăit — şi tot aşa

mereu. Am plîns în sinea mea, şi abia cînd am ieşit din cimitir am putut să gîndesc şi să vorbesc iarăşi liniştit.

Imprimate parcă pe aceste amintiri au rămas siluetele negre ale unchiului meu şi ale lui Rabbits, spunîndu-i paracliserului şi groparului Avebury că „totul a decurs foarte bine — într-adevăr foarte bine”.

8

Aceasta este ultima dată cînd voi mai vorbi despre Bladesover. Cortina va cădea asupra acelor locuri, care nu vor mai apărea ca o prezenţă reală în cartea mea. M-am mai întors, e drept, acolo, dar în împrejurări care n-au nici o legătură cu această povestire. Într-un sens, însă, Bladesover nu m-a părăsit niciodată, constituind, după cum am spus la început, una dintre acele impresii dominante care mi-au marcat înţelegerea asupra lumii înconjurătoare. Bladesover iluminează Anglia; pentru mine, reprezintă tot ce este spaţios, demn, pretenţios şi cu adevărat conservator în viaţa engleză. Este criteriul meu social. De aceea i-am acordat pînă aici atîta spaţiu.

Cînd m-am întors mai tîrziu la adevăratul Bladesover, cu prilejul unei vizite întîmplătoare, totul mi-a apărut cu mult mai mic decît mi-aş fi putut vreodată închipui. Era ca şi cum toate s-ar fi înfiorat şi veştejit la contactul cu Lichtenstein. Harfa tot se mai găsea în salon, dar pianul era altul, mai mare, cu un capac pictat, o orgă mecanică alături, şi fantastic de multe obiecte de artă, împrăştiate peste tot. Pretutindeni se desluşea amprenta magazinelor din Bond Street. Mobilierul era îmbrăcat tot în creton, dar nu mai era acelaşi creton, deşi avea

pretenţia să fie, iar candelabrele dispăruseră. Cărţile lady-ei Lichtenstein înlocuiau volumele cafenii pe care le răsfoisem pe vremuri — erau în cea mai mare parte exemplare din tot soiul de romane contemporane şi diferite numere din „National Review” şi „Empire Review” iar „Nineteenth Century and After” se învecina pe mese cu ultimele noutăţi — cărţi noi englezeşti cu coperţi „artistice” ieftine şi ţipătoare, romane franţuzeşti şi italiene legate în galben, manuale germane de artă de o urîţenie aproape de necrezut. Erau dovezi abundente că noua lady se pasiona după renaşterea celtă; avea de asemenea o „colecţie” de pisici de porţelan şi de piatră — risipite prin toate colţurile — multicolore, urîte, contorsionîndu-şi membrele lucitoare în poziţiile cele mai comice...

Este o prostie să pretinzi că finanţa poate da naştere la o aristocraţie mai bună decît cea a rentierilor. Pe adevăratul aristocrat îl recunoşti după mîndrie, cultură, disciplină şi spadă. Noii stăpîni ai domeniului nu reprezentau un progres faţă de Drew, absolut nici unul. Nu exista nici o dovadă că lucrurile mergeau mai bine numai pentru că nişte oameni pasivi şi lipsiţi de inteligenţă fuseseră înlocuiţi prin alţii, activi şi inteligenţi. Simţeai doar că o varietate de prostie mai mică, dar mai întreprinzătoare şi mai nedemnă înlocuise imensa prostie a vechii nobilimi — atît. Bladesover, gîndeam eu, suferise între anii şaptezeci şi începutul noului secol aceeaşi schimbare ca şi bătrînul „Times” — şi Dumnezeu ştie cît încă din întregul şi pomposul sistem britanic. Aceşti Lichtenstein şi cei de teapa lor nu par să conţină în ei nici o făgăduială de împrospătare a vitalităţii regatului. Nu cred în inteligenţa şi în puterea lor — nu aduc nimic nou, nimic creator sau regenerator, nimic altceva decît un neînfrînat instinct de acaparare; iar preponderenţa lor şi a

celor de soiul lor nu constituie decît o fază din masiva şi lenta decadenţă a marelui organism social al Angliei. Oameni ca ei n-ar fi putut să făurească un Bladesover, şi nici nu-l pot înlocui; ei nu fac decît să se ridice întîmplător acolo — în mod parazitar.

Ei bine — aceasta a fost ultima mea impresie despre Bladesover.

III

Ucenicia de la Wimblehurst

1

Atîta cît pot să-mi amintesc acum, în afară de clipele de emoţie de lîngă mormînt, am trecut prin toate acele încercări cu destulă tărie. Cu nepăsarea vîrstei, mi-am schimbat mediul, am încetat complet să mă mai gîndesc la vechea rutină a şcolii şi am lăsat Bladesover la o parte, pentru a-l digera mai tîrziu. Am intrat în noua mea lume din Wimblehurst avînd ca punct central farmacia, m-am apucat să învăţ latina şi *materia medica,* şi m-am concentrat cu toată fiinţa mea asupra prezentului. Wimblehurst e un orăşel extrem de liniştit şi searbăd din Sussex, unul dintre rarele oraşe din sudul Angliei clădit în cea mai mare parte din piatră. Găseam o notă foarte plăcută şi pitorească în străzile lui pietruite şi curate, în întortochierile lui ciudate şi colţurile abrupte, şi în parcul odihnitor care se întinde pe o întreagă latură a oraşului. Întreaga regiune era, de fapt, subordonată familiei Eastry, şi din pricina influenţei şi autorităţii acesteia, staţia de cale ferată fusese ţinută la o distantă de o milă şi trei sferturi. Eastry House era atit de aproape încît domina totul; dacă treceai prin piaţă (cu vechea în-chisoare şi butucii de pedeapsă), apoi pe lîngă marea biserica ce data dinainte de Reformă, o frumoasă clădire cenuşie ca o ţeastă goală din care viaţa dispăruse, dădeai îndată de porţile

imense de fier prin care zăreai faţada castelului, foarte alb, mare şi frumos, la capătul unei alei lungi de tisă. Eastry era mult mai puternic decît Bladesover, şi constituia un exemplu mult mai desăvîrşit al sistemului din secolul al optsprezecelea. El nu stăpînea două sate, ci un tîrg, şi îşi trimisese fiii şi nepoţii în parlament, aproape în virtutea unui drept atîta timp cît au durat privilegiile sale. Cu toţii făceau parte din acest sistem, cu toţii — în afară de unchiul meu. El stătea pe dinafară şi-şi exprima nemulţumirea.

Unchiul meu a fost prima breşă adevărată din marele front al sistemului Bladesover în care mi se înfăţişase lumea, căci Chatham nu fusese atît o breşă, cît o confirmare. Unchiul meu însă nu nutrea nici un respect pentru sistemul Bladesover sau Eastry — pentru nici unul. Nu credea în ele. Nici nu-şi dădea seama măcar ce reprezentau. Spunea lucruri stranii despre ele, perora şi se agita lansînd idei noi, de necrezut.

— Tîrgul acesta, spunea o dată unchiul meu, aruncînd o privire din pragul uşii deschise în liniştea solemnă a unei după-amiezi de vară, are nevoie să fie trezit!

Eu sortam nişte medicamente într-un colţ.

— Mi-ar plăcea să dau drumul pe-aici la vreo duzină de tineri americani, urmă unchiul meu. Şi apoi, om vedea.

Am făcut un semn în dreptul siropului somnifer al Mamei Shipton. Terminasem tot stocul din acest medicament.

— Lucrurile trebuie să se aleagă *într-un fel,* George, izbucni el cu glas iritat, în timp ce intra din nou în prăvălie.

Îşi făcu de lucru cu grămezile de cutii goale în care fusese săpun de toaletă, parfum sau mai ştiu eu ce, aflate pe marginea tejghelei, apoi se întoarse şi mai enervat parcă, îşi înfipse adînc

mîinile în buzunare, pentru ca imediat să scoată una din ele şi să se scarpine în cap.

— Trebuie să fac ceva, zise el. Nu pot să mai suport... Trebuie să inventez ceva. Să pun pe roate ceva... Sînt în stare... Sau să scriu o piesă. O piesă ar putea aduce o mulţime de bani, George. Ce-ai zice dacă aş scrie o piesă — ai?... Sînt o mulţime de lucruri care s-ar putea face... Sau să joc la bursă.

Scoase un fluierat gînditor.

— Grijania şi...! înjură el, asta nu-i lume — e seu de oaie sleit! Ăsta e Wimblehurst! Seu de oaie sleit! — sleit şi înţepenit! Şi sînt îngropat în el pînă-n gît. Nu se întîmplă niciodată nimic, şi nimeni nu vrea să se întîmple ceva, în afară de mine! La Londra măcar, se întîmplă cîte ceva, George. America! Grozav aş fi vrut, George, să mă fi născut american — acolo lucrurile clocotesc. Ce poate *să facă* cineva aici? Cum poate cineva să se ridice? În timp ce dormităm aici, şi capitalul nostru se duce pe rîpă — în buzunarele Lordului Eastry sub formă de chirie — acolo oamenii se agită...

Şi într-un gest larg pe deasupra tejghelei de medicamente evocă Londra, mişcîndu-şi braţul, făcînd cu ochiul şi zîm- bindu-mi cu înţeles.

— Şi ce fac oamenii acolo? am întrebat eu.

— Se agită, zise el. Tot felul de lucruri! Grandioase. Să zicem, afaceri cu acoperire. Ai auzit vreodată de asta, George? Trase printre dinţi aer în piept. Pui o sută, de exemplu, şi cumperi în valoare de zece mii de lire. Înţelegi? Asta înseamnă o acoperire de unu la sută. Dacă afacerea merge bine, vinzi, şi realizezi sută la sută; dacă nu, pfiu, s-a dus! Încerci din nou! Sută la sută, George, în fiecare zi. Într-un ceas poţi să devii cineva. Şi ce trepidaţie! Zzzz... Ei bine, asta ar fi o cale, George. Apoi mai e şi alta — să zicem stocările!

— Afaceri în stil mare, nu-i aşa? am îndrăznit

eu.

— Oh, dacă te ocupi de cereale sau de oţel — da. Dar închipuie-ţi că te apuci de ceva mai mărunt, George. De un lucru mărunt, de care au nevoie doar cîteva mii de persoane. Medicamente, de pildă. Investeşti tot ce ai în ele — îţi mizezi şi ficaţii, ca să spunem aşa. Pui mîna pe un drog — *ipeca,* de exemplu. Faci un stoc de *ipeca.* Iei tot ce există! Înţelegi? Asta-i! Nu există rezerve nelimitate de *ipecacuanha* — nu se poate să existe! — şi este un medicament pe care oamenii trebuie să-l aibă. Sau să zicem chinină! Îţi aştepţi şansa, aştepţi să izbucnească un război tropical, să zicem, şi pui mîna pe toată chinina. Ce se fac oamenii? Le trebuie chinină, după cum bine ştii. Ei? Zzzz!... Doamne! Şi sînt o mulţime de lucruri — o mulţime de lucruri mărunte. Apă de mărar — toţi copilaşii bolnavi ţipă după ea. Şi apoi eucaliptul — cascara — alun — mentol — toate doctoriile contra durerilor de dinţi. Apoi antisepticele, şi curara, cocaina...

— O adevărată nenorocire pentru doctori, am gîndit eu cu glas tare.

— N-au decît să se descurce. Treaba lor! Te jupoaie dacă pot, jupoaie-i şi tu pe ei. Ca briganzii. Asta e partea romantică. E romantismul Comerţului, George. Eşti ca în

munţi acolo! Gîndeşte-te, să ai toată chinina din lume, şi cine ştie ce nevastă răsfăţată de milionar să se îmbolnăvească de malarie, ei? Ce l-ai mai stoarce, George, nu? Ei? Milionarul cu automobilul afară, oferindu-ţi orice preţ i-ai cere. Asta ar trezi un orăşel ca Wimblehurst... Doamne! Nu găseşti nici o idee aici. Nici o idee. Zzzz.

Căzu într-un fel de extaz, din care scăpau uneori frînturi de frază ca: „Cincizeci la sută avans, Sir; garanţie — mîine. Zzzz”.

Ideea de a stoca un medicament mi se păru atunci un fel de fărădelege fără vreun substrat real, pe care nimeni n-ar fi îndrăznit s-o înfăptuiască. Era genul de prostii pe care le puteai spune ca să-l faci pe Ewart să rîdă şi să născocească apoi minciuni şi mai gogonate. M-am gîndit că aşa era, probabil, felul de a vorbi al unchiului meu. Dar după aceea am văzut că mă înşelasem. Tot secretul sistemului modern de a face bani este de a prevedea acel obiect de care se va simţi curînd nevoie şi de a-l scoate din circulaţie, ca apoi să te îmbogăţeşti prin asta. Cumperi pămînt pe care oamenii vor dori curînd să-şi clădească locuinţe, îţi asiguri asupra lui drepturi care să împiedice mai tîrziu noua aşezare să se extindă, şi aşa mai departe. Desigur că inteligenţa plină de naivitate a unui băieţaş nu poate pricepe subtila exploatare a imperfecţiunii umane. El păşeşte în viaţă cu tendinţa de a crede în înţelepciunea celor mari, nu înţelege că hazardul şi reaua credinţă s-au dezvoltat din lege şi obiceiuri, şi crede că undeva în stat există o forţă tot atît de irezistibilă ca şi aceea a directorului de şcoală, care să împiedice orice fel de fapte rele şi nesăbuite. Trebuie să mărturisesc că atunci cînd îl auzeam pe unchiul meu vorbind despre stocarea chininei, aveam impresia clară că oricine ar reuşi să facă aşa ceva ar ajunge cu

siguranţă la închisoare. Astăzi ştiu că oricine ar izbuti cu adevărat să facă asta, ar ajunge mult mai probabil în Camera Lorzilor!

Unchiul meu privi cîtva timp etichetele aurite de pe sticlele şi dulapurile sale, visînd la tot felul de stocuri. Dar, în cele din urmă, reveni din nou la Wimblehurst.

— Numai la Londra poţi să izbuteşti ceva. Pe cînd aici...!

Şi deodată strigă:

— Ierusalime! De ce m-am îngropat aici? Totul s-a sfîr- şit. S-a terminat. Aici stăpîneşte Lordul Eastry, şi el ia totul, în afară de ce iau avocaţii lui, şi nu poţi să schimbi absolut nimic, decît dacă ai pune dinamită, lui — şi lor. El nu doreşte să se mai întîmple nimic. De ce-ar dori? Orice schimbare ar însemna pentru el o pierdere. Ceea ce îl interesează este ca totul să mocnească şi să continue să mocnească încă zece mii de ani de acum încolo, un Eastry în locul unui alt Eastry, un vicar în locul altui vicar, un băcan în locul altui băcan! Oricine are ceva idei ar fi mai bine să plece. Şi într-adevăr au plecat! Priveşte la toţi nenorociţii ăştia de aici! Uită-te la ei! Toţi adormiţi, îndeplinindu-şi treburile din inerţie — ca într-un fel de vis. Nişte oameni împăiaţi ar face la fel — întocmai ca ei. Cu toţii s-au îngropat în acest loc. Nici ei nu mai vor să se întîmple ceva. Sînt cu toţii sfîrşiţi. Asta-i! De ce-or mai fi trăind?... De ce dracu nu-şi găsesc un farmacist automat?

Şi încheie aşa cum încheia de cele mai multe ori aceste discursuri.

—Trebuie să inventez ceva — asta trebuie să fac. Zzzz. Ceva util. Ceva de care oamenii au nevoie... Să descopăr... Ia gîndeşte-te, George, la ceva de care toată lumea să aibă nevoie şi să nu-l găsească! Vreau să spun, ceva care să se poată vinde cu un şiling bucata, să zicem. Ei bine? Uite ce e, va trebui să te gîndeşti şi tu la

asta, ori de cîte ori nu ai ceva mai bun de făcut. Înţelegi?

2

Aşa mi-l amintesc pe unchiul meu în acea primă fază, tînăr, dar de pe atunci puţin cam grăsun, neastîmpărat, agitat, vorbăreţ, vîrîndu-mi în capul meu înfierbîntat tot felul de idei contradictorii. N-aş putea spune că era prea educativ...

Pentru mine, anii petrecuţi la Wimblehurst au fost ani de dezvoltare activă. Cea mai mare parte a timpului liber şi o mare parte din timpul petrecut în farmacie învăţam, în scurt timp am ajuns să stăpînesc un minim de latină necesar pentru examenele de calificare şi — cu ajutorul cursurilor înfiinţate de Departamentul guvernamental de ştiinţă şi artă, cursuri care se ţineau la şcoala secundară — am continuat şi cu matematica. Erau cursuri de fizică, chimie, matematică şi desen tehnic — şi m-am apucat de aceste materii cu aviditate. Totuşi, exerciţiile mele preferate rămîneau plimbările. Se juca puţin cricket în timpul verii şi fotbal în timpul iernii, organizat de cluburile de tineret întreţinute prin subvenţiile oamenilor de vază şi ale deputatului, dar n-am fost niciodată prea pasionat de aceste jocuri. Nu mi-am făcut nici un prieten mai apropiat printre tinerii din Wimblehurst. Mi se păreau, în comparaţie cu colegii de şcoală pe care-i avusesem înainte, cam mitocani şi molîi, servili şi vicleni, pizmaşi şi josnici. Noi ne dam într-adevăr ifose, dar aceşti ţărani îşi tîrau picioarele şi îi urau pe semenii lor care nu făceau la fel; noi vorbeam cam tare, dar gîndurile adevărate ale unuia din Wimblehurst nu le aflai decît şoptite în dosul

palmei. Şi chiar şi atunci, nu se putea spune că erau gînduri.

Nu, nu-mi plăceau aceşti băieţandri de la ţară, şi nu cred că mediul rural englez din cadrul sistemului Bladesover este un teren propice pentru formarea unor oameni onorabili. Se spun o mulţime de absurdităţi despre exodul rural şi despre degenerarea populaţiei din cauza vieţii de la oraş. După părerea mea, orăşeanul englez, chiar şi de la periferii, este infinit superior din punct de vedere spiritual, e mai curajos, mai plin de imaginaţie şi mai curat decît vărul său rural. I-am văzut pe amîndoi cînd nici nu bănuiau că sînt observaţi — şi ştiu. Era ceva în colegii mei din Wimblehurst care mă dezgusta, ceva greu de definit. Dumnezeu ştie că în şcoala aceea orăşenească, cu internat, din Goudhurst eram destul de vulgari, dar băieţii din Wimblehurst nu aveau curajul să facă lucrurile pe care obişnuiam să le facem noi, şi nu îndrăzneau nici măcar să vorbească urît; dar, pe de altă parte, se dedau la un fel de dezmăţ cu adevărat josnic — dezmăţ este cuvîntul — care vădea o tendinţă spre viciu. În orice făceam noi la Goudhurst, mici citadini exilaţi, pînă şi în fapta cea mai banală, pîlpîia flacăra imaginaţiei romantice. Citisem *Băieţii Angliei,* şi ne povesteam unii altora tot felul de întîmplări. În mediul rural englez nu există însă cărţi, nici cîntece, nici teatru, nici măcar păcate mai deosebite; toate acestea n-au ajuns pînă la ţară, ori au fost îndepărtate şi ascunse cu multe generaţii în urmă, astfel că în ziua de azi imaginaţia a sărăcit de tot, limitîndu-se la o treaptă animalică. Aceasta este, cred,

trăsătura caracteristică a omului de ţară din Anglia. Tocmai pentru că ştiu asta, nu împărtăşesc protestele obişnuite faţă de depopularea regiunilor noastre rurale şi de exodul ţărănimii spre cuptoarele oraşelor. E drept, la oraşe rabdă de foame şi suferă, dar ies întăriţi, ies măcar cu un suflet...

În cîte o seară, tinerii mai fercheşi din Wimblehurst, cu feţele proaspăt spălate şi haine ţipătoare, un veston colorat sau o cravată în culori vii, se duceau la sala de biliard de la Eastry Arms, sau în salonul vreunei cîrciumi mai mici, unde puteau să joace cărţi. Curînd mi s-a făcut silă de inteligenţa lor înceată, de privirea vicleană a ochilor ştersi, de stăruinţa lor de a-ţi spune „una bună”, şoptită întotdeauna cu jumătate glas — sărmani viermi josnici! — manevrele lor şirete de a obţine un avantaj cît de mărunt, să li se facă cinste sau ceva de acest fel. În timp ce scriu îmi apare înaintea ochilor tînărul Hopley Dodd, fiul celui care conducea licitaţiile din Wimblehurst, mîndria tineretului din oraş, floarea lui cea mai fină, cu haina-i de blană şi pipa groasă, cu pantalonii de călărie — nu avea nici un cal — şi cu jambierele strînse pe picior. Parcă îl văd, stînd aşa cum obişnuia, aplecat înainte şi privind masa de biliard pe sub borurile pălăriei puse puţin pe o parte. Conversaţia lui se reducea la o jumătate de duzină de fraze, dintre care cel mai des reveneau: „Grea treabă!” şi „Bună afacere!”, mormăite cu un behăit de bas. Mai obişnuia să scoată un fel de fluierat prelung care era socotit de ceilalţi culmea umorului. Seară de seară îşi făcea veacul acolo...

Acest tînăr nu voia să înţeleagă că aş putea şi eu să joc biliard, şi privea fiecare lovitură reuşită pe care o dădeam drept o pură întîmplare. Ca începător, nu jucam prea prost — socoteam eu. Acum nu mai sînt atît de sigur, dar

aşa credeam pe atunci. În cele din urmă însă, scepticismul tînărului Dodd şi veşnicul său „Bună afacere!” îmi tăiară orice poftă de a mă mai duce pe la Eastry Arms — astfel încît şi-au făcut efectul.

Dacă nu m-am ales cu nici un prieten printre tinerii de acolo, trebuie să spun că, deşi intram în perioada adolescenţei, nu am de povestit nici despre vreo fată de care m-aş fi îndrăgostit. Nu pentru că nu m-ar fi interesat aspectul acesta al vieţii încă de pe la cincisprezece ani. Într-adevăr, am legat

diferite cunoştinţe întîmplătoare cu fete din Wimblehurst; cu o fetişcană, ucenică la o croitoreasă, am ajuns să discut în termeni sfioşi, iar cu o învăţătoare de la Şcoala Naţională am mers şi mai departe, încît s-a vorbit chiar pe socoteala noastră; dar nu am fost atins de o pasiune adevărată pentru nici una dintre aceste fete tinere; iubirea — iubirea nu mi se înfăţişa pînă atunci decît în visuri. Pe fetele acestea doar le-am sărutat, o dată sau de două ori. Şi, trebuie să spun că mai curînd m-au dezamăgit, decît mi-au dat aripi visurilor. Nu era ceea ce îmi închipuiam. Voi face o mare parte iubirii în această povestire, dar trebuie să spun de pe acum cititorului că rolul meu a fost al unui îndrăgostit destul de neîndemînatic. Ştiu destul de bine — poate chiar prea bine — ce e dorinţa; dar în dragoste am fost timid. În toate încercările mele de început în războiul dintre sexe, am fost sfîşiat între imboldul trupului şi tendinţa fanteziei mele romantice de a îmbrăca fiecare fază a aventurii în frumuseţe şi generozitate. Şi purtam într-un fel în mine obsesia stranie a amintirii Beatricei, a sărutărilor ei printre ferigi, a sărutului de pe zid, ridicînd astfel prea sus standardul meu, în raport cu ocaziile care se iveau în Wimblehurst. Nu voi tăgădui că am încercat într-un chip copilăresc cîteva aventuri sfioase şi în acelaşi timp grosolane; dar din cauza factorilor pe care i-am enumerat mai sus, nu am ajuns prea departe. N-am lăsat în urma mea nici amintirea unor ravagii sentimentale, nici o reputaţie neprihănită. Am plecat, în cele din urmă, tot lipsit de experienţă şi puţin deconcertat, înarmat doar cu interesul şi dorinţele inerente vîrstei, faţă de problemele sexuale.

Dacă m-am îndrăgostit de cineva în Wimblehurst, aceasta a fost mătuşa mea. Afecţiunea pe care mi-o arăta nu era, cred, decît

pe jumătate maternă — făcea mare caz de cărţile mele, se interesa de diplomele mele, se amuza pe socoteala mea într-un fel care mă mişca pînă în fundul sufletului. Fără să-mi dau seama, am început să ţin foarte mult la ea...

Anii adolescenţei mele la Wimblehurst, care au început cînd eram în hăinuţe scurte şi s-au terminat cînd eram aproape bărbat, au fost, în general, ani laborioşi, lipsiţi de întîmplări, atît de lipsiţi de întîmplări, încît calculul variabilelor mi s-a asociat în minte cu o iarnă întreagă, iar un examen pentru diploma de fizică la Departamentul de Ştiinţă

şi Artă marchează o epocă. Multe imbolduri contradictorii se luptau în mine, dar imboldul cel mai puternic era o dispoziţie gravă şi tinerească de a munci şi a învăţa, vădind, într-un fel nu prea bine precizat, intenţia de a scăpa din lumea de la Wimblehurst în care nimerisem. Îi scriam destul de des lui Ewart — scrisori stîngace dar, după cît îmi amintesc, nu lipsite de miez, datate în latineşte şi cuprinzînd citate tot în latineşte, pe care Ewart se amuza să le parodieze. În vremea aceea bănuiesc că eram destul de înfumurat. Dar, la drept vorbind, era ceva mai mult decît mîndria meschină a celui care învăţa. Aveam sentimentul grav al disciplinei şi al pregătirii, de care nu-mi este de loc ruşine să-mi amintesc. Eram un tînăr serios. Mai serios chiar decît sînt acum. Mai serios, într-adevăr, decît par să fie adulţii. Eram capabil pe atunci de eforturi — de sentimente nobile... Acum, toate acestea sînt mai presus de mine. Nu văd de ce să nu mărturisesc, la patruzeci de ani, că-mi respect propria-mi tinereţe. Încetasem brusc de a mai fi copil. Gîndeam că voi intra curînd într-o lume mai mare, mult mai importantă, în care voi face lucruri însemnate. Gîndeam că eram destinat să fac ceva precis într-o lume care avea un scop precis. Atunci nu înţelegeam, ca acum, că viaţa este, în mare măsură, ceea ce face lumea din tine. Tinerii par să nu înţeleagă niciodată acest aspect al lucrurilor. Şi, după cum spuneam, printre influenţele educative, unchiul meu a jucat, cu totul pe nebănuite, un rol hotărî- tor; poate că, printre altele, a dat nemulţumirii mele faţă de Wimblehurst, dorinţei de a scăpa din pustietatea aceea pitorească, o formă şi o expresie definitivă. Într-un fel, tocmai aceasta m-a făcut să am răbdare. „În curînd mă voi duce la Londra”, spuneam eu, imitîndu-l.

Cînd încerc să-mi reamintesc de el cum era în

zilele acelea, îl văd vorbind într-una. Îmi vorbea de teologie, de politică, de minunile ştiinţei şi de minunăţiile artei, de pasiuni şi de afecţiuni, de nemurirea sufletului şi de acţiunile specifice ale medicamentelor; dar cel mai mult, neobosit, vorbea despre succes, despre întreprinderi, invenţii şi averi uriaşe, despre toţi acei Rothschild, regi ai argintului, Vanderbilt, Gould, despre emiteri de acţiuni, profituri şi despre minunatele căi ale Norocului ce se deschid oamenilor în toate localităţile, adică în cele care nu sînt absolut scufundate la nivelul Seului de Oaie Sleit.

Cînd mă gîndesc la discuţiile din acele vremuri de demult, îl văd întotdeauna pe unchiul meu într-una din următoarele trei poziţii: fie în colţul unde se preparau medicamente, în dosul unui paravan înalt, el pisînd vreo substanţă în mojar, iar eu rulînd pastă de pilule în suluri lungi şi tăindu-le cu un fel de cuţit lat şi zimţat, fie el stînd în picioare şi privind afară pe uşa prăvăliei, rezemat de dulapul cu bureţi şi pulverizatoare, în timp ce eu îl priveam din dosul tejghelei, fie el rezemat de dulăpioarele din dosul tejghelei, iar eu ştergînd praful în faţă. Gîndul la aceste zile îmi readuce în nări mirosul slab de parfum care plutea întotdeauna în aer, alungat din cînd în cînd de mirosul vreunui medicament, şi-mi readuce în ochi şirurile de sticluţe caraghioase, cu etichete aurite, aşa cum se reflectau în oglindă. Mătuşa mea, ţin minte, obişnuia să năvălească uneori în prăvălie într-o stare de veselie agresivă, un fel de expediţie de nevastă cicălitoare şi amuzată, făcînd mare haz de abrevierile latineşti ale inscripţiilor aurite.

— Ol Amjig, George, citea ea în derîdere, şi el pretinde că e ulei de migdale! Snap! — şi nu-i decît muştar. Ce zici, George?

Sau, luîndu-mă martor:

— Uită-te la el, George, ce demn pare. Mi-ar plăcea să-i pun o etichetă şi lui, în jurul mijlocului, ca pe sticle, şi să scriu Ol Pondo. Asta în latineşte înseamnă impostor, George — da, chiar aşa. Ar arăta foarte drăguţ cu mi dop.

— *Ţie* îţi trebuie un dop, intervenea unchiul meu, sco- ţîndu-şi mutra la iveală.

Mătuşa mea, drăguţa de ea, era pe vremea aceea o femeie subţirică şi plăpîndă, cu o înfăţişare delicată de boboc de trandafir şi o dispoziţie conjugală zburdalnică, un fel de veselie amuzată. Avea un uşor sîsîit în vorbire. Era o fire glumeaţă, şi pe măsură ce stînjeneala provocată de prezenţa mea la masă a dispărut, mi-am dat seama tot mai mult de o subţire dar întinsă reţea de nonsens pe care o ţesuse în jurul relaţiilor ei domestice, pînă cînd aceasta devenise realitatea vieţii ei. Afecta o atitudine zeflemitoare faţă de întreaga lume înconjurătoare, şi aplica epitetul de „bătrîn” mai multor lucruri decît am auzit vreodată mai înainte sau după aceea.

— Iată-ţi bătrînul ziar, obişnuia să-i spună unchiului meu. Acum nu te apuca să-l vîri în unt, sardea bătrînă ce eşti!

— Ce zi e astăzi, Susan? întreba unchiul meu.

— Bătrîna luni, Cîrnat, răspundea ea. Şi adăuga: E ziua cînd îmi văd de bătrînul spălat. Cum s-o uit!...

Fusese, fără îndoială, sufletul şi veselia unui mare cerc de colege de şcoală, şi acest stil devenise la ea o a doua natură. Cît de fermecătoare îmi apărea, în locul acela plicticos! Chiar şi mersul ei obişnuit avea un fel de incitare la veselie. Principala preocupare a vieţii ei era, cred, să-l facă pe unchiul meu să rîdă, şi cînd reuşea prin vreo nouă poreclă, vreo nouă ciudăţenie sau năzbîtie să-şi atingă scopul, era, în dosul unei măşti de uimire nedumerită, cea mai fericită femeie de pe pămînt. Iar hohotele de rîs ale unchiului meu, cînd se porneau, meritau — trebuie s-o recunosc — după expresia din Baedeker, „toată osteneala”. Începeau cu o rafală de pufnituri şi se dezlănţuiau într-o cascadă de „Ha, ha!”, cuprinzînd în desfăşurarea lor, în zilele acelea de tinereţe, aplecări într-o parte şi îndoiri din mijloc, şi plesnituri peste stomac, şi lacrimi şi gemete. Nimeni, în afară de mătuşa mea, nu reuşea să-l facă pe unchiul meu să rîdă atît de tare, căci se credea un om prea serios pentru aşa ceva; şi de altfel, după cîte ştiu, n-a rîs aşa decît în anii tinereţii. Mătuşa Susan obişnuia, de asemeni, să arunce în el cu tot felul de obiecte, încercînd probabil, într-un fel, să dea viaţă Wimblehurst-ului, în ciuda amorţelii lui; arunca cu linguri, perne, ghemotoace de hîrtie, rufe puse la uscat şi chiar cu bucăţi de pîine; o dată în curte, crezînd că băiatul din prăvălie, fata folosită la diferite treburi şi cu mine eram plecaţi, a spart o ladă plină cu sticle de opt uncii, pe care le lăsasem să se scurgă, asaltîndu-

l pe unchiul meu cu o mătură nouă. Uneori arunca şi în mine cu diferite lucruri — dar nu prea des.

Părea că în jurul ei plutea mereu rîsul — şi toţi trei ne molipseam uneori de isterie; îmi amintesc de ziua aceea cînd s-au întors amîndoi de la biserică foarte ruşinaţi, din cauza unei izbucniri de veselie în timpul predicii. Vicarul încercase, se pare, să-şi sufle nasul cu o mănuşă neagră, neavînd la îndemînă batista. Mătuşa mea îşi ridicase şi ea mănuşa, apucînd-o de un deget şi privind cu inocenţă, dar insistent,

într-o parte, reuşind prin acest mijloc simplu să-l facă pe unchiul meu să explodeze. Scena fu repetată la masa de prînz.

— Dar asta îţi dovedeşte, strigă unchiul meu devenind brusc grav, ce înseamnă Wimblehurst! Auzi, să rîdem toţi de un asemenea fleac! Nu eram singurii care chicoteam. Nici vorbă! Şi zău, că tare mai era caraghios!

Din punct de vedere social, unchiul şi mătuşa mea erau aproape complet izolaţi. În locuri ca Wimblehurst, soţiile negustorilor sînt întotdeauna izolate din punct de vedere social, în afară de cazul că au o soră sau o bună prietenă printre celelalte soţii; bărbaţii se întîlneau însă în cîrciumi sau în sălile de biliard de la Eastry Arms. Numai că unchiul meu, în cea mai mare parte, îşi petrecea serile acasă. Cînd sosise prima dată în Wimblehurst, cred că îşi răspîndise valul de idei generoase şi pline de iniţiativă cu prea multă agresivitate; iar Wimblehurst, după o supunere temporară, se răzvrătise şi făcuse din el ţinta tuturor glumelor. Apariţia sa într-o cîrciumă făcea să se oprească toate conversaţiile.

— Ai venit să ne povesteşti ceva, domnule Pond'revo? întreba cineva politicos.

— Mai aşteptaţi, obişnuia unchiul să răspundă, derutat, şi rămînea îmbufnat tot restul timpului cît mai stătea acolo.

Sau altul, cu un aer de inocenţă, făcea o remarcă generală:

— Am auzit că Wimblehurst va fi reconstruit din temelii, aşa se spune. Aţi auzit ceva despre asta? Vor să facă din el un loc splendid, înfloritor — un fel de Palat de Cristal.

— Mai întîi ar trebui să vină un cutremur şi o ciumă, murmura unchiul meu, spre nesfîrşita încîntare a tuturor. Şi adăuga ceva mormăit despre „Seu de Oaie Sleit”...

3

Am fost despărţit de ei în urma unui accident financiar al unchiului meu, căruia nu i-am înţeles de la început toate consecinţele. Printre alte născociri ale lui era şi una care mi se părea un fel de recreaţie intelectuală nevinovată, botezată de el meteorologia pieţii de mărfuri. Cred că se inspirase de la curbele pe care mă văzuse schiţîndu-le la reprezentarea grafică a variabilelor asociate. Luase de la mine nişte hîrtie milimetrică şi după ce se gîndise un timp, se hotărîse să pună pe hîrtie curba creşterii şi scăderii acţiunilor anumitor mine şi căi ferate.

— E ceva în asta, George, zise el.

Dar nici o clipă nu m-am gîndit că „în asta” erau printre alte lucruri şi toate economiile lui, ca şi cea mai mare parte a banilor pe care mama mi-i lăsase în grija lui.

— E cît se poate de limpede, urmă el. Vezi, aici e un sistem de curbe, şi aici altul! Astea sînt preţurile acţiunilor de la Union Pacific — pe timp de o lună. Săptămîna viitoare, ascultă-mă pe mine, vor coborî cu un punct. Ne apropiem din nou de partea de jos a curbei. Înţelegi? E absolut ştiinţific. Se poate verifica. Ei bine, o să verificăm! Cumperi cînd preţurile coboară şi vinzi cînd urcă sus pe culme, şi — asta-i tot!

Eram atît de convins că nu-i decît o glumă, încît cînd am aflat, în cele din urmă, că o luase în serios, şi încă într-un chip dezastruos, am fost copleşit.

M-a luat la o lungă plimbare ca să mi se destăinuie, peste colinele dinspre Yare şi de-a curmezişul cîmpiilor întinse, acoperite cu drobiţă, de lîngă Hazelbrow.

— Există culmi şi există şi prăbuşiri în viaţă, George, zise el, oprindu-se în mijlocul cîmpiei întinse, silueta profilîndu-i-se pe cer... Am

neglijat un factor în analiza acţiunilor lui Union Pacific.

— Serios? am întrebat, izbit de schimbarea bruscă a glasului său. Nu cumva vrei să spui...?

M-am oprit şi m-am întors spre el, pe cărarea îngustă şi nisipoasă. S-a oprit şi el.

— Ba da, George, întocmai. Sînt în aer! De acum înainte sînt un falit.

— Înseamnă că...?

— Da, şi prăvălia e în aer. Va trebui să las totul baltă.

— Şi eu?

— Oh, tu! — tu eşti în regulă. Poţi să treci ca ucenic la altul, şi... ăă... ei bine, să ştii că nu sînt genul de om care să nu aibă grijă de banii ce i s-au încredinţat, poţi fi sigur. M-am gîndit şi la asta. A mai rămas ceva, George — crede-mă! — o sumă destul de frumuşică.

— Dar dumneata şi mătuşa?

— Nu este tocmai felul în care aveam de gînd să plecăm din Wimblehurst, George; dar va trebui să plecăm. O să vindem; toate lucrurile îngrămădite şi etichetate — o mulţime de lucruri. Oh!... Într-un fel, a fost o căsuţă simpatică. Prima pe care am avut-o. Mobilarea ei — a fost plăcută în felul ei... Foarte fericiţi... Faţa i se strîmbă la o amintire. Hai să mergem, George, zise el scurt, aproape înecîndu-se.

M-am întors cu spatele spre el şi cîtva timp am privit în altă parte.

— Aşa stau lucrurile, după cum vezi, George, l-am auzit după o vreme.

Cînd am ajuns din nou pe şosea, a venit lîngă mine şi am mers cîtva timp în tăcere.

— Nu spune încă nimic acasă, vorbi într-un tîrziu. Riscurile războiului. Trebuie să aleg momentul cu Susan — căci o să-i fie greu. Nu că nu m-aş putea bizui pe ea, orice s-ar întîmpla.

— Foarte bine, o să am grijă — şi mi se părea că în momentul acela aş fi mult prea egoist dacă

l-aş mai sîcîi cu alte întrebări în legătură cu răspunderea sa de tutore faţă de mine. A scos un suspin de uşurare auzind consimţămîntul meu, şi după aceea s-a apucat să vorbească vesel despre planurile sale... Dar îmi amintesc că la un moment dat s-a posomorît din nou.

— Şi ăştia! a spus deodată, ca şi cum gîndul i-ar fi fulgerat prin minte abia în clipa aceea

— Care ăştia? am întrebat.

— Lua-i-ar dracu!

— Care ăştia?

— Toţi blestemaţii ăştia de negustori-care-zac-în-mocirlă- şi-mor-cu-încetul: Ruck, măcelarul, Marbel, băcanul. Doamne! George, cum or să mai rînjească!...

în următoarele săptămîni m-am gîndit mereu la el, şi îmi amintesc amănunţit de ultima plimbare pe care am făcut-o împreună, înainte de a preda succesorului său prăvălia, şi pe mine o dată cu ea. Căci a reuşit să-şi vîndă farmacia cu tot ce cuprindea — în care expresie mă indud şi pe mine şi contractul meu de ucenicie. A fost evitată oroarea unei vînzări a mobilei la licitaţie.

Îmi amintesc că ori de cîte ori ieşeam în zilele acelea din farmacie, Ruck, măcelarul, stătea în pragul uşii sale şi ne privea cu un rînjet care lăsa să i se vadă dinţii de cal.

— Porc nătîng! zicea unchiul meu. Hienă rînjită; şi apoi: Frumoasă zi, domnule Ruck.

— Te duci să-ţi găseşti norocul la Londra, prin urmare? întreba măcelarul, cu o bucurie reţinută.

Cu prilejul acelei ultime plimbări, am luat-o de-a lungul digului spre Beeching, şi de acolo peste dune şi apoi, ocolind pînă la Steadhurst, acasă. Dispoziţia mea, în timp ce mergeam, se schimba mereu. De data aceasta am înţeles cu adevărat că unchiul meu mă jefuise; micile economii ale mamei, cele peste şase sute de lire sterline care mi-ar fi permis să studiez şi să pun bazele vreunei afaceri fuseseră înghiţite şi se pierduseră în neaşteptata cădere care ar fi trebuit să fie o culme a curbei acţiunilor lui Union Pacific — iar despre ce mai rămăsese continua să nu-mi dea nici o socoteală. Eram prea tînăr şi lipsit de experienţă ca să stărui şi nici nu ştiam cum să-mi recapăt banii, dar îmi amintesc de furia teribilă pe care o simţeam atunci. Şi trebuie să ştiţi că îmi mai părea tare rău şi pentru el — aproape tot atît cît îmi părea rău pentru mătuşa Susan. Mi-am dat seama atunci ce fel de om era. Am ştiut că era mai slab decît mine; candoarea lui incurabilă şi iresponsabilă mi-a apărut de pe atunci la fel de limpede cum aveam să-i înţeleg, pe patul de moarte, naivitatea ingenioasă care l-a răscumpărat şi l-a justificat. Printr-o ciudată deformare a minţii, poate, eram dispus să-l iert chiar şi cu preţul de a o blama pe sărmana mea mamă, care-şi lăsase economiile pe mîini atît de puţin demne de încredere.

L-aş fi scuzat cu totul, cred, dacă şi-ar fi cerut într-un fel iertare; dar nici vorbă de asta.

Continua să mă îmbărbăteze într-un fel care mă enerva. Trebuie să recunosc, totuşi, că cea mai mare solicitudine o arăta mătuşii Susan şi sie însuşi.

— Întîmplări ca acestea, George, zicea el, pun la încercare caracterul. Mătuşa ta s-a descurcat bine, băiete.

Rămase cîtva timp gînditor, scoţînd cîte un sunet mormăit.

— A plîns, desigur — mi-am dat şi eu seama după ochii roşii şi faţa trasă — cine n-ar fi plîns? Dar acum e din nou optimistă!... E o femeie pe care te poţi bizui... Ne va părea

rău să părăsim căsuţa asta, fireşte. O să cam fie ceva la fel cu Adam şi Eva, ştii. Doamne! Ce tip grozav a fost Milton!

Drept loc de-odihnă, întreaga lume-aveau,
Şi Providenţa călăuză le era.[1]

Frumos sună, George... Providenţa călăuză!... Ei bine — slavă Domnului că la noi nu există perspectiva imediată a vreunui Cain sau Abel!

...La urma urmei, nu va fi atît de rău acolo. N-o să avem, poate, peisajul, aerul de aici, dar o să fie — *Viaţă!* Am găsit nişte odăiţe destul de bune, foarte confortabile dacă stai să te gîndeşti, şi o să mă pun repede pe picioare. Nu sîntem încă sfîrşiţi, nu ne dăm bătuţi; să nu crezi una ca asta, George. Am să-mi plătesc datoriile pînă la ultimul bănuţ — ţine seama de vorbele mele, George, — iar ţie am să-ţi dau şi douăzeci şi cinci la sută în plus... Am găsit slujba asta în douăzeci şi patru de ore — şi puteam să aleg şi alta. E o firmă importantă — una dintre cele mai bune din Londra. De asta am preferat-o. Aş fi putut să am patru sau cinci şilingi mai mult pe săptămînă — oriunde, în alte cîteva locuri. Dar le-am spus deschis: contează şi salariul, însă eu pun mai mult preţ pe perspective — pe dezvoltare. Ne-am înţeles foarte bine.

Îşi scoase pieptul în afară, şi ochii săi mici şi rotunzi priveau vitejeşte din dosul ochelarilor spre nişte patroni imaginari.

Ne-am continuat o vreme drumul în tăcere, în timp ce el, în amintire, stăruia probabil asupra acelei discuţii. Apoi izbucnea brusc într-o frază banală:

— Bătălia vieţii, George, băiatule.

Sau:

[1] Citat din poemul *Paradisul pierdut* de John Milton (1608—1674)

— Culmi şi prăbuşiri!

De fiecare dată cînd încercam să-mi precizez situaţia, pur şi simplu mă ignora sau înlătura cu un gest al mîinii spusele mele.

— E în regulă, spunea.

Sau:

— Lasă toate pe seama mea. Am eu grijă de toate.

Şi revenea din nou la aspectul filozofic şi etic al situaţiei. Ce era să fac?

— Să nu-ţi joci niciodată totul pe o singură carte, George; asta-i lecţia pe care am învăţat-o acum. Să-ţi păstrezi şi forţe de rezervă. Aveam o şansă de o sută contra unu, George, să cîştigăm — o sută contra unu. Am calculat după aceea. Şi iată că am căzut pe acel unu. Dacă aş fi păstrat o mică parte, aş fi mizat din nou pe Union Pacific a doua zi, ca o bombă, şi aş fi cîştigat. Asta-i!

Şi iarăşi gîndurile lui luară o întorsătură gravă.

— Cînd te izbeşti de un nenoroc ca ăsta, George, atunci simţi nevoia religiei. Oamenii tăi de ştiinţă rigizi şi inflexibili — Spencerii şi Huxleyii tăi — nu înţeleg asta. Eu da. M-am gîndit mult în ultimul timp la toate astea — în pat şi aiurea. Mă gîndeam şi azi dimineaţă în timp ce mă rădeam. N-aş vrea să fiu ireverenţios, George — dar Dumnezeu îţi apare atunci cînd norocul ţi-e potrivnic. Înţelegi? Să nu fii prea sigur de nimic, fie un lucru bun sau rău. Asta-i ceea ce am aflat. Şi totuşi, aş fi putut să jur... În fine, ce să mai spun, crezi că eu — mai ales cu felul meu de a fi — m-aş fi atins de acele acţiuni ale lui Union Pacific cu banii care mi-au fost încredinţaţi, dacă n-aş fi avut certitudinea că e o afacere sigură — ceva fără nici o pată sau cusur?... Şi a ieşit prost!

...E o lecţie pentru mine. Porneşti cu gîndul

că vei cîştiga sută la sută, şi pierzi totul. Într-un fel, înseamnă că orgoliul ţi-e pedepsit. M-am gîndit la asta, George — în nopţile mele de veghe. Mă gîndeam şi azi dimineaţă în timp ce mă rădeam, că fiecare rău are şi partea lui bună. În sinea mea, sînt un mistic în afaceri. Calculezi că vei face cutare sau cutare lucru, dar în fond cine poate şti ce faci în realitate? Te gîndeşti că înfăptuieşti cine ştie ce, dar lucrurile sînt aranjate pe deasupra capului tău. Într-un sens, eşti manevrat încoace şi încolo. Fie că e vorba de o sută de şanse la una, sau de una la sută — ce importanţă are? Nu faci nimic altceva decît să te laşi manevrat.

E ciudat că în momentul accla ascultam toate astea cu un dispreţ de nedescris; dar acum cînd îmi amintesc — ei bine, mă întreb, am găsit oare vreo explicaţie mai bună?

— Aş vrea, am spus atunci devenind pentru o clipă jignitor, să te laşi manevrat aşa fel încît să-mi dai socoteală de banii mei, unchiule.

— Nu fără o bucată de hîrtie pe care s-o aştern, George, nu pot altfel. Dar ai încredere în mine în privinţa asta, şi n-avea teamă. Ai încredere în mine.

Şi pînă la urmă a trebuit să am.

Cred că falimentul a însemnat o lovitură destul de puternică pentru mătuşa mea. După cîte îmi pot aminti acum, au încetat cu desăvîrşire acele izbucniri voioase care-i erau atît de caracteristice — s-a terminat cu năvala prin prăvălie şi goana voioasă prin casă. Dar n-am observat nici un fel de agitaţie, şi doar cîteva mici indicii în înfăţişarea ei mărturiseau că plînsese. Pînă la sfîrşit n-am văzut-o niciodată plîngînd, deşi faţa ei, pe care se vedeau eforturile de a se stăpîni, era mai patetică decît un hohot de plîns.

— Ei bine, îmi spuse în timp ce trecea prin prăvălie spre trăsură, iată-ne porniţi la drum,

George! La drum spre casa numărul doi! La revedere!

Şi mă luă în braţe, mă sărută şi mă strînse la piept. Apoi fugi spre trăsură, înainte de a-i fi putut răspunde ceva.

Unchiul meu o urmă, şi mi se păru că atitudinea lui era puţin cam prea curajoasă ca să fie adevărată. Era mai alb la faţă decît l-am văzut vreodată. Vorbi succesorului său de la tejghea:

— Ei, iată că plecăm! zise el. Unul pleacă, altul vine. O să vezi că e o afacere foarte liniştită, atîta timp cît o conduci liniştit — o afacere frumoasă şi liniştită. Mai e ceva? Nu? Bine, dacă o să ai nevoie de ceva, scrie-mi. Sînt gata oricînd să-ţi explic totul. Totul — despre afaceri, despre locul acesta sau despre oameni. Vei găsi pilule antibiliare într-o cantitate puţin cam mare, în treacăt fie zis. În timp ce le preparam alaltăieri, simţeam că îmi uşurează gîndurile, şi de aceea am preparat toată ziua. Sînt mii! Dar unde-i George? Ah! iată-te! Am să-ţi scriu, George, *pe larg,* despre toată afacerea aceea. Pe larg!

Pentru prima dată mi-am dat seama cu adevărat că mă despărţeam de mătuşa Susan. Am ieşit pe trotuar şi am văzut-o cu gîtul întins, cu ochii albaştri larg deschişi şi cu faţa mică privind cu încordare spre prăvălia care reprezentase pentru ea tot farmecul unei mari căsuţe de păpuşi, împreună cu cel al unui mic cămin.

— La revedere! zise ea, şi nu ştiu dacă se adresa prăvăliei sau mie.

Ochii noştri se întîlniră o clipă — stingheriţi.

Unchiul meu se repezi afară, dădu cîteva îndrumări cu totul inutile vizitiului şi apoi se sui lîngă ea.

— Gata? întrebă birjarul.

— Gata, am răspuns eu.

Şi atunci omul trezi calul cu un pocnet de bici. Ochii mătuşii mele mă căutară din nou.

— Ţine-te de bătrîna ta ştiinţă şi de celelalte, George, şi scrie-mi cînd or să facă din tine un profesor, spuse ea voioasă.

Mă privi ţintă o clipă, cu ochii tot mai mari şi mai strălucitori şi apoi, cu zîmbetul care i se fixase pe faţă, aruncă din nou o privire la prăvălioara frumoasă pe care atîrna încă firma cu „Ponderevo”, şi se lăsă pe spate dispărînd în adîncul trăsurii. Pe urmă trăsura se urni din faţa mea, şi l-am văzut pe domnul Snape, frizerul, în prăvălia din faţă, privind plecarea cu o satisfacţie liniştită şi schimbînd cu domnul Marbel zîmbete şi clătinări din cap semnificative.

4

Am fost lăsat, ziceam, la Wimblehurst, ca o parte din inventar, noului meu stăpîn, un oarecare domn Mantell, care nu deţine nici un rol în desfăşurarea acestei povestiri, decît în măsura în care a şters pentru o vreme amintirea unchiului meu. De îndată ce m-am obişnuit cu noul meu stăpîn, am început să găsesc că Wimblehurst nu este numai un loc plicticos dar şi singuratic, şi să resimt enorm lipsa mătuşii Susan.

Din vitrină a dispărut reclama pentru preţurile din timpul verii ale siropului de tuse; sticlele cu apă colorată — roşii, verzi şi galbene — au fost aşezate din nou la locurile lor; calul anunţînd că se vindeau şi doctorii pentru animale, pe care unchiul meu se străduise să-l vopsească în aşa fel încît să semene cu un favorit de la cursele din Goodwood, fu vopsit din nou în alb; iar eu mă întorsei din nou, cu mai

multă hotărîre ca oricînd, la studiile de latină (pînă cînd trecerea examenului preliminar mi-a dat putinţa să încetez acest studiu), şi apoi spre matematică şi ştiinţă.

La liceu se predau cursuri de electricitate şi magnetism. În primul an am luat un mic premiu „elementar”, şi în al treilea o medalie; iar la chimie, fiziologie umană şi la acustică, optică şi căldură, mă descurcam destul de bine. Măi era şi o materie mai uşoară, mai discursivă, numită fiziografie, socotită şi ea printre ştiinţe, în cadrul căreia geologia apărea ca un proces al evoluţiei de la era protozoică pînă la Eastry House, iar astronomia nu făcea decît să consemneze în modul cel mai auster şi mai invariabil, mişcările cereşti. Învăţam după nişte manuale prost scrise, condensate şi mici, şi cu prea puţine experienţe, dar învăţam totuşi. Au trecut abia treizeci de ani de cînd învăţam despre lumina electrică ca despre o jucărie scumpă şi impracticabilă, despre telefon ca despre o curiozitate, iar despre tracţiunea cu ajutorul electricităţii ca despre o absurditate totală. Nu exista nici argon, nici radium, nici fagocite — cel puţin după cîte ştiu eu, iar aluminiul era un metal foarte rar întîlnit. Cele mai rapide vapoare din lume mergeau pe atunci cu nouăsprezece noduri, şi nimeni altul, decît poate vreun zănatic nu s-ar fi gîndit că oamenii ar putea vreodată să zboare.

Multe lucruri s-au întîmplat de atunci, dar ultima privire pe care am aruncat-o în Wimblehurst, acum doi ani, nu m-a făcut să remarc nici un fel de schimbare în liniştea plăcută care domneşte acolo. Nici măcar nu s-au clădit case noi — cel puţin nu în oraşul propriu zis, deşi în jurul gării s-a construit cîte ceva. Era totuşi un loc în care puteai să lucrezi, cu toată somnolenţa orăşelului. În curînd am depăşit nivelul destul de modest al cerinţelor pentru

examenul Societăţii de Farmacie, dar cum candidaţii trebuie să aibă vîrsta de douăzeci şi unu de ani, m-am gîndit cum să-mi ocup timpul astfel încît să nu-mi irosesc bagajul de cunoştinţe. Mi-am zis că cel mai bun lucru ar fi să obţin titlul de licenţiat în ştiinţe la Universitatea din Londra, ceea ce pe atunci mi se părea, trebuie s-o recunosc, o realizare aproape imposibilă. Cel mai mult mă atrăgeau matematica şi chimia, deşi amîndouă îmi păreau inaccesibile. M-am pus pe învăţat. În curînd a trebuit să mă duc la Londra ca să mă înscriu, şi astfel am dat din nou peste mătuşa şi unchiul meu. În multe privinţe, vizita aceea a marcat o epocă în viaţa mea. A fost prima mea impresie despre Londra. Aveam pe atunci nouăsprezece ani, şi printr-un concurs de împrejurări nu văzusem pînă atunci un oraş mai mare decît Chatham, care îmi păruse un adevărat furnicar. Aşa încît, atunci cînd am dat în cele din urmă de Londra, mi-a făcut o impresie într-adevăr uluitoare, ca o bruscă revelaţie a unui nou aspect, cu totul nebănuit, al vieţii.

Am ajuns acolo într-o zi posomorîtă şi cenuşie, pe drumul de cale ferată de sud-est; trenul avusese o jumătate de oră întîrziere, tot oprindu-se şi pornind din nou. Începînd de la Chislehurst m-a uimit mulţimea crescîndă de vile, şi apoi de case tot mai înghesuite şi spaţii de grădini de zarzavat şi petice de iarbă murdară tot mai rare, pînă au dispărut cu totul, făcînd loc unei reţele de căi ferate încrucişate, unor fabrici mari, rezervoare de benzină şi un fel de terenuri mlăştinoase şi fumegînde, cu căsuţe murdare, din ce în ce mai dese. Numărul lor, murdăria şi sărăcia creşteau mereu; ici, colo se înălţa cîte un han mai mare, o şcoală primară sau o fabrică înaltă; şi departe spre răsărit se zărea din cînd în cînd o pădure ciudată de catarge şi vergi. Aglomerarea de case se

intensifica şi se stratifica, transformîndu-se în blocuri; mă minunam din ce în ce mai mult de această lume nesfîrşită de oameni murdari; valuri de mirosuri industriale, de la piei, fabrici de bere, pătrundeau în vagon; cerul se înnegrea, treceam cu un huruit de tunet peste poduri şi străzi înţesate de camioane, iar cînd am privit în jos, am văzut Tamisa, peste care trenul se repezi într-o vibraţie bruscă şi trepidantă. Am zărit din fugă depozite înalte de mărfuri, o apă cenuşie, vase îngrămădite, grămezi mari de o murdărie de nedescris, şi apoi am ajuns în gara Cannon Street — o peşteră monstruoasă şi murdară, cu nenumărate trenuri îngrămădite pe întinderea ei vastă; iar hamalii, care stăteau de-a lungul peronului, erau mai mulţi decît văzusem vreodată în viaţa mea. Am coborît cu geamantanul şi mi-am croit drum, dîndu-mi seama pentru prima dată cît de mic şi de neajutorat pot să mă simt într-o astfel de împrejurare. În această lume, mă gîndeam, ce valoare mai aveau premiile mele la electricitate şi magnetism?

După aceea am mers cu o trăsură, ca printr-o strîmtoare, de-a lungul unei străzi aglomerate, printre magazii înalte, şi am privit în sus cu uimire zidurile cenuşii şi înnegrite ale catedralei Sfîntul Paul. Circulaţia din Cheapside — formată în cea mai mare parte din autobuze cu cai — mi se părea

uluitoare iar zgomotul ei mă copleşea; mă întrebam de unde luau oamenii atîţia bani ca să folosească atît de multe trăsuri, şi ce industrie putea să întreţină şuvoiul nesfîrşit de oameni care se îmbrînceau, îmbrăcaţi în redingote şi cu pălării de mătase pe cap. După o cotitură, am dat de hotelul „Tempe- rance”, pe care mi-l recomandase domnul Mantell. Portarul în uniformă verde care îmi luă geamantanul îmi făcu impresia că mă priveşte cu un aer dispreţuitor.

5

Înscrierea mi-a luat patru zile întregi, şi apoi am avut o după-amiază liberă, cînd m-am apucat să caut Tottenham Court Road printr-o reţea încîlcită de străzi aglomerate. Dar Londra aceasta era imensă! Era nesfîrşită! Părea că întreaga lume se schimbase în faţade îngrămădite, în panouri pentru reclame şi mai ales în străzi şi iarăşi străzi. În cele din urmă am găsit ce căutam şi am dat peste unchiul meu în dosul tejghelei din farmacia pe care o conducea — o prăvălie care nu mi-a făcut impresia că ar fi un negoţ de mîna întîi.

— Doamne! zise el văzîndu-mă, tocmai doream să se întîmple ceva!

Mă întîmpină cu căldură. Cum între timp crescusem, unchiul meu parcă devenise mai scund, mai mic şi mai rotund — dar altminteri era neschimbat. Mă izbi aspectul său cam jerpelit, şi pălăria de mătase pe care şi-o puse pe cap cînd — după conciliabule misterioase într-o încăpere din dos — obţinu permisiunea să mă însoţească, era trecută de prima tinereţe; în ceea ce îl priveşte pe unchiul meu, părea la fel de voios şi de încrezător ca întotdeauna.

— Ai venit să mă întrebi despre chestia *aia?* strigă el. Nu m-am apucat încă s-o scriu.

— Oh! printre altele şi despre ea, am răspuns eu, cu o politeţe de care îmi păru rău; apoi, îndepărtînd cu un gest problema calităţii lui de tutore, am întrebat de mătuşa Susan.

— S-o lăsăm în pace pe Susan; hai să ieşim undeva. Doar nu te avem la Londra în fiecare zi.

— E prima dată cînd vin, ştii, n-am mai văzut Londra niciodată.

Fireşte, unchiul meu se grăbi să mă întrebe ce impresie mi-a făcut — şi tot restul conversaţiei se purtă în jurul Londrei, numai al Londrei, excluzînd orice subiecte mai mărunte. Mă duse în sus pe Hampstead Road pînă aproape de statuia lui Cobden, o luă pe nişte străzi dosnice spre stînga, şi ajunse în cele din urmă la o faţadă coşcovită, dintr-o serie lungă de faţade coşcovite cu geamlîcuri şi numere de apartament deasupra, în uşa căreia răsuci cheia. Ne-am pomenit într-un coridor vopsit gălbui care nu era numai îngust şi murdar, dar şi dezolant de gol, şi apoi, după ce mai deschise o uşă, am văzut-o pe mătuşa mea stînd la fereastră, avînd în faţă o mică maşină de cusut, aşezată pe o masă de răchită, iar „lucrul” — o rochie de culoarea prunei, într-un stadiu incipient — împrăştiat în toată încăperea.

La prima vedere mi se păru că mătuşa mea se mai îngră- şase, dar înfăţişarea ei era tot atît de proaspătă, şi ochii ca de porţelan albastru tot atît de strălucitori ca în vremurile de altădată.

— Londra, zicca ea, nu te face posomorît...

Am observat cu plăcere că tot mai continua să-l ,,repeadă” pe unchiul meu:

— Ce cauţi la ora asta aici, gogoaşă bătrînă?

Era aceeaşi mătuşă Susan, care descoperea ca şi înainte latura amuzantă a lucrurilor. Cînd mă văzu în spatele lui, scoase un mic strigăt şi se ridică radioasă în picioare. Apoi deveni

gravă.

Rămăsei surprins de emoţia pe care o încercam văzînd-o. Mă ţinu o clipă la distanţa braţelor, cu cîte o mînă pe fiecare umăr, şi mă privi scrutîndu-mă încîntată. Păru să ezite un moment, apoi mă sărută uşor pe obraz.

— Eşti un bărbat acum, George, zise ea, şi-mi dădu drumul continuînd să mă privească lung.

Menajul lor era de un tip foarte obişnuit în Londra. Ocupau ceea ce se numea sufrageria unei case mici, şi aveau în folosinţă şi o bucătărioară incomodă la subsol, care fusese cîndva spălătorie. Cele două încăperi, dormitorul în fund şi odaia de primire în faţă, erau despărţite prin uşi pliante pe oare nu le-am văzut niciodată trase, şi de fapt nici nu cred că fuseseră folosite vreodată. Nu aveau, bineînţeles, baie sau ceva de acest gen, iar apă nu exista decît în bucătăria de jos. Mătuşa mea făcea toată gospodăria, deşi ar fi putut să-şi permită să angajeze o femeie care s-o ajute, dacă felul cum era dispus apartamentul n-ar fi transformat acest inconvenient într-o imposibilitate. Dacă ar fi vrut să angajeze o servitoare, ar fi trebuit s-o culce undeva, dar nu avea cameră de serviciu. Mobila era a lor, în parte cumpărată de ocazie; în general mi se păru veselă, iar înclinarea mătuşii mele pentru muselină ieftină, în culori vii, îşi găsise o amplă aplicare. În multe privinţe cred că trebuie să fi fost o locuinţă destul de incomodă şi de înghesuită, dar pe atunci mi s-a părut, ca şi toate celelalte lucruri, că este firesc să fie aşa. Nu găseam ciudat ca nişte oameni cumsecade, care-şi cîştigau existenţa, să trăiască într-o locuinţă atît de nepotrivită şi de puţin adaptată nevoilor lor, atît de greu de întreţinut şi atît de lipsită de frumuseţe, ca aceea în care stăteau! Şi abia acum, cînd o descriu, îmi dau seama de absurditatea unei comunităţi în care oameni

inteligenţi se mulţumeau cu locuinţe atît de improvizate. Era ca şi cum cineva ar fi găsit firesc să poarte haine de ocazie.

După cum vedeţi, era urmarea firească, parte integrantă a acelui sistem a cărui cheie, susţin eu, o dă Bladesover. Există în Londra regiuni întinse, mile întregi de străzi cu case care par să fi fost destinate iniţial căminelor prospere ale clasei mijlocii, de tipul celei de la începutul epocii victoriene. Se pare că a bîntuit o adevărată furie de astfel de clădiri în anii treizeci, patruzeci şi cincizeci. Au luat atunci fiinţă, stradă după stradă, prin Camden Town, Pentonville, Brompton, West Kensington, regiunea gării Victoria, şi prin toate suburbiile mai mărunte din partea de sud a oraşului. Mă îndoiesc dacă multe dintre aceste case mai erau folosite ca locuinţe pentru o singură familie, şi dacă nu cumva încă de la început chiriaşii lor subînchiriau şi altora. Jos erau subsolurile, în care trebuiau să muncească şi să locuiască servitorii — servitori dintr-o generaţie mai supusă şi mai troglodită, cărora nu le păsa de urcatul scărilor — iar mai sus sufrageriile (cu uşi pliante), puţin deasupra nivelului solului, în care se consuma supa, friptura cu cartofi fierţi şi plăcinta, şi în care familia, totdeauna numeroasă, citea şi lucra în cursul serii; iar deasupra era salonul (tot cu uşi pliante), unde erau primiţi rarii musafiri. Aceasta era viziunea spre care tindeau constructorii sîrguincioşi de atunci. Dar, chiar în timp ce aceste case erau clădite, soarta se pregătea să desfiinţeze cu totul tipul de gospodărie potrivit lor. Dezvoltarea mijloacelor de transport a împins familiile din clasele mijlocii, care se bucurau de o prosperitate moderată, în afara Londrei; educaţia primită în şcoli şi angajarea în fabrici subţiau rîndurile fetelor harnice şi ascultătoare care ar fi rezistat la munca grea în subsolul

acestor locuinţe; în sfîrşit, lua fiinţă o nouă clasă mijlocie, din oameni mai puţin prosperi decît unchiul meu, slujbaşi de diverse tipuri, pentru care nu existau locuinţe. Nici una dintre aceste clase nu era conştientă de sine, şi nici nu-şi găsea un loc legitim în sistemul Bladesover. Nimeni nu se îngrijea să-i vadă locuind în condiţii civilizate, şi frumoasele legi ale cererii şi ofertei domneau în voie. Aşa că oamenii erau nevoiţi să se restrîngă. Proprietarii au ieşit nevătămaţi din punct de vedere financiar din eşecul acestei întreprinderi. Din ce în ce mai mult, casele au decăzut, încăpînd pe mîinile unor meseriaşi căsătoriţi, ale văduvelor nevoiaşe sau ale bătrînilor servitori ce strînseseră ceva economii, şi care, răspunzători pentru chiria trimestrială, încercau să-şi cîştige existenţa subînchiriind camere mobilate sau nemobilate.

Îmi amintesc de o biată bătrînă cu părul cărunt, care avea aerul că fusese scoasă din lada de gunoi, şi care se uita după noi în timp ce ieşeam toţi trei pe uşa din faţă „să vedem Londra”, sub conducerea unchiului meu. Ea era aceea care închiriase întreaga casă şi îşi cîştiga o existenţă precară subînchiriind-o la mai mulţi locatari, ea însăşi păstrîndu-şi o cămăruţă la mansardă şi una la subsol, în care stătea peste zi şi-şi gătea. Şi dacă s-ar fi întîmplat să nu poată „închiria” permanent, ar fi căzut în sărăcie deplină şi vreun alt sărman aventurier bătrîn şi sordid şi-ar fi încercat norocul în locul ei...

Este acea nesăbuită comunitate care oferă unor clase întregi, folositoare şi harnice, cinstite şi loiale, astfel de locuinţe sordide şi cu totul nepotrivite. Nu cred că societatea face o economie dînd pe mîna proprietarilor hrăpăreţi cei cîţiva bănuţi puşi deoparte de cîteva femei bătrine lipsite de experienţă. Dacă cineva se

îndoieşte că lucrurile stau astfel chiar şi în zilele noastre, n-are decît să petreacă o după-a- miază căutînd o locuinţă în oricare dintre regiunile Londrei amintite mai sus.

Dar unde ajunsesem cu povestirea? Unchiul meu, ziceam, hotărîse să-mi arate Londra, şi de îndată ce mătuşa mea şi-a pus pălăria, am ieşit toţi trei pentru a profita de ultimele ore ale zilei.

6

Unchiul meu a fost extrem de încîntat să afle că nu mai văzusem încă niciodată Londra. A pus de îndată stăpînire pe metropolă.

— Londra, spuse el, îţi cere timp ca s-o înţelegi. E un oraş mare. Imens. Cel mai bogat oraş din lume, cel mai mare port, cel mai mare oraş industrial, Cetatea Imperială — centrul civilizaţiei, inima lumii întregi! Iată, colo, oamenii-sandviş! Sau uite la pălăria celui de al treilea! Un deliciu! Nu poţi vedea atîta mizerie în Wimblehurst, George! Şi mulţi dintre ei sînt oameni cu diplome de la Oxford. Decăzuţi din cauza băuturii! Da, e un oraş minunat, George — dar ce vîrtej, un adevărat maelstrom! Te înalţă şi te prăbuşeşte.

Am păstrat o amintire foarte confuză a plimbării din după-amiaza aceea prin Londra. Unchiul meu ne-a dus într-o parte şi în alta, arătîndu-ne diferite locuri din Londra, vorbind cînd de una, cînd de alta, tot timpul urmînd parcă o rută proprie. Uneori mergeam pe jos, alteori ne suiam pe platforma vreunui omnibuz mare, tras de cai şi care ne zdruncina cumplit, într-o învălmăşeală agitată, şi la un moment dat ţin minte că am luat cîte un ceai într-o cafenea populară. Îmi amintesc însă foarte clar de Park Lane; cerul era acoperit de nori, şi unchiul meu îmi arăta casa cîte unui bogătaş, fără a-şi ascunde admiraţia.

Îmi amintesc de asemenea, că, din cînd în cînd, o vedeam pe mătuşa mea privindu-mă, să

vadă ce impresie îmi făceau cele spuse de el.

— Ai fost vreodată îndrăgostit, George? mă întrebă deodată, pe deasupra unei brioşe cu stafide, în timp ce luam ceaiul.

— Am fost prea ocupat, mătuşă.

Mestecînd o îmbucătură de brioşă, făcu un gest cu bucata ce-i rămăsese în mînă, pentru a-mi arăta că mai are ceva de spus.

— Cum te-ai gîndit să faci avere? Întrebă ea de îndată ce putu să vorbească din nou. Nu ne-ai spus nimic despre asta.

— Cu electricitatea, se amestecă unchiul meu, trăgîndu-şi răsuflarea după o sorbitură adîncă de ceai.

— Dacă am să reuşesc vreodată să fac, am zis eu. În ceea ce mă priveşte, cred că m-aş mulţumi cu ceva mai puţin, nu vreau neapărat să fac avere.

— Noi sîntem pe punctul să facem — aşa brusc, mă informă ea. Cel puţin aşa susţine dumnealui, bătrînul! Făcu un semn cu capul spre unchiul meu. Nu vrea să-mi spună cînd — aşa încît nu pot să mă pregătesc. Dar e pe punctul să vină. O să mergem cu trăsura noastră şi o să avem o grădină — ca a unui episcop.

Îşi termină brioşa şi îşi scutură firimiturile de pe degete.

— Grozav mă bucur că o să am grădină, urmă ea. Are să fie o grădină mare, mare de tot, cu trandafiri şi fel de fel de flori. O să aibă şi fîntîni arteziene. Şi iarbă de pampas. Şi sera...

— Ai s-o ai negreşit, declară unchiul meu, care se înroşise puţin.

— Şi cai suri la trăsură, George. Ce bine e să te gîndeşti la astea cînd te cuprinde tristeţea! Şi dineuri în restaurante, cît mai des cu putinţă. Şi teatre — în fotolii de orchestră. Şi bani, bani cu nemiluita.

— Poţi să glumeşti, zise unchiul meu şi mai mormăi ceva neinteligibil.

— Ca şi cum un bătrîn porc de mare ca el ar putea vreodată să facă bani, zise mătuşa Susan întorcîndu-şi ochii spre el, într-o bruscă mişcare de tandreţe. Nu va face altceva decît să le

bălmăjească pe toate.

— Ai să vezi că am să reuşesc, zise unchiul meu, pun rămăşag! Zzzz! şi bătu cu o monedă de un şiling pe masa de marmură.

— Bine, dar să nu uiţi atunci să-mi cumperi o pereche nouă de mănuşi, măcar atît. Degetul ăsta e numai găuri, nici nu mai am ce cîrpi. Priveşte, cîrnat ce eşti. Şi îi vîri degetul

mănuşii sub nas, făcînd o mutră înfuriată şi comică în acelaşi timp.

Unchiul meu zîmbise de ieşirea ei, dar mai tîrziu, pe cînd ne întorceam amîndoi spre farmacie — prăvăliile clasei de jos fac vînzări bune în timpul serii, aşa încît sînt deschise pînă tîrziu —, reveni asupra subiectului, explicîndu-mi pe un ton domol:

— Mătuşă-ta e puţin cam nerăbdătoare, George. Mă ia peste picior. E şi firesc... O femeie nu înţelege cît timp îţi trebuie ca să-ţi faci o situaţie. Nu... În anumite privinţe, îmi fac, cu încetul, o situaţie. Iată, de pildă... apartamentul nostru, Şi-apoi, am trei ajutoare. Zzzz. E o situaţie care, judecată după criteriul venitului imediat, nu pare cea mai bună care mi se cuvine, dar din punct de vedere strategic — asta-mi trebuie. Este exact ceea ce doresc. Am planurile mele, Mă pregătesc să dau atacul.

— Ce planuri ai? am întrebat.

— Ei bine, George, cred că acum vei avea pe ce să te bizui. Nu fac nimic în pripă. Întorc ideea pe toate părţile, şi nu vorbesc fără noimă. Este vorba de... dar nu! Nu cred că pot să-ţi spun. Şi totuşi, de ce nu?

Se ridică şi închise uşa prăvăliei.

— N-am spus încă nimănui, remarcă el, aşezîndu-se din nou. Ştiu că am o datorie faţă de tine.

Se roşi uşor la faţă şi se aplecă pe deasupra măsuţei spre mine.

— Fii atent! şopti el.

Mi-am încordat atenţia.

— „Tono-Bungay”, rosti unchiul meu, foarte încet şi desluşit.

Crezusem că-mi cere să ascult vreun sunet îndepărtat şi straniu.

— Nu aud nimic, îmi scăpă fără voie, văzîndu-i expresia de aşteptare.

— Încearcă din nou, zise el zîmbind, şi

repetă: „Tono- Bungay”.

— Oh, de *asta* e vorba!

— Ei? zise el.

— Dar de fapt, ce este?

— Ah! făcu unchiul meu, înveselindu-se şi luminîndu-se la faţă. Ce este? Asta ai găsit să întrebi? Mai bine întreabă-mă ce nu va fi? Îmi dădu un ghiont puternic în coaste. George, exclamă apoi, George, uită-te bine în jur! Vei mai auzi de locul acesta!

Mai mult n-am putut scoate de la el.

Aceasta, cred, a fost prima dată cînd cuvintele Tono-Bun- gay au fost auzite pe pămînt — afară doar dacă unchiul meu nu le rostise, ceea ce e foarte probabil, în monologurile din odaia sa. Fără îndoială că vorbele sale nu mi-au părut atunci să marcheze nici o epocă, şi dacă mi-ar fi spus cineva că acest cuvînt era „Sesam deschide-te” în faţa căruia avea să se prăbuşească zidul ce ne ascundea, în seara aceea, mîndriile şi plăcerile Londrei, aş fi rîs din toată inima.

— Să vorbim acum şi despre afaceri, am spus după un răstimp cu o sforţare penibilă; şi am început discuţia despre îndatoririle lui de tutore.

Unchiul meu a suspinat şi s-a lăsat pe spate.

— Aş vrea să te pot face să înţelegi lucrurile la fel de limpede ca şi mine, zise el. Totuşi... Dă-i drumul! Spune ce ai de spus.

7

După ce m-am despărţit de unchiul meu în seara aceea, m-a cuprins un simţămînt de profundă deprimare. Unchiul şi mătuşa mi se păreau că duc o existenţă mizeră, într-o lume murdară. Am folosit cam mult acest cuvînt, dar

mi se pare că e cel mai potrivit. Păreau să se mişte într-o mulţime nesfîrşită de oameni murdari, în haine jerpelite, înghesuiţi în case sărăcăcioase, grăbindu-se care încotro pe trotuare care aveau întotdeauna un strat subţire de clisă lunecoasă, sub un cer cenuşiu care nu le arăta nici o licărire de speranţă — nimic, decît o viaţă sordidă pînă la sfîrşit. Ştiam acum limpede că micile economii ale mamei mele fuseseră înghiţite şi că singura mea perspectivă era de a fi mai devreme sau mai tîrziu înghiţit, de acest murdar ocean al Londrei. Londra visurilor mele, care trebuia să fie o scăpare din amorţeala Wimblehurstului, dispăruse. Aveam în faţă imaginea unchiului meu

arătîndu-mi cu degetul casele din Park Lane şi lăsînd în acelaşi timp să i se vadă manşeta zdrenţuită a cămăşii. O auzeam pe mătuşa mea zicînd: „Atunci, am să am o trăsură. Aşa spune bătrînul”.

Sentimentele pe care le nutream faţă de unchiul meu erau extrem de contradictorii. Îmi părea tare rău nu numai pentru mătuşa Susan, ci şi pentru el — căci nu aveam nici o îndoială că aşa cum trăiau atunci, vor continua să trăiască pînă la sfîrşitul vieţii — şi în acelaşi timp eram furios din cauza vanităţii şi a prostiei lui fără margini, care îmi răpiseră orice şansă de a putea studia ceea ce aş fi dorit, şi o condamnaseră pe mătuşa Susan la o existenţă cenuşie, în acele încăperi cenuşii. Cînd am ajuns înapoi în Wimblehurst, nu m-am putut abţine să nu-i scriu o scrisoare copilăros de sarcastică şi de o sinceră amărăciune. Nu mi-a răspuns niciodată. Pe urmă, cu convingere că era singura cale de scăpare pentru mine, m-am pus pe învăţătură cu mai multă ambiţie şi hotărîre ca oricînd. După cîtva timp i-am scris în termeni mai moderaţi, iar unchiul meu mi-a trimis un răspuns evaziv. Apoi am căutat să-l îndepărtez din minte şi mi-am continuat munca.

Da, acea primă incursiune în Londra, sub cerul umed, deprimant şi îngheţat al lui ianuarie, a avut asupra mea un efect imens. A fost pentru mine o dezamăgire epocală. Crezusem despre Londra că este un oraş mare, liber, ospitalier şi plin de aventură, şi găsisem o îngrămădeală neîngrijită, grosolană şi neprimitoare.

Nu-mi dădusem seama cîtuşi de puţin ce fiinţe omeneşti pot trăi în dosul acelor faţade cenuşii, cîtă slăbiciune se poate ascunde în spatele acelor obloane închise. Este eroarea obişnuită a tinereţii de a supraestima personalitatea locurilor. Nu-mi închipuiam că

murdăria, descurajarea, lipsa de confort a Londrei se pot datora pur şi simplu faptului că Londra era un oraş uriaş, nechibzuit şi bătrîn, prea slab şi stupid pentru a se putea menţine curat şi a privi cu faţa curajoasă spre lume. Nu! Sufeream de acel soi de iluzie care ardea pe rug vrăjitoarele în secolul al XVII-lea. Atribuiam dezordinii acestui oraş intenţii sinistre şi grandioase.

Iar gesturile şi făgăduielile unchiului meu mă umpleau de îndoială şi de un fel de teamă. Mi se părea o biată făptură pierdută, prea lipsit de minte pentru a tăcea din gură, într-o lume vastă, condamnată fără apel. Eram plin de milă şi de un fel de duioşie pentru mătuşa Susan, silită să urmeze soarta lui schimbătoare, înşelată de promisiunile lui grandilocvente...

Viaţa îmi rezerva încă multe surprize. Dar, în acel an întreg cît am mai stat la Wimblehurst, m-am luptat cu teroarea pe care mi-o lăsase în suflet aspectul întunecat al Londrei.

Cartea a doua

ÎŞI FACE APARIŢIA

TONO-BUNGAY

I

Cum am devenit student la Londra, şi cum am apucat pe un drum greşit

1

M-am stabilit la Londra, după cum vă voi povesti cînd aveam aproape douăzeci şi doi de ani. De acum înainte, Wimblehurst se va micşora în perspectivă, rămînînd doar un mic loc îndepărtat, Bladesover nu va mai fi decît mica pată trandafirie a faţadei printre colinele îndepărtate din Kent; scena se lărgeşte, plină şi în acelaşi timp nemărginită, însufleţită de o mişcare vastă şi fără noimă. Nu-mi amintesc de acest al doilea contact cu Londra cum îmi amintesc de cel dintîi, şi nici de primele impresii, decît doar de vremea aceea de octombrie, cu un soare blînd de chihlimbar, o lumină chihlimbarie căzînd pe faţadele cenuşii ale caselor, nu mai ştiu unde. Asta, şi senzaţia unei imense linişti...

Aş putea să umplu o carte, cred, cu o relatare mai mult sau mai puţin imaginară a felului cum am început să cunosc Londra, cum a îmbrăcat în mintea mea mai întîi un aspect şi apoi altul. Cu fiecare zi se adăugau alte impresii, se precizau şi se puneau în legătură între ele, se amestecau intim cu altele care nu erau decît accidentale, pur personale, şi astfel m-am trezit cu o anumită impresie cuprinzătoare despre Londra, o impresie complexă, pe alocuri de o imprecizie fără leac, dar formînd un tot care începuse cu prima mea vizită şi continuă să se formeze şi să

se îmbogăţească mereu.

Londra!

La început, fără îndoială, a fost un haos de străzi, de oameni şi clădiri, şi un du-te-vino neînţeles. Nu-mi amintesc să fi făcut vreodată un efort ca să înţeleg acest haosf sau să-l cercetez cu vreo altă intenţie decît o anumită curiozitate sau spirit de aventură. Şi totuşi, cu timpul, am elaborat un fel de teorie a Londrei; ca şi cum aş fi desluşit liniile unei structuri ordonate, din care s-a dezvoltat oraşul, şi aş fi descifrat un proces care e ceva mai mult decît o învălmăşeală de întîmplări ocazionale, deşi s-ar putea să nu fie decît un proces morbid.

Spuneam la începutul primei cărţi că socotesc Bladesover drept o cheie pentru înţelegerea întregii Anglii. Şi, fireşte, o cheie pentru înţelegerea structurii Londrei. În Anglia nu s-a produs nici o revoluţie, nici o răsturnare sau modificare deliberată a opiniilor, din zilele adevăratei nobilimi, din 1688 sau cam de pe atunci, din zilele cînd Bladesover a fost construit; au existat schimbări, forţe care au dispărut şi alte forţe care le-au luat locul, dacă vreţi; dar atunci au fost ferm stabilite liniile generale ale sistemului englez de astăzi. Şi în timp ce hoinăream încoace şi încolo prin Londra, în anumite regiuni, îmi sărea mereu în ochi: iată Bladesover House, şi asta corespunde cu Bladesover House. Adevărata nobilime poate că a dispărut; într-adevăr, cred că a dispărut în mare parte; poate că au fost înlocuiţi de negustorii bogaţi, de financiarii aventurieri sau mai ştiu eu de cine — asta nu are importanţă; forma continuă să rămînă aceea de la Bladesover.

Ceea ce îmi aminteşte cel mai mult de Bladesover şi de Eastry sînt toate acele regiuni din jurul parcurilor din West End, de pildă, adevărate parcuri de domeniu, fiecare mai mult

sau mai puţin legat de un palat sau de un grup de reşedinţe. De asemenea şoselele şi drumurile lăturalnice din Mayfair şi din jurul lui St. James, deşi datînd dintr-o epocă mai tîrzie, păstrează acelaşi spirit şi aceeaşi concepţie arhitectonică întocmai ca drumurile şi curţile din Bladesover; regăseam pînă şi aceleaşi mirosuri, acelaşi spaţiu, aceeaşi întindere strălucind de curăţenie, şi, întotdeauna, întîlneam pe acolo aceiaşi zei olimpici şi, mai ales, cei mai autentici valeţi, majordomi şi lachei. Erau momente cînd mi se părea că întrezăresc prin regiunile acelea chiar panelurile albe şi cretonul din odaia mamei mele.

Aş putea să trasez chiar pe o hartă ceea ce s-ar putea numi regiunea Caselor Mari; ea se întinde spre sud-est pînă în Belgravia, devenind difuză şi sporadică spre vest, găsindu-şi ultima înflorire sistematică în jurul lui Regent Park. Palatul Ducelui de Devonshire din Piccadilly, în toată urîţenia sa insolentă, îmi place în mod deosebit, căci reprezintă chintesenţa a ceea ce vă spuneam; Apsley House ar putea ilustra de minune teoria mea, Park Lane îşi are palatele sale atît de tipice, pe care le regăsesc şi în lungul lui Green Park şi St. James. Într-o zi, am avut pur şi simplu senzaţia că pun degetul pe adevăr, cînd în timp ce mă aflam în Cromwell Road, privind la Muzeul de Istorie Naturală, am exclamat: „Pe legea mea! Dar asta nu-i decît o copie uriaşă a micii colecţii de vitrine cu păsări şi animale împăiate de pe scara din Bladesover; iar mai departe, corespunzînd porţelanurilor şi bibelourilor din Bladesover, este Muzeul de Artă; şi dincolo, în micile observatoare de pe Exhibition Road, nu este decît vechiul telescop gregorian al lui Sir Cuthbert pe care l-am găsit în cămară şi l-am asamblat”. Şi pătrunzînd în Muzeul de Artă sub această impresie, am ajuns într-adevăr într-o mică sală de lectură şi am

găsit, aşa cum presupuneam, cărţi vechi cu coperţi cafenii!

A fost o adevărată mostră de anatomie socială comparată pe care am făcut-o în ziua aceea; toate muzeele şi bibliotecile presărate prin Londra, între Piccadilly şi West Kensington, ca şi tot sistemul de muzee şi biblioteci din întreaga lume, au luat naştere din comoditatea rafinată a unor gentilomi cu gust. Ale lor au fost primele biblioteci, primele temple ale culturii; iar cînd scotoceam ca un şoarece în salonul din Bladesover, nu eram, cred, decît ultimul reprezentant umil al unor oameni de litere iluştri ca Swift. Astăzi, însă, toate aceste atribute ale Caselor Mari s-au detaşat şi au căpătat o stranie viaţă proprie, independentă.

Şi pînă astăzi încă, cea mai bună explicaţie nu numai a Londrei, dar a întregii Anglii, o găsesc tocmai în această idee, a unor părţi desprinse din sistemul Bladesover al secolului al şaptesprezecelea, a unor elemente proliferate care au debordat din vechile domenii. Anglia este ţara unei mari nobilimi rurale, care din timpul Renaşterii a crescut şi s-a dezvoltat peste măsură în mod inconştient. Prăvăliile potrivite pentru o clientelă provenită din Bladesover se găseau la începutul venirii mele în Londra, tot în Regent Street şi Bond Street, — în zilele acelea nu fuseseră atinse decît foarte puţin de mîna profanatoare a americanilor — şi în Piccadiily. Casa doctorului din satul sau orăşelul de la ţară o găseam multiplicată de la un capăt la celălalt al lui Harley Street, dar altminteri fără nici o diferenţă; cît despre notarul de familie, îl descopeream în sute de exemplare mai departe spre est, în casele abandonate ale unei generaţii anterioare de nobili; iar jos în Westminster, în dosul unor faţade clasice, birourile publice îşi găsiseră adăpost în încăperi imense, după modelul celor din Bladesover, cu vedere spre St.

James's Park. Iar Parlamentul, această casă a lorzilor şi gentlemenilor, care a fost cuprins de groază acum o sută de ani cînd negustorii şi berarii au năvălit în el, se înalţă pe terasele sale, dominînd parcă întregul sistem.

Şi cu cît duceam mai departe comparaţia între aceste locuri şi modelul meu Bladesover-Eastry, cu atît îmi devenea mai evident că echilibrul nu mai era acelaşi, şi cu atît mai evidentă apărea prezenţa unor forţe noi, mari, puternice, forţe oarbe care se dezvoltau şi invadau. Dacă punctele terminus ale căii ferate din nordul Londrei fuseseră ţinute la fel de departe ca gara din Wimblehurst de Eastry, oprindu-se chiar la marginea dinspre sud a domeniului, compania de cale ferată de Sud-Est îşi înfipsese între Somerset House şi Whitehall, chiar de-a curmezişul fluviului, capul uriaş şi stupid de fier ruginit al gării Charing Cross, care s-a prăbuşit în 1905. Partea de sud nu are nici un domeniu care s-o protejeze. Coşurile fabricilor fumegă chiar peste Westminster, cu aerul că nu le pasă dacă nu au permisiunea; de fapt, întreaga Londră industrială, acea Londră de la răsărit de Temple Bar şi uriaşa întindere murdară a portului Londrei, mi se pare de o mărime disproporţionată, lăbărţată în mod morbid, fără vreun plan sau intenţie, întunecată şi sinistră faţă de limpedea şi curata securitate socială din West End. Şi mereu spre sud de centrul Londrei, spre sud-est, sud-vest, şi apoi departe spre vest, nord-vest, peste tot în jurul colinelor de nord, se văd astfel de excrescenţe disproporţionate, străzi nesfîrşite cu case jalnice şi fabrici urîte, familii sărăcăcioase, prăvălii de mîna a doua — în sfîrşit tot felul de oameni care nu se ştie ce caută acolo şi care, potrivit unei expresii cîndva la modă, „nu există”. Tot acest spectacol mi-a sugerat de multe ori şi îmi sugerează încă şi astăzi imaginea unui proces

neorganizat asemenea unei tumori, a unui proces care sparge carcasa şi scoate în afară excrescenţe, cum ar fi Croydon, mizerabil cu tot confortul său, sau West Ham, cu sărăcia-i

tragică. Mă întreb şi astăzi dacă aceste excrescenţe îşi vor găsi vreodată o structură, dacă vor lua într-o zi formă, făurind ceva nou, sau acea imagine canceroasă constituie diagnosticul lor adevărat şi definitiv?...

În plus, pe lîngă această hipertrofie, există şi emigranţii, elemente care n-au înţeles şi nu vor înţelege niciodată marea tradiţie; vîrfuri de aşezări străine înfipte în însăşi inima acestei expansiuni engleze în plină frămîntare. Îmi amintesc că într-o zi, pe cînd rătăceam plin de curiozitate prin cartierele din est — probabil că era în primele zile de studenţie — am descoperit un întreg cartier străin, de o strălucire sărăcăcioasă, cu magazine purtînd firme în ebraică, cu mărfuri neobişnuite, nefamiliare, şi o afluenţă de oameni cu ochii vii. cu nasul coroiat, vorbind o limbă de neînţeles, printre prăvălii şi cărucioare. În curînd, m-am obişnuit cu exotismul întortocheat, depravat, murdar şi plăcut în acelaşi timp din Soho. Găseam în acele străzi înţesate de lume un contrast fericit faţă de exteriorul cenuşiu şi mohorît din Brompton, unde locuiam şi îmi petreceam zi de zi viaţa. De fapt acolo, în Soho, am bănuit pentru prima dată existenţa acelui factor de permanentă înlocuire, atît de important în procesul de dezvoltare al societăţii engleze şi al celei americane.

Chiar şi în West End, în Mayfair şi cartierele de lîngă Pall Mall, aşa cum avea să-mi reamintească în curînd Ewart, faţa vechii demnităţi aristocratice era mai frumoasă decît substanţa ei — aici trăiau actori şi actriţe, cămătari şi evrei, aventurieri financiari îndrăzneţi — şi mă făcea să mă gîndesc la manşeta jerpelită a unchiului meu arătînd cu degetul cîte o casă din Park Lane. Era a cutăruia care făcuse stocuri de borax, iar palatul acela aparţinea unui adevărat erou printre aventurierii moderni, acel Barmentrude,

care fusese C.I.D., adică cumpărător ilicit de diamante. Un oraş de Bladesover-uri, capitala unui regat de Bladesover-uri, toate zdruncinate şi multe dintre ele complet decăzute, ocupate de paraziţi şi înlocuite în mod insidios de elemente străine, nepăsătoare şi iresponsabile — totuşi această capitală conducea un imperiu pestriţ, operă a întîmplării, care se întinde pe un sfert din acest pămînt complicat. De aici decurgeau legi complexe, necesităţi sociale şi mai complexe, idei nesăţioase şi frămîntate. Aşa era făcută lumea în care venisem, în care trebuia într-un fel să am încredere şi la care trebuia să-mi adaptez problemele, ispitele, sforţările, instinctul patriotic, toate instinctele mele morale, toate poftele fizice, visurile şi vanitatea mea.

Londra! Venisem aici tînăr şi fără nici un sfătuitor, cam înfumurat, cu mintea şi cu ochii deschişi într-un mod primejdios, şi în plus cu ceva — care cred că este darul comun al tinerilor plini de imaginaţie, o spun fără să roşesc — cu ceva nobil în mine, mai nobil decît lumea şi căutînd răspunsuri nobile. Nu doream numai să trăiesc sau numai să trăiesc fericit ori în bună stare; doream să fiu folositor şi să realizez ceva — cu oarecare nobleţe. Asta aveam în mine. Şi cred că o au jumătate din tinerii de pe lume.

2

Venisem la Londra ca student. Obţinusem bursa Vincent Bradley a Societăţii de Farmacie, dar am renunţat la ea după ce activitatea mea la Departamentul de Ştiinţă şi Artă în domeniul matematicii, fizicii şi chimiei îmi adusese una din bursele mai mici ale Comitetului Tehnic al

Şcolilor Tehnice Unite din South Kesington. Era vorba de o bursă pentru mecanică şi metalurgie; şi am ezitat între cele două. Vincent Bradley îmi oferea 70 de lire sterline pe an şi cel mai bun plasament iniţial pe care îl putea căpăta un chimist farmacist; cea de la South Kesington valora cam 22 de şilingi pe săptă- mînă, iar perspectivele pe care le deschidea erau destul de vagi. Dar îmi permitea să desfăşor o muncă mult mai ştiinţifică decît în primul caz, şi resimţeam încă acea imensă sete intelectuală ce caracterizează adolescenţa oamenilor ca mine. În plus, părea să făgăduiască o carieră de inginer, despre care credeam — şi cred şi astăzi — că îmi era sortită. Nesiguranţa în legătură cu viitoarea carieră îmi apărea drept un risc demn de interes. Am început să lucrez cu ardoare, fără să mă îndoiesc că hărnicia aprigă şi neîncetată care mă călăuzise în Wimblehurst va continua şi în noile circumstanţe.

Numai că, încă de la început, n-a fost aşa...

Cînd privesc acum înapoi spre zilele petrecute la Wimblehurst, mă surprinde cantitatea mare de energie pe care am cheltuit-o cu studiul asiduu şi istovitor, cu autodisciplina obositoare menţinută în tot timpul uceniciei mele. În multe privinţe, consider că vremea aceea a fost perioada cea mai onorabilă din viaţa mea. Aş vrea să pot spune cu mîna pe inimă că scopurile care mă împingeau să muncesc atît de bine erau şi ele mari şi onorabile. Într-o oarecare măsură, da; era o curiozitate frumoasă şi sinceră, o dorinţă de a căpăta tăria şi puterea cunoaşterii ştiinţifice şi o pasiune pentru exerciţiul intelectual; dar nu cred că aceste forţe, singure, m-ar fi putut face să mă ţin de muncă cu străşnicia de atunci, dacă Wimblehurst n-ar fi fost atît de monoton, atît de mărginit şi cu ochii aţintiţi atît de mult asupra mea. De îndată ce m-am trezit în atmosfera

Londrei, gustînd din libertate, din senzaţia iresponsabilităţii şi din imboldul unor forţe cu totul noi, disciplina a căzut de pe mine ca o haină. Pentru un tînăr în situaţia mea, Wimblehurst nu oferea nici o ispită de care să merite să ţii seama; nimic nu prezenta atîta interes încît să ajung în conflict cu dorinţa mea de studiu; şi nu existau nici vicii — sau singurele vicii pe care le oferea erau atît de grosolane, încît îşi pierdeau orice farmec pentru imaginaţie: doar beţii monotone, cîte o legătură stîngace, pe furiş, nici un fel de relaţii sociale cu care să-ţi poţi pierde timpul; pe de altă parte, o asemenea izolare slujea în mare măsură la formarea respectului pe care un student harnic putea să-l nutrească pentru sine. Oamenii te considerau o minte „luminată” şi îţi jucai rolul, iar micile tale realizări se socoteau în raport cu ignoranţa acelui loc agreabil. Treceai grăbit, preocupat, prin piaţa orăşelului, îţi făceai plimbarea în aer liber cu înfăţişarea dramatică a unui profesor de la Oxford care nu are mult timp de pierdut, lucrai tîrziu în miez de noapte la lumina lămpii, conştient că eşti văzut de rarii trecători, care te privesc cu un aer respectuos. Şi la sfîrşitul anului apăreai în ziarul local cu recolta de diplome obţinute cu greutate. Eram, deci, pe vremea aceea, nu numai un student însufleţit de o rîvnă sinceră, ci şi puţin cam înfumurat şi afectat. Că înfumurarea îmi stimula rîvna, aveam să-mi dau seama mai tîrziu, la Londra. În plus, Wimblehurst nu-mi oferea, după cum am mai spus, nici o altă posibilitate de activitate.

Dar, toate acestea nu le ştiam cînd am venit la Londra; n-am observat cum schimbarea de atmosferă a început dintr-o dată să-mi deformeze şi să-mi împrăştie forţele. În primul

rînd, am devenit parcă invizibil. Dacă leneveam o zi, nimeni în afară de colegii mei (de care fireşte, nu-mi păsa) nu remarca. Nimeni nu observa dacă lucrez la lumina lămpii în miez de noapte; nimeni nu mă arăta cu degetul cînd treceam strada, ca pe un uimitor fenomen intelectual. În al doilea rînd, mi-am pierdut importanţa. La Wimblehurst simţeam că reprezint Ştiinţa; nimeni de acolo nu părea să stăpînească atîtea cunoştinţe, şi încă într-o asemenea măsură. La Londra mergeam ignorat în mijlocul unei imensităţi, şi era limpede că pe lîngă colegii mei veniţi din centrul ţării şi din nord, eram prea puţin dotat şi insuficient pregătit. Cu mari eforturi puteam, eventual, să ocup doar o poziţie secundară printre ei. Şi, în sfîrşit, în al treilea rînd, mă distrăgeau nenumărate lucruri noi, interesante; Londra a pus stăpînire pe mine, iar Ştiinţa, care fusese universul meu, s-a restrîns la dimensiunile micilor formule plicticoase îngrămădite în cărţi. Am venit la Londra pe la sfîrşitul lui septembrie, şi Londra mi s-a părut foarte diferită de întinderea aceea nesfîrşită de case cenuşii şi înnegrite de fum din primele mele impresii. Am coborît în gara Victoria, şi nu la cea din Cannon Street, şi întreaga mea activitate se învîrtea în jurul lui Exhibition Road. Oraşul strălucea, ca un chihlimbar palid, cenuşiu-albăstrui, spaţios şi minunat, sub cerul limpede de toamnă, cu clădiri imense şi frumoase, cu perspective largi, cu grădini, cu muzee înalte şi întortocheate, cu copaci bătrîni, palate îndepărtate şi lacuri artificiale. Mi-am găsit locuinţă lîngă West Brompton, într-o casă ce se înălţa într-o piaţetă.

Astfel mi s-a înfăţişat Londra pentru a doua oară, făcîn- du-mă să uit cu totul pentru cîtva timp faţa cenuşie, spălată de burniţă a oraşului aşa cum îl văzusem prima dată. M-am instalat şi am început să frecventez cursurile şi

laboratorul; la început am continuat să muncesc din greu, şi abia cu încetul a început să mi se trezească curiozitatea, tot mai puternică, de a afla mai multe despre această imensă provincie urbană, dorinţa de a găsi ceva mai presus decît mecanica de care mă ocupam, o altă îndeletnicire decît învăţătura. O dată cu aceasta, creştea senzaţia de singurătate, dorinţa de aventură şi de legături cu oamenii. Uneori seara, în loc să transcriu notiţele de la cursuri, mă pomeneam cu ochii aţintiţi asupra unei hărţi a Londrei — iar duminicile făceam adevărate

explorări, mergînd cu omnibuzul spre est şi vest, spre nord şi sud, mărind şi lărgind astfel senzaţia acelei uriaşe întinderi înţesate de oameni, cu care nu aveam nici o legătură, despre care nu ştiam nimic...

Aveam credinţa că acel loc nesfîrşit era plin de posibilităţi nemărginite, uneori extraordinare, de înţelesuri ascunse dar grandioase.

N-aş putea spune însă că resimţisem numai impresia unor spaţii vaste, a unor mulţimi imense şi a unor ocazii multiple; mi se dezvăluiau şi senzaţii intime, smulse din unghere aproape uitate, învăluite şi întunecate, şi percepute acum extrem de viu. Chiar în apropiere, la marele muzeu de artă am dat pentru prima dată peste frumuseţea nudului, pe care îl considerasem pînă atunci un secret ruşinos, şi care aici era expus cu mîndrie; am ajuns să-mi dau seama că frumuseţea nu este numai permisă, ci şi dezirabilă şi frecventă. Am sezisat de asemenea o mie de alte aspecte bogate ale vieţii, nebănuite pînă atunci. Într-o seară de o adevărată încîntare, am luat loc în galeria cea mai de sus de la Albert Hall şi am ascultat pentru prima dată adevărata muzică — cred că era simfonia a IX-a a lui Beethoven...

Perceperea spaţiilor şi a lucrurilor mi-a fost întărită de o percepere tot mai rapidă a persoanelor. Un şuvoi constant de oameni se scurgea pe lîngă mine, ochii lor se întîlneau cu ai mei, se încrucişau o clipă şi apoi treceau — iar eu doream din ce în ce mai mult să se oprească. Cînd mergeam spre est, către Piccadilly, femei care mi se păreau atunci, în naivitatea şi lipsa mea de experienţă, splendide şi ademenitoare, murmurau spre mine cîte un cuvînt în timp ce treceau. Viaţa mi se dezvăluia în mii de aspecte. Pînă şi afişele îmi aţîţau straniu simţurile şi curiozitatea. Am cumpărat

broşuri şi reviste pline de idei ciudate şi îndrăzneţe, care întreceau cu mult cele mai cutezătoare idei pe care le aveam; în parcuri auzeam oameni punînd în discuţie însăşi existenţa lui Dumnezeu, tăgăduind drepturile de proprietate, dezbătînd sute de subiecte la care în Wimblehurst n-ar fi îndrăznit nimeni să se gîndească. Şi după obişnuita zi noroasă, după dimineţile mohorîte, venea amurgul, şi deodată Londra se ilumina, se prefăcea într-o feerie de nestemate albe, galbene şi roşii de lumină; valuri de lumină aurie se revărsau peste tot, iar colţurile umbrite păreau şi mai misterioase. Nu mai existau oameni meschini şi jerpeliţi — ci o imensă şi misterioasă mişcare a unor fiinţe inexplicabile...

De fiecare dată descopeream alte aspecte ciudate. Într-o sîmbătă seara, tîrziu, m-am pomenit în mijlocul unei mari mulţimi care se mişca încet, între magazinele luminate şi chioşcurile cu lămpi aprinse din Harrow Road. Am intrat în vorbă cu două fete cu priviri îndrăzneţe, le-am cumpărat ciocolată, am făcut cunoştinţă cu tatăl, cu mama şi cîţiva fraţi şi surori mai mici, am intrat cu toţii veseli într-o cîrciumă, tratîndu-ne unii pe alţii cu băuturi, şi i-am lăsat spre dimineaţă la uşa locuinţei lor, pentru a nu-i mai vedea niciodată. Iar altădată am fost acostat la sfîrşitul unei întruniri a Armatei Salvării, într-unul din parcuri, de un tînăr cu pălărie de mătase, care vorbea cu zel şi seriozitate, combătînd scepticismul, şi care m-a invitat acasă într-o familie cumsecade şi veselă de fraţi, surori şi prieteni; acolo mi-am petrecut seara cîntînd imnuri la armonium (ceea ce mi-a reamintit de Chatham pe care aproape că-l uitasem) şi regretînd că toate surorile acelea erau vădit logodite...

Apoi, pe colina cea mai îndepărtată a acestui oraş nemărginit, l-am regăsit pe Ewart.

3

Cît de bine îmi amintesc de prima dimineaţă, o dimineaţă luminoasă de duminică, pe la începutul lui octombrie, cînd am dat peste Ewart! Pe vechiul meu coleg de şcoală l-am găsit în pat, într-o odaie deasupra unei prăvălii de ulei dintr-o stradă dosnică de la poalele lui Highgate Hill. Proprietă- reasa, o femeie tînără, drăguţă, dar tare murdară, cu ochii căprui şi blînzi, mi-a spus că pot să urc — ceea ce am şi făcut. Odaia era mare, destul de sărăcăcioasă, dar de o sărăcie respectabilă, şi plină de tot felul de obiecte interesante. Am văzut nişte pereţi de culoare brună — erau tapetaţi cu hîrtie brună — un raft lung cît ţinea un perete al odăii, cu figurine de gips prăfuite şi o statuetă ieftină în formă de cal, o masă cu nu ştiu ce obiect de ceară cenuşie, acoperit în parte cu o pînză şi nişte desene împrăştiate. Într-un colţ se afla o sobă de gaz şi nişte vase smălţuite care fuseseră folosite la gătit cu o seară înainte. Linoleumul de pe podea era acoperit cu un fel de praf alb. La început nu l-am văzut pe Ewart, ci numai un paravan de pînză la un capăt al odăii de unde se auzeau strigăte de „Intră!"; apoi i-am zărit părul negru şi creţ, foarte zbîrlit, iar imediat după aceea un ochi căprui deschis şi nasu-i borcănat se iviră la înălţimea de vreo trei picioare de la podea.

— Iată-l pe bătrînul Ponderevo! zise el. Şi zi aşa, cine se scoală devreme, departe ajunge! Pe legea mea, dar frig mai e în dimineaţa asta! Vino încoace şi stai pe pat!

M-am apropiat, i-am strîns mîna şi ne-am privit unul pe altul.

Era aşezat pe un pat de lemn, peste a cărui

pătură sărăcăcioasă mai pusese paltonul şi o pereche de pantaloni cadrilaţi, cam vechi dar încă în bună stare; purta o pijama de un roz şi un verde aprins. Gîtul părea mai lung şi mai subţire decît fusese chiar şi în zilele noastre de şcoală, şi buza superioară îi era împodobită cu o mustăcioară neagră şi creaţă. Restul înfăţişării sale rumene şi butucănoase, părul zbîrlit şi silueta slăbănoagă şi păroasă nu se schimbaseră — după cîte mi se părea mie — de loc.

— Pelegea mea, zise el, ai devenitun tip cîtse poate de arătos, Ponderevo! Ce părere ai despre mine?

— Arăţi foarte bine. Ce faci aici?

— Artă, fiule — sculptură! Şi, printre picături... Păru să ezite: am şi o meserie. Vrei să-mi dai pipa, şi ustensilele de fumat de colo? Aşa! Nu ştii să faci cafea, nu? Ei bine, încearcă. Trage jos paravanul ăsta — nu — împătureşte-l în sus şi o să intrăm astfel în cealaltă odaie. Am să rămîn totuşi în pat. Vrei să aprinzi soba cu gaz? Da. Vezi să nu pocnească prea tare cînd îl aprinzi — nu pot să suport zgomotul în dimineaţa asta. Nu fumezi?... Zău, tare mă bucur că te văd din nou, Ponderevo. Spune-mi ce faci şi cum te descurci.

După ce, conform indicaţiilor lui, am reuşit să profit de ospitalitatea-i modestă, m-am aşezat din nou lîngă pat, zîm- bindu-i; iar el rămînea culcat confortabil cu mîinile sub cap, fumînd şi privindu-mă:

— Cum îţi pare primăvara vieţii, Ponderevo? Pe legea mea, trebuie să fie aproape şase ani de cînd nu ne-am văzut! Ne-au crescut mustăţile. Am pus şi ceva grăsime pe noi, nu? Şi tu...?

Am simţit că, la urma urmei, nu era rău să trag şi eu o pipă, şi după ce am aprins-o, i-am schiţat într-o lumină favorabilă cariera mea.

— Ştiinţă! Şi ai muncit atît de mult! Şi în vremea asta, eu mă învîrteam printre cioplitori şi tăietori în piatră, încercînd să fac sculptură. Am impresia însă că sculptura... Ştii, am început cu pictura, Ponderevo, dar mi-am dat seama că eram daltonist, şi încă destul de accentuat, aşa că m-am oprit. M-am frămîntat şi m-am gîndit — mai ales m-am gîndit. Mă ocup trei zile pe săptămînă de artă, iar restul timpului — am un fel de meserie care îmi permite să cîştig ceva. Şi nu sîntem încă decît la început, nişte tineri care abia pornim în viaţă. Îţi aminteşti de vremurile de altădată de la Goudhurst, de insula noastră pe care era casa de păpuşi, de Retragerea celor Zece Mii, de tînărul Holmes şi de iepuri, nu-i aşa? E ciudat cît de demult s-au întîmplat toate astea, şi totuşi sîntem încă tineri. Ţii minte cum vorbeam despre ce vrem să devenim, şi vorbeam şi despre dragoste! Presupun că acum ştii totul despre asta, nu, Ponderevo?

M-am înroşit, şi am ezitat dacă să spun sau nu vreo minciună vagă.

— Nu, am mărturisit pînă la urmă, puţin cam ruşinat de adevăr. Dar tu? Ştii, eu am fost prea ocupat.

— Păi, tocmai încep — de fapt, nu ştiu mai multe decît atunci. Vezi că...

Trase cîtva timp din pipă, privind ţintă la modelul de ipsos al unei mîini, care atîrna pe perete.

— Adevărul este, Ponderevo, că viaţa începe să-mi pară un drum extraordinar, plin de ciudăţenii; sînt unele lucruri care te trag într-o parte, şi altele care te trag în alta. Dorinţa... Problema aceasta a sexului. E ca un fel de plasă. Nu are sfîrşit, nu există nici o ieşire, şi nu are

nici un sens. Sînt clipe cînd femeia pune stăpînire pe mine, cînd mintea îmi este ca un tavan pictat de la Hampton Court, unde trupul se arată în toată mîndria lui. De ce?... Şi apoi alteori, cînd trebuie să mă întîlnesc cu o femeie, mă copleşeşte, mă terorizează o plictiseală chinuitoare — fug, mă ascund, fac orice ca să scap. Poate că tu ai reuşit să găseşti o explicaţie ştiinţifică; spune, ce amestec au natura şi universul în această problemă?

— Cred că e felul ei de a asigura continuitatea speciei.

— Dar nu reuşeşte. Tocmai asta-i! Nu, nu reuşeşte. Eu am cedat plăcerii — colo, la poalele colinei. Spre Euston Road. Şi a fost groaznic de urît şi josnic, şi am regretat că am făcut-o. Cît despre continuitatea speciei — Doamne!... Şi de ce-l face natura pe om atît de îngrozitor de slab în faţa băuturii? Nu văd nici un sens în asta. Se ridică de pe pernă, pentru a da mai multă greutate întrebării. Şi de ce a sădit în mine o dorinţă violentă de a face sculptură şi, în acelaşi timp, o dorinţă tot atît de violentă de a lăsa baltă un lucru imediat după ce îl încep, ei?... Hai să mai bem puţină cafea. Îţi spun, sînt tot atîtea lucruri care mă zăpăcesc, Ponderevo. Mă deprimă. Aşa că — stau mai mult în pat.

Un timp, păru că vrea să mă scutească de problemele care-l preocupau. Stătea cu bărbia aproape de genunchi, tră- gînd din pipă, şi deodată vorbi:

— Asta vreau să-ţi spun, cînd afirm că viaţa mi se pare extraordinară şi plină de ciudăţenii. Nu-mi văd rostul, şi nici sensul venirii mele pe acest pămînt. Şi nu înţeleg nimic din lumea exterioară. Dar tu, ce înţelegi?

— Londra, am început eu, este... atît de enormă!

— Aşa e! Şi nu foloseşte la nimic. Vezi, de pildă, oameni care ţin băcănii — de ce dracu, Ponderevo, ţin ei băcănii? Şi o fac cu grijă, cu îndîrjire, cu meschinărie. Vezi alţi oameni care se agită şi fac lucrurile cele mai neobişnuite — sînt poliţişti, de exemplu, sau spărgători. Şi îndeplinesc aceste treburi cu gravitate, cu seriozitate. Eu... cum să-ţi spun? — nu pot să fac aşa. Există oare vreun sens în toate acestea?

— Trebuie să fie un sens, am afirmat. Sîntem tineri...

— Sîntem tineri — da. Dar trebuie să ne

punem întrebări. Băcanul este băcan pentru că, presupun, îl atrage îndeletnicirea asta. Simte, probabil, un fel de chemare... Dar partea proastă este că nu înţeleg care e chemarea mea. Tu înţelegi?

— Ce? Chemarea ta?

— Ba nu, pe-a ta.

— Nici eu, încă. Aş vrea să fac ceva deosebit în lume,... ceva... însemnat, înainte de a muri. Am diferite idei în legătură cu munca mea ştiinţifică... Nu ştiu...

— Da, zise el dus pe gînduri. Şi eu am o idee despre sculptură — dar cum o voi realiza şi de ce, asta nu mai ştiu. Îşi strînse genunchii cu mîinile cîtva timp. Asta-i ceea ce mă frămîntă, Ponderevo, lipsa unui ţel.

Şi deodată se însufleţi.

— Dacă te uiţi în dulapul de colo, zise el, o să găseşti o pîinişoară veche şi respectabilă pe o farfurie, şi un cuţit; pe undeva trebuie să fie şi un castronaş cu unt. Dă-mi-le să prepar micul dejun, şi apoi, dacă nu te supără să asişti la toaleta mea, am să mă scol. Pe urmă zic să facem o plimbare şi să vorbim mai amănunţit despre problemele vieţii. Şi despre artă şi literatură, şi despre toate cîte ne-or mai trece prin gînd... Da, da, acela e castronaşul. Un gîndac de bucătărie în el? Zvîrle-l afară — blestematul...

Şi astfel, nota pe care a imprimat-o Ewart conversaţiei noastre în primele cinci minute, s-a menţinut, după cîte îmi amintesc acum, în tot cursul dimineţii aceleia...

Pentru mine a fost o discuţie memorabilă, pentru că mi-a deschis orizonturi de gîndire cu totul noi. Îmi văzusem pînă atunci doar de muncă şi mă dezobişnuisem de felul de a fi al lui Ewart, slobod la gură, plin de gesturi mari. Era pesimist în ziua aceea şi sceptic pînă în măduva oaselor. M-a făcut să simt limpede ceea ce nu simţisem niciodată mai înainte — caracterul de aventură al vieţii, mai ales al vieţii în stadiul în care ne aflam noi, şi de asemenea absenţa unor obiective precise, a oricăror scopuri în vieţile care se desfăşurau în jurul nostru. Şi tot el m-a făcut să simt cît de dispus eram să accept explicaţii banale. Aşa cum îmi închipuisem întotdeauna că pe undeva, în aranjamentele sociale, exista fără îndoială un diriguitor care să intervină dacă cineva mergea prea departe, tot astfel avusesem întotdeauna un fel de credinţă

intimă că în Anglia se aflau oameni care înţelegeau încotro ne îndreptam cu toţii, ca naţiune. Ei bine, credinţa aceasta se prăbuşi în prăpastia îndoielii şi dispăru. Ewart contură, în linii precise şi sigure, imensa absurditate şi lipsă de scop a Londrei, pe care începusem să le simt şi eu în mod nedesluşit. Ne-am pomenit în cele din urmă întorcîndu-ne prin cimitirul Highgate şi Waterlow Park — şi Ewart continua să vorbească.

— Uită-te colo, zise el, oprindu-se şi arătînd cu degetul spre marea vale a Londrei, care se întindea pînă hăt-departe. E un adevărat ocean — şi noi înotăm în el. Şi pînă la urmă ne ducem la fund, şi apoi sîntem ridicaţi la suprafaţă — şi aruncaţi pe ţărm, aici. Întinse braţul spre pantele lungi din jurul nostru, morminte şi pietre funerare în lungi perspective, în şiruri nesfîrşite. Sîntem tineri, Ponderevo, dar mai curînd sau mai tîrziu amintirea noastră va eşua pe una din aceste plaje, pe vreo plajă ca aceasta. George Ponderevo, F.R.S.[1] Sidney Ewart, R.I.P.[2] Priveşte cîte şiruri sînt!

Se opri.

— Vezi mîna aceea? Vreau să spun, mîna aceea care arată în sus, de pe vîrful obeliscului bont. Da. Ei bine, asta fac eu ca să-mi cîştig existenţa — cînd nu gîndesc, sau nu beau, sau nu hoinăresc, sau nu fac dragoste, sau nu pretind că încerc să fiu un sculptor, fără să am banii sau cumpătarea morală pentru a-mi putea lua un model. Înţelegi? Fac inimile acestea cuprinse de flăcări, şi îngerii aceia păzitori, duşi pe gînduri şi cu ramura de măslin a păcii. Le fac al dracului de bine şi al dracului de ieftin! Sînt o victimă care munceşte din greu, Ponderevo…

În orice caz, cam aşa a decurs conversaţia.

---

[1] *Felow of the Royal Society* = Membru al Societăţii Regale.

[2] *Requiescat in pace* = Odihnească-se în pace. (lat.).

Am discutat o mulţime de lucruri în ziua aceea, am ajuns la teologie, filozofie; şi am întrezărit pentru prima dată socialismul. Era ca şi cum, de cînd mă despărţisem de el, fusesem scufundat în tăcere. Cînd a venit vorba despre socialism, dispoziţia lui Ewart s-a preschimbat deodată intr-un fel de energie.

— La urma urmei, toată această situaţie blestemată, haotică trebuie să se schimbe. Dacă ai putea să-i faci pe oameni să acţioneze laolaltă...

A fost o discuţie interesantă, care ne-a purtat prin tot universul. N-a fost numai reconfortant pentru mine, ci o adevărată plăcere. Chiar şi astăzi încă, felurite idei mă duc înapoi, ca spre o sursă, la Waterlow Park şi la prietenul meu Ewart pe care-l regăsisem. În faţa noastră, spre miazăzi, se desfăşurau pînă hăt departe pante lungi acoperite cu grădini şi pietre funerare albe, apoi întinderea nesfîrşită a Londrei, şi pe undeva în această imagine văd un zid roşu, scorojit şi bătut de soare, un cîmp de margarete din care se înălţa ici-colo cîte o tulpină de floarea soarelui, şi un morman de frunze uscate, roşii ca sîngele. În ziua aceea am avut senzaţia că-mi ridicasem deodată capul dintr-un morman de lucruri mărunte, imediate, şi că privisem viaţa în întregul ei... Dar am dat cu totul peste cap transcrierea notiţelor, cărora le rezervasem a doua jumătate a zilei.

După aceea, Ewart şi cu mine ne-am întîlnit de multe ori, şi am stat mult de vorbă; numai că în următoarele întrevederi, monologul lui a fost întrerupt şi de participarea mea la discuţii. Mă tulburase atît de mult, încît stăteam treaz nopţi întregi gîndindu-mă la el, iar dimineaţa, în timp ce mă duceam la colegiu, discutam cu el şi-i răspundeam în gînd. De felul meu sînt un om de acţiune, şi numai în treacăt privesc în jur cu un ochi critic; afirmaţia lui, argumentată filozofic,

că viaţa e o imensă confuzie, se potrivea cu indolenţa lui naturală, dar a trezit în firea mea, mai iritabilă şi mai energică, protestele cele mai vii.

— Totul este atît de lipsit de sens, am susţinut eu, pentru că oamenii sînt slabi şi pentru că ne aflăm în declinul unei epoci. Dar tu eşti socialist. Ei bine, să realizăm socialismul! Iată un scop. Să-i consacrăm forţele noastre.

Ewart mi-a dat primele noţiuni despre socialism; în puţină vreme, am devenit un socialist entuziast, pe cînd el nu făcea decît să reziste pasiv la expunerea mea practică a teoriilor tot de la el învăţate.

— Trebuie să ne înscriem într-o organizaţie, spuneam. Ar trebui să facem ceva... Să mergem şi să vorbim pe la colţurile străzilor. Oamenii sînt neştiutori.

Vă puteţi imagina cum arătam eu, un tînăr destul de prost îmbrăcat, plin de gravitate, stînd în picioare, în camera lui sărăcăcioasă şi făcînd aceste afirmaţii, poate chiar gesticulînd, iar Ewart, cu faţa mînjită de argilă, îmbrăcat cred într-o cămaşă şi pantaloni de flanelă, cu pipa în gură, ghemuit filozofic la o masă, modelînd un bulgăre de lut care nu ajungea niciodată să prindă formă.

— Mă întreb de ce oamenii nu vor, mormăia el...

Abia cu greu am ajuns să înţeleg adevărata poziţie a lui Ewart, să-mi dau seama cît de deliberată şi totală era detaşarea lui de condamnarea morală şi de responsabilităţile, care jucau totuşi un rol atît de mare în vorbele sale. Era prin excelenţă un estet; ştia să descopere ce e frumos şi interesant în nenumărate aspecte ale lucrurilor pe care eu le consideram urîte sau cel puţin fără nici o valoare; iar faţă de impulsul meu spre autoamăgire, spre o autodevoţiune susţinută şi

consistentă, oricît de confuză, detaşată şi lipsită de ţel ar fi fost în vremea aceea, avea într-adevăr un fel de admiraţie, lipsită însă de orice simpatie. Ca mulţi dintre oamenii cărora le place să vorbească mult şi să spună lucruri ciudate, era rezervat în sinea lui, şi de-a lungul relaţiilor noastre i-am descoperit cîteva trăsături care m-au şocat. Primul şoc a fost cînd mi-am dat seama că era perfect hotărît să nu facă nimic spre a schimba relele din lume, pe care le înfăţişa cu atîta uşurinţă şi îndemînare. A doua a coincis cu brusca apariţie a unei persoane numite Milly — numele de familie i l-am uitat — pe care am găsit-o într-o seară în odaia lui, avînd pe ea drept îmbrăcăminte doar un şal albastru — restul hainelor era în dosul paravanului — fumînd ţigarete şi turnînd dintr-o sticlă de vin ieftin dar cu pretenţii, care-i plăcea lui Ewart, numit „Alb de Canare”.

— Noroc! spuse Ewart, cînd mă văzu intrînd. Ea e Milly, cred că ştii. Mi-a fost model — *este* un adevărat model... (Fii calm, Ponderevo!) Bei vin?

Milly era o femeiuşcă de vreo treizeci de ani, cu o fire placidă, faţa lată, destul de drăguţă, cu accent stricat şi un păr blond strălucitor care-i cădea valuri pe umeri, abundent şi plin de farmec; şi ori de cîte ori vorbea Ewart, îi zîmbea. Ewart încerca tot timpul să-i fixeze pe hîrtie părul şi începea statuete de argilă reprezentînd-o pe Milly, pe care nu le termina niciodată. Acum ştiu că Milly era o femeie de stradă, pe care Ewart o culesese întîmplător şi care se îndrăgostise de el, dar lipsa mea de experienţă de pe vremea aceea era prea mare ca să-mi fi putut da seama de acest lucru, iar Ewart nu mi-a oferit nici o explicaţie. Venea la Ewart, acesta se ducea la ea acasă, petreceau împreună cîte o duminică la ţară, şi sînt încredinţat că ea îşi suporta partea de cheltuieli.

Ba mai mult, bănuiesc că Ewart lua chiar bani de la ea. Ciudat mai era bunul meu prieten! În general relaţiile lor erau atît de deosebite de concepţiile mele despre onoare, atît de deosebite de felul cum îmi închipuiam că ar putea proceda un prieten al meu, încît aproape că nici nu vedeam ce se petrece sub nasul meu. Dar acum îmi dau seama şi cred că îl şi înţeleg...

Înainte de a pătrunde pe deplin felul împrăştiat în care înţelegea Ewart să-şi trăiască viaţa, am încercat, spuneam —pe măsură ce ideile largi şi constructive ale socialismului puneau stăpînire pe mine — să-l determin să acţioneze într-o formă concretă, ca socialist.

— Ar trebui să ne alăturăm altor socialişti, spuneam eu. Doar au realizat ceva.

— Să mergem mai întîi şi să vedem cîţiva.

După cîteva eforturi, am descoperit sediul Societăţii Fa- biene, undeva într-o pivniţă din Clement's Inn; am stat mai întîi de vorbă cu un secretar cam descurajat, care şedea crăcănat în faţa focului din cămin şi care ne-a pus întrebări severe, părînd să se îndoiască profund de integritatea intenţiilor noastre. Ne-a sfătuit să luăm parte la următoarea întrunire deschisă de la Clifford's Inn şi ne-a dat indicaţiile necesare. Ne-am dus amîndoi acolo — ni s-a citit un articol dezlînat şi zgomotos despre trusturi, şi pe urmă a urmat una dintre cele mai neconcludente discuţii pe care vi le puteţi imagina. Trei sferturi dintre vorbitori păreau să se afle sub o obsesie glumeaţă, care îmbrăca forma unei prefăcute îngîmfări. Era un fel de glumă de familie, dar nouă, ca străini, nu ne-a plăcut de loc... În timp ce ieşeam prin străduţa îngustă care duce de la Clifford's Inn la Ştrand, Ewart l-a oprit pe un omuleţ zbîrcit cu ochelari, cu o uriaşă pălărie de fetru şi o cravată mare, portocalie.

— Cîţi membri sînt în Societatea voastră Fabiană? întrebă el.

Omuleţul păru să ia un aer defensiv.

— Vreo şapte sute, zise el; poate opt.

— Toţi sînt ca... cei de aici?

Omuleţul lăsă să-i scape un rîs nervos, plin de satisfacţie.

— Păi, cred că aceştia constituie o mostră, zise el.

Omuleţul dispăru şi noi ieşirăm spre Ştrand.

Ewart întinse braţul într-un gest ciudat şi elocvent, care cuprindea faţadele înalte ale băncilor, ale birourilor unde se încheiau afaceri, ceasurile şi turnurile care se înălţau deasupra tribunalelor, reclamele, semnalele luminoase, într-o singură imensitate socială, într-un sistem capitalist gigantic şi de neînvins.

— Socialiştii ăştia n-au simţul proporţiilor, zise el. Ce poţi aştepta de la ei?

4

Ewart mă incita mereu la alte discuţii, fiind fără îndoială factorul principal al noii mele atitudini de neputinţă vădită de a mai învăţa. Teoria socială, în forma ei iniţială, de socialism democratic, a pus stăpînire din ce în ce mai mult pe mintea mea. Discutam în laborator cu colegul meu de bancă, pînă cînd ne-am certat şi n-am mai vorbit cu el. Şi, de asemenea, m-am îndrăgostit.

Fermentul sexual se furişase în fiinţa mea ca un flux lent, de-a lungul tuturor zilelor petrecute la Wimblehurst, dar stimulentul Londrei a fost ca vîntul ce venea dinspre ocean, ridicînd valuri înalte. Ewart îşi adusese şi el contribuţia. Din ce în ce mai acut şi mai insistent, înclinaţia mea spre frumuseţe, în formă şi în sunet, dorinţa de aventură, ca şi tendinţa de apropiere de oameni, s-au concentrat în acest aspect central şi important al vieţii individuale. Trebuia să-mi găsesc perechea.

Am început prin a mă îndrăgosti de fetele care treceau pe lîngă mine pe stradă, de femeile aşezate în faţa mea în tren, de colegele de la universitate, de doamnele care treceau în trăsuri, de femeile acelea care dădeau tîrcoale pe la colţurile străzilor, de chelneriţele cu mîini îngrijite din cîrciumi şi cafenele, şi chiar şi de fetele sau femeile din tablouri. În rarele ocazii cînd mă duceam la teatru, mă cuprindea o anume exaltare, şi găseam că actriţele şi chiar spectatoarele din jurul meu erau misterioase, atrăgătoare, creaturi interesante şi dezirabile. Aveam din ce în ce mai puternic senzaţia că printre aceste mulţimi de necunoscute care treceau şi-mi aruncau priviri, se afla pe undeva şi una care-mi era sortită. Şi în ciuda tuturor forţelor antagoniste din lume, ceva în străfundul fiinţei mele striga: „Opreşte-te! Priveşte-o pe

asta! Gîndeşte-te! Oare nu este ea? Doar ăsta-i lucrul cel mai însemnat — mai însemnat decît orice altceva. Opreşte-te! De ce treci în grabă? Ar putea să fie fiinţa predestinată — mai presus de toate celelalte”.

Este ciudat că nu pot să-mi amintesc cînd am văzut-o prima dată pe Marion, care a devenit soţia mea — fiinţa pe care aveam s-o fac nenorocită, care avea să mă facă nenorocit, transformînd posibilitatea frumoasă a iubirii din adolescenţa mea într-un conflict personal. Am remarcat-o din şuvoiul nenumăratelor figuri interesante şi atrăgătoare care se mişcau în lumea mea, răspunzînd privirilor mele, trecînd pe lîngă mine într-un fel de aşteptare atentă. O întîlneam pe la Muzeul de Artă, care se afla în drumul meu spre Brompton Road, sau o vedeam aşezată, citind după cît mi se părea, într-una din sălile de la Education Library. De fapt, aşa cum aveam să aflu mai tîrziu, nu citea niciodată. Obişnuia să vină acolo ca să mănînce o chiflă în linişte. Era pe atunci o fată cu mişcări graţioase, foarte simplu îmbrăcată, cu părul castaniu închis, legat după cîte îmi amintesc, la ceafă într-un coc, care lăsa să se vadă forma plină de gingăşie a capului şi se armoniza cu linia dulce a urechilor mici şi cu cea a obrajilor, cu grava seninătate a gurii şi a frunţii.

Se distingea imediat printre celelalte fete, care se îmbrăcau mai bogat decît ea, în culori mai vii, cu pălării la modă si tot felul de fleacuri şi podoabe. Întotdeauna mi-au displăcut rochiile foşnitoare, îmbinările ţipătoare de culori şi formele căutate, prea dichisite ale îmbrăcăminţii feminine. Rochia ei simplă şi neagră îi sublinia formele…

Îmi amintesc cum m-a izbit într-o după-amiază farmecul ei unic, cel puţin pentru mine. Lucrasem toată ziua şi plecasem în cele din urmă din laborator, venind la Muzeul de Artă să-

mi destind mintea printre tablouri. Am dat pe neaşteptate peste ea într-un colţ al galeriei Sheepshanks, copiind cu atenţie ceva de pe o pînză atîrnată mai sus. Veneam tocmai din galeria unde se aflau copiile după sculpturile antice, mintea îmi era toată plină de noul simţ al liniilor, iar ea stătea acolo cu faţa îndreptată în sus, cu trupul înclinat puţin înainte din şolduri — nespus de graţioasă şi de gingaşă.

După aceea, ştiu că am căutat s-o mai văd, simţeam o emoţie stranie în prezenţa ei şi am început să-mi imaginez tot felul de lucruri despre ea. Nu mă mai gîndeam la femeie în general. Mă gîndeam la ea.

O întîmplare ne-a apropiat. Mă aflam într-o luni dimineaţă în autobuzul care ducea de la gara Victoria spre vest — îmi petrecusem duminica la Wimblehurst, ca răspuns la un gest unic de ospitalitate din partea domnului Mantell. Singurul pasager, în afară de mine, era ea. Şi cînd a sosit momentul să-şi plătească biletul, am văzut-o dintr-o dată speriată, fîstîcită, căutîndu-şi peste tot portofelul — şi-l uitase acasă.

Din fericire, aveam ceva bani la mine.

Mă privi cu ochii ei căprui, speriaţi şi tulburaţi; acceptă să-i plătesc conductorului, cu o oarecare rigiditate care părea să ţină de timiditate, şi apoi cînd se ridică să plece, îmi mulţumi cu o vădită notă de afectare.

— Îţi mulţumesc foarte mult, rosti cu o voce moale şi plăcută. Şi apoi adăugă cu mai puţină graţie: Teribil de drăguţ din partea dumitale.

Îmi închipui că i-am răspuns ceva, din politeţe. Dar în momentul acela nu eram dispus să fiu critic — prezenţa ei mă copleşea. Şi-a întins braţul cînd a trecut pe lîngă mine, lăsînd ca privirea să mi se desfete cu graţia zveltă a trupului ei. Vorbele pe care ni le-am spus nu păreau să aibă prea multă importanţă. M-am

gîndit o clipă să cobor o dată cu ea — dar n-am făcut-o.

Întîlnirea aceea, trebuie să spun, m-a tulburat nespus de mult. Am stat treaz toată noaptea, retrăind-o şi întrebîndu-mă care va fi faza următoare a relaţiilor noastre. A urmat, fireşte, restituirea celor doi penny pe care îi plătisem pentru bilet. Eram în Science Library, căutînd ceva în *Encyclopaedia Britannica;* a apărut lîngă mine şi a aşezat pe pagina deschisă un plic subţire, vizibil pregătit din vreme, a cărui umflătură lăsa să se ghicească monedele dinăuntru.

— A fost atît de amabil din partea dumitale, în ziua aceea... Nu ştiu ce m-aş fi făcut, domnule...

Mi-am spus numele.

— Am impresia, am urmat apoi, că şi dumneata eşti studentă.

— Nu chiar studentă. Eu...

— Ei bine, în orice caz, ştiam că vii foarte des pe aici. Eu sînt student la Şcolile Tehnice Unite.

Am început să-i dau amănunte despre mine şi să-i pun şi ei întrebări, şi astfel am purtat o conversaţie care avea un aer de intimitate, întrucît, din respect pentru cititorii de acolo, eram nevoiţi să vorbim în şoaptă. N-am nici o îndoială că am vorbit lucruri cît se poate de banale. De fapt, bănuiesc că toate conversaţiile noastre de la început au fost extrem de banale. Ne-am întîlnit de mai multe ori, pe jumătate întîmplător, pe jumătate dat fiindcă o pîndeam cu stîngăcie. Din punct de vedere intelectual nu ne potriveam. Niciodată nu ne-am înţeles în această privinţă. Conversaţia ei, o ştiu foarte bine, era superficială, pretenţioasă, evazivă. Dar chiar şi astăzi n-aş putea spune că era vulgară. După cum îmi dau seama, era dornică să se prezinte într-o lumină mai bună, sau să ascundă adevărata ei stare socială, dorea să fie luată

drept studentă la şcoala de artă şi îi era puţin ruşine că nu era. Venea la muzeu „să copieze anumite lucruri”, şi aceasta, din cîte am inţeles, avea legătură cu modul în care îşi cîştiga existenţa, lucru pe care eu nu trebuia să-l aflu. I-am povestit multe despre mine, zicîndu-mi în vanitatea mea că aş putea astfel să-i atrag atenţia, dar am aflat mai tîrziu că m-a socotit un „încrezut”. Am discutat despre cărţi, dar în această privinţă era foarte rezervată, vorbind cu mult mai multă uşurinţă despre tablouri. Îi „plăceau” tablourile. Cred că încă de la început am ştiut, fără ca asta să mă supere, că era o fiinţă banală, dar posesoare inconştientă a ceva ce corespundea instinctului meu celui mai intim: întrupa speranţa unei posibilităţi, stăpînea nepăsătoare o calitate fizică ce mă ameţise ca un vin tare. Simţeam că trebuie să mă agăţ de această legătură, oricît ar fi fost ea de plată. Ştiam că amănuntele exterioare, lipsite de importanţă, aveau să fie depăşite şi că vom ajunge la realitatea dragostei, care se afla în spatele lor.

În visele mele o vedeam eliberată parcă de ea însăşi, frumoasă, adorabilă, strălucitoare. Şi uneori, cînd eram împreună, se aşternea între noi tăcerea — pur şi simplu fiindcă nu aveam ce să vorbim — şi atunci ochii mei se desfătau privind-o, şi tăcerea părea să tragă cortina peste fiinţa ei superficială. Era, trebuie s-o mărturisesc, ceva straniu. Stranie îndeosebi, obsesia pe care o exersa asupra mea pielea ei uşor întunecată, catifelată, desăvîrşita modelare a buzelor, forma frunţii, curba gingaşă a umerilor. S-ar putea ca altora să nu le fi părut frumoasă; — de ce? — sînt lucruri greu de explicat. Linia trupului, trăsăturile feţei nu erau perfecte, dar nu avea importanţă. Avea tenul cam stricat, dar nu cred că mi-ar fi păsat chiar de-ar fi avut o înfăţişare bolnăvicioasă. Aveam

dorinţe extrem de limitate, şi extrem de dureroase. Doream cumplit să-i sărut buzele.

5

Era o problemă extrem de serioasă şi de-a dreptul imperioasă pentru mine. Nu-mi amintesc ca în această perioadă iniţială să mă fi gîndit vreodată să dau înapoi. Ştiam că mă privea cu un ochi mult mai critic decît reuşeam eu s-o văd, că nu-i plăcea dezordinea mea studenţească, lipsa mea de cel mai elementar stil vestimentar.

— De ce porţi asemenea gulere? mă întrebă într-o zi şi mă trimise să-mi cumpăr gulere şi cravate.

Îmi aduc aminte că m-a invitat puţin cam brusc să iau ceaiul acasă la ea în duminica următoare, şi să fac cunoştinţă cu tatăl, cu mama ei şi cu o mătuşă, şi că m-am îndoit dacă hainele mele cele bune, cu care mă achitasem onorabil pînă atunci, vor crea asupra rudelor impresia pe care o dorea ea. Am amînat întîlnirea pînă duminica viitoare, pentru a mă putea prezenta cît mai bine. Mi-am făcut o redingotă, am cumpărat o pălărie de mătase, şi am fost răsplătit cu prima privire de admiraţie pe care Marion mi-a acordat-o vreodată. Mă întreb cîţi reprezentanţi ai sexului nostru sînt atît de absurzi. După cum vedeţi, renunţam la toate părerile mele, la toate convenţiile — şi încă fără să mi se ceară. Uitam cu totul de mine. Dar mă simţeam ruşinat. Niciodată n-am suflat vreo vorbă lui Ewart — sau vreunei alte fiinţe — despre cele ce se petreceau.

Tatăl, mama şi mătuşa mi-au făcut impresia unor oameni grozav de morocănoşi, iar locuinţa ei din Walham Green se distingea îndeosebi prin covoarele, perdelele şi feţele de masă în negru şi galben şi prin cărţile vechi, cu totul neinteresante, în cea mai mare parte cu coperţi de pe care se şterseseră de mult incrustaţiile aurite. Ferestrele erau ferite de priviri in-

discrete datorită unor perdele de dantelă ieftină, şi un „vas artistic” se afla pe o masă octogonală cam lipsită de stabilitate. Cîteva desene înrămate făcute de Marion la Şcoala de Artă, purtînd notele oficiale de la South Kensington, împodobeau odaia, în care se mai găsea şi un pian negru cu auriu, avînd pe el o carte de imnuri religioase. Pe toate poliţele se aflau oglinzi drapate, iar deasupra dulapului din sufragerie, unde ne-am aşezat să luăm ceaiul, trona portretul tatălui ei, dezgustător de fidel, conform manierei unor astfel de picturi. N-am văzut însă la nici unul dintre părinţi măcar o urmă din frumuseţea ei; deşi era vizibilă străduinţa fetei de a le semăna.

Aveau o anume prefecătorie, care îmi amintea de cele trei cucoane de la ceaiul din odaia mamei, dar nu dispuneau de o cunoaştere socială atît de solidă şi nici nu pozau atît de bine. Am mai remarcat că tot timpul aveau un ochi asupra lui Marion. Doriseră să-mi mulţumească, ziceau ei, pentru amabilitatea mea faţă de fiica lor cu prilejul încurcăturii din autobuz, demonstrîndu-mi astfel că invitaţia nu avea nimic neobişnuit. Pozau în oameni simpli şi onorabili, cam ostili faţă de agitaţia şi îmbulzeala Londrei, preferind un loc retras şi lipsit de pretenţii.

Cînd Marion a scos faţa de masă din sertarul bufetului pentru a servi ceaiul, un carton pe care scria „CAMERĂ DE ÎNCHIRIAT” a căzut pe podea. L-am ridicat şi i l-am întins, înainte de a-mi da seama, după felul cum se roşise, că n-ar fi trebuit să-l văd; că probabil fusese scos din fereastră în cinstea venirii mele.

Tatăl ei a spus la un moment dat ceva vag despre anumite angajamente de afaceri, şi abia mult mai tîrziu am aflat că era funcţionar supranumerar la uzina de gaz din Walham Green; altminteri, părea să fie foarte folositor

acasă. Era un bărbat înalt, molîu, cam gras, cu ochii căprui lipsiţi de inteligenţă, măriţi de lentilele ochelarilor; purta o redingotă prost croită, şi guler de carton, şi mi-a arătat, ca pe o comoară de nepreţuit, o biblie mare pe care o împodobise singur cu reproduceri de picturi. De asemenea, îngrijea grădiniţa din dosul casei, şi avea o mică seră în care cultiva roşii.

— Ar fi fost mai bine dacă aveam încălzire, zise el. Aş fi realizat lucruri grozave. Dar cred că pe lumea aceasta nu poţi să ai tot ce-ţi doreşti.

Atît el cît şi mama lui Marion o tratau cu o deferenţă care mi s-a părut lucrul cel mai natural din lume. Acasă, purtarea ei se schimbase; devenise mai autoritară, mai atentă, timiditatea îi dispăruse. M-am gîndit că îşi impusese punctul de vedere, drapase oglinda, cumpărase pianul de ocazie şi îşi dresase părinţii. Mama ei părea să fi fost o femeie frumoasă; avea şi acum trăsături regulate şi părul ca al lui Marion — numai că lipsit de strălucire — dar era slabă şi copleşită de griji. Mătuşa, domnişoara Ramboat, era o fiinţă deşirată, nefiresc de sfioasă, semănînd foarte mult cu fratele ei, şi nu-mi amintesc nimic din cele spuse de ea cu acest prilej.

Atmosfera a fost la început încordată — Marion era teribil de nervoasă şi toţi ceilalţi păreau să se poarte într-un fel inexplicabil de nefiresc, pînă cînd, făcînd un efort, am devenit vorbăreţ, provocînd o oarecare destindere şi animaţie. Am povestit despre şcolile unde am învăţat, despre locurile pe unde am trăit, despre Wimblehurst şi despre zilele uceniciei mele.

— Se face mult caz de ştiinţă în zilele noastre, reflectă domnul Ramboat; dar, mă întreb uneori, la ce bun?

Eram prea tînăr şi neexperimentat, aşa că m-am lăsat tîrît în ceea ce el numea „o mică

discuţie”, dar Marion a întrerupt-o înainte ca glasurile noastre să se ridice peste măsură.

— Cred, zise ea, că sînt multe de spus de ambele părţi.

Îmi amintesc că mama lui Marion m-a întrebat cărei confesiuni aparţin, şi că eu i-am dat un răspuns evaziv. După ceai s-a făcut muzică şi am cîntat imnuri. La început am spus că nu cred să am voce, dar obiecţia a fost socotită neînsemnată, aşa că am găsit compensaţie în bucuria de a sta lîngă Marion, aproape de valul de păr care-i cădea pe umeri. Am surprins-o pe mama ei, care era aşezată în fotoliul de păr de cal, privindu-ne înduioşată. Am ieşit împreună cu Marion să facem o plimbare spre Putney Bridge, şi apoi, cînd ne-am întors, am luat cina formată din şuncă rece şi plăcintă, după care domnul Ramboat şi cu mine ne-am aprins cîte o ţigară. În timpul plimbării, îmi amintesc că Marion mi-a mărturisit rostul schiţelor şi al copiilor pe care le făcea în muzeu. O verişoară de-a ei, căreia îi spunea Smithie, montase o afacere originală, confecţionînd un fel de rochii de casă pe care le numea persane, un veşmînt simplu cu o platcă bogat brodată, iar Marion se ducea pe la ea şi o ajuta la lucru cînd era multă treabă. În perioadele cînd nu aveau de lucru, Marion desena modele noi de plătci; descoperea prin muzeu cine ştie ce desen potrivit, îl copia, şi apoi se ducea acasă şi îl fixa pe materialul de rochii.

— Nu cîştig prea mult, dar e ceva interesant, şi cînd sînt multe comenzi lucrăm toată ziua. Fireşte, lucrătoarele sînt

groaznic de vulgare, dar nu vorbim prea mult cu ele. Ajunge că Smithie vorbeşte cît zece.

Înţelegeam foarte bine că lucrătoarele erau groaznic de vulgare.

Nu-mi amintesc ca hotărîrea mea neclintită de a face din Marion soţia mea să fi fost cît de cît zdruncinată de menajul din Walham Green şi de calitatea acestor oameni, şi nici de lumina pe care o aruncau asupra ei. Nu-mi plăcea nici unul dintre ei. Dar îi consideram ca o parte a acestei afaceri. De fapt, cred că Marion se ridica mult deasupra lor, prin contrast; era vădită ascendenţa ei asupra lor, ca şi superioritatea de care era conştientă.

Îmi consacram din ce în ce mai mult timp acestei pasiuni, care pusese cu totul stăpînire pe mine. Mă gîndeam mereu cum să-i fiu pe plac, să săvîrşesc acte de devoţiune, s-o invit la masă, să-i ofer cadouri somptuoase, atracţii pe gustul ei. Dacă uneori era vădit lipsită de inteligenţă, dacă ignoranţa ei îmi părea în afara oricărei îndoieli, îmi spuneam că instinctele ei simple valorau mai mult decît toată educaţia şi inteligenţa din lume. Şi chiar pînă astăzi, cred că nu m-am înşelat cu totul în privinţa ei. Avea, recunosc şi acum, ceva gingaş în ea, ceva simplu şi elevat, care licărea din ignoranţa, vulgaritatea şi mărginirea ei, ca limba din gura unui şarpe...

Într-o seară am avut îngăduinţa să mă întîlnesc cu ea şi s-o conduc acasă de la o petrecere care avusese loc la Institutul Birkbeck. Ne-am întors cu metroul şi am călătorit cu clasa întîi — fiindcă nu exista o clasă superioară, unde să fi putut s-o invit. Eram singuri în vagon, şi pentru prima oară am îndrăznit s-o cuprind cu braţul.

— Nu trebuie să faci asta, a spus încet.

— Te iubesc, am şoptit deodată, cu inima bătîndu-mi nebuneşte; am tras-o spre mine, am

atras toată frumuseţea ei spre mine şi i-am sărutat buzele reci, care nu s-au împotrivit.

— Mă iubeşti? a întrebat, smucindu-se de lîngă mine. Nu! Apoi, în timp ce vagonul intra într-o staţie: Să nu spui nimănui... Nu ştiu... N-ar fi trebuit să faci aşa ceva...

Pe urmă au mai intrat doi oameni în vagon şi au pus capăt pentru un timp declaraţiilor mele.

Cînd am fost din nou singuri, mergînd pe jos spre Batter- sea, a adoptat o atitudine jignită. M-am despărţit de ea fără să-i obţin iertarea, teribil de deprimat.

Cînd ne-am întîlnit din nou, mi-a spus că nu mai trebuie să fac „asta” niciodată.

Să-i sărut buzele fusese, în visurile mele, satisfacţia supremă. Dar de fapt, n-a fost decît începutul altor dorinţi. I-am spus că singura mea ambiţie era să mă căsătoresc cu ea.

— Dar, a început Marion, n-ai o situaţie... La ce bun să vorbim despre asta?

Am privit spre ea:

— Am de gînd să-mi fac o situaţie.

— Nu poţi, a răspuns categoric. Vor mai trebui să treacă ani...

— Dar te iubesc, am stăruit.

Mă aflam la o lungime de braţ de buzele dulci pe care le sărutasem, la o lungime de braţ de frumuseţea neînsufleţită pe care doream s-o însufleţesc, şi vedeam deschizîndu-se între noi o prăpastie de ani, trudă, aşteptare, dezamăgiri şi o imensă nesiguranţă.

— Te iubesc, am repetat. Tu nu mă iubeşti de loc?

M-a privit în faţă, cu ochii gravi şi reci.

— Nu ştiu. Îmi placi, desigur... Trebuie să fim rezonabili.

Îmi amintesc şi acum de senzaţia de dezamăgire pe care am încercat-o la răspunsul ei inflexibil. Ar fi trebuit să-mi dau seama de pe atunci că ardoarea mea nu găsea răspuns în fiinţa ei. Dar cum puteam? Mă lăsasem să ajung s-o doresc, imaginaţia mea o împodobea cu posibilităţi infinite. O doream cu orice preţ, în mod stupid şi instinctiv.

— Bine, am reluat, dar dragostea...

— Trebuie să fim rezonabili, a sunat la fel răspunsul ei; îmi place să fiu cu tine. Nu putem rămîne mereu aşa?

6

Ei bine, acum începeţi să înţelegeţi eşecul meu. Mi-am găsit destule scuze. Munceam din ce în ce mai lipsit de entuziasm, mă comportam sub orice critică, şi frecventam tot mai rar cursurile; eram depăşit în muncă de ceilalţi colegi. Rezervele de energie morală de care mai dispuneam se canalizau acum spre a o servi mai mult pe Marion decît ştiinţa.

Decădeam îngrozitor, mă îndepărtam şi mă sustrăgeam tot mai mult de la învăţătură; ceilalţi studenţi, mai cu seamă aceia din nord, palizi, mărginiţi şi înverşunaţi, preocupaţi numai să tocească, cu care mă întrecusem altădată, au ajuns în cele din urmă, de la o rivalitate ascuţită, să mă privească cu dispreţ. Chiar şi o fată mi-a luat-o înainte. Şi am ajuns, pînă la urmă, să-mi fac un punct de onoare din a demonstra prin atitudinea mea de nepăsare faţă de toate regulamentele, că în realitate nici măcar nu încercam să mai concurez...

Într-o zi, m-am pomenit astfel în Kensington Gardens, reflectînd cu o uimire nespusă la întrevederea pe care tocmai o avusesem cu secretarul universităţii, întrevedere în care dădusem dovadă mai mult de spirit decît de bun simţ. Ceea ce mă surprindea mai ales era îndepărtarea mea totală de toate idealurile combative de a studia cu înverşunare, cu care venisem de la Wimblehurst. Mă dovedisem a fi, după cum spunea secretarul, „un neisprăvit”. Eşecul meu la examenele scrise nu fusese egalat decît de insuficienţa muncii mele practice.

— Te întreb, stăruise secretarul, ce se va întîmpla cu dumneata dacă vei pierde bursa?

Era fără îndoială o întrebare care trebuia să

mă pună pe gînduri. Ce se va întîmpla cu mine?

Era limpede că nu voi mai avea ce căuta în şcolile la care aspirasem cîndva; părea, într-adevăr, că nu voi putea face nimic altceva pe lume, decît să fiu un preparator prost plătit în vreo şcoală de ştiinţă sau vreun liceu de provincie. Ştiam bine că într-o astfel de muncă, fără un titlu sau calificare, abia dacă puteai să-ţi cîştigi existenţa, şi îţi rămînea şi prea puţin timp liber ca să faci vreun efort spre ceva mai bun. Dacă aş fi avut cel puţin cincizeci de lire, aş fi putut rămîne la Londra să-mi iau licenţa în ştiinţe, sporindu-mi şansele! La gîndul acesta, resentimentele mele împotriva unchiului meu îmi reveniră. La urma urmei, mai avea încă, sau ar fi trebuit să aibă, ceva din banii mei. De ce n-aş acţiona în virtutea drepturilor mele, ameninţîndu-l că „voi lua măsuri”? Am meditat cîtva timp la această idee, pe urmă am intrat la

Biblioteca de Ştiinţe şi i-am scris o scrisoare foarte lungă şi pe alocuri usturătoare.

Scrisoarea aceasta către unchiul meu a constituit un fel de punct culminant al eşecului meu. Urmările ei au fost considerabile şi au pus capăt definitiv studenţiei mele. Dar aceasta în capitolul următor.

Spun „eşecul meu”, şi totuşi sînt momente cînd mă îndoiesc dacă această perioadă a fost un eşec, şi adopt în apărarea mea, o atitudine critică faţă de cursurile istovitoare pe care nu le-am urmat, faţă de procesul enciclopedic al epuizării ştiinţifice de la care am scăpat. N-aş putea spune că mintea mea era inactivă, chiar dacă se hrănea cu o hrană interzisă. N-am învăţat ceea ce profesorii şi asistenţii mei hotărîseră că trebuie să învăţ, dar am învăţat alte multe lucruri. Mintea mea a învăţat să-şi ia singură avînt, din ce în ce mai mult.

La urma urmei, ceilalţi colegi care s-au situat pe primele locuri la examene şi au devenit preferaţii profesorilor, n-au făcut mare lucru în viaţă. Unii sînt şi acum profesori, alţii specialişti; dar nici unul dintre ei nu poate pretinde că a înfăptuit lucruri ca acelea pe care, urmîndu-mi propriul meu interes, le-am realizat eu. Căci am construit vase care zboară pe apă ca o săgeată — nimeni n-a visat vreodată la astfel de vase pînă cînd nu le-am construit eu; şi am surprins, în ascunzişurile neaşteptate ale naturii, trei secrete care constituie mai mult decît descoperiri tehnice. Am ajuns mai aproape de taina zborului decît oricare alt muritor. Aş fi putut oare să fac toate acestea, dacă aş fi ascultat de profesorii cam mediocri de la colegiu, care-şi propuneau să-mi antreneze mintea? Dacă m-aş fi antrenat în cercetare — ce ridiculă contradicţie de termeni! — aş fi făcut oare mai mult decît să adaug cîte ceva la cantitatea existentă de lucrări mărunte cu

concluzii boante, care şi aşa sînt în număr prea mare? Nu are rost să adopt o atitudine de falsă modestie în această privinţă. Chiar şi după criteriile succesului în lume nu sînt, faţă de colegii mei, un ratat. Am ajuns F.R.S. la treizeci şi şapte de ani, şi dacă nu sînt prea bogat, sărăcia este tot atît de departe de mine ca şi inchiziţia spaniolă. Dacă mi-aş fi înfrînat curiozitatea-mi veşnic nedomolită, dacă mi-aş fi încuiat într-o cutie imaginaţia tocmai cînd ea voia să se dezvolte, şi aş fi

lucrat după metodele excelente ale cutăruia sau după indicaţiile cutăruia, unde aş fi ajuns acum?...

Poate că mă înşel cu totul în această privinţă. Poate că aş fi realizat mult mai multe dacă aş fi folosit chibzuit toate revărsările divergente de energie, dacă mi-aş fi înăbuşit curiozitatea despre societate cu nişte banalităţi acceptate în mod curent, dacă aş fi renunţat la prietenia cu Ewart, dacă aş fi fugit de Marion în loc s-o urmăresc, dacă în fine, aş fi fost mai concentrat. Dar nu cred!

Şi totuşi credeam cu tărie acest lucru şi eram cuprins de remuşcări în după-amiaza aceea, cînd şedeam nenorocit în Kensington Gardens şi depănam, în lumina întrebărilor îndreptăţite ale secretarului, primii doi ani petrecuţi la Londra.

II

Zorii se arată şi unchiul meu apare cu o pălărie nouă de mătase

1

În tot timpul zilelor mele de studenţie, nu m-am mai dus să-l văd pe unchiul meu. M-am abţinut să-l vizitez, deşi regretam uneori că în acest fel mă înstrăinam de mătuşa Susan; continuam să fiu îmbufnat şi să-i port pică. Şi nu cred că în tot acest timp m-am gîndit vreodată la acel cuvînt misterios care avea să schimbe pentru noi faţa lumii. Şi totuşi, nu-l uitasem complet. Într-o zi, cu o vagă amintire, cu o nedumerire trecătoare dacă nu mai mult — avînd chiar impresia că mă priveşte personal — am citit o nouă inscripţie pe afişe:

SECRETUL
VIGOAREI

TONO BUNGAY

Asta era tot. Simplu, şi totuşi reţinea într-un fel, atenţia. M-am pomenit repetînd cuvîntul după aceea. Mai întîi, parcă trezea atenţia, ca bubuitul unor tunuri îndepărtate: „Tono” — ce-i asta? şi apoi adînc, bogat, fără grabă — *„Bun*-gay!

Pe urmă a sosit telegrama uluitoare de la unchiul meu, ca răspuns la scrisoarea mea ostilă: *„Vino la mine imediat, nevoie de tine, trei sute lire pe an, sigur. Tono-Bungay”.*

— Pe legea mea! am exclamat, sigur că da! E

ceva... A inventat un medicament! Mă întreb ce vrea de la mine?

Dar, cu felul său napoleonean de a fi, unchiul meu omisese să indice o adresă. Telegrama sa fusese înregistrată la Farringdon Road şi, după adînci meditaţii, am trimis şi eu o telegramă pe numele Ponderevo, Farringdon Road, bizuindu-mă pe raritatea numelui nostru de familie, că să-i parvină.

„Unde stai?” atîta întrebam.

Răspunsul a venit prompt:

„192 A, Raggett Street, E.C.”

A doua zi mi-am luat singur o vacanţă, după cursul de dimineaţă. L-am descoperit pe unchiul meu, cu o pălărie nouă de mătase — oh, o pălărie splendidă! cu borul răsucit, mai presus de moda obişnuită. Hotărît, era mult prea mare pentru el — acesta era singurul ei cusur. O trăsese pe ceafă, şi în rest era doar în vestă albă şi cămaşă. Îmi ură bun venit, uitînd de satira mea amară şi de îndelungata mea absenţă ostilă, ceea ce era aproape divin. Ochelarii îi căzură de pe nas cînd mă văzu. Ochii-i rotunzi şi inexpresivi îi străluceau, îmi întinse mîna, mîna lui scurtă şi grăsuţă.

— Iată-te, George! Ce ţi-am spus eu? Nu mai e nevoie să-l şopteşti acum, băiete. Strigă-l... cu glas tare! Răspîndeş- te-l peste tot! Spune-l tuturor! Tono — TONO, — TONO— BUNGAY!

Raggett Street, trebuie să ştiţi, era o uliţă plină de cotoare şi foi de varză. Dădea spre capătul de sus al lui Farringdon Street, iar la 192 A era o prăvălie, cu geamurile vitrinei de culoarea ciocolatei, etalînd cîteva dintre afişele pe care le citisem pe panouri. Podeaua era murdară, plină de noroiul străzii, adus pe tălpile ghetelor, iar trei tineri energici, care păreau nişte derbedei, cu şepci şi fulare la gît, împachetau în lăzi de lemn sticle învelite în hîrtie; în jur erau împrăştiate paie şi în general

domnea cea mai mare neorînduială. Tejgheaua era plină de aceleaşi sticle, de un model pe atunci nou, dar acum extrem de familiar în întreaga lume, înfăşurate în hîrtie albastră, cu figura scînteietoare a unui uriaş gol, şi cu instrucţiunile tipărite lămurind oamenii cum să ia, aproape în toate împrejurările, „Tono-Bungay”. În dosul tejghelei se deschidea o scară, pe care parcă îmi amintesc că am văzut o fată coborînd cu un nou transport de sticle; în fund exista o despărţitură înaltă, tot de culoarea ciocolatei, pe care scria cu litere albe „Laborator Temporar”, iar pe o uşă era scris „Birou”. Acolo am bătut, dar nu m-a auzit nimeni din cauza ciocăniturilor zgomotoase, şi apoi am intrat fără să aştept răspuns, pentru a-l găsi pe unchiul meu, îmbrăcat cum v-am spus; ţinea într-o mînă un teanc de scrisori, iar cu cealaltă se scărpina în cap, în timp ce dicta uneia dintre cele trei dactilografe. În spatele lui se afla încă o despărţitură şi o uşă pe care scria „ABSOLUT PRIVAT — INTRAREA INTERZISĂ”. Despărţitura era, pînă la aproximativ opt picioare de la podea, din lemn vopsit în acelaşi şocolatiu universal şi apoi din sticlă. Prin geam, am întrezărit vag o mulţime de creuzete şi retorte de sticlă, şi — pe legea mea! — vechea pompă de aer din Wimblehurst se afla şi ea acolo! Am simţit o mică strîngere de inimă — pompa de aer! Şi lîngă ea se afla maşina electrostatică — dar părea că ceva serios se întîmplase cu ea. Toate erau aşezate pe un raft, la nivelul la care să poată fi văzute.

— Vino imediat în sanctuar, zise unchiul meu, după ce sfîrşise de dictat, încheind „cu multă consideraţie”, şi mă împinse pe uşă într-o odaie care, spre uimirea mea, nu adeverea promisiunea aparatelor întrezărite. Era tapetată cu hîrtie înnegrită, care pe alocurea se jupuise; am văzut un cămin, un fotoliu cu o pernă pe el,

o masă pe care se aflau două sau trei sticle mari, pe o policioară cîteva pachete de ţigări de foi, un dulăpior cu sticle de whisky şi cîteva sifoane. Închise cu grijă uşa după mine.

— Ei bine, iată-te! repetă el. Să ştii că afacerea merge bine! Bei un whisky, George? Nu? Foarte înţelept! Nici eu nu beau! După cum vezi, am pornit-o!

— Ai pornit ce?

— Citeşte. Şi îmi vîrî în mînă o etichetă — acea etichetă care a devenit acum unul dintre obiectele cele mai familiare în orice farmacie — cu chenarul albastru-verzui cam demodat, legenda, denumirea, scrise în caractere mari şi negre, şi atletul înconjurat peste tot de fulgere, deasupra unei coloane duble de ingenioase cuvinte de reclamă, scrise cu litere roşii — eticheta lui Tono-Bungay.

— A început să plutească, zise el, în timp ce priveam nedumerit. Pluteşte. Şi eu plutesc!

Şi deodată începu să cînte, cu glasul lui de tenor:

Plutesc, plutesc pe valul năpraznic,
Oceanul mi-e casa şi barca mireasă!

— Minunat cîntec, George. De fapt, nu este atît o barcă, ci o soluţie, şi totuşi — pluteşte! Am scos-o La capăt! Aproape că am scos-o... Stai o clipă: m-am gîndit la ceva...

Şi o zbughi afară, lăsîndu-mă să examinez pe îndelete odaia care reprezenta nucleul întregii afaceri, în timp ce glasul i se auzea de afară, directorial. Ei bine, bîrlogul acesta îmi făcu o impresie extraordinară, cu toată murdăria care domnea. Sticlele erau etichetate toate, cu A, B, C, şi aşa mai departe, iar nenorocitul aparat de deasupra, văzut de aproape, făcea şi mai mult impresia că e scos „la reformă” decît pe vremea cînd era menit să impresioneze pe locuitorii Wimblehurstului. N-am găsit ceva mai bun de făcut decît să mă aşez pe scaun şi să aştept explicaţiile unchiului meu. Am observat în dosul uşii o redingotă cu revere de satin; într-un colţ se afla o umbrelă cu aspect solemn, iar pe o masă laterală o perie de haine şi o perie de pălării. După cinci minute, unchiul meu se întoarse privindu-şi ceasul — un ceas de aur.

— E ora mesei, George. Hai să mănînci cu mine!

— Ce face mătuşa Susan? am întrebat.

— Înfloritoare. Niciodată n-am văzut-o atît de zburdalnică. Toate astea au înviorat-o nespus.

— Toate astea — ce?

— Tono-Bungay.

— Dar *ce este* Tono Bungay? am întrebat, nemaiputîn- du-mă stăpîni.

L-am văzut că şovăie.

— Îţi spun după ce mîncăm, George. Hai, vino!

Şi după ce a încuiat sanctuarul, m-a condus de-a lungul unui trotuar îngust şi murdar, mărginit de cărucioare ale zarzavagiilor; din cînd în cînd treceau ca o avalanşă hamali cu încărcături pentru camioane — pînă am ajuns în Farringdon Street. Acolo a chemat cu un gest măreţ o trăsură, iar vizitiul s-a arătat infinit de respectuos.

— La Schäfers, i-a poruncit, şi am pornit — eu fiind din ce în ce mai uluit de toate acestea

— spre Hotelul Schäfers, al doilea dintre cele două localuri mari, cu ferestre imense şi perdele de dantelă, lîngă colţul din Blackfriars Bridge.

Trebuie să mărturisesc că am simţit o transformare magică în proporţiile noastre relative, atunci cînd cei doi portari uriaşi, în livrele albastru-deschis şi roşu, ne-au ţinut deschise uşile interioare, înclinîndu-se într-un salut respectuos pe care într-un fel păreau să-l adreseze numai unchiului meu. Deşi eram cu vreo zece centimetri mai înalt, m-am simţit cam de aceeaşi statură cu el — şi mult mai neînsemnat. Nişte chelneri şi mai respectuoşi i-au luat pălăria cea nouă şi umbrela solemnă, primindu-i comanda pentru dejun. Şi unchiul meu a dat-o cu o siguranţă de sine plină de eleganţă.

Pe urmă a dat din cap spre cîţiva dintre chelneri.

— Au şi început să mă cunoască, George, zise el. M-au mirosit. Ăsta-i un local grozav! Ştiu să recunoască oamenii care se ridică!

Amănuntele dejunului ne-au reţinut cîtva timp atenţia, şi apoi m-am aplecat pe deasupra farfuriei.

— Ei, şi acum, spune-mi despre ce este vorba.

— Secretul vigoarei. N-ai citit eticheta?

— Da, dar...

— Se vinde ca pîinea caldă.

— Şi ce este, de fapt? am stăruit.

— Ei bine, a început unchiul meu, şi apoi s-a aplecat înainte şi a vorbit încet, ţinînd mîna la gură: Nu este nici mai mult nici mai puţin decît...

(Dar iată că aici intervin, din nefericire, scrupulele. La urma urmei, Tono-Bungay este o marfă care se vinde, pe care oamenii o cumpără — printre alţi furnizori — şi de la mine. Nu! Mi-e teamă că nu pot să destăinui secretul.)

— Înţelegi, a urmat unchiul meu într-o şoaptă

confidenţială, cu ochii larg deschişi şi cu fruntea încreţită, are gust plăcut din cauza (aici a menţionat o substanţă parfumată şi un spirt aromatic), este stimulent din cauza (aici a menţionat două tonice foarte puternice, dintre care unul cu o acţiune specială asupra rinichilor). Şi (aici a spus numele altor două ingrediente) îl fac să fie destul de ameţitor. Te înviorează. Apoi mai este (dar tocmai aici este secretul esenţial). Şi asta-i tot. L-am luat dintr-o veche carte de reţete — totul, afară de (şi a pronunţat numele substanţei celei mai virulente, cu acţiune asupra rinichilor), care este ideea mea. O formulă modernă! Asta-i tot!

Şi şi-a îndreptat după aceea atenţia asupra dejunului.

La sfîrşitul mesei m-a condus în salon — o încăpere somptuoasă, în marochin roşu şi faianţă galbenă, cu un şir neînchipuit de canapele şi sofale şi alte asemenea lucruri, şi acolo m-am pomenit aşezat împreună cu el în două fotolii ultra-capitonate, între noi cu o masă maură de faianţă, pe care se aflau cafele, şi benedictină, iar eu savuram o ţigară de foi de zece penny. Unchiul meu fuma o ţigară asemănătoare, cu aerul că e ceva obişnuit; arborînd o figură competentă şi satisfăcută, privea energic şi în mod neaşteptat de trufaş peste capătul ţigării. Exista doar o mică notă falsă în ifosele noastre, poate din pricină că amîndoi eram siguri că ţigările de foi trebuiau să fie mai slabe. Unchiul meu se aplecă puţin, aşa cum stătea aproape scufundat în uriaşul fotoliu, înclinîndu-se confidenţial spre urechea mea, şi încrucişînd picioarele-i scurte; iar eu, puţin mai lung de felul meu, am adoptat o înclinaţie receptivă corespunzătoare. Aveam impresia că pentru un observator obiectiv, apăream ca două persoane foarte viclene, importante şi respingătoare.

— Vreau să te iau în această afacere, George,

spuse unchiul meu dînd puţin ţigara la o parte. Şi asta, din mai multe motive.

Glasul său coborî şi mai mult, şi aspectul de viclenie deveni şi mai evident. Dădu anumite explicaţii care, ţinînd seama de lipsa mea de experienţă, nu-mi explicau nimic. Parcă amauzit ceva despre un credit pe termen lung şi o participaţie a unei firme de chimişti angrosişti, despre un credit şi perspectiva participaţiei unor tipografi clandestini, despre o a treia participaţie a proprietarului unei reviste importante şi al unui ziar.

— I-am păcălit pe fiecare în parte, mărturisi unchiul meu.

I-am înţeles într-o clipă jocul. Se dusese pe rînd la fiecare dintre ei, spunînd despre ceilalţi că intraseră în afacere.

— ...M-am pus gaj pentru patru sute de lire sterline, zise unchiul meu, pe mine şi tot ce am. Şi doar ştii... Luă un ton confidenţial: Nu aveam nici măcar cinci sute de penny. Cel puţin...

Cîteva clipe păru într-adevăr puţin cam încurcat.

— Am făcut pînă la urmă rost de capital. Înţelegi, mă rîcîia chestia aceea cu banii tăi, care îmi fuseseră încredinţaţi... cred că trebuia... strict legal... s-o rezolv mai întîi pe asta. Zzzz...

— ...A fost un lucru îndrăzneţ, urmă unchiul meu, mutîn- du-se din regiunea onoarei în regiunea curajului. Şi apoi, cu o izbucnire caracteristică de pietate: Mulţumesc lui Dumnezeu,

totul a ieşit bine!... Şi acum, presupun că vrei să ştii care e rolul *tău* în toate acestea? Ei bine, adevărul este că am crezut întotdeauna în tine, George. Tu ai ceva — un fel de tărie de caracter. Dezmorţeşte-te puţin, ridică-te şi o să vezi cum o să meargă! Vei avea orice situaţie vei dori. Mă pricep puţin la oameni, George... crede-mă. Tu ai ceva... Îşi încleştă mîinile şi apoi le desfăcu brusc, şi în acelaşi timp adăugă, cu o violenţă explozivă: O forţă dinamică! Da. O ai! Felul în care înghiţeai latina la Wimblehurst — n-am să uit niciodată. Într-o clipă! Ştiinţa, şi toate celelalte! Într-o clipă! Eu îmi cunosc limitele. Sînt lucruri pe care pot să le fac, şi (începu să şuşotească, de parcă mi-ar fi dezvăluit pentru prima dată secretul vieţii sale) sînt lucruri pe care nu le pot face. Ei bine, pot crea această afacere, dar nu pot s-o fac să meargă. Văd totul în mare — pot mai curînd să clocotesc decît să fierb la un foc mocnit. *Tu* eşti cel care trebuie să menţii o fierbere continuă. Oala lui Papin. Asta eşti tu, perseverent, şi strîngător, şi mai ales dinamic. Vino şi pune-i la treabă pe slujbaşii mei. Învaţă-i să fie dinamici. Asta eşti tu! Şi asta-i ceea ce caut. Tu! Toţi cred că eşti încă un băieţandru. Vino la mine, şi fii bărbat. Ei, George? Gîndeşte-te ce interesant va fi — un lucru în plină acţiune — un adevărat lucru viu! Dina- mitează-l! Fă-l să zbîrnîie şi să se învîrtească! Vîjjjj! Făcu în aer cercuri din ce în ce mai mari cu mîna. Ei?

Şi, coborînd din nou la un ton confidenţial, propunerea sa luă o formă precisă. Urma să-mi dedic tot timpul şi toată energia pentru a dezvolta şi a organiza afacerea pornită de el.

— Nu vei avea de scris nici măcar o singură reclamă, şi nu vei da nici o singură asigurare, declară el. Toate astea le pot face şi eu.

Telegrama nu era deci o înfloritură de stil: aveam să primesc trei sute de lire pe an. Trei

sute pe an. („Asta nu-i nimic, zise unchiul meu, lucrul cel mai consistent, cînd va veni vremea, va fi partea ta de zece la sută din vînzări”.)

Trei sute de lire pe an în mod cert, nu era ceva de lepădat! Era un venit imens pentru mine. O clipă, am rămas complet descumpănit. Să fi fost oare atît de mulţi bani în întreaga afacere? Am privit în jurul meu la mobilele somptuoase din

Hotelul Schäfers. Fără îndoială că existau multe asemenea venituri.

Capul mi se învîrtea, neobişnuit cu atîta benedictină şi vin de Burgundia.

— Să ne întoarcem şi să văd din nou despre ce e vorba, am spus. Lasă-mă să văd ce este şi la etaj, şi primprejur.

Mi-a îndeplinit dorinţa.

— Ei, ce crezi despre toate astea? m-a întrebat în cele din urmă.

— În primul rînd, i-am răspuns, ar trebui să pui fetele alea să lucreze într-o încăpere aerisită. Pe lîngă altele, ar lucra de două ori mai iute. Şi ar trebui să pună întîi dopurile şi pe urmă să lipească etichetele pe sticle...

— De ce?

— Pentru că... uneori se udă sticla la astupare, şi atunci se pierde de pomană o etichetă.

— Vino şi schimbă toate astea, George, a exclamat unchiul meu cu o bruscă însufleţire. Vino aici şi fă ca totul să meargă ca o maşină. Poţi face asta. Fă ca totul să meargă ca pe roate. Ştiu că poţi. Oh! ştiu bine că poţi.

2

Îmi amintesc că după dejunul acela, am trecut repede prin mai multe stări sufleteşti. Ameţeala provocată de băuturile cu care nu eram obişnuit a fost urmată curînd de o stare de clarviziune lucidă şi imparţială, care este una dintre stările mele obişnuite. Ce-i drept, intermitentă: mă părăseşte săptămîni de-a rîndul, ştiu, dar se întoarce în cele din urmă, şi face să-mi revină toate impresiile, toate iluziile, toate capriciile mele îndărătnice şi pătimaşe.

Am coborît amîndoi din nou în încăperea

aceea interioară care avea pretenţia de a fi un laborator ştiinţific, din cauza geamurilor înalte, dar nu era de fapt decît o văgăună. Unchiul meu m-a îndemnat să iau o ţigară şi am fumat, rezemîndu-mă de căminul gol, în timp ce el îşi aşeza umbrela în colţ, îşi punea pe masă pălăria nouă de mătase, cam prea mare pentru el. Gîfîind din greu, şi-a scos a doua ţigară de foi.

Am avut impresia că slăbise foarte mult faţă de zilele din Wimblehurst, astfel încît burta-i umflată ieşea în evidenţă cu şi mai multă neruşinare decît înainte, pielea îi era mai puţin netedă, iar nasul, pe care ochelarii, la fel ca pe vremuri, tot nu se ţineau prea bine, era mult mai roşu. Mi se părea că avea muşchii mai moleşiţi, şi nu mai era atît de vioi în mişcări. Dar, fără îndoială, în timp ce şedea acolo, părîndu-mi dintr-odată foarte mic, nu era conştient de schimbările acestea care-i vestejiseră fiinţa.

— Ei bine, George, ce crezi despre toate astea? m-a întrebat, fără să-şi dea seama, din fericire, de critica mea tăcută.

— Ei bine, în primul rînd... cred că este o mare escrocherie!

— Ţţţ, ţţţ! m-a potolit unchiul meu. E ceva tot atît de onorabil ca... În fine, e un negoţ cinstit!

— Cu atît mai rău pentru negoţ, nu m-am lăsat eu.

— Toată lumea face la fel. La urma urmei, medicamentul este inofensiv — şi ar putea chiar să facă şi bine. Ar putea să facă foarte mult bine — dînd oamenilor încredere, de exemplu, împotriva unei epidemii. Înţelegi? De ce nu? Nu văd unde este escrocheria de care vorbeşti.

— Hm. Este un lucru pe care sau îl vezi, sau nu-l vezi.

— Aş vrea să ştiu care negoţ nu e o escrocherie în felul său. În orice negoţ căruia i se face reclamă se vinde ceva obişnuit sub pretextul că ar fi neobişnuit. Uită-te la Chickson — l-au făcut baronet. Uită-te la Lordul Radmore, care a ajuns aici prin minciunile lui despre soda în săpun! Ce reclamă grozavă îşi mai făcea!

— Nu cumva vrei să afirmi că e un lucru cinstit să vinzi acest medicament în sticluţe, jurînd că este chintesenţa vi- goarei, şi să-i faci astfel pe bieţii oameni să-l cumpere?

— De ce nu, George? De unde ştii că nu s-ar putea să fie pentru ei chintesenţa vigoarei?

— Oh! M-am lăsat păgubaş şi am ridicat din umeri.

— Există încrederea. Le insufli oamenilor încredere... Recunosc că etichetele noastre sînt cam exagerate. Asta-i o adevărată Ştiinţă Creştină. N-are rost să-i ridici pe oameni împotriva medicinei. Spune-mi, ştii vreun singur negoţ de astăzi care să nu-şi laude în mod exagerat marfa? Acesta este

sistemul modern! Toată lumea îl înţelege şi toată lumea îl acceptă.

— Dar lumea n-ar fi mai rea, ci poate mai bună, dacă toată această soluţie a dumitale ar fi vărsată printr-o conductă în Tamisa.

— Nu sînt de aceeaşi părere, George, de loc. Printre altele, toţi oamenii care lucrează pentru mine ar rămîne fără lucru. Şomeri! Recunosc că Tono-Bungay s-ar putea să nu fie o descoperire tot atît de epocală ca scoarţa de chinină, să zicem, dar adevărul este, George, — că dă viaţă unui negoţ! Şi lumea trăieşte din negoţ. Comerţul! Un schimb romantic de mărfuri şi bunuri. Imaginaţie. Înţelegi? Trebuie să priveşti aceste lucruri în mare. Priveşte pădurea — şi nu ţine seama de copaci! Şi, la dracu, George, trebuie să ducem mai departe afacerea! Şi n-o să se poată dacă tu nu vrei. De fapt, ce ai de gînd să faci în viaţă?

— Există diferite moduri de a-ţi cîştiga existenţa, fără fraudă sau minciună.

— Eşti puţin cam rigid, George. Nu există nici o fraudă în afacerea asta a mea — uite, să n-am parte de pălăria asta! Dar în definitiv, ce-ai de gînd să faci? Să intri ca farmacist la unul care conduce o afacere, şi să obţii un salariu fără participaţia pe care ţi-o ofer eu. Grozavă minte mai ai! Pînă la urmă, tot din escrocherie — cum îi spui tu — ai să trăieşti.

— În orice caz, există şi afaceri cinstite şi liniştite; furnizezi un articol sănătos, cu adevărat necesar, şi nu faci reclamă în gura mare.

— Nu, George. Văd că nu eşti în pas cu timpul. Ultimul articol de acest fel s-a vîndut acum vreo cinci ani.

— Ei bine, mai este şi cercetarea ştiinţifică.

— Şi cine o plăteşte? Cine a ridicat acest mare oraş, şi Palatul Breslelor din South Kensington? Oamenii de afaceri întreprinzători!

Ei vor ca ştiinţa să progreseze, au nevoie întotdeauna de specialişti îndemînatici, şi asta-i tot! Şi ce capeţi pentru cercetări, după ce le-ai făcut? Abia cît să trăieşti, şi nici o perspectivă. Te ţin doar ca să faci descoperiri, şi dacă îşi închipuie că le sînt folositoare, le folosesc.

— Aş putea să devin profesor.

— Şi cît capeţi pe an, George? Cît capeţi pe an? Îmi închipui că-l respecţi pe Carlyle! Ei bine — ia exempiul lui Carlyle — solvabilitatea. (Doamne! ce carte grozavă e „Revoluţia Franceză” a lui!) Uită-te cu cît sînt plătiţi profesorii şi descoperitorii, şi cu cît sînt plătiţi oamenii de afaceri! Asta arată ceea ce doreşte lumea cu adevărat. Există o dreptate în aceste lucruri mari, George, mai presus de nedreptatea aparentă. Îţi spun eu că lumea are nevoie de comerţ. Comerţul este cel care o face să meargă înainte! Marina comercială! Veneţia! Imperiul!

Unchiul meu se ridică brusc în picioare.

— ...Gîndeşte-te mai bine, George. Gîndeşte-te mai bine! Şi vino duminică la noi, în noua noastră locuinţă — am luat acum un apartament în Gower Street — să-ţi vezi mătuşa. A întrebat de multe ori de tine, George — de nenumărate ori. Şi mi-a făcut mustrări pentru banii aceia ai tăi — deşi am spus întotdeauna şi voi spune mereu că-ţi voi plăti cu douăzeci şi cinci la sută mai mult decît îţi datorez, plus dobînzile, pînă la ultimul bănuţ. Gîndeşte-te mai bine. Nu-ţi cer să mă ajuţi pe mine. Ci pe tine. Pe mătuşa ta Susan, întreaga afacere. Comerţul ţării tale. Să ştii că avem foarte multă nevoie de tine. Îţi spun pe faţă, îmi cunosc limitele. Ai putea să iei în mîini afacerea, ai putea s-o faci să meargă! Parcă te şi văd la treabă — fireşte, cu o mutră cam acră. Tu ai putea s-o dinamizezi, ăsta-i cuvîntul, George.

Şi-mi zîmbi afectuos.

— Trebuie să dictez o scrisoare, îşi aminti, şi zîmbetul îi pieri de pe buze.

Şi cu aceasta, dispăru în odaia cealaltă.

3

N-am cedat fără luptă la ademenirile unchiului meu. Am rezistat o săptămînă, timp în care mi-am examinat viaţa de pînă atunci şi mi-am cîntărit perspectivele. A fost un examen greu şi confuz. Îmi invadase parcă şi somnul.

Întrevederea cu secretarul, discuţia cu unchiul meu, descoperirea bruscă a zădărniciei pasiunii mele pentru Marion — toate se uniseră ca să-mi provoace o criză. Ce-aveam să fac din viaţa mea?

Îmi amintesc foarte bine de anumite faze ale perioadei acesteia de nehotărîre.

Îmi amintesc cum m-am dus acasă după discuţia cu unchiul meu. Am trecut prin Farringdon Street pînă la Embankment, vrînd să evit porţiunile înţesate de lume din Holborn şi Oxford Street, care m-ar fi împiedicat să reflectez... Şi drumul acela din Embankment, de la Blackfriars pînă la Westminster, îmi aminteşte şi azi de ezitările din clipele de atunci.

Trebuie să ştiţi că, de la început pînă la sfîrşit, am privit toată chestiunea cu ochii deschişi, i-am judecat foarte limpede aspectul etic. Nici o clipă nu m-am îndoit că toată afacerea cu vînzarea lui Tono-Bungay era complet necinstită. Produsul era, îmi dădeam seama, o mică escrocherie, o substanţă uşor stimulentă, aromată şi plăcută, care putea deveni o proastă obişnuinţă, făcîndu-i pe oameni să folosească stimulente mai puternice, cu efecte periculoase pentru cei cu rinichii mai sensibili. Urma să ne coste cam şapte penny sticla mare, inclusiv îmbutelierea, iar de vîndut aveam s-o vindem cu jumătate de coroană, plus timbrul pentru brevetarea medicamentului. Trebuie să mărturisesc că ceea ce m-a făcut încă de la început să am rezerve faţă de această afacere a fost, mult mai mult decît senzaţia că e necinstită, imensa absurditate a întregii

combinaţii. Mă agăţam încă de ideea că lumea oamenilor era, sau trebuia să fie, o organizaţie sănătoasă şi echitabilă, iar gîndul de a mă apuca serios, chiar din primăvara vieţii mele, de o treabă ce se reducea, în mod monstruos, la îmbutelierea şi ambalarea unei substanţe care nu era decît apă chioară, pentru a fi consumată de proşti, de creduli şi deprimaţi, avea în ea ceva nebunesc. Iluziile mele din adolescenţă nu mă părăsiseră. Eram încredinţat că undeva trebuie să existe un obstacol care să se opună perspectivei de huzur şi belşug în astfel de condiţii; că undeva, puţin cam înăbuşită poate, dar vizibilă încă, se afla o cărare neumblată, pierdută, pe care voi putea să mă fac util în mod cinstit.

În timp ce mergeam pe lîngă Embankment, intenţia mea de a refuza toată această treabă se accentuă. În prezenţa

unchiului meu resimtisem un fel de vrajă, care mă împiedicase să refuz pur şi simplu. O dată cu asta reînvia în parte şi vechea mea afecţiune pentru el; în parte, simţeam instinctiv că trebuia să-l consider ca pe gazda mea. Dar cea mai puternică era ciudata convingere în inspiraţia lui — convingere nu atît în legătură cu integritatea şi capacitatea lui, cît cu prostia imensă a oamenilor. Simţeam că unchiul meu era prost şi bizar, dar într-un fel care se încadra în prostia şi bizareria întregului univers. La urma urmei, trebuia să trăieşti într-un fel! L-am uimit, şi m-am uimit şi pe mine însumi, prin tărăgănarea mea.

— Nu, i-am zis, am să mă mai gîndesc!

Mergeam pe lîngă Embankment, şi eram hotărît să refuz propunerea. Imaginea unchiului meu se micşoră — şi păru să se micşoreze mereu tot mai mult în perspectivă, pînă cînd nu mai fu decît un biet omuleţ meschin de pe o străduţă dosnică şi murdară, expediind cîteva sute de sticle pline cu apă chioară unor cumpărători netoţi. Marile clădiri din dreapta mea, Inns şi School Board — cum era pe atunci — Somerset House, marile hoteluri, podurile uriaşe, contururile lui Westminster, făceau impresia unei măreţii cenuşii care îl reduceau la proporţiile unui gîndac agitat într-o crăpătură de podea.

Şi apoi ochiul mi-a fost izbit de reclamele care lăudau „Alimentul Sorber”, şi „Vinul Feruginos Cracknell”, reclame foarte vii şi atrăgătoare, a căror strălucire lumina noaptea, şi mi-am dat seama cît de bine se potriveau acolo, părînd să facă parte din ansamblu.

Am văzut un om ieşind în grabă din Palace Yard — poliţistul duse mîna la cască văzîndu-l — cu o pălărie şi o înfăţişare uimitor de asemănătoare cu a unchiului meu. La urma urmei — Cracknell însuşi nu-şi avea şi el locul în

Camera Comunelor?...

Lîngă Adelphi Terrace, am avut impresia că văd de pe un panou reclama lui Tono-Bungay; am văzut-o apoi lîngă Carfax Street, din nou în Kensington High Street, unde apelul reclamei făcea un adevărat urlet, şi am mai văzut-o de şase sau şapte ori în timp ce mă apropiam de locuinţa mea. Fără îndoială, era mai mult decît un vis...

Da, am început să mă gîndesc mai bine — să chibzuiesc... comerţul era stăpînul lumii. Comerţul, sau mai curînd bogăţia! Lucrul era adevărat şi tot atît de adevărată era şi ideea unchiului meu că drumul cel mai scurt spre bogăţie e să vinzi lucrul cel mai ieftin în ambalajul cel mai scump. La urma urmei, avea perfectă dreptate. *Pecunia nan olet,*[1] — spusese un împărat roman. Poate că eroii mei din Plutarh nu erau decît oameni, din acelaşi aluat, care ne par acum deosebiţi numai din cauza depărtării în timp; poate că pînă la urmă acest socialism spre care fusesem atras nu era decît un vis nebunesc, cu atît mai nebunesc cu cît promisiunile sale erau teoretic adevărate. Morris şi ceilalţi ştiau ce fac cînd se jucau cu socialismul; dădea plăcerilor lor estetice savoare, şi un anume contact cu viaţa. Niciodată nu va exista destulă bună-credinţă pentru a face posibilă realizarea unor astfel de lucruri. Ei o ştiau; o ştiau cu toţii, în afară de cîţiva naivi. În timp ce traversam colţul din St. James's Park, cufundat în gînduri, m-am ferit tocmai la timp ca să nu dea peste mine o pereche de cai suri şi nărăvaşi. O femeie voinică, cu înfăţişare vulgară, extrem de elegant îmbrăcată, mă privi din trăsură cu un ochi dispreţuitor. „Fără îndoială, mi-am spus, soţia vreunui vînzător de pilule”...

Şi în toată vremea aceasta, desprinzîndu-se

[1] Banii nu au miros (lat.).

ca un refren, revenindu-mi mereu printre gînduri, mă obseda fraza cu care unchiul meu, dînd o adevărată lovitură de maestru, ştiuse să-mi trezească orgoliul:

„Fă ca totul să meargă ca pe roate. Ştiu că poţi! Oh! *Ştiu* că poţi!”

4

Influenţa morală a lui Ewart a fost şi ea nesatisfăcătoare. Mă hotărîsem să-i prezint toată chestiunea, în parte ca să văd cum o s-o ia, şi în parte ca să aud cum sună cînd o voi relata. L-am rugat să vină să ia masa cu mine într-un local italian de lîngă Panton Street, unde poţi mînca bine, e drept nişte feluri ciudate, pentru optsprezece penny. Ewart sosi cu un ochi învineţit, asupra căruia nu vru să dea nici o explicaţie.

— Nu este un ochi învineţit, încercă să mă mintă, ci o pată roşie care s-a întins... Dar spune-mi ce ai pe inimă?

— Am să-ţi spun la salată, i-am răspuns.

Dar de fapt nu i-am spus. Am amintit doar că stăteam la îndoială dacă să intru în comerţ sau să-mi urmez studiile, ţinînd seama de înclinaţiile mele socialiste tot mai profunde; iar el, încălzit de generozitatea neobişnuită a unui Chianti de şaisprezece penny, s-a lansat într-o discuţie pe această temă, fără să mă mai întrebe care-mi era necazul.

Trecea de la una la alta, pe urmele gîndului său hoinar.

— Realitatea vieţii, dragul meu Ponderevo — mi-l amintesc vorbind foarte impresionant şi subliniindu-şi vorbele cu spărgătorul de nuci — este un conflict al culorilor... şi al formelor. Înţelege bine asta şi lasă toate celelalte probleme în pace. Socialistul îţi va spune că o anumită culoare şi formă este justă, individualistul îţi va spune că alta. Ce înseamnă toate astea? Ce înseamnă? *Nimic!* Eu n-am nici un sfat de dat nimănui, nici unul — decît să eviţi regretele. Fii tu însuţi — caută toate lucrurile frumoase pe care propriul tău bun simţ le consideră frumoase. Şi să nu-ţi pese de durerea de cap de dimineaţă... Căci, la urma urmei, ce este dimineaţa, Ponderevo? Doar nu este punctul culminant al zilei!

Se opri, convins că-mi făcuse o impresie covîrşitoare.

— Ce prostie! am exclamat, după o încercare zadarnică de a-l înţelege.

— Ba nu! Este însăşi înţelepciunea mea fundamentală în această privinţă! Primeşte-o sau nu, dragul meu George; primeşte-o sau nu...

Aşează spărgătorul de nuci pe masă, departe de mine, scoase din buzunar un carneţel soios şi spuse deodată:

— Am de gînd să fur acest borcan de muştar.

Am făcut un gest de protest.

— Numai ca model. Trebuie să fac mormîntul unui dobitoc bătrîn. Băcan angrosist. Am să-i pun în colţuri — patru borcane de muştar. Aş spune că va fi bucuros să aibă muştar, chiar şi de ipsos, care să-l răcorească, sărmanul, acolo unde va fi. În orice caz — îl iau!

5

În primele ceasuri ale dimineţii mi-a trecut prin minte că adevărata piatră de încercare morală pentru îndoielile mele era Marion. Am rămas întins în pat, compunînd în cap felul în care aveam să-i enunţ problema şi închipuindu-mă cum i-o voi înfăţişa — şi cum ea, frumoasă ca o zeiţă, îşi va spune părerea, în cuvinte simple şi calde.

„Înţelegi, înseamnă că mă dau pe mîinile sistemului capitalist, mă închipuiam eu spunînd în jargon socialist; ar însemna renunţarea la toate credinţele mele. Am reuşi în viaţă, am deveni bogaţi, dar care ar fi satisfacţia?”

Marion îmi răspundea: „Nu! N-ar fi drept.”

„În cazul acesta, spuneam eu, singura alternativă este să aşteptăm!”

Şi deodată, devenea o zeiţă. Se întorcea spre mine, plină de sinceritate şi nobleţe, cu ochii strălucitori, cu braţele întinse. „Nu, spunea ea, noi ne iubim. Nimic josnic nu va trebui să ne atingă vreodată. Ne iubim. De ce să aşteptăm ca să ne-o spunem, dragul meu? Ce importanţă are că sîntem săraci şi că vom rămîne săraci?”

Dar, în realitate, lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. Cum am văzut-o, elocvenţa mea nocturnă mi s-a părut absurdă şi toate valorile morale au fost răsturnate. O aşteptasem afară, la intrarea „Casei de rochii persane” din Kensington High Street şi am petrecut-o apoi spre casă. Îmi amintesc cum mi-a apărut în lumina blîndă a serii şi că purta o pălărie de pai brună, care o făcea, de data aceasta, să pară nu numai frumoasă ci chiar şi atrăgătoare.

— Îmi place pălăria asta, am spus în chip de salut; şi Marion m-a răsplătit cu zîmbetul ei unic şi delicios.

— Te iubesc, i-am şoptit cînd am fost unul lîngă altul pe trotuar.

A scuturat din cap mustrător, dar n-a încetat să zîm- bească. Apoi:

— Fii cuminte!

Trotuarul din High Street e prea îngust şi aglomerat pentru conversaţie, aşa că abia mai tîrziu, după ce am mers cîtva timp în tăcere, am pornit din nou atacul.

— Ascultă, Marion, i-am spus, te vreau. Nu înţelegi? Te vreau.

— Haide-hai! a exclamat ea pe un ton mustrător.

Nu ştiu dacă cititorul poate să înţeleagă că o dragoste pasionată, o admiraţie şi o dorinţă imensă pot fi atinse de o licărire de ură. O astfel de licărire de ură am simţit în faţa siguranţei de sine senine a acelui „haide-hai!” Dar a fost numai o clipă. Nu am sesizat atunci că era semnul unui antagonism latent dintre noi.

— Marion, am stăruit eu, nu e o glumă. Te iubesc. Aş fi în stare să fac orice ca să fii a mea... Nu ţii la mine?

— Dar la ce bun?

— Nu ţii la mine! am exclamat. Nu ţii la mine nici un pic!

— Ştii că nu-i adevărat, a răspuns ea. Dacă n-aş ţine la tine... Dacă nu mi-ai plăcea mult, te-aş lăsa oare să mă aştepţi şi să mă conduci... aş merge cu tine?

— Ei bine, atunci, am zis, promite-mi că te vei mărita cu mine!

— Şi dacă o fac, parcă asta o să schimbe ceva?

Am fost despărţiţi în momentul acela de doi oameni care duceau o scară şi care au trecut pe neaşteptate printre noi.

— Marion, am urmat cînd am fost din nou alături, îţi spun că vreau să te măriţi cu mine.

— Nu putem să ne căsătorim.

— De ce nu?

— Nu ne putem căsători — aşa, pe stradă.

— Putem să încercăm!

— Ar fi mai bine să nu mai vorbeşti aşa. La ce bun?

Se posomorîse dintr-odată.

— N-are nici un rost să ne căsătorim, a urmat apoi. Vom fi nenorociţi. Am văzut ce-au făcut alte fete. Cînd eşti singur, ai ceva bani de

buzunar, şi oricum, poţi să mai ieşi puţin. Dar gîndeşte-te, să fii căsătorit şi fără bani, pe urmă copiii — nu poţi să ştii...

Îşi revărsa în fraze întretăiate şi incomplete, toată filozofia concentrată a celor din clasa ei, a femeilor de tipul ei; vorbea cu sprîncenele încruntate, cu ochii nemulţumiţi îndreptaţi

spre lumina apusului — uitînd, parcă, pentru o clipă chiar şi de prezenţa mea.

— Ascultă, Marion, am spus brusc, cît ne-ar trebui ca să ne căsătorim?

— La ce bun? a început ea.

— Te-ai căsători dacă aş cîştiga trei sute de lire pe an?

S-a uitat o clipă la mine.

— Asta înseamnă şase lire pe săptămînă, a socotit. Am putea să ne descurcăm — destul de uşor. Fratele lui Smithie... Adică, nu, el nu cîştigă decît două sute cincizeci de lire. S-a însurat cu o dactilografă.

— Te-ai mărita cu mine dacă aş cîştiga trei sute de lire pe an?

S-a uitat din nou spre mine, cu o ciudată licărire de speranţă.

— *Dacă!* Atîta a spus.

Atunci am întins mîna şi am privit-o drept în ochi.

— Va să zică, ne-am înţeles.

Continua să şovăie şi o clipă mîna ei mi-a atins-o pe a mea.

— E absurd, a spus în timp ce făcea gestul. Înseamnă că sîntem într-adevăr...

S-a oprit.

— Ce anume? am întrebat.

— Logodiţi. Va trebui să aştepţi ani întregi. La ce ţi-ar folosi?

— Dar n-o să am prea mult de aşteptat, am răspuns eu.

O clipă a rămas pe gînduri.

Apoi mi-a aruncat o privire, şi faţa i s-a luminat de un zîmbet şi dulce, şi melancolic, care mi-a rămas întipărit în minte pe vecie.

— Îmi placi, a spus. Mi-ar plăcea să fiu logodită cu tine.

Şi uşor, aproape neauzit, a murmurat „dragul meu!” E ciudat că scriind acestea, amintirea mea trece peste toate cîte s-au întîmplat de

atunci, şi mă simt din nou aidoma adolescentului îndrăgostit de Marion, vrăjit de nimicurile acelea preţioase.

6

În cele din urmă m-am dus la adresa pe care mi-o dăduse unchiul meu. În Gower Street, şi am găsit-o pe mătuşa Susan aşteptîndu-l la ceai.

De îndată ce am intrat în odaie, am observat, la fel de repede ca atunci cînd văzusem pălăria cea nouă a unchiului meu, schimbările pe care le adusese Tono-Bungay. Mobila din odaie mi s-a părut aproape impunătoare. Scaunele şi canapeaua erau acoperite cu un creton, care îmi amintea vag de Bladesover; poliţa căminului, dulapul, lampa cu gaz erau mai mari şi mai frumoase decît mă obişnuisem la Londra. Şi am fost introdus de o adevărată fată în casă, cu panglici adevărate la bonetă, şi cu o cantitate imensă de păr roşu în cap. Şi mătuşa mea, de asemenea, arăta strălucitoare şi drăguţă, într-o rochie de casă cu desene albastre şi cu funde, care mi s-au părut chintesenţa modei. Era aşezată într-un scaun lîngă fereastra deschisă, cu o grămadă de cărţi cu banderolă galbenă pe o măsuţă lîngă ea în faţa căminului decorat cu hîrtie, se afla un bufet cu trei rafturi, pe care erau etalate diferite prăjituri, iar pe masa cea mare din mijloc trona o tavă cu toate cele necesare pentru ceai, în afară de ceainic. Covorul era gros, iar cîteva carpete din piei de oaie vopsite dădeau camerei un aspect interesant şi neaşteptat

— Ia te uită! a exclamat mătuşa mea cînd mi-am făcut apariţia. E George!

— Să servesc ceaiul acum, doamnă? a întrebat fata în casă, privind cu un aer impasibil manifestările noastre de bucurie.

— Nu, cînd va veni domnul Ponderevo, Meggie, a răspuns mătuşa mea, şi s-a strîmbat cu o iuţeală extraordinară, imediat ce fata în casă s-a întors cu spatele.

— Meggie îşi spune ea, m-a lămurit de îndată

ce uşa s-a închis, lăsînd să se înţeleagă că nu avea prea multă simpatie pentru fată.

— Arăţi minunat, mătuşă, am remarcat.

— Ce părere ai despre bătrîna asta afacere a lui? m-a întrebat.

— Pare ceva promiţător.

— Crezi că e ceva adevărat în ea?

— N-ai fost s-o vezi?

— I-e teamă să nu spun ceva care să-l dezumfle, George, dacă mă duc acolo. Aşa că nu mă lasă. Ştii, a venit totul pe neaşteptate. Clocea ceva mai de mult, şi scria scrisori, şi şuiera îngrozitor — ca o castană gata să explodeze. Apoi, într-o bună zi a venit acasă vorbind într-una despre Tono- Bungay, de credeam că şi-a ieşit din minţi, şi cîntînd — stai, cum era?

— „Plutesc, plutesc”, i-am sugerat eu,

— Exact. L-ai auzit şi tu! Şi spunea că vom face avere. M-a dus la restaurantul Ho’born, George — am mîncat, şi am băut şampanie, din aceea care îţi vine pe nas şi te face să mergi pe două cărări, şi mi-a spus în cele din urmă că va face lucruri mari pentru mine — şi chiar a doua zi ne-am mutat aici. E o casă frumoasă, George. Trei lire pe săptămînă chirie. Şi el zice că afacerea ne permite.

Mă privea cu îndoială.

— Sau o să ţină, sau n-o să ţină, am rostit eu cu tîlc.

Cîteva clipe, privirile noastre s-au cercetat, fără să ne spunem o vorbă. Mătuşa mea a bătut apoi cu palma în grămada de cărţi împrumutate de la biblioteca lui Mudie.[1]

— Am citit în ultimul timp atîtea cărţi, George. Nu cred să fi citit tu vreodată atîtea!

— Ce crezi despre această afacere? am revenit eu la subiect.

— Păi, ştiu că a împrumutat bani, a spus ea pe gînduri, ridicîndu-şi sprîncenele. Prin ce momente am trecut! Cîtă agitaţie! Stăteam şi nu făceam nimic, iar el se agita ca o sfîrlează. A făcut minuni. Dar are nevoie de tine, George —

---

[1] *Charles Edward Mudie* (1818—1890) — editor englez, fondatorul reţelei bibliotecilor de împrumut din Londra care-i poartă numele.

are nevoie de tine. Cîteodată e plin de speranţe — vorbeşte de vremea cînd o să avem trăsură, şi o să fim primiţi peste tot. În gura lui totul pare atît de natural, şi totuşi e ceva care nu e cum trebuie, încît mă întreb uneori dacă nu cumva îl ascult cu călcîiele, şi stau cu capul în jos pe podea... Pe urmă, îl văd deprimat. Spune că n-o să mai facă nimic. Că ar putea să dea o lovitură, dar că nu ştie dacă e în stare s-o facă să dureze. Că

dacă nu intri şi tu în afacere, totul se va prăbuşi… Dar nu-i aşa că intri?

S-a oprit, privindu-mă în ochi.

— Păi…

— Să nu spui că nu vrei!

— Ascultă, mătuşă, nu ştiu dacă înţelegi prea bine… Nu e vorba de un medicament, ci de o şarlatanie. O escrocherie.

— După cîte ştiu, nu există nici o lege care opreşte vînzarea unor asemenea medicamente. A rămas iar pe gînduri, devenind neobişnuit de gravă. E singura noastră şansă, George, a spus apoi. Dacă n-o să meargă…

În clipa aceea s-a auzit o uşă trîntită şi un muget din încăperea alăturată, despărţită prin uşile pliante:

„Aici… ăă… pe corabie… zace sărmanul Tom Bo-oling.”

— Bătrîna armonică! Ascultă-l, George! Mătuşa mea îşi ridică glasul: Nu mai cînta asta, morsă bătrînă! Cîntă mai bine: „Plutesc!”

Un canat al uşii pliante se deschise şi unchiul meu îşi făcu apariţia.

— Noroc, George! Ai venit, în sfîrşit? Ne dai nişte prăjituri la ceai, Susan?

Şi întorcîndu-se spre mine, mă întrebă:

— Te-ai gîndit mai bine, George?

— Da.

— Intri în afacere?

Am rămas o clipă tăcut, apoi am dat din cap în semn că da.

— Ah! strigă el. De ce n-ai spus-o acum o săptămînă?

— Aveam idei greşite despre lume… Acum nu mai au importanţă! Da, am să intru, am să-mi încerc norocul, n-am să mai ezit.

Şi n-am mai ezitat. Timp de şapte ani, m-am ţinut de această hotărîre.

III

Cum a început Tono-Bungay să meargă strună

1

Şi astfel, am făcut pace cu unchiul meu, şi ne-am apucat de această strălucită afacere, vînzînd acel fleac vag dăunător, la preţul de un şiling şi trei jumătăţi de penny şi de doi şilingi şi nouă penny sticla, inclusiv timbrul. Tono-Bungay a început să meargă strună! Ne-a adus bogăţie, influenţă, respect, încrederea a nenumăraţi oameni. Tot ce mi-a făgăduit unchiul meu s-a adeverit, ba a întrecut chiar aşteptările. Tono-Bungay mi-a adus o libertate şi o putere pe care nici o viaţă de cercetare ştiinţifică, nici una în slujba umanităţii n-ar fi putut vreodată să mi le aducă...

Şi totul s-a datorat geniului unchiului meu. Fără îndoială că a avut şi el nevoie de mine — am fost, trebuie s-o recunosc, mîna lui dreaptă, indispensabilă; dar el a fost creierul care a conceput. Toate reclamele, el le-a scris; pe unele chiar le-a şi schiţat. Nu trebuie să uitaţi că asta era pe vremea cînd *The Times* nu începuse încă să se ocupe de reclame, înainte de publicitatea gălăgioasă a acelei învechite *Encyclopaedia.* Stilul acesta ademenitor, insinuant, care parcă îţi spune pe un ton grav ceva ce trebuie neapărat să ştii, caracteristic reclamelor din ziare, presărat pe alocuri cu cîte un cuvînt sau o frază mai atractive, scrise cu

majuscule, era pe atunci aproape o noutate. „Mulţi oameni care sînt APROAPE sănătoşi cred că sînt COMPLET sănătoşi” — iată cum s-a concretizat unul din eforturile de la început ale unchiului meu. Au urmat apoi reclame întregi în majuscule: „NU AVEŢI NEVOIE DE DROGURI SAU DE MEDICAMENTE CI DOAR DE UN REGIM POTRIVIT CA SĂ VĂ ÎNTĂREASCĂ”. Şi, punîndu-te în gardă împotriva farmacistului sau droghistului, care te îmbie cu „multe panacee universale cărora li se face reclamă”, îţi atrăgea atenţia că aceste fleacuri fac mai mult rău decît bine. Lucrul de care aveai nevoie era doar regim — şi Tono-Bungay!

Încă de la început se putea vedea un mic anunţ, de obicei pe un sfert de coloană, în ziarele de seară: „VESELIE — TONO-BUNGAY. Ca Aerul de Munte în Vine”. După aceea a urmat pătrunzătorul trio de întrebări: „V-aţi plictisit de profesiunea dumneavoastră? V-aţi plictisit de masa dumneavoastră? V-aţi plictisit de soţia dumneavoastră?” Toate acestea se întîmplau în zilele cînd locuiam în Gower Street. Amîndouă reclamele le-am folosit în prima noastră campanie în sudul, centrul şi vestul Londrei; şi apoi, am avut primul nostru afiş, cel cu: „SĂNĂTATE, FRUMUSEŢE ŞI VIGOARE”. A fost proiectat de unchiu-l meu; întîmplător, mai am încă la mine prima schiţă pe care a făcut-o. Al doilea a venit cam cu optsprezece luni mai tîrziu, cel care conţinea germenul binecunoscutului afiş cu „Ceaţa”; în fine, al treilea a fost conceput pentru epidemia de gripă, dar n-a fost niciodată publicat.

De fapt, afişele nu ţineau decît incidental de resortul meu. Trebuia să le pun la punct pentru pictor şi să mă ocup de tipărirea şi plasarea lor, iar după ce unchiul meu a avut o ceartă violentă şi inutilă cu directorul secţiei de publicitate de la Daily Regulator în legătură cu locul acordat

uneia dintre fericitele sale inspiraţii, tot în sarcina mea au trecut şi reclamele pentru presă.

Problemele de publicitate le discutam şi le hotărîm împreună — mai întîi în salonul din Gower Street, împreună cu mătuşa Susan care ne ajuta uneori cu multă perspicacitate, iar mai tîrziu în prima lor casă proprie, în confortabila lor locuinţă din Beckenham, savurînd cîte o ţigară de foi a cărei calitate se îmbunătăţea neîncetat sau un whisky din ce în ce mai vechi. Adesea lucram pînă noaptea tîrziu — uneori pînă în zori.

Munceam într-adevăr cu o îndîrjire infernală şi — îmi amintesc — munceam cu mult entuziasm, nu numai unchiul meu ci şi eu. Era un joc, un joc absurd, dar absurd de interesant, şi punctele erau calculate în lăzi de sticle. Oamenii cred că o idee fericită ajunge pentru a face un om bogat, că averile pot fi adunate fără trudă. Este o pură închipuire — lucru pe care poate să-l mărturisească orice milionar (în afară, doar, de cîţiva jucători norocoşi); mă îndoiesc că J. D. Rockefeller, în primele zile ale lui Standard Oil, a muncit mai din greu decît noi. Lucram pînă noaptea tîrziu — şi lucram de asemenea toată ziua. Ne-am făcut o regulă din a pica pe neaşteptate la fabrică, pentru a vedea dacă lucrurile merg bine — căci la început nu ne-am putut permite să avem subalterni demni de încredere — şi umblam toată ziua prin Londra, pretinzînd a fi propriii noştri reprezentanţi comerciali şi făcînd tot felul de aranjamente speciale.

Numai că toate acestea nu constituiau activitatea mea propriu zisă, şi de îndată ce am putut angaja oameni specializaţi, am renunţat la drumuri, deşi unchiul meu le găsea deosebit de interesante, şi a mai continuat şi după aceea. „Îmi face bine, George, să-i văd pe cei din dosul tejghelelor, aşa cum eram şi eu cîndva”, îmi

explica el. Sarcina mea specială, distinctă, era de a da consistenţă lui Tono-Bungay, de a crea un ambalaj de sticlă atrăgător, de a traduce în fapt imaginaţia unchiului meu, umplînd lăzi după lăzi cu sticle etichetate care conţineau o absurditate, şi expediindu-le punctual cu trenul, camionul sau vaporul, spre ultima lor ţintă — în Marele Stomac al Poporului. După toate normele moderne, afacerea era, cum ar spune unchiul meu, *„de o absolută bona fide”.* Vindeam marfa şi obţineam bani pe ea, şi cheltuiam apoi banii în mod cinstit, făcînd o reclamă zgomotoasă, pentru a vinde şi mai multă marfă. Regiune cu regiune, ne-am răspîndit pe toată întinderea Insulelor Britanice; mai întîi acţionînd în suburbiile clasei mijlocii din Londra, apoi în suburbiile mai periferice, apoi în comitatele apropiate; am ajuns pe urmă (cu afişe noi şi un stil mai pios al reclamelor) pînă în Wales, care a constituit întotdeauna un cîmp propice pentru medicamente noi, şi apoi în Lancashire. Unchiul meu avea în birou o hartă imensă a Angliei, şi de îndată ce un nou organ al presei provinciale făcea reclamă marfei noastre, deschizîndu-i zone noi, progresul era marcat cu steguleţe şi linii roşii, care subliniau noile comenzi.

— Romanţa comerţului modern, George! spunea unchiul meu, frecîndu-şi mîinile şi trăgînd printre dinţi aer în piept. Romanţa comerţului modern, ei? O nouă cucerire. Provincie după provincie. Ca la război.

Am subjugat Anglia şi Wales; am trecut peste Munţii Cheviots, cu un produs special adaptat, conţinînd unsprezece la sută alcool pur: „Tono-Bungay. Marca Scaiete”. Tot acum am lansat şi o nouă variantă a afişului cu ceaţa, introducînd un scoţian cu fustă, într-un peisaj neguros din Highland.

Şi iată că, în umbra produsului principal, au luat fiinţă specialităţi secundare — „Stimulentul de Păr Tono-Bungay” a făcut începutul. A urmat apoi „Tono-Bungay Concentrat”, pentru ochi, care n-a prins, dar stimulentul de păr a avut un succes considerabil. Am întocmit pe această temă, îmi amintesc, un mic catehism care începea astfel: „De ce cade părul? Pentru că foliculele sînt obosite. Ce sînt foliculele?...” Şi aşa mai departe, pînă la concluzia că stimulentul de păr conţinea toate „Principiile esenţiale ale celui mai vivifiant dintre tonice, Tono-Bungay, împreună cu un ulei emolient şi nutritiv, extras din uleiul brut de Copite de Vită, printr-un proces de rafinare, separare şi dezodorizare... Este limpede pentru toţi cei care au cunoştinţe ştiinţifice că uleiul de Copite de Vită, derivat din copitele şi coarnele animalelor, conţine în mod necesar o unsoare *naturală* pentru piele şi păr”.

Deasemeni, am reuşit de minune cu celelalte derivate „Pastilele Tono-Bungay” şi „Ciocolata Tono-Bungay”. Pe acestea le-am impus publicului pentru extraordinara lor valoare nutritivă, extrem de reconfortantă în cazurile de oboseală şi efort. Le-am consacrat afişe şi reclame ilustrate, reprezentînd alpinişti agăţaţi de nişte vîrfuri abrupte, campioni ciclişti pe pistă, mesageri călări pe drumul de la Aix-la-Ghent, soldaţi în plină acţiune sub un soare fierbinte. „Puteţi REZISTA douăzeci şi patru de ore consumînd numai Ciocolată Tono-Bungay”, declaram noi. Nu spuneam însă cum vă veţi

simţi după aceea. Înfăţişam deasemeni un avocat, cu perucă, favoriţi, dinţi mari, portretul teribil de fidel al tuturor avocaţilor, pledînd la bară, iar dedesubt legenda: „O pledoarie de patru ore, cu pastilele Tono-Bungay, şi tot atît de proaspăt ca la început”. Reclama aceasta ne-a adus regimente de învăţători, preoţi ce propovăduiau reînvierea credinţei, politicieni şi alţii asemenea. Sînt convins, dealtfel, că stricnina din pastile avea cu adevărat un element stimulator în special în cele fabricate după formula iniţială. Căci mai tîrziu

am modificat toate formulele — slăbindu-le neîncetat şi în măsură tot mai mare, cu cît vînzările mergeau mai bine.

În scurt timp — cel puţin aşa îmi pare acum — voiajorii noştri comerciali au început să cucerească Marea Britanie în ritmul de o sută de mile pătrate pei zi. Tot acest plan a fost schiţat destul de sumar, confuz, pe jumătate inspirat, de unchiul meu, aşa că, pentru a fi adus într-o formă practică, a trebuit să ţin seama de cantităţile produse şi de cheltuielile necesitate. Am avut mult de furcă pînă să găsim voiajorii comerciali cei mai indicaţi; pînă la urmă, cel puţin jumătate din ei erau irlandezi-americani, rasă minunată pentru a vinde medicamente. Am avut şi mai mult de furcă pînă am găsit un director de fabrică, din cauza secretelor de fabricaţie, şi pînă la urmă ne-am oprit la o femeie foarte capabilă, doamna Hampton Diggs, care condusese mai înainte un mare atelier de mode; era o femeie în care puteam să avem toată încrederea, ştiind că va menţine totul în ordine, fără a căuta să afle nimic altceva decît ceea ce i se punea sub nasul ei loial şi energic. Doamna Hampton Diggs avea o părere foarte bună despre Tono-Bungay şi-l consuma sub toate formele şi în cantităţi mari, atîta timp cît am cunoscut-o. Părea că nu-i face nici un rău. Şi conducea cum nu se putea mai bine fabrica.

Ultimul produs al unchiului meu, care s-a adăugat grupului Tono-Bungay, a fost „Apa de gură Tono-Bungay”. Nu cred ca cineva să fi uitat inspirata întrebare pe care a citit-o de sute de ori: „Sînteţi încă tînăr, dar aveţi siguranţa că gingiile dumneavoastră n-au îmbătrînit?”

Şi după aceea, am preluat reprezentanţa pentru trei sau patru produse americane de bună calitate, care se potriveau cu al nostru şi puteau fi folosite împreună cu el. Unguentul de

Texas şi „23—pentru curăţirea organismului” erau cele mai importante...

Nu fac aici decît să expun faptele. Pentru mine, sînt legate toate de figura unchiului meu. Îmi aduc aminte că am văzut la Bladesover, în nişte cărţi vechi de rugăciune din secolul al XVII-lea şi de la începutul secolului al XVIII-lea, ilustraţii rare m-au uimit: din gura unor personaje gravate în lemn ieşeau nişte suluri lungi de pergament. Ei bine, tot acest capitol aş vrea să-l scriu pe un sul de pergament care să iasă

din capul unchiului meu, să arăt cum se desfăşoară şi se revarsă el din omuleţul scund, grăsun, cu picioarele scurte şi părul ţepos, tuns scurt, cu ochelari care tot alunecau de pe un nas mic şi fudul, şi cu ochii rotunzi în dosul sticlelor. Aş vrea să vi-l pot înfăţişa aşa cum era: respirînd greu şi fornăit, în timp ce pana-i mîzgălea cine ştie ce inspiraţie absurdă, pentru un afiş sau o pagină ilustrată, şi să vă fac să-i auziţi glasul strident, plin de accente solemne, ca al unui profet, spunînd:

— Ascultă, George! Am o idee. Mi-a venit o idee, George!

Mi-aş face şi mie loc în aceeaşi gravură. Cel mai bun cadru pentru noi, cred, ar fi odaia confortabilă din Becken- ham, pentru că acolo am muncit cel mai din greu. Încăperea ar fi luminată cu lampă, ca prin 1890, şi pendula de pe poliţa căminului ar indica miezul nopţii, sau chiar şi mai tîrziu. Noi am sta de fiecare parte a focului, eu cu pipa, unchiul meu cu o ţigară de foi sau o ţigaretă. Paharele s-ar vedea aşezate în interiorul paravanului din faţa căminului, iar expresiile chipurilor noastre ar fi grave. Unchiul meu obişnuia să şadă rezemat pe spate în fotoliu; vîrfurile ghetelor erau întotdeauna întoarse înăuntru cînd era aşezat, iar picioarele îi păreau umplute cu rumeguş.

— George, ce-ai zice de T.-B. pentru rău de mare? ar spune el.

— Nu văd la ce ar putea fi bun.

— Hm! Nu strică să încercăm, George. Hai să încercăm.

Trăgînd din pipă, i-aş răspunde:

— Ar fi greu. Doar dacă am vinde marfa prin porturi. Am putea încerca o reclamă la agenţia Cook, sau în Mersul vapoarelor al agenţiei Continental Bradshaw.

— Ştii, le-ar da încredere călătorilor, George.

Şi, lăsînd să se audă un zzzz, unchiul meu s-

ar întoarce spre focul ale cărui licăriri i se reflectau în ochelari, şi ar spune:

— N-are rost să nu răspîndim cît mai mult lumina noastră...

Niciodată n-am putut afla cu adevărat dacă unchiul meu privea Tono-Bungay ca o escrocherie, sau dacă nu cumva ajunsese să adopte o atitudine de mijloc, de toleranţă bine-

voitoare, aproape părintească. Îmi amintesc că o dată i-am spus:

— Doar nu crezi cu adevărat că acest medicament a făcut vreodată cît de cît bine vreunei fiinţe omeneşti?

La aceste cuvinte i-a apărut pe chip expresia de protest a unuia care dezaprobă asprimea şi dogmatismul.

— Ai o natură aspră, George, zise el. Prea eşti dispus să calci în picioare lucrurile. De unde se poate şti? Cine poate pretinde că ştie?...

Cred că în vremea aceea m-ar fi interesat orice joc creator şi dinamic. În orice caz, ştiu că am depus tot atît de mult zel la Tono-Bungay, ca orice tînăr locotenent care s-ar fi trezit deodată la comanda unui vas. Găseam teribil de interesant să descopăr avantajele care decurgeau din modificarea vreunui proces de fabricaţie, şi să compar cîştigul după ce investeam capital în respectiva modificare. Am inventat un fel de aparat pentru lipirea etichetelor, pe care l-am brevetat; chiar şi astăzi mi se mai achită drepturi de pe urma acestui aparat. De asemenea am reuşit să fabric amestecul în formă concentrată, să umplu aproape pînă la vîrf, cu apă distilată, sticlele care veneau toate lunecînd în jos pe un plan înclinat, în timp ce la celălalt capăt se introduceau ingredientele noastre magice. Era o imensă economie de spaţiu pentru laborator. Robinetele speciale de care aveam nevoie ca să umplem sticlele, tot eu le-am inventat şi le-am brevetat.

Aveam un fel de bandă continuă de sticle care înaintau de-a lungul unui jgheab înclinat, făcut să lunece cu ajutorul unui curent de apă. La un capăt, o fată examina sticlele la lumină, le punea deoparte pe cele cu defect, iar pe celelalte le aşeza în jgheab; umplerea era automată, iar la celălalt capăt, o fată punea dopul şi îl îndesa cu un ciocănel. Cele două

rezervoare, unul mic pentru ingredientele tonice şi unul mare pentru apă distilată, aveau cîte un indicator de nivel, şi în interior montasem un dispozitiv plutitor care oprea scurgerea ori de cîte ori nivelul scădea prea mult.

O altă fată manevra aparatul de etichetat sticlele astupate şi le trecea apoi celor trei ambalatori, care le înfăşurau în hîrtie şi le puneau, cu un tampon de hîrtie ondulată după fiecare pereche, într-un mic jgheab de unde puteau să lunece şi să fie aşezate în lada de ambalaj, o altă invenţie a noastră.

Pare extraordinar, ştiu, dar cred că am fost primul om din Londra care am ambalat medicamentele prin partea laterală a lăzilor de ambalaj, descoperind astfel o metodă superioară celei de a le băga pe sus. Lăzile noastre se împachetau, practic, singure; ajungea doar să le aşezi pe o mică platformă cu roţi, şi cînd se umpleau, automat un mic ascensor le cobora la parter unde muncitorii astupau spaţiile libere şi băteau în cuie partea de sus şi laterală. În plus, foloseam la ambalaj hîrtie ondulată şi despărţituri din stinghii subţiri de lemn, şi angajasem la această muncă fete tinere, pe cînd toţi ceilalţi foloseau munca mai scumpă a bărbaţilor, şi împachetau prin partea de sus a lăzii, umplînd-o cu paie, ceea ce ducea la multe sticle sparte, la risipă şi neorînduială.

2

Cînd privesc înapoi la anii aceia plini de energie, mi se pare că n-au fost decît unul sau doi. Dar de atunci, din zilele primului nostru început atît de riscant din Farringdon Street, cînd am pornit doar cu o mie de lire, în marfă şi credit, la dispoziţie — obţinută şi ea printr-un procedeu care poate fi socotit aproape un furt — s-a întins o perioadă întreagă pînă cînd unchiul meu, în numele lui şi al meu (o zecime partici-paţie) ca şi al partenerilor noştri anonimi — angrosişti în vînzarea medicamentului, tipografi, şi proprietarul unui grup de reviste şi ziare, a cerut cu o perfectă bună-credinţă publicului să subscrie 150.000 lire sterline. Parteneri anonimi care, sînt încredinţat, au regretat foarte mult că n-au cumpărat mai multe acţiuni şi nu ne-au acordat credite mai lungi, cînd subscripţiile au început să curgă. Unchiul meu dispunea de

jumătate din aceste fonduri (inclusiv zecimea considerată că îmi aparţine mie).

150.000 de lire — gîndiţi-vă numai! — pentru a plăti un şir de minciuni şi un negoţ cu sticle pline cu apă aromată! Vă daţi seama de nebunia unei lumi care admite astfel de lucruri? Poate că nu. Chiar şi pe mine, obişnuinţa şi rutina uneori mă orbeau. Dacă n-ar fi fost Ewart, poate că n-aş fi înţeles niciodată cît de uluitoare era această dezvoltare a averii mele;

m-aş fi obişnuit cu ea, m-aş fi lăsat legănat de iluzii, în aceeaşi măsură cum se lăsa legănat unchiul meu. Care, trebuie s-o spun, era nespus de mîndru de succesul afacerii lui.

— Niciodată, de vreo doisprezece ani încoace, observa el, nu s-au mai pus atîţia bani la dispoziţia cuiva.

Ewart, gesticulînd cu mîinile-i păroase şi cu încheieturile-i osoase, a fost singurul care, în această scenă ce se desfăşoară din nou în amintirea mea, a făcut opinie separată arătîndu-mi limpede în toată acea perioadă uimitoare, întreaga mea absurditate.

— Să ştii că se potriveşte de minune cu restul lucrurilor, repeta el; chiar foarte bine. Să nu crezi că ţi se întîmplă ceva extraordinar.

Îmi amintesc foarte bine de unul dintre logosurile sale. Sosise tocmai de la Paris, dintr-o expediţie misterioasă, unde trebuise să „şlefuiască” opera unui sculptor american care începea să devină cunoscut. Respectivul sculptor avea o comandă pentru o figură alegorică a Adevărului (îmbrăcat, desigur), ce urma să decoreze Capitoliul statului său, şi avea nevoie de ajutor. Ewart se întorsese cu părul tuns *en brosse*[1] îmbrăcat complet după moda franceză. Adusese cu el un costum de biciclist dintr-o stofă castaniu-roşcată grozav de larg — singura scuză era ca nu fusese croit pentru el — o cravată neagră uriaşă, o pălărie de fetru moale, cu aspect decadent, şi cîteva înjurături franţuzeşti oribile.

— Tîmpite haine, nu-i aşa? zise el văzîndu-mi ochii holbaţi. Nu ştiu de ce le-am luat. Dar să ştii că acolo îmi veneau foarte bine.

Intrase în magazinul nostru din Ragget Street ca să discutăm un proiect al meu de afiş, pe care din prietenie voiam să i-l încredinţez, şi a lansat pe deasupra capetelor (sper că pe

[1] În perie (fr.).

deasupra capetelor) ambalatorilor noştri, un discurs remarcabil:

— Ce îmi place mai mult în toate lucrurile astea, Pon- derevo, este poezia... Prin asta sîntem noi mai presus de animale. Nici un animal n-ar putea înfiinţa o fabrică. Gîn- deşte-te!... Sigur, ai putea să-mi dai exemplul castorului, ştiu. Castorul ar putea, eventual, să pună un lichid în sticle, dar ar fi în stare să lipească o etichetă în jurul lor şi să le vîndă? Castorul este un nebun visător, trebuie să recunosc, atît el cît şi digurile sale, dar la urma urmei, digurile au menirea să-l protejeze, au ceva practic în ele! Îl feresc de pericole. Şi nu e vorba numai de poezia voastră. Mai e şi poezia clienţilor voştri. Un poet care răspunde altui poet — un suflet altui suflet. Sănătate, Vigoare şi Frumuseţe — într-o sticlă — filtrul magic! Ca o poveste cu zîne...

...Gîndeşte-te la oamenii care cumpără sticlele voastre cu poşircă! (Şi să ştii, Ponderevo, că poşircă e un termen de laudă, zise el în paranteză).

...Gîndeşte-te la micii funcţionari, la femeile surmenate şi la oamenii epuizaţi. Oameni obosiţi să tot dorească a face ceva, oameni obosiţi să tot dorească a deveni ceva... În sfîrşit, tot felul de oameni obosiţi... Marea nenorocire a vieţii, Ponderevo, nu este că existăm — e o eroare vulgară; marea nenorocire este că în realitate *nu* existăm şi că dorim să existăm. Tocmai asta încearcă acest — în cel mai înalt sens — spanac al tău! Foamea de a fi — o dată cel puţin — viu cu adevărat... viu pînă în vîrful degetelor!..

...Nimeni nu doreşte să facă şi să fie ceea ce face şi ceea ce este, crede-mă, nimeni. *Tu* nu vrei să prezidezi această... în fine, ambalare de sticle, *eu* nu vreau să port aceste haine idioate şi să fiu la discreţia ta, nimeni nu vrea să lipească tot mereu etichete pe nişte sticle

absurde, cu cîteva sferturi de penny suta. Asta înseamnă să nu exişti! Este, cum să-ţi spun? — un *substratum.* Nici unul dintre noi nu dorim să fim ceea ce sîntem, sau să facem ceea ce facem. Decît ca un fel de bază. Ce dorim, de fapt? Tu ştii. Eu ştiu. Dar nimeni n-o mărturiseşte. Ceea ce dorim cu toţii este să fim veşnic tineri şi frumoşi — nişte tineri Jupiteri — da, tineri Jupiteri, Ponderevo — şi glasul îi răsuna puternic, viguros şi declamator — care urmăresc nimfe sfioase, pe jumătate dispuse să accepte avansurile noastre, prin păduri fără de sfîrşit...

În activitatea desfăşurată în jurul nostru se produsese o oprire abia perceptibilă.

— Vino jos, l-am întrerupt, putem sta de vorbă mai bine acolo.

— Lasă că vorbim foarte bine şi aici, a răspuns Ewart.

Era gata să continue, dar din fericire faţa implacabilă a doamnei Hampton Diggs a apărut la capătul şirului de aparate de îmbuteliat.

— Foarte bine, a consimţit el, uite că vin…

În micul sanctuar de jos, unchiul meu îşi făcea siesta după masa de prînz, şi nu era prea vioi. Prezenţa sa l-a făcut pe Ewart să revină la subiectul comerţului modern, în timp ce-şi fuma excelenta ţigară de foi pe care i-o dăduse unchiul meu. Se purta cu deferenţa deliberată care se cuvenea faţă de un magnat al afacerilor din partea unui oarecare.

— Tocmai vorbeam cu nepotul dumneavoastră, domnule, zise Ewart, punîndu-şi amîndouă coatele pe masă — despre poezia comerţului. Ştiţi, mi se pare că el n-o vede cîtuşi de puţin.

Unchiul meu încuviinţă din cap, radios.

— Asta îi spuneam şi eu, mormăi el cu ţigara în gură.

— Sînteţi nişte adevăraţi artişti. Dumneavoastră şi cu mine, domnule, putem vorbi, dacă îmi permiteţi, ca de la artist la artist. Reclama este cea care… a făcut minunea. Reclama a revoluţionat comerţul şi industria; ea va revoluţiona lumea. Negustorul de pe vremuri nu făcea decît să transporte mărfuri; cel de azi creează valori. N-are nevoie să transporte. Pune mîna pe ceva care nu valorează nimic — sau care nu are o valoare anumită — şi face ca să aibă valoare. Ia, de pildă un muştar, la fel ca orice muştar, şi începe să spună, să strige în gura mare, să cînte, să scrie cu creta pe pereţi, să scrie în cărţi, pretutindeni: „Muştarul lui Smith este cel mai bun”. Şi într-adevăr, devine cel mai bun!

— Adevărat, îl aprobă unchiul meu, umflîndu-se, pierdut parcă într-un vis mistic; adevărat!

— La fel face şi artistul: ia o bucată de marmură albă de pe marginea unui cuptor de

var, o ciopleşte, şi creează... creează un monument pentru sine... şi pentru alţii... un monument pe care lumea nu-l va lăsa să piară. Ca să revenim la muştar, domnule, am fost mai deunăzi la nodul de cale ferată de la Clapham, şi am văzut toate terasamentele acoperite cu hrean, care s-a răspîndit probabil din vreo grădină de pe undeva. Ştiţi cum este hreanul... creşte ca buruienile... se

întinde... se întinde. Stăteam la capătul peronului, privind la această plantă şi mă gîndeam: „E la fel ca faima, care se întinde, abundentă şi sălbatică atunci cînd n-ai nevoie de ea. Oare de ce lucrurile cu adevărat bune din viaţă nu cresc ca hreanul?” Şi mintea mea a pornit, după obiceiul ei, de la gîndul acesta la ideea că muştarul costă un penny borcănaşul — am cumpărat chiar mai deunăzi pentru nişte şuncă pe care o aveam. Mi-a trecut prin minte că ar fi o afacere grozavă dacă s-ar folosi hreanul pentru a contraface muştarul. Mă ispitea să mă lansez într-o astfel de afacere, să mă îmbogăţesc şi apoi să mă întorc din nou la arta mea monumentală. Şi apoi mi-am spus: „Dar de ce să-l falsific? Nu-mi place ideea asta de a falsifica”.

— E meschină, zise unchiul meu dînd din cap. Şi poţi fi descoperit!

— Şi completinutilă! De ce să nu fac mai bine un amestec — trei sferturi hrean măcinat şi un sfert muştar — să-i dau un nume fantezist... şi să-l vînd cu un preţ dublu ca al muştarului? Înţelegeţi? Eram aproape pe punctul să pornesc afacerea imediat, numai că s-a întîmplat ceva. Mi-a sosit trenul.

— Foarte bună idee, rosti unchiul meu. Şi, uitîndu-se spre mine. Este cu adevărat o idee bună, George.

— Şi apoi, talaşul, de exemplu! Cunoaşteţi poemul acela al lui Longfellow, care sună exact ca prima declinare. Cum începe oare?... „Omul este un creator, spun oamenii!”

Unchiul meu dădu din cap şi murmură un citat care i se stinse pe buze.

— Frumos poem, George, zise el încet, adresîndu-mi-se.

— Ei da, este vorba despre un dulgher, şi un copil cu sensibilitatea poetică din epoca victoriană, ştiţi, şi despre nişte talaş. Copilul

făcea tot felul de lucruri din talaş. La fel aţi putea face şi dumneavoastră. Transformaţi-l în pulbere. Poate fi transformat în orice. Muiaţi-l în zeamă — şi iată Xilo-tabac! Transformaţi-l în praf şi puneţi în el puţină esenţă de gudron şi de terbentină, — şi veţi avea săculeţe pentru băi fierbinţi... un remediu sigur pentru epidemia de gripă! Şi apoi toate alimentele acelea brevetate din grîne — pe care americanii le numesc fulgi de cereale. Cred că nu greşesc, domnule, spunînd că sînt doar rumeguş de lemn.

— Nu! zise unchiul meu, scoţîndu-şi ţigara din gură. După cîte ştiu eu, este vorba de grîne adevărate — dar stricate... M-am ocupat de asta.

— Ei bine, tocmai de aceea, stărui Ewart. Spuneţi că sînt grîne stricate. Asta vine în sprijinul spuselor mele. Comerţul modern, aşa cum îl concepeţi dumneavoastră, nu are mai multă legătură cu cumpărarea şi vînzarea, decît ar avea cu sculptura, de pildă. Este mai curînd milă — salvare. E operă de salvare! El pune mîna pe tot felul de mărfuri prăbuşite şi le ridică. Nu este vorba de minunea de la Cana. Dumneavoastră transformaţi apa — în Tono-Bungay.

— Să lăsăm Tono-Bungay deoparte, zise unchiul meu, devenind deodată grav. Nu vorbeam despre Tono-Bungay.

— Nepotul dumneavoastră este un temperament rigid; ar vrea ca totul să meargă spre un sfîrşit predestinat; este un calvinist al comerţului. Dacă îi oferi o cutie plină de gunoaie, spune că sînt gunoaie... şi va trece pe partea cealaltă. Dar *dumneavoastră,* domnule... aţi putea face ca şi cenuşa să se respecte pe sine însăşi.

Unchiul meu îl privi o clipă cu îndoială. Dar avea o lucire de aprobare în ochi.

— Am putea, e drept, să facem din ea un fel

de cărămidă igienică, reflectă el privindu-şi capătul ţigării.

— Sau un biscuit sfărîmicios. De ce nu? Reclama ar suna cam aşa: „De ce sînt păsările atît de vioaie? Pentru că îşi digeră perfect hrana! De ce îşi digeră atît de perfect hrana? Pentru că au pipotă? De ce n-are omul pipotă? Pentru că poate cumpăra biscuitul sfărîmicios de cenuşă măcinată Ponderevo — care este şi mai bun”.

Ultimele cuvinte le rosti aproape într-un strigăt, cu mîna-i păroasă înălţată în aer…

— Mi se pare al dracului de deştept, zise unchiul meu după plecarea lui Ewart. Mă pricep la oameni. E un tip care va reuşi. Puţin cam beţiv, aş putea spune. Dar asta-i face pe unii şi mai strălucitori. Dacă vrea să facă afişul acela, sînt de acord. Zzzz. Ideea aceea cu hreanul, are ceva în ea, ce zici, George? Am să mă mai gîndesc…

Voi spune pe loc că proiectul meu de afiş n-a dus pînă la urmă la nimic, deşi Ewart i-a dedicat o săptămînă întreagă deosebit de pasionantă. Inspiraţia i-a fost prea marcată de nefericita sa dispoziţie spre ironie. A adus un desen cu doi castori, care aveau, după părerea lui, o asemănare subtilă cu mine şi cu unchiul meu — în ceea ce-l priveşte pe unchiul meu, asemănarea era destul de mare — şi care umpleau şiruri întregi de sticle cu Tono-Bungay; legenda afişului era: „Comerţul modern”. Cu o asemenea reclamă n-am fi izbutit să vindem nici măcar o ladă, deşi Ewart mi-a recomandat-o într-o seară plină de veselie, pretinzînd că „va trezi curiozitatea”. În plus, mi-a adus şi un alt desen foarte năstruşnic, reprezentîndu-l pe unchiul meu, într-o stare de goliciune excesivă şi inutilă, dar de o asemănare uimitoare, făcînd tururi de forţă de un tip gargantuesc în faţa unei asistenţe de doamne smintite şi desfrînate.

Legenda de dedesubt: „Sănătate, Frumuseţe, Vigoare” sublinia poanta acestei parodii Desenul acesta, Ewart l-a atîmat în atelierul său de deasupra prăvăliei de uleiuri, şi, pentru a-i accentua caracterul calomniator, a prins deasupra, ca o perdea, o foaie de hîrtie de împachetat.

IV

Marion

1

Privind înapoi la zilele acelea cînd marea avere datorată lui Tono-Bungay a fost făurită din speranţe omeneşti şi din credite pentru cumpărarea sticlelor, pentru plata chiriei şi a tipăririi afişelor, îmi văd viaţa oarecum în două coloane paralele, de proporţii inegale, una mai largă, mai difuză, variată şi plină de întîmplări, din zi în zi mai cuprinzătoare — latura de afaceri a vieţii mele, şi una îngustă, din ce în ce mai sumbră, luminată rareori de cîte o licărire de fericire — viaţa mea casnică cu Marion. Căci, fireşte, m-am căsătorit cu Marion.

De fapt, nu m-am căsătorit cu ea decît la vreun an după reuşita lui Tono-Bungay, abia după conflicte şi discuţii violente. Aveam douăzeci şi patru de ani şi acum mi se pare că eram aproape copil. Amîndoi eram, în anumite privinţe, de o ignoranţă şi de o naivitate neobişnuite; eram două temperamente antagoniste, şi nu aveam — cred că nu puteam să avem — nici o idee comună. Ea era tînără şi teribil de sclavă convenţiilor — părea să nu aibă niciodată o idee proprie, ci numai ideile clasei din care făcea parte — iar eu eram tînăr şi sceptic, întreprinzător şi pasionat; cele două lanţuri care ne ţineau legaţi erau puternica atracţie pe care o avea frumuseţea ei fizică pentru mine şi satisfacţia ei de a şti că ocupă un

loc atît de important în gîndurile mele. Pasiunea mea pentru Marion nu poate fi pusă la îndoială: descoperisem în ea femeia dorită. Cîte nopţi n-am stat treaz din pricina ei, zvîrcolindu-mă, muşcîndu-mi mîinile în febra dorinţei!...

Am povestit cum mi-am cumpărat o pălărie de mătase şi o haină neagră ca să-i fiu pe plac într-o duminică — stîrnind hazul cîtorva colegi de facultate care m-au întîlnit întîmplător — şi cum ne-am logodit. Dar acesta nu a fost decît începutul neînţelegerilor noastre. Pentru Marion, logodna însemna schimburi de cuvinte tandre, poate chiar şi de sărutări. Era ceva care putea să continue la nesfîrşit, fără a schimba nimic din viaţa ei de pînă atunci, cu micile escapade la Smithie, unde se ducea din cînd în cînd să lucreze şi să flecărească. Pentru mine, însă, însemna făgăduinţa de a ne uni, de îndată ce ne va fi posibil, în cea mai desăvîrşită intimitate a trupului şi sufletului....

Nu ştiu dacă cititorul va remarca tonul solemn cu care vorbesc despre ciudata şi nechibzuita-mi iubire, şi despre căsătoria mea ratată. Mi se pare însă că aceasta atinge probleme mult mai vaste decît micile noastre afaceri personale. M-am gîndit mult la viaţa mea. În ultimii cîţiva ani, am încercat să desprind unele învăţăminte din întîmplările prin care am trecut. Şi, mai cu seamă, m-am gîndit mai mult la această parte a vieţii mele. Mă tulbură şi acum gîndul cum ne-am încurcat destinele unul cu celălalt, neştiutori, de nimeni călăuziţi. În toată această reţea de neînţelegeri, de interpretări greşite, de convenţii false şi încîlcite care constituie ordinea noastră socială, aşa cum îi apare ea individului, cel mai ciudat mi se pare felul cum ne-am întîlnit, atît de întîmplător, mînaţi parcă din urmă, orbeşte. Şi ceea ce ni s-a întîmplat nouă li se întîmplă în mod obişnuit tuturor. Dragostea nu este numai

un fapt cardinal în viaţa individului, ci şi cea mai importantă preocupare a comunităţii; la urma urmei, felul cum tinerii dintr-o generaţie îşi găsesc perechea determină soarta naţiunii — toate celelalte treburi ale statului fiind subordonate acesteia. Şi acest tineret înflăcărat şi neexperimentat este lăsat să bîjbîie în însăşi semnificaţia acestor lucruri fără a avea nimic care să-l călăuzească, în afară de priviri şocate, flecăreli sentimentale, şuşoteli obscene şi exemple pline de ipocrizie.

Am încercat în capitolul trecut să vă arăt cum a început să mi se dezvolte viaţa sexuală. Nimeni nu mi-a vorbit vreodată deschis sau cinstit despre această problemă; nimeni şi nici o carte nu a venit să-mi spună că lumea este făcută aşa, sau de ce cutare lucru este necesar. Totul mi-a apărut obscur, neclar, tulburător; şi tot ce am aflat despre legile sau convenţiile din acest domeniu, a îmbrăcat forma unor ameninţări şi oprelişti. Cu excepţia vorbelor ruşinoase schimbate pe furiş cu colegii

mei de la Goudhurst şi Wimblehurst, n-am fost nici măcar prevenit împotriva marii primejdii ale vieţii sexuale. Ideile mele erau formate în parte din instinct, în parte printr-o imaginaţie romantică, în parte ţesute dintr-o amestecătură de noţiuni fragmentare căpătate întîmplător. Citisem mult şi confuz: *Vathek,* Shelley, Tom Paine, Plutarh, Carlyle, Haeckel, William Morris, Biblia, *Liber-cugetătorul, Goarna, Femeia care a îndrăznit* — menţionez doar ingredientele care îmi vin primele în minte. Tot felul de idei se îngrămădeau în mintea mea, fără să le găsesc însă explicaţia. Dar eram încredinţat că lumea îl privea pe Shelley, de pildă, ca pe un personaj eroic şi grandios şi că a sfida convenţiile şi a sucomba magnific în faţa pasiunilor era mijlocul cel mai nimerit de a cîştiga respectul şi afecţiunea tuturor oamenilor onorabili.

Mentalitatea lui Marion avea în această privinţă o conformaţie tot atît de absurdă. Educaţia ei fusese făcută nu numai din tăceri, dar şi din refulări. O enormă forţă de sugestie o modelase astfel, încît toate nemulţumirile ei naturale de fată se dezvoltaseră într-o totală pervertire a instinctului. Pentru lucrul cel mai important în această problemă esenţială a vieţii, nu avea decît un singur epitet — „oribil”. Fără o astfel de educaţie, ar fi fost o îndrăgostită sfioasă, dar aşa devenise de-a dreptul imposibilă. Cît despre rest, îşi completase, presupun, educaţia, parte din romanele acelea pe care le împrumuta de la Biblioteca Publică, parte din discuţiile purtate în atelierul lui Smithie. În ceea ce priveşte prima sursă, o făcuse să creadă că dragostea este o stare de adoraţie şi aservire din partea bărbatului, şi de condescendenţă din partea femeii. În această privinţă, nu exista nimic „oribil” în nici un roman din cele pe care le citise. Bărbatul

aducea daruri, făcea servicii, căuta să fie plăcut cu orice chip. Femeia „ieşea” cu el, îi zîmbea, se lăsa sărutată în taină şi într-un mod decent, iar dacă se întîmpla s-o jignească, îi retrăgea privilegiul prezenţei ei. De obicei, femeia făcea ceva „pentru binele lui”, îl convingea să meargă la biserică, sau să renunţe la fumat ori la jocuri de noroc, îl învăţa să umble mai dichisit. La sfîrşitul povestirii, venea căsătoria, şi după aceea orice interes înceta.

Acesta era fondul lecturilor lui Marion; îmi închipui însă că discuţiile de la masa de lucru a lui Smithie au adus unele

modificări. La Smithie se recunoştea, bănuiesc, că o fată trebuia să aibă un „prieten”; că era mai bine să fii logodită decît să nu fii; că „prietenul” trebuia păstrat — altfel puteai să-l pierzi, sau chiar să-ţi fie furat. O fată din atelierul lui Smithie a fost victima unui astfel de furt, şi ştiu că vărsase multe lacrimi.

Pe Smithie am cunoscut-o înainte de căsătorie, şi după aceea venea foarte des în casa noastră din Ealing. Era o fată de vreo treizeci şi ceva de ani, subţirică, cu ochii vii, nasul coroiat, dinţii ieşiţi puţin în afară, un glas ascuţit şi tendinţa de a se îmbrăca elegant. Avea nişte pălării uimitoare şi variate, dar întotdeauna deconcertante; vorbea cu un debit rapid, nervos, mai curînd ilar decît spiritual, întretăiat de mici ţipete de „Oh, draga mea!” şi „Nu se poate să fi făcut aşa ceva!” A fost prima femeie din cele cunoscute de mine, care folosea parfum. Buna şi sărmana Smithie! Ce suflet inofensiv şi bun avea, şi cît o detestam eu pe vremea aceea! Din ce cîştiga pe rochiile persane, întreţinea o soră cu trei copii, „ajuta” pe un frate neputincios, şi mărinimia ei se revărsa chiar şi asupra lucrătoarelor. Toate acestea n-au influenţat însă sentimentele mele în vremurile acelea de mărginire tinerească. Un motiv minor — dar cît de intens! — de iritare în viaţa mea conjugală a fost că trăncăneala de morişcă a lui Smithie părea să aibă mult mai multă influenţă asupra lui Marion decît tot ceea ce spuneam eu. Mai presus de orice, o invidiam pentru stăpînirea pe care o pusese asupra minţii, inaccesibilă pentru mine, a lui Marion.

În atelierul lui Smithie, îmi închipui că vorbeau despre mine în mod pudic ca despre „o anumită persoană”. Se spunea că eram grozav de „inteligent”, dar existau îndoieli — nu complet nejustificate — asupra blîndeţii caracterului meu.

2

Ei bine. aceste explicaţii generale vor îngădui cititorului să înţeleagă prin ce momente dureroase am trecut amîndoi cînd am început să mă simt pe picior de egalitate cu Marion şi să caut în conversaţiile noastre acea minunată pasiune pe care simţeam, cu o încăpăţînare stupidă, că trebuie s-o aibă şi ea. Cred că Marion mă socotea cel mai nebun dintre oamenii sănătoşi la minte; sau mai curînd „inteligent”, ceea ce la Smithie, bănuiesc, însemna ceva foarte apropiat de nebunie, un cuvînt implicînd mobiluri neînţelese şi incalculabile…

Orice o şoca, înţelegea totul pe dos, şi arma ei era o tăcere posomorîtă, care îi încrunta sprîncenele, îi strica linia gurii şi răpea chipului frumuseţea. „Ei bine, dacă nu ne putem înţelege, nu văd de ce să continuăm să mai vorbim”, obişnuia ea să spună. Frază care mă înfuria întotdeauna peste măsură. Sau: „Mi-e teamă că nu sînt destul de inteligentă ca să înţeleg asta”.

Ce proşti eram amîndoi! Acum îmi dau seama de asta, dar pe atunci nu eram mult mai bătrîn decît ea, şi nu înţelegeam decît că Marion, pentru cine ştie ce motiv de neînţeles, nu voia să se trezească la viaţă.

Duminicile, o porneam în plimbări semiclandestine, ca să ne despărţim apoi fără nici o vorbă, înfuriaţi de jigniri greu de înţeles. Sărmana Marion! Cîte lucruri n-am încercat să-i spun, ideile mele clocotitoare despre teologie, despre socialism, despre estetică — însăşi aceste cuvinte o înspăimîntau, îi dădeau aproape fiorul a ceva interzis, o făceau să

întrevadă teroarea unei imposibilităţi intelectuale. Apoi, printr-un efort uriaş, îmi înăbuşeam pentru cîtva timp personalitatea şi purtam o conversaţie care o făcea fericită, despre fratele lui Smithie, despre noua fată care venise la atelier, despre casa în care vom locui în curînd. Dar şi aici apăreau neînţelegeri. Eu doream să stăm în apropiere de catedrala St. Paul, sau de Gara Cannon Street, pe cînd ea se fixase cu hotărîre la Ealing... Oricum, să nu credeţi că ne certam tot timpul. Lui Marion îi plăcea să fac pe îndrăgostitul, într-un mod „cuviincios" şi îi plăcea să ieşim în oraş: luam masa, ne duceam la Earl's Court, la Kew, la teatre şi concerte — nu prea des la concerte, pentru că deşi lui Marion îi „plăcea" muzica, nu-i plăcea chiar „prea multă" — la expoziţii de pictură. Inventasem — nu mai ţin minte în ce împrejurare — un fel de limbaj copilăresc şi absurd, care reuşea să aplaneze neînţelegerile dintre noi.

Cel mai mare chin pentru mine era cînd ieşea îmbrăcată cu rochii în stilul lui Smithie, copiate după cele din West

Kensington. Căci Marion nu avea de loc simţul propriei sale frumuseţi. Nu sesiza existenţa unei frumuseţi a trupului, şi putea să-şi masacreze linia adorabilă a corpului cu panglici şi zorzoane. Mulţumesc cerului că un oarecare gust natural, o timiditate înnăscută şi punga ei prea sărăcăcioasă o fereau de adevărata eflorescenţă a lui Smithie! Sărmană Marion, atît de simplă, de frumoasă, de bună şi mărginită! Acum, cînd am patruzeci şi cinci de ani, şi cînd pot privi înapoi spre ea cu toată vechea mea admiraţie şi fără amărăciunea de atunci, cu o nouă afecţiune şi fără nici o urmă de pasiune, îi iau partea împotriva mucosului la fel de prost ca şi ea, nestăpînit, senzual şi îmbibat de idei care eram eu atunci. Cel cu care s-a căsătorit ea nu era decît o tînără brută — da, o brută. Sarcina mea ar fi trebuit să fie s-o înţeleg şi s-o dirijez — iar eu i-am pretins să-mi fie o tovarăşă şi o îndrăgostită pasionată...

Ne-am logodit, după cum am mai spus; pe urmă am rupt logodna şi iarăşi ne-am logodit. Am trecut de mai multe ori prin astfel de faze. Nu ne dădeam seama nici unul dintre noi ce anume nu mergea. În curînd, ne-am logodit oficial. Am avut o întrevedere uimitoare cu tatăl ei, în care acesta, cu o voce gravă şi cu o pronunţie dintre cele mai necultivate, m-a întrebat despre originea mea, dovedindu-se tolerant (exasperant de tolerant) faţă de faptul că mama fusese o servitoare; pe urmă mama lui Marion m-a sărutat şi eu m-am dus să cumpăr un inel. Numai mătuşa cea tăcută părea să nu fie de acord — avînd îndoieli asupra sentimentelor mele religioase. Ori de cîte ori ne certam, rămîneam zile întregi despărţiţi şi, la început, fiecare asemenea despărţire era o uşurare. Pe urmă, începeam s-o doresc; mă copleşea un dor necontenit. Mă gîndeam la rotunjimea braţelor ei, la curba lină şi graţioasă a

trupului. Stăteam treaz sau visam o Marion transfigurată, plină de viaţă şi înfocare. Era Doamna Natură care, în mod stupid şi inexorabil mă împingea spre Femeie; eu însă credeam că ceea ce mă tulbura era dorul de Marion. Astfel încît, pînă la urmă, mă întorceam întotdeauna la Marion şi, prefăcîndu-mă că cedez, încercam să uit ceea ce ne despărţise, stăruind tot mai mult să ne căsătorim...

Cu vremea, asta a devenit o idee fixă, care îmi domina voinţa şi mîndria, convingîndu-mă să nu mă dau bătut. Mă

îndîrjeam tot mai mult. De fapt, dacă stau să mă gîndesc bine, adevărata mea pasiune pentru Marion se stinsese în mare măsură cu mult înainte de a ne căsători, domolită de răceala ei. Cînd am avut certitudinea unui venit de trei sute de lire pe an, a cerut o amînare, o amînare de douăsprezece luni, ca să vadă „cum or să meargă lucrurile”. Erau clipe cînd îmi apărea pur şi simplu ca o duşmană ce se împotrivea într-un chip enervant la un lucru pe care doream să-l realizez. Pe lîngă aceasta, începusem să fiu tot mai preocupat de interesul şi agitaţia pe care o producea succesul lui Tono-Bungay, de evoluţia şi schimbarea lucrurilor, de numeroasele treburi pe care le aducea după sine. Zile întregi uitam de Marion, şi apoi începeam s-o doresc cu o teribilă intensitate. În cele din urmă, într-o după amiază de sîmbătă, după ce am cumpănit o dimineaţă întreagă, am hotărît, plin de înverşunare, că aceste amînări trebuie să ia sfîrşit.

M-am dus în căsuţa din Walham Green, ca s-o iau pe Marion cu mine pînă la Putney Common. Cînd am ajuns acolo Marion nu era acasă şi a trebuit să aştept ca pe ghimpi o vreme, stînd de vorbă cu tatăl ei, care tocmai se întorsese de la slujbă şi, după cum mi-a explicat, îşi găsea de lucru în seră.

— Am de gînd să-i cer fiicei dumitale să ne căsătorim am spus eu. Cred că am aşteptat destul.

— Nici eu nu sînt pentru logodnele lungi, a declarat tatăl. Dar Marion face întotdeauna numai după capul ei... Ascultă, ai văzut noul îngrăşămînt sub formă de praf?

Am intrat în casă să vorbesc cu doamna Ramboat.

— Îi va trebui cîtva timp ca să-şi pregătească trusoul, a spus doamna Ramboat...

Marion şi cu mine ne-am aşezat pe o băncuţă

la umbra unor copaci, pe vîrful colinei Putney, şi atunci am deschis brusc discuţia.

— Ascultă, Marion, am zis eu, ai de gînd să te căsătoreşti cu mine sau nu?

— Păi — spuse ea uitîndu-se la mine şi zîmbindu-mi — sîntem logodiţi, nu-i aşa?

— Asta nu poate să dureze la nesfîrşit. Vrei să te căsătoreşti cu mine săptămîna viitoare?

M-a privit drept în faţă.

— Nu se poate.

— Dar ai promis că ai să te căsătoreşti cu mine cînd voi avea trei sute de lire pe an.

O vreme a rămas tăcută.

— Nu mai putem să continuăm ca pînă acum? *Am putea,* e adevărat, să ne căsătorim cu trei sute de lire pe an. Dar asta înseamnă că vom avea o căsuţă foarte mică. Uită-te la fratele lui Smithie care s-a căsătorit. Se descurcă cu două sute şi cincizeci de lire, dar o duc destul de greu. Au o căsuţă modestă, aproape la marginea drumului, şi fără nici un pic de grădiniţă. Şi zidul dinspre casa vecină este atît de subţire, încît se aude totul. Cînd copilaşul plînge — vecinii îi bat în perete. Iar trecătorii se reazemă de gard şi stau de vorbă... Eu zic să mai aşteptăm puţin. Văd că îţi merge din ce în ce mai bine.

O amărăciune nespusă m-a cuprins, în faţa acestei invazii a necesităţilor sordide asupra minunatei frumuseţi a iubirii. I-am răspuns, făcînd un efort uriaş ca să mă stăpînesc:

— Dar dacă am avea o casă izolată, cu două faţade — la Ealing, să zicem — cu un petic patrat de iarbă în faţă şi o grădină în spate — şi — şi cu o baie în faianţă?

— Ar costa şaizeci de lire pe an, cel puţin.

— Deci, un venit de cinci sute de lire pe an... Ei bine, i-am cerut unchiului meu şi am obţinut.

— Ai obţinut ce?

— Cinci sutede lire   pe an.

— Cinci sute de lire!

Am izbucnit în rîs, păstrînd în fundul sufletului amărăciunea.

— Da, am întărit eu, adevărat! Şi acum, ce părere ai?

— Te rog, şi obrajii i s-au înroşit puţin, te rog să fii serios! Vrei să spui cu adevărat că ţi s-a mărit, aşa, deodată, leafa cu două sute de lire

pe an?

— Da — ca să mă pot căsători.

Mi-a cercetat cîteva clipe faţa.

— Ai vrut să-mi faci o surpriză! a exclamat şi, văzînd că rîdeam, a început şi ea să rîdă.

Era radioasă, şi deodată mi-am simţit sufletul cuprins de fericire.

— Da. am repetat, da, şi de data asta rîdeam fără pic de amărăciune.

Marion şi-a împreunat mîinile şi m-a privit în ochi. Era atît de încîntată, încît am uitat cu totul cît de dezgustat mă simţisem mai înainte. Am uitat că îşi ridicase preţul cu două sute de lire pe an şi că o cumpărasem la acest preţ.

— Vino! am spus, şi m-am ridicat în picioare; să mergem spre soarele care apune, draga mea, şi să vorbim despre toate. Ştii — lumea este foarte frumoasă, teribil de frumoasă, şi cînd lumina apusului te învăluie, parcă eşti din aur strălucitor. Nu, nu de aur — de sticlă aurie... Ceva mai mult chiar decît sticla sau aurul...

Şi toată seara i-am făcut curte, şi am silit-o să fie veselă. M-a pus să-i repet de nu ştiu cîte ori că era adevărat ce-i spusesem, şi totuşi se mai îndoia puţin.

Am făcut planuri cum să mobilăm casa, din pod — căci avea şi pod — pînă în pivniţă, şi cum să aranjăm grădina.

— Ai văzut vreodată iarbă de pampas? m-a întrebat Marion. Tare mi-ar place să sădim... dacă o să fie loc.

— Vei avea iarbă de pampas.

În unele clipe, în timp ce ne imaginam amîndoi cum va fi casa noastră, întreaga-mi fiinţă ţipa s-o iau în braţe — acum. Dar m-am stăpînit. Era un aspect al vieţii de care am amintit doar foarte vag în discuţia aceea, foarte vag pentru că mă învăţasem minte.

Mi-a făgăduit că ne vom căsători pînă în două luni. Mi-a făgăduit-o şovăind, cam fără voie, şi a doua zi după amiază, într-un moment de înfierbîntare şi mînie, am „rupt-o” din nou — pentru ultima dată. Ne-am certat din pricina ceremoniei de nuntă. Am refuzat categoric să facem o căsătorie cum se obişnuia, cu tort de nuntă, cocarde albe, trăsuri şi celelalte. Mi-am dat seama dintr-o dată, pe cînd stăteam de

vorbă cu ea şi cu maică-sa, că pentru ele toate acestea erau de la sine înţelese. Am ripostat de îndată, aducîndu-mi obiecţiile, şi de data aceasta nu mai era vorba de un obişnuit diferend de păreri; era de-a dreptul o ceartă. Nu-mi amintesc nici pe sfert ce ne-am spus în faţă cu acel prilej. Îmi aduc aminte numai că maică-sa spunea, pe un ton de mustrare blîndă: „Dar dragul meu George, *trebuie* să avem un tort — pentru a-l împărţi celorlalţi”. Cred că am repetat cu toţii, într-una şi într-una, aceleaşi lucruri.

Parcă îmi amintesc că stăruiam cu o frază ca un refren: „O căsătorie este ceva prea sacru, ceva prea personal, pentru o astfel de paradă”. În timpul discuţiei a intrat taică-su şi a rămas în picioare lîngă mine, rezemat de perete, iar mătuşa ei a apărut lîngă dulap şi a stat aşa, cu braţele încrucişate, privind pe rînd la cei ce vorbeau, cu aerul unui profet satisfăcut că lucrurile se petreceau după cum prevăzuse. Bineînţeles că în momentul acela nu m-am gîndit cît de penibil era pentru Marion ca aceşti oameni să fie martorii răzvrătirii mele.

— Dar, George, a intervenit tatăl ei, ce fel de căsătorie vrei tu? Nu cumva vrei doar să mergi la unul din oficiile de stare civilă?

— Tocmai aceasta vreau. Căsătoria este un lucru prea personal...

— Eu una nu m-aş simţi căsătorită, m-a întrerupt doamna Ramboat.

— Ascultă, Marion, am tranşat; ne vom căsători la oficiul stării civile. Eu nu cred în toate aceste... fleacuri şi... superstiţii, şi n-am de gînd să mă supun lor. Am acceptat o mulţime de lucruri ca să-ţi fiu pe plac.

— Ce a acceptat? a întrebat tatăl ei — dar nimeni nu-l lua în seamă.

— Nu pot să mă căsătoresc la un oficiu de stare civilă, a spus Marion, albă la faţă.

— Foarte bine. Dar să ştii că eu nu mă voi căsători altundeva.

— Nu pot să mă căsătoresc la un oficiu de stare civilă.

— Foarte bine, am repetat, şi m-am ridicat în picioare, palid şi ţeapăn, şi, spre uluirea mea, mă simţeam bucuros; atunci, nu ne vom căsători de loc.

Marion s-a aplecat deasupra mesei, privind ţintă în gol.

— Şi eu cred că e mai bine, a şoptit cu glas scăzut; dacă aşa stau lucrurile...

— Fă cum crezi, am rostit răspicat. Şi, timp de cîteva clipe, am contemplat norul de jignire întunecată care îi acoperea frumuseţea.

— Fă cum crezi, am repetat; şi fără să ţin seama de ceilalţi, m-am îndreptat spre uşă, am trîntit-o în urma mea şi am părăsit casa.

„S-a terminat”, mi-am zis, cînd m-am văzut în stradă, cuprins de o senzaţie dezolantă de uşurare...

Dar, în curînd, faţa ei pe jumătate întoarsă începu să mă obsedeze, aşa cum stătuse în faţa mesei... şi braţul ei... şi umărul ei uşor înclinat.

3

A doua zi am făcut un lucru pe care nu-l mai făcusem niciodată. Am trimis o telegramă unchiului meu, *„Indispus, nu vin la birou”*, şi am pornit-o spre Highgate, la Ewart. L-am găsit lucrînd la un bust al lui Millie, şi a părut foarte bucuros că l-am întrerupt.

— Ewart, nătărău bătrîn, am spus eu, lasă asta şi hai să stăm o zi întreagă de vorbă. Sînt întors pe dos. Nebunia ta simpatică o să-mi facă bine. Să mergem la Staines şi să vîslim pînă la Windsor.

— O fată? a întrebat Ewart, punînd dalta jos.

— Da.

Asta a fost tot ce i-am mărturisit despre ce aveam pe inimă.

— Să ştii că n-am nici un ban, a ţinut să mă prevină, pentru a lămuri de la început ambiguitatea invitaţiei mele.

La Staines am luat o damigeană de bere, ceva de mîncare şi, la sugestia lui Ewart, două umbrele japoneze; am cerut la debarcader cîteva perne în plus şi am petrecut o zi calmă, cu discuţii şi meditaţii, după ce am legat barca într-un colţ cu umbră. Parcă îl văd şi acum pe Ewart, cu o pernă în faţă, oferind vederii mele călcîiele, umbrela, cîteva smocuri de păr negru, un glas şi nimic altceva, proiectat pe oglinda lucitoare a apei care curgea liniştită, reflectînd copacii şi tufişurile.

— Nu merită; revenea ca un refren glasul lui.

Ai face mai bine, Ponderevo, să-ţi găseşti o Millie, şi-ţi garantez că n-ai să te mai simţi atît de amărît.

— Nu, am răspuns hotărît, nu-i genul meu...

Un fir de fum se ridică din pipa lui Ewart, ca fumul dintr-un altar...

— Totul e doar o harababură, dar tu nu vrei să crezi. Nimeni nu ştie nimic — pentru că, de fapt, nici nu se poate şti. Este femeia o proprietate — sau e o creatură egala cu noi? Ori un fel de zeiţă, care ne stăpîneşte? Părerea mea e că este o creatură asemenea nouă. Tu, însă, crezi că e o zeiţă?

— Nu, am spus, nu cred.

— Dar ce crezi?

— Ei bine...

— Hm, a mormăit Ewart, în timp ce eu tot şovăiam.

— Idealul meu, am sfîrşit prin a spune, este să întîlnesc o persoană care să-mi aparţină... şi căreia să-i aparţin... trup şi suflet. Nu semizei! Şi o să aştept pînă va veni. Dacă va veni vreodată... Trebuie să ne apropiem unul de altul, tineri şi puri.

— Nu există fiinţe pure, sau fiinţe impure... În noi totul e amestecat încă de la început.

Era atît de adevărat, încît n-am mai ştiut ce să spun.

— Şi dacă tu îi aparţii, şi ea îţi aparţine, spune, Ponderevo — în ce parte e capul?

Nu i-am dat nici un răspuns, decît un „Oh!” nerăbdător.

Cîtva timp am fumat amîndoi în tăcere...

— Ţi-am spus, Ponderevo, ce descoperire uimitoare am făcut? a întrebat într-un tîrziu Ewart.

— Nu, am răspuns eu. Ce descoperire?

— Nu există nici o doamnă *Grundy.*[1]

— Nu?

---

[1] Personaj de comedie, prototip al pudoarei.

— Nu! Practic, nu. M-am gîndit bine la toată treaba asta. Ea este doar un instrument, Ponderevo. Este cea care a purtat blamul. Grundy e un bărbat. Şi Grundy e demascat. E un tip uscăţiv şi prost dispus. De vîrstă mijlocie. Cu favoriţi negri şi stufoşi, şi cu privirea obosită. A fost cuminte pînă acum, dar începe să se agite! Dispoziţia proastă!... Iată-l, de exemplu, pe Grundy într-o stare de panică sexuală: „Pentru Dumnezeu, acoperiţi repede! O pereche făcînd dragoste! E prea aţîţător! Ce lucruri îngrozitoare!” Se repede — cu braţele-i lungi agitîndu-i-se ca aripile unei mori. „Trebuie despărţiţi!” Cere acoperirea absolută a tuturor lucrurilor — şi separarea absolută. O parte a drumului să fie rezervată pentru bărbaţi, şi cealaltă pentru femei, şi, între ele un panou mare — fără afişe. Pînă la douăzeci şi unu de ani, fiecare băiat şi fiecare

fată să fie cusuţi într-un sac şi sigilaţi, în aşa fel încît doar capul, mîinile şi picioarele să iasă afară. Muzica să fie abolită, să se prevadă haine pentru animalele inferioare! Iar vrăbiile să fie suprimate — ab-so-lut.

Am izbucnit în rîs.

— ...Ei bine, acesta este domnul Grundy într-una din dispoziţiile sale proaste — şi asta o face pe doamna Grundy... care este o persoană foarte bîrfită, Ponderevo... în sinea ei este o desfrînată — şi asta o face să ajungă într-o stare de agitaţie penibilă — cît se poate de penibilă! E o fiinţă supusă. Cînd Grundy îi spune că un lucru e şocant, imediat se simte şocată — roşie la faţă şi cu respiraţia tăiată. Şi încearcă să-şi ascundă sentimentul profund de vinovăţie în dosul unei expresii semeţe... În acest timp, Grundy este într-o stare de agitaţie teribilă. Mîinile-i lungi, subţiri şi noduroase, gesticulează şi se agită: „Tot se mai gîndesc la... se gîndesc la fel de fel de lucruri! E îngrozitor! Le găsesc în cărţi. Nu-mi pot închipui unde le-ar putea găsi în altă parte! Trebuie să veghez! Uite nişte oameni care şuşotesc! Nimeni nu trebuie să şuşotească! Chiar şi numai asta sugerează ceva! Şi apoi picturile! În muzee... lucruri prea groaznice pentru a fi exprimate în cuvinte. De ce nu putem avea o artă pură — cu o anatomie deformată, pură şi frumoasă — şi literatură pură, poezie pură, în loc de toate lucrurile acestea pline de aluzii — de *aluzii?*... Iertaţi-mă! Se petrece ceva în dosul acelei uşi încuiate! Gaura cheii! În interesul moralităţii publice... da, domnule, eu care sînt un om curat şi cumsecade... insist... ca să mă uit... nu-mi va face rău... insist să mă uit... e de datoria mea... mm, mm... gaura cheii!”

Ewart a început să dea din picioare ca un nebun, şi am izbucnit iarăşi în rîs.

— Asta-i Grundy într-una din dispoziţiile sale,

Ponderevo. Nu e doamna Grundy. Ea e victima uneia dintre minciunile pe care le spunem în privinţa femeilor. Ştii, ele sînt prea simple. Simple! Femeile sînt simple! Cred tot ce le spun bărbaţii...

Cîtva timp Ewart a meditat în tăcere, apoi a repetat:

— Întocmai ce le spun bărbaţii...

Şi şi-a reluat expunerea asupra dispoziţiilor domnului Grundy.

...Apoi, iată-l pe bătrînul Grundy în altă dispoziţie. L-ai văzut vreodată adulmecînd, Ponderevo? Înnebunit de ideea unor lucruri misterioase, necunoscute, perverse, delicioase! Lucruri în nici un caz respectabile. Ha! Lucruri care nu trebuie făcute!... Toţi cei ce le cunosc, ştiu că există tot atîta mister şi delectare în cele interzise de Grundy ca în plăcerea de a mînca şuncă. Şunca e foarte bună pe o dimineaţă senină, cînd te simţi bine şi ţi-e foame şi iei micul dejun în aer liber. Dar ce greţoasă e cînd nu te simţi bine! Grundy a acoperit-o, a ascuns-o în dosul unor paravane murdare, pînă cînd a uitat de ea. Şi iat-o că începe să-i dea tîrcoale în gînd. Duce o luptă teribilă cu el însuşi în privinţa unor gînduri impure... Atunci să-l vezi pe Grundy cu urechile roşii — exprimîndu-şi curiozitatea în şoaptă. Grundy dezlănţuit, Grundy într-o şoaptă răguşită, privind pe furiş şi cu mişcări convulsive — făcînd astfel ca totul să pară indecent. Emanînd... în vapori denşi... indecenţa!

...Grundy păcătuieşte. Oh, da, este un ipocrit. Se ascunde într-un colţ şi păcătuieşte urît. Grundy şi ungherele sale întunecate sînt cele care fac ca viciul să fie viciu! Noi, artiştii — noi nu avem vicii. Şi apoi, îl cuprinde o căinţă frenetică. Şi e crud faţă de femeile păcătoase şi faţă de sculptorii decenţi şi inofensivi ai unor simple nuduri — ca mine — şi revine astfel din nou la panica sa.

— Cred că doamna Grundy nu ştie că soţul ei păcătuieşte, am observat eu.

— Nu? Nu sînt chiar atît de sigur... Da, slavă Domnului, ea e femeie!... femeie.

...Şi,apoi, îl mai poţi vedea pe Grundy cu un zîmbet unsuros... ca un tub de unt, crăpat... Întins pe toată faţa lui... are acum concepţii liberale... Grundy în momentele lui anti-puri-tane, „încercînd să nu vadă Răul”... Grundy

prietenul plăcerilor inocente. Îţi face silă cu Răul pe care încearcă să nu-l vadă...

— Şi de aceea totul merge prost, Ponderevo. Grundy — lua-l-ar dracu! — stă în lumină, aşa că noi, tinerii, nu putem să mai vedem nimic. Dispoziţiile lui ne influenţează. Ne molipsim de izbucnirile lui de panică, de mania sa de a adulmeca, de zîmbetul lui unsuros. Nu ştim ce putem să gîndim, ce putem să spunem. Prostia lui face tot ce poate ca să ne împiedice să citim şi să vedem singurul lucru, să ducem singurul fel de discuţie pe care-l găsim — firesc şi pe bună dreptate — cel mai interesant. Şi astfel, în loc să ne maturizăm, dăm buzna în viata sexuală. Cutează... cutează numai să priveşti... şi el ar putea să te murdărească pentru totdeauna! Fetele sînt nevoite să tacă, terorizate de favoriţii lui neobişnuiţi, de privirea împăienjenită a ochilor lui.

Deodată Ewart, aproape ca un drăcuşor dintre aceia care ţîşnesc din cutie, se ridică în picioare.

— Este pretutindeni în jurul nostru, Ponderevo, zise el foarte solemn. Uneori... uneori cred că este... în sîngele nostru. Şi într-al *meu.*

Mă privi cu multă seriozitate, cu pipa în colţul gurii, aşteptîndu-mi părerea.

— Tu eşti, în tot cazul, cel mai îndepărtat văr pe care l-a avut vreodată, i-am răspuns eu...

După ce am mai meditat puţin, l-am întrebat:

— Ascultă, Ewart, cum crezi că s-ar putea schimba lucrurile?

Şi-a încreţit chipu-i ciudat şi, cu ochii pierduţi pe întinderea apei, a tras cu sete din pipă, chibzuind la întrebarea mea,

— E greu, a recunoscut el, şi plin de complicaţii. Noi am crescut sub teroarea lui Grundy şi a acestei inocente... dar docile şi... formidabile doamne, care este soţia sa. Nu ştiu

în ce măsură aceste complicaţii nu sînt o boală, un fel de decolorare a noastră în umbra lui Grundy... S-ar putea deasemenea, să mai am multe de învăţat în legătură cu femeile... Bărbatul a gustat din Pomul Cunoaşterii. Inocenţa lui s-a dus. Nu poţi să mai ai prăjitura dacă ai mîncat-o. Noi am ales cunoaşterea; s-o avem pe deplin. Ar trebui să începem, cred, prin abolirea ideilor de decenţă şi indecenţă...

— Grundy ar avea o criză! am obiectat eu.

— Lui Grundy, i-aş administra duşuri reci... în mod public... dacă spectacolul n-ar fi prea penibil... de trei ori pe zi... Dar să nu crezi că mă gîndesc să las cele două sexe să circule libere împreună. Nu. De fapt, în dosul sexelor... se află sexul. N-are rost să te tragi singur pe sfoară. Problema sexelor o întîlneşti peste tot — chiar şi în societatea cea mai bună. Ţi se agaţă de gleznă. Bărbaţii încep să se lupte între ei — ca şi femeile. Sau sînt iritaţi. Cred că masculii ancestrali s-au certat pentru femelele ancestrale încă de cînd nu erau decît nişte nenorocite de reptile. Nu poţi să schimbi asta într-o
mie de ani... Să nu-i amesteci niciodată în societate, niciodată... decît doar dacă ar fi un singur bărbat şi o singură femeie. Cum ar veni asta?...

— Sau numai perechi?...

— Cum să realizezi asta?... Vreo regulă de etichetă, poate...

Faţa sa deveni gravă, prevestitoare de rele. Apoi mîna-i lungă începu să facă nişte gesturi ciudate.

— Parcă văd... parcă văd... un fel de Cetate a Femeilor, Ponderevo. Da... Un spaţiu împrejmuit de ziduri... ziduri solide de piatră... un zid de cetate, înalt cît zidurile Romei, împrejmuind o grădină... copaci... fîntîni... boschete de verdeaţă... lacuri. Întinderi de iarbă pe care femeile

se joacă, alei unde stau la taifas, bărci... Femeilor le plac astfel de lucruri. Orice femeie care a fost la o şcoală de fete trăieşte cu amintirea ei tot restul vieţii, mai cu seamă dacă s-au petrecut întîmplări deosebite. Este una dintre trăsăturile cele mai patetice din viaţa femeilor — superioritatea şcolii sau a colegiului asupra tuturor lucrurilor care vin mai tîrziu. Ei bine, această cetate-grădină a femeilor va avea colţuri minunate pentru muzică, locuri de etalare a toaletelor şi pentru tot felul de alte îndeletniciri ale femeilor. Tot ce-şi poate dori o femeie. Odăi pentru copii. Grădiniţe pentru cei mici. Şcoli. Şi nici un bărbat — în afară de cei care fac muncile brute — nu va intra vreodată acolo. Bărbaţii trăiesc într-o lume în care pot să vîneze şi să meşteşugărească, să inventeze, să sape mine şi să fabrice, să conducă vase, să bea zdravăn, să practice artele şi să lupte...

— Da, l-am întrerupt eu; dar...

M-a oprit cu un gest:

— Ajung şi la asta. Locuinţele femeilor, Ponderevo, vor fi aşezate chiar în zidul cetăţii; fiecare femeie îşi va avea căminul mobilat după gustul inimii ei — cu un mic balconaş pe zidul exterior. Da, chiar aşa, casa zidită în zid — cu un mic balconaş. Şi acolo va sta şi va privi afară, cînd va avea poftă, şi de jur împrejurul cetăţii va fi o şosea largă, cu bănci, şi cu copaci mari şi umbroşi. Şi bărbaţii se vor plimba în sus şi în jos cînd vor simţi nevoia unei tovărăşii feminine; cînd, să zicem, bărbaţii vor dori să vorbească despre suflet, sau despre caracter, sau despre orice alt lucru pe care numai femeile au răbdare să-l asculte... Femeile vor sta rezemate de balustradă şi vor privi spre bărbaţi, le vor zîmbi şi vor vorbi cu ei după bunul lor plac. Şi fiecare femeie va mai avea o mică scară de mătase, pe care s-o poată lăsa în jos după voie — dacă vrea să vorbească mai în deaproape...

— Dar bărbaţii tot se vor certa între ei.

— Se poate. Dar vor trebui să se supună hotărîrilor femeilor.

Am ridicat cîteva obiecţii, şi cîtva timp ne-am amuzat cu această idee.

— Ewart, am spus eu, este ceva ca Insula Păpuşilor... Inchipuie-ţi, am adăugat, că un bărbat care n-are succes asediază un balcon şi nu-l lasă pe rivalul său să se apropie?

— Va fi îndepărtat printr-un regulament special. Ca flaşnetarii. Nu-i nici o greutate în privinţa asta. Ar putea fi interzisă o asemenea atitudine... ca fiind împotriva etichetei. Nu există viaţă decentă fără etichetă... Şi oamenii ascultă mai curînd de etichetă decît de legi...

— Hm, am mormăit eu, şi apoi mi-a trecut prin minte un gînd neobişnuit pentru un bărbat tînăr: Dar ce faci cu copiii? Îi ţii în cetate? Cu fetele e în ordine. Dar băieţii cresc mari.

— Ah, da! Uitasem. Nu trebuie lăsaţi să crească în cetate... Băieţii vor fi scoşi afară cînd vor împlini şapte ani. Tatăl va trebui să vină cu un poney, cu o mică puşcă şi cu îmbrăcămintea necesară, şi-şi va lua băiatul. Apoi acesta va putea să vină sub balcon să-şi vadă mama... Va fi frumos să ai o mamă. Tatăl şi fiul...

— Toate acestea sînt foarte frumoase, am zis eu în cele din urmă, dar nu reprezintă decît un vis. Să ne întoarcem la realitate. Ceea ce aş vrea eu să ştiu este ce s-ar putea face în Brompton, să zicem, sau în Walham Green, *acum?*

— Oh, du-te dracului! a exclamat el. Walham Green! Ce idee ţi-a venit, Ponderevo!

Şi a pus capăt discuţiei. Nici n-a mai vrut să ţină seama cîtva timp de încercările mele de a reînnoda firul conversaţiei.

— În timp ce vorbeam, a mărturisit apoi, aveam în cap o idee grozav de originală.

— Ce anume?

— Mă gîndeam la o capodoperă. O serie. Ca busturile Cezarilor. Însă nu capete, ştii... Astăzi, nu-i mai vedem pe oamenii care fac lucruri importante pentru noi...

— Şi atunci, ce ai de gînd să faci?

— Mîini — o serie de mîini! Mîinile Secolului Douăzeci. Asta am să fac! Într-o zi cineva va descoperi... se va duce acolo... va vedea ce am făcut şi-i va înţelege semnificaţia.

— Unde va vedea?

— Pe morminte. De ce nu? Maestrul Necunoscut din Highgate Slope! Toate mîinile — mîini mici şi moi de femei, mîini nervoase şi urîte de bărbaţi, mîini greoaie, şi mîini hrăpăreţe! Şi cea a lui Grundy, moale, slabă şi noduroasă — Grundy teroarea! — cu zbîrcituri şi cu degetul lui gros! Numai că mîna asta a lui Grundy ar trebui să le ţină pe toate celelalte laolaltă — într-o strîngere uşor tulburată... Ca Mîna aceea uriaşă a lui Rodin — o ştii!

4

Am uitat cîte zile au trecut între ultima rupere a logodnei noastre şi capitularea lui Marion. Dar îmi amintesc şi acum de violenţa emoţiei mele, de lacrimile şi rîsul din gîtul meu în timp ce citeam scrisoarea ei neaşteptată: „M-am gîndit bine la toate şi mi-am dat seama că am fost egoistă...”

M-am repezit în seara aceea în Walham Green mînat de dor şi de remuşcări, dornic să nu-i rămîn cu nimic dator. De data asta a fost nespus de blînda şi de generoasă, şi cînd am plecat mi-a dat un sărut foarte dulce.

Şi ne-am căsătorit.

Ne-am căsătorit cu toate absurdităţile obişnuite. Am cedat — şi după cîtva timp chiar de bună voie — iar Marion lua, cu o satisfacţie

manifestă, tot ce cedam. La urma urmei, m-am arătat foarte înţelegător. Aşa că am avut trei trăsuri la biserică, (o pereche de cai erau de aceeaşi culoare) şi vizitii — care păreau cam improvizaţi cu pălăriile lor de mătase jerpelite — cu panglici albe la bice, iar unchiul meu a vrut să-şi arate generozitatea şi a ţinut ca dejunul de nuntă să fie trimis de un furnizor din Hammersmith. Pe masă era o risipă de crizanteme, şi în faţa locului de onoare se afla un buchet de flori de portocal şi un tort minunat. Am trimis vreo douăzeci de felii de tort, însoţite de cartoane tipărite în argintiu, în care lîngă numele de Marion Ramboat o săgeată arăta spre acel de Ponderevo. Cîteva rude ale lui Marion şi cîteva prietene şi prietene ale prietonelor ei de la Smithie au apărut în biserică şi s-au îndreptat spre sacristie. Din partea mea nu veniseră decît mătuşa şi unchiul meu — un grup ales de două persoane. Impresia pe care o făcea cu acel prilej căsuţa sărăcăcioasă a părinţilor lui Marion era a unei îngrămădeli vesele. Bufetul, în care se aflau feţe de masă şi anunţul „Camere de închiriat”, era folosit pentru etalarea cadourilor, împreună cu cartonaşele tipărite în argintiu care nu fuseseră folosite.

Marion purta o rochie de mireasă, din mătase şi saten alb, care nu-i venea bine şi o făcea să arate mai mare şi străină; îi acoperea formele şi-i dădea contururi nefamiliare. A trecut prin tot acest ritual straniu al nunţii englezeşti cu o gravitate sacramentală, pe care eu eram prea tînăr şi prea egoist pentru a o înţelege. Pentru ea, totul era neasemuit de important; pentru mine nu era decît amestecul jignitor, complicat şi deconcertant al unei lumi pe care începeam de pe atunci s-o critic cu amărăciune. La ce bună toată această agitaţie? Nu era decît o reclamă indecentă că o iubeam cu pasiune pe

Marion! Cred, totuşi, că Marion aproape nu şi-a dat seama de exasperarea mea mocnită, pentru că pînă la urmă m-am comportat „cumsecade”. Îmi jucasem rolul, şi chiar mă îmbrăcasem conform personajului meu; aveam o redingotă bine croită, o pălărie nouă de mătase, pantaloni cît mai deschişi la culoare — mai deschişi chiar decît puteam suporta — o vestă albă, cravată deschisă, mănuşi de culoare deschisă. Văzîndu-mă abătut, Marion a avut curajul neobişnuit de a-mi şopti că arătam foarte drăguţ; ceea ce ştiam eu era că nu eram eu însumi. Arătam ca un supliment special şi în culori al revistei *Moda Bărbătească,* sau *Croitorul şi Cupeurul, Haine de Ceremonie.* Pe deasupra trebuia să suport şi senzaţiile deprimante ale unui guler cu care nu eram obişnuit. Mă simţeam pierdut într-un corp străin — şi cînd priveam în jos de-a lungul trupului meu ca să mă asigur, impresia îmi era confirmată de un abdomen drept şi alb, şi de nişte picioare străine.

Unchiul meu mi-a fost martor la cununie, şi arăta ca un bancher — un mic bancher — înfloritor. Purta un trandafir alb la butonieră. Am impresia că n-a fost prea vorbăreţ. Cel puţin, îmi amintesc foarte puţin despre el.

— George, mi-a spus de vreo două ori, aceasta este o zi mare pentru tine — o zi foarte mare.

Dar părea să vorbească cu oarecare îndoială.

Căci nu-i spusesem nimic despre Marion pînă cu vreo săptămînă înainte de nuntă; atît el cît şi mătuşa mea fuseseră luaţi cu totul prin surprindere. Aşa că n-au putut, cum s-ar spune, „să-şi vină în fire”. Mătuşă-mea a manifestat foarte mult interes, mult mai mult decît unchiul meu; atunci mi-am dat seama, cred, pentru prima dată că ţine la mine. Îmi amintesc cum m-a luat deoparte după ce anunţasem evenimentul.

— Hai, George, mi-a spus ea povesteşte-mi totul despre ea. De ce nu mi-ai spus — măcar mie — mai de mult?

Mi-am dat seama cu surprindere că-mi venea foarte greu să-i vorbesc despre Marion. Am lăsat-o nedumerită.

— Spune, e frumoasă? m-a întrebat în cele din urmă.

— Nu ştiu cum ai s-o găseşti, am ocolit eu întrebarea. Cred...

— Ce?

— Cred că ar putea fi cea mai frumoasă fiinţă din lume.

— Şi nu este? Pentru tine?

— Ba da, am spus eu, lăsînd capul în jos. Da, este...

Şi dacă nu-mi amintesc nimic din ce a spus sau a făcut unchiul meu la nuntă, ţin minte desluşit anumite lucruri mărunte în legătură cu mătuşa mea: privirea ei cercetătoare, aerul ei de solicitudine şi o ciudată şi caldă licărire de intimitate în ochii ei. Mi-am dat seama că nu-i puteam ascunde nimic. Era îmbrăcată foarte elegant, cu o pălărie mare cu pene care făcea ca gîtul să-i pară mai lung şi mai subţire ca de obicei, şi cînd a păşit de-a lungul şirului de

bănci din biserică, cu pasul legănat şi privirea aţintită asupra lui Marion, cufundată într-o completă uitare de sine, nu mai era de loc hazlie, ca de obicei. Sînt convins că dădea căsătoriei mele mai multă atenţie chiar decît mine, era îngrijorată de furia mea cumplită şi de orbirea lui Marion; şi ne privea cu ochi care ştiau ce înseamnă să iubeşti — de dragul iubirii.

În sacristie s-a întors cu spatele în timp ce noi semnam, şi cred că, într-adevăr, plîngea, deşi nici pînă astăzi n-aş putea spune ce putea s-o facă să plîngă; de asemenea a fost gata să

plîngă cînd mi-a strîns mîna la despărţire — şi nu mi-a spus nici un cuvînt, nici nu m-a privit, ci doar mi-a strîns mîna...

Dacă n-aş fi fost atît de abătut, cred că aş fi descoperit fel de fel de amănunte amuzante în nunta mea. Îmi amintesc de o grămadă de detalii ridicole, care pînă şi în amintire refuzau să-mi apară comice. Preotul care oficia era răcit, aşa că toate „n”-urile sunau ca nişte „d”-uri, şi în momentul semnării în registru a făcut maşinal un compliment cu privire la vîrsta miresei. Era acelaşi compliment pe care-l făcea tuturor mireselor pe care le căsătorea. Îmi mai amintesc de două fete bătrîne, două verişoare ale lui Marion de vîrstă mijlocie, care erau croitorese la Barking. Purtau nişte bluze ţipătoare şi nişte fuste vechi şi întunecate, şi manifestau un respect nemăsurat pentru domnul Romboat. Ele au fost acelea care au aruncat cu orez; au adus, cred, un sac întreg, şi au împărţit pumni de orez unor băieţaşi necunoscuţi de la intrarea bisericii, provocînd astfel o învălmăşeală liliputană. Una dintre ele avusese chiar de gînd să arunce şi un papuc. Era un papuc vechi de mătase, foarte uzat, — o ştiu pentru că l-a scăpat din buzunar în mijlocul bisericii, unde era îmbulzeală, şi i l-am ridicat eu. Nu cred că a reuşit să-l arunce pînă la urmă, căci în timp ce plecam cu trăsura de la biserică, am văzut-o chinuindu-se, după cîte mi s-a părut, zadarnic, să-l scoată din buzunar; mai tîrziu am zărit proiectilul norocului zăcînd, el sau perechea lui, rătăcit în dosul suportului pentru umbrele din hol...

Toată această ceremonie a fost mult mai absurdă, mai incoerentă şi mai umană decît mă aşteptasem, iar eu eram mult prea tînăr şi prea serios pentru a admite că acea calitate enunţată la urmă, compensa celelalte neajunsuri. Sînt atît de departe de această fază a tinereţii mele, încît

pot privi înapoi cu detaşarea cu care aş examina un tablou minunat, desăvîrşit, care mă fascinează; în clipele acelea, însă, tot ce simţeam era un resentiment fără margini. Acum pot să revăd în minte toate acestea, să privesc amănuntele, să generalizez în legătură cu anumite aspecte. Mi se pare interesant, de pildă, să le pun de acord cu teoria mea despre Bladesover şi despre structura socială britanică. Sub forţa tradiţiei, încercam cu toţii, în mijlocul haosului şi al frămîntării din Londra, să îndeplinim ceremoniile de căsătorie ale unui moşier din Bladesover, sau ale unui mic burghez rotofei din vreun orăşel rural. Acolo, căsătoria este o funcţie socială, cu o semnificaţie socială. Acolo, biserica este, în mare măsură, locul unde se adună comunitatea, şi căsătoria cuiva este un lucru important pentru orice om din sat sau din orăşel. Este o schimbare de situaţie care interesează în mod legitim întreaga vecinătate. La Londra însă nu există vecini, nimeni nu ştie nimic, nimănui nu-i pasă de nimic. Un individ absolut străin dintr-un birou mi-a luat declaraţia, şi publicaţia de căsătorie a fost proclamată în faţa unor urechi care nu mai auziseră niciodată de numele noastre. Chiar şi preotul care ne-a căsătorit nu ne mai văzuse niciodată, şi nici n-a lăsat să se înţeleagă în vreun fel că ar dori să ne mai vadă vreodată.

Vecinii din Londra! Familia Ramboat nu cunoştea nici măcar numele vecinilor. În timp ce o aşteptam pe Marion, înainte de a porni în luna noastră de miere, îmi amintesc că domnul Ramboat a venit şi s-a postat lîngă mine, privind afară pe fereastră.

— Ieri a fost o înmormîntare acolo, a spus el, pentru a începe o conversaţie, îndreptîndu-şi capul spre casa de peste drum. A fost foarte frumoasă — cu un dric de sticlă...

Micul nostru cortegiu de trei trăsuri, cu cai şi

vizitii împodobiţi cu panglici albe, a trecut prin tot traficul imens, zgomotos, şi indiferent, ca o figurină de porţelan pierdută în jgheabul de cărbuni al unui cuirasat. Nimeni nu ne făcea loc. nimănui nu-i păsa de noi; conductorul unui omnibuz ne-a luat în batjocură; o bucată bună de drum ne-am tîrît în urma unei căruţe cu gunoaie. Tropăitul şi vacarmul din jur dădeau un aspect ciudat de indecenţă acestei uniri publice a doi îndrăgostiţi. Păream că ne expunem fără ruşine. Mulţimea care s-a adunat în faţa bisericii s-ar fi adunat la fel, şi chiar mai repede, la un accident de stradă...

La gara Charing Cross — voiam să mergem la Hastings — ochiul experimentat al conductorului a observat îmbrăcămintea noastră neobişnuită şi ne-a rezervat un compartiment.

— În sfîrşit, am exclamat, în timp ce trenul pornea din gară, s-a terminat! Şi, întorcîndu-mă spre Marion, care mi se părea puţin străină în hainele cu care nu eram obişnuit, i-am zîmbit.

M-a privit grav, timid.

— Nu eşti supărat? m-a întrebat.

— Supărat! De ce?

— Pentru că toate s-au petrecut după datini.

— Draga mea Marion! am spus eu şi, drept răspuns, i-am luat şi i-am sărutat mîna înmănuşată, mirosind a piele...

Nu-mi amintesc prea multe despre călătorie. Vreo oră a trecut fără să-mi dau seama — căci amîndoi eram zăpăciţi şi puţin obosiţi, iar pe Marion o durea capul şi n-avea chef de dezmierdări. Am început să mă gîndesc la mătuşa mea, şi mi-am dat seama, ca de-o nouă descoperire, că ţineam foarte mult la ea. Îmi părea rău că nu-i spusesem din vreme că vreau să mă căsătoresc...

Dar nu cred că vreţi să auziţi povestea lunii mele de miere. Am povestit tot ce era necesar

pentru ca să înţelegeţi ce vreau să spun. Astfel, Vrerea, care se află în miezul tuturor lucrurilor, mi-a îndrumat paşii. Mînat de forţe pe care nu le înţelegeam, îndepărtat cu totul de la ştiinţă, de la curiozitate, de la munca asiduă căreia mă dedicasem cîndva, îmi croiam drumul printr-un desiş de tradiţii, obiceiuri, obstacole şi absurdităţi, înfuriindu-mă, privîndu-mă, ocupîndu-mă de lucruri pe care le vedeam cît se poate de limpede că erau dezonorante şi zadarnice, şi realizînd în cele din urmă ţelul Naturii oarbe, cerinţa implacabilă a dorinţei ei. Şi am ţinut-o, aproape fericit, în braţele mele, pe Marion, care plîngea şi se împotrivea.

5

Cine ar putea istorisi povestea înstrăinării lente a doi oameni căsătoriţi, destrămarea treptată a acestei legături complexe? Cel mai puţin o poate face unul dintre cei doi interesaţi. Chiar şi acum, după cincisprezece ani în care aş fi trebuit să lămuresc lucrurile, mai păstrez despre Marion o mulţime de impresii tot atît de confuze, tot atît de discordante, tot atît de nesistematizate şi de contradictorii ca însăşi viaţa. Mă gîndesc la ceva şi o iubesc, la altceva şi o urăsc — la sute de întîmplări în care mi-o reamintesc cu o afecţiune lipsită de pasiune. În timp ce stau aici, încercînd să redau o viziune a acestui proces infinit de confuz, îmi amintesc de momente de înstrăinare sălbatică, de momente de intimitate senină, uitînd însă cu totul de perioadele de tranziţie. Aveam un mic limbaj al nostru, şi cînd eram „prieteni”, eu răspundeam la numele de „Mutney”, iar ea la „Ming”, şi păstram atît de bine aparenţele, încît pînă la urmă chiar şi Smithie socotea căminul nostru cel mai fericit din lume.

N-aş putea explica pe deplin cum mi-a tăiat Marion tot elanul şi cum nu a reuşit să se trezească la viaţa aceea de emoţii intime care constituie miezul iubirii. Viaţa aceea de emoţii intime este formată din lucruri mărunte. O faţă frumoasă se deosebeşte de una urîtă printr-o diferenţă de suprafeţe şi proporţii uneori aproape infinitezimal de mici. Acuma, cînd scriu, mă pomenesc aşternînd pe hîrtie tot felul de lucruri mărunte, dar ele demonstrează acele neînţelegeri esen- ţiale şi temperamentale, pe care am mai căutat să le pun în lumină. Unii cititori mă vor înţelege — alţii vor spune că nu sînt decît o brută nesimţitoare, care n-a ştiut să facă concesii... E uşor să fac concesii acum; dar să fii tînăr şi arzător şi să faci concesii, să vezi deschizîndu-ţi-se în faţă viaţa conjugală, care părea în zorii ei numai strălucire, o grădină de trandafiri, un loc plin de adînci şi dulci mistere, de bătăi de inimă şi tăceri minunate... şi să găseşti doar perspectiva unor toleranţe şi vorbe copilăreşti! Asta a fost — un compromis. Adică lucrul cel mai puţin eficient din viaţa unui om.

Toate romanele de dragoste pe care le citeam păreau să-şi bată joc de relaţiile noastre monotone, toate poemele, toate tablourile frumoase contrastau cu succesiunea monotonă de ceasuri cenuşii pe care le petreceam împreună. Cred că deosebirea esenţială dintre noi era una de sensibilitate estetică.

Îmi amintesc şi acum că ceea ce mi se părea cel mai groaznic şi mai dezastruos în perioada aceea era nepăsarea ei totală faţă de propria-i frumuseţe. Ştiu că poate părea ceva lipsit de importanţă, dar Marion purta părul pe moaţe în prezenţa mea. Tot ideea ei era să îmbrace rochiile vechi şi cele care nu-i veneau bine, acasă unde „nimeni nu putea s-o vadă” — „nimeni” fiind eu. Mi-a lăsat în amintire o mulţime de imagini dizgraţioase, de neglijenţă...

Toate concepţiile noastre despre viaţă se deosebeau. Îmi amintesc de neînţelegerea dintre noi la cumpărarea mobilei. Ne-am pierdut trei sau patru zile în Tottenham Court Road, şi Marion a ales lucrurile care îi plăceau ei cu o hotărîre inexorabilă — înlăturînd sugestiile mele cu: „Oh, ţie îţi plac lucruri atît de ciudate!” Urmărea un ideal limitat, acceptat şi experimentat — care excludea orice alte posibilităţi. Pe fiecare policioară de cămin se afla cîte o oglindă drapată, aveam un bufet solid, încărcat şi împodobit cu sticlă tăiată oblic, lămpi pe tije lungi de metal, fotolii de colţ şi plante în butoiaşe de rom. Şi, fireşte, Smithie era întru totul de acord. În toată casa nu exista un loc unde să poţi să stai şi să citeşti. Cărţile mele erau aşezate pe rafturi într-o firidă din sufragerie. Şi aveam şi un pian, deşi cunoştinţele muzicale ale lui Marion erau de un nivel elementar...

După cum vedeţi, a fost o soartă crudă pentru Marion că am reuşit s-o conving să mă ia de bărbat — pe mine, cu neastîmpărul meu, cu scepticismul meu şi cu ideile mele în neîncetată schimbare. Ea nu avea nici o facultate de a se dezvolta sau a se schimba; îşi fixase tiparul, şi se stabilise în ideile limitate ale clasei din care făcea parte. Îşi manifesta concepţia ei despre ce era bine în alegerea scaunelor din salon şi în acceptarea ceremonialului de nuntă, ca şi în toate celelalte împrejurări ale vieţii, cu o onestitate şi o convingere simplă şi luminoasă, cu o uriaşă inflexibilitate lipsită de imaginaţie — la fel cum pasărea-croitor îşi construieşte cuibul, sau cum castorul îşi zideşte digul.

Dar să trec în grabă peste această povestire a dezamăgirilor şi apoi a despărţirii. Aş putea spune că au fost urcuşuri şi coborîşuri în dragostea noastră, dar cred că în general a fost o neîncetată descreştere. Uneori, Marion îmi

pregătea cîte o surpriză, îmi confecţiona o cravată sau o pereche de papuci, şi mă umplea de recunoştinţă, cu toate că lucrurile erau absurde. Dirija căminul nostru şi pe singura noastră servitoare cu energie severă şi plină de vioiciune. Era nespus de mîndră de casa şi de grădina noastră. Potrivit concepţiei ei, şi-a făcut întotdeauna datoria faţă de mine...

În curînd, rapida dezvoltare a lui Tono-Bungay a început să solicite prezenţa mea în provincie, şi lipseam uneori cîte o săptămînă întreagă. Asta nu-i plăcea; se simţea „plictisită”, zicea ea, dar după cîtva timp a început din nou să se ducă pe la Smithie, organizîndu-şi într-un fel o viaţă independentă. La Smithie, era acum socotită o femeie cu situaţie, care avea bani de cheltuială. O invita pe Smithie la teatre şi restaurante, vorbeau la nesfîrşit despre tot felul de lucruri şi în curînd Smithie a început să-şi petreacă cu regularitate week-end-ul cu noi. De asemenea Marion şi-a luat un prepelicar, a început să se ocupe de arte minore, de pirogravură, şi-a cumpărat un aparat de fotografiat şi s-a apucat să cultive zambile de seră. O dată, a făcut o vizită unei vecine. Părinţii ei au părăsit Walham Green — taică-său şi-a dat demisia de la uzina de gaz — şi au venit să locuiască într-o căsuţă pe care am închiriat-o în apropiere, pentru ei; veneau destul de des pe la noi.

Ciudat cum lucrurile cele mai mărunte ne exasperează atunci cînd izvoarele vieţii sînt otrăvite! Socrul meu mă găsea parcă mereu în momentele mele de proastă dispoziţie, şi mă îndemna să mă apuc de grădinărit. Mă enerva îngrozitor.

— Gîndeşti prea mult, spunea el. Dacă ai pune mîna pe sapă, grădina asta a voastră ar fi un rai plin de flori. Ţi-ar face mai bine decît să cugeţi tot timpul, George.

Sau, pe un ton exasperant:

— Nu ştiu de ce, George, nu puneţi nişte geamuri aici. Colţul ăsta însorit ar face minuni, dacă aţi face o mică seră.

În timpul verii, nu venea niciodată pe la noi fără să execute în hol un fel de scamatorie, scoţînd castraveţi şi roşii din cele mai neaşteptate locuri ale fiinţei sale. „Le-am cules de pe bucăţica mea de pămînt”, spunea considerîndu-se probabil un exemplu demn de urmat. Lăsa urme de produse vegetale în cele mai neobişnuite locuri, pe poliţele căminelor, pe bufete, chiar pe tablouri. Dumnezeule, cît putea să mă exaspereze apariţia neaşteptată a unei roşii!...

La înstrăinarea dintre noi a contribuit mult şi faptul că Marion şi mătuşa mea n-au reuşit să se împrietenească, luînd, printr-un fel de instinct, o atitudine ostilă una faţă de cealaltă.

La început, mătuşa mea venea destul de des în vizită, căci era într-adevăr dornică s-o cunoască pe Marion. Intra ca o furtună şi invada casa cu o atmosferă de veselie. Începuse de pe atunci să se îmbrace cu acea nepăsare voioasă şi extravagantă care a marcat ascensiunea ei spre bogăţie, şi punea pentru aceste vizite tot ce avea mai bun. Ar fi vrut să joace rolul mamei faţă de mine, cred, şi să-i comunice lui Marion anumite secrete, ca de pildă cum purtam ghetele pînă se uzau,

şi cum nu mă gîndeam niciodată să pun haine mai groase pe vreme friguroasă. Dar Marion o privea cu acea suspiciune defensivă a persoanelor sfioase, cu gîndul doar la eventualele critici pe care i le-ar putea face; iar mătuşa mea, observînd aceasta, devenea nervoasă şi începea să vorbească în argou...

— Ce lucruri caraghioase spune mătuşă-ta, a observat Marion o dată, discutînd despre ea. Dar cred că are haz.

— Da, am răspuns; are într-adevăr haz.

— Dacă aş spune şi eu ce spune ea...

Lucrurile caraghioase pe care le spunea mătuşa mea nu erau nimic pe lîngă lucrurile caraghioase pe care nu le spunea. Îmi amintesc de o zi, pe cînd şedea în salonul nostru, şi parcă o văd cum a făcut cu ochiul — este expresia cea mai potrivită — spre arbustul de cauciuc din vasul de faianţă de Doulton, pe care Marion îl aşezase pe un colţ al pianului.

Era gata-gata să spună ceva. Apoi deodată, mi-a observat expresia feţei şi s-a făcut mică, mică de tot, ca o pisică prinsă lîngă oala cu lapte.

Şi totuşi, un imbold răutăcios a împins-o:

— N-am spus nici o vorbuliţă, George, a stăruit, privin- du-mă drept în ochi.

I-am zîmbit:

— Eşti foarte drăguţă că n-ai spus nimic.

Tocmai în clipa aceea a intrat, încruntată, în odaie, Marion să-i ureze bun venit. Am avut însă sentimentul profund că sînt un trădător — faţă de arbustul de cauciuc, presupun — cu toate că nu se spusese nimic...

— Mătuşa ta îşi bate joc de toată lumea, a fost verdictul lui Marion, care a adăugat apoi, cu sinceritate: cred că e foarte bine... pentru ea.

De mai multe ori ne-am dus acasă la ei la dejun în Beckenham, şi o dată sau de două ori la cină. Mătuşa mea a făcut tot ce-i stătea în

putinţă ca să se împrietenească cu Marion, dar a fost zadarnic. Ştiam că Marion se simţea foarte stînjenită şi adopta ca metodă socială o tăcere epuizantă, răs- punzînd sec, fără să ofere nici un prilej de a se putea înnoda o conversaţie cu ea.

Cu timpul intervalele dintre vizitele mătuşii s-au mărit din ce în ce mai mult...

Viaţa mea conjugală a ajuns în cele din urmă ca un şanţ îngust şi adînc, săpat în cîmpul vast de preocupări în care trăiam. Datorită activităţii mele, călătoream prin ţară, întîlneam un mare număr de personalităţi, citeam — în tren — nenumărate cărţi, în timp ce mergeam dintr-un loc în altul. Am legat o serie de relaţii sociale în casa unchiului meu, la care Marion nu lua parte. Seminţele noilor idei au prins şi s-au dezvoltat în mine. Anii de la începutul şi mijlocul celei de a treia decade a unui bărbat sînt, cred, anii celei mai mari efervescenţe intelectuale. Sînt anii plini de neastîmpăr şi de proiecte vagi.

De fiecare dată cînd mă întorceam la Ealing, viaţa de acolo mi se părea tot mai străină, mai îngustă şi mai neatrăgătoare — iar Marion mai puţin frumoasă, mai mărginită şi mai dificilă — pînă cînd, în cele din urmă, i-a dispărut şi ultima fărîmă de magie pe care o exercita asupra mea. Mă primea de fiecare dată cu tot mai multă răceală, pînă cînd a devenit de-a dreptul apatică. Nu m-am întrebat niciodată ce avea pe inimă, sau ce o nemulţumea. Veneam acasă fără să mai nădăjduiesc nimic, fără să mai aştept nimic. Era viaţa mea ratată, şi eu o alesesem. Am început să devin mai sensibil la defecte cărora mai înainte nu le dădusem nici o atenţie; asociam înfăţişarea ei palidă cu insuficienţa ei temperamentală, şi liniile tot mai adînci din jurul gurii şi al nărilor cu firea ei nemulţumită. Fiecare îşi vedea de-ale lui; prăpastia dintre noi se căsca tot mai largă. Eram sătul de limbajul

copilăresc şi de micile alintări stereotipe; eram sătul de ultimele veşti din atelierul acela nemaipomenit, şi nici nu mai ascundeam că eram sătul; abia dacă scoteam cîte o vorbă, cînd eram singuri. Din pasiunea mea fizică, neîmpărtăşită, nu mai rămăsese decît o mică rămăşiţă — şi aceasta crea între noi o stare de exasperare.

Prezenţa unui copil poate că ne-ar fi salvat. Marion luase de la Smithie dezgustul şi spaima maternităţii. Pentru ea, maternitatea însemna rodul şi chintesenţa elementelor „oribile” ale vieţii, un lucru dezgustător, o ultimă umilinţă pentru femeile neprevăzătoare. De fapt, mă îndoiesc dacă un copil ar fi putut să ne salveze; deosebirile de vederi dintre noi în privinţa educaţiei copiilor ar fi fost fatale.

În general, îmi amintesc de viaţa mea cu Marion ca de o lungă suferinţă, cînd cumplită, cînd mai blîndă. A fost perioada cînd am început să-mi privesc viaţa cu un ochi critic, şi cînd am fost copleşit de senzaţia că e absurdă şi prost orînduită. Stăteam treaz nopţile, întrebîndu-mă care este sensul lucrurilor, depănîndu-mi în minte zilele unei vieţi conjugale nesatisfăcătoare, posomorîte, vremea pierdută în- tr-o întreprindere care nu era decît şarlatanie şi negoţ venal, atît de diferită de toate ambiţiile mele de adolescent, de visurile mele din Wimblehurst. Situaţia în care mă aflam mi se părea fără ieşire, şi mă întrebam zadarnic de ce mă vîrîsem singur în ea.

6

Sfîrşitul situaţiei noastre intolerabile a venit brusc, cu totul pe neaşteptate, dar într-un fel care cred că era aproape inevitabil. Afecţiunea mea înstrăinată a început să rătăcească, aşa că

i-am fost necredincios lui Marion.

Nu voi încerca să atenuez comportarea mea. Eram un bărbat tînăr şi destul de viguros; toată pofta erotică îmi fusese trezită şi aţîţată, dar nicidecum satisfăcută, de povestea mea de dragoste şi de căsătorie. Urmărisem o licărire fugară de frumuseţe, fără să mai ţin seama de altceva, dar îmi scăpase. Pălise tocmai atunci cînd nădăjduiam că va străluci şi mai tare. Pierdusem orice speranţă şi eram plin de amărăciune. Totul s-a întîmplat întocmai cum spun. Nu caut să trag nici o învăţătură morală, iar cît priveşte remediile sociale, le las pe seama reformatorului social. Am ajuns la un moment al vieţii cînd singurele teorii care mă interesează sînt acelea legate de generalizări asupra realităţii.

Pentru a ajunge în biroul nostru interior din Ragget Street, trebuia să trec printr-o cameră unde lucrau dactilografele. Sarcina lor era să ne bată la maşină corespondenţa; cît despre birourile noastre care se ocupau de registre şi anunţuri, ele se mutaseră de mult în nişte localuri, pe care reuşisem să le închiriem, de fiecare parte a magazinului. Trebuie să mărturisesc că eram întotdeauna uşor tulburat cînd vedeam şirul de tinere femei, cele mai multe cu umeri rotunjiţi cu graţie; dar în curînd una dintre ele s-a detaşat de celelalte şi mi-a atras în mod deosebit atenţia. M-a izbit mai întîi spatele ei drept, mai frumos decît al celorlalte; gîtul cu rotunjimi dulci, pe care se răsfăţa un colier de perle false; părul castaniu pieptănat cu gust — şi privirea pe care mi-o arunca cu coada ochiului. Pe urmă a început să se întoarcă brusc şi să mă privească ori de cîte ori treceam.

Privirea mea o căuta pe a ei în timp ce străbăteam cu diverse treburi încăperea; pe urmă i-am dictat cîteva scrisori, şi am descoperit astfel că avea mîini frumoase, moi,

cu unghii trandafirii. De cîteva ori, întîlnindu-ne întîmplător, ne-am privit o clipă drept în ochi.

Asta a fost tot. Dar a fost destul, în misterioasa francmasonerie a atracţiei dintre sexe, pentru a exprima lucruri esenţiale. Aveam un secret al nostru.

Într-o zi, am venit în Raggett Street la ora prînzului şi am găsit-o singură în birou. A ridicat privirea cînd am intrat, şi apoi a rămas nemişcată, cu faţa în jos şi cu mîinile încleştate pe masă. Am trecut pe lîngă ea îndreptîndu-mă spre uşa care dădea în biroul interior, apoi m-am oprit, m-am întors şi m-am aplecat peste măsuţa de scris.

Cîteva clipe, nici unul dintre noi n-a scos o vorbă. Tremuram tot.

— Asta e una dintre noile maşini de scris? am întrebat în cele din urmă, ca să spun ceva.

A ridicat privirea spre mine fără o vorbă, cu faţa îmbujorată şi cu ochii strălucitori, şi atunci m-am aplecat şi am sărutat-o pe buze. S-a lăsat puţin pe spate, trecîndu-şi un braţ în jurul gîtului meu, mi-a tras obrazul spre ea şi m-a sărutat de nenumărate ori. Am ridicat-o şi am strîns-o în braţe. A scos un mic ţipăt înăbuşit.

Niciodată nu cunoscusem încă gustul sărutărilor pătimaşe...

Am auzit pe cineva umblînd prin magazin.

Ne-am îndepărtat unul de celălalt, cu feţele îmbujorate şi cu ochii strălucitori şi arzători.

— Nu putem sta de vorbă aici, i-am şoptit pe un ton confidenţial. În ce direcţie mergi cînd pleci la cinci?

— Pe lîngă Embankment, spre Charing Cross, a răspuns ea pe acelaşi ton de intimitate. Nici una dintre colegele mele nu merge în direcţia aceea...

— Atunci, pe la cinci şi jumătate?

— Da, la cinci şi jumătate...

În clipa aceea, uşa dinspre magazin s-a

deschis şi fata s-a aşezat repede pe scaun.

— Mă bucur, am rostit pe un ton obişnuit, că noile maşini de scris sînt bune.

Am intrat în biroul interior şi am cercetat statele de plată, ca să aflu cum o cheamă — Effie Rink. Toată după-amiaza n-am mai lucrat nimic. M-am agitat în vizuina aceea întunecoasă ca o fiară în cuşcă.

Cînd am ieşit puţin mai tîrziu, Effie lucra cu extraordinară aparenţă de calm — şi nu mi-a aruncat nici o privire...

În seara aceea ne-am întîlnit şi am stat de vorbă în şoaptă, deşi nu era nimeni care să ne audă; ne-am înţeles repede. Era cu totul altceva decît visul romanţios pe care mi-l făurisem altădată.

7

M-am întors acasă după o absenţă de o săptămînă — un om schimbat. Prima mea izbucnire de pasiunea pentru Effie se terminase, şi ştiam exact în ce situaţie mă aflam. Stabilisem locul lui Effie în viaţa mea, şi mă despărţisem de ea pentru un timp. Fata se întorsese la slujba ei din Raggett Street, motivîndu-şi lipsa printr-o indispoziţie trecătoare. Nu mă simţeam nici pocăit şi nici ruşinat cînd am deschis portiţa de fier care proteja de cîinii vagabonzi grădiniţa lui Marion din faţa casei şi iarba ei de pampas. De fapt, mă simţeam ca un om care obţinuse un drept ce-i fusese contestat. Mă întorceam la Marion fără senzaţia de a fi făcut vreun rău — ba chiar cu un nou sentiment de prietenie faţă de ea. Nu ştiu ce se cuvine să simţi în asemenea împrejurări; dar aşa simţeam eu.

Am găsit-o în salon, stînd în picioare lîngă soclul lămpii care umplea pe jumătate arcada, ca şi cum m-ar fi aşteptat pînă atunci la

fereastră. Era palidă, şi faţa ei avea ceva care mi-a atras atenţia. Arăta ca şi cum nu dormise. Nu s-a apropiat ca să-mi ureze bun sosit.

— Te-ai întors acasă, a spus doar.

— După cum ţi-am scris.

A rămas nemişcată — o siluetă întunecată proiectată pe fereastra luminoasă.

— Unde ai fost? a întrebat apoi.

— Pe coasta de răsărit, am răspuns pe un ton degajat

A urmat o scurtă pauză.

— Ştiu totul, a rostit în cele din urmă.

Am privit-o fix. A fost cea mai uluitoare clipă din viata mea...

— Pe legea mea! am exclamat, va să zică ştii!

— Şi acum, te-ai întors la mine?

M-am îndreptat spre cămin şi m-am oprit acolo, considerînd această nouă situaţie.

— N-aş fi crezut niciodată, a adăugat Marion. Cum ai putut să faci aşa ceva?

Nici unul dintre noi nu mai scoase o vorbă, un răstimp care mi se păru nesfîrşit.

— Cine mai ştie despre asta? am întrebat în cele din urmă.

— Fratele lui Smithie. Erau amîndoi la Cromer.

— Fir-ar să fie de Cromer!

— Cum de-ai putut...

În faţa acestei catastrofe neaşteptate, am simţit că mă cuprinde furia:

— Ce i-aş mai suci gîtul fratelui lui Smithie!

Marion începu să vorbească, în frînturi seci de fraze.

— Tu... Am crezut întotdeauna că tu, cel puţin, n-ai să mă înşeli... Cred că toţi bărbaţii sînt groaznici... În privinţa asta.

— Nu văd ce găseşti groaznic în asta. E consecinţa cea mai firească — şi lucrul cel mai natural din lume.

Am auzit nişte paşi pe coridor, şi m-am dus să

închid uşa odăii. Apoi am venit din nou lîngă cămin şi m-am întors cu faţa spre ea.

— E o lovitură grea pentru tine. Dar nu m-am gîndit că ai să afli. Tu nu m-ai iubit niciodată. M-am chinuit mult. Nu văd de ce să-ţi pară rău...

S-a aşezat într-un fotoliu îmbrăcat în husă.

— Ba te-am iubit.

Am ridicat din umeri.

— Îmi închipui, a adăugat, că ea te iubeşte?

N-am răspuns nimic.

— Unde se află acum?

— Oh! are vreo importanţă?... Ascultă, Marion!... Nu m-am aşteptat la asta. N-aş fi vrut să pui atîta la inimă. Dar ştii şi tu că ceva trebuia să se întîmple. Îmi pare rău — regret din suflet că lucrurile au ajuns pînă aici între noi. Dar, te asigur, am fost luat prin surprindere. Nu ştiu ce să fac — nu

ştiu cum am ajuns pînă aici. Totul s-a întîmplat pe neaşteptate. M-am pomenit într-o zi singur cu ea. Am sărutat-o. Şi apoi mi s-a părut stupid să dau înapoi. Şi în afară de asta — de ce-aş fi dat înapoi? De ce? Nici o clipă n-am avut sentimentul că ţi-aş face rău ţie... La naiba!

M-a privit cercetător, trăgînd într-una de ciucurii care atîrnau de pe măsuţa de lîngă ea.

— Cînd stau să mă gîndesc, a şoptit apoi. Nu-mi vine să cred... Nu voi putea niciodată să mă mai ating de tine.

Am rămas multă vreme tăcuţi. Începeam abia să întrezăresc imensa catastrofă care se petrecuse. Deodată, tot felul de probleme enorme se ridicau în faţa noastră. Eram nepregătit şi cu totul neputincios de a le face faţă. Mă simţeam cuprins de o furie fără rost. Un val de formule prosteşti îmi trecură prin minte şi numai sentimentul crescînd al importanţei momentului mă împiedică să le rostesc. Prăpastia tăcerii se lărgi, ameninţînd să devină una din miile de faţete care vor pecetlui pe vecie relaţiile dintre noi.

Mica noastră servitoare bătu la uşă — Marion ţinea ca servitoarea să bată la uşă — şi intră.

— Ceaiul, doamnă, zise ea, şi dispăru, lăsînd uşa deschisă.

— O să urc sus, am spus, şi apoi m-am oprit. O să urc sus, am repetat, să-mi pun valiza în camera de musafiri.

Cîteva clipe, rămaserăm nemişcaţi şi tăcuţi.

— Mama vine să ia ceaiul la noi astăzi, remarcă Marion în cele din urmă, dînd drumul ciucurelui pe care-l tot fră- mîntase, şi ridicîndu-se încet în picioare...

Şi astfel, cu perspectiva discuţiei asupra relaţiilor noastre schimbate, am luat apoi ceaiul cu nebănuitoarea doamnă Ramboat şi cu prepelicarul. Doamna Ramboat era prea conştientă de rolul ei, pentru a face vreo observaţie

asupra aerului nostru preocupat şi sumbru. A menţinut un fir subţire de conversaţie şi ne-a spus, îmi amintesc, că domnul Ramboat era „îngrijorat” din pricina răsadurilor sale de canna[1].

— Nu creşte şi nu vrea să crească. S-a dus şi i-a cerut explicaţii celui care i-a vîndut bulbii — şi este foarte enervat şi necăjit.

Cîinele era teribil de plictisitor, cerînd mereu cîte ceva şi necăjindu-ne pe rînd pe fiecare. Nici eu şi nici Marion nu i-am spus pe nume. Căci, vedeţi, îl botezasem Miggles, şi făceam un fel de trio în vorbirea noastră copilărească din Mutney, Miggles şi Ming.

8

Curînd după aceea, am reluat dramatica noastră discuţie, care mi se părea monstruoasă. Nu-mi dau seama acum cît a durat. S-a întins, ştiu, în fragmente greoaie, timp de trei sau patru zile. Mă revăd stînd de vorbă cu Marion, aşezaţi în patul nostru din odaia ei, discutînd în picioare în sufragerie, spunînd cutare sau cutare lucru. De două ori am ieşit şi am făcut cîte o lungă plimbare. Şi am petrecut o seară nesfîrşită singuri, cu nervii şi inimile istovite, oscilînd între o recunoaştere aspră şi teribilă a faptelor şi, dinspre partea mea cel puţin, o tandreţe stranie şi neobişnuită. Căci, lucru ciudat, această criză pusese capăt apatiei noastre reciproce şi ne făcuse să fim din nou, într-un fel, conştienţi unul de celălalt.

A fost o discuţie cu unele părţi discrepante, frîngîndu-se în frînturi de conversaţie ce nu reuşeau să se sudeze cu cele precedente, începînd din nou de la un alt nivel, mai înalt sau

[1] Gen de plantă ornamentală, din familia Cannaceelor.

mai jos, dobîndind noi trăsături în aceste răstimpuri şi strîn- gînd argumente noi. Am admis amîndoi că nu mai eram îndrăgostiţi unul de altul; niciodată mai înainte nu mai rostisem aceste cuvinte. Mi se pare ciudat cînd scriu, dar privind îndărăt, văd limpede că în aceste cîteva zile Marion şi cu mine ne-am simţit foarte apropiaţi, am privit pentru prima şi ultima dată cu sinceritate şi cu fermitate fiecare în sufletul celuilalt. În aceste zile, n-a existat nici o prefăcătorie între noi, nu i-am făcut nici o concesie, şi nici ea mie; nu ne-am ascuns nimic, n-am exagerat nimic. Renunţaserăm să ne mai prefacem. Am spus lucrurilor pe nume, simplu, deschis. Încetul cu încetul, adevărul a ieşit la iveală.

Desigur, au fost şi certuri între noi, certuri amare, şi ne-am spus unele lucruri — mult timp înăbuşite — care răneau, biciuiau şi tăiau. Dar mai presus de toate, am păstrat în amintire o impresie de confruntare deliberată, şi figura lui Marion, înălţîndu-se palidă, melancolică, înlăcrimată, rănită, implacabilă şi demnă.

— O iubeşti? m-a întrebat o dată, făcînd să se nască o îndoială în mintea mea.

Mă luptam cu gînduri şi emoţii încîlcite.

— Nu ştiu ce înseamnă să iubeşti. Dragostea este făcută din tot felul de lucruri, din zeci de aspecte împletite intr-o mie de feluri.

— Dar o doreşti? O doreşti acum — cînd te gîndeşti la ea?

— Da, am răspuns după o clipă de gîndire. O doresc — destul de mult.

— Şi eu? Ce loc ocup eu?

— Locul tău e aici.

— Bine, dar ce-ai de gînd să faci?

— Să fac! am exclamat, din ce în ce mai exasperat de această situaţie. Ce-ai vrea să fac?

Cînd privesc înapoi la toată această perioadă — peste o prăpastie de cincisprezece ani plini

de activitate — îmi dau seama că o privesc cu multă înţelegere. Totul îmi apare ca şi cum ar fi vorba despre altcineva — despre alţi doi oameni — pe care i-am cunoscut foarte bine şi pe care pot să-i judec fără patimă. Acum îmi dau seama că şocul, deziluzia aceea bruscă şi imensă, a trezit cu adevărat o gîndire şi un suflet în Marion; că pentru prima dată, a lăsat deoparte obiceiuri, timidităţi, imitaţii, fraze şi impulsuri de moment, devenind o personalitate.

La început, cred că mobilul ei conducător a fost indignarea şi mîndria jignită. Era o situaţie care, după părerea ei, trebuia să ia sfîrşit. Mi-a cerut categoric să renunţ la Effie, iar eu, plin de amintiri proaspete şi vii, am refuzat tot atît de categoric.

— E prea tîrziu, Marion. Lucrurile nu se pot rezolva astfel.

— Atunci, nu mai putem continua să trăim împreună.

— Foarte bine, am spus după o clipă de gîndire; dacă vrei tu aşa.

— Crezi că am putea?

— Poţi să stai în casa asta? Vreau să spun — dacă plec?

— Nu ştiu... Nu cred că aş putea.

— Atunci, ce vrei?

Încetul, cu încetul, de la un punct la altul, am înaintat cu discuţia pînă cînd cuvîntul „divorţ” a fost pronunţat.

— Dacă nu putem să trăim împreună, ar trebui să ne despărţim, a spus Marion.

— Nu ştiu nimic despre divorţ, am răspuns — dacă asta ai vrut să spui. Nu ştiu cum se procedează. Va trebui să întreb pe cineva — sau să aflu singur... Poate că, la urma urmei, este singurul lucru pe care-l avem de făcut. Mai bine să privim lucrurile în faţă.

Am început să discutăm cum vor arăta vieţile noastre după ce ne vom despărţi. În seara acelei zile m-am întors acasă după ce mă informasem la un avocat.

— De fapt, i-am spus lui Marion, nu putem să divorţăm în momentul de faţă. Se pare că, din punct de vedere legal, trebuie să suporţi situaţia de acum. E absurd — dar asta e legea. Totuşi, se poate aranja un divorţ. Pe lîngă adulter, se mai cere părăsire de domiciliu, sau acte de cruzime. Ca să se stabilească cruzimea, ar trebui să te lovesc, sau aşa ceva, faţă de martori. Asta este imposibil, dar e simplu să te părăsesc — legal. Trebuie să plec de lîngă tine; doar atît. O să continui să-ţi trimit bani — şi tu o să introduci o acţiune, cum se spune? — de restituire a drepturilor conjugale. Curtea îmi va ordona să mă întorc. Nu mă voi supune şi atunci tu poţi continua cu divorţul. O să primeşti o ordonanţă pentru primul termen, şi Curtea va încerca din nou să mă determine să mă întorc. Dacă în decurs de şase luni nu renunţăm şi dacă tu nu te comporţi în mod scandalos — ordonanţa devine definitivă. Şi cu asta se sfîrşeşte. Astfel se desface o căsătorie. E mai uşor, după cum vezi, să te căsătoreşti decît să divorţezi.

— Şi pe urmă — cum am să trăiesc? Ce-o să se întîmple cu mine?

— O să ai un venit. Se numeşte pensie alimentară. De la o treime pînă la jumătate din venitul meu prezent — chiar şi mai mult dacă vrei... mi-e egal... trei sute de lire pe an, să

zicem. Ai de întreţinut şi pe bătrîni, şi o să ai nevoie de atît.

— Şi pe urmă — ai să fii liber?

— Da, amîndoi.

— Şi toată viaţa asta pe care tu ai urît-o...

Mi-am ridicat privirea spre faţa ei crispată şi amară.

— N-am urît-o, am minţit, cu glasul aproape frînt de durere. Dar tu?

9

Poate că lucrul cel mai derutant în viaţă este complexitatea iremediabilă a realităţii, a lucrurilor şi a relaţiilor. Nimic nu e simplu. În orice faptă rea se află o fărîmă de dreptate, şi în orice faptă bună poţi găsi urme de răutate. În ceea ce ne priveşte, cum eram încă tineri şi nu ne cunoşteam încă pe noi înşine, şocul atît de puternic ne-a făcut să scoatem sute de note discordante. Furioşi unul împotriva celuilalt, eram în acelaşi timp plini de tandreţe unul faţă de celălalt, cumplit de egoişti şi în acelaşi timp capabili de sacrificii.

Mi-o amintesc pe Marion spunînd nenumărate lucruri fără noimă, unele potrivindu-se, altele contrazicîndu-se şi fiind în acelaşi timp adevărate şi sincere. Le socotesc acum ca tot atîtea încercări zadarnice în efortul ei de a înţelege vălmăşagul pe care-l lăsase totala noastră prăbuşire morală. Unele mă enervau peste măsură şi atunci îi răspundeam, uneori cu o cruzime abominabilă.

— Fireşte, îi plăcea să repete mereu, viaţa mea a fost un eşec.

— Timp de trei ani am tot căutat să te cuceresc, îi răspundeam eu, pentru ca să nu ajungem aici. Dar ai făcut întotdeauna numai ce-ai vrut tu. Dacă în cele din urmă m-am depărtat de tine...

Sau îşi amintea de toate încercările prin care trecuserăm înainte de căsătorie.

— Cît trebuie să mă urăşti pentru că te-am făcut să aştepţi atîta. Ei bine, acum... cred că aceasta ţi-e răzbunarea.

— Răzbunarea!

Apoi încerca să-şi imagineze cum vom trăi cînd vom fi despărţiţi.

— Ar trebui să-mi cîştig existenţa, stăruia ea.

Vreau să fiu cu totul independentă. De fapt, Londra nu mi-a plăcut niciodată. Poate că am să încerc să pun pe picioare o fermă cu păsări şi albine. Să nu te superi dacă la început am să-ţi fiu o povară. După aceea...

— Doar am stabilit toate acestea.

— În orice caz, ştiu că mă vei urî...

Erau momente cînd părea să aprobe întru totul despărţirea noastră, cînd plănuia tot felul de proiecte pentru vremea cînd va fi liberă, şi altele de acest fel.

— Am să ies mult cu Smithie, zicea ea.

Iar o dată a spus un lucru meschin, pentru care am urît-o cu adevărat şi pe care nici acum nu pot să i-l iert.

— Mătuşa ta o să se bucure de toate astea. Niciodată nu m-a putut suferi...

În amintirile mele despre acele zile de încordare şi suferinţă, apare şi figura lui Smithie, plină de emoţie, atît de tulburată de prezenţa „nemernicului în odaie, încît nu putea să scoată o vorbă ca lumea. Ştiu că ea şi Marion îşi făceau lungi confidenţe, plîngînd şi îmbrăţişîndu-se pline de simpatie reciprocă. Erau momente cînd numai faptul că nu era în stare să scoată o vorbă o împiedica să-mi ţină un „discurs” formidabil, pe care i-l citeam în ochi. Dar cîte lucruri neadevărate ar fi spus! Mi-o amintesc, de asemenea, pe doamna Ramboat, care adulmeca ceva în aer, apoi expresia crescîndă de solicitudine din ochii ei; cred că numai teama pe care i-o inspira de mult timp Marion o oprea să vorbească...

Şi, în cele din urmă, după atîtea şi atîtea frămîntări, a sosit, ca ceva fatal şi mai presus de controlul nostru, ziua cînd Marion şi cu mine trebuia să ne despărţim.

Mi-am înăsprit inima, căci altfel n-aş fi putut să plec. În cele din urmă Marion şi-a dat seama că se despărţea de mine pentru totdeauna. Orice alt gînd a dispărut atunci din mintea ei, şi ultimele noastre ceasuri au fost un chin. Uitase parcă pe moment că se va muta într-o casă nouă, uitase cît de mult îi umilisem mîndria şi spiritul ei de proprietate. Pentru prima dată în viaţă, a dat frîu liber emoţiilor puternice pe care le simţea, şi poate că era pentru prima dată că

simţea asemenea emoţii. A început să plîngă încet, căutînd să-şi înăbuşe lacrimile. Cînd am intrat în camera ei, am găsit-o întinsă pe pat plîngînd.

— N-am ştiut, gemea ea. Oh! N-am înţeles!... Am fost nebună. Toată viaţa mi-e ruinată!... O să fiu singură!... Mutney! Mutney, nu mă părăsi! Oh! Mutney! N-am ştiut!

A trebuit să-mi înăspresc cu adevărat inima, căci mi se părea în anumite momente din aceste ultime ceasuri că, în

sfîrşit, lucrul mult dorit se întîmplase şi că Marion se trezise la viaţă. În ochi îi strălucea dorinţa de a mă reţine.

— Nu mă părăsi! Nu mă părăsi! Se agăţa de mine; mă săruta cu buzele sărate de lacrimi...

Dar acum aparţineam alteia, şi a trebuit să-mi închid inima în faţa acestei aurori imposibile. Şi totuşi cred că în unele momente, ar fi ajuns doar un strigăt, doar o vorbă, ca să ne unească din nou pe toată viaţa. Dar am fi putut să ne unim din nou? Oare această criză ne-ar fi luminat pentru totdeauna, sau am fi căzut din nou, după cîteva săptămîni, în vechea înstrăinare, în vechea opoziţie temperamentală?

N-are rost să facem acum supoziţii. Propria noastră ho- tărîre ne-a dus pe drumul ce ne era predestinat. Ne purtam tot mai mult ca nişte îndrăgostiţi pe care soartă inexorabilă îi desparte, dar toate pregătirile pe care le făcuserăm continuau să funcţioneze ca o maşină, şi n-am făcut nici o încercare s-o oprim. Valizele şi lăzile mele au plecat spre gară. Mi-am împachetat lucrurile cu Marion stînd lîngă mine. Eram că doi copii care, din prostie, se jigniseră groaznic unul pe altul şi care nu ştiau cum să se împace. Fiecare dintre noi aparţinea nespus de mult celuilalt — oh, nespus de mult! Trăsura se opri în faţa portiţei de fier.

— La revedere! am spus.

— La revedere.

Cîteva clipe am rămas îmbrăţişaţi, sărutîndu-ne fără nici un resentiment. Am auzit pe coridor paşii servitoarei ducîn- du-se să deschidă uşa. Pentru ultima dată ne-am strîns în braţe. Nu eram nici doi iubiţi, nici doi duşmani, ci doar două suflete omeneşti copleşite de aceeaşi durere. M-am smuls de lîngă ea.

— Poţi să pleci, i-am spus servitoarei, văzînd că Marion mă urmase pînă jos.

Îi simţeam prezenţa în spatele meu, în timp

ce vorbeam cu vizitiul.

M-am urcat în trăsură, hotărît să nu privesc înapoi, dar în timp ce pornea, am tresărit şi am întors capul, privind spre uşa casei.

Era larg deschisă, dar Marion dispăruse...

Îmi închipui că urcase în goană în camera ei.

10

Astfel m-am despărţit de Marion, plin de tulburare şi regrete, şi m-am dus, după cum promisesem şi aranjam, la Effie, care mă aştepta într-un apartament de lîngă Orpington. Mi-o amintesc pe peronul gării, o siluetă luminoasă şi veselă, căutîndu-mă de-a lungul trenului, şi apoi plimbarea noastră pe cîmp, în amurg. Mă aşteptasem la o imensă senzaţie de uşurare după frămîntările despărţirii, dar acum îmi dădeam seama că eram teribil de nefericit şi de tulburat, avînd convingerea profundă că săvîrşisem o greşeală ireparabilă. Se însera, şi întunericul îmi reamintea înfăţişarea sumbră a lui Marion, iar durerea ei părea să mă înconjoare peste tot. Trebuia să urmez planurile făurite şi să respect hotărîrea luată în privinţa lui Effie, care nu-mi pusese nici o condiţie, nu-mi ceruse nici o garanţie, ci lăsase totul pe seama mea.

Am străbătut în tăcere cîmpurile cufundate în umbrele serii, spre un cer auriu şi purpuriu care se întuneca tot mai mult; Effie mergea lipită de mine, foarte strîns, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire spre chipul meu.

Nu mă îndoiesc că bănuia cît sufeream pentru că o părăsisem pe Marion; ştia că regăsirea noastră de acum nu-mi umplea inima de veselie. Dar nu lăsa să se vadă nici resentiment şi nici gelozie. Oricît ar părea de ciudat, nu a manifestat nici o clipă ostilitate faţă de Marion. Niciodată, cît am fost împreună, n-a scos vreo vorbă duşmănoasă în legătură cu Marion...

În scurt timp, s-a apucat să risipească norii care-mi întunecau inima, cu aceeaşi îndemînare instinctivă pe care o arată unele femei faţă de necazurile copiilor. S-a transformat într-o sclavă

veselă şi drăguţă şi m-a făcut, în cele din urmă, să particip la veselia ei. Şi totuşi, în dosul tuturor acestora, rămînea Marion, absurdă, înlăcrimată şi infinit de tristă, astfel încît mă simţeam extrem de nefericit pentru ea — pentru ea şi pentru cadavrul iubirii mele conjugale.

Acum cînd povestesc, episodul acesta mi se pare inexplicabil. Mă întorc cu amintirea în acele locuri îndepărtate, pe acele platouri şi lacuri singuratice de munte, rar vizitate, şi mi se pare o regiune stranie. Crezusem că voi trăi cu Effie într-un paradis senzual, dar dorinţa, care umple universul înainte de a fi satisfăcută, se risipeşte cu totul — cum se stinge lumina zilei — atunci cînd este împlinită. Toate faptele şi formele vieţii mi-au apărut iarăşi întunecate şi reci. În acea regiune muntoasă, mă asaltau întrebări pline de melancolie; vedeam lumea dintr-un unghi nou, şi ea îmi arăta aspecte noi — făcusem ocolul pasiunii şi al romanului.

Eram într-o stare de tulburare chinuitoare — pentru prima dată în viaţă, cel puţin aşa socotesc acum, cînd privesc înapoi, priveam existenţa mea ca un întreg.

Dacă nimic nu avea importanţă, ce făceam eu? Care era rostul meu?

În fiecare zi trebuia să călătoresc ba într-o parte ba în alta în legătură cu Tono-Bungay — această afacere în care intrasem ca s-o cîştig pe Marion şi care mă mai reţinea şi acum, deşi ne despărţisem definitiv — şi mă repezeam numai în unele nopţi şi la sfîrşit de săptămînă la Orpington. Tot timpul însă mă frămîntam din pricina acestor întrebări îndărătnice. Gîndurile mă năpădeau în timp ce călătoream cu trenul. Am comis chiar cîteva greşeli şi neglijenţe în problemele de afaceri. Păstrez amintirea limpede a unui amurg însorit în care stăteam dus pe gînduri pe o coastă de deal acoperită de iarbă care dădea spre Sevenoaks şi domina o

mare întindere a regiunii, şi cugetam la soarta mea. Aproape că aş putea să-mi aştern pe hîrtie gîndurile, aşa cum îmi treceau prin minte în după amiaza aceea. Effie, neastîmpărată ca o adevărată londoneză, se agita lîngă un tufiş mai jos, culegînd flori, descoperind unele pe care nu le mai văzuse niciodată. Îmi amintesc că aveam în buzunar o scrisoare de la Marion. Făcusem chiar cîteva tentative de întoarcere, de împăcare. Numai cerul ştie cît mă străduisem! Dar scrisoarea ei rece, prost scrisă, mă dezgustase. Îmi dădeam seama că n-as putea suporta din nou o viaţă cenuşie şi fără rost, şi dezamăgirile repetate. Asta, în nici un caz, nu mai era posibil. Dar ce era posibil? Nu vedeam în faţă nici o cale spre o viaţă onorabilă şi frumoasă.

„Ce să fac din viaţa mea?” — aceasta era întrebarea care mă chinuia.

Mă întrebam dacă toţi oamenii sînt ca mine, împinşi de un motiv într-o parte, şi de altul în alta, creaturi ale întîmplării, ale impulsurilor şi ale tradiţiilor lipsite de sens. Trebuia oare să rămîn credincios lucrurilor pe care le spusesem, le făcusem

şi le alesesem? Onoarea nu-mi oferea oare nimic altceva decît să-i asigur situaţia lui Effie, să mă întorc pocăit la Marion şi să-mi continui negustoria cu fleacurile acelea — sau să găsesc alta nouă — şi să muncesc astfel pînă la sfîrşitul zilelor mele? Nu voiam să accept o asemenea perspectivă. Dar ce altceva aveam de făcut? Mă întrebam dacă ceea ce mi se întîmplase era soarta comună a multor oameni, dacă şi în epocile de mai înainte oamenii fuseseră la fel de descumpăniţi, lipsiţi de orice busolă în călătoria vieţii lor. În evul mediu, şi în vechile zile ale catolicismului, te duceai la preot şi acesta îţi spunea, cu toată certitudinea unei legi naturale, ce eşti şi ce trebuie să faci. Mă întrebam dacă, trăind în evul mediu, aş fi acceptat totuşi aceste îndrumări, fără să le pun la îndoială...

Îmi amintesc, de asemenea, foarte desluşit, cum Effie a venit şi s-a aşezat lîngă mine, pe o lădiţă care se afla lîngă fereastra odăii noastre.

— Abătut? m-a întrebat.

I-am zîmbit şi am rămas cu capul în palmă, privind pe fereastră, fără să-i dau atenţie.

— Ţi-ai iubit atît de mult soţia? a şoptit ea uşor.

— Oh! am exclamat, trezit iarăşi din gînduri; nu ştiu. Nu înţeleg nimic. Viaţa este ceva care răneşte, draga mea! Răneşte fără logică sau raţiune. M-am înşelat! N-am înţeles nimic. În orice caz — ăsta nu-i un motiv să te rănesc şi pe tine, nu-i aşa?

M-am întors spre ea, am strîns-o în braţe, şi am sărutat-o pe ureche...

Da, am trecut prin clipe foarte grele — îmi amintesc şi acum. Sufeream, cred, de un fel de silă a imaginaţiei. N-aveam nimic care să-mi acapareze cu totul voinţa. Căutam. Citeam neîncetat şi fără şir. M-am dus la Ewart, dar nu mi-a fost de nici un ajutor. Privind acum înapoi, am senzaţia că în zilele acelea de dezgust şi de

ţeluri părăsite, mă descopeream pentru prima dată. Înainte, nu văzusem decît lumea şi ceea ce cuprindea aceasta; voiam s-o cuceresc, fără să mă preocup de altceva decît de impulsurile mele. Acum aş putea spune că mă grupasem, că îmi sistematizasem poftele şi satisfacţiile, conştient de treaba pe care o aveam de făcut, şi nemaipăstrînd, cred, nici o urmă de dorinţă.

Erau clipe cînd mă gîndeam să-mi pun capăt zilelor. Uneori, viaţa îmi apărea într-o lumină tristă şi nemiloasă — o serie de ignoranţe, de eşecuri brutale, josnicii şi cruzimi. Aveam ceea ce vechii teologi numesc „convingerea păcatului”. Căutam salvarea — poate că nu în cadrul unor formule pe care le-ar aproba un predicator metodist — dar totuşi o salvare.

În zilele noastre oamenii îşi găsesc salvarea în multe feluri. Denumirea şi formele salvării nu cred să aibă importanţă prea mare — ceea ce avem nevoie este să putem ţine ceva în mînă şi să fim ţinuţi. Am cunoscut un om care şi-a găsit salvarea într-o fabrică de plăci fotografice, iar un altul scriind istoria *manoir*-ului. Atîta timp cît te ţine, nu are importanţă ce este în realitate. Mulţi bărbaţi şi femei de astăzi îşi ocupă timpul cu anumite aspecte concrete ale socialismului sau ale reformei sociale. Dar socialismul a fost întotdeauna pentru mine puţin cam prea uman, lăsînd prea mult loc personalităţilor şi absurdităţilor. Nu este genul meu. Nu-mi plac lucrurile prea umane. Nu cred că sînt opac la veselie, la surprize, la micile asperităţi şi neajunsuri amuzante ale vieţii, la „umorul” ei, cum se spune, şi la aventură — dar pentru mine nu acesta este fondul problemei. N-am umor. Structura mea este prea serioasă. Mă poticnesc şi mă zbat, dar ştiu că, mai presus de toate bucuriile imediate, există şi alte lucruri, grandioase şi senine, foarte înalte şi frumoase — realitatea. N-am ajuns pînă la ea, dar ştiu că există. Sînt un vagabond spiritual îndrăgostit de o zeiţă inimaginabilă. N-am văzut-o niciodată şi nici nu o voi vedea vreodată — dar tocmai gîndul acesta mă face să nu găsesc nici o plăcere în a mă tăvăli în noroi — şi uneori mă tem că nu-i mai găsesc vieţii nici o dulceaţă.

Dar vorbesc despre lucruri pe care mă tem că cititorul nu le va înţelege, pentru că nici eu nu

le înţeleg decît pe jumătate. Există ceva care leagă lucrurile — un apus de soare, o anumită stare de spirit, înaltul cerului, ceva din forma ori din gingăşia feţei lui Marion, ceva ce găsesc şi apoi îmi scapă în picturile lui Mantegna, ceva în linia navelor pe care le construiesc. (Ar trebui să-l vedeţi pe X2, ultimul şi cel mai bun model al meu!)

Observ că nu pot să mă explic pe mine însumi. Poate că totul se datoreşte faptului că nu sînt decît un bădăran aspru şi

limitat din punct de vedere moral, cu o minte mai presus de meritele mele. Fireşte, nu sînt de acord că asta explică totul. În orice caz, aveam senzaţia unei necesităţi inexorabile, a unei tristeţi şi unei insuficienţe de nesuportat, şi pentru un timp preocuparea pentru construcţii aeronautice mi-a adus o uşurare...

La sfîrşitul acestei crize pe care o descriu atît de prost, mi-am făcut un ideal din ştiinţă. Am hotărît că salvarea vieţii mele stă în putere şi cunoaştere, şi că acestea vor umple golul vieţii mele; mă voi dedica ştiinţei! Am ieşit în cele din urmă ca un om ce căzuse în beznă şi se agăţase de o nouă hotărîre, după care bîjbîise cu disperare mult timp.

Am intrat într-o zi brusc în biroul interior — probabil că înainte chiar ca Marion să fi intentat acţiunea de restituire — şi m-am aşezat în faţa unchiului meu.

— Ascultă, i-am spus, m-am săturat.

— Hei! a răspuns unchiul meu, dînd la o parte cîteva hîrtii. Ce s-a întîmplat, George?

— Lucrurile merg prost.

— Cum adică?

— Viaţa mea este un eşec, un eşec total.

— Fata aia a fost o proastă, George, după cîte înţeleg eu. Dar acum poţi spune că, practic, ai scăpat de ea, şi mai sînt şi alţi peşti în mare...

— O! Nu-i vorba de asta, am exclamat. Asta-i numai ceea ce se vede. M-am săturat... M-am săturat de toată această blestemată ticăloşie.

— Ei? Ei? făcu unchiul meu. Ce... ticăloşie?

— Oh, ştii prea bine. Vreau ceva solid, omule. Vreau ceva de care să mă sprijin. Am să înnebunesc dacă nu găsesc. Eu sînt un alt soi de animal decît tine. Tu pluteşti încîntat în tot oceanul ăsta de vorbe goale. Eu însă mă simt bălăcindu-mă într-un univers de clăbuci de săpun, în sus şi în jos, într-o parte şi în alta. Nu mai pot. Trebuie să pun picioarele pe ceva solid,

sau... nu ştiu ce se va întîmpla.

Dar, văzînd consternarea de pe faţa lui, am început să rîd.

— Sînt hotărît, am urmat. M-am gîndit bine. M-am decis. N-are rost să discutăm. Am să mă apuc de treabă — de o treabă adevărată. Nu! Asta nu-i treabă; nu e decît o înşelătorie

laborioasă. Dar am o idee! E o idee veche — mă gîndisem la ea cu mulţi ani în urmă, dar acum mi-a revenit. Ascultă! De ce să rămîn mai departe cu tine? Cred că a sosit vremea zborului. Vreau să mă ocup de zbor!

— De zbor?

— În văzduh. Aeronautică! Cu o maşină mai grea decît aerul. Se poate realiza. Şi eu vreau s-o fac.

— Pot ieşi ceva bani din asta, George?

— Nu ştiu şi nici nu-mi pasă! Dar asta am de gînd să fac.

M-am cramponat de hotărîrea asta, şi ea m-a ajutat în perioada, cea mai grea a vieţii mele. Unchiul meu, după o oarecare rezistenţă şi o discuţie cu mătuşa mea, s-a purtat ca un tată cu un fiu răsfăţat. Ne-am înţeles să-mi acorde o parte din capital, m-a eliberat de sarcinile relative la noile afaceri contractate — era ceea ce aş putea numi perioada Moggs a întreprinderii noastre — şi m-am apucat de îndată de treabă cu o îndîrjire cruntă...

Dar, despre maşinile mele de zbor vă voi povesti la momentul potrivit. Am lăsat prea mult deoparte povestirea referitoare la unchiul meu. Voiam doar să spun cum s-a făcut că m-am apucat de zbor. Aceste experienţe îmi aduceau ceea ce căutasem, ceva ce Marion, într-un chip nedefinit, păruse să promită. Am muncit din greu şi am uitat de mine cîtva timp, realizînd mult. Ştiinţa a fost şi ea un fel de iubită care nu răspundea dragostei mele, cu toate că i-am oferit mai mult decît îi oferisem lui Marion. Dar în epoca aceea ştiinţa, cu rigoarea ei, cu detaşarea ei inumană, cu certitudinile ei de oţel, m-a salvat de la disperare.

Ei bine, mai aveam încă pînă să zbor; dar întîmplător, am inventat maşinile cele mai uşoare din lume...

Încerc să povestesc aici tot ceea ce mi s-a

întîmplat. În realitate, este destul de greu să aşterni pur şi simplu pe hîrtie totul, cu cea mai mare exactitate. Dar acesta este un roman, nu un tratat. Să nu vă închipuiţi că am ajuns să-mi rezolv imediat dificultăţile. Aici, printre schiţe şi zgomot de ciocane, îmi mai pun încă şi acum probleme la care nu găsesc răspuns. Toată viaţa mea a fost, în esenţă, o căutare, îndoindu-mă mereu, mereu nesatisfăcut de lucrurile văzute şi de lucrurile crezute, căutînd în muncă, în forţă, în primejdie ceva al cărui

nume şi natură nu le pot înţelege limpede, ceva frumos, minunat, durabil, intr-un mod profund şi fundamental al meu, care să-mi aducă totala mîntuire a fiinţei mele. Nu ştiu — dar tot ce pot spune acum este că e ceva ce n-am reuşit niciodată să găsesc.

11

Dar înainte de a încheia definitiv acest capitol şi această carte, şi de a continua cu marea aventură a carierei unchiului meu, aş putea, cred, să spun ceea ce mai rămîne de spus despre Marion şi Effie, şi apoi să las pentru cîtva timp deoparte viaţa mea particulară.

O vreme, Marion şi cu mine am corespondat cu oarecare regularitate, scriindu-ne scrisori prietenoase dar destul de vagi despre mici chestiuni de afaceri. Procedura greoaie a divorţului s-a terminat. Marion a părăsit casa din Ealing şi s-a dus să stea la ţară cu mătuşa şi părinţii ei, arendînd o mică fermă lîngă Lewes, în Sussex. A construit o seră, a instalat încălzirea atît de visată de tatăl ei, făcîndu-l astfel fericit. În scrisori îmi vorbea de smochini şi piersici. Totul a părut destul de promiţător primăvara şi vara, dar iarna din Sussex, faţă de cea cu care se obişnuiseră în Londra, a fost prea mult pentru familia Ramboat. Noroaiele i-au descurajat; domnul Ramboat a omorît o vacă dîndu-i o hrană nepotrivită, şi asta i-a deprimat pe toţi. După douăsprezece luni, întreprinderea mergea prost. A trebuit să-i ajut să se debaraseze de ea, şi apoi s-au întors la Londra, iar Marion s-a asociat cu Smithie, în Streatham, şi a pus bazele unui magazin care, după cum reeşea de pe imprimatele firmei, se ocupă de „Rochii”. Părinţii şi mătuşa ei s-au stabilit pe

undeva, într-o căsuţă. După aceea, scrisorile au devenit mai rare. Îmi amintesc de postscriptumul unei scrisori, care mi-a dat un mic fior, amintindu-mi de vechea noastră intimitate. „Bătrînul Miggles, sărmanul, a murit”.

S-au scurs aproape opt ani, în care timp m-am maturizat, am căpătat mai multă experienţă, capacitate, pînă cînd am devenit cu adevărat un bărbat, ocupat cu multe treburi noi, trăind pe o scară mai mare şi într-o lume mai largă decît aş fi putut visa în timpul cînd eram cu Marion. Scrisorile ei au devenit rare şi lipsite de însemnătate. În cele din urmă, a intervenit un gol de tăcere care m-a făcut curios. De optsprezece luni şi mai bine nu primisem nimic de la Marion, decît recipisele trimestriale trimise prin bancă. Blestemînd-o pe Smithie, i-am scris o scrisoare lui Marion.

„Draga mea Marion — îi scriam eu — ce mai faci?”

Răspunsul ei m-a uluit. Îmi scria că se recăsătorise — „cu un domn Wachorn, un agent de frunte în comerţul cu tipare de rochii”. Dar hîrtia pe care îmi scria tot mai purta antetul Ponderevo şi Smith (Rochii), cu adresa Ponderevo şi Smith.

Şi aceasta — în afară de cîteva mici divergenţe privind acordarea în continuare a pensiei alimentare, care mi-au pricinuit cîteva momente de mînie, şi de folosirea numelui meu de către noua firmă, lucru care de asemenea mă plictisea — aceasta este, zic, sfîrşitul, pentru mine, al poveştii lui Marion. Din acest moment, ea dispare din povestire. Nu ştiu unde se află şi nici ce face. Nu ştiu nici măcar dacă mai este în viaţă sau dacă a murit. Mi se pare cu totul grotesc ca doi oameni care au fost atît de aproape unul de altul să fie astfel despărţiţi, dar aşa s-a întîmplat.

M-am despărţit şi de Effie, cu toate că o mai văd din cînd în cînd. Între noi nu s-a pus niciodată eventualitatea căsătoriei, şi n-a existat nici vreo intimitate sufletească. Effie a cunoscut o bruscă pasiune fizică pentru mine, după cum am cunoscut şi eu pentru ea, dar n-am fost nici primul şi nici ultimul ei iubit. Trăia într-o altă lume decît Marion. Avea o fire ciudată, dar încîntătoare; nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată posacă sau răutăcioasă. Avea un organism care funcţiona cu adevărat perfect. Cred că acesta era secretul bunei sale dispoziţii, şi în plus avea şi o inimă foarte bună. Am ajutat-o în cele din urmă să-şi deschidă un birou la care rîvnea de mult, şi m-a uimit priceperea în afaceri de care a dat dovadă încă de la început. Acum are un birou de maşini de scris în Riffle's Inn, şi-l conduce cu multă energie şi cu un mare succes, deşi a început să se cam îngraşe. Şi continuă să-şi iubească semenii. S-a căsătorita în urmă cu un an cu un băiat de două ori mai tînăr decît ea — un sărman poet ticălos, dedat stupefiantelor, un individ cu părul blond ce-i cade mereu peste ochii albaştri, şi cu nişte picioare moi. Effie susţine că l-a luat pentru că bietul băiat avea nevoie de îngrijire...

Dar destul despre dezastrul căsătoriei mele şi despre primele mele iubiri; am spus tot ce era necesar pentru a ajunge să explic cum m-am apucat de experienţe cu aeroplane şi de inginerie. Să mă întorc acum la povestirea mea esenţială, adică la Tono-Bungay şi la succesele unchiului meu, şi, în sfîrşit, la viziunea pe care toate acestea mi-au dat-o despre lume.

Cartea a treia

ZILE MARI
PENTRU TONO-BUNGAY

Hotelul Hardingham, şi cum am devenit oameni de vază

1

Dar acum, cînd reiau linia particulară a povestirii, cred că ar fi mai bine să descriu înfăţişarea unchiului meu, aşa cum mi-l amintesc din timpul anilor magnifici care au urmat trecerii sale de la comerţ la marea finanţă. Acest omuleţ s-a îngrăşat considerabil în perioada cît a fost creată marea avere Tono-Bungay; pe urmă, emoţiile crescînde ale succesului i-au adus dispepsia şi o anumită moleşeală şi slăbire. Burta — să mă ierte cititorul că analizez diferite amănunte ale persoanei lui în ordinea importanţei lor — care la început avea o simpatică rotunjime, a pierdut după aceea din calitate, fără să piardă însă din dimensiune. Umbla întotdeauna ca şi cum ar fi fost mîndru de ea şi căuta s-o scoată cît mai mult în evidenţă. Mişcările i-au rămas pînă la sfîrşit iuţi şi bruşte; picioarele-i scurte păreau să ţopăie în timp ce umbla, iar nu să se deschidă în mişcarea de foarfece a mersului obişnuit, şi parcă nu avea genunchi ci, în locul lor, o flexibilitate dispersată a picioarelor.

Îmi amintesc că paralel cu trecerea timpului, trăsăturile păreau să i se accentueze, nasul căpăta tot mai mult caracter, devenea agresiv, ieşea din ce în ce mai mult în afară; şi tăietura oblică a gurii cred că era mai marcată. În gură ţinea mereu nelipsita ţigară de foi, care uneori se ridica insolentă din colţul cel mai de sus al

buzelor, iar uneori atîrna în jos de pe buza inferioară — era tot atît de elocventă ca şi coada unui cîine, şi n-o scotea din gură decît atunci cînd voia să vorbească mai emfatic. Ochelarii şi-i ţinea prinşi cu o panglică neagră şi lată, şi cu cît trecea timpul îi purta din ce în ce mai strîmb. Părul părea să i se facă tot mai ţepos o dată cu succesul, dar pe la punctul culminant al carierei i s-a rărit destul de mult în creştet, aşa că îl ridica în sus cu peria de deasupra urechilor, unde îi creştea din belşug. Pe frunte avea o tufă rebelă de păr, totdeauna ciufulit.

O dată cu primele succese ale lui Tono-Bungay, a adoptat un stil urban de îmbrăcăminte, pe care nu l-a părăsit decît rareori. Prefera pălăriile de mătase cu boruri largi, adesea prea largi pentru el, după ultima modă, şi le aşeza în diferite unghiuri faţă de axa feţei; gustul său în materie de pantaloni se îndrepta spre cei în dungi bine marcate, iar croiala pantalonului era netă; îi plăcea ca redingota să fie lungă şi amplă, cu toate că-l dezavantaja, făcîndu-l să pară mai scurt. Etala nenumărate inele scumpe, şi îmi amintesc de unul de pe degetul mic de la mîna stîngă, cu o piatră mare şi roşie, încrustată cu simboluri gnostice. „Deştepţi băieţi, gnosticii ăştia, George — spunea. — Au ceva în cap!” N-a vrut să poarte niciodată la ceas decît un şnur de mohair negru. Cînd pleca la ţară, îmbrăca haine cenuşii şi un joben mare cenuşiu, afară de cazul că mergea cu automobilul; atunci purta o şapcă de vînător de cerbi şi un costum de blană ca eschimoşii, cu un fel de pantaloni pînă în vîrful piciorului. Seara, îşi punea vestă albă şi butoni de aur. Nu putea suferi diamantele. „Sînt prea ostentative — spunea el. — Ai putea tot atît de bine să porţi recipisa impozitelor pe venit. Se potrivesc pentru cei din Park Lane. Acţiuni nevîndute. Nu e genul meu. Eu sînt un financiar sobru,

George.”

Asta — în ceea ce priveşte înfăţişarea lui. Cîtva timp, ea a fost foarte familiară lumii întregi, căci în culmea succesului a îngăduit să i se facă un mare număr de fotografii şi să i se publice cîte o caricatură în ziarele ieftine... Glasul i-a scăzut de-a lungul anilor, de la tonul ascuţit din primele timpuri pînă la un timbru bogat şi grav, pe care insuficienţa cunoştinţelor mele muzicale nu-mi permite să-l descriu. Zzzz-ul pe care-l scotea cînd trăgea aerul în piept deveni mai rar o dată cu trecerea vremii, revenindu-i totuşi în clipele de surescitare. De-a lungul anilor, în ciuda opulenţei sale crescînde şi pînă la urmă uluitoare, obiceiurile casnice îi rămaseră tot atît de simple ca la Wimblehurst. Niciodată nu recurgea la serviciile unui valet; chiar şi în culmea gloriei, pantalonii îi erau călcaţi de o servitoare, care îl peria şi pe umeri cînd părăsea casa sau hotelul. Cu cît înainta în vîrstă, a devenit tot mai prevăzător în privinţa micului dejun, şi la un moment dat a început să mă piseze cu doctorul Haig şi cu acidul uric. În privinţa celorlalte mese însă, şi-a păstrat obiceiul de a mînca de toate. Avea stofă de gastronom, şi mînca tot ce-i plăcea, într-un mod destul de zgomotos, în timp ce fruntea i se acoperea de sudoare. La băutură era moderat — în afară de cazul cînd atmosfera vreunui banchet sau unei ocazii mai deosebite îl prindea şi reuşea să-i învingă cumpătarea — şi atunci bea fără să mai ţină seama de nimic, se îmbujora şi devenea vorbăreţ, pălăvrăgind despre orice în afară de proiectele lui de afaceri.

Pentru a-i schiţa portretul complet, ar mai fi nevoie să sugerez nişte mişcări bruşte, iuţi, ca exploziile unor artificii, pentru că orice poză nemişcată îi era precedată şi urmată de o mişcare bruscă. Dacă ar fi să-l pictez, cu

siguranţă că i-aş pune ca fundal cerul înnorat, neliniştit, cum se obişnuia în secolul al optsprezecelea, şi la o distanţă convenabilă aş plasa un automobil trepidant, foarte mare şi modern, un secretar părînd să se grăbească cu nişte hîrtii, şi un şofer sprinten.

Aceasta era figura care a făurit şi a dirijat Tono-Bungay, şi care, după triumful acelei întreprinderi, a realizat, într-un crescendo lent, o serie de creaţii şi reuşite magnifice, menite să uluiască întreaga lume a capitaliştilor. Mi se pare că am mai arătat cum, cu mult înainte de a pune pe piaţă Tono-Bungay, am preluat reprezentanţa engleză a anumitor specialităţi americane. La aceasta s-a adăugat în curînd exploatarea săpunului de menaj Moggs, şi astfel unchiul meu a pornit Campania Ustensilelor Menajere care, împreună cu rotunjimea pîntecului său şi cu o anumită convexitate energică a ţinutei, i-au cîştigat titlul de Napoleon.

2

Cunoştinţa unchiului meu cu tînărul Moggs, la un dineu în oraş, ilustrează elementul romantic din comerţul modern. Cred că era un dineu al Companiei fabricanţilor de sticle — şi amîndoi depăşiseră într-o oarecare măsură sobrietatea iniţială care se cuvine într-o asemenea împrejurare. Era nepotul primului Moggs cunoscut şi un exemplu tipic al plutocratului educat, cultivat şi degenerat. Părinţii îl plimbaseră prin lume încă din copilărie, aşa cum părinţii lui Ruskin au făcut-o cu fiul lor John[1], inoculîndu-i pasiunea pentru istorie, în timp ce

[1] *John Ruskin* (1819—1900), celebru critic de artă şi eseist englez.

adevărata conducere a industriei Moggs era lăsată pe seama unui văr şi a unui asociat mai tînăr. Tînărul Moggs, fiind studios şi rafinat din fire, tocmai se hotărîse — după ce căutase cu grijă un domeniu care să nu-i amintească tot timpul de săpun — să se dedice istoriei Thebaidei, cînd vărul său muri brusc, lăsîndu-i toată răspunderea întreprinderii. În atmosfera de destindere a dineului, Moggs s-a plîns de sarcina, nepotrivită cu firea lui, care îi căzuse pe umeri, iar unchiul meu s-a oferit să-i uşureze povara, asociindu-se de îndată cu el. Au ajuns chiar să fixeze clauzele — e adevărat învăluite în aburii băuturii — ale înţelegerii dintre ei.

Fiecare dintre cei doi gentlemeni şi-a însemnat pe manşetă numele şi adresa celuilalt, şi s-au despărţit într-o dispoziţie de nepăsare frăţească; a doua zi dimineaţa însă, nici unul dintre ei se pare că nu s-a gîndit să pună deoparte cămaşa, înainte de a fi dată la spălat. Unchiul meu a făcut un mare efort — era într-una din zilele mele de birou — să-şi amintească numele tînărului şi amănunte despre el.

— Era un tip cu o faţă ca un acvarium, lung şi blond, George, cu ochelari şi cu un accent distins, a încercat el să-mi explice.

Eram nedumerit.

— O faţă ca un acvarium?

— Ştii cum se uită la tine oamenii cu astfel de feţe. Afacerile lui erau în legătură cu săpunul. Şi are un nume cunoscut. Iar afacerea este dintre acelea care merg strună. Mi-am dat seama destul de bine de asta…

Pînă la urmă, am ieşit împreună, cu sprîncenele încruntate, şi am pornit spre Finsbury căutînd o prăvălie bine aprovizionată. Am intrat mai întîi într-o farmacie să luăm un reconfortant pentru unchiul meu, şi apoi am găsit prăvălia de care aveam nevoie.

— Aş vrea, a început unchiul meu, o jumătate

de pfund din fiecare marcă de săpun pe care o aveţi. Da, le iau acum... Stai puţin, George... Spune-mi, te rog, băiete, cum se numeşte săpunul acela?

La a treia repetare a întrebării, tînărul vînzător răspunse:

— Săpun de menaj Moggs.

— Foarte bine, s-a luminat la faţă unchiul meu. Nu mai e nevoie să ne batem capul. Hai, George, să mergem la un telefon şi să dăm de Moggs. Oh — comanda? Desigur. O menţin. Trimite-le pe toate... trimite-le la Episcopul Londrei; el o să ştie cum să le folosească... (e un tip clasa întîi, George, cu fapte de binefacere şi alte asemenea lucruri)... şi trece-le în contul meu... iată cartea mea de vizită — Ponderevo — Tono-Bungay.

Apoi ne-am dus la Moggs şi l-am găsit intr-o haină din păr de cămilă, aşezat intr-un pat luxos şi bînd ceai chinezesc; pînă pe la ora prînzului am stabilit totul, în afară de cifrele exacte.

Tînărul Moggs mi-a lărgit considerabil concepţiile; era un gen de om cum nu mai cunoscusem vreodată; părea un tip spălat şi bine informat, deşi susţinea că nu citea niciodată ziarele şi nu folosea săpun.

— Am pielea prea delicată, ne lămuri el.

— N-ai nimic împotrivă să-ţi facem reclamă, dar ştii, una care să străbată ţara-n lung şi-n lat? întrebă unchiul meu.

— Cu condiţia să nu folosiţi gările, preciză Moggs, falezele de pe coasta de sud, programele de teatru, cărţile scrise de mine şi poezia în general... şi peisajul... oh! — şi „Mercure de France”.

— O să avem grijă, îl asigură unchiul meu.

— Atîta timp cît nu mă sîcîiţi, zise Moggs, aprinzîndu-şi o ţigară, puteţi să mă faceţi cît de bogat vreţi.

În orice caz, nu l-am făcut mai sărac. Firma lui a fost prima căreia i s-a făcut reclamă printr-o poveste amănunţită; am trimis chiar revistelor ilustrate nişte articole despre neobişnuitul trecut al familiei Moggs. Am creat „moggsiana”.

Ţinînd seama de preocuparea partenerului nostru pentru aspectele necomerciale ale vieţii, am alcătuit nişte istorii fanteziste despre Moggs Întîiul, Moggs al Doilea, Moggs al Treilea, şi Moggs al Patrulea. Dacă nu sînteţi prea tineri, probabil că vă amintiţi de unele dintre ele, şi de admirabila noastră reproducere a unei vitrine în stil georgian. Unchiul meu a cumpărat nişte memorii de la începutul secolului al

nouăsprezecelea, s-a impregnat de stilul lor, şi a alcătuit nişte povestioare despre bătrînul Moggs Întîiul şi Ducele de Wellington, despre George al III-lea şi negustorul de săpun („aproape cu siguranţă că era bătrînul Moggs”). În scurt timp, am adăugat la săpunul Moggs original cîteva varietăţi de săpun aromat şi bogat în grăsimi, un „săpun special pentru copii — ca acela folosit în casa Ducelui de Kent şi pentru regină cînd era copil”, un praf pentru spălat vase, apoi specialitatea „Paragon”, şi, în fine, un praf pentru curăţat cuţite. Am reuşit să punem mîna pe o mică firmă de mîna a doua care se ocupa cu comerţul de grafit, şi i-am sondat originea pînă în negurile antichităţii. A fost ideea unchiului meu şi numai a lui aceea de a asocia această marfă cu numele Prinţului Negru. A devenit apoi curios să afle cît mai multe despre trecutul grafitului. Îmi amintesc cum îl sîcîia pe preşedintele Societăţii Pepys.

— Ascultă, se spune ceva despre grafit în Pepys? Ştii... Grafit... pentru grătarul sobei! Sau trece peste el ca şi cum ar fi ceva de la sine înţeles?

În zilele acelea, a devenit teroarea istoricilor celor mai cunoscuţi. „N-am nevoie de istoria voastră cu surle şi trîm- biţi — n-aveţi nici o teamă” — le spunea el. „Nu vreau să ştiu cine a fost metresa cutăruia, şi de ce cutare a devastat o provincie; toate acestea, în orice caz, nu pot fi decît minciuni şi aiureli. Nu-i treaba mea. Nu-i treaba nimănui. Chiar şi cei care au făcut-o nu ştiau prea bine de ce-au făcut-o... Ceea ce vreau să ştiu eu este ce-şi puneau sub genunchi fetele în casă din evul mediu cînd ştergeau pe jos? Ce-şi puneau cetăţenii în băile fierbinţi, după luptele cavalereşti, şi dacă Prinţul Negru — îl cunoşti pe Prinţul Negru — era smălţuit, vopsit, sau ce altceva? Eu cred că era dat cu grafit — foarte probabil — ca argila de pipe — dar s-o fi

folosit oare negreala atît de devreme?”

Şi astfel s-a făcut că, născocind şi scriind reclamele pentru săpunul Moggs, care a adus o revoluţie în acest gen, unchiul meu a ajuns nu numai să se familiarizeze cu istoria care s-a pierdut, ci să-şi dea seama ce uriaş cîmp de invenţii şi afaceri se ascundea printre articolele mărunte — lăzi de gunoi şi maşini de tocat, curse de şoareci şi mături — care garnisesc

prăvăliile negustorilor de vopsele şi de articole casnice. Ele i-au amintit de unul dintre visurile sale din tinereţe, şi anume de concepţia sa despre „Apartamentul brevetat Ponderevo”, pe care îl avusese în minte încă înainte ca eu să-l slujesc ca ucenic la Wimblehurst.

— O locuinţă, George, spunea el, trebuie să fie pusă în ordine. Acum e un talmeş-balmeş! Peste tot, fel de fel de lucruri care îţi stau în drum. Vreau să pun ordine în toate astea.

Cîtva timp a dat dovadă de ceva asemănător cu zelul unui veritabil reformator social.

— Trebuie să modernizăm locuinţa. Asta-i ideea mea, George. Trebuie să facem o maşină domestică civilizată din aceste relicve ale barbariei. Am de gînd să caut inventatori şi să fac un stocaj de idei menajere. De toate! Gheme de sfoară care să nu se încîlcească, şi gumă de lipit care să nu se întărească. Înţelegi? Şi apoi, după util — frumosul. Frumosul, George! Toate obiectele acestea noi trebuie să fie plăcute la vedere — asta-i ideea mătuşii tale. Borcane de dulceaţă frumoase! Am să pun pe unul dintre artiştii moderni să-mi deseneze frumos toate lucrurile astea care se fac atît de urîte. Mături brevetate de aceşti tipi năstruşnici, lăzi pentru ustensile de făcut curat în care va fi o plăcere să cazi — flanele de şters pe jos în culori frumoase. Zzzz... Să luăm, de exemplu, găleţile. Să poţi să le atîrni pe pereţi ca pe nişte ornamente! Toate obiectele pentru curăţenie să fie aşezate în nişte cutii frumoase — încît să-ţi vină să le strîngi la piept, George! Înţelegi ideea mea? În locul tuturor obiectelor oribile pe care le avem azi...

Erau nişte viziuni magnifice; m-au afectat atît de mult, încît cînd treceam pe lîngă magazinele de fierărie şi vopsele mi se păreau tot atît de pline de promisiuni ca şi copacii spre sfîrşitul iernii, gata să izbucnească în frunze şi flori... Şi într-adevăr, am contribuit mult la aspectul stră-

lucitor de astăzi al acestor magazine. Datorită eforturilor noastre, acum arată cu totul altfel, faţă de anii 1880, cînd nu făceau decît să etaleze nişte obiecte cenuşii şi murdare...

Ei bine, n-am intenţia să scriu acum întortocheata istorie financiară a lui „Moggs Limited", cum s-a numit întreprinderea Moggs şi Fiii, după ce am transformat-o; şi nici nu vreau să povestesc prea multe despre felul cum am acaparat, cu concepţii din ce în ce mai largi, domeniul articolelor casnice şi de fierărie măruntă, cum am devenit agenţii unei anumite mărfi, asociaţi la alta, cum am întins tentacule în jurul grumazului vreunui fabricant de cine ştie ce marfă, cum ne-am asigurat influenţa asupra furnizării cutărei sau cutărei materii prime, pregătind astfel drumul pentru cea de a doua lansare a noastră: „Obiecte casnice" — Ob-Ca, cum au fost botezate în oraş. Şi apoi a venit reorganizarea lui Tono-Bungay, pe urmă „Serviciile menajere" şi în sfîrşit Boom-ul!

O asemenea dezvoltare nu poate fi relatată amănunţit într-un roman. De fapt, am povestit mult despre ea în altă parte. Se poate găsi o expunere pe larg, foarte pe larg, în interogatoriile unchiului meu şi ale mele cu ocazia procedurilor de faliment, şi în diferitele mele declaraţii făcute după moartea lui. Sînt oameni care ştiu totul despre această poveste, alţii o ştiu chiar prea bine, iar mulţi nu vor să mai ştie şi amănuntele; este povestea unui om plin de imaginaţie în ceea ce priveşte cifrele, şi dacă nu vă place să verificaţi coloane de lire sterline, şilingi şi penny, să comparaţi date şi să controlaţi adunări, o veţi găsi lipsită de sens şi încîlcită. Şi, la urma urmei, nu veţi găsi cifrele de la început prea greşite sau *forţate.* În privinţa lui Moggs şi Ob-Ca, la fel ca şi în privinţa primei faze a lui Tono-Bungay şi apoi a

reorganizării lui, am părăsit tribunalul, potrivit normelor din City, fără nici o pată pe reputaţia noastră. Marea fuzionare a „Serviciilor menajere” a fost prima întreprindere pe scară cu adevărat mare a unchiului meu şi prima dată cînd a folosit metode îndrăzneţe; pentru aceasta, am cumpărat din nou Ob-Ca, Moggs, (care a făcut să crească acţiunile cu un dividend de şapte la sută) şi am achiziţionat întreprinderea de lacuri şi vopsele a lui Skinnerton, proprietăţile lui Riffleshaw şi mezelăriile şi magazinele de cafea ale lui Runcorn. La această fuziune, eu n-am luat propriu-zis parte; am lăsat-o pe seama unchiului meu, pentru că în vremea aceea începeau să mă intereseze experienţele de zbor, pe care le făceam pe baza rezultatelor obţinute de Lilienthal, Pilcher şi fraţii Wright. Lucram la transformarea unui aparat glisor într-unul zburător. Aveam de gînd să introduc un motor în acest glisor, de îndată ce voi rezolva una sau două probleme care mai rămăseseră de

rezolvat în privinţa stabilităţii longitudinale. Ştiam că aveam un motor suficient de uşor în turbina uşoară a lui Bridger, transformată de mine, dar mai ştiam de asemenea că pînă cînd nu sileam aeroplanul meu să renunţe la tendinţa lui, care-mi solicita o atenţie neîncetată, de a-şi ridica în sus botul în cele mai neaşteptate momente şi de a luneca înapoi către mine, introducerea unui motor ar fi însemnat aproape o sinucidere.

Dar despre aceasta, mai tîrziu. Ceea ce voiam să spun era că nu mi-am dat seama, decît după catastrofă, cît de nesăbuit îşi ţinuse unchiul meu promisiunea de a plăti dividende de peste opt la sută la acţiunile ordinare ale uriaşei întreprinderi super-capitalizate care era „Serviciile menajere”.

Mi-am îndreptat atenţia de la problemele de afaceri spre cercetările mele, dar într-o măsură mult mai mare decît bănuisem, şi decît îşi închipuise unchiul meu. Finanţa era mult mai puţin pe gustul meu decît organizarea fabricării lui Tono-Bungay. În noul domeniu exista o mare doză de bluf şi risc, de speculaţie şi de eludare a faptelor materiale — ceea ce e de-a dreptul dezgustător pentru un spirit ştiinţific. Nu simţeam atît teamă, cît un fel de nelinişte. Nu-mi dădeam seama de primejdie, ci pur şi simplu îmi displăcea caracterul mlăştinos, cleios, al acestui fel de muncă. În cele din urmă, căutam tot felul de scuze numai pentru a nu mă mai întîlni cu unchiul meu, la Londra. Ultima parte a carierei lui în afaceri se îndepărtează deci de cercul vieţii mele particulare. Ne vedeam mai mult sau mai puţin des, stăteam de vorbă, îl sfătuiam, îl ajutam uneori s-o scoată la capăt cu mulţimea care îl asedia duminicile în locuinţa din Crest Hill, dar nici nu-l urmam, nici nu-l călăuzeam. După combinaţia cu Ob-Ca, s-a ridicat în lumea financiară, ca o băşică de aer în

apă, lăsîndu-mă pe mine, ca pe o vietate acvatică agitată, jos în adîncuri.

În orice caz, a avut un succes imens. Publicul, cred eu, a fost atras în mod deosebit de aspectul familiar al domeniului său de activitate — aveau impresia că au sub ochi investiţiile făcute, văzînd marca pe cîrpă de şters praful şi pe cureaua de bărbierit — fidelitatea lui fiind asigurată de soliditatea de granit a rezultatelor vizibile. După reorganizare, Tono-Bungay plătea dividende de treisprezece la sută, Moggs şapte, „Obiecte casnice” ajunsese la nouă; apoi şi „Serviciile menajere” au început să plătească opt; cu o astfel de faţadă, i-a fost de ajuns să cumpere şi să vîndă lichidul antiseptic al lui Roeburn, săpunurile de ras şi cristalele de baie, realizînd în trei săptămîni douăzeci de mii de lire sterline. Cred că, de fapt, produsele lui Roeburn au fost o afacere bună la preţul la care au fost puse pe piaţă, cel puţin pînă cînd nu i s-a făcut o reclamă prost concepută. Era o perioadă de expansiune şi încredere; oamenii căutau să-şi investească banii, şi operaţiile „industriale” erau la modă. Preţurile creşteau pretutindeni. Aşa că, unchiul meu n-a prea avut cine ştie ce de făcut pentru a ajunge pe culmea înaltă şi instabilă a măreţiei financiare decît, după cum spunea el, să „prindă stridia cosmică, George, cît timp stă căscată”, ceea ce în traducere însemna la el să cumperi cu încredere şi curaj afaceri respectabile la preţul vînzătorului, să adaogi la acest preţ treizeci sau patruzeci de mii de lire, şi apoi să le vinzi. Singura greutate era să poţi mînui cu tact mormanul de acţiuni pe care fiecare din aceste tranzacţii ţi-l lăsa în mîini. Dar m-am gîndit atît de puţin la aceste lucruri, încît nu mi-am dat seama pe deplin de inconvenientele speciale pe care le prezentau, decît atunci cînd a fost prea tîrziu ca să-l mai pot ajuta.

3

Cînd mă gîndesc la unchiul meu în preajma zilelor care au precedat marele lui boom şi la diferitele aspecte ale întreprinderilor sale, mi-l amintesc în felul cum mă obişnuisem să-l văd în şirul de încăperi pe care le ocupa la hotelul Hardingham, aşezat la un birou mare de stejar, fumînd, bînd şi agitîndu-se în mod incoerent. Acesta era aspectul său financiar tipic; serile noastre, dimineţile, vacanţele. Expediţiile noastre cu automobilul, „Lady Grove” şi Crest Hill aparţin unei serii de amintiri cu totul diferite.

Aceste încăperi de la Hardingham erau un şir de odăi de-a lungul unui frumos coridor acoperit cu un covor gros. Toate uşile care dădeau spre coridor erau încuiate, în afară de prima; iar dormitorul unchiului meu, camera în care-şi lua micul dejun şi biroul particular erau cele mai greu accesibile, avînd acces la o intrare lăturalnică, pe care o folosea şi cînd voia să scape de vizitatorii inoportuni. În capăt se afla o sală de aşteptare, cu un aspect rece, de afaceri; avea vreo două canapele nu prea confortabile, cîteva scaune, o masă acoperită cu postav verde, şi o colecţie din cele mai bune afişe ale produselor Moggs şi Tono; covoarele obişnuite de pluş ale hotelului Hardingham fuseseră înlocuite printr-un linoleum de plută verde-cenuşiu. Aici se afla întotdeauna o aglomeraţie de tot felul de oameni, peste care prezida un slujbaş extrem de credincios şi cu aspect feroce, Ropper, păzind uşa ce ducea spre unchiul meu. De obicei, găseai acolo unul sau doi pastori, o văduvă sau două; bărbaţi de vîrstă mijlocie, cu plete şi ochelari, dintre care unii semănau

foarte bine cu un Edward Ponderevo care nu reuşise în viaţă; mai erau şi cîţiva bărbaţi tineri şi foarte tineri, îmbrăcaţi mai mult sau mai puţin atrăgător, unii cu hîrtii ieşindu-le din buzunare, alţii cu hîrtiile bine ascunse; în sfîrşit, fel de fel de oameni cu un aspect uimitor de neîngrijit veniţi acolo întîmplător. Toate aceste persoane susţineau un asediu — practic fără nici o speranţă — uneori săptămîni întregi; ar fi făcut mai bine dacă rămîneau acasă.

Urma apoi o odaie plină de oameni care fuseseră într-un fel convocaţi — şi aici puteai întîlni bărbaţi îmbrăcaţi îngrijit, femei în toalete elegante, nervoase, ascunzîndu-se în dosul cîte unei reviste, pastori neconformişti, clerici cu ghetre, oameni de afaceri adevăraţi — aceştia din urmă în cea mai mare parte îmbrăcaţi în admirabile haine de dimineaţă; stăteau în picioare şi examinau, uneori cîte o oră întreagă, acuarelele unchiului meu. Tot aici mai întîlneai tineri de diferite origini sociale, tineri americani, funcţionari care veneau să-şi trădeze patronii, tineri cu înfăţişare inteligentă, absolvenţi ai universităţilor, cei mai mulţi dintre ei hotărîţi, rezervaţi, dar şi într-un fel de aşteptare, gata în orice clipă să devină volubili şi persuasivi. Această încăpere avea de asemenea o fereastră care dădea spre curtea imobilului, cu fîntînile sale înconjurate de ferigi şi cu pavajul de mozaic, iar tinerii stăteau lîngă fereastră şi uneori mormăiau singuri. Într-o zi, în timp ce treceam, l-am auzit pe unul repetînd într-o şoaptă stăruitoare: „Dar nu vedeţi, domnule Ponderevo, adevăratele avantaje, *adevăratele* avantaje...” Mi-a întîlnit privirea şi s-a simţit stînjenit.

Apoi venea o odaie cu două secretare — fără maşini de scris, pentru că unchiul meu nu putea suferi zgomotul pe care îl făceau acestea; acolo aşteptau unul sau doi vizitatori, ale căror proiecte fuseseră luate în consideraţie. Aici, şi în odaia următoare, mai apropiată de încăperile particulare, corespondenţa unchiului meu suferea un proces exhaustiv de epurare şi digerare înainte de a ajunge pînă la el. Şi iată că ajungeai la cele două odăiţe în care unchiul meu acorda audienţe; unchiul meu magicianul, care pusese stăpînire pe publicul ce venea să-şi investească banii în afacerile lui — şi pentru care totul era posibil.

Cînd intrai, îl găseai ghemuit, cu ţigara de foi îndreptată în sus şi pe faţă cu o expresie de beatitudine plină de îndoială, în timp ce cineva îl ruga să se îmbogăţească şi mai mult printr-un mijloc sau altul.

— Tu eşti, George? obişnuia el să spună. Intră. Uite o chestie. Spune, domnule... din nou. Bei ceva, George? Nu? Înţelept om! Ascultă.

Eram întotdeauna gata să ascult. Tot felul de minuni financiare au ieşit de la Hardingham, mai ales în timpul ultimului mare avînt al unchiului meu, dar ele n-au însemnat nimic faţă de proiectele care au intrat acolo. De obicei, unchiul meu şedea în odăiţa tapetată cu brun şi auriu. Pusese să fie decorată de Bordingly, iar pe pereţi erau atîrnate o jumătate de duzină de tablouri de Webster, reprezentînd imagini din Sussex. În ultimul timp, obişnuia să poarte, cînd stătea acolo, o vestă de catifea brun-aurie, subliniind astfel intenţiile sale estetice; mai adăugase ca decoraţie şi cîteva bronzuri chinezeşti grosolane...

A fost, în general, foarte fericit de-a lungul întregii acestei perioade extrem de întreprinzătoare. A cîştigat şi, aşa cum am să arăt la locul cuvenit, a cheltuit mari sume de

bani. Se afla într-o continuă frămîntare trepidantă, tot timpul stimulat mintal şi fizic, şi rareori obosit. Era înconjurat de o atmosferă de imensă deferenţă; mare parte din ceasurile sale de veghe şi toate visele sale se desfăşurau parcă într-un triumf. Mă îndoiesc dacă s-a simţit vreodată nemulţumit de sine însuşi, pînă cînd catastrofa l-a făcut să se prăbuşească. Dar atunci totul s-a petrecut foarte repede. Cred că a fost foarte fericit.

În timp ce stau aici şi scriu, aşternînd pe hîrtie însemnări şi încercînd să dau o formă literară poveştii succeselor noastre, aspectul miraculos al acestor întîmplări mă izbeşte pentru prima dată, la fel ca şi marea lor absurditate. La apogeul boom-ului său, unchiul meu, după aprecierile cele mai sobre, trebuie să fi posedat sub formă lichidă şi în credite o avere de vreo două milioane de lire sterline, cu care să facă faţă uriaşelor şi în acelaşi timp încîlcitelor sale răspunderi — şi de la început pînă la sfîrşit trebuie să fi avut sub controlul influenţei sale aproape treizeci de milioane de lire sterline. Această situaţie i-a oferit-o societatea iraţională şi haotică, a fost plătit cu această taxă pentru faptul că stătea aşezat într-o odaie, născocind şi spunînd minciuni. Căci unchiul meu n-a creat nimic, n-a inventat nimic, n-a economisit nimic. N-aş putea să pretind că măcar una dintre marile afaceri pe care le-am organizat a adăugat o cît de mică valoare reală vieţii oamenilor. Cîteva dintre ele, ca Tono-Bungay, de pildă, erau de-a dreptul fraude după cele mai cinstite norme, adică vînzarea unui obiect fără nici o valoare, îmbrăcat în reclamă. Şi, repet, ceea ce ieşea de la Hardingham nu era nimic faţă de ceea ce intra acolo. Mă gîndesc la lunga procesiune de oameni care veneau şi ne propuneau cutare sau cutare afacere. Ba era vorba despre un procedeu care permitea vînzarea pîinii sub un nume fantezist, scăpînd astfel de legile privitoare la greutate — acesta a fost lansat mai tîrziu de „Societatea de pîine igienică decorticată”, contravenind astfel legilor — ba era vorba de proiectul unor reclame şi mai stridente, ba era vorba de o poveste despre depozite necunoscute de minereuri, ba de un substitut ieftin şi scîrbos al cutărui sau cutărui produs obişnuit, ba despre trădarea unui funcţionar informat, dornic să devină asociatul

nostru. Totul ne era înfăţişat cu prudenţă, persuasiv. Uneori era un individ gras şi rumen, zgomotos, care încerca să ne ducă de nas printr-o francheţă semi-copilărească; alteori un dispeptic gălbejit care vorbea în şoaptă, sau un tînăr serios, îmbrăcat de circumstanţă, cu monoclu şi floare la butonieră, sau vreun tip din Manchester ori din Scoţia, cu vorba simplă, isteţ, dornic să fie cît se poate de limpede şi de complet. Mulţi veneau în grupuri de cîte doi sau trei, trăgînd adesea după ei un avocat care să explice anumite puncte. Unii erau palizi la faţă şi gravi, alţii agitaţi peste măsură de prilejul care li se oferea. Unii dintre ei cerşeau şi se rugau să fie primiţi. Unchiul meu alegea ce voia şi lăsa la o parte restul. Devenise de-a dreptul autocratic faţă de toţi aceşti solicitanţi. Îşi dădea seama că ar putea să scoată ceva din ei — iar ei îşi dădeau seama de asemenea de aceasta. Nu avea decît să spună „Nu!”, şi aceşti oameni dispăreau de pe faţa pămîntului… Devenise un fel de vîltoare spre care bogăţia se scurgea de bună voie. Averea lui creştea grămezi-grămezi; — formată din acţiunile, concesiunile, ipotecile şi obligaţiile sale.

În spatele întreprinderilor sale de prim rang, a găsit în cele din urmă că este necesar şi conform cu toate precedentele, să înfiinţeze trei societăţi comerciale generale, Societatea londoneză şi africană de investiţii, Compania de împrumut a comercianţilor britanici, şi Asociaţia Organizaţiilor de Afaceri. Asta s-a întîmplat în perioada sa culminantă, cînd eu mă ocupam foarte puţin de afaceri. Nu spun asta din dorinţa de a mă dezvinovăţi. Recunosc că eram directorul tuturor celor trei societăţi, şi trebuie să mărturisesc că în mod intenţionat eram cu totul lipsit de curiozitate în această funcţie. Fiecare dintre aceste trei societăţi şi-a sfîrşit anul financiar vînzînd mari cantităţi de acţiuni

uneia sau alteia dintre surorile ei, reuşind astfel să plătească dividende din beneficii. În ceea ce mă priveşte, veneam la consiliu şi-mi dădeam consimţămîntul. Aceasta a fost metoda noastră de a ne păstra echilibrul în momentul în care balonul de săpun al averii noastre era pe punctul să se spargă...

Vă daţi seama acum de natura serviciilor pentru care această comunitate fantastică i-a acordat o bogăţie şi o putere fără margini, înconjurîndu-l de un adevărat respect. Totul nu era decît plată monstruoasă pentru o ficţiune curajoasă, o gratificaţie ca răsplată pentru singura realitate a vieţii omeneşti: iluzia. Noi le dădeam sentimentul speranţei şi al profitului; trimeteam un val de încredere spre afacerile lor eşuate. „Noi creăm Credinţă, George — mi-a spus unchiul meu într-o zi. — Asta-i ceea ce facem. Şi, pe legea mea, trebuie să continuăm să creăm! Noi fabricăm încredere umană încă de cînd am pus primul dop la o sticlă cu Tono-Bungay”.

„Falsificăm” ar fi fost un cuvînt mai potrivit decît creăm! Şi totuşi, ştiţi, într-un sens avea dreptate. Civilizaţia nu este posibilă decît prin încredere, care ne permite să ne depunem

banii la bancă şi să ieşim pe străzi neînarmaţi. Rezervele băncilor sau poliţistul care menţine ordinea în îmbulzeală nu sînt decît un bluf, doar cu un pic mai puţin insolente decît prospectele unchiului meu. Aceste instituţii n-ar putea să se menţină nici o clipă, dacă li s-ar cere un sfert din ceea ce garantează. Întreaga civilizaţie modernă şi mercantilă, bazată pe investiţii, este formată din aceeaşi substanţa ca şi visele. O masă de oameni trudesc din greu, se dezvoltă uriaşe sisteme de căi ferate, oraşe se înalţă spre ceruri şi se întind în lung şi-n lat, se deschid mine, fabricile freamătă, oţelăriile mugesc, vasele brăzdează mările, ţări întregi sînt colonizate; în această lume agitată şi activă, bogătaşii controlează totul, se bucură de tot, încrezători şi creînd încrederea care ne atrage pe toţi — fără voie, aproape inconştient, într-o singură înfrăţire. Sînt probleme care mă frămîntă, acum cînd stau şi creez planurile motoarelor mele. Steagurile fîlfîie, mulţimile aclamă, parlamentele se întrunesc. Şi totuşi, mi se pare uneori că, în realitate, toată această civilizaţie comercială nu este altceva decît cariera sărmanului meu unchi scrisă cu majuscule, un balon de săpun plin de încredere, umflat, care se subţiază din ce în ce mai mult; că socotelile sale sînt tot atît de măsluite, dividendele sale tot atît de nesăbuite, ţelul său tot atît de vag şi dat uitării; că totul pluteşte poate spre un tărîm îngrozitor, spre propriul său dezastru...

Ei bine, aşa a fost boom-ul nostru, şi timp de patru ani şi jumătate am trăit o viaţă făcută dintr-un amestec de materie şi raze de lună. Pînă cînd marea şubrezenie a afacerilor noastre n-a ieşit la iveală, am călătorit cu cele mai magnifice automobile pe marile şosele, am trăit ostentativ şi pe picior mare în case splendide, am mîncat cu fast şi un val neîncetat de

bancnote şi monede se scurgea în buzunarele noastre; sute de mii de bărbaţi şi femei ne respectau, ne salutau, munceau pentru noi şi ne cinsteau; nu aveam decît să cer, şi apăreau imediat ca din pămînt ateliere, aeroplanele mele ţîşneau din neant, înspăimîntînd nagîţii din vale. Unchiul meu n-avea decît să facă un gest cu mîna, şi castelul „Lady Grove”, cu toate amintirile cavalereşti şi patriarhale care îi erau asociate devenea al lui; un nou gest cu mîna, şi arhitecţii se grăbeau să întocmească planurile uriaşului palat pe care nu l-a sfîrşit niciodată, la Crest Hill, şi o armată de muncitori se aduna să-i

îndeplinească poruncile, marmura albastră sosea din Canada, şi lemnul din Noua Zeelandă; şi în dosul tuturor acestora, după cum ştiţi, nu era nimic altceva decît valori fictive, tot atît de efemere ca şi aurul curcubeului.

4

Trec din cînd în cînd pe lîngă Hardingham şi-mi întorc privirea către marea arcadă, prin care zăresc fîntîna şi ferigile, şi atunci mă gîndesc la zilele acelea îndepărtate, cînd eram atît de aproape de centrul vîltoarei noastre de afaceri vorace şi întreprinderi îndrăzneţe. Văd din nou faţa unchiului meu, palidă şi atentă, şi îl aud vorbind, îl aud luînd hotărîri cu un aer conştient napoleonean, „apucînd taurul de coarne”, punînd „degetul pe rană”, „blufînd”, spunînd „hap”. A căpătat o deosebită predilecţie pentru această din urmă expresie. Spre sfîrşit, fiecare acţiune a lui era subliniată de cuvîntul „hap!”...

Ciudaţi oameni mai veneau la noi! Printre alţii, venea şi Gordon-Nasmyth, acest amestec straniu de romantism şi înşelăciune, care era destinat să mă tîrască în cea mai neobişnuită aventură din viaţa mea, afacerea din Insula Mordet, şi care m-a lăsat, cum se spune, cu sînge pe mîini. E uimitor cît de puţin îmi tulbură conştiinţa şi cît de mult îmi excită imaginaţia amintirea aceea, cînd am luat viaţa unui om. Povestea din Insula Mordet a apărut într-un raport guvernamental, dar a fost relatată cu totul greşit; există încă excelente motive s-o las greşită pe alocuri, dar apelurile presante la discreţie îmi interzic s-o escamotez cu totul.

Mai păstrez şi astăzi o amintire vie a apariţiei lui Gordon-Nasmyth în sanctuarul unchiului meu. Era un individ uscăţiv, ars de soare, într-un costum de tweed, cu o faţă

colţuroasă, de culoare gălbuie-închisă şi cu un ochi de un albastru şters — celălalt nu era decît o pleoapă închisă şi suptă. Ne-a istorisit, cu o stîngace afectare de dezinvoltură, poves- tea-i de necrezut despre uriaşa grămadă de quap care zăcea părăsită sau încă nedescoperită pe coasta opusă a Insulei Mordet, printre mangrovii moarte şi nămolul negru al apelor sălcii.

— Ce-i aia quap? întrebă unchiul meu la a patra repetare a cuvîntului.

— I se spune quap, sau quab, sau quabb, de către oamenii de acolo, zise Gordon-Nasmyth; dar relaţiile noastre cu ei nu erau destul de prietenoase ca să fi prins accentul exact... Dar se află acolo, şi nu aveţi decît să-l luaţi. Nu se ştie nimic despre el. Nimeni nu ştie nimic. Am debarcat în locul acela blestemat, singur într-o canoe. Marinarii n-au vrut să vină. M-am prefăcut că sînt botanist şi că vreau să culeg nişte plante...

De la început, Gordon-Nasmyth înclină spre un ton dramatic.

— Sînteţi dispuşi voi doi — da sau nu? — zise el cînd a venit pentru prima oară, închizînd uşa cu grijă în spatele său în timp ce începea să vorbească, sînteti dispuşi să puneţi în joc şase mii de lire, cu şansa sigură de a vă recupera banii cu o mie cinci sute la sută într-un an?

— Ni se oferă mereu şanse din astea, zise unchiul meu, înălţîndu-şi semeţ vîrful ţigării de foi, ştergîndu-şi ochelarii şi lăsîndu-şi scaunul pe spate. Noi ne mulţumim cu certitudinea unui douăzeci la sută.

Firea iute a lui Gordon-Nasmyth se manifestă într-o atitudine uşor ţeapănă.

— Să nu-l crezi, am intervenit atunci, ridicîndu-mă înainte ca el să poată răspunde. Dumneata eşti altfel, şi îţi cunosc cărţile. Sîntem foarte bucuroşi că ai venit la noi. La dracu, unchiule! Este Gordon-Nasmyth! Ia loc. Despre

ce-i vorba? Minereuri?

— Quap, zise Gordon-Nasmyth, fixîndu-şi ochiul asupra mea. Quap, în mormane.

— În mormane, repetă unchiul meu încet, cu ochelarii puşi oblic pe nas.

— Nu sînteţi buni decît pentru articole de băcănie, zise Gordon-Nasmyth dispreţuitor, aşezîndu-se şi servindu-se cu una din ţigările de foi ale unchiului meu. Îmi pare rău că am venit. Dar, acum sînt aici... În primul rînd, despre quap; quap, domnule, este substanţa cea mai radioactivă din lume. Asta-i quap! Este materie în putrefacţie, formată din pămînturi şi metale grele: poloniu, radiu, ythoriu, thoriu, cariu, şi altele necunoscute. Este o substanţă căreia, provizoriu, i se spune XK. Se află acolo amestecată într-un fel de nisip putrezit. Ce este, cum s-a format — nu ştiu. Probabil că vreun tînăr zeu

s-o fi jucat acolo. Se află în două grămezi, una mică şi alta mare, şi totul în jur, pe mile întregi, este pîrjolit, ars şi mort. Nu aveţi decît să vă duceţi şi să-l luaţi — asta-i tot!...

— S-ar spune că e în ordine, am intervenit eu. Ai mostre?

— De ce aş avea? Puteţi lua oricît — pînă la două uncii.

— Unde se află?...

Ochiul său albastru zîmbi spre mine şi îmi aruncă o privire cercetătoare. Apoi tipul începu să fumeze şi-mi răspunse o vreme fragmentar, evitîndu-mi întrebările; după un timp povestirea sa începu din nou să se închege. Evocă imaginea acelui colţ straniu şi uitat de lume, cu canaluri lungi şi şerpuitoare, care se întindeau, se ramificau şi îşi împrăştiau mîlul şi nămolul în mijlocul vuietului de tunet al valurilor Atlanticului, al vegetaţiei dense şi încîlcite care se tîrăşte pînă în apa sclipitoare, cu rădăcini şi mlădiţe cu tot. Ne comunică senzaţia unei atmosfere toride şi a duhoarei neîncetate a vegetaţiei în descompunere; ne descrise apoi cum, în mijlocul acestei vegetaţii, apare o zonă presărată cu copaci morţi, ca nişte schelete albe, dezgolind priveliştea liniei albastre a mării, dincolo de valurile orbitoare, şi o pustietate întinsă de pietriş şi nămol murdar, pîrjolită şi arsă... Puţin mai departe, printre ierburi moarte şi înnegrite se înalţă postul de pază abandonat — abandonat din pricină că nici un om nu putea să reziste mai mult de două luni, după care murea, ros de un fel de lepră misterioasă — cu barăcile sale părăginite şi digul ruinat, din stîlpi şi scînduri mîncate de viermi, dar care încă mai putea fi folosit. Şi în mijloc, două mormane ca nişte spinări de porc, una mică şi una mai mare, ridicîndu-se de sub coasta unei stînci ce taie spaţiul dintre ele: quap!

— Ei bine, zise Gordon-Nasmyth, acest quap valorează trei lire sterline uncia — cel puţin; sînt două grămezi mari de substanţă putrezită şi moale, doar s-o iei cu lopata şi s-o cari cu roaba, şi puteţi scoate de acolo tone întregi!

— Cum a ajuns acolo?

— Dumnezeu ştie!... Stă acolo — şi aşteaptă să fie ridicat! Într-un loc unde n-ai voie să faci comerţ. Într-un loc unde oamenii aşteaptă ca alţii, mai curajoşi să le găsească comorile şi apoi să li le ia. Quapul se află acolo — ca o epavă.

— Nu se poate face vreun tîrg cu ei?

— Sînt mult prea idioţi. Nu poţi face altceva decît să te duci să-l iei. Asta-i tot.

— Ar putea să ne prindă.

— Ar putea, desigur. Dar nu se prea pricep la aşa ceva.

Am început să discutăm amănuntele dificultăţilor.

— Nu vor putea să mă prindă, pentru că mai întîi mă voi scufunda. Daţi-mi un yacht, zise Gordon-Nasmyth; asta-i tot ce-mi trebuie.

— Dar dacă vei fi prins, stărui unchiul meu...

Probabil că Gordon-Nasmyth şi-a închipuit că îi vom da un cec de şase mii de lire sterline pe baza vorbelor sale. Se pricepea să vorbească, dar nu ne-am lăsat convinşi. Eu am pus condiţia să ne dea mostre din substanţa sa pentru analiză, şi el a consimţit — cam în doi peri. În general, am impresia că nu-i convenea să-i examinez mostrele. A făcut un gest spre buzunar, făcîndu-ne să credem că avea o mostră la el şi că în ultima clipă s-a hotărît să n-o arate prea devreme. Era evident că avea o curioasă tendinţă spre reticenţă. Nu voia să ne arate mostre, şi nici să ne indice, măcar cu o aproximaţie de trei sute de mile, poziţia acestei Insule Mordet. Era convins că deţinea un secret de o valoare imensă, şi nu prea ştia în ce măsură poate să se destăinuie unor oameni de afaceri. Aşa că, îndată după aceea, vrînd să cîştige timp pentru ezitările sale, începu să vorbească despre altceva.

Vorbea foarte bine. Ne-a povestit despre Indiile Olandeze şi despre Congo, despre Africa Orientală Portugheză şi despre Paraguay, despre malayezi şi despre bogaţii negustori chinezi, despre daiaci şi negri, şi despre răspîndirea mahomedanismului în Africa de azi. Şi în tot acest timp, încerca să-şi dea seama dacă eram destul de demni ca să ne încredinţeze secretul său. Biroul nostru

confortabil devenise deodată un loc foarte strîmt, şi toate afacerile noastre nu erau decît fapte reci şi lipsite de viaţă pe lîngă imaginile popoarelor stranii pe care ni le înfăţişa el, pe lîngă măcelurile rămase nepedepsite şi obiceiurile ciudate, negoţurile necontrolate de nici o lege şi întunecatele trădări ce te pîndesc în porturile orientale şi prin canalurile netrecute pe nici o hartă.

Nici unul dintre noi nu călătorise în străinătate; cu excepţia cîtorva drumuri banale pînă la Paris, lumea noastră era Anglia; locurile de origină a jumătate din materia brută care intra în mărfurile pe care le vindeam ni se păreau tot atît de îndepărtate ca şi ţara zînelor sau pădurea din Arden. În după-amiaza aceea însă, Gordon-Nasmyth le-a făcut să devină pentru noi atît de reale şi de apropiate — pentru mine, în orice caz — încît păreau locuri văzute şi uitate, de care îţi aduceai din nou aminte.

Şi, în cele din urmă, a scos mostra: o grămăjoară de argilă noroioasă, presărată cu grăunţe brune, într-o sticluţă învelită în plumb şi flanelă — era o flanelă roşie, îmi amintesc, culoare despre care se crede în popor că dublează puterea mistică a flanelei.

— Să n-o porţi la dumneata, zise Gordon-Nasmyth. Produce ulceraţii.

Am dus substanţa la Thorold, şi Thorold a avut bucuria colosală să descopere două elemente noi în această analiză secretă. Le-a dat cîte un nume şi le-a făcut cunoscute mai tîrziu, dar în momentul acela Gordon-Nasmyth nici n-a vrut să audă despre publicitate în jurul unor asemenea descoperiri; într-adevăr, l-a cuprins o mînie violentă şi m-a insultat necruţător pentru faptul că-i arătasem lui Thorold substanţa sa.

— Credeam că ai de gînd s-o analizezi chiar dumneata, zise el cu convingerea mişcătoare a profanului că un om de ştiinţă cunoaşte şi

practică toate ştiinţele.

Am făcut cîteva investigaţii comerciale, şi se părea că era mult adevăr în aprecierea lui Gordon-Nasmyth asupra valoarei substanţei. Asta se petrecea înainte să fi descoperit Capern valoarea canadiului şi înainte de a-l fi folosit la filamentul Capern, dar ceriul şi thoriul, singure, valorau banii pe care-i cîştiga el din manşoanele de gaz, pe atunci la modă. Existau, totuşi, îndoieli. Da, da, numeroase îndoieli. Care erau limitele comerţului cu manşoane de gaz? Cît de mult thoriu, ca să nu mai vorbim de ceriu, putea fi folosit? Presupunînd chiar că această cantitate era destul de mare pentru a justifica încărcătura noastră, apăreau îndoieli de altă natură. Erau oare grămezile acelea identice cu mostrele? Erau atît de mari pe cît ne spunea, sau era Gordon-Nasmyth un tip imaginativ? Şi dacă toate acestea stăteau în picioare, puteam noi oare să punem mîna pe acea materie? Nu era a noastră. Se afla pe un teren interzis. După cum vedeţi, existau tot felul de obstacole în calea acestei aventuri.

Şi totuşi, o vreme am continuat să discutăm proiectul, deşi cred că i-am pus la încercare răbdarea. Apoi, brusc, Gordon-Nasmyth a dispărut din Londra, şi nu l-am mai zărit vreun an şi jumătate.

Unchiul meu spunea că nici nu se aşteptase la altceva, şi cînd în cele din urmă, Gordon-Nasmyth reapăru, menţionînd în treacăt că se dusese în Paraguay pentru nişte treburi personale (după părerea noastră amoroase), afacerea cu quap-ul a trebuit să fie luată de la început. Unchiul meu era sceptic, dar pe mine mă tenta. Cred că ceea ce mă atrăgea era pitorescul afacerii. Nici unul dintre noi însă nu s-a gîndit în mod serios la ea, pînă la descoperirea lui Capern...

Povestea lui Nasmyth pusese stăpînire pe

imaginaţia mea, ca o viziune concentrată şi intensă de peisaj tropical însorit, dintr-un tablou atîrnat pe peretele unei încăperi cenuşii în care se tratau probleme de afaceri. Am lăsat-o să mă obsedeze de-a lungul apariţiilor intermitente ale lui Gordon- Nasmyth în Anglia. Din cînd în cînd, mă întîlneam cu el şi viziunea se accentua. Luam masa împreună în Londra, sau venea el să-mi vadă glisoarele la Crest Hill, şi-mi expunea proiecte noi, urmînd să se ducă la grămezile acelea de quap fie cu mine, fie singur. Devenise parcă un fel de poveste cu zîne, un exerciţiu al imaginaţiei. Şi apoi a venit descoperirea lui Capern, a ceea ce numea el filamentul ideal, şi odată cu asta a dispărut aspectul problematic al afacerii cu quap-ul. Căci filamentul ideal avea nevoie de cinci la sută canadiu, iar canadiul era componentul, de curînd separat, dintr-o varietate a unui minereu rar, numit rutil. Dar pentru Thorold, acesta era bine cunoscut, ca un element din mostra misterioasă pe care i-o adusesem, iar pentru mine era cunoscut ca unul din elementele conţinute în quap. I-am spus unchiului meu, şi ne-am pus de îndată pe treabă. Am aflat că Gordon-Nasmyth, neştiind încă ce valoare avea substanţa şi gîndindu-se tot la preţul radiului şi la raritatea ceriului, se asociase cu un văr de-al lui pe nume Pollack, făcuse nişte tranzacţii uimitoare cu poliţa sa de asigurare pe viaţă, şi era pe punctul să-şi cumpere un bric. Am intervenit imediat, am pus la bătaie trei mii de lire sterline şi tranzacţia cu asigurarea pe viaţă şi finanţarea lui Pollack au dispărut ca prin farmec, lăsîndu-l pe acesta din urmă, — regret că trebuie s-o spun — părtaş la bric şi la secretul nostru cu excepţia canadiului şi a filamentului. Am discutat în mod serios dacă să închiriem un vapor, sau să

echipăm mai departe bricul, dar am convenit că bricul era mai puţin bătător la ochi pentru o întreprindere care pînă la urmă, s-o spunem cinstit, nu era decît un furt.

Dar aceasta a fost una din ultimile noastre afaceri înaintea crizei celei mari, aşa încît am să vorbesc despre ea la locul potrivit.

Şi astfel a pătruns quapul în afacerile noastre, mai întîi ca o poveste cu zîne, devenind apoi realitate. A devenit din ce în ce mai real, pînă cînd a fost cu adevărat real, pînă cînd am văzut cu ochii mei grămezile pe care cu imaginaţia le văzusem de mult şi am pipăit între degete substanţa pe jumătate sfărîmicioasă, pe jumătate moale a quapului, ca zahărul pisat şi amestecat cu argilă, în care parcă se mişcă ceva...

Trebuie să-l pipăi, ca să poţi înţelege.

5

La Hardingham veneau tot felul de oameni, oferindu-i unchiului meu diferite afaceri. Gordon-Nasmyth se desprinde dintre ceilalţi doar pentru că a jucat pînă la urmă un rol în criza afacerilor noastre. Atît de mulţi veneau la noi, încît mi se părea uneori că întreaga lume a afacerilor era gata să se prostitueze în faţa milioanelor noastre reale sau imaginare. Privind înapoi, sînt şi acum uluit de prilejurile care ni se ofereau, şi nu-mi vine să cred că s-a întîmplat cu adevărat. Am făcut lucrurile cele mai extraordinare, pe care mi se părea absurd să le las pe seama altui om bogat şi întreprinzător, dornic să le înfăptuiască. Mi-am dat seama cu uimire în ce măsură gîndirea modernă şi faptele oferite inteligenţei oamenilor pot fi controlate cu ajutorul banilor. Printre alte lucruri de care s-a ocupat unchiul meu, voi aminti încercarea

lui de a cumpăra „British Medical Joumal” şi „The Lancet”, ca să le conducă după ceea ce numea el metode moderne, şi cînd aceste reviste i-au rezistat, a fost cîtva timp dispus să organizeze o întreprindere rivală. Era într-adevăr o idee magnifică, în felul ei; ne-ar fi dat un avantaj formidabil în manevrarea unui număr foarte mare de specialităţi, şi mă gîndesc chiar dacă nu ne-ar fi dat pe mînă întreaga profesie medicală. Şi acum încă sînt uluit — şi voi muri uluit — că aşa ceva este posibil într-un stat modern. Dacă unchiul meu n-a reuşit pînă la urmă, nu înseamnă că un altul n-ar putea să reuşească. Dar mă îndoiesc, chiar de-ar fi pus mîna pe aceste două reviste săptămînale, dacă stilul lui particular s-ar fi potrivit cu ele. Schimbarea profilului lor ar fi fost prea evidentă. I-ar fi fost greu să le păstreze demnitatea pe care o aveau.

Ceea ce este sigur, e că n-a menţinut ţinuta iniţială a revistei „Boschetul sacru” un important organ critic pe care l-a achiziţionat într-o zi — spunînd „hap!” — pentru opt sute de lire sterline. L-a cumpărat „cu tot inventarul” — în care se includea şi editorul. Chiar şi la acest preţ, însă, afacerea n-a rentat. Dacă aveţi contingenţe cu literatura, poate vă mai amintiţi noua copertă în culori vii cu care unchiul meu a înzestrat acest organ reprezentativ al culturii britanice, şi felul cum instinctul său solid de om de afaceri s-a ridicat împotriva pretenţiilor exaltate ale unei epoci în dispariţie. Am descoperit mai deunăzi coperta unui număr vechi, care arăta aşa:

BOSCHETUL SACRU
Revistă săptămînală de Artă, Filozofie, Ştiinţă şi Literatură
AVEŢI UN GUST RĂU ÎN GURĂ?
De vină este ficatul

Aveţi nevoie de o pilulă „douăzeci şi trei[4]*

(DOAR UNA)

Nu este un medicament, ci un remediu american energic.[1]

CUPRINSUL:

O scrisoare inedită a lui Walter Pater.[1]

Sora bunicii din partea mamei a Charlottei Bronte.

O nouă istorie a Angliei catolice.

Geniul lui Shakespeare.

Corespondenţă: Ipoteza mendeliană; Infinitul scindat: „A iniţia” sau „a începe”; Claverhouse; Socialismul şi individul; Demnitatea scrisorilor.

Discuţii despre folclor.

[1] *Walter Pater* (1839—1894), romancier şi critic englez.

Cred că ceea ce a supravieţuit în mine din tradiţia de la Bladesover face ca această combinaţie de literatură şi pilule să mi se pară atît de nepotrivită, după cum cred că din cauza unor rămăşiţe de la Plutarh şi a credinţei mele nezdruncinate de adolescent că statul trebuie, în fond, să fie înţelept, sănătos şi demn, am convingerea că o ţară care îşi lasă critica medicală şi literară, sau orice altfel de critică, de importanţă vitală, cu totul pe seama întreprinderii particulare şi la îndemîna oricărui cumpărător, se află probabil într-o situaţie deznădăjduită. Acestea sînt concepţiile mele ideale. De fapt, nimic nu poate fi mai natural şi mai reprezentativ pentru raporturile dintre ştiinţă, gîndire şi situaţia economică din lumea de azi decît această copertă a revistei „Boschetul sacru" —conservatorismul placid al unui element, înfipt în strălucirea agresivă a celuilalt; contrastul dintre experienţele fiziologice îndrăzneţe şi o imobilitate mintală absolută.

6

Dintre amintirile de la Hardingham se desprinde de asemenea imaginea unei zile de noiembrie, cu burniţă, cînd împreună cu unchiul meu priveam pe fereastră o procesiune a şomerilor din Londra.

Era ca şi cum am fi privit în fundul unui puţ, spre imaginea, o clipă relevată, a iadului. Cîteva mii de oameni nevoiaşi şi neputincioşi fuseseră strînşi laolaltă, pentru a-şi tîrî mizeria lipsită de suflet de-a lungul West End-ului, cu un apel, care voia să fie şi ameninţare, slabă însă şi nesubstanţială: „Avem nevoie de Muncă, nu de Pomană".

Se vedeau acolo, ca nişte fantome prin ceaţă,

înaintînd într-o procesiune tăcută, nesfîrşită şi cenuşie. Oamenii mergeau, tîrîndu-şi picioarele, cu steaguri ude şi murdare, agitînd cutii în care strîngeau gologani; toţi aceşti oameni — unii care nu spuseseră „hap” la timpul cuvenit, alţii care o spuseseră cu prea multă nerăbdare, alţii care nu spuseseră niciodată „hap”, şi cei care nu avuseseră niciodată ocazia să spună „hap” — formau un şuvoi nesigur şi jalnic, care se scurgea de-a lungul străzii, scursură a civilizaţiei încleştate în lupta de concurenţă. Iar noi ne aflam undeva deasupra tuturor, atît de sus încît păream nişte zeităţi din altă lume, stînd într-o odaie frumos luminată şi mobilată, încălzită în mod ingenios, plină cu lucruri costisitoare.

— Tot acolo, mi-am zis în gînd, ar fi ajuns şi George şi Edward Ponderevo, dacă n-ar fi fost mila Domnului.

Gîndurile unchiului meu rătăceau însă pe un alt drum —această viziune i-a oferit material pentru un discurs înflăcărat, dar neconcludent, asupra reformei vamale.

II

Drumul străbătut de la Camden Town la Crest Hill

1

Pînă aici, tot ce am spus despre mătuşa şi unchiul meu a fost legat mai ales de realizările lui industriale şi financiare. Dar alături de povestea dezvoltării unei averi de la infinitezimal la imens mai există şi o altă poveste — şi anume schimbarea an de an de la locuinţa sărăcăcioasă din Camden Town la risipa generoasă a scărilor de marmoră de la Crest Hill şi la patul, aurit al mătuşii mele, copiat după cel de la Fontainebleau. Şi, lucru curios, ajungînd la această parte mai recentă a povestirii mele, îmi vine mult mai greu s-o aştern decît amintirile mărunte, văzute în perspectivă clară, din zilele de demult. Impresiile se îngrămădesc şi se înghesuie una în cealaltă; curînd aveam să mă îndrăgostesc din nou, aveam să fiu cuprins de o pasiune care încă mă mai încearcă, o pasiune care încă îmi mai întunecă mintea. Îmi împărţeam timpul între Ealing şi locuinţa mătuşii şi unchiului meu, iar apoi între Effie şi clubul meu, şi apoi între afaceri şi o viaţă de cercetări tot mai susţinută, infinit mai ordonată şi mai marcantă decît oricare dintre celelalte experienţe ale vieţii mele. De aceea, n-am putut urmări zilnic progresul lor social; mătuşa şi unchiul meu îşi croiau drum în lume, aşa mi se părea mie, ca într-o imagine de la începuturile cinemato-

grafului, cu mici salturi sacadate.

Cînd revăd în minte această latură a vieţii noastre, figura cu ochii rotunzi, nasul cîrn, pielea albă şi obrajii trandafirii a mătuşii Susan tinde întotdeauna să ocupe punctul central. Noi eram aceia care conduceam maşina şi o întreţineam, dar mătuşa Susan, se aşeza înăuntru cu o varietate magnifică de pieptănături susţinute de gîtul ei delicat şi — cu acea uşoară umbră de sîsîială ce nu poate fi redată prin nici o pronunţie greşită — ea era aceea care comenta şi ilumina noile aspecte ce se iveau.

Am mai descris mica locuinţă din dosul farmaciei din Wimblehurst, locuinţa de lîngă statuia lui Cobden, şi apartamentul din Gower Street. De acolo, mătuşa şi unchiul meu s-au mutat într-un apartament din Redgauntlet Mansions. Aici locuiau cînd m-am căsătorit. Era un apartament strîmt, în care o femeie nu prea avea ce face. Pe vremea aceea, cred că mătuşii mele timpul i se părea că trece foarte greu, aşa că s-a apucat de lectură, iar după cîtva timp a început chiar să meargă după-amiezile şi pe la conferinţe. Găseam pe masa ei tot felul de cărţi neaşteptate: cărţi de sociologie, şi de călătorii, piesele lui Shaw.

— Ia te uită! am spus, cînd am văzut un volum al acestuia din urmă.

— Îmi cultiv mintea, George.

— Poftim?

— Da, îmi cultiv mintea. De cîini nu mi-a plăcut să mă îngrijesc niciodată. Am oscilat între a-mi făuri o minte şi a-mi făuri un suflet. Aveţi noroc, şi tu şi George, că am ales mintea. M-am înscris la London Library şi voi frecventa toate conferinţele care se vor ţine la Royal Institution iarna viitoare. Vezi să nu uiţi asta...

Şi îmi amintesc că într-o seară a venit acasă tîrziu, cu un carnet de notiţe în mînă.

— Unde ai fost, Susan? a întrebat-o unchiul meu.

— La Birkbeck — Fiziologie. Fac progrese. Se aşeză şi îşi scoase mănuşile. Pentru mine acum eşti transparent ca sticla, suspină ea; şi apoi adăugă cu un accent de grav reproş: *pachet* bătrîn ce eşti! Nici idee n-aveam! Cîte lucruri mi-ai ascuns!...

Ceva mai tîrziu, s-au mutat în casa din Beckenham, şi mătuşa mea şi-a mai rărit activitatea intelectuală. Casa din Beckenham era pentru ei o afacere serioasă la vremea aceea, o casă cam prea mare, dacă ţineam seama că Tono-Bungay era abia la început. Era o vilă spaţioasă şi cam pustie, cu o seră şi o grădină cu pomi, un teren de tenis, o grădină de zarzavat destul de mare, şi un mic şopron pentru trăsuri, nefolosit. Am luat parte şi eu într-o oarecare măsură la emoţiile inaugurării, dar nu prea mult din cauza ostilităţii dintre mătuşa mea şi Marion.

Mătuşa mea s-a mutat în casa aceea cu foarte mult entuziasm, iar unchiul meu s-a apucat imediat s-o vopsească şi s-o repare peste tot. A pus să se dezgroape toate conductele de canal, răscolind totodată întreaga grădină, şi stătea pe muşuroaiele de pămînt, împărţind whisky muncitorilor. L-am găsit acolo într-o zi, într-un chip cît se poate de napoleonic, aşezat pe o mică Elbă de scursori, într-o atmosferă care sfidează orice descriere. Tot el, îmi amintesc, era cel care alegea contraste cît mai vesele de culori pentru vopsitul lemnăriei. Asta o exaspera pur şi simplu pe mătuşa mea — îi spunea, cu un accent neobişnuit de seriozitate în glas: „Bătrîn mizgălitor pestilenţial” —; şi tot el a înfuriat-o făcînd-o să izbucnească în noi insulte, datorită ideii sale de a da fiecărei camere numele unui erou favorit — Clive, Napoleon, Cezar, şi aşa mai departe — punînd să se scrie numele pe

uşă, cu litere aurii pe o tăbliţă neagră. „Martin Luther” era păstrată pentru mine. Numai respectul ei pentru disciplina domestică o împiedica, spunea ea, să se răzbune punînd să se scrie „Bătrînul Pondo” pe dulapul din camera servitoarei.

Unchiul meu a comandat, printre altele, una dintre cele mai complete colecţii de unelte de grădină pe care le-am văzut vreodată — şi a pus să fie vopsite toate în albastru deschis, ţipător. Mătuşa mea a făcut rost atunci de cîteva bidoane mari cu o nuanţă de vopsea mai palidă, şi a pus ca totul să fie vopsit din nou, pe ascuns; şi după asta, a găsit o mare plăcere în grădinărit şi a devenit o pasionată cultivatoare de trandafiri şi de diferite alte plante, lăsînd cultivarea minţii pentru serile ploioase şi pentru lunile de iarnă. Cînd mă gîndesc la ea, aşa cum arăta la Beckenham, o văd cel mai des în rochia aceea de bumbac albastră care îi plăcea atît de mult, cu braţele în nişte mănuşi uriaşe de grădinărit, ţinînd într-o mînă o lopăţică iar în cealaltă o mică plantă anuală, subţirică şi firavă, dar, fără nici o îndoială, viguroasă şi promiţătoare.

Beckenhamul, în persoana vicarului, a soţiei doctorului şi a unei doamne impozante şi falnice pe nume Hogberry, a venit în vizită la unchiul şi la mătuşa mea aproape de îndată, de fapt imediat ce peluza a fost aranjată din nou; mai tîrziu, mătuşa mea s-a împrietenit cu o doamnă liniştită, vecină cu ea, pretextul fiind un cireş care trecea peste gard şi nevoia de

a repara gardul despărţitor. Astfel şi-a reluat ea în societate locul pe care-l pierduse o dată cu dezastrul din Wimblehurst. S-a apucat să studieze, oarecum în glumă, detaliile etichetei pe care i-o cerea poziţia ei, şi-a tipărit cărţi de vizită şi a răspuns la vizite. Şi apoi a primit o invitaţie la una din recepţiile doamnei Hogberry, a dat şi ea un *garden-party,* a participat la un bazar în scop de binefacere, şi a început într-adevăr să fie absorbită cu multă plăcere de societatea din Beckenham, cînd a fost smulsă din nou din rădăcini de unchiul meu şi transplantată la Chislehurst.

— Altă bătrînă mutare, George. Înainte şi mereu mai sus! a exprimat ea concis situaţia cînd am găsit-o supraveghind încărcarea a două camioane mari de mobilă. Du-te sus şi ia-ţi rămas bun de la „Martin Luther”, şi apoi am să văd cum poţi să mă ajuţi.

2

Cînd privesc în talmeş-balmeşul amintirilor din zona, ca să zic aşa, mijlocie a memoriei mele, Beckenham îmi apare ca o fază trecătoare; dar, de fapt, e o perioadă care cuprinde cîţiva ani, aproape toată viaţa mea de om căsătorit, şi mult mai mult decît răstimpul de un an şi cîteva luni cît am locuit împreună la Wimblehurst. Şi totuşi, vremea pe care am petrecut-o cu ei la Wimblehurst este mult mai vie în amintirea mea decît perioada din Beckenham.

Îmi amintesc cu foarte multe amănunte de acel *garden- party* al mătuşii mele, şi de o mică stîngăcie de comportare socială de care m-am făcut vinovat cu acel prilej. Îmi pare ca o frîntură dintr-o altă viaţă. O resimt ca o senzaţie superficială, asociată cu senzaţia unor haine prost croite, a unei redingote şi a unor pantaloni

cenuşii, a unui guler înalt şi a unei cravate, purtate într-o zi însorită într-o grădină cu flori. Păstrez încă o amintire vie a micii peluze trapezoidale, a invitaţilor strînşi acolo şi mai ales a pălăriilor şi a penelor lor, a fetei care servea şi a ceştilor albastre de ceai, a prezenţei magnifice a doamnei Hogberry şi a glasului ei clar şi sonor. Era un glas care s-ar fi potrivit cu un *garden-party* pe o scară mai mare;

pătrundea pînă în casele alăturate, pînă la grădinar, care era departe, pînă în grădina de zarzavat, deşi nu era nevoie. Singurii bărbaţi erau: doctorul mătuşii mele, doi clerici care formau un contrast plăcut, şi fiul încă imberb al doamnei Hog- berry, care abia începea să poarte guler la cămaşă. Restul invitaţilor era format din femei, cu excepţia a vreo două fete tinere, bine crescute şi care nu scoteau o vorbă. Marion se afla şi ea.

Marion şi cu mine ne simţeam puţin stingheriţi, şi îmi amintesc de ea ca de o prezenţă tăcută, o umbră în mijlocul acestei societăţi adunate în curtea însorită. Ne certaserăm, una dintre acele certuri mărunte şi nenorocite care păreau să fie inevitabile între noi. Marion îşi pusese, ajutată de Smithie, o toaletă destul de îngrijită pentru această ocazie, şi cînd m-a văzut gata s-o însoţesc, îmbrăcat, mi se pare, într-un costum cenuşiu, a protestat, spunînd că pălăria de mătase şi redingota erau indispensabile. M-am împotrivit, ea a citat în sprijinul ei o revistă ilustrată care înfăţişa un *garden-party* la care asista şi regele, şi în cele din urmă am capitulat — dar după răul meu obicei, în silă... Doamne! cît de penibile, cît de meschine erau certurile acelea! Şi cu cîtă tristeţe îmi amintesc de ele! Am impresia că îmi produc tot mai multă tristeţe cu cît îmbătrînesc mai mult, în timp ce toate măruntele motive pătimaşe ale supărărilor noastre pălesc şi se şterg din amintire.

Impresia pe care mi-a lăsat-o societatea din Beckenham este una de mediocră irealitate; toţi oamenii aceia menţineau o faţadă de vagi pretenţii sociale, evitînd să-şi arate adevărata lor situaţie economică. Majoritatea soţilor erau reţinuţi „de afaceri” — ar fi fost jignitor să întrebi despre ce fel de afaceri era vorba — iar soţiile se străduiau să reproducă, inspirîndu-se

din romane şi din revistele ilustrate, o versiune moralizată a vieţii de după-amiază a aristocraţiei. Nu aveau cutezanţa intelectuală sau morală a femeilor din clasa de sus, nu aveau nici un interes pentru politică, nu aveau nici o părere despre nimic, şi drept urmare, era extrem de greu să legi o conversaţie cu ele. Stăteau aşezate toate în chioşcul din grădină, pe scaune de trestie, şi erau toate numai pălării, jabouri şi umbreluţe. Trei dintre ele jucau împreună cu vicarul croquet, manifestînd cu toţii o uriaşă gravitate, întreruptă din

cînd în cînd de strigătele de supărare ale vicarului: „Oh! Iar m-aţi bătut! Ah!”

Factorul social predominant din după-amiaza aceea era doamna Hogberry; găsise un loc de unde domina jocul de croquet şi îi turuia gura, după cum îmi şoptea mătuşa mea, „ca o morişcă”. Spuse că societatea din Beckenham era tot mai amestecată, şi apoi trecu la o scrisoare mişcătoare pe care o primise de curînd de la fosta ei doică, din Little Gossdean. Urmă o descriere zgomotoasă a lui Little Gossdean, şi cum fuseseră îngrijite acolo ea şi cele opt surori ale ei. „Sărmana mea mamă, trona întocmai ca o mică regină! zise ea. Şi cît de simpatici erau oamenii de rînd! Se spune că în zilele de .astăzi muncitorii agricoli devin tot mai nerespectuoşi. Nu e adevărat — dacă ştii să te porţi cu ei cum se cuvine. Fireşte, aici la Beckenham e cu totul altceva. Oamenii de aici, n-aş putea spune că sînt săraci — nu chiar săraci. Sînt — mase. Întotdeauna i-am spus domnului Bugshoot că aceştia sint mase, şi că trebuie trataţi ca atare...”

În timp ce o ascultam, prin minte îmi treceau vagi amintiri despre doamna Mackridge...

Cîteva clipe am fost cuprins în această vîltoare de vorbărie, şi apoi am avut norocul să mă pomenesc într-un *tête-à- tête* cu o doamnă pe care mătuşa mea mi-a prezentat-o drept doamna Mormăit — dar de fapt în după-amiaza aceea mi-a prezentat pe toată lumea sub numele de Mormăit — fie în glumă, fie de nevoie.

Îmi închipui că a fost una dintre cele dintîi încercări ale mele în arta conversaţiei politicoase, şi îmi amintesc că am început prin a critica serviciul local de cale ferată, şi că la a treia frază doamna Mormăit a spus pe un ton aprins şi încurajator că eram o persoană foarte „frivolă”.

Mă întreb şi astăzi ce spusesem ca să mă

socotească „frivol”. Nu ştiu ce anume a pus capăt acelei conversaţii, sau dacă în general a avut vreun capăt. Îmi mai amintesc că am avut cîtva timp o discuţie destul de timidă cu unul dintre preoţi, Şi că acesta mi-a oferit un fel de istorie topografică a Beckenhamului, despre care mă asigură tot mereu că era „un loc foarte vechi; un loc foarte vechi”. Ca şi cum eu l-aş fi considerat nou, iar el căuta să fie foarte răbdător şi în acelaşi timp foarte convingător. Apoi se produse o pauză în conversaţia noastră, şi mătuşa mea mă salvă.

— George, îmi spuse în şoaptă, caută să ţii mereu oala pe foc. Şi apoi, adăugă cu glas tare: Ştiţi ceva, ce-ar fi s-o porniţi amîndoi la trap şi să serviţi ceaiul?

— Sînt cît se poate de încîntat să pornesc la trap pentru dumneavoastră, doamnă Ponderevo, zise preotul, simţindu-se deodată în largul său; cît se poate de încîntat.

Am observat că ne aflam lîngă o masă rustică, şi că fata în casă era în spatele nostru, ţinînd serviciul de ceai pregătit.

— La trap! repetă preotul în spre mine, pe un ton foarte amuzat; excelentă expresie! Şi abia am reuşit să-l opresc să nu se ciocnească de tava de ceai, în timp ce se întorcea.

Cîteva clipe ne-am ocupat cu ceaiul...

— Oferă-le prăjituri, zise mătuşa mea, îmbujorată dar sigură pe sine. Asta îi ajută să vorbească, George. Întotdeauna vorbeşti mai bine după ce te-ai ospătat un pic. E ca şi cum ai arunca un smoc de iarbă într-un bătrîn gheizer.

Aruncă o privire cercetătoare asupra adunării, cu ochii ei albaştri, dominatori, turnîndu-şi în acelaşi timp ceaiul.

— Uită-te la ei ce ţepeni sînt, zise ea cu jumătate voce... Am făcut tot ce-am putut.

— A fost un succes imens, am spus eu, încurajator.

— Îl vezi pe băiatul acela, care şi-a încrucişat picioarele şi n-a scos o vorbă de zece minute. Din ce în ce mai ţeapăn. O să se spargă. Tuşeşte sec — ăsta e întotdeauna un semn rău, George... Ar trebui să-i plimb puţin, nu crezi? — sau să le frec nasurile cu zăpadă?

Din fericire n-a făcut-o. Am intrat în vorbă cu doamna care locuia în casa vecină, o femeie măruntă, gînditoare, cu înfăţişare moleşită, şi un glas scăzut; subiectul nostru: despre pisici şi cîini şi care dintre ei ne plăceau mai mult.

— Întotdeauna am avut impresia, zise femeia cea mititică şi gînditoare, că un cîine are ceva... Ceva ce nu găsesc la pisici.

— Da, m-am pomenit eu admiţînd cu entuziasm, are ceva.. Şi totuşi...

— Oh! Ştiu că şi pisica are ceva. Dar nu-i acelaşi lucru.

— Nu chiar acelaşi lucru, am recunoscut; dar totuşi, are ceva.

— Ah, dar ceva atît de diferit! Mult mai sinuos.

— Mult mai sinuos.

— Mult mai mult.

— Atît de mult încît...

— Tocmai aici e toată diferenţa, nu credeţi?

— Da, am rostit, toată.

Mi-a aruncat o privire gravă şi a spus într-un suspin lung adînc simţit:

— *Da.*

O pauză lungă.

Conversaţia mi se părea că ajunsese într-un impas. Inima mi-a fost năpădită de teamă şi de o mare tulburare.

— Aăă... trandafirii, am început. Mă simţeam ca un om care se îneacă. Trandafirii aceştia... nu credeţi că sînt... nişte flori foarte frumoase?

— Într-adevăr! a consimţit ea cu bunăvoinţă. Pare să fie ceva în trandafiri... ceva... nu ştiu cum să spun.

— Ceva, am adăugat, venindu-i într-ajutor.

— Da, a zis ea, ceva. Nu-i aşa?

— Atît de puţini oameni observă acest lucru, am urmat eu; şi e mare păcat!

A suspinat şi a rostit din nou foarte uşor:

— *Da...*

Şi din nou a intervenit o pauză lungă. Am privit-o şi am văzut că visa cu ochii deschişi. Senzaţia de înec îmi reveni, o dată cu teama şi descurajarea. Am observat printr-un fel de inspiraţie că ceaşca ei de ceai era goală.

— Daţi-mi voie să iau ceaşca, am spus brusc şi, punînd mîna pe ea, m-am îndreptat spre masa de lîngă chioşc.

În momentul acela nu aveam nici o intenţie s-o părăsesc pe mătuşa mea. Dar chiar lîngă mine, uşa cea mare cu geamuri a salonului care dădea spre grădină se căscă ademenitoare şi îmbietoare. Simt şi acum tentaţia din acel moment, ca şi senzaţia că mă strîngea gulerul. Într-o clipă, am fost pierdut. Să intru... Doar o clipă!

M-am repezit înăuntru, am lăsat ceaşca pe claviatura pianului cu coadă şi am luat-o la fugă în sus pe scări, furişîndu-mă iute, sărind cîte trei trepte deodată, spre sanctuarul unchiului meu, spre biroul confortabil. Am ajuns acolo cu răsuflarea tăiată, ştiind că nu mă voi mai întoarce. Mă simţeam fericit, dar şi ruşinat, şi desperat. Cu ajutorul unui briceag am reuşit să sparg încuietoarea cutiei cu ţigări de foi, am tras un scaun spre fereastră, mi-am scos haina, gulerul şi

cravata, şi am rămas acolo să fumez, vinovat şi răzvrătit, spionînd prin oblon adunarea din curte, pînă cînd au plecat toţi...

Preoţii, mi-am spus, erau nişte oameni admirabili!

3

Cîteva astfel de tablouri din prima perioadă petrecută la Beckenham se desprind mai clar, şi apoi mă pomenesc printre amintirile de la Chislehurst. Domeniul din Chislehurst avea „terenuri", nu numai o simplă grădină, şi mai avea şi o căsuţă a grădinarului, şi o mică lojă la poartă. Mişcarea ascendentă apărea mult mai evidentă aici decît la Beckenham. Viteza era din ce în ce mai mare.

O anumită seară, deosebit de tipică, se detaşează, marcînd în felul ei o epocă. Mă aflam acolo, cred, în legătură cu nişte probleme de publicitate, în orice caz pentru afaceri, şi unchiul şi mătuşa mea se întorseseră cu trăsura de la un dineu la familia Runcorn. (Începuse încă de atunci să-i dea tîrcoale lui Runcorn, cu gîndul la marea noastră fuziune). Am ajuns acolo, cred, pe la unsprezece. I-am găsit pe amîndoi în birou, mătuşa mea în fotoliu, cu un aer ciudat şi gînditor, uitîndu-se la unchiul meu, iar el, un omuleţ rotofei, întins în fotoliul scund de lîngă grilajul căminului.

— Ascultă, George, zise unchiul meu după primele salutări, tocmai spuneam că nu sîntem *Oh Fay*[1]!

...Nu sîntem *Oh Fay!* Din punct de vedere social!

— La curent cu toate, vrea să spună, George — pe franţuzeşte!

---

[1] Pronunţarea engleză a expresiei franceze *au fait* = la zi.

— Oh! Nu m-am gîndit că e pe franţuzeşte. Nu ştii niciodată ce-i trece prin cap. Ce s-a mai întîmplat în seara asta?

— M-am gîndit… Oh, nu la ceva anume… În primul rînd, am mîncat prea mult din mîncarea aceea suspectă, parcă erau icre sărate de broască, şi am fost puţin cam nedumerit de măsline; şi… ei bine, nu ştiam cum se numeau vinurile. Trebuia să spun de fiecare dată: din *acela.* Asta strică toată conversaţia. Iar Susan nu era în rochie de seară, ca celelalte. Nu mai putem continua în acest stil, George — nu e o reclamă bună pentru noi.

— Nu cred că e motiv de îngrijorare, am spus eu.

— Trebuie să facem lucrurile cum se cuvine, replică unchiul meu, trebuie să le facem să aibă stil. Calitatea oamenilor trebuie să fie pe măsura afacerilor. Ea încearcă să ia totul în glumă (mătuşa mea se strîmbă la el) dar nu-i o glumă! Înţelegi! Sîntem lansaţi acum. Vom deveni persoane importante. Nu vreau să se rîdă de noi ca de nişte parveniţi, înţelegi?

— Nimeni n-a rîs de tine, zise mătuşa mea, butoi bătrîn!

— Şi nimeni n-are să rîdă de mine, zise unchiul meu, aruncînd o privire spre rotunjimile sale şi ridicîndu-se brusc în picioare.

Mătuşa mea înălţă uşor din sprîncene, îşi legănă un picior dar nu spuse nimic.

— Nu ţinem pasul cu ascensiunea noastră, George. Ar trebui s-o facem. Ne izbim de tot felul de oameni noi, care-şi dau aere de nobleţe, cu dineuri, etichetă şi alte de-astea. Îşi dau aere şi se aşteaptă ca noi să ne simţim ca peştele pe uscat. Dar se înşeală… Ei cred că n-avem stil. Ei bine, le dăm stil în reclamele noastre, şi o să le dăm stil şi în celelalte… Nu trebuie să fii născut pentru asta, ca să ştii să dansezi pe sîrmele negustorilor din Bond Street. Înţelegi?

I-am întins cutia cu ţigări de foi.

— Runcorn nu avea ţigări din astea, zise el, netezind cu gingăşie capătul uneia dintre ele. Îi batem în privinţa ţigărilor. O să-i batem în toate celelalte.

Mătuşa mea şi cu mine îl priveam, plini de teamă.

— Am cîteva idei, zise el sumbru, adresîndu-se ţigării de foi şi făcînd să ne crească teama.

Vîrî în buzunar cleştişorul pentru tăiat capătul ţigărilor de foi şi vorbi din nou.

— Ar trebui mai întîi să învăţăm toate treburile astea blestemate. Înţelegi? De exemplu, să luăm mostre din toate vinurile care există — şi să le învăţăm pe toate. Stern[1] Smur[2], Burgundy, toate! Ai băut Stern aseară — şi cînd l-ai gustat... Ai făcut o mutră, Susan. Te-am văzut. Ai rămas surprinsă... ţi-ai strîmbat nasul. Ar trebui să ne obişnuim cu vinurile ca să nu facem asta. Ar trebui să ne obişnuim să purtăm haine de seară — şi tu, Susan.

— Întotdeauna am avut tendinţa să-mi fac rochii care să mă pună în valoare, zise mătuşa mea. Totuşi... cui îi pasă de asta? şi ridică din umeri.

Niciodată nu-l văzusem pe unchiul meu atît de serios.

— Trebuie să ne ţinem de etichetă, continuă el privind spre foc. Să ne ocupăm chiar şi de cai. Să practicăm totul. Să cinăm în fiecare seară în haine de seară... Să cumpărăm o caleaşcă, sau ceva de acest fel. Să învăţăm golf, şi tenis, şi alte asemenea lucruri. Gentilom de ţară. *Oh Fay.* Nu este vorba doar să ne dezbărăm de *guşerie*[3].

— Cum? am întrebat eu nedumerit.

---

[1] Corect Sauterne.

[2] Corect Saumur.

[3] Pronunţarea stîlcită a cuvîntului francez *gaucherie* = stîngăcie.

— Oh — *goşerie,* dacă vrei!

— E pe franţuzeşte, George, zise mătuşa mea. Dar *eu* nu sînt o bătrînă femeie *goşă.* Mutra aia am făcut-o doar în glumă.

— Nu este vorba doar să ne dezbarăm de *goşerie.* Trebuie să avem şi stil. Înţelegi! Stil! Totul cum se cuvine şi chiar ceva mai bine. Asta-i ceea ce numesc eu stil. Putem s-o facem şi o vom face.

Îşi mozoli ţigara de foi şi fumă cîtva timp în tăcere, aplecat înainte şi privind în foc.

— La urma urmei, păru să se întrebe singur, despre ce-i vorba? Despre ce anume? Sfaturi cum să mănînci; sfaturi cum să bei. Ce să îmbraci. Ce ţinută să ai, să nu spui acolo lucruri pe care ei le consideră greşite — nici vorbe care să te trădeze cine eşti…

Tăcu din nou, iar ţigara de foi se înălţă de la orizontală spre zenit, pe măsură ce gura sa căpăta tot mai multă încredere.

— Poţi să înveţi tot bagajul de trucuri în şase luni, zise el, înveselindu-se. Ei, Susan? O să-i batem! George, mai ales tu trebuie să te ţii de asta. Ar trebui să intri într-un club select, sau aşa ceva.

— Sînt gata întotdeauna să învăţ. Încă de cînd mi-ai dat ocazia să învăţ latina. Pînă acum n-am dat peste nici o pătură a populaţiei care să vorbească latineşte.

— În orice caz, am dat peste unii care vorbesc franţuzeşte, zise mătuşa mea.

— E o limbă foarte folositoare, zise unchiul meu. Dă farmec lucrurilor. Zzzz. Cît despre accent, nici un englez n-are accent. Nici un englez nu pronunţă bine franţuzeşte. Să nu-mi spui mie că există vreunul. E un bluf. Totul e bluf. Viaţa însăşi este, practic, un bluf. Tocmai de accea e atît de important, Susan, să ne îngrijim stilul. *Le stil se lom*[1]. Stilul este omul.

---

[1] Pronunţarea fonetică a zicalei franţuzeşti: *Le style c'est*

De ce rîzi, Susan?... George, văd că nu fumezi. Ţigările astea de foi sînt bune pentru minte... Ce crezi tu despre toate astea? Trebuie să ne adaptăm. Pînă acum... am reuşit... N-o să ne dăm bătuţi în faţa unor fleacuri ca astea.

4

— Ce crezi despre asta, George? insistă el.

Nu-mi amintesc ce i-am răspuns. Am doar impresia foarte desluşită că am întîlnit pentru o clipă privirea de nepătruns a mătuşii mele. În orice caz, unchiul meu a pornit, cu energia-i obişnuită, să smulgă misterele vieţii luxoase, şi a devenit cel mai calm dintre stăpînii ei. În general, cred că a reuşit pe deplin. Păstrez o mulţime de amintiri, puţin cam greu de descurcat, despre stadiile sale experimentale, despre primele sale încercări. Uneori îmi vine greu să spun care amintire se situează înaintea alteia. Îmi amintesc cum ne-a făcut un şir întreg de mici surprize, devenind mereu, tot mereu, în mod surprinzător, mai sigur pe sine; mai şlefuit, mai bogat şi mai rafinat, mai conştient de poziţia şi valoarea lucrurilor şi a oamenilor. A fost o vreme — probabil pe la început — cînd l-am văzut profund impresionat de splendorile restaurantului de la National Liberal Club. Dumnezeu ştie cine era gazda noastră şi cu ce ocazie fusese dată această mică masă! — tot ceea ce ţin minte este impresia intrării noastre în sală, vreo şase sau şapte invitaţi răzleţi, şi unchiul meu privind în jurul său la numeroasele mese cu abajururi roşii, la plantele exotice din vasele mari de majolică, la coloanele şi stîlpii strălucitori

---

l'homme.

de ceramică, la portretele impresionante ale oamenilor de stat şi eroilor liberali, şi la tot ce contribuie la efectul de ansamblu al acestui spectacol gastronomic. Mi-a mărturisit în şoaptă: „E grozav, George!” Acest comentariu neprefăcut pare aproape de necrezut acum, cînd îl aştern pe hîrtie; în curînd nici chiar cluburile din New York nu-l mai impresionau pe unchiul meu, şi putea păşi prin ambianţa magnifică şi personalul înclinat în faţa lui de la Royal Grand Hotel, spre masa pe care şi-o alesese, în galeria aceea mult prea luxoasă care dădea spre fluviu, cu tot calmul unuia din regii legitimi ai lumii.

Amîndoi, şi unchiul şi mătuşa mea, au învăţat repede şi foarte bine jocul acesta nou; îl experimentau în străinătate, îl experimentau acasă. La Chislehurst, cu ajutorul unui nou bucătar, foarte costisitor dar extrem de instructiv, încercau toate mîncărurile de care auzeau că sînt mai complicate, şi care le trezeau curiozitatea, de la sparanghel pînă la ouă de fluierar. Au angajat apoi un grădinar care să servească la masă — şi care păta parchetul cu noroi. Şi, în sfîrşit, au avut şi un majordom.

Îmi amintesc, în toată splendoarea ei, de prima rochie de seară a mătuşii mele, şi cum stătea ea în faţa căminului din salon, etalîndu-şi cu tot curajul braţele nebănuit de frumoase, şi privind peste umăr la imaginea ei din oglindă.

— O şuncă, remarcă ea după o clipă de gîndire, probabil că se simte la fel… Doar colierul…

Am încercat să-i fac un compliment banal.

Unchiul meu apăru în uşă — cu vestă albă şi cu mîinile în buzunarele pantalonilor; se opri şi o cercetă cu un ochi critic.

— Nimeni n-ar putea să te deosebească de o ducesă, Susan, observă el. Mi-ar plăcea să ţi se facă un tablou, aşa cum stai în faţa căminului.

Ar fi un adevărat Sargent![1] În orice caz, arăţi grozav. Doamne! — tare aş vrea ca vreunul din negustorii aceia blestemaţi din Wimblehurst să te poată vedea...

De multe ori îşi petreceau week-end-ul la diferite hoteluri, şi uneori mergeam şi eu cu ei. Mi se părea că pătrundeam într-o vastă mulţime de oameni, care învăţau cu toţii cum să se poarte în societate. Nu cred că numai felul meu de viaţă s-a schimbat, am impresia că în ultimii douăzeci de ani s-au produs schimbări uriaşe şi disproporţionate în populaţia care frecventează hotelurile şi restaurantele. Nu era vorba numai de o mulţime de oameni, care, ca şi noi, se aflau într-o fază de ascensiune economică, ci mase întregi ale păturilor prospere ale populaţiei îşi schimbau probabil obiceiurile, renunţînd la ceai în favoarea dineului şi îmbrăcîndu-se în haine de seară, şi toţi aceştia foloseau hotelurile de week-end ca un teren de antrenament pentru noua artă socială. O rapidă şi sistematică convertire spre viaţa mondenă avea loc, sînt convins, în toată clasa mijlocie şi de sus a comercianţilor, încă din perioada cînd ajunsesem la majorat, în aceste locuri puteai vedea o societate foarte amestecată: unii de un rafinament mergînd pînă la amănunte, care vorbeau cu glas scăzut, emanînd o vervă plină de mîndrie; alţii de o eleganţă agresivă, care îşi adresau unii altora cu glas tare diminutive drăgăstoase şi căutau mereu alte ocazii de a-şi manifesta bădărănia zgomotoasă; soţi şi soţii, stînjeniţi, certîndu-se pe furiş în privinţa manierelor, şi care nu se simţeau la largul lor sub ochiul chelnerului; perechi amabile şi voioase, dispuse să caute colţuri cît mai discrete, contrastînd cu alţii de tipul jovial, care

[1] *John Singer Sargent* (1856—1925), pictor american, autor a numeroase portrete, care şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în Anglia.

afectau o naturaleţe neafectată; cucoane grase şi fericite care rîdeau prea tare, şi domni în haine de seară care-şi scoteau din buzunar pipa. Şi nimeni dintre aceştia nu era cineva, oricît de scump s-ar fi îmbrăcat şi oricîte odăi ar fi închiriat.

Privind acum înapoi, cît de îndepărtate mi se par aceste restaurante înţesate de lume, cu mesele lor împrăştiate, cu inevitabilele abajururi roşii şi cu chelneri antipatici şi neîndemînatici, cerîndu-ţi să alegi: „Supă grasă sau slabă, domnule?” Sînt cinci ani de cînd n-am mai luat masa în astfel de locuri — da, da, sînt chiar cinci ani, atît de retrasă este viaţa pe care o duc datorită lucrărilor mele.

Primele experienţe de automobilist ale unchiului meu se leagă de aceste amintiri, din care se desprinde, ca o mică vignetă strălucitoare, o scenă din holul hotelului Magnific, la Bexhill-on-Sea, cu oamenii îmbrăcaţi pentru seară, stînd primprejur, printre mobilele îmbrăcate în satin roşu şi cu lemnăria lăcuită în alb, pînă cînd gongul avea să sune ca să-i cheme la masă; şi era şi mătuşa mea acolo, înfăşurată într-o pelerină de voiaj şi cu un văl ca o cuşcă, iar în jurul ei se agitau portarul şi oamenii de serviciu de la hotel, şi un director linguşitor, şi o tînără înaltă, îmbrăcată în negru, de la biroul de recepţie, mută de admiraţie, iar în mijlocul tabloului trona unchiul meu, făcîndu-şi prima apariţie în acel costum de eschimos de care am mai pomenit — siluetă scundă, compactă, cu nişte ochelari uriaşi, cu un fel de trompă de cauciuc de culoare brună şi avînd pe cap o şapcă de automobilist cît un platou.

5

În felul acesta ne-am dat seama de noile noastre nevoi, ca proaspeţi invadatori în păturile superioare ale sistemului social, şi ne-am apucat cu conştiinciozitate să ne însuşim un Stil şi un Savoir-Faire[1]. Am devenit o parte din ceea ce reprezintă astăzi un element foarte important în confuzia lumii noastre — această mulţime de oameni în plină ascensiune din punct de vedere economic, care învaţă cum să-şi cheltuiască banii. Ea cuprinde financiari, afacerişti care şi-au înghiţit concurenţii, sau inventatorii unor noi surse de bogăţie, ca noi; cuprinde aproape întreaga Americă, aşa cum este văzută pe scena europeană. E o mulţime variată, care nu are în comun decît un singur lucru: au plecat cu toţii, şi mai ales nevestele lor, de la condiţii în care mijloacele erau limitate, lucrurile puţine şi obiceiurile simple, spre cheltuieli nelimitate şi spre sferele de atracţii care sînt Bond Street, Fifth Avenue şi Paris. Impresia pe care o fac, în general, este de revelaţie progresivă, de libertate neîngrădită.

Toţi aceşti oameni descoperă deodată îngăduinţe pe care codul lor moral nu le prevăzuse niciodată, neputîndu-le oferi vreo îndrumare, podoabe şi obiceiuri luxoase, mai presus de cele mai îndrăzneţe visuri ale lor. Cu un zel imens şi plin de uimire se apucă să cumpere, încep o adaptare sistematică la o nouă viaţă, strălucită, plină de lucrurile achiziţionate — bijuterii, fete în casă, majordomi, vizitii, trăsuri electrice, case închiriate la oraş şi la ţară. Se aruncă în toate astea ca şi cum ar fi vorba de o carieră; e o întreagă clasă socială, care vorbeşte, gîndeşte şi visează numai la aceste bunuri. Literatura lor, presa lor, se învîrtesc numai în jurul acestor lucruri; uriaşe

[1] Comportare degajată, potrivită cu înalta societate (fr.).

reviste săptămînale ilustrate, de o splendoare nemaiîntîlnită, îi călăuzesc în decorarea interioarelor, în arta de a poseda o grădină, în cumpărarea de automobile somptuoase, în procurarea de echipament sportiv potrivit, în cumpărarea şi administrarea moşiilor, în călătorii şi hoteluri măreţe. O dată porniţi, înţeleg să se mişte din ce în ce mai repede. Achiziţionarea devine însăşi substanţa vieţii lor. Şi găsesc o lume organizată care să le satisfacă această pasiune. După nici un an, devin cunoscători. Se alătură celor care pradă secolul al optsprezecelea — cumpără cărţi vechi şi rare, tablouri vechi şi frumoase, mobile vechi şi bune. Prima lor concepţie destul de vagă despre noua perfecţiune orbitoare este înlocuită aproape imediat de instinctul stăncuţei, de a aduna tot felul de vechituri scumpe…

Îmi amintesc, cred, de vremea cînd unchiul meu a fost cuprins brusc de pasiunea cumpărăturilor. În perioada Beckenham şi în prima perioadă Chislehurst, îl interesa în primul rînd să cîştige bani şi, în afară de clipa cînd a pus mîna pe casa din Beckenham, era foarte puţin preocupat de ambianţa în care trăia şi de obiectele pe care le poseda. Nu mai ţin minte cînd anume s-a produs schimbarea şi cînd a început şi el să cheltuiască. Probabil că o simplă întîmplare i-a relevat această nouă sursă de putere, sau cine ştie? — vreo modificare subtilă s-a produs în ţesutul creierului său. A început să cheltuiască şi să „achiziţioneze”. De îndată ce a început să cumpere, a cumpărat cu furie. A cumpărat tablouri şi apoi, lucru destul de ciudat, pendule vechi. Pentru casa din Chislehurst a cumpărat aproape o duzină de pendule din vremea bunicilor şi trei vase vechi de aramă. După aceea, a început să comande tablouri, şi să facă daruri bisericilor şi instituţiilor. Ritmul de cumpărare creştea mereu. Desfăşurarea

acestor cumpărături făcea parte din schimbările de mentalitate ce s-au petrecut în mintea unchiului meu în cursul agitaţiilor din ultimii patru ani ai ascensiunii sale. Cînd a ajuns pe culme, cheltuia cu o adevărată furie, cumpăra tot felul de lucruri scumpe şi neaşteptate, asemenea cuiva care caută în felul acesta să se exprime, cumpăra pentru a uimi şi pentru a consterna; cumpăra *crescendo,* cumpăra *fortissimo, con molto espressione,* pînă cînd uriaşa prăbuşire a Crest Hill-ului a pus capăt pentru totdeauna acestor cumpărături. Întotdeauna el era acela care cumpăra. Mătuşa mea nu a strălucit niciodată în calitatea de cumpărătoare. Curios, dar datorită nu ştiu cărei trăsături nobile din firea ei, mătuşa mea nu a pus niciodată mare preţ pe obiectele pe care le poseda. A trecut şi ea, fără îndoială, prin bazarul înţesat al Bîlciului Deşertăciunilor în timpul acelor ani febrili, cheltuind mult, dar cheltuind cu detaşare şi cu o nuanţă de dispreţ amuzat faţă de obiecte, chiar şi faţă de „obiectele vechi” pe care le puteai cumpăra cu bani. Mi-am dat seama într-o după-amiază cît de detaşată putea ea să fie, cînd am văzut-o îndreptîndu-se spre Hardingham, aşezată ca de obicei puţin cam ţeapăn în tră- sura-i electrică, privind lumea strălucitoare din jur cu ochii ei albaştri şi inocenţi, plini de interes şi ironici, de sub borul pălăriei care sfida orice comentariu. „Nimeni — m-am gîndit — n-ar avea înfăţişarea asta îndepărtată dacă n-ar visa la ceva — dar oare la ce o fi visînd?”

Niciodată nu mă gîndisem la asta.

Şi îmi mai amintesc de o izbucnire de dispreţ pe care a avut-o după ce luase masa cu un grup de cucoane la Imperial Cosmic Club. A venit la mine, sperînd să mă găsească în apartamentul meu, şi i-am oferit o ceaşcă de ceai. Mi-a spus că e obosită şi necăjită, şi s-a aruncat într-un

scaun...

— George, a exclamat deodată, ce obiecte mai sînt şi femeile! Oare şi eu put a bani?

— Un dejun? am întrebat-o.

A încuviinţat dînd din cap.

— Cucoane din plutocraţie?

— Da.

— De tip oriental?

— Oh! Ca un harem pus în libertate!... Lăudîndu-se cu lucrurile pe care le au... Pipăindu-te... Îţi pipăie hainele, George, să vadă dacă sînt de calitate!

Am liniştit-o cît am putut mai bine.

— Dar sînt de calitate, nu-i aşa? am întrebat.

— Parcă ar avea un bătrîn magazin de amanet în sîngele lor, a observat ea, sorbind din ceai; şi a adăugat, cu un infinit dezgust: îşi plimbă mîinile pe hainele tale — parcă te-ar pipăi.

M-am întrebat o clipă cu îndoială dacă nu cumva fusese descoperită în posesia unor falsuri nebănuite. Nu mai ştiam ce să cred. După aceea însă mintea mi s-a limpezit şi am început să văd în imaginaţie femei trecîndu-şi mîinile peste blănurile altor femei, cercetînd dantelele, cerînd chiar să pună mîna pe bijuterii, lăudîndu-le, invidiindu-le, încercîndu-le. Şi există şi un soi de etichetă: femeia care pipăie spunînd: „Ce zibelină frumoasă!” „Ce dantelă drăguţă!”, iar femeia pipăită recunoscînd cu mîndrie: „E veritabilă, ştii”, sau tăgăduind cu modestie, în grabă: „Nu e veritabilă”. Cînd vin în vizită una la alta, se uită la tablouri, pipăie marginea tapiseriei, examinează marca de pe fundul vaselor de porţelan...

Mă întreb dacă nu au, într-adevăr, acel „bătrîn magazin de amanet” în sînge.

Mă îndoiesc că Lady Drew şi zeii olimpici ai copilăriei mele făceau astfel de lucruri, dar s-ar putea să fie tot una din vechile mele iluzii

despre aristocraţie şi despre stat. Poate că obiectele posedate au fost întotdeauna un fel de pradă, şi n-a existat niciodată o casă şi mobile de care femeile şi bărbaţii care le foloseau să se fi bucurat în mod firesc, moştenindu-le din tată în fiu...

6

Pentru mine, cel puţin, ziua în care am aflat că unchiul meu a achiziţionat „Lady Grove” a marcat o epocă în cariera lui. Mi-am dat seama că a făcut un nou pas, mare, neaşteptat. M-a luat prin surprindere, cu această schimbare bruscă de la cumpărarea de obiecte portabile, ca bijuterii şi automobile, la achiziţionarea unei întregi regiuni rurale. Tranzacţia a fost cu adevărat napoleoniană — a auzit despre domeniul acela, şi a zis „hap”, fără nici un fel de dorinţe sau cercetări preliminare. Pe urmă a venit acasă şi a spus ce făcuse. Chiar şi mătuşa mea a fost timp de cîteva zile vizibil înspăimîntată de o asemenea achiziţie, şi amîndoi ne-am dus împreună cu el să vizităm domeniul, într-o stare aproape de consternare. Ne-a făcut o impresie de ceva într-adevăr impunător. Îmi amintesc

cum stăteam toţi trei pe terasa ce dădea spre apus, contemplînd ferestrele castelului în care se reflecta cerul, şi parcă simt şi acum senzaţia aceea inexplicabilă de a fi nişte intruşi.

„Lady Grove”, trebuie să ştiţi, este un castel într-adevăr foarte frumos, liniştit şi graţios, a cărui izolare seculară nu a fost tulburată decît o dată cu claxonul automobilului. O veche familie catolică se stinsese, secol de secol, acolo, pînă nu mai rămăsese nimeni. Porţiuni din construcţie datează din secolul al XIII-lea, iar ultima reparaţie arhitectonică era din vremea Tudorilor; în interior, e în cea mai mare parte întunecos şi friguros, în afară de două sau trei încăperi privilegiate şi de holul cu ferestre înalte şi galerii de stejar. Terasa constituie trăsătura lui cea mai nobilă — o pajişte mare şi întinsă, mărginită de un zid scund de piatră cu creneluri, şi, într-un colţ, un cedru uriaş de sub ale cărui ramuri lungi priveşti de-a curmezişul întinderilor albastre din Weald — întinderi albastre cu un pronunţat aspect de peisaj italian din pricina masei sumbre a unicului copac. E o terasă foarte înaltă; spre sud privirea alunecă deasupra vîrfurilor copacilor, iar spre apus se pierde peste o pantă abruptă, acoperită de fagi, prin care îşi taie drum şoseaua. Cînd îţi întorci din nou ochii spre castelul vechi şi liniştit, vezi o faţadă cenuşie şi acoperită de muşchi, cu o intrare splendid arcuită. În ziua aceea, era încălzită de lumina după-amiezii şi înviorată de petele de culoare ale cîtorva trandafiri neîngrijiţi. Mi se părea că singurul proprietar modern care s-ar fi potrivit în acest loc minunat şi senin ar fi fost vreun savant bărbos, în sutană neagră, cu glasul blînd şi mîna albă, sau vreo doamnă distinsă cu părul cărunt şi rochie de catifea. Şi cînd colo, iată-l pe unchiul meu, ţinîndu-şi ochelarii de şofer cu o mănuşă din piele de focă, ştergîndu-le sticlele cu o batistă,

şi întrebînd-o pe mătuşa mea dacă „Lady Grove” nu i se părea într-adevăr „faină”.

Mătuşa mea nu-i răspunse nimic.

— Cel care a clădit castelul ăsta, am gîndit eu cu glas tare, purta armură şi ţinea în mînă o sabie.

— A mai rămas ceva din asta înăuntru, a răspuns unchiul meu.

Am intrat. O femeie bătrînă cu părul ca neaua, care avea în grijă castelul, se ploconi vizibil în faţa noului stăpîn. Sînt încredinţat că îl considera o apariţie foarte stranie şi înspăimîntătoare şi că îi era îngrozitor de teamă de el. Dar dacă prezentul se înclina în faţa noastră, trecutul nici nu se gîndea s-o facă. Am privit portretele lungi şi întunecate ale acelui neam stins — unul din ele era un Holbein — uitîndu-ne la ochii lor oblici, şi cei din portrete ne-au întors privirea. Îmi dădeam seama că eram cu toţii impresionaţi de aparenţa lor enigmatică. Chiar şi unchiul meu rămase fîstîcit cîteva clipe din pricina acelei expresii de orgoliu invincibil. Era ca şi cum, pînă la urmă, nu i-ar fi cumpărat şi nu i-ar fi înlocuit cu totul, ca şi cum, pe ascuns, ştiau mai multe şi puteau să-şi rîdă de el...

Spiritul locului era asemănător celui din Bladesover, dar mai vechi, venind parcă mai de departe. Armura aceea care stătea într-un colţ servise cîndva în turniruri, dacă nu cumva chiar şi în bătălii, iar familia îşi trimisese în mai multe rînduri sîngele şi averile în Palestina, în cea mai romantică acţiune din istorie. Visuri, loialitate, ranguri şi onoruri — cît de complet se evaporaseră toate, lăsînd pînă la urmă, ca expresie finală a spiritului lor, aceste ciudate surîsuri vopsite, aceste zîmbete triumfătoare. Totul se evaporase, într-adevăr, cu mult înainte de a fi murit ultimul Durgan, care în anii bătrîneţii sale îngrămădise în castel perne, covoare şi feţe de masă de tapiserie de la

începutul epocii victoriene, şi dispozitive nefolositoare care mi se păreau şi mai desuete chiar decît cruciadele... Da, era altfel decît la Bladesover.

— Puţin cam îmbîcsit, George, zise unchiul meu. Nu prea aveau idee de ventilaţie pe vremea cînd a fost clădit.

Una dintre odăile lambrisate era plină cu dulapuri şi avea un pat cu patru coloane. „Asta ar putea să fie odaia cu stafii”, zise unchiul meu; dar mi se părea prea puţin probabil ca o familie atît de retrasă ca cea a Durganilor, atît de veche, sfîrşită şi epuizată, să poată hărţui pe cineva. Care fiinţă vie se mai preocupa astăzi de onoarea şi părerile lor, de faptele lor bune şi rele? Stafiile şi vrăjitoria erau o inovaţie de mai tîrziu, această modă a venit din Scoţia odată cu Stuarţii...

Mai tîrziu, căutînd epitafuri, am dat peste un cruciat de marmoră cu nasul spart, sub un baldachin de piatră cizelată, aşezat în afara incintei restrînse a actualei biserici din Duffield, şi pe jumătate îngropat în urzici.

— Ichabod, zise unchiul meu. Ei, ce zici? Şi noi o să fim într-o zi ca ăsta, Susan... Am de gînd să-l curăţ puţin şi să pun un grilaj în jurul lui... ca să-l apăr de copii.

— Salvat în ceasul al unsprezecelea, zise mătuşa mea, citînd una din reclamele cele mai lipsite de succes ale lui Tono-Bungay.

Dar nu cred ca unchiul meu s-o fi auzit.

Vicarul ne-a găsit chiar lîngă cruciat. S-a apropiat în grabă, gîfîind puţin, de parcă alergase după noi încă de cînd primul sunet al claxonului avertizase satul de prezenţa noastră. Era un om care studiase la Oxford, cu faţa rasă, cu tenul cadaveric şi maniere prudente şi respectuoase, cu o intonaţie de om cultivat şi făcînd impresia că se acomodase cu noua ordine a lucrurilor. Aceşti oameni care au studiat la Oxford sînt grecii imperiului nostru plutocratic. Era conservator din fire, dar sub presiunea împrejurărilor devenise ceea ce se poate numi un conservator adaptat; nu mai era, adică, un legitimist, ci gata să înlocuiască vechii stăpîni prin cei noi. Ştia că eram vînzători de pilule, şi că aveam, fără îndoială, un suflet teribil de vulgar; dar ar fi putut să fie şi mai rău, ar fi putut să dea peste vreun rajah indian poligam, ceea ce ar fi însemnat o mare încercare pentru tactul unui om cumsecade, sau vreun evreu care să fi moştenit de la strămoşii săi un rictus dispreţuitor al feţei. În orice caz, noi eram englezi, nu eram nici dizidenţi, şi nici socialişti, iar el era dispus să facă tot ce putea ca să scoată din noi nişte gentilomi. Poate că ar fi preferat nişte americani, din anumite motive — la ei nu se vede atît de limpede că sînt luaţi dintr-o parte a sistemului social şi aruncaţi în alta, şi apoi sînt mult mai maleabili; dar în această lume nu putem întotdeauna să alegem tot ce vrem. Aşa încît, a fost foarte amabil cu noi, ne-a arătat biserica vorbind într-una şi

dîndu-ne tot felul de amănunte despre vecinii noştri de la ţară: Tux, bancherul, Lord Boom, proprietarul unor reviste şi ziare, Lord Carnaby, marele sportiv, şi bătrîna Lady Osprey. Şi, în cele din urmă, ne-a condus pe o uliţă a satului — trei copii s-au holbat îngroziţi la unchiul meu — apoi, printr-o grădină îngrijită cu meticulozitate, spre un presbiter destul de neîngrijit, cu un mobilier prăfuit, din epoca victoriană, şi o soţie ofilită, tot din epoca victoriană, care ne-a servit ceai şi ne-a prezentat o

familie ciudată, împrăştiată pe o mulţime de scaune de răchită stricate, la marginea unui teren de tenis destul de neîngrijit.

Aceşti oameni mi-au trezit interesul. Erau de un tip obişnuit, fără îndoială, dar mie mi se părea ceva nou. Erau, în primul rînd doi băieţi slăbănogi, care tocmai sfîrşiseră o partidă de „simplu" la tenis, flăcăi cu urechile roşii şi cu un început de mustăţi negre, în mod deliberat îmbrăcaţi neîngrijit, cu pantaloni de tweed şi jachete de Norfolk, descheiate şi fără cordon. Erau apoi cîteva fete care păreau prost hrănite, îmbrăcate în rochii cuviincioase şi ieftine, cea mai mică purtînd încă ciorapi negri, iar cea mai mare — am descoperit că mai erau cîteva care se ascunseseră la sosirea noastră — etalînd o imensă cruce de aur şi alte simboluri ecleziastice agresive; mai erau şi doi sau trei fox-terrieri, o corcitură de cîine de vînătoare, şi un Saint-Bernard, cu ochii injectaţi şi mirosind foarte urît. Mai era acolo, într-o colivie, o stăncuţă. De asemenea, era şi o femeie tăcută, a cărei prezenţă n-o puteam explica şi care, după părerea mătuşii mele, trebuie să fi fost o chiriaşă complet surdă. Alte două sau trei persoane se ascunseseră la venirea noastră, lăsîndu-şi neterminate ceştile de ceai. Preşuri şi perne erau aruncate printre scaune, şi două din acestea din urmă aveau brodat drapelul naţional.

Vicarul făcu prezentările în cîteva cuvinte, iar soţia lui victoriană cu chipul ofilit o privi pe mătuşa mea cu un amestec de dispreţ convenţional şi de respect abject, vorbindu-i cu un glas tărăgănat despre oamenii din vecinătate, pe care mătuşa mea n-ar fi putut în nici un caz să-i cunoască. Mătuşa mea ascultă cu veselie aceste amănunte personale, ochii ei albaştri fugindu-i dintr-un loc în altul şi revenind mereu la feţele ţepene ale fiicelor vicarului şi la

crucea de pe pieptul fetei celei mai mari. Încurajată de atitudinea mătuşii mele, soţia vicarului deveni tot mai protectoare şi mai amabilă, lăsînd să se înţeleagă că ar putea să facă foarte multe pentru a umple prăpastia socială dintre noi şi familiile din împrejurimi.

Nu auzeam decît frînturi de conversaţie. „Doamna Mer- ridew i-a adus o mulţime de bani ca zestre. Tatăl ei s-a ocupat, bănuiesc, cu comerţul de vinuri spaniole — totuşi, e o adevărată doamnă. Dar pe urmă, el a căzut de pe cal şi şi-a

fracturat baza craniului... şi s-a apucat de pescuit şi de cultura pămîntului. Sînt sigură că o să vă facă plăcere să-i cunoaşteţi. El este cît se poate de amuzant... Fiica lor... a avut o deziluzie sentimentală... a plecat în China ca misionară... şi-a fost amestecată într-un masacru...”

„Ce mătăsuri şi ce lucruri minunate a adus de acolo, nici nu vă puteţi închipui!...”

„Da, i le-au dat ca s-o împace. Vedeţi, ei nu înţeleg diferenţa, şi cred că dacă au masacrat pe alţii, or să fie şi ei masacraţi. Oamenii de acolo nu înţeleg diferenţa pe care a adus-o creştinismul...”

„Au avut şapte episcopi în familie!...”

„S-a măritat cu un papistaş şi a fost pierdută pentru ei...”

„A căzut la nu ştiu ce examen greu şi a trebuit să intre în miliţie...”

„Da, l-a muşcat de picior cît a putut de tare, aşa că i-a dat drumul...”

„Au fost nevoiţi să-i taie patru coaste...”

„S-a îmbolnăvit de meningită şi s-a prăpădit într-o săp- tămînă.”

„A trebuit să i se vîre pe gît un tub gros de argint, şi dacă vrea să vorbească, trebuie să pună un deget pe el. Asta îl face, cred, grozav de interesant. Îţi dai seama că este sincer. Un om încîntător din toate punctele de vedere. “

„I-a păstrat pe amîndoi foarte bine în spirt, îi ţine pe biroul lui dar nu-i arată, bineînţeles, orişicui.”

Cucoana cea tăcută, netulburată de aceste subiecte în aparenţă atît de emoţionante, cerceta toaleta mătuşii mele cu multă insistenţă, şi a părut foarte impresionată cînd aceasta şi-a descheiat pelerina de voiaj şi a desfăcut-o larg. În tot acest timp, noi bărbaţii stăteam de vorbă, una din fete, care părea mai isteaţă, asculta cu atenţie, iar băieţii se întinseseră pe iarbă la picioarele noastre. Unchiul meu le oferi ţigări

de foi, dar refuzară amîndoi — cred că din timiditate — în timp ce vicarul acceptă, bănuiesc din motive de tact. Cînd nu ne uitam spre ei, cei doi flăcăi dădeau unul într-altul cu piciorul, pe furiş.

Sub influenţa ţigării oferite de unchiul meu, mintea vicarului se avîntă dincolo de hotarele districtului.

— Socialismul acesta, zise el, pare că se întinde peste tot.

Unchiul meu clătină din cap.

— Sîntem prea individualişti în această ţară pentru asemenea prostii, zise el. Nu-i treaba nimănui să se amestece în treburile obşteşti. Aici se înşeală socialiştii.

— Au cîţiva oameni inteligenţi printre ei, după cîte mi se spune, zise vicarul; scriitori, şi alţii de felul ăsta. Fiica mea cea mare îmi vorbea de un foarte distins dramaturg — i-am uitat numele. Milly, scumpa mea! Oh! nu-i aici. Mai sînt şi pictori printre ei. Socialismul ăsta mi se pare că face parte din neliniştea epocii... Dar, după cum spuneaţi, mentalitatea oamenilor din Anglia este împotriva lui. La ţară, în orice caz. Oamenii de aici sînt, în felul lor modest, prea independenţi şi prea plini de bun simţ...

— ...Este foarte important pentru Duffield că „Lady Grove” este din nou locuită, spunea el în clipa cînd atenţia mea rătăcită reveni, atrasă o clipă de vreun amănunt din conversaţia soţiei sale. Oamenii au avut întotdeauna privirile îndreptate spre castel — şi, ţinînd seama de toate, bătrînul domn Durgan a fost un om extraordinar de bun — extraordinar de bun. Sper că intenţionaţi să vă petreceţi o bună parte din timp aici.

— Am de gînd să-mi fac datoria faţă de parohie, zise unchiul meu.

— Mă bucură sincer să aud aceasta... sincer. Ne-a lipsit... influenţa castelului. Satul englez nu este complet dacă... Oamenii se simt derutaţi... Viaţa devine monotonă. Tinerii sînt atraşi de Londra.

Cîteva clipe rămase tăcut, trăgînd din ţigară.

— Aşteptăm ca dumneavoastră să învioraţi puţin viaţa de aici, zise el.

Sărmanul om!

Unchiul meu îşi ridică în sus vîrful ţigării de foi şi apoi şi-o scoase cu totul din gură.

— Ce crezi că ar fi de făcut aici? întrebă el.

Şi imediat, fără a mai aştepta răspunsul:

— M-am gîndit în timp ce vorbeai... la ce s-ar putea face. Cricket... un joc englezesc minunat... sporturi. S-ar putea construi şi un pavilion pentru băieţi. Apoi, fiecare sat ar trebui să aibă un teren de tir în miniatură.

— Da... da, zise vicarul. Cu condiţia, fireşte, să nu se audă toată ziua pocnind...

— Se aranjează şi asta, îl linişti unchiul meu. O să fie ceva ca un şopron lung. Vopsit în roşu. Culoare britanică. Trebuie apoi un drapel pentru biserică, şi unul pentru şcoală. Poate că o să vopsim şi şcoala în roşu. Nu e destulă culoare în zilele noastre. Prea mult cenuşiu. Şi apoi, un stîlp împodobit, pentru serbările de 1 Mai.

— Nu ştiu ce-or să zică oamenii din sat de asta... începu vicarul.

— Eu sînt cu totul pentru reînvierea vechiului spirit englez, urmă unchiul meu. Petreceri. Băieţii şi fetele să danseze pe pajiştele satului. Serbări ale recoltei. Bîlciuri. Serbarea pomului de Crăciun — şi toate celelalte.

— Cum i-ar sta bătrînei Sally Glue ca Regină a serbării de 1 Mai? întrebă unul din băieţi în scurta pauză care se făcu.

— Sau lui Annie Glassbound? zise celălalt, izbucnind într-un hohot de rîs bărbătesc, care mai păstra însă trăsături ale unui glas în schimbare.

— Sally Glue are optzeci şi cinci de ani, explică vicarul, iar Annie Glassbound este... ei bine — e o tînără cu proporţii, foarte generoase. Şi nu prea zdravănă, ştiţi. Nu prea zdravănă — aici.

Arătă cu mîna la frunte.

— Proporţii generoase! repetă băiatul cel mare, şi hohotele de rîs izbucniră din nou.

— Vedeţi, zise vicarul, toate fetele mai isteţe intră undeva la slujbă, la Londra sau prin

împrejurimi. Le atrage viaţa agitată. Şi, fără îndoială, şi salariile mai mari. Şi apoi, pot să poarte tot felul de găteli. Şi, în general... scapă de con- strîngeri. Aşa, încît... s-ar putea să fie puţin cam greu să se găsească o regină pentru serbarea de 1 Mai în momentul de faţă, care să fie cu adevărat tînără şi... ăă... drăguţă... Bineînţeles, nu mă gîndesc la nici una din fetele mele... sau la altele de acelaşi fel.

— Trebuie să le atragem înapoi, zise unchiul meu. Asta-i părerea mea. Trebuie să înviorăm regiunea rurală. Satul englez constituie încă o problemă; întocmai ca şi biserica oficială — scuzaţi-mă că spun acest lucru. Întocmai ca şi Oxford — sau Cambridge. Sau... ca toate aceste bătrîne şi frumoase vechituri. Nu e nevoie decît de un capital proaspăt, de idei noi, şi de metode noi. Căi ferate de pildă... sau folo-

sirea ştiinţifică a irigaţiei. Garduri de sîrmă... maşini... tot felul de lucruri din astea.

Cîteva clipe pe faţa vicarului se citi consternarea. Probabil că se gîndea la plimbările sale pe cîmp, prin măceşi şi caprifoi.

— Sînt lucruri mari de făcut, încheie unchiul meu, ca de exemplu fabrici moderne de dulceţuri şi conserve... la ţară.

Ecoul acestei ultime fraze în mintea mea a fost, cred, o recrudescenţă a simpatiei mele pentru viaţa la ţară, pe care am simţit-o reînviindu-mi în suflet, în timp ce mergeam pe uliţele strîmbe ale satului şi de-a curmezişul peluzelor îngrijite de iarbă, în drumul nostru de întoarcere la Londra. În după-amiaza aceea, casele acoperite cu iederă mi s-au părut cel mai liniştit şi mai idilic tablou pe care vi-l puteţi imagina; cîteva căsuţe spoite în alb erau acoperite cu stuf, peste tot creşteau din abundenţă micşunele şi narcise, iar cîteva livezi erau albe de florile din pomi şi strălucitoare de covorul de flori de pe pămînt. Am văzut şi un şir de stupi din paie, cum se făceau pe vremuri, dintr-aceia condamnaţi de mult ca ineficienţi de către toţi specialiştii cărora le e drag progresul, şi pe petecul de pămînt cu iarbă al doctorului păşteau două oi — fără îndoială că le primise ca un aconto la onorariu. Doi bărbaţi şi o femeie bătrînă ne salutară cu gesturi umile de vasali, iar unchiul meu le răspunse făcînd un gest princiar cu uriaşa-i mănuşă de automobilist...

— Anglia este plină de colţuri ca acestea, spuse unchiul meu, rezemîndu-se pe scaunul din faţă şi privind înapoi cu o expresie de mare satisfacţie.

Luciul întunecat al ochelarilor săi se îndreptă cîtva timp asupra turlelor casteluiui „Lady Grove”, care se înălţau pe deasupra copacilor.

— Cred că o să pun un steag, zise el. Ca să se poată şti cînd sîntem la castel. Oamenilor din

sat le place să ştie...

— Asta aşa-i, am întărit eu, după cîteva clipe de gîndire. Aşa s-au obişnuit...

Mătuşa mea era neobişnuit de tăcută. Şi deodată, începu şă vorbească:

— Dumnealui zice „hap” — şi cumpără castelul. Şi mă pomenesc cu o bună treabă de stăpînă a casei! Dumnealui se

foieşte prin sat, umflîndu-se ca un curcan bătrîn. Şi cine va trebui să-l îmboldească pe majordom? Eu! Cine va trebui să uite tot ce a învăţat pînă acum, şi s-o pornească din nou de la capăt? Eu! Cine va trebui să se mute de la Chislehurst şi să devină o mare Lady? Eu!... Bătrînă bătaie de cap ce eşti! Tocmai cînd începeam să mă obişnuiesc şi să mă simt ca acasă.

Unchiul meu îşi întoarse ochelarii spre ea.

— Ah! de data asta eşti acasă, Susan... Aici trebuia să ajungem.

7

Acum mi se pare că n-a fost decît un pas de la Cumpărarea domeniului „Lady Grove” şi pînă a început să construiască Crest Hill, de cînd primul a părut o realizare formidabilă şi pînă cînd a devenit prea mic, întunecat şi cu totul nepotrivit pentru un mare financiar. În ceea ce mă priveşte, a fost o perioadă de detaşare tot mai mare de afacerile noastre şi de vasta lume a Londrei, pe care o vedeam tot mai rar şi mai sporadic, lucrînd uneori cîte două săptămîni de-a rîndul în micul pavilion care se afla ceva mai sus de „Lady Grove”; chiar cînd mă duceam la Londra, o făceam de multe ori doar ca să iau parte la o adunare a Societăţii aeronautice sau a vreunei alte societăţi savante, sau să consult scrierile de specialitate, sau să angajez nişte cercetători, sau cu alte treburi de acest fel. Pentru unchiul meu, aceasta a fost însă o perioadă de inflaţie formidabilă. De fiecare dată cînd îl întîlneam, îl găseam tot mai încrezător, mai înţelegător, mai conştient de rolul pe care îl juca în marile afaceri. În curînd, n-a mai fost doar asociatul unor simpli oameni de afaceri, era destul de mare acum pentru a atrage atenţia unor forţe mai influente.

Mă obişnuisem să dau peste tot felul de informaţii despre el, în fiecare ziar de seară, sau să-i văd portretul în revistele de mare tiraj. De obicei, în acele ştiri era vorba despre vreun gest de generozitate, vreo cumpărare sau vreo donaţie, sau despre vreun nou zvon de reconstrucţie. El a salvat, dacă vă

aduceţi aminte, picturile lui Reynolds[1] din colecţia Parbury, nelăsînd să fie scoase din ţară. Uneori, era vorba de cîte un interviu sau de contribuţia unchiului meu la un simpozion tratînd despre „Secretul Succesului”, sau alt subiect de acest fel. Ori relatări uimitoare despre puterea sa de muncă, despre admirabila sa capacitate de organizare, despre hotărîrile sale rapide sau despre remarcabila lui putere de a judeca oamenii. Se repeta celebra sa frază: „Ziua de lucru de opt ore? — Mie îmi trebuie optzeci de ore!”

Deveni cu modestie, dar cu hotărîre, un om „public”. Caricatura lui apărea în Vanity Fair. Într-un an, portretul mătuşii mele, avînd într-adevăr înfăţişarea unei doamne zvelte şi foarte graţioase, a fost expus în faţa portretului regelui, în marea sală de la Burlington House, iar în anul următor am văzut un medalion al unchiului meu făcut de Ewart, privind lumea de pe pereţii de la New Gallery — mîndru şi imperial, dar în general puţin cam prea proeminent convex.

Eu nu luam parte decît în mod intermitent la experienţele lui mondene. Oamenii mă cunoşteau, e-adevărat, şi mulţi dintre ei încercau prin mine să-l atace din flanc; exista chiar o legendă, datorită în parte (în mod ne justificat) reputaţiei mele ştiinţifice crescînde, iar în parte felului meu oarecum rezervat de a fi, potrivit căreia aveam un rol important în plănuirea operaţiilor desfăşurate de unchiul meu. Aceasta a dus la cîteva foarte intime invitaţii la dejun, la includerea mea în cîteva cercuri şi la cîteva ciudate oferte de prezentare şi servicii, pe care în cea mai mare parte nu le-am acceptat. Printre alţi oameni care au încercat să se apropie de mine în acest fel a fost şi Archie Garvell, acum un militar fercheş, dar

[1] *Joshua Reynolds* (1723—1782), celebru pictor englez.

fără bani şi fără glorie, care căuta să-mi dezvolte talentele la curse, şi care părea să fi uitat cu totul de ultimul nostru incident. Îmi oferea mereu cîte un cal cîştigător, fără îndoială în speranţa de a obţine cîndva, în schimb, vreun profit din metoda noastră, mai ştiinţifică şi mai sigură, de a cîştiga ceva din nimic...

În ciuda timpului pe care mi-l răpeau experienţele şi cercetările, îmi dau seama acum, cînd scotocesc prin impre-

siile de atunci, că am cunoscut destulă lume în acei ani plini de evenimente; am putut vedea de aproape maşinăria care pune în mişcare uimitorul nostru imperiu, am venit în contact şi am schimbat impresii cu episcopi şi oameni de stat, cu femei ce se ocupau de politică şi cu femei pe care politica nu le interesa, cu medici şi militari, artişti şi autori, directori de mari ziare, filantropi şi tot felul de oameni eminenţi şi importanţi. Am văzut oameni de stat fără decoraţiile lor, şi episcopi fără altceva din hainele canonice decît o mică fîşie de mătase purpurie, inhalînd, nu tămîie, ci fum de ţigară. Am putut să-i privesc cu atît mai bine cu cît cei mai mulţi dintre ei nu priveau la mine, ci la unchiul meu, calculînd, conştient, sau inconştient, cum ar putea să-l folosească şi să-l asimileze în sistemul lor — cea mai nepremeditată, mai subtilă, mai reuşită şi mai lipsită de ţeluri plutocraţie care a frînat vreodată destinele omenirii. Nici unul dintre ei, după cîte am putut observa — pînă cînd dezastrul l-a dat peste cap — nu s-a arătat indignat de minciunile lui, de metodele lui aproape vizibil necinstite, de dezordinea pe care au adus-o operaţiile lui spasmodice în anumite ramuri ale comerţului. Parcă îi văd şi acum în jurul lui, fel de fel de oameni, politicoşi, atenţi; silueta lui, compactă şi ţeapănă, întotdeauna în centrul atenţiei, cu părul lui sîrmos, nasu-i scurt, buza-i inferioară proeminentă, electrizat parcă de încrederea în sine. Rătăcind pe la marginea întrunirilor distinse, puteam auzi şoptindu-se:

— Ăsta-i domnul Ponderevo!

— Acela mărunt?

— Da, bădăranul ăla mic cu ochelari.

—Se spune că a făcut...

Sau îl vedeam pe o estradă împodobită cu flori, alături de pălăria epatantă a mătuşii mele,

printre tot felul de oameni cu titluri şi cucoane împopoţonate, „ţinîndu-se bine”, după cum spunea el, subscriind sume mari pentru opere de binefacere răsunătoare, pronunţînd uneori chiar şi discursuri convulsive pentru vreo cauză nobilă în faţa unei audienţe de elită. „Domnule preşedinte, Alteţa voastră regală, doamnelor şi domnilor”, începea el în timp ce aplauzele se potoleau, şi îşi potrivea ochelarii aceia îndărătnici, dîndu-şi spre spate pulpanele redingotei, aşezîndu-şi mîinile în şolduri şi începîndu-şi discursul, întretăiat din cînd în cînd de cîte un: Zzzz.

Mîinile i se agitau în timp ce vorbea, îşi pipăia ochelarii, apoi şi le vîra în buzunarele de la vestă; din cînd în cînd se ridica în vîrful picioarelor, în timp ce cîte o frază se desfăşura sacadat, ca un şarpe acţionat de un mecanism de ceasornic, şi cînd termina, se lăsa din nou pe călcîie. Erau exact aceleaşi gesturi ca la prima noastră întîlnire, cînd stătuse în picioare în faţa căminului gol din salonaşul adela minuscul, vorbindu-i mamei despre viitorul meu.

În cîte după-amiezi nesfîrşite, petrecute în micul magazin din Wimblehurst, nu vorbise şi nu visase el despre Romanţa Comerţului Modern! Şi iată că acum, această romanţă devenise realitate.

8

Oamenii spun că unchiul meu şi-a pierdut capul în momentul cînd se afla în culmea bogăţiei; dar dacă este să spun adevărul despre un om pe care într-un fel l-am iubit, n-a avut prea mult cap de pierdut. A fost întotdeauna plin de imaginaţie, haotic, inconsistent, nepăsător faţă de tot ce-i exact, iar avalanşa de bogăţie n-a făcut decît să-i exagereze aceste trăsături. E drept că, atunci cînd ajunsese pe culme, era uneori foarte iritabil şi nu putea suferi să fie contrazis, dar cred că asta era mai curînd efectul neliniştii care-l rodea, decît al vreunei tulburări mintale. Oricum, îmi vine greu să-l judec sau să împărtăşesc cititorului întreaga evoluţie a caracterului său. Îl vedeam prea des; memoria mea e plină de tot felul de aspecte ale stărilor lui de spirit şi ale firii sale, fără nici o legătură unele cu altele. Cînd era plin de sine, cînd dezumflat, cînd certăreţ, cînd învăluit într-o

automulţumire de nepătruns — dar întotdeauna brusc, sacadat, pierzîndu-se în amănunte, energic, şi — într-un fel fundamental şi subtil pe care îmi vine greu să-l definesc — absurd.

Îmi amintesc bine, poate din cauza frumuseţii calme a cadrului, de o conversaţie pe care am avut-o pe veranda micului pavilion de lîngă hangarul din dosul lui Crest Hill, unde erau adăpostite aeroplanele şi baloanele mele dirijabile.

Era una din nenumăratele conversaţii, destul de asemănătoare unele cu altele, şi nu ştiu de ce aceasta a supravieţuit mai bine decît celelalte. Aşa se întîmplă. Venise la mine după ce-şi băuse cafeaua, pentru a mă consulta în privinţa unui potir pe care, într-un moment de grandoare şi la insistenţele unei contese, se hotărîse să-l dăruiască unei biserici din East-End, care o merita. Iar eu, într-un moment de generozitate şi mai nesăbuită, sugerasem ca Ewart să fie artistul care să-l execute. Ewart adusese de îndată o admirabilă schiţă pentru vasul sacru, înconjurat de un fel de ghirlandă de femei care semănau cu Milly, cu braţele şi aripile desfăcute, şi obţinuse cincizeci de lire sterline în contul lui. După aceea urmase o serie de amînări supărătoare. Potirul devenise tot mai puţin potirul unui om de afaceri, căpătase tot mai mult caracterul iluzoriu al Sfîntului Graal, şi în cele din urmă dispăruse chiar şi schiţa.

Unchiul meu se arătă neliniştit…

— Înţelegi, George, au început să aibă nevoie de lucrul acela blestemat!

— Care lucru blestemat?

— Potirul ăla, lua-l-ar dracu! Mă pisează cu întrebări. Asta nu-i afacere, George.

— E artă, am protestat eu; şi religie.

— Foarte bine! Dar nu e o reclamă bună pentru noi, George, să promitem ceva şi să nu livrăm marfa… Va trebui să-l şterg pe prietenul tău Ewart din conturi, ca pe o creanţă dubioasă şi să mă adresez unei firme serioase…

Ne-am aşezat afară, în şezlonguri, pe veranda pavilionului, am fumat, am băut whisky şi, problema potirului fiind lichidată, ne-am lăsat pradă gîndurilor. Supărarea i-a trecut uşor. Era o noapte de vară minunată, după o zi toridă, moleşitoare. Luna plină făcea să se detaşeze nelămurit contururile dealurilor din depărtare, învălurindu-se unul în urma altuia; mai departe

licăreau luminile din Leatherhead, iar mai în faţă, mica platformă de pe care obişnuiam să-mi lansez glisoarele, strălucea ca oţelul ud. Probabil că era pe la mijlocul lui iunie, căci jos, în pădurile care ascundeau luminile de la ferestrele castelului „Lady Grove”, îmi amintesc că se auzeau şoaptele şi trilurile privighetorilor...

— Am ajuns şi aici, George, zise unchiul meu, punînd capăt unei lungi tăceri. Nu ţi-am spus?

— Ce mi-ai spus — şi cînd? am întrebat eu.

— În cocioaba aia din Tottenham Court Road, nu? A fost o bătălie grea, dar iată că am ajuns pînă aici!

Am încuviinţat.

— Ţi-aduci aminte cînd ţi-am vorbit de Tono-Bungay?... Ei bine... Abia în după-amiaza aceea mă gîndisem la el!

— Cam aşa mi-am închipuit şi eu... am recunoscut.

— E o lume măreaţă, George, lumea de astăzi, cu şanse mari pentru cine ştie să pună mîna. Cariere deschise pentru cei cu talent, nu? Tono-Bungay! Ia gîndeşte-te! E o lume măreaţă, care oferă tot mai multe posibilităţi, şi sînt bucuros că trăim în ea — şi că mergem înainte. Devenim oameni însemnaţi, George. Lucrurile vin şi ni se oferă singure. Nu? Chestia aia cu Palestina...

Se gîndi cîtva timp, lăsînd să se audă un „zzzz” uşor. Apoi, rămase liniştit.

Tema lui păru să fie preluată de un greiere din iarbă, pînă cînd unchiul meu fu gata să o reia. Greierele îşi închipuia, probabil că, în lumea lui, reuşise şi el să ajungă cineva. „Ţîrrr-ţîrrr”, proclama el, „ţîrrr-ţîrrr”...

— Doamne, ce loc păcătos mai era şi Wimblehurst! izbucni unchiul meu. Dacă o să am vreodată o zi liberă, să mergem acolo, George, şi să călcăm cu maşina cîinele care zace

toată ziua pe High Street. Întotdeauna era cîte un cîine care zăcea acolo — întotdeauna. Întotdeauna... Mi-ar plăcea să revăd vechea prăvălie. Sînt aproape sigur că bătrînul Ruck tot mai stă în pragul uşii între oile sale, rînjind cu toţi dinţii, iar Marbel, dobitocul! iese cu şorţu-i alb şi cu un creion după ureche, încercînd să pară treaz... Mă întreb dacă şi-ar da seama că sînt tot eu? Mi-ar plăcea într-un fel să-şi dea seama că sînt eu.

— N-avea grijă, că i-a scuturat bine International Tea Company, şi tot felul de alţi indivizi, am răspuns eu. Iar cîinele cred că s-a urcat pe trotuar de şase ani încoace, şi nu poate să doarmă nici măcar acolo, sărmanul, din cauza clacsoanelor de automobil şi a nervilor săi măcinaţi.

— Peste tot lucrurile merg înainte, zise unchiul meu. Cred că ai dreptate... Trăim vremuri mari, George. E o epocă mare, plină de progres, a unui imperiu în plin avînt. Această afacere cu Palestina — cîtă îndrăzneală în ea... Este — este un proces

întreg, George. Şi noi am pus mîna pe el. Stăm aici — cu mîinile pe el, George. Acuma e al nostru.

...Ce liniştită pare noaptea asta. Dar dacă am putea vedea şi auzi, zise el făcînd un semn cu ţigara sa spre Leatherhead şi Londra.

...Sînt acolo milioane de oameni, George. Gîndeşte-te numai ce au fost ei pînă acum — aceşti zece milioane — fiecare îngrijindu-se de propria-i trebşoară. Nici nu poţi cuprinde cu mintea. E aşa cum spune bătrînul Whitman — cum spune el?... În orice caz, e aşa cum spune bătrînul Whitman. Grozav tip, Whitman ăsta! Ce-i curios, însă, e că nu poţi să-l citezi!... Şi milioanele astea de oameni încă nu sînt nimic. Mai sînt milioanele de peste ocean, sutele de milioane, China, Maroc, toată Africa, America... Ei bine, noi am ajuns aici, şi avem puterea, şi avem şi ceasurile de tihnă; am fost aleşi — pentru că am fost energici, pentru că am ştiut să folosim prilejul, pentru că am împins lucrurile atunci cînd alţii au aşteptat ca ele să meargă singure. Înţelegi? Iată-ne aici — cu mîinile pe cîrmă. Oameni mari. Devenind din ce în ce mai mari. Într-un fel — o Forţă.

Se opri o clipă.

— E minunat, George, făcu el.

— Energia anglo-saxonă, am spus încet, adresîndu-mă parcă nopţii.

— Exact, George — energie. Ea ne-a pus totul în mînă — fire, cabluri, întinzîndu-se tot mai departe, George, de la biroul nostru mititel, pînă în Africa Occidentală, pînă în Egipt, pînă în India, spre răsărit, apus, nord şi sud. Practic, conducem lumea. O conducem din ce în ce mai repede. O adevărată creaţie. Iată şi afacerea cu canalul acela din Palestina. Minunată idee! Închipuie-ţi că punem mîna pe ea, închipuie-ţi că intrăm în afacerea asta, noi şi ceilalţi, şi că prin acest canal ducem apele Mediteranei în

Valea Mării Moarte — gîndeşte-te ce va însemna asta! Tot pustiul înflorind ca un trandafir, Jerichonul pierdut pentru totdeauna, toate locurile sfinte acoperite de apă... Ar fi un fel de distrugere a creştinismului...

Rămase cîteva clipe pe gînduri.

— ...Să tăiem canale, murmură el. Să construim tuneluri... Ţări noi... Centre noi... Zzzz... Finanţe... Nu numai în Palestina.

— ...Mă întreb unde vom ajunge pînă la urmă, George! Am pus pe roate o mulţime de lucuri mari. Am determinat oamenii să-şi investească banii în ceva solid şi sigur. Nu văd de ce n-am deveni pînă la urmă nişte personalităţi foarte mari. Sînt greutăţi — dar pot să le fac faţă. Avem oasele încă puţin cam moi, dar se vor întări... Cred că la urma urmei, dacă aş lichida acum, am constata că valorez cam un milion de lire, George... E o mare epocă, George, o epocă minunată!...

Am aruncat o privire prin semiîntuneric, spre pîntecele lui convex — şi trebuie să mărturisesc că nu mi-a făcut impresia că ar avea o valoare prea mare.

— ...Ţinem lucrurile în mîini, George — noi, oamenii importanţi. Trebuie să fim uniţi, — ca totul să meargă cum trebuie. Trebuie să ne alăturăm vechii ordini a lucrurilor, aşa ca roata morii lui Kipling. (E lucrul cel mai frumos pe care l-a scris vreodată, George; — tocmai l-am recitit. Asta m-a făcut să cumpăr „Lady Grove”). Ei bine, avem sarcina să conducem ţara, George. E a noastră. Să facem din ea o între-prindere... de afaceri... organizată... ştiinţific. S-o îmbogăţim cu idei. S-o electrificăm. Să dirijăm presa. Să punem în acţiune tot felul de întreprinderi. Tot felul de afaceri. Tocmai am vorbit cu Lord Boom. Am vorbit şi cu alţi oameni. Lucruri mari. Progres. Lumea întreagă ocupîndu-se de afaceri. Şi ăsta-i doar

începutul...

Rămase multă vreme meditînd profund.

Cîtva timp i se auzi zîzîitul şi apoi încetă.

— ...Da, spuse în cele din urmă, pe tonul unui om care a găsit soluţii definitive la cele mai profunde probleme...

— Ce anume? am întrebat după o pauză pe care am socotit-o potrivită.

Cîteva clipe unchiul meu rămase nehotărît; şi aveam impresia că era în joc soarta naţiunilor. Apoi vorbi, asemenea cuiva care spune ce are pe inimă — şi cred că vorbea într-adevăr din inimă.

— Mi-ar plăcea să pic pe neaşteptate la „Eastry Arms”, în clipa cînd toţi nenorociţii ăia stau aşezaţi şi joacă whist, Ruck, Marbel şi toţi ceilalţi, şi să le înşir vreo zece minute tot ce am pe suflet, George. De la obraz. Să le spun exact ce cred despre ei. E un fleac, dar mi-ar plăcea să-l fac — măcar o dată înainte de a muri...

Rămase cîtva timp gîndindu-se la asta, şi lăsînd să-i scape printre dinţi „Zzzz”-ul obişnuit.

Apoi o altă idee îi trecu prin cap şi spuse pe un ton de critică detaşată:

— Iată-l de pildă, pe Boom... E un sistem minunat — vechiul sistem britanic, George. Bine înfipt, stabil, şi totuşi avînd loc şi pentru oameni noi. Uită-te la noi cum ne-am ridicat şi ne-am luat locul. Era aproape de aşteptat. Ni s-a întins o mînă. Tocmai prin asta diferă democraţia noastră de America. Acolo un om reuşeşte; dar tot ce cîştigă sînt bani. Aici există un sistem — practic deschis oricui... Boom — nici nu ştii de unde vine...

Tăcu. Mă gîndeam la înţelesul vorbelor sale. Deodată, am zvîrlit picioarele în aer, m-am întors pe o parte şi m-am pomenit pe şezlong cu picioarele în sus.

— Nu cumva te gîndeşti la...? am întrebat.

— La ce, George?

— Să subscrii la fondurile partidului. Avantaje reciproce. Am ajuns oare pînă acolo?

— Ce vrei să spui, George?

— Ştii foarte bine. Dar n-or s-o facă niciodată, omule!

— Să facă, ce? zise el cu glasul slab; şi adăugă: Dar de ce n-ar face-o?

— Nu-ţi vor da nici măcar titlul de baronet. *Nu!*... Şi totuşi, ştiu, este şi Boom! Şi Collingshead — şi Gorver. Au fabricat bere, au făcut tot felul de fleacuri! La urma urmei, Tono-Bungay — nu e ca şi cum ai fi agent de curse sau ceva de genul ăsta!... De altfel, au existat şi agenţi de curse manieraţi. Nu e ca şi cum ai fi un neisprăvit de savant, incapabil să facă bani!

Unchiul meu scoase un mormăit — în privinţa asta mai avuseserăm pînă acum discuţii în contradictoriu.

Ceva parcă mă împingea să fiu răutăcios.

— Oare ce titlu îţi vor da? am început eu să

fac presupuneri. Vicarului i-ar place fără îndoială Duffield. Păcat însă că seamănă prea mult cu Duffer[1]! Greu lucru, un titlu.

Am parcurs în gînd diferite alte posibilităţi:

[1] Ca substantiv comun înseamnă: neghiob, nepriceput.

— De ce să nu te inspiri dintr-o broşură socialistă care mi-a căzut ieri în mînă? Tipul spunea acolo că sîntem cu toţii „delocalizaţi”. Frumos cuvînt — delocalizat! De ce n-ai fi primul pair delocalizat? Asta te-ar duce la — Tono-Bungay! Există un Bungay, după cum ştii. Lord Tono de Bungay — în sticluţe pretutindeni. Ei, ce zici?

Spre uimirea mea, unchiul meu îşi ieşi din fire.

— La dracu, George, se pare că nu-ţi dai seama că vorbesc serios! Întotdeauna ţi-ai bătut joc de Tono-Bungay! Ca şi cum ar fi vorba de un fel de excrocherie. E o afacere absolut legală, absolut legală. Un preţ bun pentru un produs bun… Am venit aici să-ţi împărtăşesc planurile mele şi să mă sfătuiesc cu tine — şi tu îţi baţi joc de mine. Da! Se pare că nu-ţi dai seama că e vorba de un lucru important. Un lucru foarte important. Trebuie să te obişnuieşti cu noile împrejurări. Să priveşti lucrurile aşa cum sînt. Să renunţi la tonul ăsta…

9

Unchiul meu nu era absorbit cu totul de afaceri şi de ambiţia sa. Nu rămînea străin de ceea ce era nou în gîndirea modernă. De exemplu, ştiu că era foarte impresionat de ceea ce numea el „această idee a Supraomului… Nietzsche… toate chestiile astea”.

În capul lui, concepţiile despre fiinţa umană puternică şi excepţională, emancipată de limitările meschine ale onestităţii, se amestecau cu legenda napoleoneană. Şi asta îi dădea frîu liber imaginaţiei. Legenda napoleoneană! Adevăratele prejudicii provocate de cariera plină de dezastre şi aventuri a lui Napoleon au

apărut abia după moartea lui, cînd spiritul romantic a fost liber să-i reconstituie în voie caracterul. Sînt convins că unchiul meu n-ar fi suferit o prăbuşire atît de răsunătoare, dacă n-ar fi existat legenda napoleoneană care să-l îndrume pe o cale greşită. În multe privinţe, era mai plin de calităţi şi infinit mai bun decît îl arată cariera sa. Dar atunci cînd stătea la îndoială între o conduită onestă şi un avantaj obţinut prin metode necinstite, cultul lui Napoleon venea să-l influenţeze. „Gîndeşte-te la Napoleon; gîndeşte-te ce s-ar fi ales din voinţa neclintită a lui Napoleon dacă ar fi avut scrupule ca ale tale" — aceasta era regula care îl împingea invariabil cu încă un pas pe drumul necinstei.

Unchiul meu a fost un colecţionar, ce-i drept nesistematic, de relicve napoleoneene; cu cît era mai mare cartea despre eroul său, cu atît mai dispus era s-o cumpere; achiziţiona scrisori, nimicuri poleite şi arme, dacă au avut o legătură cît de îndepărtată cu Omul Destinului; a cumpărat chiar la Geneva, cu toate că nu a adus-o niciodată în ţară, o veche trăsură în care se bănuia că ar fi călătorit Bonaparte; a acoperit pereţii, emanînd atîta calm, de la „Lady Grove" cu gravuri şi desene care-l reprezentau pe Napoleon, preferînd, după cum remarca mătuşa mea, portretele cele mai pîntecoase ale eroului în vestă albă, şi statuetele în care-şi ţinea mîinile la spate, proiectîndu-şi corpul înainte. Portretele Durgan-ilor priveau spre aceste tablouri cu un aer sardonic.

Uneori, după micul dejun, unchiul meu stătea în cadrul unei ferestre de la „Lady Grove", puţin mai izolat, cu două degete de la mînă înfipte între nasturii vestei şi cu bărbia în jos, cu un aer gînditor — cel mai absurd omuleţ gras din lume. Aceasta o făcea pe mătuşa mea să se simtă, după cum spunea ea, „ca un bătrîn

mareşal cu tricornul turtit, George!”

Poate că această înclinaţie napoleoneană l-a făcut să fumeze mai puţine ţigări de foi, dar un lucru de care sînt sigur şi care a jignit-o mult pe mătuşa mea a fost că, după ce a citit Napoleon şi femeile, s-a trezit în el o latură a vieţii pe care preocupările sale comerciale îl făcuseră s-o neglijeze. În acest domeniu, sugestia joacă un rol important. Unchiul meu a profitat de primul prilej, şi a avut o „aventură”!

N-a fost o aventură prea pasionată şi, fără îndoială, amănuntele exacte n-au ajuns niciodată pînă la mine. Numai din întîmplare am aflat cîte ceva. Într-o seară, am fost surprins să dau peste unchiul meu într-un amestec de boemă şi de lume bună, la o recepţie dată de Robbert, pictorul membru al Academiei Regale, care îi făcea portretul mătuşii mele; unchiul stătea puţin izolat într-un colţ, vorbind sau mai bine zis ascultînd ceea ce-i spunea în şoaptă o femeie mărunţică,

grasă şi blondă, îmbrăcată în albastru deschis, — o oarecare Helen Scrymgeour, care scria romane şi era pe punctul să înfiinţeze o revistă săptămînală. Mă aflam lîngă o doamnă impozantă care tocmai povestea ceva despre ei, dar n-a fost nevoie s-aud ce anume, pentru a-mi da seama de relaţiile dintre cei doi. M-a izbit ca un afiş pe un panou. Eram uluit că întreaga adunare nu observa nimic. Sau poate că observa. Femeiuşca purta un colier de diamante de o rară frumuseţe, mult prea frumos pentru o gazetară, şi îl privea cu acea expresie de proprietate nesigură, de intimitate potolită şi în acelaşi timp încordată, ce pare să însoţească obligatoriu acest fel de relaţii. Este ceva mai palpabil decît legătura matrimonială. Dacă lipsea ceva ca să-mi întărească certitudinea, erau privirile unchiului meu; dar pe urmă i le-am întîlnit, şi am citit în ele o anume stinghereală, şi o oarecare mîndrie şi sfidare. Iar a doua zi a profitat de primul prilej, pentru a-mi lăuda pe scurt inteligenţa acelei femei, de teamă ca nu cumva să-mi închipui că e vorba de altceva.

După aceea am auzit cîteva bîrfeli — provenind de la o prietenă a doamnei. Eram mult prea curios aşa că le-am ascultat. Dar nu mi-l închipuisem niciodată pe unchiul meu într-o atitudine amoroasă. Se pare că ea îi spunea „Zeul în automobil” — după eroul unui roman al lui Anthony Hope[1]. O latură esenţială a relaţiilor dintre ei o constituia faptul că unchiul meu trebuia să răspundă prompt ori de cîte ori îl chemau afacerile şi, în general, se aranja să fie chemat. Pentru el, femeile veneau pe un plan secundar, pasiunea sa dominantă rămînea ambiţia. O lume vastă îl chema, ca şi setea sa nobilă de putere. N-am reuşit niciodată să des-

[1] *Anthony Hope* (1863—1933) romancier şi autor dramatic englez.

copăr cum şi-a croit drum în toate acestea cinstita doamnă Scrymgeour, dar este foarte posibil ca imensa strălucire a situaţiei lui financiare s-o fi copleşit, ca şi faptul că ea aducea un sentiment cu adevărat romantic în întîlnirile lor. Bănuiesc că au fost între ei momente cu adevărat extraordinare...

Cînd mi-am dat seama ce se petrecea, am fost foarte îngrijorat şi întristat pentru mătuşa mea. Mă gîndeam că va fi pentru ea o teribilă umilinţă. Am bănuit că va rezista cu fruntea sus la pierderea afecţiunii unchiului meu, deşi va avea

inima sfărîmată, dar în privinţa aceasta pur şi simplu am subestimat-o. O vreme n-a ştiut nimic şi cînd a aflat, s-a arătat furioasă şi energică. Situaţia sentimentală n-a tulburat-o nici o clipă. A hotărît că unchiul meu „avea nevoie de-o săpuneală”. Şi-a subliniat starea de spirit cu o surprinzătoare pălărie nouă, s-a dus la Hardingham şi i-a spus unchiului meu cîteva lucruri usturătoare, după care s-a întors să mă muştruluiască pe mine pentru că nu-i spusesem ce se petrecea...

Am încercat s-o aduc la sentimente mai bune, cum se obişnuieşte în astfel de împrejurări, dar încăpăţînarea mă- tuşii mele nu s-a dovedit niciodată mai originală decît acum.

— Bărbaţii nu-şi povestesc unii altora aventurile pasionale, am protestat, printre alte scuze mondene.

— Femeile! exclamă ea în culmea indignării. Femeile şi bărbaţii! Nu-i vorba de femei şi bărbaţi — ci despre el şi despre mine, George! Ce-mi spui mie tot felul de aiureli?... Parcă-i vorba de treburi pasionale, George! Sînt ultima persoană care să fiu geloasă. Dar asta e curată prostie... N-am de gînd să-l las să arate şi altor femei ce rac bătrîn şi neghiob este... Am să însemn pe fiecare bucăţică din rufăria lui cu litere roşii: „Ponderevo — Privat”. Pe fiecare bucăţică... Auzi, să se apuce să facă dragoste! — cu brîul lui abdominal! — şi la vîrsta lui!...

Nu-mi pot închipui ce s-a petrecut între ea şi unchiul meu. Dar n-am nici cea mai mică îndoială că, de data asta, mătuşa mea a lăsat laoparte tonul ei glumeţ. Cum au discutat nu ştiu, căci cu toate că îi cunoşteam atît de bine, nu-i auzisem niciodată vorbind lucruri intime. În orice caz, în următoarele cîteva zile am avut de-a face cu un „Zeu în automobil” preocupat şi îngrijorat, mai plin de zzzz-uri ca de obicei şi făcînd tot felul de gesturi de nerăbdare, care nu

aveau nimic de-a face cu conversaţia noastră. Şi era evident că, în toate privinţele, găsea lucrurile neobişnuit de greu de explicat.

Repet că despre cele petrecute în realitate între ei n-am ştiut niciodată, dar pînă la urmă mătuşa mea a triumfat. Unchiul meu s-a despărţit de doamna Scrymgeour, ba chiar s-ar putea spune că s-a smuls de lîngă ea, iar respectiva cuconiţă nu numai că a făcut un roman din asta, dar şi-a revărsat în el cu găleata sufletul ei dulceag şi prefăcut.

Mătuşa mea n-a apărut de loc în această despărţire, aşa încît mă îndoiesc dacă doamna Scrymgeour a cunoscut cauzele reale ale părăsirii ei. Eroul ei napoleonean apărea în acest roman necăsătorit, şi-şi repudia doamna inimii sale la fel cum Napoleon a repudiat-o pe Josefina, pentru o mare alianţă...

A fost un triumf pentru mătuşa mea, dar a trebuit să-l plătească. Cîtva timp a fost evident că relaţiile dintre ei erau încordate. Unchiul meu renunţase la doamna inimii sale, dar era profund mîhnit că trebuise s-o facă. Ea însemnase pentru imaginaţia lui mai mult decît te-ai fi putut aştepta. O bună bucată de timp n-a putut să-şi revină. Era susceptibil, nerăbdător şi închis faţă de mătuşa mea; cît despre ea, am observat că după cîteva întreruperi care m-au uimit, a oprit definitiv şuvoiul acela de insulte blînde care cursese atît de mult timp şi fusese un reconfortant atît de puternic în relaţiile dintre ei. Amîndoi s-au simţit din pricina aceasta mai sărăciţi, mai puţin fericiţi. Ea s-a consacrat tot mai mult vieţii de la „Lady Grove”, plăcerilor şi complicaţiilor pe care le aducea administrarea domeniului. Servitorii s-au ataşat de ea, şi a devenit naşa a trei Susane; cea a vizitiului, a grădinarului şi a pădurarului din Up Hill. S-a apucat să colecţioneze vechi cărţi de gospodărie, care se potriveau cu spiritul locului. A insuflat o viată nouă bucătăriei şi a devenit o mare artistă în jeleuri şi în vin de soc şi de ciuboţica cucului.

10

Şi în timp ce neglijam evoluţia finanţelor unchiului meu — şi alor mele, absorbit cum

eram de munca ştiinţifică şi de dificultăţile încercărilor de a zbura — proiectele lui deveneau din ce în ce mai vaste şi mai riscante, iar cheltuielile mai nebuneşti şi mai necontrolate. Cred că era obsedat de sentimentul tot mai intens al şubrezeniei situaţiei sale şi că, din pricina asta, era cuprins tot mai mult de o stare de iritabilitate şi de o reticenţă tot mai mare faţă de mătuşa mea şi faţă de mine, în tot timpul acelor ani culminanţi. Cred că îi era teamă să ne dea explicaţii, presimţind că glumele noastre ar putea ajunge fără voie pînă la adevăr. Chiar şi în sinea sa, refuza să privească adevărul în faţă. Strîngea în safeurile sale creanţe care nu puteau fi negociate, pînă cînd acestea au ajuns să atîrne ca o avalanşă asupra lumii economice. Dar nevoia de a cumpăra devenise pentru el ca un fel de febră, iar dorinţa-i neostoită de a se convinge singur că înainta triumfător spre o bogăţie nelimitată îl rodea din ce în ce mai adînc. O curioasă trăsătură a acestei perioade era mania de a cumpăra mereu lucruri asemănătoare. Ideile sale păreau să-i vină în serie. În decurs de douăsprezece luni, a cumpărat cinci automobile noi, unul mai rapid şi mai puternic decît celălalt, şi numai repetata ameninţare cu demisia a şoferului său principal, în fiece moment de primejdie, l-a împiedicat să conducă singur. Le folosea tot mai mult. A căpătat o pasiune pentru locomoţia rapidă, de dragul locomoţiei însăşi.

Apoi a început să se înfurie pe „Lady Grove”, iritat de o glumă întîmplătoare auzită la un dineu.

— Casa asta, George, zise el, e nepotrivită. N-ai loc să te învîrteşti în ea; e îmbîcsită toată de amintiri... Şi nu pot să-i sufăr pe toţi aceşti blestemaţi de Durgani!

...Uită-te la tipul ăla din colţ, George. Nu, din

colţul celălalt! Bărbatul ăla în haină vişinie. Se uită la tine! Ce mutră ar face dacă i-aş înfige vătraiul în burtă!

— Ar arăta, am zis eu, la fel ca şi acum. Ar privi amuzat.

Îşi aşeză la loc ochelarii care îi căzuseră din cauza emoţiei, şi privi spre adversarii săi.

— Ce sînt ei? Ce sînt ăştia toţi? Morţi şi îngropaţi! Putrezesc în pămînt. Nu i-a trezit nici măcar reforma. Biata reformă învechită! Auzi, să meargă în pas cu timpul! — ei au mers împotriva timpului. O simplă familie de rataţi; — nici măcar n-au încercat vreodată să...

...Ei sînt exact ceea ce nu sînt eu, George. Exact. Nu se potriveşte... Nu pot să trăiesc în trecut...

...Şi apoi, am nevoie de mai mult spaţiu, George. Am nevoie de aer, de soare, de spaţiu în care să mă pot mişca. Şi de mai mult personal de serviciu. O casă în care să poţi face modificări! Zzzz. Aici este discordant... supărător... chiar dacă am telefon. Nimic, nimic în afară de terasă, nu valorează doi bani. Totul e întunecat, şi vechi, şi uscat, şi plin de lucruri

demodate... idei mucegăite... care s-ar potrivi mai curînd unei carii decît unui om modern... Nu ştiu cum de am ajuns aici.

Şi deodată izbucni iar:

— Blestematul de vicar crede că trebuie să mă consider norocos pentru că am cumpărat casa asta! De fiecare dată cînd îl întîlnesc, ştiu că o gîndeşte... Într-una din zilele astea, George, am să-i arăt eu ce înseamnă o casă modernă!

Ceea ce a şi făcut.

Îmi amintesc de ziua cînd s-a declarat, cum spun americanii, pentru Crest Hill. Venise să-mi vadă noua mea instalaţie de gaz, căci pe atunci abia începeam să fac experienţe cu baloane reversibile auxiliare, şi tot timpul reflexele ochelarilor săi rătăciră spre dunele care se întindeau înaintea noastră.

— Să ne întoarcem la „Lady Grove” peste deal, zise el. Vreau să-ţi arăt ceva. Ceva frumos!

Era un loc pustiu, însorit în seara aceea de vară; doar cerul şi pămîntul sub căldura apusului, şi strigătul cîte unui nagîţ sfîşiind liniştea plăcută de la capătul unei zile senine. O pace minunată, care avea să fie tulburată pe vecie. Şi iată-l pe unchiul meu, omul modern, simbol al puterii, cu jobenu-i cenuşiu, în costumul cenuşiu, cu ochelarii cu panglică neagră, scund, cu picioare subţiri, burtos, întinzînd braţul şi gesticulînd, ameninţînd liniştea din jur.

Făcu un gest cu braţul.

— Ăsta-i locul, George, zise el. Îl vezi?

— Poftim? am tresărit eu — căci gîndurile îmi zburaseră departe.

— L-am găsit.

— Găsit, ce?

— Locul pentru casă! — O casă a Secolului Douăzeci! Ăsta-i locul potrivit!

Şi rosti pe dată una dintre frazele-i caracteristice:

— În bătaia vîntului, George! Ei, ce zici? În bătaia vîntului!

— O să ai destul vînt aici, am răspuns.

— Va trebui să fie o casă-mamut, George — pe măsura acestor dealuri.

— Fără îndoială.

— Galerii uriaşe de tot felul — dintr-un capăt al casei în celălalt. Înţelegi? M-am gîndit la toate, George! Va fi îndreptată în direcţia asta — spre Weald. Cu spatele spre „Lady Grove".

— Şi dimineaţa, cu soarele în ochi.

— Ca un vultur, George, — ca un vultur!

Şi astfel mi-a împărtăşit ceea ce în scurt timp a devenit ocupaţia de căpetenie a anilor săi culminanţi — Crest Hill. De fapt, lumea întreagă a auzit despre casa aceasta extravagantă, care creştea şi ale cărei planuri se schimbau pe măsură ce creştea, care scotea băşici ca un melc în saramură, înmugurea, se umfla, dar creştea mereu. Nu ştiu ce delir de turle, şi terase, şi arcade, şi coridoare a licărit pînă la urmă în mintea lui; toată construcţia aceasta se sfîrşi brusc o dată cu prăbuşirea noastră, fiind şi acum încă plină de măreţie aşa cum se înalţă — o clădire goală, născută din imaginaţia unui om fără copii. Arhitectul-şef era un tînăr pe nume Westminster, ale cărui lucrări fuseseră remarcate de unchiul meu în sala de arhitectură a Academiei Regale, datorită unei anumite îndrăzneli grandioase, dar din cînd în cînd îi asocia un număr de profesionişti ca: cioplitori în piatră, ingineri-instalatori, pictori, sculptori, secretari, lucrători în metal, gravori în lemn, decoratori, specialişti în ceramică, grădinari-peisagişti, precum şi pe proiectantul echipării şi ventilaţiei diferitelor clădiri noi din Grădina Zoologică din Londra. În plus, venea şi cu ideile sale proprii. Casa îl preocupa tot timpul, dar de vineri seară pînă luni dimineaţă îl absorbea complet. Venea la „Lady Grove" vineri seara

într-un automobil înţesat de arhitecţi. Totuşi, nu se mărginea numai la arhitecţi — oricine putea să fie invitat să viziteze Crest Hill în timpul week-end-ului, aşa că mulţi oameni de afaceri, nebănuind felul napoleonic şi desăvîrşit în care-şi compartimentase unchiul meu mintea, au încercat să ajungă pînă la el oferindu-i ţigle, ventilatoare şi noi dispozitive electrice. În fiecare duminică dimineaţă, în afară de zilele cînd vremea era prea urîtă, cum sfîrşea micul dejun şi îşi expedia secretarele, începea să viziteze, cu tot alaiul de invitaţi, locul construcţiei, modificînd şi dezvoltînd planuri, făcînd să se audă obişnuitul său „Zzzz”, dînd noi ordine care le răsturnau pe cele vechi — o metodă deplorabilă, cum au constatat pînă la urmă Westminster şi antreprenorii.

Astfel se desprinde el din amintirea mea, simbol al acelei epoci, omul norocului şi al reclamei, actualul stăpîn al lumii. Astfel se profilează pe terasa exterioară a castelului, în faţa intrării principale uriaşe — o siluetă măruntă, ridicol de disproporţionată faţă de arcada de patruzeci de picioare, cu globul de granit din spatele său — globul astronomic, încercuit cu aramă, care reprezenta lumea, avînd un mic tub ajustabil cu lentile pe un braţ de bronz, care concentra razele soarelui exact pe punctul de pe glob unde acestea cădeau vertical în acel moment. Stătea acolo ca un Napoleon, înconjurat de suita sa — unii în haine de tweed şi costume de golf, un mic avocat al cărui nume îmi scapă, în pantaloni cenuşii şi vestă neagră, şi Westminster cu rufărie marca Jaeger, cu o cravată cu flori, şi un costum de o anumită culoare brună, proprie lui. Adierea vîntului de pe dune face să fîlfîie pulpanele hainei unchiului meu, îi ciufuleşte părul ţeapăn şi subliniază anumite pofte nedisciplinate de pe faţa şi din ţinuta sa, în timp ce el îi arată colaboratorului său atent cîte un aspect al peisajului.

Dedesubt, se înşiruie, cît vezi cu ochii, platforme pentru roabe, şanţuri, excavaţii, grămezi de pămînt, mormane de pietriş de pe crestele din Weald. De fiecare parte se înalţă zidurile acestui palat absurd şi lipsit de sens. La un moment dat, au lucrat la Crest Hill — tulburînd echilibrul economic al întregii regiuni prin prezenţa lor — pînă la trei mii de oameni...

Astfel îmi apare unchiul meu în amintire — în mijlocul unor lucrări începute care nu aveau să fie sfîrşite niciodată. Pentru a-şi materializa visul, a făcut cele mai ciudate lucruri, din ce în ce mai îndepărtate de orice concepţie a realităţilor financiare, desprinse din ce în ce mai mult de orice raţiune umană. Părea în ultimele momente că se consideră eliberat de orice

limitări de acest fel. A deplasat un deal de dimensiuni considerabile, împreună cu vreo şaizeci de copaci bătrîni, pentru a-şi deschide o perspectivă spre răsărit: pur şi simplu l-a deplasat cu vreo două sute de metri mai spre sud. Sau, inspirîndu-se după un restaurant din oraş, a pus să se construiască o sală de biliard cu un acoperiş din plăci de sticlă, sub apele unui iaz artificial. A mobilat una din aripi, în timp ce acoperişul încă nu era terminat. A construit un bazin de înot de treizeci de metri pătraţi lîngă dormitorul lui de la etaj şi, ca o încununare, a început construcţia unui zid, care să înconjoare toate domeniile sale, apărîndu-le de invazia vulgului. Era un zid de zece picioare înălţime, acoperit cu cioburi de sticlă, şi dacă ar fi fost terminat, după cum intenţiona el, ar fi avut o lungime totală de aproape unsprezece mile. O parte din zid, spre sfîrşit, a fost construit cu atîta lipsă de conştiinciozitate, încît s-a prăbuşit după un an, dar cîteva mile din el mai rămîn încă în picioare. Nu pot să mă gîndesc acum la zid fără să-mi vină în minte sutele de mici acţionari care i-au urmat „steaua”, şi ale căror speranţe şi vieţi legate de securitatea nevestelor şi perspectivele copiilor, s-au amestecat definitiv cu acest mortar care se scorojeşte...

Este curios, dacă stai să te gîndeşti, cît de mulţi financiari moderni ai întîmplării şi blufului şi-au sfîrşit cariera construind. N-a fost numai unchiul meu. Mai curînd sau mai tîrziu, toţi par să-şi pună norocul la încercare, încearcă să-şi concretizeze opulenţa lor fluidă în cărămizi şi mortar, să aducă razele de lună pe ştatele de salarii săptămînale. Apoi întreg edificiul încrederii şi al imaginaţiei se clatină — şi iată-i prăbuşiţi...

Cînd mă gîndesc la coasta aceea de deal devastată, la risipa colosală de cărămizi şi mortar, de drumuri şi cărări proaspăt tăiate, la

schelele şi hangarele, la aspectul general de siluire nesăbuită a păcii naturii, îmi amintesc de o conversaţie pe care am avut-o cu vicarul într-o zi friguroasă, după ce asistase la o experienţă a mea de zbor. Vorbea despre aeronautică, în timp ce stăteam, în flanelă şi pantaloni scurţi, lîngă aparatul meu, imediat după zbor, şi faţa-i cadaverică nu reuşea să ascundă o anume dezamăgire care-l stăpînea.

— Aproape că m-ai convins, zise el venind spre mine. M-ai convins, împotriva voinţei mele... O invenţie minunată! Dar va trece mult timp, domnule, pină să poţi să rivalizezi cu mecanismul acela perfect care este aripa unei păsări.

Aruncă o privire spre hangarele mele.

— Şi dumneata ai schimbat aspectul acestei văi, zise el.

— O pîngărire temporară, am spus, bănuind ce avea el în minte.

— Desigur. Lucrurile vin şi se duc. Lucrurile vin şi se duc. Dar... Hm. Tocmai am fost sus pe deal, să privesc la

noua casă a domnului Edward Ponderevo. Este — este ceva mai durabil. E o locuinţă magnifică... În multe privinţe. Ceva impunător. Pînă acum nu m-am putut hotărî să mă duc acolo... Lucrările sînt foarte înaintate... Ştii, după părerea noastră... prea mulţi străini au venit în satele din împrejurimi, mai ales muncitori... e puţin stînjenitor. Sîntem împinşi deoparte. Ei aduc un spirit nou în aceste locuri; jocuri de noroc... idei... tot felul de noţiuni ciudate. Cîrciumarii noştri sînt încîntaţi, fireşte. Şi străinii aceia dorm noaptea în şuri şi magazii — aşa că locurile încep să fie puţin cam nesigure în timpul nopţii. Azi noapte, nu puteam să dorm... era aproape în zori... o uşoară dispepsie... şi priveam pe fereastră afară. Am fost surprins văzîndu-i cum treceau pe biciclete. O procesiune tăcută. Am numărat nouăzeci şi şapte — în zori. Toţi îndreptîndu-se spre noul drum care duce la Crest Hill. Am găsit că era extraordinar. Aşa că m-am dus să văd ce făceau acolo.

— Ar fi fost şi mai extraordinar acum treizeci de ani, am spus.

— Da, într-adevăr. Lucrurile se schimbă. Acum aproape că nici nu ne mai miră — comparativ. Şi casa aceea mare...

Ridică din sprîncene.

— Cu adevărat formidabil!... Formidabil. Toată coasta dealului — vechea pajişte — tăiată în fîşii!

Ochii lui îmi cercetau faţa.

— Fusesem atît de obişnuiţi să privim spre „Lady Grove”, zise el, şi zîmbi căutînd un gest de simpatie din partea mea. Acum, parcă mi s-a mutat centrul de gravitate.

— Lucrurile se vor aranja de la sine, am minţit eu.

Se legă de aceste cuvinte.

— Desigur, da, desigur. Se vor aranja — se

vor potoli. Trebuie. Ca înainte. Trebuie să se îndrepte — e un gînd consolator. Da. La urma urmei, şi „Lady Grove” a trebuit să fie clădită cîndva... şi a fost poate… la început… artificială.

Ochii i se întoarseră spre aeroplanul meu, încercînd să-şi risipească preocupările mai grave.

— Eu m-aş gîndi mai bine, remarcă el, înainte de a mă încredinţa drăciei ăştia… Dar presupun că te obişnuieşti cu mişcarea.

Îmi spuse „La revedere” şi îşi văzu de drum, adus din spate şi gînditor…

Ţinuse mult timp adevărul departe de mintea sa, dar în dimineaţa asta, adevărul îşi croise drum pînă la el, sub un aspect care nu permitea nici o replică — şi anume că nu era vorba doar de schimbări care ajungeau pînă în lumea sa, dar că întreaga lui lume stătea deschisă şi lipsită de apărare, cucerită şi învinsă, condamnată, după cîte putea să-şi dea el seama, să se schimbe de la rădăcini pînă la ramuri, în structură şi în formă, deopotrivă.

III

În plin zbor

1

Aproape tot timpul cît unchiul meu clocea şi dădea viată casei de la Crest Hill, eu îmi vedeam de treabă într-o vîlcea care se întindea între această antrepriză uriaşă şi „Lady Grove”, făcînd experienţe de navigaţie aeriană din ce în ce mai costisitoare şi mai ambiţioase. Această activitate a constituit substanţa principală a vieţii mele în tot timpul acordurilor măreţe ale simfoniei Tono-Bungay.

Am mai spus şi înainte cum am ajuns să mă consacru unor asemenea cercetări, cum, într-o pornire de dezgust faţă de aventurile banale ale vieţii, mi-am reluat studiile universitare abandonate, dedicîndu-mă din nou lor, cu hotărîrea unui bărbat şi nu doar cu ambiţia unui adolescent. Şi am reuşit chiar de la început. Cred că succesul s-a datorat în mare măsură unei aptitudini speciale, unei anumite capacităţi a minţii mele, care nu avea nimic de-a face cu celelalte facultăţi. Este unul dintre acele lucruri cu care oamenii par să fie înzestraţi din întîmplare, şi care n-au decît prea puţin sau de loc de-a face cu meritele lor generale, şi în legătură cu care este ridicol să te arăţi încrezut sau modest. În anii aceia am depus o muncă uriaşă, trudind cu o sălbăticie concentrată, care mi-a lăsat nefolosite prea puţin din energia sau capacitatea de care dispuneam. Am rezolvat o

serie de probleme legate de stabilitatea corpurilor care cad prin aer şi de mişcările interne ale vîntului, şi de asemenea am revoluţionat cel puţin unul din principalele aspecte ale teoriei motoarelor cu explozie. Aceste lucrări se pot găsi în Philosophical Transactions, în Mathematical Journal, şi sporadic în cîteva alte publicaţii de acest fel. Dar nu mă voi opri acum asupra lor. Într-adevăr mă îndoiesc că aş putea să scriu despre ele aici. Ajungi cu timpul să foloseşti un fel de stenografie pentru notele şi ideile legate de lucruri atît de speciale. N-am ţinut niciodată cursuri sau conferinţe, cu alte cuvinte nu a trebuit niciodată să-mi exprim cotidian, în limbaj obişnuit, ideile asupra mecanicii şi tare mă îndoiesc că aş putea s-o fac acum, fără să mi se pară extrem de obositor...

La început, lucrările mele au fost în mare măsură teoretice. Am reuşit să fac primele verificări la modele reduse, folosind o masă turnantă pentru a obţine mişcarea în aer, şi trestia, oasele de balenă şi mătasea ca materiale de construcţie. Dar a venit o vreme cînd au intervenit factori pe care nu-i puteam calcula, care ţineau de limitele capacităţii umane şi de insuficienta cunoaştere experimentală, punîndu-mă în situaţia de a încerca pe ghicite. A trebuit să-mi lărgesc scara operaţiilor, ajungînd în curînd să o măresc chiar foarte mult. M-am apucat să studiez aproape în egală măsură echilibrul şi stabilitatea glisoarelor, ca şi a navigaţiei baloanelor, aceasta din urmă reclamînd experienţe foarte costisitoare. Eram, fără îndoială, împins de acelaşi spirit de cheltuială nebunească de care se lăsase cuprins şi unchiul meu. În curînd, instalaţia mea de pe domeniul „Lady Grove” ajunsese să cuprindă o cabană din lemn vopsit, destul de mare pentru a adăposti şase oameni, şi în care stăteam cîteodată trei săptămîni la rînd; un gazometru, o

cameră a motoarelor, trei mari hangare şi magazii acoperite cu tablă ondulată, o platformă de pe care porneau glisoarele, un atelier şi aşa mai departe. A fost construită şi un fel de şosea rudimentară. Am adus gaz de la Cheaping şi electricitate de la Woking, localitate unde am găsit şi un atelier dispus să-mi efectueze operaţii mai mari decît cele pe care le puteam face eu. Am avut de asemeni norocul să dau peste un om dispus să mă secondeze, pe care mi l-a trimis parcă cerul — îl chema Cothope. Era un autodidact; fusese mai înainte săpător şi era unul dintre cei mai buni şi mai îndemînatici mecanici care existau. Fără el, nu cred că aş fi putut să realizez nici jumătate din ce am făcut. A fost uneori nu numai un ajutor, dar mai ales un colaborator, şi mi-a împărtăşit soarta pînă în ziua de azi. Au mai fost alţii care au venit şi au plecat, după cum am avut nevoie de ei.

Nu ştiu cum aş putea să vă comunic, dacă nu le-aţi simţit niciodată, interesul particular, satisfacţia pe care ţi-o dă o cercetare susţinută, atunci cînd nu eşti tracasat de lipsa banilor. Este ceva cu totul diferit de obişnuitele eforturi omeneşti. Nu cunoşti conflictul exasperant cu semenii tăi — cel puţin în ceea ce priveşte munca esenţială, care pentru mine este lucrul cel mai important.

Adevărul ştiinţific este ca o stăpînă care se află departe, se ascunde prin colţuri ciudate şi nu poţi ajunge la ea decît pe drumuri întortocheate şi grele, dar ştii că este mereu acolo! Cucereşte-o şi nu te va dezamăgi — este a ta şi a omenirii pe vecie. Este realitatea, singura realitate pe care am găsit-o în această stranie dezordine a existenţei. Ea nu se supără pe tine, nici nu te înţelege greşit, nici nu te înşeală, lipsindu-te de răsplată, pentru o mică îndoială. Nu o poţi schimba prin reclame sau gălăgie, şi nici nu o poţi înăbuşi cu vulgarităţi.

Cînd o serveşti, sub mîinile tale apar adevărate comori, permanente, şi nimic altceva nu este mai permanent în întreaga viaţă a unui om. Aceasta cred că este marea satisfacţie a ştiinţei şi răsplata ei veşnică...

Preocuparea pentru activitatea experimentală mi-a adus o mare schimbare în obiceiuri. Am spus mai înainte cum o dată, la Wimblehurst, am avut o perioadă de disciplină şi de efort neîncetat, şi cum după ce am ajuns la South Kensing- ton, am fost demoralizat şi copleşit de impresia pe care mi-o producea Londra, de imperativele ei fără număr care îmi acaparau atenţia şi curiozitatea. Am renunţat la o bună parte din mîndria mea atunci cînd am părăsit ştiinţa pentru a mă consacra dezvoltării lui Tono-Bungay. Dar sărăcia mă păstrase sobru şi romantismul tineresc mă menţinuse cast pînă la un moment destul de avansat al căsniciei mele. Apoi m-am lăsat în voie, în toate privinţele. Am muncit foarte mult, dar niciodată nu m-am întrebat dacă dădeam maximum din ce puteam da şi nici dacă toanele şi momentele de indolenţă care mă cuprindeau uneori erau evitabile. Cînd am dat de belşug, m-am apucat să mănînc şi să beau în chip nesăbuit, urmîndu-mi imboldurile din ce în ce mai necugetat. Nu vedeam de ce n-aş fi procedat astfel. Niciodată nu mi-am folosit pînă la limită facultăţile. Criza emoţională a divorţului n-a adus nici o schimbare imediată în aceste probleme de disciplină personală. La început mi-a fost cam greu să-mi concentrez mintea asupra activităţii ştiinţifice — era mult mai istovitoare decît afacerile — dar cu ajutorul fumatului am reuşit să depăşesc momentele grele. Devenisem un pasionat fumător de ţigări de foi; urmarea erau stări de profundă depresiune, pe care le tratam de obicei prin metoda homeopatică — aprinzînd încă o ţigară de foi. Nu mi-am dat de loc seama

cît de mult se uzau în felul acesta fibrele mele morale şi nervoase, pînă n-am ajuns la partea practică a cercetărilor mele, şi anume cînd am fost pus faţă în faţă cu necesitatea de a afla senzaţiile pe care ţi le dă un aeroplan şi ce poate face un om cu el.

Viaţa aceasta de delăsare era contrarie adevăratelor tendinţe ale naturii mele, care mă îndemnau la disciplină. Niciodată nu m-a atras o viaţă de plăceri. Filozofia satisfacţiilor pîntecului nu mi-a inspirat niciodată încredere. Îmi plac lucrurile simple, fără zorzoane, tot ce-i auster şi discret, liniile frumoase şi culorile reci. Dar în vremurile acestea pletorice, cînd peste tot abundă lucruri grosolane şi cînd lupta pentru existenţă ia forma concurenţei în reclamă şi în efortul de a arunca praf în ochii vecinului, cînd nimeni n-are nevoie de curaj personal, de nervi stăpîniţi sau de frumuseţea adevărată, nu ne regăsim pe noi înşine decît din întîmplare. Înainte, majoritatea oamenilor nu se îmbuibau, pentru că n-o puteau face chiar dacă ar fi vrut, şi cu toţii, în afară de foarte puţini, se menţineau „în formă”, datorită exerciţiilor inevitabile şi primejdiilor de care trebuiau să se ferească. Astăzi însă, dacă-şi coboară destul de mult idealul şi renunţă la mîndrie, aproape oricine îşi poate permite excese. Poţi trece prin viaţă minţind şi eschivîndu-te, lăsîndu-te în voia plăcerilor şi trîndăvind, fără să fii vreodată cu adevărat flămînd, înspăimîntat sau mişcat de vreo pasiune, clipa culminantă fiind un simplu paroxism sentimental, iar primul tău adevărat contact cu necesităţile primare şi elementare — sudoarea de pe patul de moarte. Astfel cred că s-a întîmplat cu unchiul meu; aproape la fel a fost şi pentru mine.

Aeroplanul a însemnat însă pentru mine un stimulent energic. A trebuit să aflu cum coboară aceste aparate prin aer, şi singurul mod de a

afla era să cobor cu unul din ele. O vreme însă n-am putut să mă hotărăsc.

Cînd stau acum şi scriu, îmi dau seama că o carte are ceva impersonal. În orice caz, mă simt în stare să aştern pe hîrtie mărturisiri pe care n-aş fi fost în stare să le fac nimănui faţă în faţă, şi anume teama teribilă pe care am simţit-o înainte de a face ceea ce cred că orice tînăr din Indiile Occidentale ar fi putut înfăptui fără să clipească: sa mă avînt în prima mea încercare de zbor planînd pe aripa vîntului. Prima încercare avea să fie şi cea mai neplăcută — era o experienţă pe care o făceam cu viaţa mea, şi şansa de a muri sau de a fi rănit era, cred, aproape egală cu şansa de a izbuti. Eram convins de acest lucru cu luciditatea aceea pe care n-o ai decît în zori. Începusem cu un glisor care îmi închipuiam că era construit după principiile aeroplanului fraţilor Wright, dar nu puteam să fiu sigur. Putea să se răstoarne, sau puteam să-l fac eu să se răstoarne. Putea să-şi lase botul în jos şi să se zdrobească, împreună cu mine. Condiţiile zborului îmi cereau o atenţie încordată; nu era ceva pe care l-ai fi putut face sărind şi cu ochii închişi sau înfuriindu-te ori îmbătîndu-te. Propria ta greutate era, de data asta, un factor de echilibru. Şi cînd, în cele din urmă, am îndrăznit, a fost ceva îngrozitor — timp de zece secunde. Aproximativ zece secunde, în timp ce pluteam la distanţă mică, prin aer, lipit de carcasa aceea infernală şi cu vîntul în ochi, viteza cu care se repezea pămîntul spre mine m-a umplut de o greaţă şi de o groază insuportabilă; simţeam un fel de curent oscilator violent palpitîndu-mi în creer şi în şira spinării, şi am gemut cu glas tare. Strîngeam din dinţi şi gemeam. A fost un geamăt care a ţîşnit din mine fără voie. Senzaţia de groază ajunsese la punctul culminant.

Şi apoi, deodată, a încetat!

Brusc, groaza îmi dispăru. Zburam prin aer urcînd în sus, neîncetat, şi nu se întîmpla nici o nenorocire. Mă simţeam trăind cu o intensitate nouă şi nervii îmi erau încordaţi ca un arc. Am mişcat un picior şi aparatul s-a înclinat într-o parte — am scos un strigăt de teamă şi de triumf totodată, cînd, printr-o mişcare inversă din călcîi, aparatul se redresă şi-şi recăpătă echilibrul.

Am crezut că aveam să mă izbesc de o cioară care venea perpendicular pe direcţia mea — cît de ciudat era acest proiectil tăcut, azvîrlit spre mine din neant! — şi am ţipat disperat: „Dă-te la o parte!” Pasărea s-a întors ca un V inversat, a bătut din aripi, a pornit brusc spre dreapta şi a dispărut din cîmpul meu vizual. Apoi am văzut umbra aeroplanului păstrînd o distanţă fixă şi constantă înaintea

mea, iar pajiştea părea să se scurgă în spatele ei. Iarba! — la urma urmei, nu se scurgea cu o iuţeală prea mare…

Cînd am început să alunec în jos spre întinderea netedă de iarbă pe care o alesesem, mă simţeam tot atît de calm şi de bine dispus ca orice citadin care coboară din mers dintr-un autobuz, şi învăţasem mult mai mult decît să planez. Am ridicat botul aparatului în momentul potrivit, l-am îndreptat din nou şi am aterizat ca un fulg de zăpadă într-o zi fără vînt. Am rămas cîteva clipe întins pe burtă şi apoi m-am ridicat în genunchi, pe urmă pe picioarele care îmi tremurau, dar eram foarte mulţumit de mine însumi. Cothope venea în fugă coborînd coasta dealului oa să ajungă pînă la mine…

Din ziua aceea m-am apucat de antrenament şi am continuat luni în şir să mă antrenez. Amînasem experienţele aproape şase săptămlîni, sub diferite pretexte, dar adevăratul motiv fusese teama de acest prim zbor, slăbiciunea trupească şi sufletească la care mă adusese viaţa de afaceri. Ruşinea acestei laşităţi nu mă chinuia mai puţin din cauza faptului că probabil numai eu îi cunoşteam secretul. Simţeam că şi Cothope bănuia ceva. Ei bine — nu mă va mai bănui.

E ciudat că-mi amintesc mult mai bine de această ruşine, de reproşurile pe care mi le făceam şi chiar de consecinţele lor, decît de săptămînile de ezitări dinaintea zborului. Cîtva timp am renunţat cu totul la alcool, am oprit complet fumatul şi am mîncat foarte cumpătat; în fiecare zi căutam să-mi exersez puţin nervii şi muşchii. Am zburat cît de des am putut. Am înlocuit trenul spre Londra cu o motocicletă şi m-am aventurat pe drumurile aglomerate care duceau spre sud, ba am încercat chiar şi emoţiile călăritului. Dar mi s-au dat cai dresaţi, şi ani simţit un dispreţ, poate nejustificat,

pentru siguranţa sportului ecvestru în comparaţie cu aventurile aparatului meu. De asemenea, mergeam cît mai mult pe zidul înalt din spatele grădinii de la „Lady Grove”, şi în cele din urmă am ajuns să săr peste golul în care se căsca poarta. Dacă după toate aceste exerciţii n-am scăpat de o anumită predispoziţie spre ameţeală, cel puţin mi-am exersat voinţa, pînă cînd am ajuns să nu-mi mai pese. Şi în curînd nu mi-a mai fost teamă de zbor, ci eram chiar nerăbdător să mă ridic cît mai sus în aer, socotind în cele din urmă că planarea pe un glisor care nu s-a ridicat niciodată mai sus decît patruzeci de

picioare deasupra pămîntului era un fleac faţă de un zbor adevărat. Am început să am nostalgia aerului răcoros de deasupra pădurilor de fag, şi mai mult pentru a-mi satisface această dorinţă decît mînat de evoluţia firească a lucrărilor mele, mi-am consacrat în curînd o parte a energiei şi majoritatea veniturilor personale problemei baloanelor dirijabile.

2

Trecusem de mult de stadiul iniţial; avusesem două prăbuşiri şi o coastă ruptă, pe care mătuşa mea mi-o îngrijise cu multă energie, şi începeam să cîştig o oarecare reputaţie în lumea aeronautică, cînd deodată, ca şi cum nu ne-am fi despărţit niciodată, onorabila Beatrice Normandy, cu ochii ei negri şi cu aceeaşi şuviţă rebelă de păr pe frunte, reapăru în viaţa mea. A sosit călare de-a lungul unei cărări acoperite de iarbă, printre tufişurile ce creşteau ceva mai jos de „Lady Grove”, urcată pe un uriaş cal negru, alături de bătrînul conte de Carnaby şi de Archie Garvell, fratele ei vitreg. Unchiul meu mă pisa în ziua aceea cu problema conductelor de apă caldă de la Crest Hill şi coboram o cărare cînd am dat pe neaşteptate peste ei. Bătrînul Carnaby se afla pe domeniul nostru, aşa încît ne salută prietenos şi-şi opri calul ca să schimbe o vorbă cu noi.

La început nici n-am observat-o pe Beatrice. Mă interesa lordul Carnaby, acest remarcabil vestigiu al unei tinereţi strălucite. Auzisem vorbindu-se despre el, dar nu-l văzusem încă niciodată. Pentru un bărbat de şaizeci şi cinci de ani, care comisese, după cum se spunea, toate păcatele din lume şi spulberase cel mai magnific debut politic pe care îl avusese vreun bărbat din

generaţia sa, mi se păru proaspăt şi foarte în formă. Era un bărbat scund şi uscăţiv, cu ochii albaştri-cenuşii pe un chip smead, iar glasu-i spart era poate tot ce avea mai neplăcut.

— Sper să nu te superi că am trecut pe aici, Ponderevo, strigă el; iar unchiul meu, care era uneori puţin cam prea general şi generos cu titlurile de nobleţe, răspunse:

— Cîtuşi de puţin, mylord, cîtuşi de puţin! Sînt bucuros că aţi trecut pe aici!

— Construieşti o casă mare peste deal, după cîte am aflat, zise Carnaby.

— M-am gîndit să fac şi eu o dată ceva măreţ, răspunse unchiul meu. Pare atît de mare, pentru că am vrut să capete cît mai mult lumina soarelui.

— Aer şi soare, zise contele. Niciodată nu poţi avea destul. Pe vremuri, oamenii cînd clădeau căutau un loc adăpostit, o apă şi apropierea de drumul principal...

Atunci am descoperit că silueta tăcută din spatele contelui era Beatrice.

O uitasem destul de mult pentru a-mi spune o clipă că nu se schimbase de loc de atunci, cînd mă privise din spatele fustelor lady-ei Drew. Se uita la mine şi fruntea-i delicată de sub pălăria cu boruri largi — purta o pălărie cenuşie şi o haină largă, descheiată — era încreţită de nedumerire, în- cercînd, cred, să-şi amintească unde mă mai văzuse. Ochii ei umbriţi îi întîlniră pe ai mei, plini de o mută întrebare...

Mi se părea de necrezut să nu-şi amintească.

— Hai să mergem, zise contele, strunindu-şi calul.

Garvell, părînd să nu-mi observe prezenţa, bătu uşor cu palma pe grumazul calului său, care se frămînta pe loc. Dădu din cap peste umăr şi îi urmă pe ceilalţi. Mişcarea sa dădu parcă frîu liber la Beatrice unui şir de amintiri. Se uită spre el şi apoi din nou spre mine, cu un

fulger de recunoaştere care se încălzi pe dată într-un uşor zîmbet. Şovăi, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, zîmbi larg, cu înţeles şi se întoarse să-i urmeze pe ceilalţi. Toţi trei porniră într-un galop mărunt şi ea nu se mai întoarse să privească înapoi. Am rămas cîteva clipe la răscrucea cărărilor, privind-o cum se îndepărtează, şi apoi mi-am dat seama că unchiul meu făcuse cîţiva paşi şi vorbea peste umăr, crezînd că mă aflu lîngă el.

M-am întors şi am lungit pasul ca să-l ajung.

Gîndurile îmi erau pline de Beatrice şi de surpriza întîlnirii. Îmi aminteam de ea ca de o Normandy. Uitasem cu totul că Garvell era fiul, şi ea fiica vitregă a vecinei noastre, Lady Osprey. Uitasem în clipa aceea că Lady Osprey era vecina noastră. N-aveam nici un motiv să-mi amintesc. Mi se părea uluitor să dau peste ea în acest colţ de ţară din Surrey, cînd nu mi-aş fi închipuit-o niciodată în altă parte decît în parcul de la Bladesover, la aproape patruzeci de mile şi la douăzeci de ani distanţă. Era atît de vie — şi atît de neschimbată! Acelaşi sînge iute şi fierbinte îi îmbujora obrajii. Parcă ieri ne sărutaserăm printre tulpinile de ferigi...

— Poftim? am tresărit.

— Ziceam că e de viţă bună, zicea unchiul meu. Poţi să spui tot ce vrei împotriva aristocraţiei, George, dar Lordul Carnaby se vede cît colo că e de viţă bună. Are un fel de *savoir faire,* ceva — o vorbă demodată, George, dar foarte potrivită — un fel de *bong-tong*[1]... La fel ca gazonul de la Oxford, George — nu poţi să-l faci să crească într-un an. Mă întreb cum fac să-l aibă? Probabil pentru că trăiesc mereu la o anumită scară, George. Sau fiindcă sînt acolo de la începutul începuturilor.

„Beatrice seamănă, îmi ziceam în sinea mea,

---

[1] Pronunţare stîlcită pentru *bon ton.*

cu un tablou viu de Romney!”[2]

— ...Se spun atîtea poveşti pe socoteala lui, zise unchiul meu; dar ce importanţă au toate acestea?

„Doamne! — îmi continuam eu gîndul — cum de am uitat atît de mult timp de ea? Sprîncenele ei mici şi stranii — sclipirea răutăcioasă din ochii ei — felul în care începe să zîmbească!”

— ...Nu-l condamn, continua unchiul meu. În cea mai mare parte, se pare că e chestie de imaginaţie. Asta, şi trîndăvia, George. Cînd eram tînăr, eram destul de ocupat. La fel şi tu. Şi chiar şi aşa...!

Ceea ce mă nedumerea, mai ales, era ciudata festă pe care mi-o jucase memoria, neamintindu-mi nimic de Beatrice ori de cîte ori îl întîlnisem pe Garvell, căci într-adevăr nu-mi adusesem nimic altceva aminte decît de o duşmănie copilărească şi de bătaia dintre noi. Acum, cînd simţurile îmi sînt pline de ea, mi se pare de necrezut s-o fi putut uita vreodată...

3

— Oh, da! făcu mătuşa mea, în timp ce citea o scrisoare, în spatele aparatului de fiert cafea. Asta zic şi eu fată, George!

Luam împreună micul dejun în arcada imensei ferestre de la „Lady Grove” care dă spre straturile de irişi; unchiul meu era la Londra.

Scoţînd un mormăit interogativ, am început să-mi cojesc oul.

— Cine-i Beatrice Normandy? întrebă mătuşa mea. N-am auzit de ea pînă acum.

— Ea e fata de care vorbeai?

— Da. Zice că te cunoaşte. Nu prea mă pricep eu la bătrîna etichetă, George, dar purtarea ei mi se pare un pic neobişnuită. În sfîrşit, zice că

---

[2] *George Romney* (1734—1802), pictor portretist englez.

o va ruga pe mama ei...

— Cum?... Vrei sa spui pe mama ei vitregă?

— Pari să ştii destul de multe despre ea. Aici scrie „mama” — adică Lady Osprey. În orice caz, îmi vor face o vizită miercurea viitoare, la ora patru, şi se aşteaptă să fii şi tu la ceai.

— Poftim?

— Am zis: să fii şi tu — la ceai.

— Hm... Avea... o anumită tărie de caracter pe vremea cînd am cunoscut-o.

Mi-am dat seama că, din spatele maşinii de cafea, mătuşa mea îşi lăsase capul într-o parte şi mă privea cu întreaga curiozitate a ochilor ei albaştri. Cînd i-am întîlnit privirea, m-am tulburat, m-am înroşit şi am început să rîd.

— Am cunoscut-o cu mult înainte de a te cunoaşte pe dumneata, i-am zis în cele din urmă, şi i-am povestit totul.

În timp ce vorbeam, mătuşa continua să mă privească de după maşina de cafea. Părea extrem de interesată şi mi-a pus de cîteva ori întrebări lămuritoare.

— De ce nu mi-ai povestit asta în ziua cînd ai revăzut-o? Mai ales că de o săptămînă am impresia că nu-ţi mai iese din cap, zise ea.

— E într-adevăr ciudat că nu ţi-am povestit, am recunoscut.

— Ţi-a fost teamă că am să ţi-o scot din minte, făcu mătuşa mea în chip de concluzie. De asta ţi-a fost teamă, încheie ea, şi deschise celelalte scrisori.

Lady Osprey şi cu Beatrice sosiră cu o punctualitate ostentativă, într-o trăsură trasă de doi poney, şi am avut plăcerea rară de a vedea cum primeşte mătuşa mea pe cineva în vizită. Am luat ceaiul pe terasă, la umbra cedrului, dar cum bătrîna Lady Osprey, protestantă îndîrjită, nu vizitase niciodată interiorul casei, le-am condus înăuntru, într-un fel de raid care mi-a amintit de prima mea vizită aici. Şi cu toate că

întreaga atenţie îmi era polarizată de Beatrice, păstrez amintirea contrastului dintre celelalte două femei: mătuşa mea, înaltă, zveltă şi stîngace, într-o rochie de interior simplă, de culoare albastră, o femeie care citise cărţile cele mai diverse şi-şi cultivase spiritul, iar cealaltă, urmaşă a atîtor generaţii de nobili, scundă şi durdulie, îmbrăcată cu o preţiozitate victoriană, trăind la nivelul intelectual al chiromanciei şi al romanelor dulcege, roşie în obraji, complet dezorientată de ciudăţenia purtărilor mătuşii mele, adoptînd cu acest prilej atitudinea bucătăresei ei cînd voia să facă pe distinsa. Una părea să fie alcătuită din oase de balenă, cealaltă din aluat. Mătuşa mea era nervoasă, în parte din cauză că nu ştia cum să se poarte cu nobila doamnă, în parte din cauza dorinţei nestăpînite de a ne spiona pe Beatrice şi pe mine; şi fireşte, nervozitatea luă o formă destul de obişnuită la ea, ducînd la o şi mai mare stîngăcie a gesturilor şi la o exagerare a modului ei de a vorbi, ceea ce accentuă şi mai mult roşeaţa şi perplexitatea nobilei doamne. Am auzit-o astfel pe mătuşa mea spunînd că una dintre doamnele Stuart Durgan arăta puţin cam „ţăcănită”, că vitejii cavaleri din evul mediu „se cabrau pe coada dragonului”, povesti, că, în ceea ce o priveşte, întotdeauna „se aiurea prin grădină”, şi, în loc de a-mi oferi un biscuit „Garibaldi”, m-a întrebat cu sîsîitul ci uşor dacă nu mai vroiam „nişte muşte strivite”. Eram convins că la prima ocazie, Lady Osprey o va descrie drept „o persoană cît se poate de excentrică — da, cît se poate de excentrică”. Parcă o vedeam spunînd asta.

Beatrice era îmbrăcată neceremonios într-o rochie cafenie, cu o pălărie simplă dar cu boruri largi şi îndrăzneţe, şi avea un aer neaşteptat de maturitate şi un fel de simţ al răspunderii. O călăuzi pe mama ei vitregă în această primă

întrevedere, o studie pe mătuşa mea şi se plimbă prin întreaga casă, ca apoi să-şi îndrepte atenţia asupra mea, cu un zîmbet fugar, pe jumătate încrezător.

— Nu ne-am mai întîlnit, zise ea, din...

— Din iepurărie.

— Fireşte, zise, iepurăria! Îmi aminteam tot în afară de nume... Aveam opt ani.

Ochii ei zîmbitori stăruiau, forţîndu-mă să-mi precizez amintirile. Am ridicat privirea şi am privit-o drept în ochi, puţin cam încurcat de ceea ce urma să spun.

— Te-am trădat aproape cu totul în ziua aceea, zise ea încercînd să pătrundă expresia fiinţei mele. Şi după aceea l-am trădat şi pe Archie.

Se întoarse cu spatele spre ceilalţi şi glasul ei coborî şi mai mult.

— I-am tras o urecheală bună pentru că a spus minciuni! zise ea, şi se părea că aceasta îi făcea plăcere. Şi cînd totul s-a sfîrşit, m-am dus la wigwamul nostru. Îţi aminteşti de wigwamul nostru?

— Cum să nu — în pădure?

— Da... şi am plîns... pentru tot răul pe care ţi l-am făcut, bănuiesc... M-am gîndit de multe ori de atunci...

Lady Osprey se opri aşteptîndu-ne s-o ajungem din urmă.

— Draga mea! i se adresă ea Beatricei. Priveşte, ce minunată galerie!

Apoi se uită ţintă spre mine, fără să caute să-şi ascundă nedumerirea şi căutînd să înţeleagă cine puteam fi eu.

— Se spune că scara de stejar mai este destul de bună, zise mătuşa, luînd-o înainte.

Lady Osprey, îşi prinse fustele pentru a urca spre galerie şi, cu mîna pe balustradă, se întoarse şi-i aruncă o privire plină de înţeles — chiar prea plină de înţeles — însoţitoarei ei.

Principalul înţeles era, fără îndoială, să fie prudentă faţă de mine, iar restul erau înţelesuri în general. Din întîmplare, am prins replica într-o oglindă, unde am văzut-o pe Beatrice strîmbîndu-şi nasul într-o grimasă rapidă, de-a dreptul diabolică. Lady Osprey deveni parcă şi mai roşie la faţă, şi, mută de indignare, o urmă pe mătuşa mea în sus pe scări, părînd să-şi decline de acum înainte orice răspundere.

— E cam întunecos, dar nu lipsit de un fel de demnitate, zise Beatrice foarte desluşit, privind holul cu o linişte senină şi lăsînd tot mai multă distanţă faţă de paşii care urcau scările înaintea noastră.

Suia cu o treaptă înaintea mea, astfel încît privea puţin în jos spre mine, şi pe deasupra mea, spre holul străvechi.

Se întoarse brusc cînd socoti că nu mai putea fi auzită de mama ei vitregă.

— Dar cum ai ajuns aici? întrebă ea.

— Aici?

— În mijlocul lucrurilor acestora... Arătă cu un gust al mîinii spre spaţiile largi din jur, holul, ferestrele înalte şi terasa însorită. Nu erai fiul intendentei?

— Am avut o viaţă aventuroasă. Unchiul meu a devenit... un mare financiar. Ştii, pe vremea aceea era un mic farmacist, cam la douăzeci de mile de Bladesover. Acum sîntem oameni de afaceri, proprietari de trusturi, persoane importante... de tip nou.

— Înţeleg.

Mă privi cu ochi plini de interes, căutînd să priceapă ce-i spuneam.

— Şi m-ai recunoscut? am întrebat-o.

— După cîteva secunde. Mi-am dat seama că mă cunoşteai. Nu puteam să te situez, dar ştiam că şi eu te cunosc. Apoi prezenţa lui Archie m-a ajutat să-mi amintesc.

— Sînt bucuros să te întîlnesc din nou, m-am încumetat eu să spun. Nu te-am uitat niciodată.

— Lucrurile din copilărie nu se uită.

Ne privirăm cîteva clipe, cu o satisfacţie în care intra încrederea şi încîntarea de a fi din nou împreună. Nu pot să explic mulţumirea cu care savuram această revedere. Dar aşa era. Ne plăceam, şi ştiam amîndoi că ne plăceam. Ne-am simţit chiar de la început în largul nostru. „Atît de pitoresc, oh, atît de pitoresc”, se auzi un glas undeva mai sus, şi apoi: „Bee-atrice!”

— Sînt sute de lucruri pe care vreau să le aflu despre tine, zise ea cu un aer de firească intimitate, în timp ce urcam scările în spirală...

Mai tîrziu, în timp ce toţi patru luam ceaiul la umbra cedrului, Beatrice începu să mă întrebe despre cercetările mele aeronautice. Mătuşa mea interveni în discuţie, pomenind despre coastele mele rupte. Pentru Lady Osprey, zborul era în mod evident un lucru cît se poate de nedorit şi nepotrivit — o invazie profanatoare în domeniul îngerilor.

— Deocamdată nu e vorba de zbor, am încercat să-i explic. Încă nu zburăm.

— Şi nici nu veţi reuşi vreodată, zise ea tăios. Nu veţi reuşi niciodată.

— Se poate, am admis eu. Facem şi noi ce putem.

Micuţa doamnă ridică mîna înmănuşată cam pînă la patru picioare de la pămînt.

— Pînă aici, zise ea, doar pînă aici — *nu mai departe!* Nu! Roşeaţa din obraji i se accentuă. *Nu,* repetă apoi, ca o concluzie şi tuşi scurt.

La a noua sau la a zecea prăjitură, spuse „Mulţumesc” iar Beatrice izbucni intr-un rîs vesel, privind spre mine. Stăteam întins pe iarbă, şi această poziţie a mea creă probabil o asociaţie de idei în mintea lady-ei Osprey, în legătură cu blestemul primordial.

— „Pe pîntece tîrî-se-va”, zise ea cu glasul calm şi desluşit, „toate zilele vieţii sale”.

După care, nu mai vorbirăm despre aeronautică.

Beatrice se ghemuise într-un scaun şi mă privea cu aceeaşi curiozitate, îmi spuneam eu, cu acelaşi aer agresiv şi provocator cu care se uitase la mine pe vremea ceaiului din odaia mamei mele. Era uimitor de asemănătoare cu micuţa prinţesă din amintirile mele de la Bladesover; părul ei rebel părea acelaşi — ca şi glasul ei, atîtea şi atîtea amănunte care m-aş fi aşteptat să se fi schimbat cu totul. Făurea planuri în acelaşi mod rapid, şi acţiona cu aceeaşi hotărîre ce părea să nu ţină seama de urmări.

Se ridică brusc în picioare.

— Ce se vede acolo, dincolo de terasă? întrebă ea, şi în clipa următoare m-am pomenit lîngă ea.

Pe loc am inventat pentru ea o privelişte.

La capătul cel mai îndepărtat de masa de sub cedru, se cocoţă pe parapet şi se aşeză

confortabil printre pietrele acoperite de muşchi.

— Şi acum, zise ea, povesteşte-mi totul despre tine. Vor- beşte-mi despre tine; oamenii pe care-i cunosc sînt atît de plicticoşi! Cu toţii fac aceleaşi lucruri. Cum ai ajuns aici? Toţi cei din lumea mea s-au născut în ea. N-ar fi putut ajunge aici dacă n-ar fi făcut parte din ea de la început. Simţul lor de echitate nu i-ar fi lăsat. Tu, tu te-ai căţărat.

— Dacă asta înseamnă a te căţăra, am răspuns.

Şi urmă, oarecum prin tangentă:

— Dacă ai şti... cum să-ţi spun?... cît de interesant este să te întîlnesc din nou. Nu te-am uitat niciodată. Nu ştiu de ce, dar aşa a fost. Te foloseam ca pe un fel de manechin... cînd îmi spuneam poveşti. Dar întotdeauna erai cam ţeapăn şi îndărătnic în povestirile mele... Îmbrăcat în haine de gata... ştii, ca un deputat laburist... În fine, ceva în genul ăsta. În realitate, eşti cu totul altfel decît mi te închipuiam. Deşi... într-un fel, eşti şi aşa!

Privi spre mine.

— A fost într-adevăr o luptă? Vreau să spun că oamenii din lumea mea aşa îşi închipuie. Nu ştiu de ce.

— Am ajuns pînă aici absolut întîmplător, i-am răspuns eu. N-a fost nici un fel de luptă. Poate doar ca să rămîn om cinstit... şi de fapt, n-aş putea spune că am strălucit în această privinţă. Unchiul meu şi cu mine am preparat un medicament şi acesta ne-a săltat atît de sus. N-avem nici un merit deosebit! Dar tu ai rămas tot timpul aici. Spune-mi ce-ai mai făcut.

— Există un lucru pe care nu l-am făcut. Rămase cîteva clipe pe gînduri.

— Ce anume? am întrebat.

— N-am dat un moştenitor Bladesoverului. Şi astfel domeniul a revenit familiei Phillbrick. Iar ei l-au închiriat! De fapt, mama mea vitregă şi

cu mine, închiriem şi noi. Locuim acum într-o căsuţă.

Făcu un semn vag cu capul pe deasupra umărului şi apoi reveni iarăşi asupra persoanei mele.

— Ei bine, să presupunem că a fost întîmplător. În tot cazul, iată-te printre noi! Acum că eşti aici, ce-ai de gînd să faci? Eşti tînăr. O să intri în Parlament? Am auzit mai deunăzi vorbindu-se despre tine în legătură cu Parlamentul. Fără să ştiu că tu erai acela. Spuneau că asta ar trebui să faci…

Căuta să-mi afle intenţiile cu o curiozitate nedisimulată, de parcă ar fi fost ceva esenţial pentru ea. Era întocmai ca odinioară, cînd încercase să mă convingă să mă fac militar. Simţeam deodată că viaţa mea fusese total lipsită de ţeluri şi că trăisem la întîmplare.

— Vrei să construieşti o maşină de zbor, continuă ea. Şi după aceea? Ce-o să faci cu ea? O s-o foloseşti la război?…

I-am vorbit atunci despre experienţele mele. Nu auzise niciodată despre planoare, şi s-a arătat pe dată interesată de această idee şi dornică să afle mai multe. Crezuse că tot ce se făcuse pînă acum fusese doar simpla proiectare a unor mecanisme imposibile. Pentru ea, Pilcher şi Lilienthal muriseră în zadar. Nici nu auzise măcar de existenţa lor.

— Dar e primejdios! spuse deodată, ca şi cum ar fi făcut o descoperire.

— Oh! desigur că e primejdios...

— Bee-atrice! se auzi glasul Lady-ei Osprey.

Beatrice se lăsă să alunece de pe zid.

— Unde faci experienţele de planare?

— Dincolo de dune. La răsărit de Crest Hill şi de pădure.

— Te supără dacă o să vin să asist?

— Oricînd doreşti. Numai să mă anunţi...

— Am să trec într-o zi. Destul de curînd. Mă privi gîndi- toare, zîmbi, şi conversaţia noastră luă sfîrşit.

4

Tot ce am mai făcut după aceea în aeronautică este legat în amintirea mea de imaginea Beatricei, de prezenţa ei inopinată, de ceea ce spunea sau făcea şi de tot ceea ce ar putea avea vreo legătură cu ea.

În primăvara acelui an ajunsesem să lucrez cu o maşină de zbor căreia nu-i lipsea nimic decît stabilitatea longitudinală. Modelul meu zbura ca o pasăre vreo cincizeci sau o sută de metri, şi apoi cădea în picaj şi îşi zdrobea botul, sau, şi mai des, se cabra, aluneca pe spate şi-şi făcea praf elicea. Ritmul căderilor mă nedumerea. Simţeam că asculta de anumite legi pe care încă nu mi le precizasem. De aceea, m-am apucat să studiez cu înverşunare teoria şi toate scrierile de specialitate; am putut astfel să ajung la seria de consideraţiuni care m-au dus la ceea ce a primit numele de Principiul Ponderevo, şi la alegerea mea ca membru al Societăţii Regale; acest principiu l-am dezvoltat în trei studii lungi. În acelaşi timp, am construit o mulţime de modele de platforme turnante şi de aeroplane glisoare şi am conceput ideea de a

combina acestea din urmă cu baloanele cu gaz. Baloanele erau ceva nou pentru mine. Am făcut una sau două ascensiuni în baloanele Aero-Clubului înainte de a construi un gazometru propriu şi hangarele pentru baloane; de asemenea, l-am trimis pe Cothope în vreo două luni de ucenicie pe lîngă sir Peter Rumchase. Unchiul meu mi-a furnizat o parte din banii necesari experienţelor; era tot mai interesat de ele, spiritul de concurenţă fiindu-i stimulat de premiul instituit de Lordul Boom ca şi de reclama legată de el; la cererea sa am dat primului meu balon dirijabil numele de *Lord Roberts Alpha.*

Lord Roberts á a fost cît pe ce să pună capăt tuturor cercetărilor mele. Ideea pe care o avusesem în cap cînd am construit atît acest dirijabil cît şi pe fratele său mai tînăr, mai reuşit şi mai celebru, *Lord Roberts β,* a fost de a crea un balon contractibil, cu o bază plată şi rigidă, un balon aproape de forma unei bărci răsturnate, care să susţină în cea mai mare măsură aparatul, dar nu în întregime. Rezervorul de gaz era de felul acela compartimentat care se folosea la formele alungite, fără un balonaş interior. Lucrul cel mai greu era să creez dispozitivul contractibil. Am încercat fixînd pe deasupra o plasă lungă de mătase cu ochiuri fine, care putea să fie înfăşurată pe două vergele longitudinale. Practic, contractam rezervorul de gaz în formă de cîrnat, strîngîndu-l cu plasa în jos. Dispozitivele de la capete erau prea complicate ca să le pot descrie aici, dar le concepusem cu multă grijă şi erau foarte bine construite. *Lord Roberts á* avea o singură mare elice în faţă şi o cîrmă la spate. Motorul se afla pentru prima dată, ca să spunem aşa, pe acelaşi plan cu anvelopa cu gaz. Locul meu era imediat sub balon, pe un fel de cadru de glisor, departe şi de

motor şi de cîrmă, pe care le acţionam cu ajutorul unor pîrghii de sîrmă, construite după principiul binecunoscutei frîne Bowden de la biciclete.

Dar *Lord Roberts ά* a fost reprezentat şi descris în amănunţime în diferite publicaţii aeronautice. Defectul pe care nu-l prevăzusem a fost proasta calitate a plasei de mătase. Aceasta s-a rupt de îndată ce am început să contractez balonul şi cele două segmente de la capete s-au umflat imediat prin gaură, exact cum iese camera interioară prin anvelopa exterioară a unui pneu, şi apoi marginea ascuţită a plasei rupte a tăiat mătasea impregnată a ultimului segment dilatat, de-a lungul unei cusături slabe, făcîndu-l să explodeze cu un zgomot puternic.

Pînă atunci, însă, aparatul se comportase foarte bine. Ca balon dirijabil, *Lord Roberts ά* a fost un succes deplin, înainte de a încerca să-l contractez. A ieşit din hangar într-un fel admirabil, cu o viteză de nouă sau zece mile pe oră, poate chiar şi mai mult, şi cu toate că bătea un vînt uşor dinspre sud-vest, s-a ridicat, s-a întors şi a făcut faţă vîntului, la fel de bine ca orice navă pe care am văzut-o vreodată.

În ceea ce mă priveşte, stăteam în poziţia obişnuită pe gli- sor, culcat orizontal cu faţa în jos, şi faptul că nu vedeam nimic din toată această maşinărie îmi dădea o extraordinară senzaţie de levitaţie independentă. Numai privind în sus şi întorcîndu-mi capul spre spate puteam vedea fundul plat ca de aeroplan al balonului şi învîrtirea rapidă a elicei. Am descris un cerc larg peste „Lady Grove” şi Duffield şi mai departe spre Effingham, şi m-am întors la punctul de plecare.

Dedesubt, în bătaia soarelui de octombrie, se aflau hangarele şi micul grup care se strînsese pentru a asista la pornire, cu feţele ridicate, cei mai mulţi dintre ei cercetîndu-mi cu binoclul

expresia chipului. Îi puteam vedea pe Carnaby şi pe Beatrice, călare, împreună cu două tinere fete pe care nu le cunoşteam, apoi Cothope şi trei sau patru lucrători angajaţi, mătuşa mea şi o invitată a ei, doamna Levinstein, Dimmock, medicul veterinar, împreună cu încă vreo două persoane. Umbra mea trecu mai spre nord de ei, ca umbra unui peşte. Servitorii de la „Lady Grove” ieşiseră pe peluză, iar terenul şcolii din Duffield furnica de copii, prea indiferenţi faţă de aeronautică pentru a-şi înceta jocul. Dar în direcţia lui Crest Hill — clădirea arăta teribil de turtită şi de urîtă de sus — se vedeau pretutindeni grupuri de muncitori care stăteau şi priveau; niciunul nu mai lucra, ci stăteau toţi cu ochii căscaţi. (Acum cînd scriu, mă gîndesc însă că era poate ora mesei, pe la douăsprezece). Am savurat cîteva clipe beţia zborului, apoi am cîrmit căutînd o întindere netedă între dune, am pus motorul în viteză şi rulourile în funcţiune, pentru a strînge plasa şi a comprima astfel anvelopa de gaz. Imediat, viteza a crescut, în timp ce rezistenţa se micşora…

În clipa dinaintea exploziei cred că am zburat cu adevărat. Înainte de a se rupe plasa, tocmai cînd balonul era contractat la maximum, întregul aparat era, sînt convins, mai greu decît aerul. Pretenţia aceasta a fost totuşi discutată, şi în orice caz o asemenea prioritate în aeronautică nu are importanţă.

Apoi am simţit o bruscă încetinire, urmată imediat de o inexplicabilă înclinare în jos a aparatului. Îmi amintesc şi acum cu groază de acel moment. Nu puteam vedea nimic din ce se întîmpla şi nici nu-mi puteam închipui. Era o cădere misterioasă, fără motiv. Aparatul, se pare fără nici o raţiune,

îşi înălţa coada. Explozia s-a produs imediat şi mi-am dat seama că mă prăbuşesc vertiginos.

Fusesem luat prea prin surprindere, pentru a mă putea gîndi la adevărata cauză a pocniturii. Nu ştiu nici măcar la ce m-am gîndit în clipa aceea. Cred că eram obsedat de veşnica spaimă a aeronautului modern, şi anume a flăcării propagîndu-se de la motor şi aprinzînd balonul. Şi totuşi, era evident că nu eram înconjurat de flăcări. Ar fi trebuit să-mi dau seama imediat că nu era vorba de asta. În orice caz, oricare ar fi fost impresiile pe care le resimţeam, ştiu că am dat drumul pîrghiei care răsucea plasa exterioară şi am lăsat balonul să se umfle din nou, reuşind astfel să amortizez puţin căderea. Nu-mi amintesc însă s-o fi făcut. Într-adevăr, tot ceea ce îmi aduc aminte este impresia ameţitoare pe care mi-o dădea peisajul spre care cădeam în spirală, asaltul rapid al cîmpurilor, copacilor şi căsuţelor spre umărul meu stîng şi senzaţia de presiune pe care o aveam, ca şi cum întregul aparat m-ar fi apăsat pe vîrful capului. Nu m-am oprit şi n-am încercat măcar să opresc elicea, care continua să se învîrtească, să se învîrtească mereu.

Cothope ştie cu siguranţă mai mult despre această cădere decît mine. A văzut limpede pornirea spre est, înclinarea aparatului, precum şi apariţia şi explozia unui fel de băşici în spate; apoi cum m-am repezit în jos, cu mare iuţeală, dar nu chiar atît de abrupt cît îmi închipuiam. „Cu o înclinare de cincisprezece sau douăzeci de grade, ca să fiu mai exact, zicea Cothope”. De la el am aflat că am dat drumul la plase, frînînd astfel căderea. Zice că eram mai stăpîn pe mine decît îmi amintesc eu să fi fost. Dar nu văd de ce să fi uitat că am luat o hotărîre atît de bună. Impresia lui este că eu continuam să dirijez aparatul şi că încercam să cobor printre fagii din Farthing Down. „Ai atins copacii,

spunea el, şi întregul aparat a rămas cu botul printre ei, încreţindu-se cu încetul. Am văzut cum ai fost proiectat în afară, exact cum mă aşteptam, şi n-am mai întîrziat. M-am repezit să-mi iau bicicleta.”

De fapt, numai printr-o simplă întîmplare am nimerit în pădure. Sînt destul de sigur că n-aveam mai mult control asupra aparatului decît dacă aş fi fost vîrît într-un pachet. Îmi amintesc că am simţit un fel de crispare, mi-am zis „Acum s-a sfîrşit!” în timp ce copacii se repezeau în sus spre mine.

Dacă îmi amintesc de asta, ar trebui să-mi amintesc şi că dirijam aparatul. Apoi elicea s-a zdrobit, totul s-a oprit cu o smucitură şi am căzut într-o masă de frunze îngălbenite, în timp ce *Lord Roberts á*, după cîte mi s-a părut, urca din nou spre cer.

Am simţit tot felul de crenguţe şi alte lucruri izbindu-mă în faţă, dar în clipa aceea nu ştiam că eram rănit; m-am agăţat de crengi care s-au frînt, am căzut printr-o spumă verde şi galbenă într-o lume umbroasă plină de braţe moi, scorţoase, şi acolo, încercînd disperat să mă agăţ, m-am prins de o creangă tare şi rotundă şi am rămas atîrnat.

Eram acum extrem de atent şi cu totul lucid. M-am ţinut cîteva clipe de creangă, uitîndu-mă în jur, m-am prins de alta şi apoi m-am pomenit într-un fel de furcă formată din două ramuri. M-am legănat înainte, am pus piciorul pe locui unde cele două ramuri se uneau şi am reuşit apoi să cobor pe trunchi în jos, cu sînge rece şi hotărîre. M-am lăsat să cad de la vreo zece picioare, de pe ramura cea mai de jos, şi m-am pomenit pe picioare. „E-n regulă”, mi-am zis şi am privit în sus printre copaci să văd ce mai rămăsese din epava desumflată şi ghemuită care fusese cîndva *Lord Roberts á*, atîrnînd pe ramurile pe care le rupsese. „Sfinte Dumnezeule, am oftat, ce prăbuşire!”

Am simţit ceva ce-mi picura de pe faţă şi, ştergîndu-mă, am văzut cu uimire că mîna îmi era plină de sînge. M-am examinat şi am văzut, cel puţin aşa am crezut atunci, o uluitoare cantitate de sînge care-mi curgea de pe braţ şi din umăr. Şi gura îmi era plină de sînge. E o clipă stranie cînd îţi dai seama că eşti rănit, şi poate chiar grav rănit, dar trebuie să descoperi în ce măsură eşti rănit. Mi-am pipăit faţa cu grijă şi am dat peste nişte contururi neobişnuite pe partea stîngă. Capătul rupt al unei crengi îmi

pătrunsese drept prin obraz, sfîşiindu-mi-l, dinţii şi gingiile îmi sîngerau, şi aveam o aşchie înfiptă ca un drapel în maxilarul superior. Asta, şi încheietura mîinii scrîntită erau singurele stricăciuni produse. Dar sîngeram de parcă aş fi fost ciopîrţit în bucăţele, şi credeam că eram desfigurat. Nu pot să descriu dezgustul îngrozitor pe care l-am simţit atunci.

„Sîngele ăsta trebuie oprit, în orice caz, mi-am zis, cu capul ameţit. Mă întreb unde aş putea să găsesc o plasă de păianjen” — un gînd ciudat care-mi trecu prin minte. Dar era singurul tratament la care m-am gîndit.

Probabil că mă hotărîsem s-o pornesc spre casă fără ajutorul nimănui, pentru că am fost găsit prăbuşit la vreo treizeci de metri de copac.

Ştiu că mi-a apărut un fel de disc negru în mijlocul peisajului, crescînd şi înghiţind totul. Nu-mi amintesc cînd am căzut. Am leşinat din cauza emoţiei, a dezgustului faţă de rana mea şi a pierderii de sînge, şi am zăcut acolo pînă cînd m-a găsit Cothope.

El a fost primul care a dat peste mine, după ce a gonit peste dunele acoperite de iarbă şi făcînd un mare ocol ca să ajungă în punctul cel mai îngust al plantaţiilor lui Carnaby. Apoi, imediat, în timp ce încerca să aplice într-un caz destul de neobişnuit cele învăţate la cursurile de prim ajutor de la St. John, Beatrice sosi în galop printre copaci, Lordul Carnaby urmînd-o de aproape; era fără pălărie, murdară de noroi din cauza unei căderi şi albă la faţă ca moartea. „Şi totuşi, îşi păstra sîngele rece”, a remarcat Cothope, răsucind pare-se acest gînd în minte în timp ce-mi vorbea.

(„Parcă n-au niciodată capul între umeri, şi totuşi parcă nu şi-l pierd niciodată”, cam aşa generaliza Cothope cunoştinţele sale despre sexul frumos.)

Tot el mi-a mărturisit că Beatrice a acţionat cu o hotărîre remarcabilă. Toată problema era dacă să fiu dus la casa pe care mama ei vitregă o ocupa la Bedley Corner, proprietate a familiei Carnaby, sau la locuinţa lui Carnaby însuşi de la Easting. Beatrice n-a ezitat nici o clipă, căci voia să mă îngrijească singură. Carnaby se pare că nu vedea propunerea cu ochi buni. „Dar ea pretindea că e de două ori mai aproape, zise

Cothope. Ne înfrunta... Nu-mi place ca cineva să-şi impună opiniile; urmarea e că am luat un pedometru şi am măsurat. Este exact cu patruzeci şi trei de metri mai departe.

...Lordul Carnaby a privit-o drept în ochi, încheie Cothope descrierea acestui episod, şi apoi a cedat”.

5

Povestirea mea face un salt din iunie pînă în octombrie, şi în acest timp relaţiile mele cu Beatrice şi cu peisajul rural care-i servea drept cadru s-au dezvoltat în mai multe direcţii. Beatrice sosea şi pleca, mişcîndu-se într-o orbită despre care nu ştiam nimic, mergînd de la Londra la Paris, în Wales şi Northampton, în timp ce mama ei vitregă, mişcîndu-se după un sistem independent de al ei, dispărea şi revenea şi ea cu intermitenţe. Cînd erau acasă, se supuneau unor norme impuse de o bătrînă servitoare neînduplecată, Charlotte, iar Beatrice era stăpîna vastelor grajduri ale lui Carnaby. De la început n-a disimulat nici o clipă interesul pe care mi-l purta. A găsit drumul spre hangarele unde lucram şi a devenit repede, în ciuda primirii vizibil neentuziaste a lui Cothope, o pasionată amatoare a aeronauticii. Sosea uneori dimineaţa, alteori după-amiaza, uneori pe jos cu un terrier irlandez, alteori călare. Venea trei, patru zile la rînd, ca apoi să dispară vreo două sau trei săptămîni, şi iarăşi să revină.

N-a trecut mult şi am început să-i simt lipsa. Încă de la început am găsit-o nespus de interesantă. Pentru mine, era tipul de femeie cu totul nou — am lăsat să se înţeleagă limpede, cred, cît de limitate erau cunoştinţele mele despre femei. Dar Beatrice mi-a trezit interesul, şi nu numai faţă de ea, ci şi faţă de mine. A devenit pentru mine acel ceva care schimbă cu totul universul unui bărbat. Cum să spun? Era într-un fel auditoriul meu. De cînd am depăşit stadiul emoţional al întîlnirilor noastre, m-am gîndit la ea în fel şi chip, şi am ajuns să cred că felul cum bărbaţii şi femeile constituie unii pentru alţii un auditoriu exercită o ciudată influenţă asupra vieţilor lor. Pentru unii, se pare că auditoriul este o necesitate vitală, îl caută

aşa cum alţii caută hrana; mai există şi dintre cei care, ca unchiul meu, pot să se producă în faţa unui auditoriu imaginar. În ceea ce mă priveşte, cred că am trimit şi pot trăi lipsindu-mă de el. În adolescenţă, eram propriul meu auditoriu şi propria mea curte de onoare. Şi a avea un auditoriu în minte înseamnă a juca un rol, a deveni conştient de tine însuţi şi a fi un pic dramatic. Timp de mai mulţi ani, fusesem preocupat de ştiinţă şi uitasem de mine însumi. Trăisem pentru muncă şi treburi impersonale, pînă în clipa cînd am citit în ochii Beatricei interes, aplauze şi aşteptare. Atunci am început să trăiesc gîndindu-mă doar la efectul pe care îmi închipuiam că-l fac asupra ei, ca în curînd asta să devină principala preocupare a vieţii mele. Jucam un rol pentru ea. Ceea ce făceam o făceam gîndindu-mă la efectul pe care îl va produce asupra ei. Am început din ce în ce mai mult să visez la situaţii frumoase, la atitudini nobile pe care le luam cu ea şi pentru ea.

Aştern toate acestea pe hîrtie, pentru că mă nedumeresc. Cred că eram îndrăgostit de Beatrice, în sensul în care se înţelege de obicei a fi îndrăgostit, dar era ceva cu totul diferit de foamea mea pasionată pentru Marion, sau de dorinţa ascuţită şi senzuală pentru Effie şi de plăcerea pe care mi-o producea. Toate acestea fuseseră egoiste şi sincere, fundamentale şi instinctive, la fel de sincere ca şi saltul unui tigru. Dar pînă în clipa cînd între mine şi Beatrice a izbucnit criza, dragostea mea însemna o imensă răscolire a imaginaţiei, de o natură cu totul diferită. Aştern aici cu un aer grav, şi poate chiar absurd, lucruri care fără îndoială că par banalităţi elementare pentru nenumărate persoane. Dragostea care a crescut între Beatrice şi mine era, cred — e doar o simplă sugestie pe care o emit cu oarecare curiozitate — o dragoste romantică. Nefericita

aventură, brusc întreruptă, a unchiului meu cu doamna Scrymgeour a fost fără îndoială de aceeaşi natură, deşi de o calitate puţin diferită. E un lucru pe care trebuie să-l recunosc. Factorul auditoriu era şi într-un caz şi în celălalt de o importanţă primordială.

Efectul pe care l-a avut asupra mea a fost că m-a transformat din nou, în multe privinţe, într-un adolescent. Devenisem mai sensibil la problemele de onoare, mai dornic şi nerăbdător să fac lucruri mari, grandioase, şi mai ales fapte de vitejie. Sub acest aspect, dragostea mă înnobila şi mă stimula, dar m-a împins şi spre lucruri vulgare şi ostentative. În fond, exista ceva nesincer în această dragoste; ca şi cum ar fi dat vieţii mele aspectul unui decor de teatru, cu o parte spre auditoriu, iar cu cealaltă ascunsă, netrebuind să fie arătată — dar totul destul de transparent. Din munca mea au dispărut răbdarea şi calitatea. Am întrerupt munca de cercetare, din dorinţa de a face acrobaţii frumoase în aer, zboruri care s-o impresioneze. Fugeam de drumul cel mai lung.

Şi aceasta m-a făcut, de asemenea, să pierd iscuţitul meu simt al ridicolului…

Şi totuşi, mai exista şi altceva în relaţiile noastre. Mai exista şi altceva — elementar, care a apărut pe neaşteptate.

Era într-o zi de vară, deşi acum nu-mi pot aminti, fără să mă uit în însemnările mele asupra experienţelor, dacă era în iulie sau în august. Lucram la un aeroplan nou, de un model mai apropiat de forma unei păsări, cu curburile aripilor studiate după Lilienthal, Pilcher şi Phillips; eram încredinţat că aceste curburi vor imprima oscilaţiilor căderii un ritm diferit de tot ce făcusem mai înainte. Zburam în ziua aceea pe cea mai lungă distanţă, de la cadrul pe care-l instalasem pe vechiul tumulus de lîngă hangare pînă la Tinker’s Corner. E o întindere netedă peste dune, cu excepţia a două sau trei tufişuri de merişori şi de spini în partea dreaptă a drumului; spre răsărit, se zărea, o adîncitură transversală, cu nişte tufe şi o mică crescătorie de iepuri. Pornisem şi eram cu totul preocupat de coborîşul lin al noului meu aparat. Apoi, fără veste, drept în faţa mea apăru Beatrice călărind spre Tinker’s Corner, unde voia să mă aştepte ca să stea de vorbă cu mine. Aruncă o privire peste umăr, mă văzu venind, şi îşi îmboldi calul pornind în galop, şi atunci animalul sări drept în calea aparatului meu.

A fost o clipă stranie, cînd tot ce-am ştiut era că ne vom zdrobi unul de celălalt. Trebuia să mă hotărăsc foarte repede dacă să mă înalţ cu botul în sus şi să mă răstorn spre spate, în speranţa, foarte slabă, că voi ajunge jos nevătămat, evitînd astfel orice primejdie pentru ea, sau dacă să mă ridic împotriva vîntului şi să planez chiar deasupra ei. Am ales această din urmă cale. Beatrice reuşise să stăpînească animalul cînd am ajuns deasupra ei. Trupul îi era întins pe grumazul calului; îmi aruncă o privire în sus,

în timp ce eu, cu aripile desfăcute şi cu toţi nervii încordaţi, treceam pe deasupra ei.

Apoi am aterizat şi m-am întors în locul unde calul stătea nemişcat şi tremurînd.

Nici unul n-am rostit un cuvînt. Ea se lăsă să alunece din şa în braţele mele, şi o clipă am ţinut-o strîns.

— Aripile acelea mari! zise ea, şi asta a fost tot.

Rămase nemişcată în braţele mele şi am crezut o clipă că leşinase.

— Putea să iasă un accident groaznic, zise Cothope apro- piindu-se, cu o privire dezaprobatoare spre noi doi. Apucă de frîu calul. E foarte periculos să ne tai drumul în felul acesta, adăugă.

Beatrice se desprinse din braţele mele, stătu o clipă tre- murînd şi apoi se aşeză pe iarbă.

— Trebuiesă stau puţin jos, zise ea. Oh!

Îşi acoperi faţa cu mîinile, în timp ce Cothope o privea cu o expresie în care se amesteca bănuiala şi nerăbdarea.

Cîteva clipe nimeni nu se mişcă, apoi Cothope spuse că se duce să-i caute puţină apă.

În ceea ce mă priveşte, simţeam cum în mine se agita, cu furie, un gînd nou, născut nu ştiu cum din acest incident, poate din atingerea de o clipă de trupul ei şi din emoţiile fugare care-i urmaseră, gîndul că trebuie să-i spun că o iubesc şi că trebuie să fie a mea. Nu văd nici un motiv ca această idee să-mi fi venit tocmai în momentul acela, dar aşa a fost. Nu cred ca înainte de asta să fi privit vreodată relaţiile noastre sub acest aspect. Şi deodată, după cîte-mi amintesc, a apărut factorul pasiune. Şedea ghemuită pe jos, eu stăteam lîngă ea în picioare, şi nici unul dintre noi nu rostea o vorbă. Dar era ca şi cum o voce ar fi strigat din cer.

Cothope făcuse vreo douăzeci de paşi, cînd Beatrice îşi descoperi faţa.

— N-am nevoie de apă, zise ea. Spune-i să se întoarcă.

6

După aceea, natura relaţiilor noastre s-a schimbat. Nu mai eram în largul nostru ca mai înainte. Venea să mă vadă mai rar, şi cînd venea era însoţită de cineva, de obicei de bătrînul Carnaby, care întreţinea conversaţia. Toată luna

septembrie n-am văzut-o de loc. Iar cînd se întîmpla să fim singuri, plutea între noi o curioasă constrîngere. Fiecare devenea un noian de sentimente inexprimabile; nu puteam să ne gîndim la nimic care să nu fie prea important spre a putea fi exprimat în cuvinte.

Apoi a venit prăbuşirea lui *Lord Roberts ά* şi m-am pomenit cu faţa bandajată, într-un dormitor al casei din Bedley Corner, Beatrice dînd dispoziţii unei infirmiere nepricepute, Lady Osprey ceva mai în umbră, foarte roşie la faţă şi scandalizată, iar mătuşa mea intervenind cu gelozie.

Rănile mele erau mai mult impresionante decît serioase, şi aş fi putut să fiu dus la „Lady Grove” chiar de a doua zi, dacă Beatrice nu s-ar fi împotrivit, ţinîndu-mă la Bedley Corner trei zile întregi. În după-amiaza celei de a doua zile, a stăruit ca infirmiera să iasă puţin la aer, expediind-o afară pentru o oră, pe o ploaie deasă, iar ea s-a aşezat lîngă mine.

Şi atunci i-am cerut să ne căsătorim.

În ansamblu, trebuie să recunosc că nu era o situaţie propice pentru elocvenţă. Stăteam întins pe spate şi vorbeam prin bandaje, cu destulă dificultate, căci limba şi gura îmi erau umflate. Dar aveam febră şi dureri, şi înăbuşirea îndelungată a dragostei mele se transformase acum într-o nerăbdare de nesuportat.

— Stai bine? întrebă ea.

— Da.

— Să-ţi citesc ceva?

— Nu. Vreau să stăm de vorbă.

— N-ai voie. Mai bine să-ţi vorbesc eu.

— Nu, am răspuns, eu vreau să-ţi vorbesc.

Se apropie de căpătîiul patului şi mă privi drept în ochi.

— Nu... nu vreau să-mi vorbeşti, zise ea. Credeam că nici nu poţi vorbi.

— Am avut puţine prilejuri — adică nu mi-ai

dat tu prilejul.

— Mai bine să nu vorbeşti. Nu acum. Lasă-mă pe mine să vorbesc. Ar trebui să taci.

— Nu e mult de spus.

— Prefer să nu spui nimic.

— N-am să rămîn desfigurat, am zis. Doar o cicatrice.

— Oh! zise ea, ca şi cum s-ar fi aşteptat la cu totul altceva. Credeai că o să devii un monstru?

— *L'Homme qui Rit!*[1] Bine, e-n ordine. Ce flori frumoase!

— Tufănele, zise ea. Mă bucur că nu eşti desfigurat. Iar acelea de acolo sînt floarea-soarelui, dintr-un soi care nu se veştejeşte. Nu cunoşti de loc florile? Cînd te-am văzut prăbuşit, am fost sigură că erai mort. Ar fi trebuit să fii, după toate regulile jocului.

Mai spuse cîteva cuvinte, dar n-o mai ascultam, căci mă gîndeam la mişcarea următoare.

— Sîntem noi oare egali din punct de vedere social? am întrebat brusc.

Mă privi ţintă.

— Ciudată întrebare, făcu ea.

— Dar sîntem oare?

— Hm... Greu de spus. Dar de ce întrebi? Oare fiica unui baron fără titlu autentic... care a murit dezonorat, cred, înaintea tatălui său...? În fine, să nu mai vorbim... Dar ce importanţă are?

— Nici una. Mintea îmi este confuză. Vreau să ştiu doar dacă accepţi să te căsătoreşti cu mine.

Păli şi nu spuse nimic. Am simţit că trebuie să pledez.

— La dracu cu bandajele astea! am izbucnit deodată, cuprins de o furie neputincioasă.

Păru că se redeşteaptă în ea simţul datoriei de infirmieră.

---

[1] Aluzie la personajul desfigurat din romanul *Omul care rîde* de Victor Hugo.

— Ce faci? De ce încerci să te ridici? Stai culcat. Lasă bandajele în pace. Ţi-am spus să nu vorbeşti.

Rămase doar o clipă derutată, apoi mă apucă puternic de umeri şi mă împinse înapoi pe pernă. Mă ţinea strîns de încheietura mîinii pe care o ridicasem spre obrazul meu.

— Ţi-am spus să nu vorbeşti, şopti ea aproape de faţa mea. Ţi-am cerut să nu vorbeşti. De ce nu poţi să faci ce-ţi cer?

— M-ai evitat o lună întreagă.

— Ştiu. Ar fi trebuit să-ţi dai seama... Pune mîna la loc — întinde-o lîngă trup.

I-am dat ascultare. Se aşeză pe marginea patului — cu obrajii roşii şi ochii foarte strălucitori.

— Te-am rugat, repetă ea, să nu vorbeşti.

Ochii mei îi puseră o întrebare mută.

Îşi aşeză mîna pe pieptul meu şi am văzut că era chinuită.

— Cum pot să-ţi răspund acum? zise ea. Cum aş putea să-ţi spun ceva?

— Ce ai vrea să-mi spui? am stăruit eu, nedumerit.

Nu-mi dădu nici un răspuns.

— Vrei să spui că răspunsul e: Nu?

Încuviinţă din cap.

— Dar... am izbucnit eu, şi simţeam că inima mi se sufocă de indignare.

— Ştiu, zise ea. Nu pot să-ţi explic. Nu pot. Dar aşa e. Nu! Nu se poate altfel. Este cu totul, definitiv, şi pe veci imposibil... Stai liniştit!

— Dar, am început eu, cînd ne-am reîntîlnit...

— Nu pot să mă căsătoresc. Nu pot şi nu vreau.

Se ridică în picioare.

— De ce-ai venit? strigă ea. Nu puteai să-ţi dai seama?

Părea că îi era cu neputinţă să spună ceea ce avea de spus.

Se apropie de măsuţa de lîngă patul meu şi trase într-o parte tufănelele.

— De ce-ai vorbit? zise ea pe un ton de infinită amărăciune. Să începi în felul acesta...!

— Dar de ce nu se poate? Există vreun impediment... poziţia mea socială?

— Oh! la dracu cu poziţia ta socială! strigă ea.

Se îndreptă spre fereastra cea mai îndepărtată, privind afară cum ploua. O vreme nu scoaserăm absolut nici o vorbă. Vîntul şi ploaia izbeau rafale în geam. Se întoarse brusc spre mine.

— Nu m-ai întrebat dacă te iubesc, zise ea.

— Oh! dacă despre *asta* e vorba! am exclamat eu.

— Nu-i vorba de asta, zise ea. Dar dacă vrei să ştii... Se opri.

După o clipă spuse:

— Te iubesc.

Ne privirăm lung.

— Te iubesc — din toată inima, dacă vrei să ştii.

— Atunci de ce dracu...? am izbucnit.

Nu-mi dădu nici un răspuns. Străbătu de-a curmezişul odaia pînă la pian şi începu să cînte, cam tare şi repede, cu sublinieri ciudate de

note, aria flautului păstorului din ultimul act, din Tristan şi Isolda. În curînd greşi o notă, greşi din nou, îşi trecu degetul cu putere pe claviatură, izbi cu furie în pian cu pumnul, făcînd să răsune notele de sus, sări în picioare şi fugi din odaie...

Infirmiera mă mai găsi în bandaje, însă pe jumătate îmbrăcat şi cotrobăind prin odaie ca să-mi găsesc restul hainelor. Mi-era un dor cumplit de Beatrice şi mă simţeam prea înflăcărat şi prea slăbit pentru a-mi ascunde starea de spirit. Eram puţin enervat din cauza îmbrăcatului şi mai ales din cauza efortului de a-mi pune pantalonii fără să pot să-mi văd picioarele. Mă clătinam, şi la un moment dat am căzut peste un scaun şi am răsturnat vasul cu tufănele.

Cred că făceam o impresie detestabilă.

— Am să mă culc din nou, am spus, dacă pot să vorbesc cu domnişoara Beatrice. Am ceva să-i spun. De aceea mă îmbrac.

Dorinţa mi-a fost îndeplinită, dar după o lungă aşteptare. Nu ştiu dacă toată casa a auzit ultimatumul meu sau dacă infirmiera l-a transmis direct Beatricei, şi nu pot să-mi imaginez ce a putut gîndi Lady Osprey în primul caz...

În cele din urmă, Beatrice veni şi se apropie de patul meu.

— Ei bine? făcu ea.

— Tot ce vreau să-ţi spun, am început cu tonul supărat al unui copil nedreptăţit, este că nu pot accepta refuzul tău ca ceva definitiv. Vreau să te văd şi să-ţi vorbesc cînd am să mă fac bine — şi să-ţi scriu. Acum nu pot să fac nimic. Nu pot să discut.

Eram copleşit de milă pentru propria mea soartă şi am început să mă văicăresc.

— Nu pot să mă odihnesc. Vezi? Nu pot să fac nimic.

Se aşeză din nou lîngă mine şi îmi vorbi cu

blîndeţe:

— Îţi promit că vom mai discuta despre asta. Cînd te vei face bine. Îţi promit că ne vom întîlni şi vom sta de vorbă. Acum nu poţi vorbi. Ţi-am cerut să nu vorbeşti acum. O să ştii atunci tot ce vrei să ştii... E bine aşa?

— Aş vrea să ştiu...

Se întoarse să vadă dacă uşa era închisă; se ridică şi se duse să controleze.

Apoi veni şi, ghemuindu-se lîngă mine, începu să şoptească foarte uşor şi repede, cu faţa lipită de a mea.

— Dragul meu, zise ea, te iubesc. Dacă pot să te fac fericit măritîndu-mă cu tine, o să ne căsătorim. Adineaori eram într-o dispoziţie... stupidă şi necugetată. Desigur că mă voi căsători cu tine. Tu eşti prinţul meu; regele meu. Femeile sînt nişte fiinţe capricioase... căci altminteri m-aş fi purtat altfel. Spunem „Nu” cînd vrem să spunem „Da”... şi izbucnim în crize. Aşa că răspunsul e: Da — da — da — Vreau... nici măcar nu pot să te sărut. Dă-mi mîna să ţi-o sărut. Înţelege că sint a ta. Înţelegi? Sînt a ta ca şi cum am fi căsătoriţi de cincizeci de ani. Soţia ta — Beatrice. E bine? Şi acum... acum ai să te odihneşti?

— Da, am spus; dar de ce...?

— Există unele complicaţii. Greutăţi. Cînd ai să fii mai bine, ai să fii în stare să... le înţelegi. Dar acum n-au nici o importanţă. Numai că tot ce ţi-am spus trebuie să fie un secret... pentru cîtva timp. Un secret absolut între noi. Promiţi?

— Da, am spus, înţeleg. Aş vrea să te pot săruta.

Îşi lăsă capul o clipă lîngă al meu, şi apoi îmi sărută mîna.

— Nu-mi pasă de greutăţi! am mai şoptit închizînd ochii.

7

Dar abia aveam să încep să-mi dau seama de ceea ce era inexplicabil în felul de a fi al Beatricei. O săptămînă după întoarcerea mea la „Lady Grove” nu primisem nici un semn din partea ei, şi apoi a venit în vizită împreună cu Lady Osprey şi a adus un buchet uriaş de floarea-soarelui imortele şi de tufănele — „întocmai ca florile care se aflau în odaia lui” — zise mătuşa mea cu o privire nemiloasă aţintită asupra mea. Bineînţeles că n-am reuşit să stau de vorbă singur cu Beatrice, care a declarat cu nu ştiu ce prilej că pleacă la Londra pentru mai multe săptămîni. N-am putut nici măcar obţine de la ea promisiunea că-mi va scrie, şi singura scrisoare pe care am primit-o a fost o scurtă epistolă, prietenoasă şi enigmatică, fără nici un fel de aluzie la situaţia dintre noi.

I-am răspuns trimiţîndu-i o scrisoare de dragoste — prima mea scrisoare de dragoste — la care nu mi-a răspuns nimic timp de opt zile. Apoi sosiră cîteva rînduri mîzgălite în grabă: „Nu pot să-ţi scriu scrisori. Aşteaptă pînă putem sta de vorbă. Te simţi mai bine?”...

Cred că cititorul ar surîde amuzat dacă ar vedea hîrtiile îngrămădite pe biroul meu în timp ce scriu toate acestea, foile rupte şi şterse, însemnările grupate pe categorii de experienţe, foile cu planuri aşezate în constelaţii, în fine tot cîmpul de bătălie intelectuală pe care am dat-o. Istoricul relaţiilor mele cu Beatrice mi se pare partea cea mai grea de scris din toată povestirea mea. Întîmplător, sînt o persoană cu spiritul foarte obiectiv, uit clipele de proastă dispoziţie, iar aceasta a fost în mare parte o chestiune de proastă dispoziţie. Şi chiar stările de spirit şi emoţiile de care îmi amintesc, îmi

vine greu să le redau aici. Mi se pare aproape tot atît de greu ca şi cum aş încerca să descriu un gust sau un miros.

Apoi, o povestire obiectivă este formată din lucruri mărunte, greu de aşezat în ordinea lor adevărată. Iar dragostea este o pasiune isterică, cînd grandioasă, cînd josnică, cînd exaltată, cînd intens fizică. Nimeni n-a îndrăznit încă să redea în toate amănuntele o poveste de dragoste, cu alternativele, cu oscilaţiile, cu momentele ei meschine, cu ura ei. Povestirile de dragoste pe care le spunem se ocupă numai de consecinţa netă, de efectul dominant...

Cum aş putea acum să dezgrop din trecut tot ceea ce avea mistic Beatrice pentru mine, dorul meu intens de ea, dorinţa mea copleşitoare, iraţională? Cum aş putea să explic cît de intim se amesteca această adoraţie cu o hotărîre puternică, plină de nerăbdare de a o sili să fie a mea, de a o lua cu forţă şi cu curaj, de a-mi împlini dragostea, fie chiar şi prin violenţă? Şi apoi îndoielile, ezitarea mea nedumerită în faţa şovăielilor ei, în faţa refuzului de a se căsători cu mine, în faţa stăruinţei cu care părea să mă evite, chiar şi atunci cînd s-a întors, în cele din urmă, la Bedley Corner?...

Mă simţeam exasperat şi derutat peste măsură. Totul îmi spunea că mă trădase. Mă gîndeam la toate explicaţiile posibile, şi încrederea cea mai exaltată şi mai romantică în ea nu numai că alterna, dar se şi îmbina cu cea mai josnică neîncredere.

Şi în mijlocul tuturor amintirilor acestora încîlcite se desprinde figura lui Carnaby, ieşind încet din fundul scenei spre a trece pe prim plan, devenind un personaj influent, predominant în plasa care ne ţinea despărţiţi, un rival. Care erau forţele ce o împingeau departe de mine, cînd era atît de clar şi de manifest că mă iubea? Se gîndea oare să se mărite cu el?

Tulburase oare prezenţa mea un plan stabilit de multă vreme? Era evident că Lordul Carnaby nu mă plăcea, că într-un fel persoana mea îl indispunea. După ce Beatrice se întoarse la Bedley Corner, timp de cîteva săptămîni se învîrti în jurul

meu, fără a-mi da nici măcar un singur prilej de a sta de vorbă singuri. Cînd venea în hangarele mele, Carnaby era întotdeauna cu ea, observîndu-ne cu gelozie. (De ce dracu nu-l trimitea să-şi vadă de treabă?!) Zilele se scurgeau şi furia mea creştea.

Toate acestea se asociază în mintea mea cu făurirea lui *Lord Roberts β*. Mă hotărîsem să construiesc noul aparat, în- tr-o noapte cînd stăteam treaz la Bedley Corner, şi i-am sfîrşit planurile înainte de a mi se fi dat jos bandajele de pe faţă. Am conceput acest al doilea balon dirijabil avînd în cap planuri grandioase. Trebuia să fie un al doilea *Lord Roberts ά* dar mai perfecţionat; urma să fie de trei ori mai mare, destul de mare pentru a putea duce trei oameni, şi avea să devină justificarea cu totul victorioasă a pretenţiilor mele asupra văzduhului. Scheletul urma să fie gol pe dinăuntru, ca oasele unei păsări, etanş, şi aerul să fie pompat înăuntru sau afară, după cum varia greutatea combustibilului. Îi explicam tot timpul lui Cothope — pe care-l bănuiam de scepticism în privinţa noului tip — lăudîndu-mă cu calităţile pe care urma să le aibă, şi în acest timp construcţia înainta — încet. Înainta încet pentru că eram neliniştit şi nesigur. Uneori, plecam la Londra încercînd s-o revăd acolo pe Beatrice, alteori mă liniştearn după o zi de zbor şi exerciţii grele şi primejdioase. În acelaşi timp, începusem să fiu preocupat de un factor nou care părea să se petreacă în jurul meu, şi de care se vorbea în ziare, în conversaţii particulare. Se petrecea ceva în sfera vastă a afacerilor unchiului meu; oamenii începeau să se îndoiască, să pună întrebări. Era primul freamăt al uriaşului său edificiu nesigur, prima şovăire a acestei gigantice sfîrleze a creditului, pe care el o făcea de atît timp să se învîrtească.

Şi astfel trecură noiembrie şi decembrie, cu

drumuri şi treburi de tot felul. Am avut două întrevederi cu Beatrice, lipsite de intimitate, care m-au dezamăgit — cînd ne-am spus, cu stîngăcie şi pe furiş, lucruri dintre acelea care au nevoie de o anumită atmosferă. I-am scris de mai multe ori, iar ea mi-a răspuns prin cîteva bileţele, care uneori mi se păreau sincere, iar alteori nişte minciuni. „Nu înţelegi... Nu pot să-ţi explic acum... Ai răbdare cu mine... Lasă totul încă o vreme pe seama mea”. Aşa îmi scria.

Purtam adevărate discuţii cu aceste scrisorele şi mă cio- rovăiam cu ele în odaia mea de lucru — în timp ce planurile lui *Lord Roberts β* aşteptau.

„Nu-mi dai nici măcar o şansă! îi spuneam cu aceste prilejuri. Explică-mi de ce nu se poate! Ăsta-i rostul meu să înlătur greutăţile! — să rezolv problemele!”

Şi în cele din urmă, n-am mai putut rezista, împins de dorul meu pentru Beatrice.

Am adoptat o atitudine arogantă, furioasă, nemailăsîndu-i nici o posibilitate de a da înapoi; m-am purtat ca într-o melodramă.

„Trebuie să vii să stăm de vorbă, îi scriam. Altfel voi veni eu şi te voi răpi. Te doresc — şi timpul trece”.

Ne-am întîlnit într-o plimbare călare prin plantaţiile de pe dune. Să fi fost pe la începutul lui ianuarie, căci mai era zăpadă pe jos şi pe crengile copacilor. Ne-am plimbat încoace şi încolo vreo oră şi mai bine, şi încă de la început am adoptat un ton romanţios, făcînd imposibilă o înţelegere. A fost întîlnirea noastră cea mai penibilă. Eu mă umflam ca un actor, iar ea, nu ştiu de ce, era plictisită şi absentă.

Acum, cînd mă gîndesc la discuţia de atunci, în lumina tuturor celor ce s-au întîmplat ulterior, îmi pot închipui cum a venit Beatrice spre mine, plină de o chemare omenească pe care am fost atît de neghiob încît n-am lăsat-o s-o exprime. Nu ştiu ce s-a întîmplat. Mărturisesc că niciodată n-am înţeles-o pe deplin pe Beatrice. Mărturisesc că sînt şi azi nedumerit de multe lucruri pe care le-a spus şi le-a făcut, în orice caz, în după-amiaza aceea am fost un nătărău. Pozam şi o ameninţam. Eram gata — şi i-am şi spus-o — „să înşfac Universul de grumaz!”

— De-ar fi numai asta, murmură ea, dar cu toate c-o auzisem, n-am luat-o în seamă.

În cele din urmă, m-a lăsat în voia mea şi n-a mai scos o vorbă. În schimb, se uita la mine — ca la un lucru mai presus de puterea ei de control, dar pentru asta nu mai puţin interesant — aşa cum se uitase la mine din dosul fustelor lady-ei Drew în crescătoria de iepuri, cînd eram copii. La un moment dat chiar mi s-a părut că zîmbeşte uşor.

— Care sînt greutăţile? strigam. Nu există greutate pe care să n-o înving pentru tine! Oare ai tăi cred că nu sînt pe

măsura ta? Cine spune asta? Draga mea, cere-mi să obţin un titlu! În cinci ani l-am obţinut!...

...Numai de cînd te-am revăzut mă simt cu adevărat bărbat. Îmi trebuia ceva pentru care să lupt. Lasă-mă să lupt pentru tine!...

...Sînt bogat fără s-o fi voit. Lasă-mă s-o fac acum cu intenţie, dă-mi o scuză onorabilă pentru asta, şi îţi voi pune la picioare toată această bătrînă şi putredă crescătorie de iepuri care e Anglia.

Am spus tot felul de lucruri din acestea. Le aştern pe hîrtie, aşa cum sunau, vulgare, pretenţioase şi răsunătoare. Am spus aceste lucruri goale şi prosteşti, şi ele fac parte din mine. De ce m-aş agăţa de mîndrie şi mi-ar fi ruşine? Le-am spus ca să-i închid ei gura.

De la megalomanie am trecut la acuzaţii meschine.

— Crezi că lordul Carnaby e mai bun decît mine?

— Nu! strigă ea îmboldită să vorbească. Nu!

— Îţi închipui că situaţia noastră nu este solidă. Ai ascultat toate zvonurile pe care le-a pus în circulaţie Boom, furios din cauză că vrem să avem şi noi un ziar. Cînd eşti cu mine, ştii că sînt un bărbat, dar cînd eşti departe, mă crezi un mincinos şi un ticălos... Nu e nici o fărîmă de adevăr în cele ce se spun despre noi. Într-adevăr, în ultimul timp, am dat dovadă de slăbiciune. Am lăsat lucrurile în voia lor. Dar n-avem decît să facem o sforţare. Nici nu ştii cît de departe ne-am întins plasa. Chiar şi acum avem o lovitură — o expediţie — gata pregătită. Atunci vom fi pe picior de egalitate...

Ochii ei îmi cereau, muţi, îmi cereau zadarnic, să încetez să mă mai fălesc tocmai cu calităţile pe care le admira mai mult la mine.

Toată noaptea n-am putut să dorm gîndindu-mă la discuţia noastră şi la lucrurile vulgare pe care le spusesem. Nu puteam înţelege de ce o

apucasem pe acest drum. Mă simţeam profund dezgustat. Iar îndoielile care mă asaltau se întindeau de la simpla nemulţumire personală, la poziţia noastră financiară. Puteam foarte bine să vorbesc, după cum făcusem, despre bogăţie, putere şi titluri de nobleţe, dar ce ştiam eu despre situaţia din acel moment a unchiului meu? Să presupunem că în mijlocul lăudăroşeniei şi al infatuării lui apărea vreo fisură, vreo infamie pe care mi-o ascunsese! Am socotit că mă jucasem destulă vreme cu aeronautica: a doua zi dimineaţă mă voi duce la el ca să lămurim lucrurile.

Am luat primul tren de dimineaţă şi m-am dus la Har- dingham.

M-am dus la Hardingham printr-o ceaţă londoneză deasă, pentru a vedea cum stăteau de fapt lucrurile. După nici zece minute de discuţie cu unchiul meu, m-am simţit ca un om care se trezeşte dintr-un vis grandios într-o odaie îngheţată şi sordidă.

IV

Cum am furat grămezile de quap din Insula Mordet

1

— Trebuie să luptăm, zicea unchiul meu. Trebuie să facem faţă tărăboiului!

Îmi amintesc că am avut, de îndată ce l-am văzut, presimţirea unei nenorociri iminente. Stătea aşezat sub lampa electrică, iar umbra părului îi cresta faţa în dungi ciudate. Arăta micşorat, de parcă pielea gălbuie i-ar fi devenit deodată prea largă. Tapetul din odaie părea şi el vestejit, iar afară — obloanele erau ridicate — nu era atît ceaţă cît un întuneric cenuşiu. Se puteau vedea foarte desluşit siluetele negricioase ale hornurilor de peste drum, iar mai departe cerul era întunecat, aşa cum numai la Londra poţi să vezi.

— Am zărit un afiş, i-am spus unchiului meu: „Destul cu ponderevismul!”

— Ăsta-i Boom, răspunse el. Boom şi ziarele lui blestemate, încearcă să mă doboare. De cînd mi-am exprimat intenţia să cumpăr *The Daily Decorator,* nu mă mai lasă în pace. Şi crede că dacă va consolida Ob-Ca, va tăia reclamele. Vrea să aibă totul, afurisitul! N-are nici un simţ al convenienţelor. Tare-aş mai avea poftă să-i dau una peste bot!

— Foarte bine, am zis. Dar ce-i de făcut?

— Îi dăm înainte, fu răspunsul său.

Şi deodată, cu o furie neaşteptată:

— Îl voi zdrobi totuşi pe Boom!

— Altceva nimic? l-am întrebat.

— Trebuie să ne ţinem tare. S-a produs, e drept, puţină panică. Ai observat în camerele celelalte? Jumătate din cei ce se află acum acolo sînt reporteri. Şi cînd vorbesc, fac tot felul de aluzii!... Nu obişnuiau pînă acum să facă aluzii! Ba chiar e vorba de aluzii cu majuscule — de insulte. Nu ştiu încotro se îndreaptă gazetăria. Şi toate acestea sînt puse la cale de Boom.

Începu să-l înjure pe lordul Boom, cu toată energia unei imaginaţii fecunde.

— Bine, am întrebat eu, dar ce poate să facă?

— Poate să ne încolţească, George; să ne aducă la strîm- toare. Am mînuit o mulţime de bani — şi el caută să ne gîtuie.

— Şi cum, nu sîntem solvabili?

— Oh, sigur că da, George. Poţi să mă crezi că sîntem! Dar cu toate astea... Există o parte prea mare de imaginaţie în lucrurile de acest fel... Sîntem destul de solvabili. Nu-i vorba de asta.

Răsuflă o dată tare.

— Lua-l-ar dracu pe Boom! zise, şi ochii săi îmi aruncară pe deasupra ochelarilor o privire sfidătoare.

— Ce-ar fi să mergem ceva mai încet un timp — să micşorăm cheltuielile?

— Unde să le micşorăm?

— Ei bine — la Crest Hill.

— Ce? strigă el. Să opresc lucrările de la Crest Hill pentru Boom! Îşi agită pumnul, ca şi cum ar fi avut de gînd să izbească în călimară, dar, cu mare greutate se stăpîni. În cele din urmă vorbi cu un glas rezonabil: Dacă aş face-o, ar scoate din asta o poveste întreagă. N-are nici un rost s-o fac, chiar dacă aş vrea. Toştă lumea e cu ochii pe această construcţie. Dacă aş opri lucrările, am fi la pămînt într-o săptămînă.

Deodată, îi trecu prin cap o idee:

— Ceea ce ne-ar trebui ar fi o grevă sau, în fine, ceva în genul ăsta. Dar n-am o asemenea şansă. Muncitorii noştri de acolo sînt plătiţi regeşte. Nu, fie că ne scufundăm sau reuşim să plutim mai departe, Crest Hill va trebui să continue.

Am început să-i pun întrebări, ceea ce-l irită pe dată.

— Oh, la dracu cu explicaţiile, George! strigă el; în felul ăsta nu faci decît să prezinţi lucrurile şi mai putrede decît sînt. Ăsta-i felul tău. Aici nu-i vorba de cifre. Totul e în ordine — n-avem de făcut decît un singur lucru.

— Care?

— Să arătăm că sîntem bogaţi, George. E tocmai momentul

să intre în acţiune quapul. De aceea am fost imediat de acord cu ce mi-ai sugerat săptămîna trecută. Avem acum opţiunea asupra Filamentului perfect, şi tot ce ne trebuie este să facem rost de canadiu. Nimeni nu bănuieşte că în lume există mai mult canadiu decît ar putea să stea pe muchia unei monede de şase penny — în afară de noi doi. Nimeni nu-şi închipuie că Filamentul perfect este altceva decît teorie. Cincizeci de tone de quap — şi vom transforma teoria în ceva palpabil... Vom face ca industria lămpilor să stea sluj în faţa noastră. Vom pune firma Ediswan şi pe toţi ceilalţi într-un pachet împreună cu nişte pantaloni vechi de-ai noştri şi o pălărie, şi îi vom schimba pe o glastră de muşcate! Înţelegi? Totul prin intermediul Organizaţiilor Industriale! Înţelegi? Filamentul Brevetat al lui Capern! Cel ideal şi cel real! George, o să reuşim! O vom scoate la capăt! Şi apoi îi vom da un bobîrnac lui Boom, ca să aibă la ce să se gîndească cincizeci de ani. Acum, el aşteaptă adunarea lui „London and African”. Lasă-l în pace. N-are decît să ridice întreaga presă împotriva noastră. Pretinde că acţiunile Organizaţiilor Industriale nu valorează nici cincizeci şi doi — şi noi le cotăm la optzeci şi patru. Ei bine, ne pregătim şi noi — şi ne încărcăm tunurile.

Atitudinea sa era acum triumfătoare.

— Da, am intervenit eu, toate astea sînt foarte bune. Dar nu pot să nu mă gîndesc în ce situaţie am fi fost, dacă n-am fi obţinut printr-o întîmplare Filamentul perfect al lui Capern. Pentru că, ştii bine că dintr-o simplă întîmplare l-am cumpărat.

Îşi încreţi nasul într-o expresie de dezaprobare iritată faţă de atitudinea mea prea puţin rezonabilă.

— Şi, la urma urmei, ani adăugat, adunarea se va ţine în iunie, şi încă n-ai pus mîna pe

quap! Şi nici n-am început măcar să ne încărcăm tunul...

— Vasul porneşte marţi.

— Au făcut rost de un bric?

— Exact, au făcut rost de un bric.

— Şi Gordon-Nasmyth? am zis eu cu îndoială.

— E un tip sigur ca o bancă, zise el. Cu cît îl cunosc mai bine, cu atît îmi place mai mult. Păcat însă că în locul vasului ăsta cu pînze n-are unul cu aburi...

— Dar, mi-am urmat eu ideea, pari să treci cu vederea un aspect extrem de important. Toată afacerea asta cu canadiul şi întîmplarea cu Capem te-a făcut să-ţi pierzi cumpătul. La urma urmei — nu e altceva decît un furt şi, într-un fel, o nesocotire a dreptului internaţional. Au pus două canoniere care păzesc coasta.

Şi cu asta m-am ridicat în picioare şi m-am îndreptat spre fereastră, privind la ceaţa de afară.

— Bine, dar este aproape singura noastră şansă!... făcu unchiul meu. Nici n-am visat...

M-am întors spre el:

— Am zburat în văzduh şi Dumnezeu ştie pe unde n-am fost. Şi iată că această singură noastră şansă — o dai pe mîna unui aventurier nebun s-o joace cum vrea el — cu un bric!

— Păi, ai avut şi tu un cuvînt de spus...

— Ar fi trebuit să mă puneţi la curent mai înainte. Puteam să trimitem un vapor la Lagos, sau într-unul din celelalte puncte de pe coasta de vest şi să pornim de acolo. Închipuie-ţi un bric în Marea Mînecii pe vremea asta a anului, dacă bate vîntul de sud-vest!

— Cred că tu ai fi fost cel mai indicat s-o faci, George. Şi totuşi... Ştii... am încredere în el.

— Da, am admis eu. Da, şi eu am încredere în el. Într-un fel. Şi totuşi...

Luă o telegramă care se afla pe biroul său şi o deschise. Pe dată, chipul îi deveni livid. Lăsă din mînă cu o mişcare înceată hîrtia subţire de culoare roz şi îşi scoase ochelarii de pe nas.

— George, şopti el, norocul e împotriva noastră.

— Ce?

Se uită la telegramă cu o strîmbătură ciudată a gurii.

— Asta.

Am luat telegrama şi am citit:

„Motor lovit fractură compusă picior

gordonnasmith ce preţ are mordet acum"

Cîteva clipe nici unul dintre noi nu vorbi.

— E-n regulă, am spus în cele din urmă.

— Cum? făcu unchiul meu.

— Mă duc eu. O să aduc quapul sau o să crăp.

2

Aveam convingerea ridiculă că voi ,,salva situaţia”.

— Mă duc eu, am urmat pe un ton dramatic, conştient de efectul pe care-l făceam. Vedeam toată afacerea — cum să spun? — în culori americane.

M-am aşezat lîngă unchiul meu:

— Dă-mi toate datele de care dispui, şi-ţi aduc chestia aia...

— Dar nimeni nu ştie exact unde...

— Nasmyth ştie, şi o să-mi spună.

— Pînă acum s-a arătat foarte circumspect, zise unchiul meu, privindu-mă.

— Sînt sigur că o să-mi spună totul, acum că are piciorul rupt.

Se gîndi o clipă.

— Cred că ai dreptate.

Şi apoi adăugă:

— George, dacă aduci chestia aia de acolo... Ai mai înfruntat tu, o dată sau de două ori... cu curajul tău...

Lăsă fraza neterminată.

— Dă-mi carnetul de însemnări, am vorbit eu hotărît, şi spune-mi tot ce ştii. Unde-i vasul? Unde-i Pollack? Şi de unde vine telegrama? Dacă quapul poate fi luat, am să-l iau, chiar de-aş crăpa. Numai să rezişti aici pînă mă întorc cu el...

Şi astfel m-am aruncat în cea mai ciudată aventură din viaţa mea.

Am pus mîna de îndată pe cel mai bun automobil al unchiului meu. Am plecat chiar în seara aceea spre locul de unde expediase Nasmyth telegrama — Bampton S. O. Oxon; am reuşit cu puţină dificultate să-l scot de pe vas, am aranjat cu el toate amănuntele, determinîndu-l să-mi dea explicaţiile necesare; iar a doua zi după-amiaza inspectam vasul *Maud*

Mary, împreună cu tînărul Pollack, vărul şi ajutorul său. Am avut aproape un şoc: era aproape o javră de bric, care-mi displăcea total, folosit mult timp în comerţul cu cartofi, aşa că răspîndea o putoare pătrunzătoare de cartofi, care acoperea pînă şi mirosul vopselii proaspete. Era un bric împuţit, cu cala şi lemnăria avariate; fusese încărcat drept balast cu fiare vechi şi traverse de fier şi şine, la care se adăugau o mulţime de lopeţi şi roabe de fier pentru încărcarea quapului. Am inspectat mai întîi vasul împreună cu Pollack, un tînăr înalt şi blond, care fuma pipă şi părea să nu fie bun de nimic, şi apoi singur; rezultatul a fost că am luat din Gravesend toate scîndurile pe care le-am găsit şi care ar fi putut servi la încărcatul cu roabele, şi am mai luat cît am putut de multe odgoane şi frînghii pentru legarea vasului. Eram convins că vom avea nevoie să acostăm poate la vreun dig. Pe lîngă balast, pe vas mai fuseseră ascunse, astfel încît să treacă neobservate, un număr de lăzi cu aspect echivoc, pe care nu le-am examinat, presupunînd că erau mărfuri în vederea unui eventual schimb.

Căpitanul era un individ de-a dreptul extraordinar, care bănuia că mergem să căutăm minereu de cupru; era un evreu din România, cu trăsăturile schimonosite de un tic nervos, care obţinuse brevetul în urma cîtorva experienţe navale în Marea Neagră. Secundul era un individ din Essex, de o rezervă impenetrabilă. Echipajul era mizerabil, prost îmbrăcat şi murdar; mulţi dintre oameni erau flăcăi nespălaţi, veniţi de pe vase de cărbuni. Unul, bucătarul, era mulatru; iar altul, cel mai voinic dintre toţi, un breton. Nu mai ţin minte cum le-am explicat prezenţa noastră la bord — ştiu doar că mă socoteau ca răspunzînd de mărfuri, iar pe Pollack drept steward. Aceasta adăuga ceva la savoarea piratерească pe care fondurile

insuficiente şi geniul original al lui Gordon-Nasmyth o imprimaseră aventurii.

Cele două zile de agitaţie de la Gravesend, sub un cer întunecat, pe străzi înguste şi murdare, au constituit pentru mine o nouă experienţă. Nu seamănă cu nimic altceva din viaţa mea. Am înţeles că eram un om modern, civilizat. Găseam că mîncarea era împuţită şi cafeaua oribilă; întregul oraş răspîndea o duhoare pestilenţială, m-am certat în toată legea cu proprietarul hotelului de pe chei „La Bunele Intenţii” pînă să se decidă să-mi pregătească o baie fierbinte, iar camera în care am dormit era infestată de o adevărată armată din acele insecte turtite, exotice dar vorace care se numesc „ploşniţe”, cuibărite în pereţi, în lemnărie, pretutindeni. Le-am presărat cu praf insecticid, iar dimineaţa le-am găsit zvîrcolindu-se încă. Ajunsesem în straturile cele mai de jos, mai sordide ale statului contemporan, şi mi-a displăcut tot atît de mult ca şi primul meu contact cu această lume, atunci cînd stătusem la vărul meu Nicodemus Frapp, brutarul din Chatham — unde, în treacăt fie zis, avusesem de-a face cu gîndaci de o varietate mai mică şi mai neagră, şi deasemenea cu ploşniţe mai de soi.

Trebuie să mărturisesc că în tot timpul înaintea plecării, mă simţeam în centrul unei adevărate drame, iar Beatrice a jucat în imaginaţia mea rolul de auditoriu. Eram convins, după cum am mai spus, că „salvez situaţia”. În ajunul pornirii vasului, în loc să controlez dulapul de medicamente, după cum intenţionasem, am luat automobilul şi am pornit spre „Lady Grove” s-o anunţ pe mătuşa mea de călătorie, apoi m-am îmbrăcat şi, spre uimirea lady-ei Osprey, am sosit în vizită după cină.

Erau singure acasă, aşezate lîngă un foc bun, care părea nespus de vesel în noaptea de iarnă.

Îmi amintesc cît de luminos şi de intim mi-a apărut salonaşul în care m-au primit. Lady Osprey, într-o rochie mov cu dantelă, era aşezată pe o canapea îmbrăcată în creton, sub o lampă înaltă cu abajur, şi dădea o pasenţă complicată, cu cărţile răspîndite în jur. Beatrice, într-o rochie albă care-i lăsa gîtul dezgolit, fuma o ţigară într-un fotoliu, citind la lumina unei alte lămpi. Pereţii erau îmbrăcaţi în lemn alb iar la ferestre atîrnau perdele de creton. În jurul celor două centre strălucitoare de lumină se întindeau umbre negre şi calde, în care o oglindă circulară lucea ca un ochi de apă întunecată. Ca să atenuez efectul acestei vizite nepoftite, m-am comportat ca un sclav al etichetei. Au fost momente cînd cred că am reuşit cu adevărat s-o conving pe lady Osprey că vizita mea fusese o necesitate absolută, că ar fi fost o neglijenţă din partea mea dacă n-aş fi venit. Dar acestea au fost, în cel mai bun caz, momente trecătoare.

M-au primit cu o uluială stăpînită. Lady Osprey se interesă de rana de pe obraz şi îmi cercetă cicatricea. În timpul cît şi-a arătat solicitudinea, Beatrice stătea în spatele ei; ochii noştri se întîlniră, şi am putut să citesc într-ai ei o uimire plină de întrebări.

— Plec, am spus eu, spre coasta de vest a Africii.

Mi-au pus, fireşte, întrebări, dar dispoziţia în care mă aflam mă îndemna să răspund vag.

— Avem interese acolo. Trebuie să plec urgent. Nu ştiu cînd mă voi întoarce.

După asta, am observat că Beatrice mă cerceta cu atenţie.

Conversaţia lîncezea. Am început prin a le mulţumi pe larg pentru bunătatea pe care mi-o arătaseră după accident. Am încercat să înţeleg secretul pasenţei pe care o făcea lady Osprey, dar aceasta nu se arătă prea dornică să mă lămurească. Mă pregăteam să-mi iau rămas bun.

— Mai stai puţin, zise Beatrice pe neaşteptate.

Se îndreptă spre pian, luă o grămadă de note de pe un scrin de alături, aruncă o privire spre lady Osprey care era întoarsă cu spatele, şi făcîndu-mi semn, lăsă să-i cadă dinadins notele pe jos.

— Trebuie să-ţi vorbesc, zise ea îngenunchind lîngă mine, în timp ce o ajutam să le ridice. Întoarce-mi paginile cît cînt la pian.

— Nu ştiu să citesc notele.

— Întoarce-mi paginile.

Aşa că ne-am aşezat la pian, şi Beatrice a început să cînte

— Într-o manieră zgomotoasă şi nu prea corect. Aruncă o privire peste umăr şi văzu că lady Osprey îşi reluase pasenţa. Bătrîna doamnă era foarte roşie la faţă şi părea absorbită de efortul de a se înşela singură, fără ca noi să ne dăm seama.

— În Africa de vest nu-i o climă groaznică?... Ai de gînd să rămîi acolo?... De ce pleci?

Beatrice îmi puse toate aceste întrebări cu glas scăzut, fără să-mi dea însă prilejul să-i răspund. Apoi, în ritmul bucăţii pe care o cînta, îmi spuse:

— În dosul casei e o grădină... cu o portiţă în zid... spre alee. Înţelegi?

Am întors dintr-odată două pagini, fără ca asta să aibă vreun efect asupra a ceea ce cînta.

— Cînd? am întrebat.

Făcu cîteva acorduri.

— Aş vrea să pot cînta bine bucata asta… zise ea. La miezul nopţii!

Cîtva timp, păru să fie absorbită doar de muzică.

— Să mă aştepţi, chiar dacă întîrzii.

— O să te aştept.

Sfîrşi bucata dînd — cum spun şcolarii — „rasol”.

— Nu pot să cînt în seara asta, şi se ridică în picioare uitîndu-se în ochii mei. Aş fi vrut să-mi iau un rămas-bun muzical.

— Ce a fost asta, Beatrice? Wagncr? întrebă lady Osprey, ridicînd privirea de pe cărţi. Suna foarte confuz…

Mi-am luat rămas bun. Şi, lucru curios, am avut mustrări de cuget în timp ce mă despărţeam de lady Osprey. Fie că era un prim semn de maturizare, fie că era de vină lipsa mea de experienţă în aventuri romantice, dar fapt e că am simţit o strîngere de inimă la gîndul de a pătrunde în casa acestei femei cumsecade prin portiţa din spatele grădinii. Am plecat cu maşina pînă la pavilion, l-am găsit pe Cothope citind în pat, şi l-am înştiinţat de plecarea mea în Africa de vest; am rămas un ceas cu el, stabilind toate amănuntele mai importante ale construirii lui *Lord Roberts β,* lăsînd pe seama lui să-l termine pînă la întoarcerea mea. Am trimis maşina înapoi la „Lady Grove” şi, îmbrăcat tot în haina de blană — căci noaptea de ianuarie era umedă şi frigul muşcător — am pornit pe jos înspre Bedley Corner. Am găsit aleea din dosul casei fără nici o greutate, şi am ajuns lîngă portiţa din zid cu zece minute înainte de ora fixată. Mi-am aprins o ţigară de foi şi am început să mă plimb în sus şi în jos. Aveam o ciudată senzaţie de aventură, şi întîlnirea nocturnă la poarta grădinii mă luase prin surprindere, schimbîndu-mi dispoziţia

sufletească. Mă simţeam smuls din egoismul meu şi gîndurile mi se învîrteau doar în jurul Beatricei; cîteodată era ca un drăcuşor şi asta îmi plăcea cel mai mult la ea — felul ei de a mă lua întotdeauna prin surprindere, născocind într-o clipă, ca acum, această întîlnire.

Sosi cam la un minut după miezul nopţii; poarta se deschise încet şi ea apăru, o siluetă fragilă, într-o haină de automobilist, din piele de oaie, cu capul gol în burniţa rece. Veni în fugă spre mine, iar ochii îi erau ca nişte umbre pe faţa întunecată.

— De ce pleci în Africa de vest? fu prima întrebare pe care mi-o puse.

— Necesităţi de afaceri. Trebuie să mă duc.

— Dar nu pleci definitiv...? O să te întorci?

— În cel mult trei sau patru luni.

— Va să zică, nu-i din cauza mea?

— Nu. De ce-ar fi?

— Oh, atunci e foarte bine. Nu poţi şti niciodată ce gîndesc oamenii... ce-şi închipuie. Mă luă de braţ. Hai să ne plimbăm puţin, zise ea.

Am privit în jurul meu — era întuneric şi ploua.

— Nu-i nimic, zise ea. O luăm de-a lungul aleii, şi apoi pe vechiul drum spre Woking. Ai ceva împotrivă? Desigur că nu. Că sînt cu capul gol? N-are importanţă. Pe acolo nu te întîlneşti niciodată cu nimeni.

— De unde ştii?

— Oh, am mai hoinărit şi alte dăţi ca acum... Desigur! Crezi că — şi făcu un semn cu capul spre casă — acolo-i toată viaţa mea?

— Nu, pe legea mea! am exclamat — nu cred.

Mă luă de braţ şi ne îndreptarăm spre alee.

— Noaptea este pasiunea mea, vorbi ea. Am ceva de vîrcolac în sînge. De fapt, nu poţi să ştii niciodată, în familiile astea vechi... De multe ori m-am întrebat... În orice caz, acum sîntem

singuri pe lume. Doar întunericul, şi frigul, şi cerul plin de nori, şi ploaia. Şi noi doi — împreună. Îmi place să simt ploaia pe faţă şi în păr, ţie nu?... Spune, cînd te îmbarci?

— Mîine.

— Oh, foarte bine, dar acum nu există mîine. Doar tu şi cu mine! Se opri, cercetîndu-mă cu privirea: Nu spui nimic — îmi răspunzi doar la întrebări!

— Nu-i adevărat.

— Ba da! Iar ultima dată, tu erai cel care vorbeai.

— Ca un dobitoc. Acum...

Ne privirăm unul pe altul, două siluete în întuneric.

— Te bucuri că eşti aici — cu mine?

— Sînt bucuros — încep să fiu — de fapt e mai mult decît bucurie.

Îşi puse mîinile pe umerii mei şi mă atrase spre ea, s-o sărut.

— Ah! şopti, şi cîteva momente am rămas lipiţi unul de altul.

— Gata, spuse deodată, desprinzîndu-se de lîngă mine. Uf, ce pachet de haine muiate sîntem în noaptea asta! Ştii, simţeam că o să ne sărutăm din nou într-o zi. Am simţit-o mereu. Ultima dată a fost parcă acum un veac.

— Printre ferigi.

— Da, printre ferigi. Îţi aminteşti? Şi buzele tale erau reci. Erau şi ale mele reci? Aceleaşi buze... după atîta timp... după atîtea cîte s-au petrecut!... Şi acum, hai să ne plimbăm puţin

împreună prin lumea asta de umbre. Lasă-mă să te iau de braţ. Doar să ne plimbăm, vrei? Ţine-mă strîns, pentru că eu cunosc drumul... şi nu vorbi... nu spune nimic. Doar dacă ai ceva de spus... Lasă-mă pe mine să vorbesc... Vezi, iubitul meu, întreaga lume e moartă şi dispărută... numai umbre... şi noi sîntem aici. Ce loc întunecat şi pustiu... Sîntem morţi. Sau ceilalţi toţi sînt morţi. Nu, noi sîntem morţi! Nimeni nu poate să ne vadă. Sîntem nişte umbre. Am ieşit din morminte, din trupurile noastre — şi sîntem împreună. Ăsta-i lucrul esenţial — că sîntem împreună. Dar tocmai de aceea lumea nu poate să ne vadă şi nici noi — abia dacă putem s-o vedem. Şsst! E bine aşa?

— Foarte bine.

Am mers cîtva timp într-o tăcere desăvîrşită. Am trecut pe lîngă o fereastră slab luminată, voalată de ploaie.

— Ce oameni neghiobi, zise ea, ce oameni neghiobi! Mă- nîncă şi dorm. Dacă ploaia n-ar răpăi pe copaci, i-am auzi sforăind. Şi visează lucruri atît de stupide — stupide ca şi gîndurile lor. Şi nici unul dintre ei nu ştie că trecem, amîn- doi — eliberaţi — degajaţi de ei. Tu şi cu mine!

Ne-am strîns unul într-altul, simţindu-ne aproape.

— Îmi pare bine că sîntem morţi, şopti ea. Ce bine-mi pare că sîntem morţi! Eram obosită de viaţă. Eram atît de obosită, dragul meu, şi atît de încătuşată...

Se opri brusc.

Am trecut plescăind prin nişte băltoace. Începeam parcă să-mi amintesc de lucrurile pe care voiam să i le spun.

— Ascultă! am exclamat. Vreau să te ajut. Ai mărturisit singură că eşti încătuşată. Ce s-a întîmplat? Ţi-am cerut să te căsătoreşti cu mine. Mi-ai promis. Dar simt că există ceva...

Ideile mele, aşa cum le exprimam, mi se păreau greoaie şi stîngace.

— E vorba de situaţia mea?... Sau e altceva... un bărbat?

Tăcerea nesfîrşită care urmă părea făcută din încuviinţare.

— Ah, cît m-ai chinuit. La început... vreau să spun, la început de tot... am crezut că vroiai să te căsătoreşti cu mine.

— Aşa e.

— Şi pe urmă...? În noaptea asta, vorbi ea după o lungă tăcere, nu pot să-ţi explic. Nu! Nu pot să-ţi explic. Ştiu că te iubesc... Dar... nu pot să-ţi explic! În noaptea asta... Iubitul

meu, sîntem singuri pe lume — şi lumea nu contează. Nimic nu contează. Sînt aici cu tine... În frig — şi patul meu stă părăsit. Îţi voi spune... Da, îţi voi spune cînd voi avea dreptul s-o fac, deşi oricînd va fi prea devreme. Dar în noaptea asta... Nu. Nu.

Se desprinse de lîngă mine şi păşi cîţiva paşi mai în faţă.

Apoi se întoarse spre mine.

— Ascultă, zise ea, trebuie să mă crezi... că eşti mort. Înţelegi? Nu glumesc. În noaptea asta, tu şi cu mine nu mai sîntem vii. E ceasul nostru. Ar putea să mai fie şi alte ceasuri, dar pe acesta nu vreau să-l stricăm. Sîntem... în Hades, dacă vrei. Unde nu există nimic de ascuns şi nimic de spus. Nici măcar trupuri. Nici griji. Ne-am iubit unul pe altul — pe pămînt — şi totul ne-a despărţit, dar acum nu mai contează. A trecut... Dacă nu eşti de acord — mă întorc acasă.

— Aş fi vrut... am început.

— Ştiu. Oh! iubitul meu, dacă ai putea măcar să înţelegi că ştiu ce vrei să spui. Dacă ai putea să nu-ţi pese de nimic — şi să mă iubeşti... în noaptea asta.

— Te iubesc.

— Atunci, iubeşte-mă, şi iasă deoparte toate lucrurile astea care te frămîntă. Iubeşte-mă! Sînt aici!

— Dar...

— Nu!

— Ei bine, fie cum vrei tu.

Şi astfel i-am făcut pe voie, şi am rătăcit împreună prin noapte, şi Beatrice mi-a vorbit despre dragoste...

N-am mai auzit niciodată în viaţa mea vreo femeie vorbind astfel despre dragoste, dezvăluind, dezgolind, şi atingînd cu imaginaţia toată mulţimea aceea de emoţii minunate pe care orice femeie poate că le ascunde. Citise

despre dragoste, se gîndise la dragoste, în minte îi răsunaseră mii de poezii dulci lăsîndu-i frînturi de amintiri frumoase; şi toate acestea le revărsa, fără sfială, cu atîta talent, în faţa mea. Nu pot reda ce-am simţit atunci, nu pot nici măcar să arăt cît de mult a contribuit magia glasului ei, radiaţia prezenţei ei atît de apropiate. Şi plimbarea noastră parcă n-avea să se sfîrşească, învăluiţi cum eram de căldură în aerul îngheţat, de-a lungul

unor drumuri întunecoase, nesfîrşite şi lunecoase — fără să zărim ţipenie de om, nici măcar vreun animal de cîmp.

— De ce se iubesc oamenii? întrebam.

— De ce nu s-ar iubi?

— Dar de ce te iubesc pe tine? De ce glasul tău îmi este mai dulce decît orice alt glas, faţa ta mai dragă decît orice altă faţă?

— Şi de ce te iubesc eu pe tine? întreba ea. Şi nu numai ce este frumos în tine, dar şi ce nu este? De ce îţi iubesc eu slăbiciunile, aroganţa? Căci le iubesc. În noaptea asta iubesc chiar şi picăturile de ploaie de pe blana ta!...

Aşa vorbeam în noaptea aceea; şi în cele din urmă, uzi leoarcă, radioşi încă, dar puţin obosiţi, ne-am despărţit la poarta grădinii. Hoinăriserăm două ceasuri prin regiunile stranii şi iraţionale ale fericirii noastre, şi întreaga lume din jur, şi mai ales lady Osprey şi toată casa, rămăseseră adormiţi — visînd la orice altceva în afară de Beatrice umblînd prin noapte şi prin ploaie.

Stătea în pragul porţii, o siluetă vagă cu ochii strălucitori.

— Întoarce-te, şopti ea. Te voi aştepta.

Parcă şovăia.

Îmi atinse reverul hainei.

— *Acum,* acum te iubesc, zise ea, ridicîndu-şi faţa spre mine.

Am strîns-o în braţe, tremurînd din cap pînă în picioare.

— Oh, Doamne! am exclamat. Şi trebuie să plec!

Se desprinse din braţele mele şi se opri, privindu-mă. O clipă, lumea păru plină de posibilităţi fantastice.

— Da, du-te! zise ea, şi dispăru închizînd poarta, lăsîn- du-mă singur, ca pe un om care se prăbuşeşte din ţara zînelor în întunericul negru al nopţii.

3

Expediţia în insula Mordet se desprinde pe fondul întregii mele vieţi ea o experienţă izolată, înconjurată de o atmosferă deosebită. Cred că ar putea constitui subiectul unei cărţi separate — a prilejuit de altfel întocmirea unui raport oficial destul de voluminos — dar în romanul vieţii mele nu constituie decît un episod, un amănunt într-un tot, şi am de gînd s-o povestesc ca atare.

O vreme detestabilă, o exasperare plină de nerăbdare provocată de întîrzieri şi amînări insuportabile, rău de mare, o lipsă generală de confort şi revelaţii umilitoare în ceea ce priveşte propria mea persoană — iată în linii mari amintirile lăsate de expediţie.

Am fost bolnav în tot timpul călătoriei. Nu ştiu de ce. A fost singura dată cînd am avut rău de mare — şi doar de cînd am devenit constructor de vase mi s-a mai întîmplat să fie vreme rea. Dar mirosul acela pătrunzător de cartofi era nespus de greţos. Iar la întoarcere, toată lumea de pe bric, pînă la ultimul om, s-a simţit rău, de îndată ce am pornit-o pe mare — sînt convins că ne-am intoxicat cu quap. La dus, ceilalţi şi-au revenit aproape toţi în cîteva zile, dar în ceea ce mă privea pe mine, aerul înăbuşitor de sub punte, mîncarea proastă, cabinele înghesuite şi murdare au întreţinut în tot timpul dacă nu răul de mare, în tot cazul o stare de acută depresiune fizică. Vasul era plin de gîndaci şi de tot felul de alte insecte mai intime. Pînă la Capul Verde mi-a fost frig tot timpul, iar apoi mă înăbuşeam de căldură; fusesem prea preocupat de Beatrice şi de dorinţa mea arzătoare de a porni de îndată pe *Maud Mary* la drum, ca să mă fi gîndit să-mi iau hainele potrivite, şi ceea ce îmi lipsea era mai

ales un veston. Doamne! cît de mult îmi lipsea un veston! Şi, în plus, eram închis laolaltă cu doi dintre cei mai plictisitori oameni din lume: Pollack şi căpitanul. Pollack, după ce reuşise să-şi domine răul într-un fel care s-ar fi potrivit mai bine capacităţii unei săli de operă decît unei prăpădite de cabine, a început dintr-odată să se simtă insuportabil de bine şi de vioi, şi şi-a scos o pipă voinicească din care fuma tutun tot atît de blond ca şi el, împărţindu-şi timpul aproape în mod egal între fumat şi încercarea de a-şi curăţi pipa. „Sînt doar trei instrumente cu care poţi într-adevăr să cureţi o pipă, obişnuia el să spună, ţinînd o bucată de hîrtie răsucită în mînă. Cel mai bun este o pană, al doilea un pai, iar al treilea agrafa de păr a unei fete. N-am mai văzut un vas ca ăsta. Auzi, să nu poţi găsi nici unul dintre aceste obiecte! Ultima dată cînd am venit prin locurile astea, erau ace de păr pretutindeni, chiar şi pe podeaua din cabina căpitanului. Un adevărat depozit. Ei?… Te simţi mai bine?”

La care de obicei începeam să înjur.

— Oh, ai să te simţi bine în curînd. Nu te supără dacă pufăi niţel din pipă?

Nu înceta să mă întrebe dacă nu vreau „să facem o partidă de Napoleon. Frumos joc. Te face să uiţi, şi astfel ai cîştigat jumătate din bătălie.”

Stătea în picioare legănîndu-se o dată cu vasul, şi trăgea din pipa umplută cu tutun blond, privind ceasuri întregi cu o înţelepciune inexprimabilă, dar cu un ochi albastru şi somnolent, spre căpitan. „Căpitanul e o figură, spunea el cînd se trezea din aceste meditaţii. Ar vrea să ştie ce avem de gînd să facem. Tare ar mai vrea să ştie.”

Aceasta părea să fie într-adevăr ideea dominantă a căpitanului. Dar mai dorea să impresioneze, spunîndu-mi că era de familie

bună, şi ţinea să-şi expună părerile ostile englezilor, literaturii engleze, constituţiei engleze şi aşa mai departe. Îşi făcuse ucenicia de marinar în marina română, iar engleza o învăţase din cărţi, mai pronunţînd uneori e-urile mute de la sfîrşitul unor cuvinte; devenise cetăţean englez, şi mă împingea fără să vreau la un patriotism care nu-mi era în fire, bătîndu-şi joc de tot ce era englez. Pollack se amuza „trăgîndu-l de limbă”. Numai cerul ştie cît de aproape am fost de crimă!

Cincizeci şi trei de zile am navigat, închis împreună cu aceştia doi şi cu un secund timid şi profund deprimat, care citea Biblia duminica şi-şi petrecea restul timpului liber într-o stare de letargie; cincizeci şi trei de zile închis ca într-un coteţ, într-un miros infect, fiindu-mi foame dar în acelaşi timp îngreţoşat de mîncarea de pe bord, în întuneric, frig şi umezeală, pe un vas puţin încărcat, care se legăna, tanga şi oscila tot timpul. Şi, clipă de clipă, conştient că nisipul din clepsidra norocului unchiului meu se scurge. Ce mizerie! Şi printre toate, îmi amintesc doar de un singur lucru luminos — o dimineaţă însorită în Golful Biscaya, şi imaginea unor valuri înspumate, verzi ca safirul, o pasăre zburînd în urma vasului şi catargele noastre legănîndu-se proiectate pe cer. Apoi vîntul şi ploaia s-au pogorît din nou asupra noastră.

Nu trebuie să vă închipuiţi că erau zile obişnuite, vreau să spun zile la fel de lungi toate; şi nici nu erau atît zile, cît lespezi lungi şi umede de timp care se întindeau fiecare pînă

la orizont, iar mare parte din lungimea lor era noapte. Umblai de colo pînă colo pe puntea ce se clătina, în bătaia vîntului de sud-vest, ceas după ceas, în întunericul îngheţat, cu vîntul împroşcînd stropi de ploaie; sau stăteai în cabină, plictisit şi bolnav, privind chipurile nedespărţiţilor tăi tovarăşi de drum, sub o lampă care răspîndea mai mult miros decît lumină. Apoi îl vedeai pe Pollack plimbîndu-se în sus şi în jos prin cameră, cu pipa stinsă în gură, cu o expresie ironică, ajungînd a şaptezeci şi şaptea oară la aceeaşi concluzie: „Căpitanul e o figură”; iar în acest timp cuvintele îi curgeau acestuia din urmă din gură într-un val sprinten şi neîncetat: „Anglia nu e o ţară aristocratică, nu! E o burghezie glorificată! E o plutocraţie. În Anglia nu mai există aristocraţie de la Războiul celor două Roze. În restul Europei, la răsărit de latini, da; în Anglia, nu.

Toată Anglia voastră este o clasă mijlocie. Oriunde ai privi, numai clasa mijlocie. Respectabilă? Tot ce-i bun — voi consideraţi că-i scandalos. Madame Grundy! Totul e mărginit, calculat, egoist. De aceea arta voastră e atît de mărginită, ca şi literatura şi filozofia voastră, de aceea sînteţi cu toţii atît de puţin artişti. Nu vreţi nimic decît profituri! Vă interesează doar cîştigul! Şi atunci, ce mai vreţi?...”

Cînd vorbea, îşi sublinia frazele cu gesturi violente, pe care noi europenii occidentali le-am abandonat: ridica din umeri, îşi agita braţele, întindea capul înainte, făcea nişte strîmbături uimitoare şi-şi răsucea mîinile pe sub nasul tău, pînă cînd îţi venea să-l plesneşti. Şi asta zi de zi, în timp ce eu trebuia să-mi stăpînesc furia, aşteptînd momentul cînd quapul va fi încărcat pe bord — spre marea uimire a acestui om. Ştiam că va avea mii de obiecţii faţă de tot ce va urma. Vorbea tot timpul ca un apucat; gura nu i se mai oprea. Şi totuşi, clipă de clipă vedeam

cum se agita marinarul din el, ros de simţul răspunderii, veşnic neliniştit de poziţia vasului, veşnic imaginîndu-şi tot felul de primejdii. Dacă marea ne zgîlţîia prea tare, ieşea pe dată din cabină, cu ţipete şi întrebări nenumărate, obsedat de ce se putea petrece în cală, chinuit de perspectiva deplasării lestului sau a infiltrării apei în vas. Cînd ne-am apropiat de coasta africană, teama sa de stînci şi de bancuri de nisip a devenit contagioasă.

— Nu cunosc coasta, spunea. Am acceptat să vin aici pentru că ştiam că vine şi Gordon-Nasmyth. Şi pe urmă, el n-a mai venit!

— Riscurile războiului, i-am replicat, încercînd zadarnic să găsesc vreun motiv, altul decît purul hazard, care l-a determinat pe Gordon-Nasmyth să-i aleagă pe aceşti doi indivizi. M-am gîndit chiar că Gordon-Nasmyth avea poate temperament artistic şi-i plăceau contrastele, sau poate că — cine ştie? — căpitanul îl ajuta să-şi exprime propriile-i sentimente anti-britanice. Era într-adevăr un căpitan nemaipomenit de incapabil.

În general, însă, eram bucuros că venisem, chiar şi în ceasul al unsprezecelea, ca să văd cum se vor desfăşura lucrurile.

(În treacăt fie zis, în cele din urmă căpitanul, din pură nervozitate, a făcut vasul să eşueze la o extremitate a insulei Mordet; după vreun ceas, însă, cu ajutorul fluxului şi cu eforturile noastre reunite am reuşit să-l punem din nou pe apă.)

Bănuiam că secundul nu-l înghite pe căpitan, cu mult înainte de a-şi fi exprimat părerea. Era, spuneam, un om taciturn, dar într-o zi nu s-a mai putut stăpîni. Stătuse cu braţele încrucişate pe masă, întunecat şi dus pe gînduri, cu pipa în gură, în timp ce glasul căpitanului ajungea de sus pînă la noi.

Secundul îşi ridică ochii grei spre mine şi mă privi o clipă. Apoi pieptul i se umflă, ca la un om gata să înceapă să vorbească. Îşi scoase pipa din gură. Eu stăteam ghemuit, în aşteptare. În sfîrşit, îi dădu drumul. Înainte de a vorbi, clătină de cîteva ori din cap, ca să-şi facă curaj.

— E…

Făcu o mişcare stranie şi misterioasă din cap, dar şi un copil şi-ar fi putut da seama că vorbeşte despre căpitan.

— E un străin.

Mă privi cîtva timp cu îndoială şi, în cele din

urmă, se hotărî să spună mai limpede ce gîndeşte.

— Asta e — un *Dago!*[1]

[1] Termen de dispreţ, la adresa unui spaniol, portughez sau italian.

Dădu din cap, ca cineva care dă ultima lovitură de ciocan peste un cui, şi am înţeles că spusese tot ce avea de spus. Faţa lui, deşi tot hotărîtă, deveni la fel de liniştită şi de goală ca o sală imensă după ce publicul s-a risipit — şi în cele din urmă o închise şi o încuie cu pipa.

Dacă aş fi început să întreb, ar fi fost prea mult — tot ce trebuia spus, fusese spus. Dar ştiam că pot să mă bizui pe el şi că eram prieteni. În realitate n-a trebuit să mă bizui niciodată pe el, dar asta n-a afectat relaţiile noastre.

În partea din faţă, echipajul trăia aproape la fel ca şi noi, numai că mai înghesuit, într-o mai mare murdărie şi umezeală, cu mai mulţi aburi şi paraziţi. Hrana era proastă, dar lor li se părea totuşi că duc o viaţă de huzur. După cîte am putut să-mi dau seama, erau oameni foarte săraci, îmbrăcaţi ca vai de ei, iar puţinele obiecte personale pe care le aveau erau o sursă de neîncredere mutuală. Şi în timp ce înaintam spre sud, legănaţi de valuri, jucau jocuri de noroc şi se băteau cu brutalitate, se certau şi se înjurau, pînă ţipam la ei să se potolească...

Pot să vă spun — cel puţin aşa mi-a apărut mie — că nu există nimic romantic într-o călătorie pe mare cu un vas mic cu pînze. Romantismul se află doar în mintea visătorului rămas pe ţărm. Toate acele bricuri, goelete şi fregate, care mai pornesc încă şi astăzi din micile porturi, sînt relicvele unei epoci de negoţ mărunt, tot atît de lamentabile şi învechite ca o casă din epoca georgiană, prăbuşită într-o rînă şi devenită de fapt o cocioabă. Sînt doar rămăşiţe plutitoare ale unei cocioabe, la fel cum icebergurile sînt rămăşiţe plutitoare ale gheţarilor. Un om civilizat, care a învăţat să se spele, care-şi respectă necesităţile fizice, obişnuinţa hranei curate şi cumpătate, şi mai ales timpul, nu mai poate să le suporte. Ele

dispar, şi vapoarele zgomotoase, consumatoare de cărbuni, le iau locul, mai curate, mai frumoase...

Ei bine, pe un asemenea vas cu pînze am călătorit eu spre Africa, şi am ajuns în cele din urmă într-o lume care semăna mai curînd cu o baie de aburi, în mijlocul unui miros cald de plante descompuse, în urechi şi în ochi cu hula şi cu imaginile îndepărtate şi intermitente ale coastei. În toată această perioadă am trăit o viaţă stranie, concentrată, simţindu-mă ca şi cînd aş fi căzut într-un puţ. Am renunţat la toate obiceiurile

anterioare, iar toate perspectivele mele dinainte au devenit simple amintiri.

Situaţia pe care pornisem s-o salvez îmi apărea acum ceva foarte mic şi îndepărtat; nu-i mai simţeam urgenţa. Beatrice şi „Lady Grove”, unchiul meu şi Hardingham, zborurile în văzduh şi viziunea mea obişnuită asupra unor lucruri vaste, rapide şi eficiente, deveniseră la fel de îndepărtate ca o lume pe care o părăsisem pentru totdeauna...

4

Toate aceste amintiri din Africa formează un capitol aparte. A fost pentru mine o expediţie pe un tărîm al naturii sălbatice, în afara lumii guvernate de oameni, primul meu contact cu aspectul fierbinte al maicii noastre Natura, care a dat naştere junglei — aspectul ei rece care ne-a dat vîrtejul aerului începusem să-l cunosc destul de bine. Sînt amintiri ţesute pe o urzeală de soare, căldură şi un miros constant şi cald de putreziciune. Şi se sfîrşesc în ploaie — ploi cum n-am mai văzut niciodată, o revărsare vehementă, frenetică de apă. Numai prima traversare lentă prin braţul de apă din spatele insulei Mordet am făcut-o pe un soare incandescent.

Înaintam încet cu vasul nostru cu vopseaua coşcovită, murdar, cu pînze peticite şi o sirenă ponosită înfăţişînd-o pe *Maud Mary;* aruncam sonda şi cercetam atenţi malurile înalte, acoperite de păduri cu copaci pe jumătate scufundaţi în apă. Înaintam cu o uşoară briză din spate, ocolind insula Mordet şi ştiam că quapul era la o distanţă de cel mult o zi de noi.

Ici şi colo, flori ciudate spărgeau monotonia întinderilor umede acoperite de verdeaţă, ca o

trîmbiţare de culori. Tot felul de animale se furişau prin junglă, ne priveau ţintă şi apoi ţîşneau înapoi cu foşnet, scufundîndu-se în tăcere, în apa leneşă, opacă, apăreau mereu vîrtejuri şi se auzeau plescăituri; şiruri de băşicuţe se spărgeau la suprafaţă, dovedind existenţa luptelor şi tragediilor submarine; din cînd în cînd, se vedeau crocodilii, ca o flotă de trunchiuri eşuate, încălzindu-se la soare. Ziua era linişte, o linişte deprimantă, întreruptă doar de bîzîitul insectelor şi de trosniturile şi plescăiturile care însoţeau înaintarea vasului, de strigătele oamenilor care aruncau sonda şi de răcnetele confuze ale căpitanului; dar în timpul nopţii, cum stăteam amaraţi de cîte un mănunchi de copaci, întunericul aducea la viaţă mii de fiinţe din apele mlăştinoase, iar din pădure răsunau ţipete şi urlete, mugete şi răgete care ne făceau să fim bucuroşi că ne aflăm la bord. O dată am văzut printre trunchiurile copacilor nişte flăcări lungi. Am trecut pe lîngă două sau trei sate; femei şi copii tuciurii se uitau spre noi gesticulînd, iar la un moment dat un om a apărut într-o barcă, dintr-un braţ de apă, şi a strigat spre noi ceva într-o limbă necunoscută; în cele din urmă am ajuns la loc deschis, pe o întindere plată, un lac mare mărginit de nămol, de gunoaie înălbite şi copaci morţi, fără un crocodil, fără măcar o pasăre de apă, într-un cuvînt unde nu se vedea şi nu se auzea o fiinţă vie; şi am zărit în depărtare, întocmai cum ne-a descris Nasmyth, ruinele postului părăsit şi în apropierea lui două grămezi de substanţă gălbuie-murdară, sub un colţ de stîncă — quapul! Pădurea se oprea ceva mai departe. Spre dreapta noastră terenul cobora, pustiu, şi mai departe, într-o scobitură, pătrundeau valurile mării.

Am îndreptat vasul spre grămezile acelea şi am acostat încet şi cu grijă lîngă digul ruinat.

Căpitanul se apropie de mine.

— Ăsta e? întrebă el.

— Da, i-am răspuns.

— De asta am venit, ca să facem comerţ?

Vorbea ironic.

— Nu, am replicat...

— Gordon-Nasmyth mi-ar fi spus de mult ce căutăm aici.

— Am să-ţi spun acum, am zis. Ne vom apropia cît putem mai mult de grămezile acelea două — le vezi? — de sub stîncă. Pe urmă vom arunca peste bord tot balastul şi vom încărca grămezile. Apoi ne întoarcem acasă.

— Pot să te întreb — e aur?

— Nu, am răspuns pe un ton nu prea politicos, nu e aur!

— Atunci ce e?

— O substanţă — cu o anumită valoare comercială.

— Nu putem s-o luăm, zise el.

— Ba putem, l-am asigurat.

— Nu putem, stărui cu aceeaşi convingere. Nu ne gîndim la acelaşi lucru. Dumneata ştii prea puţine... Dar... Este o regiune interzisă.

M-am întors spre el înfuriat brusc şi i-am întîlnit ochii strălucitori şi aţîţaţi. O clipă ne-am cercetat unul pe altul. Apoi am zis:

— E riscul nostru. De acord, comerţul e interzis, dar ăsta nu-i comerţ... Trebuie să luăm substanţa de aici.

Ochii îi licăriră, dar clătină din cap...

Bricul se apropia încet, prin lumina înserării, de plaja stranie, pîrjolită şi pustie; cîrmaciul căuta să prindă cu urechea cearta mînioasă, purtată cu voce joasă, între mine şi căpitan, şi în care interveni curînd şi Pollack. În cele din urmă, am acostat la o sută de metri de ţintă, şi în tot timpul cinei, pînă tîrziu în noapte, ne-am certat, cu intermitenţe şi în izbucniri furioase, în legătură cu dreptul nostru de a încărca tot ce ne plăcea.

— Nu vreau să fiu amestecat în treaba asta, stăruia el. Mă spăl pe mîini.

Toată noaptea părea să ne fi certat în zadar.

— Dacă nu e comerţ, zicea el, atunci e prospecţiune şi exploatare minieră. Şi asta e şi mai rău. Orice om care cunoaşte cîte ceva din treaba asta — oricine în afară de un englez — ştie că e şi mai rău.

Ne-am certat, şi mi-am ieşit din fire, şi l-am înjurat. Pollack se stăpînea mai bine şi îşi mesteca pipa, supraveghind cu ochii săi albaştri gesturile căpitanului. În cele din urmă am urcat pe punte să mă răcoresc. Cerul era acoperit. Am observat că toţi oamenii din echipaj se strînseseră în partea din faţă, privind la luminozitatea slabă şi pîlpîindă a grămezilor de quap — o fosforescenţă ca aceea care se poate vedea uneori la lemnele putrezite. Şi pe întinsul plajei, spre est şi spre vest, se zăreau pete şi fîşii, ca un clar de lună diluat...

Am rămas treaz pînă în zori, frămîntînd în minte planuri prin care aş putea să înfrîng opoziţia căpitanului. Eram hotărît să încarc pe bord quapul, chiar dacă va trebui să ucid pe cineva. Niciodată în viaţă nu mai fusesem contrariat într-un asemenea hal! După această călătorie insuportabilă!

Se auzi o bătaie în uşa cabinei, apoi uşa se deschise şi am reuşit să desluşesc o faţă bărboasă. „Intră” am spus — şi faţa

smeadă şi volubilă a căpitanului, pe care abia o puteam distinge în lumina slabă, apăru ca să mi se adreseze confidenţial şi să-mi umple cabina cu şoapte şi gesturi. Stătuse şi el treaz şi se gîndise din nou la toate. Venise să-mi explice — zicea el — o mulţime de lucruri. Stăteam furios, întrebîndu-mă dacă împreună cu Pollack n-am putea să-l închidem în cabina lui şi să conducem vasul fără el. „Nu vreau să zădărnicesc expediţia, am auzit dintr-un val de proteste, şi apoi am reuşit să descifrez: un comision… un comision cît de mic… pentru riscuri speciale!” „Riscuri speciale” — era o expresie care se auzea frecvent. L-am lăsat să-mi explice mai pe larg ce voia. Părea că mai pretindea şi nişte scuze pentru ceva ce-i spusesem. Nu mă îndoiam că-l insultasem în focul discuţiei. În cele din urmă şi-a precizat pretenţiile. Am ieşit din tăcerea mea şi am început să mă tîrguiesc.

— Pollack! am strigat, bătînd cu pumnul în peretele cabinei.

— Ce s-a întîmplat? întrebă acesta.

I-am explicat pe scurt despre ce era vorba.

Se făcu tăcere.

— E o figură, zise apoi Pollack. Să-i dăm comisionul. N-am nimic împotrivă.

— Cum? am exclamat.

— Am zis eu că-i o figură, asta-i tot, zise Pollack. Vin îndată.

Apăru în pragul uşii, o siluetă vagă şi albicioasă, care se alătură şoaptelor noastre vehemente.

Trebuia să-l cumpărăm pe căpitan; a trebuit să-i promitem zece la sută din beneficiul nostru — şi aşa problematic. Urma să-i dăm zece la sută din preţul cu care aveam să vindem marfa, întrecînd astfel cu mult plata care i se cuvenea. Ei bine, în starea de oboseală şi răvăşire în care mă aflam, am găsit o slabă consolare la gîndul că eu, ca reprezentant al expediţiei Gordon-

Nasmyth, urma să-mi vînd marfa mie, ca reprezentant al Organizaţiilor Comerciale. Şi ce m-a exasperat cel mai mult a fost insistenţa căpitanului ca învoiala noastră să fie scrisă.

— Sub forma unei scrisori, stăruia într-una.

— Foarte bine, am consimţit, sub forma unei scrisori. Imediat! Adu o lampă!

— Şi scuzele, adăugă el împăturind scrisoarea.

— Foarte bine, am spus; şi scuzele.

Mîna îmi tremura de furie în timp ce scriam, şi după aceea n-am putut să adorm din cauza furiei împotriva acestui netrebnic. În cele din urmă m-am sculat. Mi-am dat seama că eram amorţit şi înţepenit de tot. În uşa cabinei m-am lovit la degetul de la picior şi m-am tăiat în timp ce mă bărbieream. În fine, au apărut zorile şi am început să mă plimb pe punte, într-o stare de exasperare extremă. Soarele răsări brusc şi îmi aruncă în ochi lumina-i orbitoare; n-am găsit nimic mai bun de făcut decît să înjur soarele. Îmi imaginam obstacole noi, de data aceasta din partea echipajului, şi m-am apucat să vorbesc cu glas tare, pregătindu-mi argumentele în cearta ce va urma.

Maladia quapului îmi intrase în sînge.

5

Mai curînd sau mai tîrziu, embargoul ridicol care există asupra întregii coaste răsăritene a insulei Mordet va fi ridicat şi atunci se va putea verifica existenţa reală a grămezilor de quap. Sînt sigur că n-am făcut altceva decît să luăm o parte periferică dintr-un strat care se întinde de la ţărm pînă în inima insulei. Grămezile acelea nu reprezentau decît conţinutul sfărîmat a două cavităţi neregulate în stîncă, prezenţa lor fiind

tot atît de naturală ca orice talus sau moviliţă de acest fel, iar nămolul de pe ţărmul mării, care se întinde pe distanţă de mile întregi, este amestecat cu quap, şi este radioactiv, şi uşor fosforescent în timpul nopţii. Toate amănuntele în legătură cu acele locuri, cititorul le va găsi în „Geological Magazine” din octombrie 1905, şi îl sfătuiesc să parcurgă articolul din revistă. Tot acolo va găsi teoriile mele, neconfirmate încă despre natura acelei substanţe. Dacă se dovedeşte că am dreptate, înseamnă că am găsit ceva mult mai important din punct de vedere ştiinţific decît toţi compuşii întîmplători ai diferitelor metale rare, pehblenda, rutiliul şi celelalte pe care se bazează descoperirile revoluţionare din ultima decadă. Acestea nu sînt decît mici centre moleculare de desintegrare, de descompunere şi putrezire misterioasă a unoi elemente, considerate cîndva ca fiind lucrurile cele mai stabile din natură. Dar există ceva — singurul cuvînt care s-ar potrivi este *canceros,* dar şi acesta nu se potriveşte prea bine — în quap, ceva care se furişează şi trăieşte aşa cum boala trăieşte prin distrugere; o agitaţie şi o tulburare elementară, neînchipuit de malefică şi stranie.

Să nu credeţi că această comparaţie este doar rodul imaginaţiei. Pentru mine, radioactivitatea este o adevărată boală a materiei. Mai mult, este o boală contagioasă, care se răs- pîndeşte. Nişte atomi degeneraţi, pe punctul de a se sfărîma, dacă sînt puşi lîngă alţii, îi fac şi pe aceştia să se agite, pierzîndu-şi existenţa coerentă pe care o aveau. Materia suferă în acest caz exact ceea ce se întîmplă cu decăderea unei culturi vechi în societate — o pierdere a tradiţiilor, a distincţiilor şi a reacţiilor certe. Cînd mă gîndesc la aceste inexplicabile centre dizolvante care au apărut pe globul nostru — grămezile de quap sînt fără

îndoială, de departe, cele mai mari care au fost descoperite pînă acum în lume, restul nefiind decît urme în grăunţe şi cristale — am viziunea grotescă a întregii lumi care va fi pînă la urmă roasă, putrezită şi împrăştiată. Astfel încît, în timp ce omul continuă să lupte şi să viseze, însăşi substanţa sa se va schimba şi se va prăbuşi sub el. Menţionez aceasta aici doar ca o închipuire ciudată şi persistentă. Să presupunem că într-adevăr acesta va fi sfîrşitul planetei noastre; nici un fel de culme splendidă, nici un fel de acumulare uriaşă de realizări, ci doar — descompunere atomică! Adaug această idee la acelea ale cometei care ne va arde, a corpului întunecat care va apare în spaţiu, a stingerii soarelui, a orbitei distorsionate, ca pe un sfîrşit nou şi mult mai posibil — în măsura în care ştiinţa poate prevedea sfîrşiturile — pentru această stranie pantomimă a materiei pe care o numim viaţă omenească. Personal, nu cred că acesta va fi sfîrşitul; nici o fiinţă omenească nu poate să creadă într-un astfel de sfîrşit şi să continue să trăiască, dar ştiinţa ni-l arată ca pe un lucru posibil, — ştiinţa şi raţiunea. Dacă fiinţe omeneşti izolate — dacă un singur copil rahitic — se poate naşte printr-un accident şi poate muri inutil, de ce nu şi întreaga rasă? Sînt întrebări la care nu s-a răspuns niciodată, la care nici nu încerc să răspund, dar gîndul quapului şi al misterelor sale mi le aminteşte din nou.

Un lucru e însă absolut sigur: plaja şi milul pe o distanţă de două mile şi mai bine, în fiecare parte, erau lipsite de viaţă — mai lipsite de viaţă decît mi-aş fi putut închipui vreodată că este un ţărm tropical, şi toate frunzele şi ramurile moarte şi putrezite, şi peştii morţi, şi toate celelalte vietăţi care fuseseră aruncate pe ţărm se încreţeau de îndată şi se albeau. Cîte un crocodil ieşea din apă să se prăjească la soare, sau cîte o pasăre de apă explora dintr-o curiozitate trecătoare mîlul şi colţurile de stîncă care se ridicau din el. Era singura animaţie de pe ţărm. Iar aerul devenea fierbinte şi auster, uscat şi coroziv, cu totul diferit de îmbrăţişarea caldă şi umedă care ne întîmpinase la prima noastră apropiere de coasta africană şi cu care ne obişnuiserăm.

Cred că principala influenţă a quapului asupra noastră a fost o sporire a tensiunii nervilor, dar aceasta nu este decît o ipoteză nejustificată. În orice caz, avea un efect asemănător cu acela al vîntului de răsărit. Am devenit cu toţii iritabili, greoi, moleşiţi şi suportînd cu greu starea de moleşeală. Am ancorat cu greutate bricul de stînci, şi am coborît pe ţărmul plin de mîl, hotărîţi să rămînem acolo şi să fim remorcaţi după ce vom termina. Terenul era gras ca untul. Eforturile noastre de a fixa scînduri şi traverse pentru a căra cu roabele quapul pe bord au fost cît se poate de greşit concepute — şi într-adevăr această muncă poate fi uneori foarte greşit concepută. Căpitanul avea o teamă superstiţioasă ca nu cumva vasul să păţească ceva; numai la gîndul acesta, începea să se agite sălbatic, să vocifereze în mod inutil. Strigătele sale îmi răsună şi azi în amintire — şi pot să spun că la fiecare criză de ţipete, tot ce spunea începea să semene din ce în ce mai puţin cu vreo limbă cunoscută.

Dar n-are rost să scriu aici întreaga istorie a acelor zile de trudă şi eşecuri, să povestesc cum Milton, unul dintre oameni, a căzut de pe scîndură de la vreo treizeci de picioare înălţime, împreună cu roaba, şi şi-a rupt braţul şi cred că şi o coastă, nici cum eu şi cu Pollack i-am pus la loc braţul şi l-am îngrijit în timpul febrei care a urmat, nici cum marinarii s-au îmbolnăvit unul după altul de malarie, şi cum — în virtutea reputaţiei mele de om de ştiinţă — am fost obligat să fac pe doctorul şi să-i tratez cu chinină, şi apoi văzînd că chinina le

făcea mai mult rău decît bine, să-i doftoricesc cu rom şi doze mici de sirop Easton, din care s-a întîmplat să se găsească o cutie cu sticluţe pe bord — Dumnezeu şi Gordon-Nasmyth ştie de ce! Trei zile întregi am zăcut cu toţii într-o stare lamentabilă şi n-am reuşit să încărcăm pe bord nici măcar o roabă. Apoi, cînd am reluat lucrul, mîinile oamenilor, s-au umplut de răni. Nu aveam mănuşi; am încercat să-i conving să-şi acopere mîinile cu ciorapi sau cîrpe unse cu grăsime în timpul cît lucrau cu lopata şi cu roaba. N-au vrut s-o facă, din cauza căldurii şi pentru că îi stingherea. Din păcate, această încercare a mea i-a făcut să-şi îndrepte atenţia spre quap, începînd să-l considere sursa răului de care sufereau, pre- cipitînd ceea ce, pînă la urmă, a pus capăt operaţiei noastre de încărcare, şi a dus la un fel de grevă. „Ne-am săturat”, ziceau ei, şi pe urmă s-au dus în partea din spate a vasului să-şi spună părerea. Căpitanul s-a lăsat intimidat.

În toate aceste zile, vremea a fost păcătoasă — ba o căldură de cuptor sub un cer de un albastru intens şi ameninţător, ba o ceaţă fierbinte care-ţi rămînea în gîtlej ca lîna şi transforma oamenii de pe podeţul de scînduri în siluete de uriaşi lipsite de culoare, ba o izbucnire sălbatică de furtună, cu tunete dezlănţuite şi ploaie. În tot acest timp, luptînd împotriva bolii, căldurii, şi toropelii, o singură voinţă impetuoasă predomina în mine — să menţin vasul în stare de plutire, să menţin cel puţin un singur leit-motiv, indiferent de oricare altele care ar apărea sau ar înceta: zgomotul cazmalelor, scîrţîitul şi scrîşnetul roabelor, sunetul înfundat al paşilor oamenilor călcînd pe podeţul de scînduri care se legăna, şi apoi la sfîrşit, bang, bang, încărcătura răsturnată în cală. „Încă o roabă, slavă Domnului! încă o mie cinci sute, sau poate chiar două mii de lire

sterline, pentru salvarea lui Ponderevo!”...

Am aflat multe lucruri despre mine şi despre oameni, în general, în aceste săptămîni de strădanii în insula Mordet. Înţeleg acum ce e în inima exploratorului, a patronului nemilos, a traficantului de negri. Îi adusesem pe aceşti oameni într-un loc unde-i ameninţa o primejdie pe care ei n-o înţelegeau, ferm hotărît să le înfrîng opoziţia, să-i supun şi să-i folosesc pentru scopurile mele, şi în acelaşi timp îi uram.

De fapt, tot timpul cît quapul s-a aflat lîngă mine uram întreaga omenire...

Şi mai aveam şi senzaţia că trebuie să mă grăbesc, te- mîndu-mă totodată că vom fi descoperiţi şi operaţiile noastre vor fi oprite. Voiam să ies din nou în larg — să pornim spre nord cu prada. Îmi era teamă că din largul mării s-ar putea zări catargele vasului, trădîndu-ne prezenţa vreunui curios. care străbătea marea. Şi într-o seară, spre sfîrşitul şederii noastre, am zărit o canoe cu trei băştinaşi, departe, la celălalt capăt al lacului; am luat un ochean de la căpitanul vasului şi l-am îndreptat spre ei — priveau ţintă la noi. Unul din ei părea să fie metis şi era îmbrăcat în alb. Ne-au observat cîtăva vreme liniştiţi şi apoi s-au depărtat vîslind pe un canal spre umbra pădurii.

Şi trei nopţi la rînd, chinuindu-mi imaginaţia înfierbîntată, m-a urmărit în vis figura unchiului meu, albă ca de clown, cu gîtlejul tăiat de la o ureche la cealaltă — o tăietură lungă, de culoare brună. „Prea tîrziu, zicea el, prea tîrziu!”...

6

Nu trecuse decît o zi sau două după ce ne-am apucat să încărcăm quapul, cînd am fost cuprins de nişte insomnii atît de puternice şi m-am simţit atît de nenorocit, încît n-am mai putut îndura să stau pe vas. Cu puţin înainte de răsăritul soarelui, care acolo se ivea brusc, am împrumutat puşca lui Pollack, am coborît pe podişca de scînduri, am trecut peste grămezile de quap şi am început să hoinăresc pe ţărm. Am umblat aşa vreo milă şi jumătate în ziua aceea, trecînd puţin şi dincolo de ruinele postului

părăsit; peisajul dezolant dimprejur mi-a captat într-un fel interesul, şi cînd m-am întors am constatat că am putut să dorm aproape o oră. A fost o încîntare să rămîn atîta timp singur — fără căpitan, fără Pollack, fără nimeni. Aşa că am repetat şi a doua zi expediţia, apoi în ziua următoare, pînă cînd a devenit obicei. O dată ce pusesem pe roate săpatul şi căratul quapului, nu prea aveam

ce să fac, aşa încît plimbările au devenit tot mai lungi; începusem chiar să-mi iau şi cîte ceva de mîncare.

Am împins aceste hoinăreli pînă dincolo de regiunea pustiită de quap. După aceea urma mai întîi o zonă de vegetaţie pipernicită, apoi un fel de junglă mlăştinoasă în care era greu de pătruns, şi apoi începea pădurea — trunchiuri uriaşe de copaci, liane încîlcite şi rădăcini înfipte într-un noroi care mustea. Pe aici obişnuiam să hoinăresc, culegînd cîte o plantă sau petrecîndu-mi timpul în visare — dornic mereu să aflu ce-o fi mai încolo, pe înălţimile însorite — şi tot aici am ucis un om.

A fost omorul cel mai absurd şi mai fără rost care se poate închipui. Chiar în timp ce aştern pe hîrtie amănuntele pe care le am bine întipărite în minte, resimt din nou senzaţia aceea de straniu, de inutil, de incompatibilitate cu oricare din teoriile precise şi clare pe care le au oamenii despre viaţă şi despre sensul lumii înconjurătoare. Am ucis un om, şi vreau să povestesc cum l-am ucis, dar de ce am făcut-o şi mai ales de ce trebuie să fiu răspunzător, nu pot să explic.

În dimineaţa aceea dădusem peste o urmă în pădure, şi-mi trecuse prin minte gîndul neplăcut că ar fi paşi omeneşti. N-aş fi vrut să dau peste nici o fiinţă omenească. Cu cît expediţia noastră venea mai puţin în contact cu populaţia africană, cu atît reuşita era mai sigură. Destul de ciudat, dar pînă atunci fuseserăm scutiţi de sîcîielile băştinaşilor. Aşa că m-am întors şi tocmai îmi croiam drum prin mlaştină, printre rădăcini, frunze moarte şi flori căzute din universul de verdeaţă de deasupra, cînd deodată mi-am zărit victima.

L-am văzut abia cînd mă aflam la vreo patruzeci de picioare depărtare, stînd complet nemişcat şi privindu-mă.

Nu era un individ prea plăcut la vedere. Avea pielea foarte neagră şi era complet gol, cu excepţia unei pînze murdare în jurul şoldurilor; picioarele îi erau strîmbe, cu degetele răşchirate, iar capătul de sus al pînzei şi sfoara cu care o legase îi încreţeau pîntecele diform. Avea fruntea joasă, nasul foarte turtit, şi buza de jos, umflată, era de un roşu vînăt. Părul îi era scurt şi zbîrlit, iar la gît îi atîrna, legată cu o sfoară, o punguţă de piele. Ţinea în mînă o puşcă, iar la brîu avea înfiptă o cutie cu praf de puşcă. Era o confruntare

curioasă. Colo, în faţa lui, mă aflam eu, puţin cam murdar poate, dar avînd încă aerul unei fiinţe omeneşti destul de civilizate, născută, crescută şi educată într-o vagă tradiţie, în mînă cu o armă neobişnuită. Şi fiecare dintre noi era, prin esenţă, un creier agitat de gînduri rapide, tulburat de această întîlnire, neştiind ce gîndea celălalt sau cum să se poarte cu el.

Omul se dădu cu vreo doi paşi înapoi. Se poticni şi se întoarse s-o ia la goană.

— Stai, am strigat; stai, smintitule! Şi am început să alerg după el, strigîndu-i şi alte cuvinte în engleză. Dar nu mă puteam lua la întrecere cu el în goana aceasta pe un teren plin de rădăcini şi noroi.

Deodată mi-a trecut prin cap o idee nesăbuită: „Nu trebuie să scape, ca să nu spună şi altora!”

În aceeaşi clipă m-am oprit, am ridicat puşca, am ochit cu sînge rece, apăsînd cu grijă pe trăgaci şi am ţintit drept în spate.

Am văzut, şi încă cu o tresărire de bucurie, cum glontele l-a izbit între omoplaţi. „L-am nimerit!” am strigat, lăsînd să-mi cadă arma, în timp ce omul s-a prăbuşit şi a murit fără a scoate un geamăt. „Pe legea mea, am exclamat cu o nespusă surpriză, l-am ucis!” M-am uitat în jur şi apoi am înaintat cu precauţie, stăpînit de un sentiment de curiozitate amestecată cu uimire, să văd omul al cărui suflet îl azvîrlisem, cu atîta lipsă de ceremonie, afară din lumea noastră. M-am dus spre el nu cum te-ai duce spre ceva ce ai înfăptuit, ci cum te-ai apropia de un lucru pe care l-ai găsit.

M-am aplecat şi l-am ridicat de umăr, şi astfel mi-am dat seama că avea faţa zdrobită şi că probabil murise într-o clipă. I-am dat drumul şi m-am întors scrutînd cu privirea printre copaci. „Dumnezeule!” am exclamat. Era a doua fiinţă omenească pe care o vedeam moartă — fireşte,

în afară de piesele de recuzită anatomică, de mumii şi de alte asemenea obiecte expuse. Stăteam lîngă el uluit, peste măsură de uluit.

Şi deodată, un gînd a străbătut prin toată tulburarea mea: o fi auzit oare cineva împuşcătura?

Repede mi-am încărcat la loc arma. După o vreme m-am simţit oarecum în siguranţă, şi din nou am început să mă gîndesc la omul pe care-l ucisesem. Ce era de făcut?

Mi-am spus că ar trebui poate să-l îngrop. În tot cazul, trebuia să-l ascund. Am reflectat cu sînge rece şi apoi mi-am pus arma la îndemînă, l-am apucat de un braţ şi l-am tîrît într-un loc unde noroiul părea mai moale, azvîrlindu-l acolo. Punga cu praf de puşcă îi căzuse de la brîu şi m-am întors s-o iau. Am profitat de ocazie ca să-l împing mai tare cu patul puştii în noroi.

Mai tîrziu toate astea mi-au apărut în toată grozăvia lor, dar în clipa aceea a fost ceva firesc. Am privit împrejur să văd dacă nu rămăsese vreo urmă a omorului, cu preocuparea celui ce-şi face valiza într-o cameră de hotel.

Am căutat să mă orientez, şi m-am îndreptat prevăzător spre vas. Aveam aerul grav şi îngîndurat al unui băietan prins în timp ce vîna pe pămîntul altuia. Şi fapta a început să-mi apară în adevărata ei lumină abia cînd am ajuns aproape de vas; abia atunci am început să realizez că e ceva cu totul diferit de uciderea unei păsări sau a unui iepure.

Oricum, în timpul nopţii, fapta a luat proporţii enorme, monstruoase. „Dumnezeule! am strigat, tresărind şi trezin- du-mă; dar am ucis un om!”

După aceea am rămas treaz, cu ochii larg deschişi, urmărind parcă imaginile care-mi treceau prin minte. Ciudat, dar aceste viziuni se împleteau cu chipul disperat al unchiului meu, aşa cum îl visasem. Trupul negru, pe care-l vedeam acum mutilat şi în parte îngropat — dar care totuşi nu mi se părea mort, ci însufleţit şi conştient — se amesteca în mintea mea cu tăietura brună de sub bărbia unchiului meu. Am încercat să scap de această obsesie oribilă, care stăruia însă, în ciuda tuturor eforturilor.

Ziua următoare mi-a fost cu totul întunecată de imaginea persistentă a acelei creaturi urîcioase. Sînt omul cel mai puţin superstiţios din lume, dar cadavrul băştinaşului mă atrăgea. Aşa că n-am avut ce face şi m-am întors la tufişurile acelea, exact în locul unde-l ascunsesem.

Cine ştie ce fiară păcătoasă trecuse pe acolo, căci l-am găsit dezgropat.

Metodic, am îngropat din nou cadavrul umflat acum şi mutilat, după care m-am întors pe vas pentru încă o noapte de vise. A doua zi, am rezistat toată dimineaţa ispitei de a mă duce acolo, şi am jucat cărţi cu Pollack, în tinm ce taina pe care o purtam mă rodea pe dinăuntru; seara am dat să pornesc din nou, cît p-aci să mă prindă noaptea. N-am pomenit niciodată nimănui despre fapta pe care o săvîrşisem.

A doua zi am pornit mai devreme şi, spre surprinderea mea, am văzut că trupul dispăruse; în jurul gropii mocirloase din care fusese scos, se vedeau urmele unor paşi de oameni şi nişte pete oribile.

M-am întors pe vas, nedumerit şi intrigat. Asta a fost în ziua cînd marinarii au venit la pupă, cu mîinile şi feţele băşicate şi cu ochii întunecaţi, şi cînd au declarat prin Edwards, purtătorul lor de cuvînt: „Ne-am săturat, şi o spunem fără glumă”. Atunci am răspuns uşurat: „Şi eu la fel. Să plecăm!”

7

Era şi timpul. În spre vas fuseseră trimişi oameni în recunoaştere, telegraful fusese pus în acţiune, şi pornisem abia de patru ceasuri pe mare, cînd am dat peste canoniera trimisă de-a lungul coastei să ne caute, care ne-ar fi prins în spatele insulei ca într-o cursă. Era o noapte cu vînt, şi norii se fugăreau pe cer, lăsînd din cînd în cînd să străbată lumina lunii; marea era agitată de furtună, iar vasul îşi croia drum prin rafale de ploaie şi prin, ceaţă. Brusc, marea fu scăldată de lumina albă a lunii. Canoniera apăru ca o siluetă lungă şi întunecată îndreptîndu-se pe apă spre est. Zări de îndată vasul nostru, *Maud Mary,* şi trase cu un fel de tun de jucărie ca să ne oprească.

Secundul se întoarse spre mine.

— Să-i spun căpitanului?

— Dă-l dracului pe căpitan! i-am răspuns.

L-am lăsat să doarmă cele două ceasuri cît a durat urmărirea, pînă cînd o rafală de ploaie ne-a înghiţit din nou. Atunci am schimbat direcţia, luînd-o perpendicular pe direc-

ţia lor, iar dimineaţa nu se mai vedea decît fumul în zare.

Eram departe de coasta Africii — şi cu quapul la bord. Nu vedeam ce ne-ar putea împiedica să ajungem acasă.

Şi iată că, pentru prima dată de cînd mă simţisem rău din momentul pornirii pe Tamisa, curajul mi-a revenit. Fireşte, mai sufeream încă de rău de mare şi eram tare slăbit, dar mă simţeam mai bine, în ciuda greţurilor. După cîte îmi puteam da seama atunci, salvasem situaţia. Mă vedeam întorcîndu-mă triumfător pe Tamisa, şi nimic pe lumea asta nu mai putea să împiedice Filamentul perfect al lui Capern să apară pe piaţă în două săptămîni. Aveam la picioare monopolul lămpilor electrice.

Scăpasem şi de obsesia cadavrului negru, mînjit de sînge şi tăvălit în noroiul negricios. Mă întorceam într-o lume unde voi găsi o baie, mîncare bine gătită, încercările mele aeronautice — şi pe Beatrice. Mă întorceam din nou la Beatrice şi la viaţa mea adevărată — departe de groapa în care căzusem. Ar fi fost nevoie de ceva mai mult decît de răul de mare şi frigurile quapului ca să-mi poată înfrîna redeşteptarea curajului.

M-am declarat de acord cu căpitanul că englezii sînt drojdia societăţii europene, scursura din apus a tuturor popoarelor, o adunătură dezgustătoare, şi am pierdut trei lire sterline la Pollack, puţin cîte puţin, jucînd cărţi la o miză foarte mică.

Şi apoi, pe cînd ieşeam în largul Atlanticului pe după Capul Verde, vasul a început... să se fărîmiţeze. Nu am cîtuşi de puţin pretenţia că am înţeles ce s-a întîmplat. Dar cred că ultimele lucrări ale lui Greiffenhagen privind efectele radiumului asupra ţesutului lemnos vin să-mi confirme părerea, şi anume că emanaţiile quapului provoacă o putrezire rapidă a fibrei

lemnului.

De fapt, încă de la început vasul se comporta altfel decît înainte, şi de îndată ce vîntul şi valurile puternice au prins să-l asalteze, a început să ia apă. Curînd lua apă nu într-un punct anume, ci pretutindeni. Vreau să spun că nu ţîşnea printr-un anumit loc, ci se prelingea mai întîi printre îmbucăturile putrezite ale scîndurilor, şi apoi chiar prin scînduri.

Sînt absolut convins că apă pătrundea prin lemn. Mai întîi a început să mustească şi apoi să picure. Era ca şi cum ai fi încercat să duci zahăr ud într-o pungă subţire de hîrtie. În scurtă vreme vasul lua atîta apă, de parcă ar fi avut deschisă o trapă pe fundul vasului.

O dată pornită, năvala apei continuă în ciuda împotrivirii noastre. O zi sau două am făcut tot ce-am putut, şi parcă simt şi acum în braţe şi în umeri oboseala pompatului, şi-mi amintesc de un firicel de apă care ţîşnea în timp ce pompam, şi cum cădeam frînt de oboseală şi apoi eram trezit ca s-o iau de la capăt, şi oboseala se acumula într-una. În cele din urmă nu ne mai gîndeam la nimic altceva decît să pompăm; eram ca nişte făpturi care fuseseră blestemate să pompeze în veci. Îmi amintesc şi acum de uşurarea pe care am simţit-o în momentul cînd Pollack s-a apropiat de mine, cu pipa în gură.

— Căpitanul zice că blestematul ăsta de vas se scufundă, spuse el, mestecînd capătul pipei. Ce părere ai?

— Bună idee! am răspuns. Nu putem să pompăm la ne- sfîrşit.

Şi fără nici o grabă sau prea mult chef, posomorîţi şi obosiţi, am coborît în bărci şi ne-am îndepărtat de *Maud Mary* pînă la o anumită distanţă, după care ne-am oprit din vîslit, rămînînd nemişcaţi pe o mare ca oglinda, aşteptînd ca vasul să se scufunde.

Am stat tăcuţi cu toţii, chiar şi căpitanul nu

scoase nici o vorbă, pînă cînd *Maud Mary* se duse la fund. Atunci căpitanul vorbi cu blîndeţe, aproape în şoaptă:

— E pentru prima dată cînd pierd un vas... Dar n-a fost lucru curat! Nu era o încărcătură pe care vreun om ar fi putut s-o transporte. Nu!

Am privit fix spre cercurile care se roteau deasupra locului unde dispăruse Maud Mary, o dată cu ultimele şanse ale Organizaţiilor Comerciale. Oboseala îmi gonea orice ambiţie. Mă gîndeam la ifosele mele faţă de Beatrice şi de unchiul meu cînd am declarat prompt „Mă duc eu!" şi la lunile inutile pe care le pierdusem după această hotărîre impetuoasă. Îmi venea să rîd de mine şi de soartă.

Dar căpitanul şi oamenii nu rîdeau. Mai ales aceştia din urmă mă priveau încruntaţi şi, frecîndu-şi mîinile îndurerate şi pline de băşici, s-au apucat din nou să vîslească...

După cum se ştie, am fost culeşi de pachebotul *Portland Castle* aparţinînd societăţii Union Castle.

Frizerul vasului era un om uluitor, care a reuşit chiar să-mi improvizeze un costum de seară şi să-mi facă rost de o cămaşă curată şi de lenjerie călduroasă. Am făcut o baie fierbinte, m-am îmbrăcat, şi am luat masa, delectîndu-mă şi cu o sticlă de vin de Burgundia.

— Vă rog, am întrebat apoi, nu aveţi pe aici vreun ziar? Vreau să aflu ce s-a mai întîmplat prin lume.

Stewardul îmi dădu ce se găsea pe bord, dar am debarcat la Plymouth fără să fi aflat mare lucru despre evoluţia evenimentelor. Am reuşit să scap de Pollack, l-am lăsat pe căpitan împreună cu secundul într-un hotel, şi pe oamenii din echipaj într-un cămin de marinari unde urma să le trimit banii ce li se cuveneau, şi m-am îndreptat spre gară.

Ei bine, totul — ziarele pe care le-am

cumpărat, afişele pe care le-am văzut, întreaga Anglie răsuna de falimentul unchiului meu.

Cartea a patra

CE A URMAT
DUPĂ TONO-BUNGAY

I

Coada rachetei

1

În seara aceea am stat de vorbă pentru ultima dată cu unchiul meu la Hardingham. Atmosfera locului se schimbase într-un fel izbitor. În locul mulţimii care făcea pe vremuri anticameră, am văzut doar o jumătate de duzină de indivizi cu înfăţişare destul de puţin atrăgătoare, ziarişti care voiau să-i ia un interviu. Ropper, uriaşul comisionar, era tot acolo, numai că acum îl apăra de fapt pe unchiul meu de ceva mai mult decît de intruşii care-i răpeau înainte timpul. L-am găsit pe omuleţul meu singur în biroul său particular, prefăcîndu-se că lucrează, dar în realitate stînd pe gînduri. Era galben la faţă şi desumflat.

— Doamne! făcu el văzîndu-mă. Ai slăbit, George. Acum ţi se vede şi mai bine cicatricea.

Ne-am privit cîteva clipe cu un aer grav.

— Quapul, am rostit eu, se află în fundul Atlanticului. Avem facturi... şi oameni de plătit...

— Ai văzut ziarele?

— Le-am citit pe toate în tren.

— Sînt la ananghie, zise el. Sînt la ananghie de-o săptă- mînă... Urlă toţi în jurul meu... Şi trebuie să fac faţă vacarmului... Mă simt puţin cam obosit.

Suflă şi-şi şterse ochelarii.

— Stomacul meu nu mai e ca înainte, explică el. Abia acum... îmi dau seama. Ia spune-mi cum

s-a întîmplat, George? Marconigrama ta — m-a luat puţin pe neaşteptate.

I-am povestit pe scurt. Dădea din cap de cîte ori mă opream să răsuflu, iar la sfîrşit şi-a turnat ceva dintr-o sticluţă cu aspect medicamentos într-un păhărel de vin şi l-a băut. Am mai văzut şi alte medicamente, trei sau patru sticluţe în mijlocul vrafului de hîrtii, şi un vag miros familiar care plutea în odaie.

— Da, zise el ştergîndu-şi buzele şi punînd dopul la sticlă. Ai făcut tot ce-ai putut, George. Numai că norocul a fost împotriva noastră.

Rămase pe gînduri, cu sticla în mînă.

— Uneori norocul merge cu tine şi alteori nu. Nu vrea. Şi atunci, ce poţi să faci? Totul e zadarnic! Chiar dacă lupţi sau nu.

Îmi puse cîteva întrebări şi apoi păru iar preocupat de propriile-i treburi urgente. Am încercat să obţin amănunte în legătură cu toată afacerea, dar n-a vrut să-mi spună nimic.

— Oh, aş fi vrut să te am aici. Aş fi vrut să te am aici, George. A trebuit să lupt de unul singur. Şi-apoi, tu ai uneori capul mai limpede.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Oh! Boom! — lucruri groaznice.

— Da, dar — cum? Nu uita că abia am debarcat.

— Ştii, mi-ar face prea mult rău să-ţi povestesc acuma. Totul e atît de încîlcit…

Murmură ceva ca pentru sine şi rămase pe gînduri întunecat; păru apoi să se trezească pentru a spune:

— De altfel... ai face mai bine să rămîi de o parte. Lucrurile se precipită. Lasă-i să urle. Tu du-te la Crest Hill şi continuă-ţi zborurile. Asta-i ce ai de făcut.

Felul său de a fi îmi trezi în minte nelinişti ciudate. Trebuie să mărturisesc că îmi reveni coşmarul de pe insula Mordet, şi în timp ce mă uitam spre el întinse din nou mîna după

medicament.

— Stomacul, George, zise el. Ştii, am luptat pentru... asta. Orice om luptă pentru un scop... dar pînă la urmă ceva cedează... capul, inima, ficatul... ceva. Zzzz. Ceva cedează... La fel s-a întîmplat şi cu Napoleon pînă la urmă. La Waterloo, stomacul lui... nu mai făcea două parale! Mai rău ca al meu, mult mai rău.

Depresiunea îi trecu pe măsură ce medicamentul îşi făcea efectul. Ochii i se aprinseră. Începu să facă iar planuri. Îmi prezenta acum situaţia în altă lumină, părea să regrete ce-mi spusese. Înfăţişa situaţia ca pe un fel de retragere din Rusia. Mai erau şi şansele de la Leipzig!

— E o adevărată bătălie, George — o mare bătălie. Luptăm pentru milioane. Mai am încă şanse. Mi-a mai rămas încă o carte de jucat. Nu pot să-ţi împărtăşesc toate planurile mele — ar fi ca şi cum cineva ar dezvălui lovitura pe care o pregăteşte.

— Ar trebui totuşi… am început eu.

— Nu pot, George. E ceva încă în stare embrionară. Trebuie să aştepţi. Ştiu. Într-un fel, ştiu ce-am să fac. Dar ca să-ţi spun… Nu! Ai fost plecat prea mult timp. Şi totul s-a complicat atîta…

Cu cît devenea mai bine dispus, cu atît mi se adîncea convingerea că dezastrul se apropia. Era evident că dacă-l sileam să-mi dea explicaţii puteam cel mult să contribui la strîngerea plasei care fusese ţesută în jurul lui. Gîndurile mele zburară în altă direcţie.

— Ce face mătuşa Susan? am întrebat.

A trebuit să repet întrebarea. Buzele lui, agitate parcă într-o şoaptă continuă, se opriră o clipă, şi îmi răspunse cu tonul unui om ce repetă o formulă.

— Ar vrea să se afle în bătălie alături de mine. Ar vrea să fie aici la Londra. Dar e un impas prin care prefer să trec singur. Ochii i se opriră o clipă asupra sticluţei de lîngă el. S-au petrecut atîtea lucruri… Ai putea să te duci şi să stai de vorbă cu ea, zise apoi cu glasul ceva mai ferm. Eu am să vin mîine seară, cred.

Îşi ridică privirea, sperînd să pună astfel capăt convorbirii.

— Pentru *week-end?* l-am întrebat.

— Pentru *week-end.* Slavă Domnului că mai există şi *week-end*-uri, George!

2

Întoarcerea mea acasă la „Lady Grove” a fost

ceva cu totul diferit de ceea ce-mi închipuisem cînd pornisem pe mare cu încărcătura pe quap, crezînd că aveam în mînă Filamentul perfect. Aşa cum înaintam în lumina amurgului printre dune, liniştea zilei de vară evoca liniştea unei morţi recente. Nu mai erau muncitori care să stea la pîndă, nici biciclişti pe şosea.

Că lucrările încetaseră, era un lucru vădit pretutindeni. Fusese, mi-a povestit mătuşa mea, o demonstraţie mişcătoare şi cu totul spontană cînd lucrările de la Crest Hill au fost oprite şi muncitorii şi-au primit ultima plată; îl aclamaseră pe unchiul meu şi îi huiduiseră pe antreprenori şi pe Lordul Boom.

Nu-mi mai amintesc ce ne-am spus cînd ne-am revăzut, mătuşa mea şi cu mine. Probabil că eram foarte obosit atunci, dar oricare ar fi fost impresia mea, mi s-a şters din minte. Îmi amintesc însă foarte bine cum ne-am aşezat mai tîrziu la măsuţa rotundă de lîngă fereastra cea mare care dă spre terasă, cum am luat masa şi am stat de vorbă. O revăd vorbindu-mi despre unchiul meu.

Mă întrebă cum l-am găsit şi dacă părea sănătos.

— Aş vrea să pot face ceva, zise ea. Dar niciodată nu l-am putut ajuta prea mult, niciodată. Felul lui de a face lucrurile este cu totul diferit de al meu. Şi de cînd — de cînd... De cînd a devenit peste măsură de bogat, îmi ascunde atîtea lucruri. Pe vremuri — era altfel...

...Nici acum — nici acum nu ştiu ce face. Nu vrea să fiu lîngă el...

...Eu aflu cel mai puţin. Chiar şi servitorii ştiu mai multe, îmi ascund ziarele în care se află articole prea ostile — ziarele lui Boom — şi conspiră să nu citesc nici o ştire... Cred că l-au încolţit, George.

...Bătrînul Teddy, sărmanul! Bieţi Adam şi Eva ce sîntem, pe care perceptorii fiscali, cu săbii de flăcări, vin să ne gonească din grădina noastră! Ştii, credeam că n-o să mai trebuiască niciodată să mă mut de aici. În orice caz, nu va fi spre Crest Hill... Dar e greu pentru Teddy. Se află probabil într-o mare încurcătură. Sărăcuţul de el. Îmi închipui că n-avem cum să-l ajutăm. Cred că n-am face altceva decît să-l

plictisim. Mai vrei puţină supă, George — cît mai avem încă supă?...

A doua zi a fost una dintre zilele acelea a căror amintire îţi rămîne puternic întipărită în minte, în timp ce cohorta zilelor obişnuite se estompează. Îmi amintesc şi acum cum m-am trezit dimineaţa în odaia mare şi familiară, care îmi era întotdeauna păstrată, şi cum stăteam culcat privind scaunele îmbrăcate în creton, mobilele frumoase şi neînghesuite,

fereastra care se deschidea spre cedrii de afară; mă gîndeam că toate acestea vor trebui să ia sfîrşit.

Niciodată n-am fost avid de bani, niciodată n-am dorit să fiu bogat, dar aveam acum o senzaţie imensă de deposedare iminentă. După micul dejun am citit — împreună cu mătuşa mea — ziarele şi apoi m-am dus să văd ce făcuse Cothope cu *Lord Roberts β*. Niciodată pînă acum nu preţuisem atît de imens strălucirea şi vastitatea grădinilor de la „Lady Grove", demnitatea şi pacea calmă dimprejurul meu. Era una dintre dimineţile acelea calde de la sfirşitul lui mai, care se bucură de toată gloria verii, fără să fi pierdut din gingăşia şi ardoarea primăverii. Grădina strălucea de culorile bobiţelului şi liliacului, straturile de flori erau înţesate de narcise de toate soiurile, iar prin colţurile umbroase se zăreau lăcrămioare.

Am pornit-o de-a lungul aleilor bine întreţinute, printre rododendroni, şi apoi am deschis poarta particulară şi am intrat în pădure, unde clopoţeii şi orhideele sălbatice creşteau din abundenţă. Niciodată parcă nu mai savurasem atît de total senzaţia plăcută a privilegiului şi a proprietăţii. Şi toate acestea vor lua sfîrşit, îmi spuneam în sinea mea, toate acestea vor lua sfîrşit!

Nici unchiul meu şi nici eu nu ne luasem măsuri ca să ne asigurăm împotriva vreunui dezastru. Tot ce aveam fusese pus în joc, şi acum nu mă mai îndoiam că ruina era completă. Pentru prima dată în viaţă de cînd îmi trimisese telegrama aceea uluitoare, trebuia să iau în consideraţie ceea ce alcătuieşte grija comună întregii omeniri — o slujbă. Trebuia să cobor de pe covorul meu fermecat şi să păşesc din nou în lume.

Şi deodată, m-am pomenit la încrucişarea de drumuri unde o revăzusem pe Beatrice după

atîţia ani. E ciudat, dar trebuie să mărturisesc că nu mă gîndisem la ea nici măcar o singură dată de cînd debarcasem la Plymouth. Nu mă îndoiesc că imaginea ei formase într-un fel fondul gîndurilor mele, dar nu-mi amintesc de vreun gînd precis. Toată atenţia îmi fusese îndreptată asupra unchiului meu şi a crahului său financiar.

Şi deodată, mă izbi ca o lovitură în faţă certitudinea că şi toate acestea vor lua sfîrşit!

Acum gîndul la Beatrice puse stăpînire pe mine şi mă cuprinse un dor nespus după ea. Ce-o să facă aflînd de imensul nostru dezastru? Ce-o să facă? Cum o să ia lucrurile? Şi, perplex, mi-am dat seama că nu ştiam ce să răspund...

Oare o voi întîlni?

Am trecut peste ogoare şi dune şi de acolo l-am zărit pe Cothope pe un glisor nou, după un model propriu, zburînd în bătaia vîntului spre vechiul meu teren de aterizare. Judecînd după mişcările-i prelungi, era un glisor foarte bun. „Ce neobrăzare din partea lui Cothope, m-am gîndit, să continue cercetările. Mă întreb dacă face măcar însemnări... Dar toate acestea vor lua şi ele sfîrşit”.

S-a arătat sincer bucuros să mă vadă.

— Cred că ştiţi că s-au petrecut lucruri ciudate, zise el.

Rămăsese o lună fără salariu, un om uitat în vîltoarea evenimentelor.

— Am rezistat şi am făcut tot ce-am putut. Aveam ceva bani puşi de o parte — şi mi-am spus: „Ei bine, iată-te cu toate uneltele şi nimeni care să-ţi ceară socoteală. N-o să mai ai o asemenea şansă, băiete, cît vei mai trăi. De ce să nu faci tot ce poţi?”

— Unde ai ajuns cu *Lord Roberts β?*

Cothope înălţă din sprîncene.

— Ştiţi, n-am putut să fac tot ce-aş fi vrut. Dar arată foarte bine.

— Doamne sfinte! am exclamat, aş vrea să mă mai înalţ măcar o dată cu el înainte de crah. Ai citit ziarele? Ştii că totul se prăbuşeşte?

— Oh! am citit ziarele. E într-adevăr scandalos că munca noastră trebuie să depindă de asemenea lucruri. Dumneata şi cu mine ar trebui să fim sprijiniţi de stat, domnule, dacă binevoiţi să mă scuzaţi...

— Nu-i nimic de scuzat, i-am răspuns. Întotdeauna am fost socialist... într-un fel... în teorie. Hai să mergem să-l vedem. Cum e acum? Desumflat?

— Umflat numai pe sfert. Ultimul lac pe care l-am aplicat menţine gazul de minune. Nu se pierde nici măcar un metru cub pe săptămînă...

Şi în timp ce ne îndreptam spre hangare, Cothope reveni la socialism.

— Sînt bucuros să aflu că sînteţi socialist, domnule, zise el. Este singura concepţie civilizată. Şi eu sînt socialist de cîţiva ani — de la *Clarion.* Tare păcătoasă e lumea noastră. Ia toate lucrurile pe care ie construim şi le inventăm şi face din ele numai prostii. Noi, oamenii care ne ocupăm cu ştiinţa, ar trebui să punem piciorul în prag şi să oprim toate chestiile astea financiare şi de publicitate. E ceva idiot.

O adevărată pacoste! Uite, noi, de exemplu!

Lord Roberts β, chiar şi pe jumătate dezumflat cum se afla în hangar, arăta tare frumos. Am stat alături de Cothope privindu-l, şi avînd convingerea tot mai fermă că toate acestea trebuiau să ia sfirşit. Mă simţeam ca un băieţaş răutăcios, şi voiam să mă folosesc de acest aparat cît îl mai aveam, înainte de sosirea creditorilor. Aveam deasemeni impresia ciudată că dacă mă voi ridica în văzduh, Beatrice ar afla astfel de întoarcerea mea.

— Hai să-l umplem, am spus scurt.

— Totul e gata, zise Cothope. Şi adăugă, ca

un gînd ce-i venise în ultima clipă: Dacă nu cumva ne vor întrerupe gazul...

Am lucrat toată dimineaţa împreună cu Cothope, absorbit şi uitînd pentru cîtva timp de alte griji. Dar gîndul la Beatrice mă năpădea, încet şi fără încetare. Pînă la urmă, deveni un dor cumplit — trebuia s-o văd. Simţeam că nu pot să aştept pînă ce *Lord Roberts β* va fi umplut, că trebuie s-o caut şi s-o văd cît mai curînd. Am lăsat totul baltă şi după ce am mîncat ceva cu Cothope, am pornit-o, sub primul pretext, prin pădure spre Bedley Corner. Totuşi şovăiam şi neîncrederea mă chinuia. Se cuvenea oare să mă duc la ea acum? — mă întrebam, şi prin minte îmi defilau toate umilinţele sociale din primii ani ai vieţii mele. În cele din urmă, pe la ora cinci, m-am prezentat la Dower House. M-a întîmpinat Charlotte, servitoarea lor — cu o privire ostilă şi o uimire plină de răceală.

Beatrice şi Lady Osprey lipseau amîndouă de acasă.

Mă obseda tot mai mult gîndul de a o întîlni. Am pornit-o spre Woking, pe aleea pe care merseserăm acum cinci luni prin vînt şi ploaie.

Am rătăcit cîtva timp ca prin vis pe urma paşilor noştri de odinioară, apoi am scos o înjurătură şi m-am întors peste

cîmpii; brusc am simţit că mi-e silă de Cothope şi de toate şi m-am îndreptat spre dune. În cele din urmă m-am pomenit la Crest Hill privind în jos spre construcţia uriaşă şi abandonată a casei neterminate.

Priveliştea a făcut ca gîndurile să-mi pornească într-o nouă direcţie. Unchiul meu a apărut din nou pe prim plan. Ce pustietate stranie şi melancolică se degaja din uriaşul şantier părăsit, în lumina difuză a apusului, şi ce măreţie vulgară, grosolană, şi ce absurditate totală! Era ceva tot atît de idiot ca şi piramidele. M-am aşezat pe un pîrleaz, privind ţintă ca şi cum nu mai văzusem niciodată pădurea aceea de stîlpi ai schelăriei, masa de ziduri, şi cărămizi, şi ipsos, şi pietre cioplite, întinderea de pămînt răscolit, de urme de roţi şi grămezi de tot felul de resturi. Am avut dintr-o dată imaginea şi exemplul cel mai concret a tot ceea ce trece drept Progres, a tuturor cheltuielilor umflate prin reclame, a tot ce se construieşte fără nici un ţel, a elementului întreprinzător şi promiţător al epocii mele. Aveam în faţă rodul strădaniilor noastre, realizarea noastră, a mea şi a unchiului meu, după moda timpului nostru. Noi eram conducătorii şi exponenţii lui, eram produsul lui cel mai înfloritor. Şi pentru această inutilitate, pentru epoca unei astfel de inutilităţi, se desfăşurase sulul solemn al istoriei...

— Doamne sfinte! am strigat, să fie oare aceasta Viaţa?

Va să zică pentru asta făceau exerciţii armatele, pentru asta se aplica legea şi închisorile îşi îndeplineau menirea, pentru asta milioane de oameni trudeau şi piereau în suferinţă — pentru ca vreo cîţiva dintre noi să-şi clădească palate pe care să nu le termine niciodată, să amenajeze săli de biliard sub lacuri, să ridice ziduri fără noimă în jurul unor

moşii nesăbuit de mari, să alerge ca nişte nebuni pe şosele cu automobilele lor, să născocească maşini de zbor, să joace golf şi alte nu ştiu cîte jocuri absurde cu mingea, să se înghesuie la petreceri gălăgioase, să speculeze şi să facă din viaţă un imens şi trist spectacol de risipă nebunească! Aşa am simţit atunci, şi cîtva timp nu m-am putut gîndi la altă interpretare. Aceasta era Viaţa! A fost ca o revelaţie, o revelaţie în acelaşi timp de necrezut şi neîndoielnică a profundei nebunii a naturii umane.

3

Am fost trezit din gînduri de sunetul unor paşi în spatele meu.

M-am răsucit plin de speranţă — atît de nebunească este imaginaţia unui îndrăgostit! — şi am rămas uluit. Era unchiul meu. Avea faţa palidă — la fel de palidă cum o văzusem în visul meu.

— Bună! am rostit, uitîndu-mă ţintă la el. Ai venit de la Londra?

— Totul s-a terminat, zise el…

— Vrei să spui că s-a judecat?…

— Nu!…

Fără să-mi pot desprinde privirile de la el, am coborît de pe pîrleaz.

Rămase o clipă şovăind şi apoi făcu cîţiva paşi, parcă pipăindu-şi drumul cu mîinile, ca un om care nu poate să vadă desluşit; apoi se prinse şi se rezemă de pîrleaz. Am păstrat cîtva timp amîndoi tăcerea. Unchiul meu făcu un gest stîngaci spre uriaşa inutilitate de dedesubt şi păru că se sufocă. Am observat că faţa îi era udă de lacrimi, că sticlele umede ale ochelarilor îl împiedicau să vadă. Îşi ridică mîna-i mică şi grasă şi şi-i scoase cu stîngăcie, se pipăi în zadar prin buzunare după batistă şi apoi, spre groaza mea, se agăţă de mine şi începu să plîngă zgomotos — acest mic escroc înfrînt. Nu suspina doar sau lăcrima, ci plîngea cu hohote ca un copil. Era — oh! era îngrozitor!

— E o cruzime, bolborosi el în cele din urmă. Mi-au pus tot felul de întrebări. Mi-au pus întruna o mulţime de întrebări, George…

Încerca să rostească vorbele cum trebuie, dar nu izbutea decît să bolborosească.

— Ticăloşii dracului! strigă el. Ti-că-lo-şii dracului!

Încetă să mai plîngă. Începu să vorbească precipitat, dîndu-mi tot felul de amănunte.

— N-au jucat cinstit, George. Au căutat mai întîi să mă vlăguiască... şi nu mă simt nici bine. Ştii, cu stomacul. Şi cred că am şi răcit. Întotdeauna am fost sensibil la frig şi acum mi-a prins tot pieptul. Şi tocmai acum trebuia să vorbesc. M-au sîcîit — oh, m-au sîcîit îngrozitor. O adevărată tortură. Nu mi-au mai rezistat nervii. Nu-mi mai aminteam ce spusesem, aşa că m-au forţat să mă contrazic. Nu-i un joc cinstit... Sînt doar un om de vază... Am stat alături la dineuri cu tipul ăla, Neal îl cheamă, i-am spus anecdote — şi acum se poartă neîndurător! E hotărît să mă ruineze. Nu mi-a pus o întrebare ca lumea — latră tot timpul.

Se frînse din nou.

— Au urlat la mine, m-au ameninţat, m-au tratat ca pe un cîine. Nişte nemernici! Nemernici! Aş prefera să fiu un şarlatan decît un avocat; mai bine aş vinde resturi pe străzi.

...În dimineaţa asta mi-au aruncat în faţă tot felul de lucruri... la care nu mă aşteptam. S-au repezit cu toţii la mine! Aveam toată afacerea în mîini şi deodată m-au dat peste cap. Şi cine? Tocmai Neal! Neal, căruia îi dădusem indicaţii la bursă! Neal! Pe care l-am ajutat...

...N-am putut să iau nici o înghiţitură... la ora prînzului. Ştii, n-am reuşit să le fac faţă. E adevărat, George — n-am reuşit să le fac faţă. Le-am spus că aş vrea să iau puţin aer şi am şters-o şi m-am dus apoi la Embankment, şi de acolo am luat un vas pînă la Richmond. A fost o inspiraţie. De acolo, am luat o barcă cu vîsle şi am vîslit puţin pe fluviu. Un grup de băieţi şi de fete care se aflau pe mal au început să rîdă văzîndu-mă în cămaşă şi cu joben. Credeau probabil că era o plimbare de plăcere. Grozavă plăcere! Am vîslit puţin şi m-am întors. Apoi am venit aici. Pe la Windsor. Şi în vremea asta, tipii ăia de la Londra mă fac pur şi simplu praf... Dar nu-mi pasă!

— Bine, dar... am început eu, privindu-l nedumerit.

— Doar ţi-am spus că am şters-o. Or să obţină un mandat de arestare.

— Nu înţeleg, am zis.

— Totul s-a sfîrşit, George — totul s-a sfîrşit de-adevărat... Şi cînd te gîndeşti că speram să trăiesc aici, George — şi să mor ca lord. E o locuinţă frumoasă, într-adevăr, o locuinţă imperială — dacă cineva va avea destul cap s-o cumpere şi s-o termine. Terasa aceea...

Am stat cîteva clipe gîndindu-mă.

— Ascultă! am spus. Ce vrei să zici cu mandatul acela? Eşti sigur că vor obţine un mandat? Îmi pare rău, unchiule că te întreb, dar, în sfîrşit, ce-ai făcut?

— Nu ţi-am spus?

— Da, dar nu văd ce-ar putea să-ţi facă pentru atît. Cel mult să te aducă înapoi ca să termine interogatoriul.

Rămase tăcut cîtva timp. În cele din urmă vorbi — rostind vorbele cu greutate:

— E mai grav decît crezi. Am făcut ceva... Şi nu mă îndoiesc că vor descoperi. De fapt, au şi descoperit.

— Ce?

— Am menţionat în însemnările mele anumite operaţiuni... Am făcut ceva...

Era, cred, pentru prima dată în viaţa lui că se simţea şi arăta ruşinat. Am fost cuprins de milă văzîndu-l cum suferea.

— Cu toţii am făcut anumite lucruri, am spus. Asta face parte din jocul pe care lumea ne sileşte să-l jucăm. Dacă vor să te aresteze — şi zici că nu mai ai nici o carte în mînă...! Nu, nu trebuie să te aresteze.

— Ai dreptate. De fapt, într-un fel, tocmai de aceea m-am dus la Richmond. Dar n-aş fi crezut niciodată...

Ochii săi mici şi injectaţi priviră spre Crest Hill.

— Tipul ăla, Wittaker Wright, zise el, avea totul aranjat. Eu nu... Acum ai aflat totul, George. Asta-i beleaua care a dat peste mine.

4

Amintirea unchiului meu, aşa cum stătea în poartă, o păstrez limpede şi acum. Sînt în stare să-mi amintesc chiar şi de gîndurile care-mi treceau prin cap în timp ce-l ascultam, îmi amintesc de mila şi afecţiunea care mă umpleau şi se agitau în mine în faţa nenorocirii ivite, şi simţeam cu tot mai multă putere că trebuie să-l ajut cu orice preţ. Apoi însă urmează iarăşi o

perioadă nedesluşită. Ştiu că am început să acţionez. Că l-am convins să lase totul pe seama mea, plănuind cu febrilitate cum să pun lucrurile la cale. Cred că, în general, ne amintim cel mai puţin de momentele cînd acţionăm cel mai mult, pentru că în măsura în care impulsul impresiilor noastre se traduce în proiecte şi mişcări, el încetează de a se mai înregistra în memorie. Ştiu că m-am hotărît să-l scap de îndată din încurcătură, recurgînd la *Lord Roberts β.* Era limpede că în curînd avea să fie un om urmărit, şi socoteam că nu mai putea fugi pe căile obişnuite. Trebuia să făuresc un plan, şi să-l făuresc repede, pentru a putea fugi pe continent neobservaţi de nimeni. Şi tocmai bine se potrivea cu hotărîrea mea de a face cel puţin un zbor cu nava mea aeriană. Socoteam că vom izbuti să trecem peste mare în timpul nopţii, să lăsăm apoi nava în voia vîntului, şi s-o pornim ca nişte turişti pedeştri prin Normandia sau Bretania, şi astfel să scăpăm. În orice caz, asta era ideea mea dominantă. L-am expediat pe Cothope la Woking sub pretextul unei scrisori urgente, pentru că nu voiam să-l compromit şi pe el, şi l-am adus pe unchiul meu în pavilion. Am coborît apoi la mătuşa mea şi i-am povestit totul. A dat dovadă de o admirabilă înţelegere a situaţiei. Ne-am dus în camera lui şi am spart fără milă încruietorile. Am luat o pereche de ghete maron, un costum de tweed şi o şapcă — un echipament de excursie destul de acceptabil, precum şi o mică valiză pentru mers pe jos; în plus, am mai luat o manta largă de automobilist, şi cîteva cuverturi pe care să le adaug celor din pavilion. Am mai adăugat şi o sticlă cu rachiu, iar mătuşa mea a pregătit nişte sandvişuri. Nu-mi amintesc să fi văzut vreun servitor, şi mă întreb unde o fi găsit tot ce-i trebuia, în tot acest timp n-am încetat o clipă să discutăm. Mai tîrziu mi-am amintit cu cîtă încredere calmă

stăteam noi de vorbă.

— Dar ce-a făcut? întrebă ea.

— Ţii neapărat să afli?

— Nu mai am de mult conştiinţă, slavă Domnului!

— Cred că... falsuri!

Urmă o mică tăcere.

— Poţi să duci legătura asta? mă întrebă.

Am ridicat-o.

— Nici o femeie n-a respectat vreodată legea... niciodată, continuă ea. E prea tîmpită... Atîtea lucruri pe care nu le poţi face! Şi-apoi, pune deodată mîna pe tine. Ca o doică ţicnită care-şi aminteşte că are un copil în grijă.

Mă ajută ducînd cîteva pături prin grădina în care întunericul începea să estompeze arbuştii.

— Or să creadă că plecăm la plimbare, zise ea făcînd un semn cu capul spre casă. Mă întreb cum ne vor socoti — poate nişte criminali...

Ca un răspuns la aceasta, se auzi un sunet puternic şi profund. Am tresărit amîndoi.

— Drăguţii de ei! zise mătuşa mea. E gongul pentru cină!... Dar aş vrea, George, să-l pot ajuta pe micul Teddy. E groaznic cînd mă gîndesc la el, cu ochii lui înroşiţi, fierbinţi şi uscaţi. Şi ştiu că i-ar face rău dacă m-ar vedea. I-am spus atîtea răutăţi, George. Dacă aş fi ştiut, l-aş fi lăsat să aibă un camion plin cu de-alde Mrs. Scrymgeour. Dar i-am tăiat-o. Nu crezusem niciodată că voi lua lucrurile în serios... În orice caz, am să-l ajut cît pot.

M-am întors simţind ceva în glasul ei, şi la lumina lunii i-am văzut faţa în lacrimi.

— Ea ar fi putut să-l ajute? întrebă brusc.

— Care ea?

— Femeia aceea.

— Doamne Sfinte! am exclamat, să-l ajute! Fiinţele astea nu ştiu să ajute!...

— Spune-mi din nou ce trebuie să fac, continuă după o tăcere.

I-am expus planul meu care mi-ar fi permis să rămîn în comunicaţie cu ea, şi ce anume credeam că o să pot realiza. I-am dat şi adresa unui avocat în care putea să aibă încredere.

— Trebuie să te gîndeşti numai la interesul tău, am stăruit. Să ştii că e vorba de o adevărată luptă. Să cauţi să obţii tot ce poţi pentru noi, şi să ne urmezi de îndată ce se va putea.

Încuviinţă din cap.

Cînd se apropie de pavilion, şovăi cîtva timp, timidă, şi apoi se îndepărtă.

L-am găsit pe unchiul meu într-un fotoliu din salon, cu picioarele pe grilajul sobei de gaz, pe care o aprinsese, puţin beat cu whisky-ul meu, şi foarte obosit la trup şi la minte, înclinînd spre o oarecare laşitate.

— Am renunţat la picăturile mele, zise.

Îşi schimbă hainele, încet şi cam în silă. Am fost nevoit să-l grăbesc, aproape să-l împing

spre nava aeriană şi să-l aşez pe platforma împletită din răchită. Acţionînd doar cu o mînă, am pornit destul de stîngaci; ne-am tîrît de-a lungul acoperişului hangarului, îndoind puţin un braţ al elicei, şi am rămas chiar cîtva timp agăţat dedesubt, fără ca unchiul meu să mă ajute ca să mă pot căţăra. Dacă n-ar fi fost un fel de dispozitiv de troleu pentru ancorare, născocit de Cothope, un fel de ancoră care aluneca pe o şină, n-am fi reuşit niciodată să ne desprindem.

5

Diferitele incidente ale zborului nostru cu *Lord Roberts β* nu le mai ţin minte în adevărata lor succesiune. Cînd mă gîndesc la toate peripeţiile prin care am trecut, e ca şi cum aş deschide la întîmplare un album de vederi. Îmi amintesc ba de una, ba de alta. Stăteam întinşi amîndoi pe o platformă orizontală de răchită împletită; căci *Lord Roberts β* nu avea nici unul din dispozitivele comode ale unui balon. Eu stăteam mai în faţă, iar unchiul meu în spate, într-o poziţie care nu ne îngăduia să vedem aproape nimic din zborul nostru. Ca să nu ne rostogolim peste bord, aveam doar o plasă întinsă între nişte suporţi de oţel. Era cu neputinţă să ne ridicăm în picioare; trebuia sau să stăm întinşi sau să ne tîrîm în patru labe peste împletitură. În mijloc se aflau un fel de cufere din materialul acela al lui Watson numit aulită, şi între ele l-am aşezat pe unchiul meu, înfăşurat în pături. Eu aveam ghete şi mănuşi de automobilist din piele de focă, precum şi o haină de automobilist îmblănită, pusă peste costumul de tweed. Motorul îl controlam cu ajutorul cablurilor Bowden şi al pîrghiilor din faţă.

Prima parte a aventurii noastre nocturne mi-a

rămas legată în amintire de o senzaţie de căldură, de peisaje din Surrey şi Sussex sub clar de lună, şi de un zbor rapid şi reuşit, urcînd şi planînd, şi apoi urcînd din nou spre sud. Nu puteam vedea norii din cauza corpului navei pare acoperea totul deasupra mea, nu puteam să văd nici stelele ca să-mi dau seama de condiţiile meteorologice, dar mi-am dat seama că bătea un vînt din direcţia nord şi nord-est, căpătînd tot mai multă forţă. După ce printr-o serie de dilatări şi contractări absolut reuşite am verificat în aer spre satisfacţia mea veritabilele calităţi ale lui *Lord Roberts β,* am oprit motorul ca să economisesc benzina şi am lăsat monstrul să plutească, controlîndu-i îna-intarea după peisajul nelămurit de jos. Unchiul meu stătea liniştit în spatele meu, vorbind puţin şi privind fix înaintea lui, lăsîndu-mă în pace cu gîndurile şi senzaţiile mele.

Gîndurile mele, oricare ar fi fost ele, mi s-au şters de mult din amintire, iar senzaţiile s-au contopit într-una singură, continuă: un peisaj de ţară acoperit, pare-se, de zăpadă, cu petice de întuneric, cu drumuri, rîpe şi bălţi fantomatice de un negru catifelat, şi case în care lămpile scînteiau ca nişte nestemate. Îmi amintesc de un tren croindu-şi drum, ca o omidă de foc, de-a lungul peisajului, şi cît de limpede i-am auzit zgomotul roţilor. Oraşele îşi aveau străzile punctate cu felinare. Am trecut foarte aproape de regiunea de dune din sud, lingă Lewes, dar toate lămpile erau stinse în case şi oamenii dor-meau. Am părăsit ţărmul la răsărit de Brighton, şi la ora aceea Brighton era adormit şi tot litoralul, de obicei atît de animat, era pustiu. Atunci am dat drumul camerei de gaz la maximum şi ne-am ridicat. Îmi place să zbor la înălţime mare cînd trec peste o apă.

Nu ştiu prea bine ce s-a întîmplat în timpul nopţii. Cred că am aţipit, iar unchiul meu chiar

a adormit. Îmi amintesc că o dată sau de două ori l-am auzit vorbind singur cu un glas neliniştit şi înăbuşit, adresîndu-se parcă unui tribunal imaginar. Ceea ce e sigur însă este că vîntul se schimbase bătînd acum dinspre răsărit şi că eram împinşi departe pe Canalul Mînecii, fără să bănuim cîtuşi de puţin imensa deviere a direcţiei în care zburam. Îmi amintesc perplexitatea mea stupidă cînd am văzut zorile ivindu-se peste o întindere cenuşie de apă şi mi-am dat seama că ceva nu era în ordine. Eram atît de uluit încît abia după răsăritul soarelui am văzut adevărata direcţie a crestelor valurilor de jos, şi am ştiut că ne aflam în mijlocul unui vînt puternic care bătea dinspre răsărit. Chiar şi atunci, în loc să îndrept aparatul spre sud-est, am dat drumul motorului, m-am îndreptat spre sud, zburînd într-o direcţie care trebuia să ne ducă peste Ushant sau peste golful Biscaya. Credeam că mă aflu la răsărit de Cherbourg, cînd de fapt eram departe spre vest; sub această impresie am oprit motorul şi apoi l-am pus din nou în funcţiune. Spre sfîrşitul după-amiezii, am zărit într-adevăr coasta Bretaniei spre sud-est, şi abia atunci am înţeles toată gravitatea situaţiei noastre. Am descoperit din întîmplare coasta spre sud-est, cînd eu o căutam cu privirea la sud-vest. Am întors aparatul spre est şi am ţinut piept vîntului cîtva timp, dar văzînd că nu voi putea să-i înfrîng tăria, m-am înălţat mai sus, unde rafalele nu erau atît de violente, şi am încercat să cîrmesc spre sud-est. Mi-am dat seama în ce furtună intrasem. Fusesem duşi spre vest, şi poate chiar şi puţin spre nord-vest, cu o viteză de cincizeci sau şaizeci de mile pe oră.

A început atunci ceea ce cred că s-ar putea numi lupta împotriva vîntului de răsărit. Poate fi numită luptă, dar mai cu- rînd a fost un fel de mişcare de fierăstrău. Vîntul încerca să mă

împingă spre vest, iar eu încercam să cîştig cît mai mult teren spre est, cu rafalele care ne-au izbit şi ne-au zguduit şi ne-au zdruncinat, din fericire nu chiar tot timpul, dar aproape douăsprezece ore. Nădăjduiam că vîntul va scădea, şi că o să ne menţinem pînă atunci în aer la răsărit de Finister, principala primejdie fiind epuizarea rezervelor de benzină. A fost un răstimp lung, plin de nelinişti propice meditaţiei; ne era destul de cald, foame încă nu ni se făcuse, şi în afară de cîteva mormăieli sau reflecţii filozofice ale unchiului meu, care a început să se vaite că avea temperatură, am stat foarte puţin de vorbă. Eram obosit şi posomorît, şi mai ales îngrijorat de motor. Am rezistat cu greu tentaţiei de a mă tîrî pînă în partea din spate ca să-l examinez. Nu voiam să risc o contractare a camerei de gaz, care ar fi antrenat pierderea gazului. Nimic din toate acestea nu seamănă cu o luptă. Ştiu că în revistele de mare tiraj şi în alte publicaţii asemănătoare, împrejurări ca acestea sînt descrise într-un stil isteric. Căpitanii îşi salvează navele, inginerii îşi sfîrşesc podurile, generalii îşi dirijează bătăliile, toţi într-o stare de surescitare, dansînd parcă, făcînd spume la gură de expresiile tehnice obscure pe care le folosesc. Presupun că aceasta îl impresionează pe cititor, dar dacă cineva ar pretinde că oglindeşte realitatea, i-aş putea spune că totul nu este decît o absurditate copilărească. Şcolari de cincisprezece ani, fete de optsprezece, şi oameni de litere de orice vîrstă pot avea asemenea accese zgomotoase, dar ştiu din propria mea experienţă că scenele cele mai emoţionante, nu sînt emoţionante şi că oamenii înfruntă cu capul limpede cele mai multe momente impresionante ale vieţii.

Nici eu şi nici unchiul meu nu ne-am petrecut noaptea în imprecaţii sau rostind vorbe de duh. Eram amîndoi apatici. Unchiul meu încremenise

pe locul său, mormăind nu ştiu ce despre starea stomacului, iar uneori divagînd în legătură cu situaţia sa financiară sau acuzîndu-l pe Neal — în mod cert l-a gratificat pe Neal cu cîteva expresii tari. În ceea ce mă priveşte, mă tîram încoace şi încolo, la intervale rare, bombănind, iar platforma noastră de răchită scîrţîia neîncetat, şi vîntul ne izbea dintr-o parte, frecîndu-se înăbuşit de peretele camerei de gaz. Cu toate păturile noastre, pe măsură ce noaptea înainta ne simţeam tot mai îngheţaţi.

Probabil că aţipisem şi era întuneric cînd mi-am dat seama cu o tresărire că eram împinşi de-a binelea spre sud, la o bună distanţă de un far care-şi arunca lumina cu regularitate şi care se înălţa în faţa unui oraş mare, strălucitor, şi apoi mi-am dat seama că lucrul care mă trezise era oprirea motorului şi faptul că ne îndreptam din nou spre vest.

Atunci, într-adevăr m-am simţit îngrozit şi la capătul puterilor. M-am tîrît în partea din faţă pînă la corzile supapelor de evacuare, l-am pus şi pe unchiul meu să se tîrască în partea din faţă, şi am dat drumul la gaz pînă cînd am început să co- borîm, ca un glisor greoi, spre întinderea aceea cenuşie, şi vagă care era pămîntul.

Ceva trebuie să se fi întîmplat aici, de care probabil că am uitat cu totul. Am văzut luminile din Bordeaux cînd era noapte de-a binelea, o ceaţă nebuloasă proiectată pe un fond negru — cel puţin de asta sînt destul de sigur. Dar căderea noastră s-a produs în lumina rece şi nesigură a zorilor. De asta sînt cel puţin tot atît de sigur. Şi Mimizan, lîngă care am căzut, se află la cincizeci de mile de Bordeaux, ale cărui lumini din port probabil că le văzusem.

Îmi amintesc de coborîre şi ştiu că simţeam o ciudată indiferenţă — a trebuit aproape să fac un efort ca să mă trezesc şi să iau cîrma în

mînă. Dar aterizarea a fost ceva destul de palpitant. Ţin minte că am fost tîrîţi multă vreme pe pămînt şi doar cu greu am reuşit să mă desprind; apoi o rafală de vînt l-a prins pe *Lord Roberts β* în timp ce unchiul meu încerca să se degajeze dintre funii şi din tot felul de obiecte împrăştiate, iar eu am căzut greoi, aruncîndu-mă în genunchi. În clipa aceea am constatat că monstrul încerca într-un mod aproape conştient să se desprindă şi să scape, aşa că am făcut un salt uşor chiar cînd se smucea. Funia mi-a alunecat însă şi am scăpat-o din mînă. Îmi amintesc că am alergat cufundat pînă la genunchi într-o baltă sărată, căutînd zadarnic să apuc balonul care se tîra şi se înălţa în direcţia mării; abia după ultimul efort inutil de a-l recaptura, mi-am dat seama că era poate lucrul cel mai bun care ar fi putut să se întîmple. A trecut iute pe deasupra dunelor de nisip, urcînd şi coborînd, şi apoi s-a pierdut în dosul unui mănunchi de copaci bătuţi de vînt. Pe urmă a reapărut mult mai departe, îndepărtîndu-se mereu. A planat cîtva timp, s-a lăsat jos încet şi la un moment dat nu l-am mai văzut. Îmi închipui că a căzut în mare, s-a udat cu apă sărată, s-a îngreunat, şi astfel s-a desumflat şi s-a scufundat.

N-a mai fost găsit niciodată şi nimeni n-a anunţat să-l fi văzut după ce mi-a scăpat din mînă.

6

Dar dacă îmi vine greu să povestesc cum a decurs zborul nostru îndelungat pe deasupra mării, cel puţin zorii aceia din Franţa se desprind reci şi limpezi în amintirea mea. Revăd de parcă aş avea acum în faţa ochilor dunele de nisip ridicîndu-se în dosul altor dune de nisip,

cenuşii şi reci şi presărate cu o iarbă firavă. Parcă simt din nou aerul îngheţat şi limpede al zorilor, şi parcă aud lătratul îndepărtat al unui cîine. Parcă mă văd întrebîndu-mă: „Şi-acum, ce să facem?” şi încercînd să-mi alcătuiesc un plan, cu creierul peste măsură de obosit.

Dintru început, unchiul meu mi-a trezit îngrijorarea. Tremura ca varga şi m-am reţinut cu greu să nu-l duc de îndată într-un loc unde să-l pot culca într-un pat confortabil. Ţineam însă ca apariţia noastră să pară plauzibilă în această parte a lumii. Simţeam că nu trebuia, că ar fi mult prea bătător la ochi dacă am fi mers undeva în zori să cerem adăpost; trebuia să rămînem pe loc pînă cînd se va fi făcut ziuă de-a binelea şi apoi să apărem ca nişte turişti prăfuiţi care caută de mîn- care. I-am dat lui aproape toţi biscuiţii care ne rămăseseră, ne-am golit sticlele şi l-am sfătuit să doarmă — dar era prea frig, cu toate că-l înfăşurasem în pătura mare de blană.

Şi deodată am fost izbit de oboseala care i se vedea pe faţa roşie, de impresia de bătrîneţe pe care i-o dădeau perii cărunţi crescuţi pe obraji. Şedea ghemuit, tremurînd şi tuşind, mestecînd cam în silă, dar bînd cu aviditate şi gemînd puţin — o creatură într-adevăr jalnică. Dar trebuia s-o ţinem aşa pînă la capăt, căci altă cale nu aveam.

În curînd soarele se înălţă pe deasupra pinilor şi nisipul se încălzi repede. Unchiul meu sfîrşise de mîncat şi stătea aşezat cu mîinile pe genunchi, cea mai disperată imagine a unui suflet pierdut.

— Sînt bolnav, zise el, îngrozitor de bolnav! O simt din cap pînă-n picioare!

Apoi — a fost o clipă groaznică pentru mine! — a strigat: „Ar fi trebuit să stau în pat; ar fi trebuit să stau în pat... în loc s-o pornesc în zbor”, şi deodată izbucni în lacrimi.

M-am ridicat în picioare.

— Culcă-te şi dormi, omule! am spus şi luînd pătura de pe el, am întins-o şi l-am înfăşurat în ea.

— Lasă că e foarte bine şi-aşa, protestă el; doar că nu mai sînt destul de tînăr...

— Ridică-ţi capul, l-am întrerupt, şi i-am vîrît rucsacul sub cap.

— Or să pună mîna pe noi aici tot atît de bine ca şi într-un han, mormăi el şi apoi nu mai spuse nimic.

După o bună bucată de timp, am observat că adormise. Respira şuierător, şi din cînd în cînd tuşea. Şi eu eram înţepenit şi obosit, şi probabil că m-a furat somnul. Nu-mi amintesc. Mă văd doar şezînd lîngă el un timp care mi s-a părut nesfîrşit, prea obosit chiar şi pentru a gîndi în această pustietate de nisip.

Nimeni nu s-a apropiat de noi, nici o fiinţă, nici măcar un cîine. În cele din urmă m-am ridicat, simţind că n-avea rost să încerc a crea impresia că ne aflam într-o situaţie normală, şi făcînd o sforţare de parcă am fi ridicat un cer de plumb, ne-am îndreptat prin nisipul obositor spre o fermă. Ajunşi acolo, m-am prefăcut că ştiu chiar mai puţină franceză decît ştiam în realitate, dînd de înţeles că eram nişte turişti veniţi de la Biar- ritz, că rătăciserăm drumul de-a lungul ţărmului şi ne apucase noaptea. Explicaţia a fost socotită, cred, destul de bună; ni s-a dat cafea, care ne-a întărit, şi o căruţă ca să ajungem pînă la o haltă din apropiere. Pe drum, mi-am dat seama că unchiul meu era din ce în ce mai bolnav. Am ajuns la Bayonne, unde mai întîi a refuzat să mănînce şi apoi s-a simţit foarte rău, şi apoi l-am urcat, tremurînd şi istovit, într-un trenuleţ pînă la o localitate de lîngă frontieră, numită Luzon Gare.

Am găsit un han cu două camere, ţinut de o hangioaică bască ce părea foarte cumsecade. L-

am culcat pe unchiul meu, şi toată noaptea am rămas în odaia lui; după o oră sau două de somn, s-a trezit cuprins de febră mare şi delirînd, înjurîndu-l pe Neal şi înşirînd coloane întregi de cifre fanteziste. Era evident că trebuia chemat un doctor, şi dimineaţa am adus unul — un tînăr din Montpellier, care abia începuse să practice, foarte misterios, tehnic, modern şi care nu ne-a fost de nici un ajutor. A spus ceva despre răceală, despre expunerea la frig, despre gripă şi pneumonie. A dat cîteva dispoziţii explicite dar greu de îndeplinit... Mi-am dat seama că-mi revenea mie sarcina să organizez îngrijirea bolnavului şi în primul rînd să-i rezerv o cameră specială. Am instalat o călugăriţă în cea de a doua odaie a hanului, iar eu mi-am luat o cameră la hanul din Port de Luzon, la un sfert de milă depărtare.

7

Şi acum povestirea mea se concentrează asupra a ceea ce a fost sortit, în acest ciudat şi izolat colţ de lume, să fie patul de moarte al unchiului meu. Fondul scenei îl formau Pirineii, dealuri albăstrui şi case însorite, vechiul castel din Luzon şi un rîu zgomotos care cădea în cascade, iar în prim plan se afla odaia întunecoasă şi înăbuşitoare, cu ferestrele ţinute închise atît de călugăriţă cît şi de gazdă, cu podeaua-i ceruită, patul cu patru coloane, cu scaunele şi căminul atît de caracteristic franceze, cu sticle de şampanie şi lighene murdare, prosoape uzate şi pachete de *Somatosé* pe masă. Şi în aerul închis al odăii îmbîcsite, între perdelele patului zăcea omuleţul acela care era unchiul meu, ca un monarh sechestrat pe tron, lungit pe pat sau răsucindu-se şi zvîrcolindu-se în ultimele-i încercări de a

învinge moartea. Dacă voiai să-i vorbeşti sau să-l priveşti, trebuia să dai la o parte perdelele.

De obicei stătea rezemat de perne, ca să respire mai uşor. Nu prea putea să doarmă.

Păstrez amintirea confuză a unor nopţi în care l-am vegheat, a unor dimineţi şi după-amiezi petrecute la căpătîiul său şi a călugăriţei agitîndu-se în jurul meu — o femeie blîndă, bună, cu totul nefolositoare şi cu nişte unghii neverosimil de negre. Mai păstrez amintirea şi altor figuri, mai trecătoare, în special a doctorului, un tînăr grăsun şi cam rococo, în costum sportiv de biciclist, cu trăsături fine ca de ceară, barbişon ascuţit, părul lung, negru şi creţ, şi o cravată imensă de poet de mîna a doua. Vii, precise şi totuşi fără legătură sînt amintirile despre gazda bască de la hanul unde zăcea unchiul meu şi despre familia de spanioli unde stăteam eu, şi care-mi prepara cele mai uimitoare mese, cu supă, salată, pui şi dulciuri minunate. Erau nişte oameni foarte buni şi simpatici, şi asta din fire. Iar eu căutam, cu perseverenţă, dar fără a atrage atenţia, să-mi procur ziare englezeşti.

Însă, în centrul tuturor acestor impresii, se află unchiul meu.

Am încercat să vi-l descriu pe rînd, în fiecare perioadă, aşa cum arăta — mai întîi tînărul din farmacia de la Wimblehurst, apoi asistentul jerpelit din Tottenham Court Road, aventurierul din prima perioadă a lui Tono-Bungay, şi în sfîrşit pluto- cratul absurd şi încrezător. Iar acum trebuie să vi-l prezint atît de deosebit sub umbra morţii ce se apropia, cu pielea fleşcăită, galbenă şi transpirată, cu ochii mari şi sticloşi, nasul subţire şi ascuţit, teribil de schimbat din cauza bărbii care-i crescuse. Niciodată nu arătase atît de mic ca acum. Şi-mi vorbea cu un glas şoptit, pe care abia reuşea să-l facă auzit, despre probleme mari, despre ţelurile vieţii sale

şi despre locul spre care se îndrepta acum. Sărăcuţul de el! Această ultimă fază se detaşează, parcă, de toate celelalte. Era ca şi cum s-ar fi tîrît afară din ruinele carierei sale, încercînd să vadă în jurul său înainte de a muri. Căci avea momente de luciditate totală între ceasurile de delir.

Ştia că nu existau prea multe şanse să scape. Într-un fel, asta îi mai uşura din griji. Nu mai era nici un Neal căruia să-i facă faţă, nu mai erau fugi şi evadări, nici condamnări.

— Am avut o carieră grozavă, George, zicea el, dar voi fi bucuros să mă odihnesc. Bucuros să mă odihnesc... bucuros să mă odihnesc...

Gîndurile i se învîrteau mai ales în jurul carierei pe care o făcuse şi de obicei — îmi face plăcere să-mi aduc aminte — cu o notă de satisfacţie şi aprobare. În fazele de delir, de cele mai multe ori exagera această mulţumire de sine, oprindu-se doar la momentele de strălucire. Se agăţa de cearceaf şi privea fix înainte, şoptind abia auzit frînturi de fraze:

— Ce-i casa aia mare, cu turnuri pierdute în nori, şi cil săgeţi aeriene?… Ilion. Îndreptate spre cer… Ilion House, reşedinţa unuia din… marii prinţi ai comerţului… Terasă peste terasă… Ajungînd pînă în ceruri… Regate de care Cezar nici n-a auzit… Un mare poet, George. Zzzz. Regate cum Cezar n-a cunoscut vreodată… Sub o conducere cu totul nouă… Măreţie… Milioane… Universităţi… El stă pe terasă — pe terasa superioară — dirijînd — dirijînd — pe întreg globul — dirijînd — comerţul…

Uneori era greu de spus cînd înceta vorbirea coerentă şi începea delirul. Mi-au fost astfel revelate izvoarele secrete ale vieţii sale, închipuirile-i zadarnice. Mă gîndesc uneori că ceea ce este într-adevăr autentic în viaţa ta este ceea ce stă întins pe pat, nepăsător şi neîngrijit, pînă cînd trebuie să te îmbraci şi să te speli şi să apari cuviincios în faptă şi în vorbă, pentru a te întîlni cu semenii tăi. Bănuiesc că toate lucrurile nerostite din sufletele noastre au ceva din incoerenţa delirului şi a demenţei. E neîndoielnic însă că din buzele acelea vîscoase şi chinuite de deasupra bărbii cărunte şi zbîrlite, nu ieşeau decît visuri şi închipuiri fără noimă…

Cîte odată aiurelile sale îl vizau pe Neal, pe care-l ameninţa.

— Cum şi-a investit el banii? exclama. Crede că o să scape de mine?… Dacă l-aş urmări… Ruină. Ruină… S-ar putea crede că eu i-am luat banii.

Şi uneori revenea la zborul nostru cu nava aeriană.

— Durează prea mult, George, prea mult… şi e tare frig. Sînt prea bătrîn — prea bătrîn — pentru aşa ceva… Ştii bine că nu mă salvezi — că mă ucizi.

Spre sfîrşit, a devenit limpede că identitatea noastră fusese descoperită. Am constatat că

presa, şi în special aceea a lui Boom, pornise un fel de urmărire cu surle şi trîmbiţe, trimisese corespondenţi speciali care să ne urmărească, şi cu toate că nici unul din aceşti emisari n-a ajuns pînă la noi înainte de moartea unchiului meu, simţeam cum se apropie furtuna. Ştirile au fost reluate de ziarele franceze de mare tiraj. Oamenii începeau să ne privească cu curiozitate; apărură deodată nişte figuri noi în jurul sărmanei lupte care se ducea în aerul înăbuşitor din dosul perdelelor patului. Tînărul doctor îşi oferea cu insistenţă serviciile, un automobil a sosit de la Biar- ritz, şi nişte indivizi suspecţi, cu ochi întrebători, au început să-şi vîre nasul, punînd întrebări şi oferindu-şi ajutorul. Cu toate că nu s-a spus nimic, îmi puteam da seama că nu mai eram priviţi ca nişte simpli turişti din clasa mijlocie; în jurul meu, cînd trecem, simţeam aproape vizibil prestigiul Finanţei şi al unei notorietăţi criminale. Fel de fel de personalităţi locale, cu înfăţişare grăsună şi prosperă, apărură la han, încer- cînd să-şi satisfacă curiozitatea; preotul din Luzon îşi oferi şi el serviciile, oamenii priveau spre fereastra noastră şi mă cercetau cînd treceam pe stradă; şi apoi am primit vizita neaşteptată a unui mic cleric englez şi a soţiei sale, amabilă şi plină de calităţi, în ţinuta anglicană severă şi neagră, care se năpustiră asupra noastră ca nişte vulturi virtuoşi dar hotărîţi, din satul vecin numit Saint Jean de Pollack.

Clericul era unul dintre tipurile acelea stranii care-şi împart timpul între îndepărtatele orăşele din Anglia şi marile hoteluri din străinătate vrînd să asigure clientelei lor binefacerile cultului anglican. Era un omuleţ mărunt, timid, încăpăţînat, cu părul rar, cu ochelari pe nasul roşu şi turtit, şi îmbrăcat în nişte haine negre uzate. Era fără îndoială teribil de impresionat de măreţia financiară a unchiului meu, precum şi

de propria-i bănuială asupra identităţii noastre, şi strălucea debordînd de tact şi de bunăvoinţă aferată. Era dornic să împartă cu mine veghea la căpătîiul patului, îşi oferea serviciile cu amîndouă mîinile, şi cum începeam să reiau contactul cu afacerile din Londra, încercînd să descifrez ceva din amănuntele uriaşei prăbuşiri descrise în ziarele pe care reuşisem să mi le procur de la Biarritz, i-am acceptat oferta cu destulă gratitudine, trecînd la cercetarea situaţiei financiare. Eram atît de detaşat de vechile tradiţii ale religiei, încît nu m-am gîndit o clipă că el ar putea ataca sărmanele rămăşiţe muribunde ale unchiului meu cu solicitudini teologice. Atenţia mi-a fost totuşi atrasă în curînd de o ceartă politicoasă dar presantă între el şi hangioaica bască, în legătură cu necesitatea de a atîrna un crucifix ieftin deasupra patului, de unde să poată atrage atenţia unchiului meu, şi de unde, de fapt, îi şi atrăsese atenţia.

— Doamne sfinte! am exclamat, mult are să mai continue asta?

În noaptea aceea a stat de veghe micul cleric, iar în zori ne-a speriat pe degeaba că unchiul moare, provocînd astfel o agitaţie nemaipomenită. A trezit întreaga casă. Nu cred că am să uit vreodată scena aceea, care a început cu o bătaie în uşa mea, tocmai cînd adormisem; pe urmă i-am auzit glasul:

— Dacă vrei să-ţi vezi unchiul înainte de a muri, vino imediat!

Odăiţa înăbuşitoare era înţesată de lume cînd am ajuns acolo, şi luminată de trei lumînări care pîlpîiau. Am simţit că mă aflam în plin secol al optsprezecelea. Sărmanul meu unchi zăcea în mijlocul patului răvăşit, peste măsură de obosit de viaţă, obosit şi cu mintea rătăcită, în timp ce micul cleric încerca să-i reţină mîna şi atenţia, şi repeta într-una:

— Domnule Ponderevo, domnule Ponderevo, totul e foarte bine. E foarte bine. Numai să credeţi! „Credeţi în Mine, şi veţi fi mîntuiţi!”

Alături se afla doctorul cu unul din acele crude şi idioate ace de injecţie pe care ştiinţa modernă le pune la îndemîna acestor tineri semi-instruiţi. Încerca, făpă rost, să menţină pîlpîirea de viaţă din trupul unchiului meu. Călugăriţa se agita somnoroasă ceva mai în fund, în mînă cu un medicament rămas nefolosit. Iar hangioaica nu se sculase numai ea, ci trezise şi pe babornița de maică-sa şi un soţ pe jumătate imbecil; se mai afla acolo şi un bărbat gras şi greoi, îmbrăcat în alpaca cenuşie, cu un aer important — cine era şi ce căuta acolo, nu ştiu. Bănuiesc că doctorul mi-a explicat în franceză, dar n-am înţeles. Şi stăteau toţi acolo, cu feţele obosite, îmbrăcaţi în grabă şi la întîmplare, cu atenţia îndreptată spre viaţa care pîlpîia şi se stingea, transformînd totul într-un spectacol public ciudat — forme stranii de fiinţe umane luminate de trei lumînări nesigure, hotărîţi şi avizi cu toţii să fie de faţă în clipa morţii. Doctorul stătea în picioare, ceilalţi erau aşezaţi pe scaunele pe care hangioaica le adusese şi le aranjase pentru ei.

Dar unchiul meu le-a stricat toată plăcerea, şi n-a murit.

L-am înlocuit pe micul cleric pe scaunul de lîngă pat, iar el a început să se agite prin odaie.

— Cred, îmi şopti cu un aer misterios, în timp ce-mi ceda locul, cred... că e bine pentru el.

L-am auzit încercînd să redea în limba franceză cîteva din frazele pioase folosite de clericii Bisericii de Jos, spre a fi înţelese de individul greoi în alpaca cenuşie. Apoi răsturnă un pahar de pe masă, şi se lăsă pe vine să adune cioburile. Încă de la început m-am îndoit că moartea va veni imediat. L-am consultat pe doctor, întrebîndu-l în şoaptă. M-am întors să

iau sticla de şampanie, şi era aproape să mă împiedic de picioarele clericului, îngenunchiat lîngă scaunul suplimentar pe care hangioaica bască îl adusese la sosirea mea, şi rugîndu-se cu glas tare: „Oh! Tată Ceresc, ai milă de Fiul tău...” L-am îmbrîncit puţin ca să pot trece, dar după o clipă era iar în genunchi lîngă un alt scaun, rugîndu-se din nou şi stînd în calea călugăriţei care tocmai îmi găsise un tirbuşon. Mi-a fost cu neputinţă să nu mă gîndesc la blasfemia aceea teribilă a lui Carlyle despre „ultimul miorlăit al unui pisoi care se îneacă”. Îndată a găsit însă un al treilea scaun liber — ca şi cum ar fi jucat cine ştie ce joc.

— Doamne sfinte! am exclamat, trebuie să-i evacuăm pe toţi oamenii ăştia.

Ceea ce am şi făcut cu oarecare grabă. Şi cum aveam un lapsus temporar, nu-mi mai aminteam nimic din toată franceza pe care o ştiam. I-am mînat afară mai mult prin gesturi şi am deschis fereastra, spre oroarea tuturor. Am dat să se înţeleagă că scena morţii se amînase şi, de fapt, unchiul meu a murit abia în noaptea următoare.

Nu i-am mai dat voie micului cleric să se apropie de el, pîndind să văd dacă nu cumva îi tulburase pacea sufletului. Dar unchiul meu rămînea senin. O dată, doar, a vorbit despre „preotul ăla”.

— Te-a sîcîit? l-am întrebat.

— Nu ştiu ce voia, zise el.

Am păstrat tăcerea, căutînd să-i prind murmurul. L-am auzit spunînd „vor prea mult”. Faţa i se încreţi ca aceea a unui copil pe punctul de a plînge. „Nu poţi căpăta un procent sigur de şase la sută”, spuse la un moment dat. Am avut o clipă bănuiala ciudată că acele convorbiri presante nu fuseseră numai spirituale, dar sînt de acord că a fost doar o bănuială cu totul nedemnă şi nedreaptă. Micul cleric era simplu şi

cinstit ca lumina zilei. Unchiul meu nu făcea decît să emită judecăţi generale în privinţa clasei din care făcea parte.

Se poate însă ca acele discuţii să fi dat frîu liber unor idei de mult adormite în creierul unchiului meu, pe care realitatea lumii noastre le înăbuşise şi le ascunsese cu totul. Cînd ceasul i s-a apropiat, a devenit deodată lucid, deşi foarte slăbit, iar glasul său stins era totuşi clar.

— George, zise el.

— Sînt aici, am răspuns, chiar lîngă tine.

— George, tu te-ai ocupat întotdeauna cu ştiinţa… ştii mai bine decît mine. Oare… oare s-a dovedit?

— Dovedit ce?

— Într-un fel sau altul?

— Nu înţeleg.

— Că o dată cu moartea… se sfîrşeşte totul. După atîta… După un început atît de măreţ. Undeva… Ceva…

L-am privit uluit. Ochii săi adînciţi în orbite erau foarte gravi.

— Dar de fapt, ce vrei? am spus eu, peste măsură de uimit.

Nu putu să-mi răspundă.

— Aspiraţii, şopti el.

Fără să mai ţină seama de mine, începu un monolog întretăiat.

— Şiruri de nori luminoşi, zise el, şi după aceea adăugă: Un poet de prima mînă, de prima mînă… George a fost întotdeauna cam aspru. Întotdeauna.

Un lung răstimp se aşternu tăcerea.

Apoi îmi făcu semn că vrea să-mi spună ceva.

— Mi se pare, George…

Mi-am aplecat capul şi el a încercat să-şi pună mîna pe umărul meu. L-am ridicat puţin pe perne, căutînd să înţeleg ce spune.

— Mi se pare, George, că întotdeauna — trebuie să fie ceva în mine — care nu va muri.

Mă privi ca şi cum hotărîrea ar fi depins de mine.

— Cred, repetă el... că e ceva.

Apoi, gîndul îi zbură iarăşi departe.

— Doar o mică verigă, şopti aproape rugător şi apoi rămase liniştit; dar în curînd începu din nou să se agite.

— O altă lume...

— Poate, am spus eu. Cine ştie?

— O altă lume.

— Dar nu cu aceleaşi posibilităţi de afaceri, am adăugat. Nu cred.

Rămase tăcut. Stăteam aplecat deasupra lui, urmărindu-mi propriile gînduri, şi îndată după aceea am văzut iarăşi călugăriţa chinuindu-se să închidă fereastra. Cîtva timp unchiul

meu încercă să-şi tragă respiraţia... Mi se părea atît de absurd să fie nevoit să sufere atîta — sărmanul de el!

— George, şopti el întinzînd mîna-i mică şi slabă. *Poate...*

Nu spuse nimic altceva, dar mi-am dat seama, după expresia ochilor, că socotea întrebarea pusă.

— Da, aşa cred, am rostit cu tărie.

— Nu eşti... sigur?

— Oh — aproape sigur, am spus, şi am impresia că a încercat să-mi strîngă mîna. Stăteam acolo, ţinîndu-i strîns mîna şi încercînd să ghicesc ce germeni ai nemuririi se aflau în fiinţa lui, să zăresc fantoma din el care va porni să rătăcească în imensităţile pustii. Gînduri ciudate mă năpădeau... Unchiul meu rămase liniştit o bucată bună de timp, făcînd doar din cînd în cînd cîte o sforţare să răsufle, iar eu îi şter- geam mereu gura şi buzele.

Eram adîncit în gînduri şi la început n-am observat schimbarea care se petrecea pe faţa lui. Se lăsă pe pernă, scoase un uşor şuierat care încetă brusc, şi îndată după aceea muri — liniştit, reconfortat în mare măsură de asigurările pe care i le dădusem. Nu ştiu exact cînd a murit. Mîna lui îşi slăbi pe nesimţite strînsoarea. Deodată, cu o tresărire, cu un şoc, mi-am dat seama că gura îi era deschisă şi că era mort...

8

Era încă noapte cînd am plecat de la căpătîiul lui şi m-am întors în casa unde trăsesem, coborînd în lungul uliţei, întortocheate din Luzon.

Drumul acesta mi se desprinde în amintire deasemeni ca un lucru aparte, ca o experienţă

nouă. În hanul de unde plecasem rămăsese o forfotă tăcută de femei, o licărire de lumini, şi îndeplinirea tuturor acelor ritualuri mărunte în jurul ciudatului obiect inert care fusese cîndva unchiul meu, omuleţul acela atît de activ şi imperativ. Tot acest ritual mi se părea supărător şi deplasat. Am trîntit uşa şi am ieşit în ceaţa caldă şi umedă a uliţei stropite de pete şterse de lumină în goluri mari de întuneric; nu se zărea nici un suflet de om. Acest val cald de ceaţă mi-a dat o impresie de vastă singurătate. Însăşi

casele de pe marginea drumului priveau parcă din altă lume. Liniştea nopţii era marcată de cîte un lătrat îndepărtat de cîini; toţi oamenii de aici aveau cîini, din cauza vecinătăţii apropiate a frontierei.

Moartea!

Mă aflam într-unul din momentele acelea rare de uşurare, cînd pentru o vreme mergi puţin pe lîngă şi în afara vieţii. Mă simţeam într-un fel ca la sfîrşitul unei piese de teatru, întreaga existenţă a unchiului meu mi-a apărut atunci ca ceva familiar şi împlinit. Da, se sfîrşise, ca o piesă de la care pleci, ca o carte pe care o închizi. Mă gîndeam la iniţiativele şi la succesele lui, la tumultul Londrei, la mulţimea variată de oameni printre care se desfăşuraseră existenţele noastre, la reuniunile publice, la emoţii, la dineuri şi la dispute, şi deodată mi s-a părut că nimic din toate acestea n-a existat. Am descoperit, ca într-o străfulgerare, că într-adevăr nimic din toate acestea n-a existat. Şi înainte şi mai tîrziu, am considerat viaţa o fantasmagorie, dar niciodată n-am simţit atît de puternic lucrul ăsta ca în noaptea aceea... Ne despărţiserăm; noi doi, care ne ţinuserăm tovărăşie atît de mult timp, ne despărţiserăm. Dar ştiam că nu există sfîrşit nici pentru el şi nici pentru mine. Moartea lui fusese o moarte de coşmar, care pusese capăt unui vis, şi visul acesta de suferinţă se sfîrşise. Mi se părea aproape ca şi cum aş fi murit şi eu. Ce importanţă avea, dacă totul era ireal — durerea şi dorinţa, începutul şi sfîrşitul? Nu exista altă realitate în afară de acest drum solitar, de acest drum atît de solitar, de-a lungul căruia mergeam cam nedumerit şi puţin obosit...

O porţiune din ceaţă se materializă într-un uriaş dulău care înaintă spre mine, se opri, se furişă pe lîngă mine mîrîind, scoase un lătrat scurt şi răguşit şi apoi se transformă din nou în

ceaţă.

Gîndurile mi se întoarseră la străvechile noastre credinţe şi temeri. Îndoielile şi scepticismul căzură de pe mine ca o haină prea largă. Mă întrebam pur şi simplu ce cîini lătrau pe cărarea celuilalt călător prin întuneric, ce forme, ce lumini se întrezăreau oare în jurul lui în timp ce-şi vedea de drum după ultima întîlnire pe pămînt — de-a lungul unor cărări reale şi pe o cale ce dăinuie veşnic…

9

Ultima siluetă care s-a alăturat într-un tîrziu grupului din jurul patului pe care zăcea mort unchiul meu a fost mătuşa. Cînd pierdusem orice speranţă de a-l mai salva, am lăsat de o parte orice prudenţă şi i-am telegrafiat imediat. A sosit totuşi prea tîrziu ca să-l mai prindă în viaţă. L-a găsit liniştit şi nemişcat, de o inflexibilitate neobişnuită, atît de diferit de fiinţa însufleţită şi zgomotoasă care fusese în timpul vieţii.

— Nu seamănă cu el, şopti mătuşa mea, plină de respect în faţa acestei demnităţi străine.

Mi-o amintesc apoi plîngînd pe podul de sub vechiul castel. Izbutisem să scăpăm de cîţiva reporteri amatori din Biarritz, şi porniserăm împreună în acea dimineaţă strălucitoare prin Port Luzon. Am stat cîtva timp rezemaţi de parapetul podului, cercetînd piscurile îndepărtate, masivul compact şi albastru al Pirineilor. Multă vreme n-am scos nici o vorbă, şi apoi, într-un tîrziu mătuşa mea începu să vorbească.

— Tare ciudată mai e şi viaţa, George! Cine s-ar fi gîndit, pe vremea cînd îţi ţeseam ciorapii în bătrînul Wimblehurst, că acesta va fi sfîrşitul povestirii? Ce departe mi se pare acum totul — prăvălia mică, primul cămin al meu şi al lui. Sticlele lucioase, sticlele acelea uriaşe şi colorate! Îţi aminteşti cum se reflecta lumina pe sertarele de mahon? Micile inscripţii aurite! *Ol. Amigdalinum* şi *Sinapis!* Totul mi-a rămas în minte — luminos şi strălucitor — ca o pictură olandeză. E atît de real! Şi parcă a fost ieri. Iar aici parcă sîntem într-un vis. Tu, eşti bărbat — iar eu, o femeie bătrînă, George. Şi micuţul Teddy, sărmanul, cum se agita şi vorbea... zîzîind puţin... Oh!

Glasul i se frînse, şi lacrimile începură să-i curgă. Plîngea, şi-mi părea bine că o văd

plîngînd...

Stătea rezemată de pod, ţinînd strîns în mînă batista udă de lacrimi.

— Doar un ceas să mai fiu din nou în bătrîna prăvălie — şi să-l aud vorbind. Înainte de a se sfîrşi totul. Dar indivizii ăia au pus mîna pe el... Şi l-au făcut să-şi iasă din minţi.

...Oamenii n-ar trebui să se lase prinşi şi covîrşiţi de afaceri...

Şi deodată, întrebă brusc:

— Nu i-au făcut nici un rău, George?

O clipă, am rămas nedumerit.

— Vreau să spun, aici, zise ea.

— Nu, am afirmat cu hotărîre, înlăturînd din amintire seringa absurdă pe care o surprinsesem în mîinile tînărului doctor.

— Mă întreb, George, dacă îl vor lăsa să vorbească şi în cer?...

Mă privi în faţă.

— Oh! George, dragul meu, mă doare inima şi nu mai ştiu ce spun şi ce fac. Dă-mi braţul să mă rezem de el — ce bine e că te am pe tine, dragul meu, să mă rezem de tine... Da, ştiu că ţii la mine. Tocmai de aceea vorbesc acum. Noi am ţinut întotdeauna unul la altul, deşi n-am spus-o niciodată, dar tu o ştii, şi eu la fel. Însă acum inima mi-e sfîşiată în bucăţi, şi ţîşneşte tot ce am ţinut ascuns în mine. E adevărat că în ultimul timp n-a prea fost un soţ bun. Dar era copilul meu, George, era toţi copiii pe care aş fi vrut să-i am, era copilul meu prostuţ, pe care viaţa l-a lovit, iar eu n-am putut să spun nici o vorbă în această privinţă; nici o vorbă; viaţa l-a suflat şi l-a zdrobit — ca pe un sac vechi — chiar sub ochii mei. Eram destul de deşteaptă ca să-mi dau seama, dar nu atît de deşteaptă ca să-l pot împiedica, şi tot ce am putut face a fost să iau lucrurile în rîs. Am făcut şi eu ce-am putut. Ca mai toţi oamenii. Ca cei mai mulţi dintre noi... Dar n-a fost drept, George. N-a fost drept.

Viaţa şi Moartea — lucrurile astea mari şi serioase — de ce nu l-au lăsat în pace, cu toate minciunile şi prostiile lui? Dacă *nouă* ele ne-au apărut fără importanţă...

...Oh, de ce nu l-au lăsat în pace? repetă ea în şoaptă, în timp ce ne îndreptam spre han.

II

Dragoste printre ruine

1

Cînd m-am întors, mi-am dat seama că rolul pe care-l jucasem în fuga şi în moartea unchiului meu făcuse din mine pentru cîtăva vreme un personaj notoriu şi chiar popular. Timp de două săptămîni am fost reţinut la Londra „ca să fac faţă muzicii”, cum ar fi spus unchiul meu, şi să aranjez puţin situaţia mătuşii, minunîndu-mă de consideraţia cu care mă trata lumea. Căci devenise un lucru limpede şi manifest că eu şi cu unchiul meu nu eram altceva decît specimene ale unei specii moderne de tîlhari, risipind economiile publicului în cele mai nebuneşti întreprinderi. Cred că, într-un fel, moartea lui a produs o reacţie în favoarea mea, iar fuga noastră, ale cărei amănunte începeau să fie cunoscute, a stîrnit imaginaţia populară. Părea ceva mult mai îndrăzneţ şi mai greu decît fusese în realitate, şi n-avea rost să scriu ziarelor ca să opereze cuvenitele rectificări. Nu încape îndoială că oamenii preferă infinit mai mult aparenţa îndrăznelii şi a acţiunii — unei simple onestităţi. Nimeni nu voia să creadă că nu eu fusesem principalul complotist în acţiunile financiare ale unchiului meu. Şi totuşi, lumea ţinea cu mine. Am căpătat chiar autorizaţia să mă instalez din nou în pavilion pentru vreo două săptămîni, ca să pun ordine în grămada de hîrtii, calcule, note de lucru, schiţe şi altele, pe

care le lăsasem vraişte cînd pornisem pe neaşteptate în călătoria spre Insula Mordet, pentru a găsi grămezile de quap. Am rămas singur în pavilion, după ce i-am găsit de lucru lui Cothope la firma Ilchester, pentru care construiesc acum distrugătoare. Firma avea nevoie de el, omul o ducea prost cu banii, aşa că l-am lăsat să plece şi am reuşit, într-un chip cît se poate de filozofic, să mă descurc singur.

Dar îmi venea greu să-mi concentrez din nou atenţia asupra aeronauticii. Îmi părăsisem lucrul de o jumătate de an şi mai bine, o jumătate de an plină de atîtea întîmplări intense şi tulburătoare. Cîtva timp, creierul meu refuză să se ocupe de toate aceste probleme fine de echilibru şi de adaptare; nu puteam să-mi iau gîndui de la falca căzută a unchiului meu, de la lacrimile nestăpînite ale mătuşii mele, de la cadavre de negri şi mlaştini pestilenţiale, de la toate acele realităţi tangibile ale cruzimii şi suferinţei, de la viaţă şi moarte. În plus, eram îngrozit de perspectiva mormanului de cifre şi documente de la Hardingham, sarcină pe lîngă care trecerea pe la „Lady Grove” nu era decît un interludiu. Şi apoi, mai era şi Beatrice.

A doua zi de dimineaţă, în timp ce stăteam pe verandă depănînd amintiri şi străduindu-mă în zadar să descifrez nişte însemnări prea succinte făcute cu creionul de Cothope, Beatrice apăru deodată călare din spatele pavilionului, trase hăţurile şi rămase nemişcată pe calu-i negru, puţin îmbujorată din cauza galopului.

Nu m-am ridicat imediat. O priveam ţintă.

— *Tu!* am exclamat.

Se uită la mine cu un aer hotărît, şi zise:

— Da, eu.

Nu m-am oprit la formule de politeţe, ci, ridicîndu-mă în picioare, am pus întrebarea care mi-a venit prima în minte.

— Al cui e calul?

Mă privi în ochi.

— Al lui Carnaby.

— Cum ai putut ajunge aici — pe drumul ăsta?

— Zidul e dărîmat.

— Dărîmat?

— O mare parte din el, printre plantaţii.

— Vrei să spui că treceai călare pe acolo şi ai ajuns întîmplător pînă aici?

— Te-am văzut ieri. Şi am venit să te văd.

Mă apropiasem acum de ea şi o priveam în faţă.

— Nu sînt decît o ruină, am articulat eu.

Beatrice nu răspunse nimic, continuînd să mă privească fix, cu un aer ciudat de proprietate.

— Ştii că sînt singurul supravieţuitor al cutremurului. Acum mă rostogolesc şi mă prăbuşesc de-a lungul întregului eşafodaj al sistemului social… Numai întîmplarea va putea hotărî dacă voi cădea pînă jos, sau mă voi adăposti un an sau doi în cine ştie ce crăpătură, pînă cînd lumea mă va uita.

— Soarele, vorbi Beatrice fără nici o legătură cu cele spuse de mine, te-a bronzat… Vreau să descalec.

Se lăsă să cadă în braţele mele şi rămase lîngă mine, cu obrazul apropiat de al meu.

— Unde-i Cothope? întrebă.

— A plecat.

Ochii îi fugiră o clipă spre pavilion şi apoi din nou spre mine. Stăteam unul lîngă altul, extraordinar de aproape şi în acelaşi timp extraordinar de departe.

— Nu ţi-am văzut niciodată căsuţa, spuse deodată; mi-ar plăcea s-o văd.

Aruncă hăţurile calului în jurul stîlpului care susţinea veranda, şi am ajutat-o să le lege.

— Ai adus din Africa ce voiai? întrebă ea.

— Nu. Vasul s-a scufundat.

— Şi o dată cu el totul?

— Totul.

Porni înaintea mea, intră în salonaşul pavilionului, şi am văzut că mîna în care ţinea cravaşa îi era crispată. Privi o clipă în jur, apoi ochii îi întîlniră pe ai mei.

— E plăcut aici, spuse.

Ochii noştri vorbeau însă cu totul altceva decît buzele. Plutea în jurul nostru ca o aureolă sumbră, care ne atrăgea unul spre altul; o sfială neobişnuită ne ţinea totuşi departe. Beatrice se stăpîni însă şi începu să cerceteze lucrurile din încăpere.

— Ai perdele de creton. Credeam că bărbaţii nu sînt în stare să aibă perdele, dacă nu se ocupă o femeie... Dar, fireşte, mătuşa ta a făcut toate astea! Şi un divan, şi un grătar de sobă din alamă, şi — oh, asta e o pianolă? Iată-ţi şi biroul. Am crezut că birourile bărbaţilor sînt întotdeauna în dezordine, acoperite de praf şi de scrum de ţigară.

Se uită apoi la gravurile mele colorate şi la mica bibliotecă. Şi la urmă reveni la pianolă. O urmăream încordat.

— Chestia asta cîntă?

— Ce? am tresărit eu.

— Am întrebat dacă chestia asta cîntă?

M-am trezit din gînduri.

— Ca o gorilă muzicant, cu degetele toate de aceeaşi lungime. Şi cu un fel de suflet... Pentru mine reprezintă toată lumea muzicii.

— Şi ce cîntă?

— Beethoven, cînd vreau să-mi limpezesc capul în timp ce lucrez. Îţi face chef de lucru. Cîteodată Chopin, şi ceilalţi, dar mai ales Beethoven. Da.

Tăcerea se aşternu din nou între noi. Făcu o sforţare să vorbească.

— Pune ceva să cînte. Se întoarse şi cercetă raftul cu rulouri de muzică, luă unul care o interesa, prima parte a Sonatei Kreutzer, apoi

şovăi. Nu, zise ea, astălaltă!

Îmi dădu Concertul al doilea de Brahms, Op. 58, şi se ghemui pe divan privindu-mă în timp ce începeam încet să cînt…

— Dar ştii că e frumos? spuse Beatrice la sfîrşit. Nu ştiam că drăciile astea pot cînta astfel. Sînt emoţionată...

Veni lîngă mine şi rămase locului privindu-mă.

— Vreau să ascult un concert întreg, zise ea brusc, şi începu să rîdă stingherită, căutînd prin despărţiturile raftului. Ia să vedem, ce să mai punem?

Alese tot Brahms. Şi, în sfîrşit, Sonata Kreutzer. E straniu cu cîte sugestii senzuale a încărcat Tolstoi această operă, făcînd din ea simbolul unei intimităţi aproape scandaloase. După ce am cîntat prima parte, se apropie de pianolă şi rămase ezitînd lîngă mine. Şedeam ţeapăn — aşteptînd.

Deodată îmi luă capul pe care-l ţineam aplecat şi mă sărută pe păr. Apoi îmi prinse faţa în mîini şi îmi sărută buzele. Am strîns-o în braţe şi gurile noastre se uniră. Dintr-o săritură am fost în picioare, îmbrăţişînd-o cu putere.

— Beatrice, şopteam, Beatrice!

— Iubitul meu, murmură ea, aproape fără suflare, cu braţele în jurul gîtului meu. Oh! iubitul meu!

2

Dragostea, la fel ca toate celelalte aspecte ale imensului proces de dezorganizare socială pe care-l trăiam, este ceva dus la voia întîmplării de curentul vieţii, o rămurică fără rod ruptă din arborele care o purta. Dacă relatez aici această scenă de dragoste, o fac

pentru lipsa ei de legătură, pentru importanţa ei, ca să zic aşa, cu totul lipsită de importanţă pentru că nu înseamnă nimic altceva decît ea însăşi. Această scenă luceşte în amintirea mea ca o floare strălucitoare peste care am dat întîmplător în mijlocul sfărîmăturilor unei catastrofe. Aproape două săptămîni ne-am întîlnit şi ne-am iubit. Această pasiune puternică, pe care civilizaţia noastră fără noimă a încătuşat-o, a mutilat-o, a sterilizat-o şi a înjosit-o, m-a cuprins din nou şi mi-a umplut fiinţa cu delicii pătimaşe şi bucurii solemne — care erau toate, după cum ştiţi, inutile şi zadarnice. Încă o dată am avut convingerea: „Numai asta contează. Nimic altceva n-are importanţă.” Amîndoi gustam cu o infinită gravitate fericirea care ne era dat s-o trăim. Nu-mi amintesc să fi rîs măcar o dată vreunul dintre noi.

Douăsprezece zile s-au scurs de la întîlnirea noastră din pavilion şi pînă la despărţire.

În afară de cele de la sfîrşit, au fost zile minunate de vară, cu lună aproape plină. Ne întîlneam în fiecare zi, fără să ne pese de nimic. Eram atît de plini la început unul de altul, atît de preocupaţi să ne apropiem şi să ajungem să ne înţelegem unul pe celălalt, încît ne păsa prea puţin de ce s-ar fi putut spune în legătură cu relaţiile noastre. Ne întîlneam fără să ne ferim... Vorbeam despre zeci de mii de lucruri — şi despre noi. Ne iubeam — cu sufletul şi cu trupul. Proza mea nu poate să redea acele ceasuri de transfigurare. Faptele nu înseamnă nimic. Tot ce atingeam, şi pînă şi lucrurile cele mai josnice, deveneau strălucitoare. Ce cuvinte ar putea reda tandreţea cea mai curată, sau deliciile posesiunii mutuale?

Stau aici, la biroul meu, şi gîndurile îmi zboară la lucruri inefabile.

Am ajuns să cunosc atît de bine dragostea, încît ştiu acum ce poate să însemne. Ne-am

iubit, răniţi şi loviţi de viaţă; apoi ne-am despărţit — supunîndu-ne cu regret destinului inexorabil. Dar cel puţin ştiu că am întîlnit dragostea.

Îmi amintesc cum şedeam împreună într-o canoe canadiană, într-un ochi de apă puţin adînc, năpădit de trestii şi înconjurat de tufişuri, pe care l-am descoperit lîngă canalul umbrit de pini din Woking, şi cum Beatrice îmi vorbea despre viaţa ei dinainte de a ne fi reîntîlnit...

Îmi povestea tot felul de lucruri, şi acestea s-au unit şi s-au sudat cu altele care îmi rămăseseră în amintire, încît mi se părea că ştiusem întotdeauna ceea ce îmi povestea ea. Şi totuşi, nu ştiusem şi nu bănuisem nimic, în afară poate de licărirea, din cînd în cînd, a unei închipuiri trecătoare.

Mă făcu să înţeleg cum viaţa o modelase, cum trăise după ce drumurile noastre se despărţiseră.

— Eram săraci şi trebuia să ne prefacem că o ducem bine. Ne pierdeam vremea cu vizite şi alte asemenea fleacuri. Trebuia să mă mărit. Dar ocaziile pe care le-am avut nu pot spune că au fost prea bune. Nu-mi plăceau.

Făcu o pauză.

— Apoi a apărut Carnaby.

Stăteam complet nemişcat. Beatrice vorbea acum cu ochii plecaţi, atingînd cu degetul apa.

— Vine o clipă cînd simţi că ţi-e silă, că ţi-e cumplit de silă. Te duci prin casele acelea mari unde se trăieşte pe picior mare. Cauţi să devii utilă femeilor şi agreabilă bărbaţilor. Trebuie să te îmbraci ca lumea... Mănînci bine, te plimbi, te distrezi... Şi parcă simţi că e păcat să nu profiţi de distracţii, de ceea ce ţi se oferă... Carnaby nu e ca ceilalţi oameni. E un om deosebit... Pe toţi nu-i interesează decît dragostea. Pe toţi. Am făcut şi eu la fel... Şi nu fac lucrurile pe jumătate.

Se opri.

— Ştiai? întrebă ea, ridicînd ochii spre mine cu un aer hotărît.

Am încuviinţat din cap.

— De cînd?

— De cîteva zile... Dar n-am dat prea mare importanţă. Am fost doar puţin surprins.

Mă privi cu un aer liniştit.

— Cothope ştia, zise. Instinctiv. Mi-am dat seama.

— Cred, am început eu, că a fost o vreme cînd asta ar fi avut o importanţă imensă. Acum...

— Acum nimic nu mai are importanţă, zise ea completîn- du-mi fraza. Simţeam că trebuie să-ţi spun. Voiam să înţelegi de ce nu m-am măritat cu tine... din toată inima. Te-am iubit — şi aici urmă o pauză — te-am iubit încă din ziua cînd te-am sărutat între ferigi. Numai că... am uitat.

Şi deodată îşi lăsă faţa în mîini, izbucnind în plîns...

— Am uitat... am uitat, suspina ea, apoi încet se linişti...

Am atins uşor apa cu vîsla şi am început să vorbesc:

— Te rog, uită din nou! Ştii ce sînt... un om ruinat. Mărită-te cu mine.

Scutură din cap fără să ridice privirea.

Mult timp am rămas tăcuţi.

— Mărită-te cu mine, am repetat într-o şoaptă.

Ridică privirea, îşi dădu pe spate o şuviţă de păr şi-mi răspunse pe un ton măsurat:

— Aş vrea s-o pot face. În orice caz, am avut măcar aceste clipe. Au fost clipe frumoase... nu-i aşa?... şi pentru tine? Nu ţi-am refuzat nimic din ceea ce puteam să-ţi dau. E un dar modest — dar crede-mă, am pus mult în el, şi mai ales ar fi putut să însemne şi mai mult. Şi iată-ne aproape de sfîrşit...

— De ce? am întrebat. Mărită-te cu mine! De ce n-am putea noi...

— Crezi, zise ea, că aş avea curajul să vin la tine şi să fiu soţia ta, zi de zi — în timp ce tu lucrezi şi eşti sărac?

— De ce nu?

Mă privi grav. cu degetul întins.

— Crezi cu adevărat asta? Despre mine? Încă nu m-ai cunoscut pe de-a întregul?

Am simţit că şovăi.

— Niciodată nu m-am gîndit cu adevărat să

mă mărit cu tine, stărui Beatrice. Nici o clipă. M-am îndrăgostit de tine încă de la început. Dar chiar şi cînd păreai în plin succes, mi-am spus că nu mă voi mărita cu tine. Te iubeam nespus, şi tu erai atît de stupid, încît era cît pe ce să consimt. Dar ştiam că nu meritam. Ce-aş fi putut să fiu pentru tine? O femeie cu obiceiuri proaste şi cu relaţii proaste, o femeie pîngărită. Ce-aş fi putut să fac sau să fiu pentru tine? Dacă n-am fost destul de bună pentru a fi soţia unui bărbat bogat, cu siguranţă că nu sînt destul de bună ca să fiu a unuia sărac. Iartă-mă dacă-ţi vorbesc aşa cum îţi vorbesc, dar doream să-ţi spun toate astea cîndva...

Se opri, căci mă ridicasem în picioare, şi această mişcare făcu să se legene barca.

— Nu-mi pasă, am exclamat. Vreau să mă căsătoresc cu tine, vreau să fii soţia mea!

— Nu, zise ea, nu strica totul. Nu se poate!

— De ce nu se poate?

— Gîndeşte-te! Nici părul nu pot să mi-l aranjez singură! Vrei să spui că îmi vei lua o fată în casă?

— Doamne sfinte! am strigat, pierzîndu-mi de tot cumpătul, n-ai să înveţi să-ţi faci părul singură pentru mine? Vrei să spui că poţi iubi un bărbat...

Îşi întinse mîinile spre mine.

— Nu strica totul. Ţi-am dat tot ce am, ţi-am dat tot ce pot. Dacă aş putea, dacă aş fi destul de bună s-o pot face, aş face-o. Dar sînt o femeie pierdută şi distrusă, iubitul meu, şi tu eşti un om distrus. Cînd ne iubim, sîntem unul — dar gîndeşte-te la prăpastia dintre noi, dintre obiceiurile şi concepţiile noastre, dintre dorinţele şi educaţia noastră, atunci cînd nu sîntem numai amanţi. Gîndeşte-te la asta — sau mai bine nu, nu te gîndi! Nu te gîndi încă. Am reuşit să smulgem cîteva ceasuri. Poate că vom mai putea avea şi alte cîteva ceasuri!

Se lăsă deodată în genunchi în faţa mea, cu o lucire întunecată în ochi.

— Ce importanţă are dacă ne răsturnăm? exclamă ea. Dacă mai spui o vorbă, am să te sărut. Şi am să mă duc la fund, strîns lipită de tine. Nu mi-e teamă de asta. Nu mi-e teamă de loc. Am să mor cu tine. Alege o moarte, şi am să mor cu tine — bucuroasă. Ascultă-mă! Te iubesc. Te voi iubi întotdeauna. Şi tocmai pentru că te iubesc n-am să mă cobor la a deveni o fiinţă mizerabilă, trăind cu tine zi de zi în mizerie. Ţi-am dat tot ce pot da. Am primit tot ce pot primi... Spune-mi, zise ea aşezîndu-se mai aproape de mine, am fost un amurg pentru tine, un amurg însorit? Mai există aceeaşi magie? Ascultă clipocitul apei cînd o loveşte vîsla. Priveşte lumina caldă a serii pe cer. Ce importanţă are dacă barca se răstoarnă? Vino mai aproape de mine. Oh, iubitul meu! mai aproape! Aşa!

Mă trase lîngă ea şi buzele noastre se uniră.

3

I-am cerut încă o dată să se mărite cu mine.

Era ultima noastră dimineaţă petrecută împreună şi ne întîlniserăm foarte devreme, pe la răsăritul soarelui, ştiind că urma să ne despărţim. În ziua aceea soarele nu s-a ivit. Cerul era înnorat, dimineaţa îngheţată şi totul părea învăluit într-o lumină clară, rece, fără viaţă. Umezeala aerului vestea ploaia. Cînd mă gîndesc la dimineaţa aceea, o văd de culoarea cenuşii udate de ploaie.

Beatrice era schimbată şi ea. Primăvara îi pierise din mişcări; m-am gîndit, pentru prima dată, că într-o bună zi ar putea să îmbătrînească. Devenise asemenea tuturor oamenilor obişnuiţi; dulceaţa îi pierise din glas şi

din gesturi, magia sumbră a prezenţei ei dispăruse. Vedeam toate acestea cu o mare limpezime, şi simţeam cum mă doare pentru ele şi pentru ea. Dar dragostea mea nu se schimbase, nu se micşorase cu nimic. Şi după ce am rostit cîteva fraze stîngace, am revenit la ideea mea.

— Şi acum, am exclamat, vrei sau nu să te căsătoreşti cu mine?

— Nu, zise ea, rămîn la felul meu de viaţă de-aici.

I-am cerut să se căsătorească cu mine pînă într-un an. Clătină din cap.

— Lumea în care trăim e o lume docilă, am urmat eu, în ciuda dezastrului de acum. Ştiu cum trebuie să procedez. Dacă te-aş avea pe tine, ca să muncesc pentru tine — într-un an aş putea fi un om cu situaţie...

— Nu, repetă ea. Ţi-o spun cu brutalitate, dar n-am ce face — mă voi întoarce la Carnaby.

— Bine, dar...!

Nu eram nici măcar furios. Nu simţeam nici gelozie, nici mîndrie rănită, nici jignire. Aveam doar o senzaţie de dezolare cenuşie, de nedumerire deznădăjduită.

— Ascultă, zise ea. Am stat trează toată noaptea... şi nu numai noaptea asta. M-am gîndit mereu — tot timpul cît n-am fost împreună. Răspunsul meu nu vine dintr-un impuls. Te iubesc. Te iubesc. Am s-o repet de zece mii de ori. Dar acum sîntem...

— Pentru tot restul vieţii împreună, am completat eu.

— Nu. Numai acum sîntem împreună. De fapt am fost împreună. Acum sîntem plini de amintiri. Nu cred că aş putea vreodată să uit măcar una singură.

— Nici eu.

— Şi vreau să sfîrşim şi să ne oprim aici. Înţelegi, iubitule? Ce altceva am putea face?

Îşi întoarse faţa palidă spre mine.

— Tot ce ştiu despre dragoste, tot ce am visat vreodată, şi tot ce-am învăţat despre dragoste am strîns ca să-ţi dăruiesc în aceste zile ţie. Zici că am putea trăi împreună şi să continuăm să ne iubim... Nu! Nu-ţi voi dărui imitaţii lipsite de valoare. Ai avut tot ce este mai bun în mine. Ai vrea, după asta, să ne întîlnim din nou la Londra sau Paris, sau în altă parte, să ne vedem pe ascuns la vreo nenorocită de croitoreasă sau într-un cabinet particular?

— Nu, am spus cu tărie. Vreau să te măriţi cu mine. Să-ţi duci viaţa alături de mine, cum ar face orice femeie cinstită. Vreau să fii soţia mea, aceea care va fi stăpîna casei mele şi-mi va dărui copii.

Îi vedeam faţa palidă şi trasă, şi mi se părea că aş putea încă s-o conving. Am încercat să găsesc cuvintele potrivite.

— Doamne, Beatrice! am strigat; dar e o laşitate şi o nebunie din partea ta! Ţi-e teamă de viaţă? Tocmai ţie! Ce importanţă are ce-a fost sau ce sîntem? Avem lumea întreagă înaintea noastră! Vei începe o viaţă nouă cu mine. Vom lupta împreună! Nu sînt doar un îndrăgostit naiv care să nu-ţi spună pe faţă cînd greşeşti şi să nu lupte pentru a înlătura greutăţile. Un singur lucru vreau, de un singur lucru am nevoie — să te am pe tine, să am tot mai mult din tine! Amantul — nu este totul, e doar o parte din mine, un incident...

Scutură din cap şi mă opri brusc.

— Ba e totul, zise ea.

— Cum totul?

— Sînt mai înţeleaptă decît tine. Mult mai înţeleaptă.

Îşi întoarse ochii spre mine şi am văzut că înotau în lacrimi.

— Ce bine că ai spus — ce ai spus, zise ea. Dar e o prostie, dragul meu. Ştii bine că e o

prostie.

Am încercat să menţin tonul eroic, dar Beatrice nici nu voia să audă.

— N-are nici un rost, strigă ea aproape iritată. Lumea asta meschină a făcut — a făcut din noi ceea ce sîntem. Nu vezi — nu vezi ce sînt? Pot să dăruiesc dragostea. Şi pot s-o primesc — destul de bine. Dragul meu, nu mă condamna! Ţi-am dat tot ce am. Dacă aş mai avea... M-am gîndit mereu — m-am gîndit mult. În dimineaţa asta, mă doare capul, mă dor ochii. Lumina m-a părăsit şi nu sînt decît o femeie bolnavă şi obo-

sită. Dar vorbesc cu înţelepciune — cu o amară înţelepciune. N-aş putea să fiu pentru tine de nici un ajutor, nici soţie şi nici mamă. Sînt distrusă. Sînt distrusă de felul de viaţă trîndav şi luxos pe care m-am învăţat să-l duc, încît toate obiceiurile îmi sînt false, toate gusturile îmi sînt false, însăşi lumea e falsă. Oamenii pot fi distruşi de bogăţie la fel ca şi de sărăcie. Crezi că n-aş înfrunta viaţa împreună cu tine dacă aş putea, dacă n-aş fi absolut sigură că voi fi la pămînt, tîrîndu-mă după prima jumătate de milă de drum? Sînt — blestemată! Blestemată! Dar nu vreau să ajungi şi tu blestemat. Ştii acuma ce sînt! Ştii. Eşti prea lucid şi prea onest ca să nu cunoşti adevărul. Încerci să romanţezi şi să faci pe grozavul, dar ştii adevărul. Nu sînt decît o mică ticăloasă — vîndută şi sfîrşită. Sînt... Dragul meu, ştiu, îţi spui că am avut o purtare proastă, dar de cînd mă ştiu aceasta a fost cea mai bună purtare a mea... Nu înţelegi, pentru că eşti bărbat. O femeie, cînd e stricată, e stricată. Pătată pînă în fundul sufletului. Sfîrşită.

Mai făcu cîţiva paşi plîngînd.

— Eşti nebun să mă doreşti, zise ea. Eşti nebun să mă doreşti — atît pentru mine cît şi pentru tine. Am făcut amîndoi tot ce-am putut. N-am face decît să romanţăm...

Îşi şterse lacrimile şi se întoarse spre mine.

— Nu înţelegi? întrebă pe un ton sfidător. Nu ştii?

Ne privirăm cîteva clipe drept în ochi, fără să scoatem o vorbă.

— Da, am răspuns, ştiu.

Am mers multă vreme tăcuţi, unul lîngă altul, păşind încet şi cu tristeţe, sperînd parcă să nu ajungem la locul despărţirii. Cînd, în cele din urmă, am ajuns, ea a fost aceea care a rupt tăcerea.

— Ai fost al meu, zise ea.

— Nici cerul nici iadul n-ar putea schimba

asta.

— Am vrut... Ştii, atîtea nopţi am stat de vorbă în gînd cu tine, ţinîndu-ţi discursuri întregi. Acum, cînd vreau să le rostesc, îmi simt limba legată. Dar simt ca şi cum momentele pe care le-am trăit împreună vor dăinui veşnic. Toanele şi stările sufleteşti vin şi se duc. Astăzi însă lumina mea s-a stins...

Nici astăzi nu pot să-mi dau seama dacă a spus sau dacă mi-am imaginat că a spus cuvîntul „cloral”. Poate că un diagnostic pe jumătate conştient mi l-a adus în minte. Poate că sînt victima vreunui capriciu pervers al memoriei mele, a unei sugestii ascunse care mă rodea şi mă frămînta. Dar cuvîntul îmi apare în amintire, ca şi cum ar fi scris cu litere de foc.

În cele din urmă am ajuns la poarta grădinii lady-ei Osprey, tocmai cînd începea să burniţeze.

Îmi întinse mîinile şi i le-am luat într-ale mele.

— Al tău, zise ea cu un glas obosit şi impasibil, este tot ce am — aşa cum sînt. O să uiţi?

— Niciodată.

— Nimic, nici un gînd, nici o vorbă?

— Nu.

— Ba da, zise ea.

Ne privirăm în tăcere, şi faţa îi era plină de oboseală şi tristeţe.

Ce puteam să fac? Ce era de făcut?

— Aş vrea... am început, şi m-am oprit.

— Adio.

4

Aceasta ar fi trebuit să fie ultima oară cînd o vedeam, dar mi-a fost dat s-o mai văd încă o dată. Două zile mai tîrziu, am fost din nou la „Lady Grove”, nu mai ştiu pentru ce, şi în timp ce mă întorceam pe jos spre gară, crezînd că Beatrice plecase, mi-a apărut deodată, călărind împreună cu Carnaby, întocmai cum îi văzusem prima dată. Întîlnirea ne-a luat prin surprindere... Trecu călare pe lîngă mine, cu ochii negri strălucindu-i pe faţa palidă; părea că nu m-ar fi văzut. Dar deodată se crispă, deveni ţeapănă, şi-şi înclină capul. Iar Carnaby, considerîndu-mă un om zdrobit şi învins, mă salută cu o cordialitate degajată, strigîndu-mi cîteva banalităţi amabile.

Dispărură din vedere, lăsîndu-mă la marginea drumului...

Şi atunci am băut într-adevăr pînă la fund din cupa amară a vieţii, pentru prima dată am simţit totala zădărnicie a existenţei şi am fost cuprins de o emoţie care ştiam că nu va ajunge pînă la revoltă, de ruşine şi de o milă fără margini. Mă despărţisem de Beatrice cu o durere surdă, iar pe unchiul meu îl văzusem prăbuşindu-se şi murind — şi rămăsesem cu ochii uscaţi şi mintea fermă; dar imaginea întîmplătoare a Beatricei mele pe care o pierdusem m-a făcut să izbucnesc în lacrimi. Faţa îmi era contractată, şi lacrimile începură să-mi curgă pe obraji. Toată magia în care mă învăluisem se schimbă într-o durere sălbatică. „Oh, Doamne! am strigat, e prea mult!”, şi am întors capul după ei, implorînd cu gesturi rugătoare fagii şi blestemîndu-mi soarta. Am vrut să fac lucruri absurde, s-o urmăresc, s-o salvez, să mă întorc din nou în trecut, pentru ca s-o silesc să înceapă viaţa de la capăt. Mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă i-aş fi ajuns din urmă, gîfîind din cauza goanei, rostind vorbe incoerente, plîngînd, şi aruncîndu-le în faţă reproşuri? Am fost cît p-aci

s-o fac.

Dar nici în cer nici pe pămînt nu exista nimeni care să-mi respecte blestemele sau lacrimile. Un om care tundea gardul viu de pe partea cealaltă a drumului se ivi privindu-mă uimit.

Brusc, simţindu-mă ridicol, mi-am ascuns emoţia şi mi-am continuat drumul, grăbindu-mă să prind trenul...

Dar durerea din clipa aceea am mai simţit-o de sute de ori de atunci, şi mă cuprinde şi acum cînd scriu. Ea străbate prin carte, îmi dau seama că ea este aceea care străbate întreaga carte, de la un capăt la celălalt...

III

Noaptea în largul mării

1

Am încercat să înfăţişez de-a lungul acestei povestiri totul aşa cum s-a petrecut. La început — foile sînt încă aici pe masă, soioase, cu colţurile îndoite, avînd de pe acum un aspect învechit — am spus că doream să mă zugrăvesc pe mine şi lumea în care trăiam. Şi am făcut ce-am putut. Dar nu pot să-mi dau seama dacă am reuşit. Tot ce-am scris — şi unele amănunte le ştiu pe dinafară — mi se pare acum searbăd, mort, fără rost şi fără înţeles. Sînt ultima persoană care ar putea să judece toate aceste întîmplări.

În timp ce răsfoiesc mormanul de foi din faţa mea, anumite lucruri le văd mai limpede, şi mai ales imensa inconsecvenţă a experienţelor mele. Acum că se află toată cartea în faţa mea, îmi dau seama că este povestea unei activităţi imperioase, irosite în zadar. Am numit-o *Tono-Bungay,* dar aş fi făcut mult mai bine s-o fi numit *Irosire.* Am vorbit aici despre Marion care nu voia să aibă copii, despre mătuşa mea care n-a avut nici ea copii, despre Beatrice, pustie şi pustiitoare şi inutilă. Ce speranţă mai poate avea un popor ale cărui femei îşi irosesc viaţa fără copii? Mă gîndesc la toată energia pe care am cheltuit-o zadarnic. Mă gîndesc la planurile laborioase făurite împreună cu unchiul meu, la uriaşele lucrări întrerupte de la Crest Hill, la

cariera lui răsunătoare şi perseverentă. Zeci de mii de oameni l-au invidiat şi au dorit să ducă o viaţă ca a lui. Totul n-a fost decît un spectacol de forţe irosite, de oameni care consumă fără să pună nimic la loc, povestea unei ţări roase de o pustiitoare şi haotică febră a comerţului, a îmbogăţirii şi a goanei după plăceri. Şi acum, am ajuns să construiesc distrugătoare!

Alţi oameni poate că văd ţara asta în altă lumină; dar eu aşa am văzut-o. Într-unul din capitolele de la început am comparat toată abundenţa noastră, culorile strălucitoare ale civilizaţiei noastre cu frunzele de octombrie înainte ca îngheţul să le pălească. Cred că a fost o imagine bună. S-ar putea să greşesc. S-ar putea să nu văd în jurul meu decît decădere pentru că, într-un sens, şi eu am decăzut. Pentru alţii s-ar putea să fie imaginea unor realizări şi a unor construcţii pline de speranţă. De fapt, am şi eu o speranţă, dar o speranţă îndepărtată, care nu se hrăneşte cu nimic din ceea ce-i oferă acest Imperiu, sau din vreo altă măreaţă realizare a epocii noastre. Cum vor arăta toate acestea o dată cu trecerea timpului nu ştiu, ce vor face din ele timpul şi întîmplarea nu pot să-mi dau seama; dar astfel s-au oglindit ele în spiritul unui contemporan.

2

În timp ce scriam ultimul capitol al acestei cărţi, am fost foarte ocupat cu problemele pe care le ridica noul meu distrugător. A fost o alternare de preocupări care se completau într-un mod ciudat. Acum vreo trei săptămîni, a trebuit să las la o parte cartea, pentru a-mi putea consacra tot timpul, zi şi noapte, echipării şi punerii la punct a motoarelor. Joia trecută, X2, căci astfel am numit distrugătorul, a fost gata, şi am pornit cu el pe Tamisa în jos pînă aproape de Texel, ca să-i încerc viteza.

Este straniu să vezi cum uneori impresiile ni se contopesc toate şi se adună într-un fel de unitate, prelungindu-se parcă în altele, pînă atunci cu totul străine şi îndepărtate. Ei bine, cursa rapidă cu distrugătorul în josul fluviului se

leagă într-un chip misterios cu această carte. În timp ce coboram pe Tamisa, mi se părea că treceam în revistă toată Anglia. Am văzut-o atunci aşa cum aş fi vrut s-o vadă cititorii mei. Gîndul mi-a venit cu încetul, în timp ce-mi croiam drum prin Pool, şi s-a precizat pe măsură ce înaintam, visător, în noapte spre vastitatea Mării Nordului...

În momentul acela, nu gîndeam atît, cît mai ales îmi treceau prin minte un fel de imagini fotografice din ce în ce mai clare. X2 spinteca apa uleioasă şi murdară cum ar tăia nişte foarfeci o pînză, iar mintea, dar numai pe primul plan, era cu totul preocupată cum să facă vasul să treacă pe sub poduri, să se strecoare printre vapoare, şlepuri, bărci şi pontoane. Mîinile şi ochii îmi erau parcă îndreptate înainte. Nu mă gîndeam la nimic din ceea ce era în jur, ci numai la obstacole, dar cu toate acestea în fundul minţii se înregistra fotografic totul cu cea mai mare claritate...

,,Asta, îmi spuneam, este Anglia. Asta am vrut să redau în carte. Asta!”

Am pornit-o spre sfîrşitul după-amiezii. Am ieşit cu motoarele duduind din şantierul care se afla ceva mai sus de Hammersmith Bridge, am manevrat cîteva clipe, şi apoi am luat-o în josul curentului. Am ajuns destul de uşor la Craven Reach, am trecut de Fulham şi Hurlingham, pe lîngă întinderile lungi de păduri mocirloase şi de suburbii noroioase, pînă la Battersea şi Chelsea, am ocolit capul cu faţade ordonate care este Grosvenor Road, am trecut pe sub Vauxhall Bridge, şi în faţă mi-a apărut Westminster. Am ocolit un şir de şlepuri încărcate cu cărbuni, şi iată în stînga, sub soarele de octombrie, înălţîndu-se clădirile Parlamentului, cu drapelul fluturînd, semn că Parlamentul ţinea şedinţă...

În momentul acela nu i-am dat nici o atenţie; mai tîrziu mi-a apărut în minte ca centrul

întregii imagini panoramice din după-amiaza aceea. Careul de dantelă rigidă al goticului victorian, cu turnul lui cu orologiu olandez, mi-a izbucnit deodată în faţă, fixîndu-mă, răsucindu-se încet într-o jumătate de piruetă, rămînînd apoi nemişcat în urma mea, ca şi cum m-ar fi urmărit în timp ce mă îndepărtam. ,,N-ai de gînd să mă respecţi, deci?” părea să spună.

Nici gînd! Acolo, în masa aceea imensă de arhitectură victoriană, moşieri şi oameni ai legii, episcopi, proprietari de căi ferate şi magnaţi ai comerţului se agită încoace şi încolo — în tradiţia incurabilă a unui Bladesover acum comercializat, a unei false aristocraţii şi a unei nobilimi vîndute pentru bogăţie. Am fost destul de aproape de ei ca s-o ştiu. Irlandezii şi laburiştii se agită şi ei printre picioarele lor, făcînd mult zgomot, dar nerealizînd aproape nimic; după cîte pot să-mi dau seama, n-au încă ce să le opună. Să-l respect! Există, e drept, o aparenţă de demnitate, dar pe cine poate ea să înşele? Regele vine într-o trăsură aurită pentru a deschide parada, cu hlamidă şi coroană; urmează apoi o etalare de picioare groase sau subţiri în ciorapi albi, şi picioare groase şi subţiri în ciorapi negri, şi nişte bătrîni domni şireţi în hermină. Îmi amintesc de o după-amiază înăbuşitoare pe care am petrecut-o cu mătuşa mea în mijlocul unui cîrd de femei agitate, la Galeria Regală a Camerei Lorzilor, şi cum l-am văzut pe rege venind să deschidă Parlamentul, şi pe Ducele de Devonshire arătînd ca un măreţ colportor, teribil de plictisit, cu boneta rangului său în faţă, purtată pe o tavă agăţată cu bretele de umeri. Admirabil spectacol!...

Grozav de bizară este, fără îndoială, această Anglie — pe alocuri chiar plină de demnitate — care ştie să sugereze atîtea lucruri plăcute. Dar asta nu schimbă natura realităţilor pe care le

ascund toate travestiurile. Şi realităţile sînt acestea: comerţ lacom, goană după profituri josnice, publicitate dezmăţată — iar regalitatea şi nobilimea, în ciuda costumelor scoase din cuferele trecutului, sînt tot atît de moarte ca şi cruciatul acela pe care unchiul meu îl apăra de urzici în faţa bisericii din Duffield...

M-am gîndit mult la panorama din după-amiaza aceea însorită.

A coborî astfel pe Tamisa înseamnă a răsfoi cartea Angliei de la un capăt la altul. O porneşti din Craven Reach, unde te simţi cu adevărat în inima bătrînei Anglii. În spate se află Kew şi Hampton Court, care păstrează amintirea atîtor regi şi cardinali, şi apoi te trezeşti între grădinile episcopale din Fulham, cu petrecerile care se dau acolo şi terenul de joc din Hurlingham, simbol al instinctului sportiv al rasei noastre. Cît de englezesc este totul! Spaţii întinse, copaci bătrîni, în fine tot ce are mai bun peisajul tradiţional al ţării noastre — totul se poate vedea în această parte superioară a fluviului. Apoi Putney, păstrîndu-şi încă, dar din ce în ce mai puţin, aerul lui anglican. O bucată de drum se ivesc zone cu aspect nou, Bladesover rămîne în urmă, şi apar primele şiruri murdare de case mizerabile în dreapta şi în stînga, şi deodată, pe malul sudic, se întinde sumbra regiune industrială, iar pe cel din nord şiruri lungi de case frumoase, locuinţe de artişti, literaţi şi funcţionari administrativi, de la Cheyne Walk pînă aproape de Westminster, mascînd un deşert de cocioabe. Urmează pe urmă, într-un lung şi lent crescendo, milă după milă, case tot mai îngrămădite, cu o succesiune tot mai mare de turle de biserici, monumente arhitectonice şi poduri, pînă cînd ieşi — ca într-un al doilea act al piesei — lîngă vechiul palat din Lambeth care se profilează la pupă, şi lîngă clădirile Parlamentului la proră! Vei avea atunci

în faţă Westminster Bridge, şi vei trece cu iuţeală pe sub el, şi într-o clipă turnul cu orologiu, ca o faţă rotundă, se întinde din nou să te mai privească, iar New Scotland Yard se proţăpeşte în faţa ta, ca un poliţist gras îndopat cu carne şi deghizat miraculos într-o Bastilie.

O vreme ai în faţă tot ce e important la Londra; gara Charing Cross, inima lumii, şi Embankment în partea de nord, cu noile sale hoteluri care eclipsează arhitectura georgiană şi victoriană, iar la sud antrepozite şi fabrici uriaşe şi murdare, hornuri, arsenaluri, şi reclame. Spre nord, linia orizontului e tot mai întretăiată şi mai plăcută la vedere, şi din ce în ce mai mult îi mulţumeşti în gînd arhitectului Wren. Somerset House este tot atît de pitoresc ca şi războiul civil, îţi aminteşte din nou Anglia de odinioară, iar cerul agitat te face să revezi parcă dantelele Restauraţiei.

Şi, în sfîrşit, casele de bani ale Astorilor şi Inns of Court din The Temple...

(Păstrez o amintire trecătoare despre mine însumi acolo, în vremea aceea îndepărtată cînd mergeam alene pe lîngă Embankment spre vest, cîntărind oferta unchiului meu de trei sute de lire pe an...)

Şi în timp ce treceam prin această parte centrală, esenţială, a Londrei, distrugătorul meu, X2, îşi vîrî botul sub spuma apei, fără să-i pese de toate acestea, ca un dulău negru trecînd printre trestii — după nişte urme pe care nici eu, care-l construisem, nu le cunoşteam.

Şi tot în această parte întîlneşti pentru prima dată pescăruşii, care-ţi amintesc de mare. Ajungi la Blackfriars — şi chiar sub aceste două poduri şi exact între ele se află cea mai frumoasă privelişte pe care o poate oferi vreun pod — şi iată, plutind, atîrnînd în cer peste tumultul violent al unor magazii, peste o concurenţă crîncenă între negustori, nespus de

frumoasă şi cu totul îndepărtată, catedrala Sfîntul Paul! „Desigur, se spune, e Sfîntul Paul!” Este însăşi imaginea a tot ce a reuşit să creeze mai frumos vechea cultură anglicană, un Sfînt Petru mai falnic şi mai sobru, mai rece, mai cenuşiu dar mai elegant; niciodată n-a fost dărîmată, niciodată n-a fost dezavuată, numai că antrepozitele înalte şi tot vacarmul circulaţiei au uitat de ea, nimeni nu-i mai dă atenţie; vapoarele, şlepurile trec nepăsătoare pe lîngă ea, reţeaua complicată de fire şi stîlpi de telefon formează pete negre pe misterioasa şi diafana sa arhitectură şi apoi, cînd după o clipă circulaţia îţi permite să te întorci şi s-o cauţi cu privirea, observi că s-a dizolvat ca un nor în albastrul cenuşiu al cerului Londrei.

Şi apoi, Anglia tradiţională şi vizibilă dispare cu totul. Începe partea a treia, ultima mare parte a simfoniei Londrei, în care tema îngrijită a vechii ordini se retrage cu totul şi dispare. Urmează London Bridge, şi apoi în jurul tău se înalţă uriaşele antrepozite, agitînd macarale uriaşe, pescăruşii dau roată şi îţi ţipă în urechi, marile vapoare se odihnesc în mijlocul gabarelor lor, şi te afli în portul lumii. De cîte ori n-am descris în această carte Anglia ca un organism feudal cuprins de un fel de degenerescenţă adipoasă şi supus accidentelor provocate de hipertrofie! Pentru ultima dată voi mai folosi această imagine, pentru a defini graţiosul şi străvechiul Turn al Londrei, curăţel şi însorit, profilîndu-se într-un spaţiu gol între antrepozite, apoi ansamblul clădirilor cu aspect atît de provincial, plăcut şi demn, eclipsate de realizarea cea mai vulgară, cea mai tipică a Angliei moderne, carcasa de fier de un fals gotic care îmbracă Tower Bridge. Tower Bridge este însăşi replica şi confirmarea turlelor greoaie şi a turnului de la Westminster. Şi acest pod de un gotic artificial, — chiar la porţile mamei tuturor

schimbărilor noastre, la porţile mării!

Şi, în sfîrşit, după toate astea, te trezeşti într-o lume mult mai naturală şi imprevizibilă. Căci a treia parte a panoramei Londrei este ceva mai presus de orice lege, ordine sau ierarhie, este port la mare, este marea. Cobori de-a lungul părţii inferioare a fluviului tot mai larg, printr-o varietate fantastică de vase, vapoare uriaşe, vase cu pînze sub pavilioanele tuturor ţărilor lumii, o confuzie monstruoasă de gabare, un sabat de vrăjitoare, de vase cu pînze brune, remorchere bălăcindu-se printre ele, o mulţime tumultuoasă şi înghesuită de macarale şi vergi de catarge, debarcadere şi antrepozite şi inscripţii. Uriaşa perspectivă a docurilor se deschide în dreapta şi-n stînga, şi pe ici colo, printre ele şi mai departe, se zăresc turnuri de biserici, mici grupuri de case demodate şi dărăpănate,

cîrciumi de port şi taverne, vestigii ale unor orăşele de mult sfărîmate şi înghiţite de noile excrescenţe. Şi nicăieri nu se vede nici un plan, sau intenţie, nici o tendinţa care să poată fi înţeleasă. Este însăşi cheia întregului ansamblu. Simţi că presiunea comerţului şi a traficului creşte zi de zi, creşte pe nesimţite, monstruos, şi mai întîi un om construieşte un debarcader şi altul înalţă o macara, şi apoi o firmă începe să lucreze şi apoi alta, şi astfel se înghesuie pentru a forma această enormitate neasimilabilă a traficului. Şi pe aici ne strecuram noi şi înaintam, dornici să ajungem în largul mării.

Îmi amintesc cum am rîs în hohote cînd am citit numele unui vapor al Consiliului Regional al Londrei care ne-a tăiat drumul. Se numea Caxton! Iar altul era Pepys, şi altul Shakespeare! Păreau atît de ciudat de deplasate, strecurîndu-se prin toată această înghesuială. Îţi venea să le iei, să le cureţi, şi să le pui din nou în biblioteca vreunui gentleman englez. Totul în jurul lor era însufleţit, agitîndu-se, împroşcînd, tre- cînd, vase plutind, remorchere gîfîind, cabluri întinse, şlepuri coborînd pe fluviu cu oameni care trudeau la vîsle, apa învolburată de trecerea vaselor în milioane de vălurele, încreţindu-se şi spumegînd sub biciuirea vîntului. Apoi am lăsat în urmă şi toate astea. Iar la Greenwich, spre sud, după cum ştiţi, se înalţă acea faţadă frumoasă de piatră, unde în „sala pictată” sînt trecute toate victoriile, şi lîngă ea se afla „Vasul”, pe care, cîndva, domnii aceia din Westminster obişnuiau să dea anual cîte un dineu — înainte ca portul Londrei să fi devenit o sarcină prea grea pentru ei. Vechea faţadă a spitalului se încălzea tocmai în lumina apusului cînd am trecut pe lîngă ea, şi după aceea, la dreapta şi la stînga, fluviul se deschidea, şi simţeai marea tot mai aproape, de la Northfleet pînă la Nore.

Şi apoi am ieşit în larg, cu soarele în spate, spre marea în- tinzîndu-se pînă hăt-departe la răsărit. Am dat viteză, şi distrugătorul a început să spintece apele uleioase cu tot mai mult zgomot şi cu tot mai mare iuţeală; iată şi dealurile din Kent — peste care am fugit cîndva de învăţăturile creştineşti ale lui Nicodemus Frapp — unduindu-se în depărtare spre dreapta, iar Essexul spre stînga. Se unduiesc şi se pierd în ceaţa albăstruie, iar vasele înalte şi lente trase de remorchere, care abia se mişcă străduindu-se din răsputeri, par toate făurite din

aur lichid, în timp ce X2 trece spumegînd pe lîngă ele. Se îndreaptă spre stranii misiuni de viaţă şi de moarte, spre uciderea unor oameni de pe pămînturi necunoscute. Acum, a rămas în spate misterul albastru şi licărirea fantomatică a unor lumini nevăzute, şi în curînd dispar şi acestea, iar eu cu distrugătorul meu ne îndreptăm spre necunoscut peste întinderea cenuşie. Plutim spre spaţiile întinse ale viitorului şi turbinele încep să vorbească limbi necunoscute. Plutim înainte spre larg, spre libertatea bătută de vînturi, pe cărări neumblate! Luminile se sting una după alta. Anglia şi Regalitatea, Britania şi Imperiul, vechile mîndrii şi vechile devotamente licăresc lateral, apoi rămîn în urmă, şi se scufundă sub orizont, dispar — dispar. Fluviul dispare — Londra dispare, Anglia dispare...

3

Aceasta este nota pe care am încercat s-o fac să vibreze, nota care-mi răsună clar în minte cînd mă gîndesc la tot ce depăşeşte aspectele pur personale ale povestirii mele.

Este o notă de prăbuşire şi confuzie, de schimbare şi dilatare fără vreun ţel aparent, de agitaţie şi amestec de iubiri şi tristeţi zadarnice. Dar în mijlocul confuziei mai răsună şi altă notă. Simt străbătînd prin ea ceva care merge înainte, ceva care e în acelaşi timp şi realizare omenească şi cel mai neomenesc dintre toate lucrurile existente. Ceva care caută să iasă la suprafaţă... Cum aş putea exprima valorile a ceva care este în acelaşi timp atît de esenţial şi atît de imaterial? Oricum, pentru oamenii de

felul meu e ceva care constituie un apel irezistibil.

Acest element l-am simbolizat în ultima parte a acestei cărţi prin distrugătorul meu impetuos şi rapid, nepăsător faţă de cele mai multe interese omeneşti. Uneori, numesc această realitate Ştiinţă, alteori o numesc Adevăr. Dar e ceva ce nu putem obţine decît prin durere şi strădanie din însăşi inima vieţii, ceva pe care trebuie să-l descurcăm şi să-l facem să devină limpede. Alţi oameni îl servesc, ştiu, în artă, în literatură,

în prefaceri sociale, şi îl văd sub o mie de chipuri diferite, sub sute de nume. Eu îl văd întotdeauna ca austeritate, ca frumuseţe. Şi cred că acest lucru pe care-l facem să devină limpede este inima vieţii însăşi. Este singurul lucru care dăinuie. Oameni şi naţiuni, epoci şi civilizaţii trec, fiecare aducîndu-şi o anumită contribuţie. Nu ştiu ce este acest ceva, ştiu doar că este realitatea supremă. E o calitate, un element pe care-l poţi găsi cînd în culori, cînd în forme, cînd în sunete, cînd în gîn- duri. Izbucneşte din viaţă, cu fiecare an pe care-l trăieşti, generaţie după generaţie, epocă după epocă, dar cum şi de ce se întîmplă asta, este mai presus de cuprinderea minţii mele...

Şi totuşi, e un adevăr pe care l-am înţeles pe deplin în noaptea aceea în timp ce înaintam, singuratic, în mijlocul valurilor spintecate şi al duduitului motoarelor, spre largul mării frămîntate...

Departe, la nord-est, am zărit licărirea unei escadre de vase de război care-şi fluturau săbiile albe de lumină spre cer. Le-am ocolit pînă le-am văzut carenele vaselor sub linia orizontului, iar după puţin timp nu mai erau decît ca nişte fulgere de vară pe muchia lichidă a globului... Am căzut într-o reverie de gînduri informe, cuprins de îndoieli şi de vise care nu pot fi exprimate prin cuvinte; mi se pare că ar trebui să merg înainte şi mereu înainte, prin noaptea înstelată şi bătută de vînt, peste valurile lungi şi negre.

4

A trecut o dimineaţă şi apoi o zi întreagă înainte de a reveni, împreună cu cei patru ziarişti bolnavi şi leşinaţi de foame care

obţinuseră permisiunea să mă însoţească, din nou în susul fluviului strălucitor, şi pe lîngă bătrînul Turn cenuşiu...

Am parcă şi acum limpede în minte imaginea acestor ziarişti, aşa cum îi vedeam din spate, mergînd, uzi şi cu mişcări obosite, de-a lungul unei străzi lăturalnice ce se îndepărta de fluviu. Erau băieţi buni şi nu mi-au purtat pică; m-au prezentat publicului ca pe un personaj încrezut şi degenerat, în genul lui Kipling, ca un modest nasture pe pîntecele satisfăcut al Imperiului. Deşi, de fapt, X2 nu este destinat Imperiului, şi nici de altfel vreunei alte puteri europene. L-am oferit mai întîi poporului nostru, dar acesta n-a vrut să aibă nimic de-aface cu mine, şi de mult am încetat de a mă mai preocupa de asemenea probleme. Am ajuns să mă văd din afară, să-mi văd întreaga ţară dinafară — fără nici o iluzie. Ne înfăptuim cu toţii rostul şi apoi pierim.

Cu toţii sîntem făpturi care ne înfăptuim rostul şi, după ce ne-am străduit să îndeplinim o misiune necunoscută, pierim în largul mării.

Cuprinsul

Redactor responsabil: ANTOANETA RALIAN
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Dat la cules 17.12.1966. Bun de tipar 22.03.1967.
Apărut 1967. Tiraj 50.170. Broşate 45.090. Legate 1/1
5.080. Hîrtie tipar înalt Tip B de 63 g/m². Format
540X840/16. Coli ed. 24.35. Coli tipar 27,5 A. nr.
17.720 C.Z. pentru bibliotecile mari 82 C.Z. pentru
bibliotecile mici 82—31 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60 828 la

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România

Lei 11

5 LEI